

KINŽÁL
Jiří Kamen

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Kinžál

Román o hledání ztraceného
obchodníka s limonádou v africké
pouštní válce

Jiří Kamen

Znění tohoto textu vychází z díla [Kinžál](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Mladá fronta v Praze v roce 2011. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Podle [předlohy](#) z fondu [Moravské zemské knihovny v Brně](#).

§

Text díla (Jiří Kamen: Kinžál), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 30. 11. 2023.

OBSAH

1. KAPITOLA	
Černobílá fotografie, jabloně, jahody, DDT a stíny	14
2. KAPITOLA	
Věci z pouštní války a jejich osud v Čechách	21
3. KAPITOLA	
Masožravé rostlinky na parketu, kde se zítra bude tančit, se vsuvkou o láčkovce a protéze učitelky Liškové	25
4. KAPITOLA	
Aloisova cesta do Istanbulu	35
5. KAPITOLA	
Barabové na Špičáku	41
6. KAPITOLA	
Datle z Tozeuru a nosař plukovník Horák	45
7. KAPITOLA	
Lehké spaní, železnice, peripatetické město a zmalované zadky se vsuvkou o heslu Kolín a Cep	48
8. KAPITOLA	
Socialistická láhev na limonádu a tající sněhulák v podobě Franze Kafky	58
9. KAPITOLA	
Svatý bez humoru a dobrovolní hasiči	62
10. KAPITOLA	
Klíšťata v Ruzyni a černobílá svatba	69
11. KAPITOLA	
Alois na frontě v severní Itálii	76
12. KAPITOLA	
Nepomuční hasiči, řezníci a jejich tance, Židé a sokolové . . .	80

13. KAPITOLA	
Hořící mučedník vrůstající do stromu	88
14. KAPITOLA	
Chlupaté ucho doktora Gutmanna a zlaté zuby doktora Passera	95
15. KAPITOLA	
Veřejný dům v Železné Rudě a Petruškova limonáda Koli . . .	99
16. KAPITOLA	
Americký krém na holení Barbasol a štěkání fenka	108
17. KAPITOLA	
Strýc Alois a Alpská liška	110
18. KAPITOLA	
Požáry v Polánce a malíř Žufan se vsuvkou o slavném Bennettově honu na koroptve	115
19. KAPITOLA	
Babička Růžena a Ema Destinnová	129
20. KAPITOLA	
Milostný příběh z Kakovského lesa se vsuvkou Koukolík versus Smudek	134
21. KAPITOLA	
Pachy města a příběh olejny se vsuvkou o zvucích města . .	138
22. KAPITOLA	
Požár domu Marie Koukolíkové	147
23. KAPITOLA	
Požár v domě dědečka Václava se vsuvkou o čaji z diviznového květu	151
24. KAPITOLA	
Putující Hus versus příkurtovaný Hynek z Ronova	155
25. KAPITOLA	
Rýma malíře Žufana	161

26. KAPITOLA	
	Aloisova spálená ruka a jizvy po vlčích zubech 163
27. KAPITOLA	
	Špuntování krajiny a limonáda Jiskrovka se vsuvkou o létajícím pasákovi 166
28. KAPITOLA	
	Lví nevěsta se vsuvkou o Josefově seznámení se Zitou. 177
29. KAPITOLA	
	Ženský pogrom v polabském městě a likérník Kocvera (Kocwera) 188
30. KAPITOLA	
	Mág Jelínek a nanebevzetí Jana Nepomuckého se vsuvkami o počasí a dějinách v Polánce a o útoku kobylek na Blovice a zázračné záchraně Nepomuku. 194
31. KAPITOLA	
	Cizinecká legie a pomalu se potápějící loď u Tobruku 207
32. KAPITOLA	
	Paganini ve vypouštění větrů, Marie se seznamuje s Josefem 211
33. KAPITOLA	
	Obrovská žena bez prsou na plzeňském nádraží 218
34. KAPITOLA	
	Dešťovka s malinovou šťávou 221
35. KAPITOLA	
	Negativy na Sirotčích loukách 225
36. KAPITOLA	
	Klimešovy povídky 231
37. KAPITOLA	
	Libušin soud se vsuvkou o ztroskotání nepomuckých sokolů na Jadranu 234

38. KAPITOLA	
Petruškova sodovkárna a Kupředu	240
39. KAPITOLA	
Voják spící v trupu sestřeleného letadla, železniční fata morgána a shemagh na ledvinách	248
40. KAPITOLA	
Ukulele babičky Růženy, rytíř versus baron	253
41. KAPITOLA	
Protéza fotografovy ruky a černobílá elektrárna	256
42. KAPITOLA	
Alergie skutečná a falešná, nos jako centrum erotického života	262
43. KAPITOLA	
Tanec jezuity Chanovského a kult Hynka z Ronova	270
44. KAPITOLA	
Klinika v Hradci Králové se vsuvkou o velrybí kostře v Národním muzeu	276
45. KAPITOLA	
Berberčiny kalhotky a Satrapův salám JOB	280
46. KAPITOLA	
Škrétův trychtýř v Janově a sv. Šebestiáni	284
47. KAPITOLA	
Holoubě v lednici	289
48. KAPITOLA	
Vosy v lahvích nad Berounkou	292
49. KAPITOLA	
Rainer Maria v Myslívě a Josef jako Tarzan se vsuvkou o hřbitově světáků	297
50. KAPITOLA	
Provazochodci Třískové se vsuvkou o cirkuse	304

51. KAPITOLA	
Baron od Fleků a Fernand Léger	309
52. KAPITOLA	
Fata morgána, vůně a zápachy	314
53. KAPITOLA	
Punkce, bekhend a dobrý stopař v nose se vsuvkou o tlusté paní-velrybě.	319
54. KAPITOLA	
Flaubert a tlustá paní, hledání úkrytu na Zelené Hoře	328
55. KAPITOLA	
Vězení v Ruzyni	332
56. KAPITOLA	
Pouštní vůně	335
57. KAPITOLA	
Žvýkačka Pedro, Marie a Bedřich se vsuvkou o žvýkačkách v Rakousko-Uhersku	337
58. KAPITOLA	
Dürer a Růžencová slavnost se vsuvkou o Václavovi v Benátkách	345
59. KAPITOLA	
Albrecht Chanovský vymítající ďábla	349
60. KAPITOLA	
Zabitý Němec v Kakovském lese	353
61. KAPITOLA	
Provazochodci v New Yorku	359
62. KAPITOLA	
Abdulah na lůžkovém oddělení a Bludný Holanďan s kulovým bleskem v ordinaci se vsuvkou o Benu Turpinovi z Povolží.	363

63. KAPITOLA	
Bedřich a Heydrich	376
64. KAPITOLA	
Vajgly na Pankráci a dědečkova vilka z okna ruzyňské věznice.	380
65. KAPITOLA	
Útěky ze zajetí	383
66. KAPITOLA	
Vypadlý jazyk pana Truněčka.	387
67. KAPITOLA	
Hřbitov Staglieno a srdeční nevolnost, Heine a mrtvá Marie od Giorgiona.	390
68. KAPITOLA	
Náhrobky na židovském hřbitově v Blovicích se vsuvkou o paní Ráchové	399
69. KAPITOLA	
Z protektorátu do Afriky	405
70. KAPITOLA	
Kafkův hříbek a německé spisovatelky z Česka.	415
71. KAPITOLA	
Albrecht Chanovský, další kandidát svatosti	419
72. KAPITOLA	
Cyklon B a cukrovary v Polabí	422
73. KAPITOLA	
Voják wehrmachtu u norského fjordu.	425
74. KAPITOLA	
První spojenecký nálet na Kolín dne 24. 8. 1944	428
75. KAPITOLA	
Létání v Čechách	435

76. KAPITOLA	
Strašáci na stromech v čase politických procesů se vsuvkou o stříhání známek.	437
77. KAPITOLA	
Založení družstva v Polánce	445
78. KAPITOLA	
Houby a Růžencová slavnost.	449
79. KAPITOLA	
Z Afriky do Palestiny a zpět.	452
80. KAPITOLA	
Zašlápnutý kanár v Poličce	456
81. KAPITOLA	
Potíže družstva v Polánce	459
82. KAPITOLA	
Hynek z Ronova na lyžích a Turci v Ratajích na Sázavě. ...	462
83. KAPITOLA	
Fotograf Jaromír Funke a první spojenecký nálet na Kolín. .	467
84. KAPITOLA	
Vítr a mouchy na poušti se vsuvkou o Josefově první svatbě.	469
85. KAPITOLA	
Nicov, dubové jehly v kopci a Josef Váchal	478
86. KAPITOLA	
Růžencová slavnost, moucha a nadzemská dokonalost. ...	483
87. KAPITOLA	
Utržená ruka seržanta Zemzoffa v pouštní válce	485
88. KAPITOLA	
Tanec s andělem pátera Chanovského.	492
89. KAPITOLA	
Spojenecký nálet na Kolín dne 28. 12. 1944.	494

90. KAPITOLA	
Lišky v Ledečku a malíř Jiří Balcar se vsuvkou o uranu, albínských křemenáčích, masácích a dalších houbách	497
91. KAPITOLA	
Moderní malíři a slimák v saharské bitvě tanků	503
92. KAPITOLA	
Růžencová slavnost, mistr vede ruku Johanna Grusse	509
93. KAPITOLA	
Spojenecký nálet na Kolín dne 15. 3. 1945	514
94. KAPITOLA	
Zánik družstva v Polánce	517
95. KAPITOLA	
Dvě vášně Jiřího Klimeše	521
96. KAPITOLA	
Houbař Josef a skočný příliv v podzemí lesa se vsuvkou o vrásčitých trpaslících v mechu a smějícím se Františkovi . . .	525
97. KAPITOLA	
Provazochodkyně v továrně Tatra	532
98. KAPITOLA	
Kouzelník Longmark a astmatický záchvat	537
99. KAPITOLA	
Spojenecký nálet na Kolín dne 18. dubna 1945.	541
100. KAPITOLA	
Albrecht Chanovský v čele husího pochodu mezi Šumavou a Prahou, zápach husího trusu v protiatomovém krytu . . .	544
101. KAPITOLA	
Růžencová slavnost na stěně sídlištního bytu	547
102. KAPITOLA	
Západoněmecké praporky na čokoládovém dortu	555

103. KAPITOLA	
Svatokrádežné snění Albrechta Chanovského v blátě	557
104. KAPITOLA	
Pro vaz na dragounu kabátu předsedy JZD v Polánce	559
105. KAPITOLA	
Vzdušné město, Poděbrady	562
106. KAPITOLA	
Prsty Albrechta Chanovského zkroucené chiragrou (podagrou)	566
107. KAPITOLA	
Láska v pouštní Africe	568
108. KAPITOLA	
Albrecht Chanovský přichází, peří pro plánického Žida, peří v borské věznici.	572
109. KAPITOLA	
Nacistický generál na očním oddělení v Mariánských Lázních	574
110. KAPITOLA	
Americký krém na holení Barbasol, limonáda z manga a konec války v severní Africe	583
111. KAPITOLA	
Boží hromosvod Albrecht Chanovský	591
112. KAPITOLA	
Kinžál na holení a plevel, polabská Twiggy a biblická holubice	594
EPILOG.	600

1. KAPITOLA

Černobílá fotografie, jabloně, jahody, DDT a stíny

Červencová zahrada na černobílé fotografii z padesátých let minulého století s vysokou nepokosenou trávou a bílými, jakoby vyšisovanými ostrůvky květin. Jsou to kopretiny? Může být poledne. Stíny korun jabloní proděravělé drobnými skvrnkami světla leží na stéblech trávy. V dětské fantazii vyvolávají představu geparda připraveného ke skoku. Nebo aspoň kropenaté slepice.

Na zažloutlé fotografii Jaroslav v děravých stínech hledá jablka. Žřejmě zapadla do trávy. Nepochybuje o tom, že tam leží. Vyba-vuje si nakyslou chuť jablek raného léta ze zahrady u ruzyňské vilky. Jako malý klidně snědl nezralé jablko nebo citron. Pil lák z naložených okurek. Měl rád kyselou chuť.

Do Ruzyně jezdil na prázdniny k babičce. Pod stromy sbíral potlučená jablka. Pečlivě vykousal zahnědlou dužninu, vyplivl ji do vysoké trávy a teprve pak se pustil do zdravé části plodu.

Zhruba před padesáti lety bydlel na kolínském sídlišti ve dvou-patrovém činžáku se třemi vchody a protiatomovým krytem. Na travnatý dvůr za činžákem trčely silné větve jabloní ze zahrady sousední vily. Na konci léta váha velkých červených plodů sklonila větve k plotu. Když jste se do jablek zakousli, vystříkla z nich hustá lepkavá šťáva. Hned se k vám slétaly vosy. A nepříjemně se vám lepily ruce. Vila pečlivě zabalená do břechťanu, který padal i do oken jako ofina do očí montéra instalujícího rozhlas po drátě v domě

s protiatomovým krytem, se topila v zelené džungli keřů, ovocných stromů a jehličnanů. Lidé z vily procházející se po zahradních cestičkách vysypaných pískem skláněli hlavy, aby nenaráželi do větví. Jako by se ti lidé za plotem chtěli pohrbit v přívalu keřů a stromů. Zahrada u vily Jaroslavovi připomínala pohřeb dědečka v Poličce. Ležel v černých šatech v otevřené rakvi. Jedna ze tří dcer ho líbala. Hrob zasypali květinami. Dědeček zmizel v zemi pod zelenou hromadou s růžovými koulemi květů pivoňek vydechujících těžkou vůni. Na dědečka zahrabaného do kupky kytek si Jaroslav vzpomněl v jedné restauraci na kraji Hafencity v Hamburku. Po pivoňkách tam voněl pisoár.

Dál od plotu dozrával na zahradě vily na podzim další druh jablek. Plody chutnající po mouce odpuzovaly stařecky scvrklou kůží obšypanou zahnědlými jaterními skvrnami. Slupky v puse drhly jako suché strupy. Začátkem října vítr klátil podzimně zmalované listy a strupovitá jablka na zem. Sbírala je stará dáma z vily a házela je po klucích ze sídlištního domu, když jim přes plot do zahrady vletl fotbalový míč. K oblíbené zábavě patřilo házení jablek zpátky přes plot provázené křikem staré dámy, kterou nikdy neviděli zblízka, jen skrz oka plotu, ale cítili, jak i na dálku páchne myšinou. Protože staré ženské z vilek vždycky páchnou po myších. Chytali se za nosy. Když došla scvrklá jablka, házeli přes plot, co jim přišlo pod ruku, protože uječenou starou paní chtěli trefit. Nakonec ze sebe rvali trička a boty a vrhali je přes plot. Svlékali i holky, které se k plotu připletly. Jedna holka se osmělila a posměšně na paní pokřikovala, kde ty myši schovává. Ukazovala si na místa, kde jí jednou vyrostou prsa, a na klín. Nakonec se sama svlékla a své hadříky hodila přes plot.

Někdy míč v zahradě u vily uvízl ve větvích zdivočelých stromů. Kluci pak losovali, kdo si ucpe nos, přeleze plot a míč ze stromu

sestřelí kamenem nebo jablkem. Na prázdné zahradě domu zaba-leného do břechtanu vylosovaný kluk cítil, jak mu po těle klouže pohled myší paní schované za oknem.

Jabloně provázely celé Jaroslavovo dětství. Už jako dospělý muž na zahradách u chalupy v Železných horách nebo u domu v Koší-řích, kam se na začátku devadesátých let nastěhoval, zasadil třešně, broskve a meruňky, tedy stromy, po jejichž plodech celé dětství toužil a chodil je krást do zahrad, které plánovači sídlištního byd-lení zrušili, aby tam postavili další činžáky s protiatomovými kryty. Stromy ze zrušených zahrad dali vykácet až den předtím, než tam vjely buldozery. Jednu celou úrodu třešní, meruněk a broskví si tam kluci z prvních sídlištních domů mohli nakrást.

Za vodárnou nad rybníkem Peklo, asi čtvrt hodiny chůze od síd-lištního domu s protiatomovým krytem, koupil Josef, Jaroslavův otec, parcelu na zahrádku. Peníze mu dala babička z Polánky. Z rybníku vytékal Pekelský potok.

Potok kymácel obrovskými listy lopuchů, jejichž stíny dopadaly na hladinu a které umíněně vzdorovaly jeho úsilí pohnout s nimi po proudu. Lopuchové stíny se na hladině plandaly jako ohrom-né chlupaté uši slona, který procházel městem s cedulí zvoucí na nedělní představení cirkusu Varšava u městských lázní. Vítr před bouřkou listy lopuchů rozkmital a Jaroslav viděl, jak se k Labi kory-tem potoka kolébavým krokem rozšafně prodírá celý průvod slonů.

Potok rychle kvapící k Labi kdysi vyvlékli z meandrů a napří-mili ho, aby nenarušoval pravoúhlé formace lánů. Prosvištěl kolem lučební továrny s komínem trčícím nad alejí topolů a beze stopy se rozplynul v řece.

K Pekelskému potoku skrytému v lopuchovém tunelu přichá-zeli zahrádkáři a do konví nabírali vodu na zalévání. S konvičkou

tam chodil i Jaroslav. Až po Josefově smrti zavedli na zahrádky vodovod. Potok byl prý plný pijavic. Jaroslav je tam sice nikdy neviděl, ale bál se jich. Při nabírání vody do konvičky si dával velký pozor, aby se v potoce nenamočil. Možná ho pijavicemi strašila jeho matka, aby se nad potok nenakláněl a nechtěl tam třeba vlézt. Při představě pijavice přisáté ke kůži zvracel stejně, jako když ucítil vůni vařícího se mléka.

Cestou ze zahrady k potoku Jaroslav míjel velký kámen mířící k obloze z křoví šípkových růží jako pohanský dolmen. Vztyčili ho tam místní nimrodi na památku svého kolegy, kterého při honu nešťastnou náhodou zastřelili. Kámen s nápisem připomínajícím smutnou událost, jemuž chlapec nerozuměl, protože ještě neuměl číst, v něm vyvolával obraz překotně prchajícího muže v čele pádících zajíců a koroptví. Nimrodův běh ukončil výstřel. Někde v trávě u kamene musí být ještě krev.

Na zahrádce za vodárnou Josef zasadil jen jabloňové zákrsky, o jiné stromy se nezajímal. Skromné přízemní koruny zákrsků tolik nestíní záhony se zeleninou a jahodami.

Třešně patří do Červených Peček, prohlašoval Josef. Plody z třešňovky u vodárny považoval za podřadné ovoce. Pro broskve a meruňky se zahrada na západní stráni nehodila. Švestky neměl rád.

Zahrada se mírně svažovala ke vstupní brance, před níž po obou stranách cesty Josef zakopal do země sudy. Chytil do nich dešťovou vodu stékající po cestě. Po dlouhých deštích sudy přetékal. Voda se vylévala na cestu mezi zahradami a vytvářela velké kaluže. V obdobích sucha se v bahně u dna sudů vznášela mrtvá těla hrabošů a žab. Z jejich potrhané kůže vylézalo načervenalé maso.

Zahradní nářadí Josef schovával v přístřešku. Majitelé sousedních zahrádek, stejně jako on zaměstnanci Tatry a nájemníci

z prvního vchodu sídlištního činžáku s protiatomovým krytem, si brzy postavili malé dřevěné chatky. Dešťovou vodu ze střech chatek sváděly okapy do nádrží, které si sousedé, pan Vlach a pan Tintěra, dovezli z továrny. V Tatře by nádrže dali do šrotu. S výjimkou chybějící chatky se Josefova zahrada od těch sousedních nijak nelišila. U plotu rostly mezi keři rybízu kosatce a tulipány a všichni zahrádkáři pěstovali zeleninu, brambory a jahody. O jahody na Josefově zahradě se starala jeho manželka Marie. Rozhodla se pro Senga sengana s tmavě rudými plody, temnou dužninou chutnající po přezrálých malinách a semínky propadlými do kůže připomínající pleť po neštovicích. Sousedé se zaměřili na bledě červené goliáše s bezmála bílou dužninou mdlé moučné chuti jako stařecká jablka z vily u domu s protiatomovým krytem. Velké goliáše bramborovitých tvarů rychle zaplňovaly přepravky.

Košíky s temně rudými jahodami vozila Marie lékařům, kteří se pokoušeli vyléčit Jaroslavovu rýmu. S goliášema by nikam nešla. Poslední záhon s jahodami Senga sengana zaoral Mariin druhý manžel Bedřich tři dny poté, kdy ji po úrazu hlavy v nemocnici odpojili od přístrojů.

Jaroslav a jeho kamarádi ze sousedních zahrad, kteří bydleli jako on v prvním vchodu činžáku s protiatomovým krytem, se strachovali, že by se jejich rodiče mohli zbláznit a přestěhovat se někam do vilky. Že by svět vonící čerstvou stavbou a plný dětí vyměnili za vilu odnaproti páchnoucí jako stará paní po myších. Nebo po kočkách a holubím trusu. Přesně takhle zaváněl rodinný domek, v němž bydlela Mariina kamarádka, zdravotní sestra a manželka závodního lékaře Tatry. Doktor byl velký čtenář. Každý čtvrtek si od známého knihkupce vypůjčil všechny zajímavé knižní novinky a do pondělka je přečetl. Neohmatané výtisky, na kterých nebylo poznat, že je někdo četl, vrátil do knihkupectví.

Knihy u doktora Vomáčky natáhly do vazby a do stránek kocouří pach. Čtenáři detektivek v Kolíně si museli zvyknout na charakteristický odér svého oblíbeného čtiva, ale neodvážili se protestovat; v případě detektivek poptávka vysoce převyšovala nabídku.

V domku, kde se Jaroslavovi zvedal žaludek z pachu zvířat a ptáků, mu Mariina kamarádka, zdravotní sestra, píchala pod kůži na ruce autovakcíny, které měly vyléčit jeho alergii. Vedle konvice na kafe bublala na sporáku paní Vomáčkové voda v hrnci s jehlami.

Kluci z prvního vchodu činžáku s protiatomovým krytem se hádali o to, která rodina je nejchudší, protože na vypasené boháče měl tehdejší režim políčeno. Vyhrával Jaroslav, protože na zahradě neměli chatku. Kamarádi mu vítězství záviděli a křičeli, že to tak nenechaj a tu jejich chatku radši zbouraj, poněvadž sami chtějí být nejchudší.

Z Josefovy zahrady se otevíral pohled do krajiny směrem na Prahu a k Labi. Zprava někdy stoupal z lučební továrny barevný kouř, který přetíral oblohu pastelovými barvami, nejčastěji oranžovou nebo červenou. A když k barevným kouřům přidáme modrou oblohu s bílými mraky, pak barevné představení nad lučební továrnou bylo vidět v okruhu dvaceti kilometrů. Sovětští polární letci zjistili, že právě tuto kombinaci barev lze pozorovat z velké dálky. Někteří zahrádkáři si přáli mít své pozemky co nejbližší chemičky. Věřili, že kouř a také zápach z továrny vyrábějící umělá hnojiva pohnojí jejich zahrady přímo ze vzduchu a oni udělají další krok směrem k ráji, o kterém tak často mluvili nejdříve v rozhlase po drátě a potom také ve velké krabici s obrazovkou jak poutové kukátko v bytě pana Vlacha, prvním televizoru v domě s protiatomovým krytem. Ráj na dohled přibližovali nejen sovětští polární letci, které po návratu z expedice k severní točně líbal sám

Stalin, ale i zázračný prášek DDT hubící hmyz nebo antibiotika, která přemohou všechny choroby, včetně Jaroslavovy rýmy.

V údolí rozevírajícím se k západu se před zahrádkáři vlevo zvedal kopec vejčitého tvaru s vesnicí Křečhoř a s nadživotním pomníkem Marie Terezie upomínajícím na bitvu u Kolína. Tenkrát Rakušané porazili Prušáky díky statečnosti oddílů mladíčků z Vlámka, kteří do nerozhodnuté bitvy vstoupili až na poslední chvíli, kdy se Prusové už už chystali slavit vítězství. Ambiciózní holobrádci, které rakouský generál Daun kvůli jejich mládí a nezkušenosti nechtěl ani pustit do bitvy, odvrátili svou nepřičetnou odvahou vyvolanou právě mládím a nezkušeností porážku Rakušanů. Do malé vesnice Kutlíře pod Křečhoří bude Josef zajíždět se svou pojízdnou prodejnou a v místní pekárně kupovat velké pecny chleba a rohlíky pokropené černým mákem a s tak se lesknoucí kůrkou, jako by je pekař místo pečení namáčel do světla.

Údolí pod křečhořskou stráňí, kde se vojska v bitvě u Kolína utkala, uzavírá ze severní strany kopec Bedřichov s mohylou vztyčenou na paměť padlých pruských vojáků.

Tu bitvu si malý Jaroslav představoval jako mumraj šachových figurek, které se sypou do údolí z okolních kopců a jakýmsi samo-spádem do sebe narážejí a kácejí se jedna přes druhou.

Nad černobílými hromadami bezvládných figurek padalo k obzoru nepřiměřeně planoucí západní slunce. V létě se už kolem páté zahrádkářům zdálo, že slyší sípavý dech soumraku rodícího se na západní straně nebe.

2. KAPITOLA

Věci z pouštní války a jejich osud v Čechách

Buzola Bezara v koženém pouzdře,
důstojnická torba plátěná,
anglická plynová maska v plátěném pouzdře,
celuloidové chránítka na oči,
lahvička oleje proti yperitu a lewisitu,
súdánská dýka,
sít proti moskytům,
tropický stan,
stanový dílec použitelný jako pláštěnka,
elektrická svítilna s barevnými stínítky,
pouštní boty s dvojitým šněrováním,
kousek šrapnelu na provázku,
tankistický baret,
kinžál,
plácačka na mouchy,
zrnka kávy z Etiopie.

To jsou předměty související s Afrikou a hlavně se životem a válkou v poušti, které provázely Jaroslavovo dětství v domě s protiatomovým krytem. Osud šesti věcí mu utkvěl v paměti, existenci ostatních si vybavuje jen mlhavě, v některých případech si není jist, jestli o nich jen nečetl v dobrodružné literatuře.

Tříbarevnou baterku ztratil na pionýrském táboře. Svítil s ní na noční hlídce, u řeky mu spadla do vysoké trávy. Druhý den ji nenašel.

Plácačku na mouchy spálila ruzyňská babička Růžena. Ne-snášela zvuk plácačky dopadající na tělo mouchy. Prý slyší, jak plácačka drtí její křehké tělíčko. Všude pak leží pomlácené mrtvolky. Mucholapka zabíjí potichu a není ani nutný žádný úklid. Mucholapku oblepenou mouchami hodí do kamen na rozžhavené uhlí. V narůžovělém žáru se mucholapka trochu zavrtí, někdy si nad žhavými oharky poskočí, droboučné plamínky slíznou muší mrtvolky, lepidlo nepatrně zabublá, tiše zasyčí a hotovo. Mucholapka se propadne do žhnoucího uhlí. Ráno po ní ve vystydlém popelu nenajdeš ani stopu.

O konec sbírky vzácných kávových zrněk z Etiopie se postarala malá Zita, když je na kuchyňské podlaze smíchala s medem a chystala se medovou kašičkou s kávovými zrnky krmit panenku.

Sít proti moskytům přehozenou přes tropický stan dva roky před Josefovou smrtí někdo i se stanem odnesl z trávníku za sídlištním činžákem s protiatomovým krytem.

Stan přesto sehrál v Jaroslavově životě důležitou roli. To léto, kdy zmizel z trávníku, si v něm chlapec stihl přečíst Vávruv román *Tvrdá pěst Tuaregů* z edice *Knihy odvahy a dobrodružství*. Ano, nerozuměl zvláštní saharské podobě prvobytného komunismu, ve kterém se Tuaregové navzájem při každé příležitosti okrádají a díky této zálibě se jim daří přežívat v drsných podmínkách pouště (v případě, že kradou všichni bez výjimky, není krádež čin k odsouzení). I po čtyřiceti letech si Jaroslav vzpomene na Vávrovy pouštní rady a obrazy:

Nechčeš poznat mořskou nemoc? Tak se při jízdě na velbloudu drž dřevěného kolíku ve tvaru kříže, který vyčnívá z velbloudího sedla. Při

každém velbloudím kroku se totiž budeš kývat ve velkém oblouku vpřed a zase vzad jako námořník prodírající se proti mořskému příboji.

Noc bledne bílými skvrnami úsvitu za východními kopci. Svítání vysušuje krvavé zbytky noci na hrotech vzdálených hor. Tropicky oslnivé slunce uhlazuje obzor do podoby chvějícího se sametu modravé mlhy.

Slunce rozpouští pevné tvary pouště, kameny do světelného víru, který se jakoby opájí svou vlastní energií. Ve vedru gekonům ležícím na kamenech otéká jazyk a hlava se jim nafukuje do velikosti fotbalového míče. Nechcete-li, aby vás to vedro zahubilo, střežte se do písku jako písečná rybka. Nebo napodobte ještěry, kteří se stavějí na špičky zadních končetin, aby tak snížili kontakt těla s rozpálenou zemí.

Noc padá na poušť prudce a nenávistně jako odhozená mršina zvířete.

Tuaregové s obličejí zakrytými závoji rozebírají stany, nakládají svůj majetek na hřbety velbloudic, které řvou a vztekle se dívají do noci.

Z dun politých rtuťovitým měsíčním světlem se proti němu zvedaly stíny útočících mužů ve vlajících burnusech podobných černým netopýrům.

Při setkání s beduínem nebo Tuaregem se ho nezapomeňte poptat na zdraví nejen jeho dcer, synů, manželek, ale hlavně velbloudů, ovcí a především slepic.

Nejdéle ze všech pouštních předmětů vydržel kinžál. Přečkal Josefovou smrt. Vydržel i nadšený zájem druhého Mariina manžela Bedřicha o zahrádku nad rybníkem Peklo v čase, kdy chtěl Marii přesvědčit, aby si ho vzala. Po Bedřichovi se zahrádky ujal strýc Alois a kinžál nechal nabrousit. Byl tak ostrý, že se s ním dalo holt. Strýc kinžálem štípal dříví a mýtil buřinu na zahrádce. Kinžál britské armády se stal nástrojem proměny obyčejné zahrádky se

zeleninou a jabloňovými zákrsky na zahradu, která se výběrem květin, zeleniny a keřů stane oslavou rumělký malíře Joži Uprky, jehož dílo Alois obdivoval.

Večer po práci si strýc stoupl nahý před zrcadlo, celý se namydlič jádrovým mýdlem a ostrým kinžálem seškraboval pěnu s rašícími vousy a chlupy, jen vlasy nechal na pokoji.

3. KAPITOLA

Masožravé rostlinky na parketu, kde se zítra bude tančit, se vsuvkou o láčkovce a protéze učitelky Liškové

V roce devatenáct set dvacet devět v Polánce napadlo tolik sněhu, že muži z vesnice dva dny necestovali do plzeňských továren. V tom sněhovém přívalu se lopatami neproházeli do nejbližší železniční stanice. Třesnutě mrznout začalo o Vánocích předěšlého roku a oteplilo se až na konci února. V lednu v Nepomuku naměřili čtyřiačtyřicet stupňů pod nulou. V úřadech rozmrzaly kalamáře s inkoustem až kolem poledne. S koňským nebo kravským potahem se v takovém sibiřském mrazu nedalo vyjet. Pár aut těch nejbohatších sedláků z jižního Plzeňska celou zimu neopustilo garáže a stodoly. V krajině zavalené sněhem se lidé neorientovali. Po polích a drahách, kde prožili celé dětství, chodili jen popaměti a v lese, kam se vypravili pro dřevo do kamen, zabloudili. Sníh promrzl do takové hloubky, že se zvěř nemohla na drahách a remízkách dohrabat k trávě, o zmrzlou kůru stromů si lámala zuby, a tak hledala potravu u lidských příbytků. Pátého února vběhl otevřenými dveřmi do nepomucké sokolovny na kost vyhublý zajíc. Nevydržel do druhého dne. Voda v rybnících vymrzala a ryby padly, psalo se v kronikách. Ke konci ledna na úřadech už kalamáře s inkoustem nerozmrzaly vůbec, nebylo čím topit. Život se zastavil. Následkem zimy a hladu ten rok zašlo velmi mnoho ptactva a zvěře. V Čechách a na Moravě vymrzly dvě třetiny ovocných stromů. Těžké časy přišly na likérníky a výrobce

nealkoholických nápojů z ovoce. Krize postihla také sodovkáře Petrušku v Kolíně a v Nymburce likérku pana Vantocha, kterému mrazy zničily dvouhektarovou višňovku.

Macinka se mi včera ztratila a dodnes ne a ne ji najít; jsem nad tím celá zoufalá, věřte mi, psala operní pěvkyně Ema Destinnová ze Stráže nad Nežárkou své bývalé tajemnici a básnířce Marii Martínkové z Nepomuku. Venku plno sněhu a ona je ve stavu požehnaném – nezvyklá zimě a nepohodě, odpusťte mi laskavě... Včera ráno šťastně byla nalezena na půdě pod trámy... v okolí chytají do želez a kočky jedí, venku sněhu na dvě stopy...

Děti z Polánky přestaly chodit do školy. Cesty do Myslíva a Nepomuku několikrát zavál sních. Nikdo ho neodhrnoval a všichni čekali na oblevu. Dvanáctiletý Josef vodil sedláky zasněženým lesem a po bílých pláních zakrývající draha. Bez obtíží se orientoval i v krajině zavalené sněhem.

Koncem února přišla obleva. Sních se nejdřív zpotil jako tlustý chlap lezoucí do kopce, pak rychle tál. Vzduch ztěžkl a nadouval se prádelními výpary. Korytem bezejmenného potoka v Kakovském lese se hnal kalný proud. Desátého března už svítilo jarní sluníčko. Za devět dní se počasí zhoršilo, znovu padal sních a mrzlo. Další obleva zvedla hladinu potoka. Změna počasí poškodila oseň. U hranice lesa, kde sních vydržel nejdéle, zasáhla žito sněžná plíseň.

S výjimkou devětatřicátého roku se v Polánce a v blízkém Nepomuku potýkali s nedostatkem vody. Pro případ velkého sucha na polánecké návsi vykopali hlubokou studnu, protože nejen studny na dvorech domků, ale i studánky na drahách a v lese často vyschly. Někdy nestačila ani voda z obecní studny na návsi a vesničané se s nádobami vydávali k mokřadu na hranici lesa a drah. V mokřadu mizel bezejmenný potok, který se po několika desítkách metrů

znovu vynořil a definitivně se spojil s říčkou Kamenicí. Někdy se vylil do lesa a na draha. Při velké vodě odnášel z polí brambory.

Voda v mokřadu byla špatná, smrděla po žabinci a chutnala hořkokysele. I po převaření si lidé stěžovali na bolesti břicha a chlapi na řezání při močení. Jeden vyděšený vesničan po vypití hrnku čaje z mokřadové vody navštívil kožního lékaře v Plzni v obavě, že se nakazil kapavkou. Doktor ho poplácal po zádech a vysvětlil mu, že ani voda z tak proklatého místa, jakým je bažina, nenadělá tolik škody jako jedna obyčejná kurva.

Zdravotní obtíže způsobovaly příměsi vody. Do vody strnule ležící ve vrstvě rašeliny macerovala hnědá lesní půda z břehů mokřadu kyselou chuť a temnou žluť, další chutě a barvy přidávaly kořeny mrtvých stromů a rostlin, uvadlé stonky masožravých rostlin a přesliček, těla obojživelníků a hmyzích larev. Když jste tu vodu nevábné vůně a nahořkle kyselé chuti v barvě špinavého jantaru omylem vylili na bílou látku, zůstaly po ní zažloutlé skvrny jak po kravských chcankách.

Josef pracoval na poli. Malý Jaroslav pásal krávy, kterých se bál. Krávy samy došly na draha a večer se zvedly a vrátily domů. Na kluka, který je pásal, se ani nepodívaly. Jako by byl pro ně vzduch.

U mokřadu chlapec hned zapomněl, že se má starat o dobytek. V močálu pozoroval trsy masožravé rosnatky okrouhlohlísté a přemýšlel, za jak dlouho hmyz, který uvízl v lepkavých kapkách na jejích lístcích s červenými chlupy, umře a jestli před smrtí cítí bolest. Nebo se jen propadne do omamné vůně rostliny, která jeho ošklivé tělo rozpustí do kapek rosy odkapávajících do nitra rostliny. Zadržoval dech, aby nepřeslechl bzučení čerstvě lapené mouchy. K mokřadu s rosnatkami Jaroslava přivedla jeho sestra Zita. V atlase rostlin mu ukazovala obrázky bublinatek chytajících

hmyz pod vodou. Zita byla velká čtenářka. Ve svém čtenářském zápalu nedělala mezi knihami rozdíly, četla Dumasovy *Tři mušketýry*, vítězné povídky z literárních soutěží na téma Úderníci dnes i atlasy rostlin. V sobotu večer si chodila půjčovat knižní novinky nasáklé kocouřím puchem od doktora Vomáčky. Malým sídlištěním bytem se okamžitě linul charakteristický zápach detektivek, které prošly rukama a vilkou doktora Vomáčky. Všichni se těšili na nedělní večer, kdy je přečtené zase odnesla k Vomáčkům.

Bublinatky vzhledem k prostředí, ve kterém žijí, předčítala dívka, používají jinou techniku lovu než rosnatky: na své oběti chystají malé pastičky podobné vrším. Hmyz vpluje do útulné komůrky a ta se za ním náhle zaklapne.

Jaroslav rosnatkám u mokřadu přilepšoval, chytal pro ně mouchy. Jednou jim přinesl zabitého komára, který se napil jeho krve.

Lístky rosnatky trhala babička. Z usušených lístků louhovala čaj a sladila ho medem z dědova úlu. Kluka čaj uzdraví, oznámila babička Marii.

Z rosnatky a medu se vyrábí likér rosolka. Na italské frontě se za první světové války v mrazech rosolkou ohřívají rakouští vojáci a vyhýbaly se jim kulky, říkala babička.

Vsuvka o láčkovce a protéze učitelky Liškové

Branka funkcionalistické vily učitelky Liškové ze Západní školy v Kolíně byla otevřená. Zvonek nefungoval. Jaroslav váhal, jestli má vstoupit na zahradu. Překonal strach, prošel zahradou a opatrně zaklepal na dveře vily. Chvilku čekal. Dveře se neotevíraly. Nevěděl, co má dělat. Má pořádně zabouchat? Co když mu pak učitelka vynadá? Všiml si bazénu v zahradě. Byl vypuštěný, dno

zakrývala vrstva zahnívajících listí. V rozbitém skleníku vedle bazénu ho upoutaly liány láčkovky. Na šlahounech opatrně opouštějících prostor skleníku visely jakési rostlinné nádoby ve tvaru malého saxofonu. V tekutině na dně saxofonů nalézal smrt drobný hmyz. Masožravé láčkovce pocházející z Indonésie se ve středních Čechách daří i pod otevřeným nebem, ve sklenících s vylámanými skly. Ze šlahounů obrůstajících skelet skleníku chlapec trhal zelené saxofony a přikládal si je k uším. Poslouchal, jestli nezaslechne předsmrtné bzučení.

Ve dveřích domu se s berlemi objevila učitelka Lišková. Měla odepnutou protézu. V otvoru rozepnutého černého županu se zlatými čínskými draky se kymácel pahýl stehna, červenohnědý zbytek nohy, na který si připínala protézu. Co zavíráš oči? Nic na tom není. Kus masa místo nohy.

Do třídy přicházela o holi, houpavým krokem doprovázeným hlasitým vrzáním prken staré podlahy. Žákům vyprávěla, že o nohu přišla při náletu během druhé světové války. Její manžel, kolínský továrník, který před válkou vyráběl slavné kolínské čokolády, tehdy zahynul. Nálet je dostihl při procházce v Bořku na pravém labském břehu.

Ten bazén musí být vypuštěný, skleník jsem sama rozbila, řekla učitelka. K jejím ústům směřovaly ze všech stran hluboké vrásky jako paprsky slunce na dětské kresbě. Vilu nám nechali, protože jsem za války přišla o manžela a o nohu. Zahrada musí vypadat zpustle, jinak by to považovali za provokaci. Vilu by nám sebrali. Také doma uklízíme jen někdy, nevíme dopředu, kdo k nám přijde. Na tu nohu jsem si zvykla. Stejně jsem už stará.

Sedla si do proutěného křesla v hale. Jaroslav jí podal tašku se sešity. Občas jí je nosil ze školy domů, protože ji bolela levá noha, kterou neměla. Patřil k jejím oblíbeným žákům.

K jednohó učitelce ho posílala i Marie. Dala mu košík jahod ze zahrádky u rybníka Peklo a pár pomerančů, které dvakrát do roka Josef prodával v pojízdné prodejně. Myslela si, že košík s ovocem synovi pomůže. Nevěřila, že by bez její péče mohl ve škole uspět. Jaroslav košík učitelce Liškové nedonesl. Jahody vysypal v parku. Doma vrátil košík a řekl, že paní učitelka si jahody a pomeranče přendala do mísy.

V hale bílé vily s plochou střechou chlapec nemohl odtrhnout oči od županu, který zakrýval ženin pahýl. Pozvala ho dovnitř. V hale si připjala protézu, ani ho nepožádala, aby se otočil. Zahlédl podvazkový pás. Berle opřela o zeď. Vzala si hůl a odešla do kuchyně, aby mu uvařila čaj. Na stěnách visely obrazy alpské krajiny v pozlacených rámech, portrét muže s knírkem ve středním věku a ženský akt. Štíhlá žena se opalovala na lehátku u bazénu. Podobá se učitelce Liškové, ale je mladší, umělou nohu a slunce kolem pusy nemá, napadlo Jaroslava. A ten muž bude asi její mrtvý manžel. Učitelka se podívala na obraz s nahou ženou. Líbím se ti? Usmála se, vrásky kolem úst se zachvěly. Bylo mi dvacet.

Doma, v bytě v činžáku s protiatomovým krytem, Jaroslav vyprávěl o perském koberci a o roztažených závěsech u velkých oken. O zahradě s rododendrony a chátrajícím skleníkem obsypaným zevnitř i zvenčí malými saxofony s bzučícím hmyzem.

Učitelčina dcera, pihovatá dáma s vlasy v barvě podzimní trávy, mu k čaji přinesla sušenky. Položila je na stůl a na hosta se ani nepodívala. Za dva roky spáchá sebevraždu, pustí si plyn. Jaroslav nevěděl, proč se pihovatá paní zabila. Ve městě se vyprávělo, že se otráвила z nešťastné lásky. Otrávit se z nešťastný lásky? To by přece musela milovat aspoň prezidenta nebo Zátopka.

Představoval si ji bledou s modročervenými skvrnami v barvě hořícího plynu v obličeji. V chlapcově fantazii se podobala dceři

paní učitelky Zdobinské, která Jaroslava učila v první třídě. Její dceru o prázdninách zabil blesk. Paní učitelka přicházela do školy celá v černém.

Jak se mohla zabít, když v domě mají obrazy hor v pozlacených rámech, nechápal chlapec, který už s kamarády nesoupeřil, kdo je nejchudší.

Masožravé rostlinky na parketu, kde se zítra bude tančit (dokončení)

Na hranici lesa a drah v šedesátých letech vybagrovali požární nádrž. Napájel ji bezejmenný potok. Potok v nádrži ochabl, jeho pokračování v trubkách vedoucích z nádrže do malého rybníčku nestálo za řeč. Rybníček vysychal. V létě nádrž sloužila jako koupaliště. Na vlastní nebezpečí, stálo tam na cedulích. Rok po sovětské invazi postavili poláneční občané v brigádní akci vedle požární nádrže s jantarovou vodou a betonovým dnem potaženým kluzkým povlakem neurčitého složení taneční parket pod širým nebem. Pár centimetrů nad mokřadem se vznášel parket z ohoblovaných fošen. Oficiální polánecký zapisovatel oslavoval v kronice vztyčení tanečního parketu nad mokřadem samostatnou kapitolou: *Parket o rozměru malé návsi. Slogan z počátku padesátých let „Zítra se bude tančit všude“ dorazil do zapadlé vesničky s dvacetiletým zpožděním.*

Na parketu nad mokřadem se moc netančilo. Zimní hasičské bály se venku pořádat nedaly. Letní taneční zábava s big beatem z Plzně nedopadla dobře. Lidí přišlo málo. Všechny účastníky zábavy poštípala obrovská hejna komárů. Ani zvuk plzeňského big beatu je nezahnal. *Podle očitých svědků je ještě více rozdražďoval,*

napsal kronikář. Dva starší muži se dostavili v sakách větších nejméně o dvě čísla a tančili sami, skoro v podřepu.

V časech tanečních zábav pořádaných na mokřadovém parketu se v Polánce ještě rodily děti. Ty starší, ve školním věku, se dostavovaly na dřevěnou palubu u požární nádrže s jantarovou vodou, aby zde oslavily říjnovou revoluci. Přicházely sem s lampiony. Na ohni pod parketem si opékaly buřty. Potemnělou hladinu nádrže barvil odlesk ohně do červena.

Čtrnáctého října devatenáct set osmnáct cestující, kteří vystoupili z vlaku od Plzně, rozšířili v Nepomuku zprávu, že byl vyhlášen samostatný československý stát. Na domech hned zavlály prapory a rozjaření občané s trikolorami na klopách a čepicích strhali rakouské orly z úředních budov.

Večer městem procházel lampionový průvod, který uspořádali sokolové. Mezi střelbou z hmoždířů občané zpívali národní písně. Na kravských povozech a pěšky do Nepomuku přispěchali lidé z okolních vesnic. Dorazili i z Polánky.

Druhý den ráno stačil jeden telefon z Plzně a bylo po slávě. Někdo se spletl nebo si udělal legraci. Na úřední budovy se vrátily rakouské státní znaky. Československé trikolory putovaly nazpátek do skříní a truhel. Ještě osmadvacátého října došel na městský úřad z hejtmanství v Přešticích pokyn, že rozšiřování nepřátelských letáků bude potrestáno pořádkovou pokutou od dvou do dvou set korun nebo vězením od šesti hodin do čtrnácti dnů. K novému strhávání rakouských znaků, vyzvánění zvonů a připínání trikolor na klogy a čepice došlo až dvacátého devátého října.

Ten den vyšel znovu lampionový průvod a pěvecké kvarteto zpívalo Bývali Čechové a hymnu. Z Polánky na druhou oslavu vzniku samostatného státu už nikdo nepřijel.

Po osmačtyřicátém založili v Polánce stejně jako v jiných vesnicích JZD, jenže brzy skoro všichni sedláci z družstva vystoupili. Až na bývalého starostu a statkáře Macháčka se kupodivu nikdo nemusel z vesnice vystěhovat. Od začátku šedesátých let sedláci z Polánky postupně vzdávali svůj vzdor a do družstva se vrátili; někteří mezitím zemřeli. Jejich děti o dřině na soukromých polích už nechtěly ani slyšet. Na drahách se přestával pást dobytek a les vystoupil ze svých hranic. Mokřad se rozšiřoval.

Jaroslav, o čtrnáct let starší než Josef v čase, kdy zemřel, se po dlouhé přestávce vypravil do Polánky. Od Josefovy smrti v roce 1960 poprvé. Navštívil dědečkův dům, kde teď bydlí s rodinou jeho bratranec, syn Josefovy sestry.

Tu anglickou vlajku, kterou sem Josef přinesl v pětačtyřicátém, pořád nemůžu najít, určitě je zahrabaná na půdě, řekl bratranec. Až příště přijedeš, budeš ji mít připravenou.

Jaroslav se šel projít k mokřadu. Za rybníčkem na drahách směrem od vesnice k lesu zapustili po roce osmdesát devět ochránci přírody do země železnou tyč s cedulí popisující život v mokřadu a s obrázky ďáblíka bahenního, bradáčka vejčitého, ostřice bleší, bublinatky obecné, rosnatky okrouhlosté... Rybníček kdysi patřil statkáři Macháčkovi. V padesátých letech se v něm koupaly děti. V devadesátých letech ho koupil bratranec.

Z lesa se ozývala motorová pila. Po dopadu kmene stromu na zem se hladina rybníčka rozhoupala, alespoň to tak vypadalo. Z jiné strany k mokřadu doléhaly zvuky honu, střelba a štěkot psů. Honu se účastnila celá bratrancova rodina. Ten rok ještě v půlce listopadu v Kakovském lese rostly houby, ale chodit po lese, kde kácejí stromy a střílejí zvířata, Jaroslava nelákalo.

Jaroslavův sen z 28. září 2008

Setkal se s prošedivělým Josefem. Jeho otec přitom zemřel bez jediného šedivého vlasu. Jaroslav si vzpomínal na lehounký poprašek lupů na límci jeho černé košile. Ve snu byly Josefovy šedivé vlasy prořídle, ale bylo na nich něco zvláštního, čeho si Jaroslav nejdříve nevšiml. Ano, Josefovy vlasy byly naondulované! Účes zpevňoval Lybar, lak, který tehdy slepoval vlasy dívek do ostrých a lesklých bodců. Obklopoval jejich hlavy sladkou těžkou vůní. Podoba nonšalantně shrbeného štíhlého Josefa v šedivém obleku se překrývá s postavou jednoho estrádního umělce, který v šedesátých letech minulého století udělal kariéru v televizi. Jmenoval se Pixa? Ve snu Jaroslav vidí Josefa-Pixu na obrazovce televizního přijímače Mánes. Jenže nebyl nonšalantně shrbený ani výrazně štíhlý. Josef v televizi působil jako předčasně zestárlý komik. Obsah vystoupení prošedivělého a nasprejovaného komika na obrazovce televizoru Mánes Jaroslav zapomněl. Má nejasný pocit, že ten prošedivělý muž nevystupoval v úloze komika, ale stepaře.

Jaroslav se probudil a vzpomněl si na dívku, která si Lybar stříkala i na obočí. Při milování mu lybarovými štětinami poškrábala břicho.

4. KAPITOLA

Aloisova cesta do Istanbulu

Boženko, bude válka! V tomhle jabku musí bejt křížek! Každé Vánoce se strýc Alois těšil, že v rozkrojeném jablku najde jádérka složená do křížku a příští rok konečně vypukne válka. Ne nějaká válka tisíce kilometrů daleko, někde v Africe nebo v Asii, ale u nás doma. Válka pročistí krev. Všechno se musí jednou pročistit. Jinak to dopadne špatně. Se vším. Čím větší válka, tím dojde k většímu čištění a dostaví se tudíž spolehlivější výsledek. Bez čištění nejde vyrobit ani blbou limonádu, to ví i Josef, řekl strýc Alois.

Ale křížek ne a ne se v jablku objevit a ta pravá, pořádná válka, kdy si do vlasů vjedou velké kulturní národy, kdy se do pohybu dají ohromné masy lidí, kdy se celá jedna civilizace bude cítit v ohrožení, si tudíž dávala načas.

Na podzim se Alois už několik let vydává za město do polí. Hlavně u silnic hledá panenské jabloně a nožem rozřezává jejich plody a hledá křížek, neboť co když jablka s křížkem rostou na jednom „válečném“ stromě. Pro tento slavnostní úkon se hodí jen panenská jablka. Voní po majoránce. Bramborák a houbovou polévku si bez majoránky nelze představit. I panny voní po tom koření. Aspoň mně tak voní, řekl Alois. Po večeři si Alois otře pusku do ubrusu a vysmrká se do něj, aby všem předvedl, co všechno si jako patriarcha rodu může dovolit. Vnukové ho u večeře nesmějí oslovovat dědečku, ale musejí mu říkat strýčku. O jeho věku se nemluví. Je patriarchou, jehož věk je tabu.

Svou parádní historku o klukovském pokusu dostat se do Cařihradu k turecké armádě z časů podunajské monarchie Alois vy-

práví, jako by se odehrála včera, a žádné Vánoce na ni nezapomene. Jaroslavův otčí Bedřich dával k dobru s podobnou pravidelností příběh, který můžeme nazvat Heydrichův dort v Německém domě (Rudolfinu). O svém setkání s Heydrichem Bedřich vypráví po každé, když se opije, takže obden. K Heydrichovu dortu a k Heydrichově zabijačce v Polánce se dostaneme později.

U jídla se Alois chvástá, že stále dostává milostná psaní od mladých holek, stačí, aby se prošel po městě, a už večer najde obálku ve schránce. Holky ho nenápadně pronásledují, aby zjistily, kde bydlí. Jednou v obálce dostal dámské kalhotky, tedy spíše holčičí kalhotky. U vánočního stolu mu nikdo nevěří. Jeho manželka ho neposlouchá.

Co když na tom jeho vyprávění je něco pravdy? napadne někdy Aloisovy nedobrovolné posluchače.

Po večeři přichází to nejdůležitější sdělení. Skrytý příznivec fašismu, sběratel rumělkových obrazů Joži Uprky, chovatel bílých myší ve skleněných akváriích, milovník foxteriérů a amatérský zhotovovatel pyžam, která šil z látek zakopaných u labského ramene a na dvorku v Kouřimské ulici v roce 1939, koupených rok předtím od Židů z Kolína, oznámí, že každý normální člověk se chová nevypočitatelně. Kdyby do první fotbalové ligy v kterékoli zemi na světě postoupilo absolutně nesympatické mužstvo, o němž si téměř všichni budou myslet, že nemůže mít žádného příznivce, vždycky se odněkud vynoří nějaký jeho fanda, obdivovatel na život a na smrt. A to mužstvo nemusí vůbec dávat góly, může hrát zákeřně, jeho brankář může být vyhlášený kokainista – všechno jedno. Nepochopitelnou přízeň získalo i obecně nenáviděné kolínské pivo, nejhorší pivo na světě. Kolínské pivo je klíčem k poněkud záhadnému konspiračnímu heslu, které užívali obránci pražských

barikád při povstání v roce 1848 – Cep a Kolín, ale i na tyto události dojde řada v jiné kapitole.

Ano, nevypočitatelnost je tou nejpotřebnější věcí pro normální život.

Strýc Alois celý život sázel jen na taková – z většinového hlediska nesympatická – mužstva. V pěti letech se rozhodl protestovat proti tomu, že přes jihomoravské Mutěnice, kde s rodiči bydlel, nejezdí rychlíky. Před zastávkou se postavil na koleje a čepicí mával na vlak, aby zastavil. Vlak s velkým skřípěním brzd opravdu zastavil a Alois se strojvůdce zeptal, proč přes Mutěnice nejezdí rychlíky. Strojvůdce mu místo odpovědi nafackoval. Ve škole si pak z něho kluci dělali legraci. Dostal přezdívku Mašinfíra. Školu Alois nenáviděl. Do třídy se zarámovaným obrázkem císaře Franze Josefa se dostavoval s velkým sebezapřením. Při učitelově chvále císaře se musel ovládat, aby nevykřikl něco ošklivého.

Nikdy si nenechám narůst vousy, řekl si při pohledu na císařovu tvář na obrázku nad tabulí. Když mu v pubertě začaly na tváři rašit první chlupy, pečlivě je vytrhával; teprve po roce toho nechal. Vousy na jeho tváři ho budou pronásledovat ve snech. V čase, kdy na straně Rakouska bojoval na italské frontě první světové války a neměl možnost každý den se holit, chtěl zahodit zrcátko. Někdy si povzdechl: jako holka bych měl život jednodušší. Ale pak si vzpomněl na babky z Mutěnic, kterým z obličejů trčely vousy. Při představě, že by se jednou mohl stát vousatou babkou, se zpotil hrůzou. Jeho manželce se po čtyřicítce na bradě vousy objevily a tehdy si Alois uvědomil, že se mu vlastně líbí malé holčičky. Že ve škole v Mutěnicích vyměnili portrét císaře za podobiznu prezidenta Masaryka? Jeden vousatý chlap nahradil druhého. Že se rodiče s dvouletým Tomášem Masarykem na dva roky nastěhovali do jeho Mutěnic? Co má být?

Spolu s postavením školního solitéra, který nesnáší vousaté muže a ještě více vousaté ženy, formovala jeho dětství také dvě důležitá setkání. Seznámil se s obrazy Joži Uprky a prolístoval si knihu věnovanou bojům Rakušanů s Turky, ve které ho zaujaly obrázky tureckých vojáků. Oba zážitky spolu souvisejí. Uprka navštívil Turecko a Balkán, kde se zajímal o muslimskou komunitu. Doma svým návštěvám obřadně vařil tureckou kávu. Uprkovy barvotiskové obrazy s převládající rumělkou krojů, vlčích máků a červených tváří dívek Aloise nadchly. Tak tohle jsou barvy opravdového světa, řekl si. Malíř od impresionistů převzal uvolnění kontur předmětů, krajiny a postav, ale místo světla do nich nezřízeně pumpoval zjasněné barvy. Stěny Aloisova bytu v Kouřimské ulici zaplňovaly reprodukce Uprkových obrazů a zarámovaných fotografií se strýcem oblečeným ve slováckém kroji. Fotky byly kolorované, chlapec měl na nich tváře nabarvené na růžovo. Joža Uprka, malíř z Moravského Slovácka, se považoval za originálního umělce, ale odborná veřejnost ho označila za regionálního malíře. Toto fatální nedorozumění v něm vyvolalo pocit hořkosti.

Ve třinácti Alois spatřil Mistra s paletou plnou rumělky a s tureckým fezem na hlavě na zahradě v Kněždubě, kde Uprka žil. A právě na výletě v Kněždubě, kam se vypravil s rodiči, Aloise napadlo, že se stane tureckým generálem neboli pašou. Už při zmíněném listování válečnou knihou si oblíbil tvar fezů, zahnuté šavle a turecké vojenské uniformy. Barvy turecké jízdy na zteči mu evokovaly rozkvetlou slováckou louku z Uprkova plátna. Alois nesnášel jednotvárně bílé, nudné Řecko, o kterém se učili ve škole. Ze školního atlasu vytrhl mapy Rakouska-Uherska a Balkánu. Připravoval se na cestu do Cařihradu. Doma pod prknem v podlaze vzal třetinu rodinných úspor. Zbývající dvě třetiny tam nechal rodičům. Spravedlivě se rozdělil, byl jedináček. Z Mutěnic do Brna

se dostal po svých. V Brně si koupil jízdenku na vlak do Vídně. Na vídeňském nádraží si najal drožku a nechal se odvézt do Triester Strasse. Do Terstu, který tehdy patřil monarchii, putoval pěšky osmnáct dní. Přespával u hodných lidí, kterým se představoval jako sirotek, který jde do nejbližšího města k příbuzným. Hodní lidé ho litovali, dali mu večeři, ráno snídani a do kapsy mu strčili pár drobných na cestu.

Strýc Alois se důkladně vysmrkal do ubrusu. Jeden vnuk se neudržel a vyprskl.

Vypravěč se tvářil, že nic neslyší. Na peníze, které doma vyndal z úkrytu, nemusel téměř sahat. Po snídani se najedený a do růžova odpočatý chlapec vždycky dojetím rozplakal, plakali i hodní lidé. Už ve třinácti uměl Alois bezpečně odhadnout, kdo mu pomůže a kdo ne, kdy se rozplakat a kdy smát. A komu co může říct. Žádnému z těch dobrých lidí neprozradil, že se chce dostat do Cařihradu, kde se hodlal přihlásit do turecké armády. Měl strach z četníků. Poznal je podle chocholu. Aby nevzbudil jejich pozornost, dělal na louce kotrmelce. O kluka hrajícího si na louce se nikdo nebude zajímat, myslel si. V Korutanech nosí chlapi i kluci kalhoty se zelenými lampasy, a aby vypadal nenápadně, na dvoře za jedním domem si z prádelní šňůry takové kalhoty s lampasy ukradl. Jedna hodná paní mu zkrátila nohavice, aby nové kalhoty netahal po zemi.

Ve Slovinsku ho uvítala bóra, zvedala prach a po cestě posouvala drobné oblázky, jako by to byly hrací kameny v dámě. Pohybující se kamínky vydávaly zvuk podobný odjišťování zbraní a v oblaku prachu si Alois představoval pochodující vojáky. Poprvé se mu nepovedlo najít hodné lidi. Spal v úzkém kanálu. V noci se rozpršelo. Ráno se probudil v proudu špinavé vody. Došel k Obščinskému obelisku, uviděl Terst a moře. Bylo tmavomodré. Za poslední peníze

od hodných lidí si koupil polentu, která mu nechutnala. Neměla žádnou chuť. Turecká jídla budou lepší, řekl si. Ubytoval se v šestém patře hotelu Lloyd's, dopředu si zaplatil tři noci. Ještě mu zbylo na lodní lístek do Cařihradu. Rodičům do Mutěnic poslal krátký telegram: BUDTE BEZ STAROSTI STOP JEDU DO CARIHRADU STOP STANU SE TAM PASOU STOP VAS ALOIS.

Chodil do přístavu, parník měl vyplout za pět dní. Sledoval vykládání klecí s africkými zvířaty. Na klece se zvířaty v přístavu čekali cirkusoví agenti.

V Terstu se dala koupit africká zvířata pro cirkusovou drezuru, pokud měl kupec daleko do Hamburku, kde byl u Hagenbecka k dispozici širší repertoár zvířat, od lvů a tygrů po antilopy, zebry a slony. V Marseille jste pro cirkus sehnali ty nejvhodnější opice a papoušky, v Londýně zase indické slony, opice a hady.

Za dva dny hotelový poslíček Aloisovi doručil vzkaz, aby se dostavil do hovorny hotelu. Čekal tam na něho otec. Cestou na nádraží ho fackoval.

Ve škole řekneš, žeš utíkal do Cizinecké legie a ne do Cařihradu, nařídil otec Aloisovi ve vlaku. Představa, že se jeho syn chtěl dát k mohamedánské armádě, která po staletí sužovala křesťanskou Evropu, ho přiváděla k záchvatům zuřivosti. Slib Alois dodržel jen proto, že by mu stejně nikdo nevěřil. A pokud by přece jenom někoho o své pravdě přesvědčil, tak by ho spolužák nebo soused za takovou pravdu ztloukl.

Na závěr svého vyprávění u štědrovečerního stolu strýc Alois naposledy zatroubil do ubrusu a slíbil, že příští Vánoce už rozkrojí to správné jablko a konečně vypukne válka.

5. KAPITOLA

Barabové na Špičáku

V létě roku 2002 ve čtyři odpoledne v baru penzionu U Dušků v šumavské Železné Rudě Jaroslav popíjel pomerančovou limonádu a četl noviny. Zaplatil si tam týdenní pobyt s polopenzí. Pan Dušek, jehož otec před únorovým převratem vlastnil v Praze na Smíchově továrničku na nábytek a bývalé Sudety nikdy nenavštívil, se stal šumavským patriotem. Učí se německy, shání v antikvariátech knihy o staré Šumavě a šumavské pohlednice. Vůči Němcům, kteří tady žili do pětáctýřicátého, necítí žádnou zášť ani odpovědnost za jejich vyhnání. Setkal se s potomkem německých mlynářů, vysídlených majitelů domu, ve kterém zřídil penzion. Šedesátník s vlasy spletenými do copu přijel na harleyi. V Mnichově měl obchod s motorkami. Muž v černém koženém obleku se choval přátelsky, vzpomínal na šedesátá léta a prohlašoval, že vyhnání bylo pro něj darem z nebes. Na motorce projel celý svět. Kdyby zůstal trčet ve mlýně, kde už stejně nikdo mlít nechtěl, co by tam dělal? Nejspíš by jen živořil, protože v komunistickém režimu by nemohl podnikat. V padesátých letech by tátu asi strčili do uranového dolu. Na mámu, manželku kriminálního, by si na ulici ukazovali prstem. A on by musel do pomocné školy. Mohlo to být jinak. Tátu by jako německého antifašistu, kterým on ovšem nikdy nebyl, ale všechno je relativní, že, ukazovali ve školách. A on sám by vstoupil do komunistické strany, ale po ruské okupaci by ho z ní nejspíš vyloučili a měl by utrum. Kdyby to přece jen přečkal a v partaji zůstal, tak by z toho měl malér zase po devětaosmdesátém. Na každé pád by ten průser jednou přišel. Pravděpodobnost, že by

jeho život dopadl jinak a maléry by vyvážíly kontakty získané v časech členství v komunistické partaji, díky kterým by mohl třeba úspěšně podnikat, byla podle něho malá a stejně by o ni nestál. O harleyi by si mohl celej život nechat jen zdát. Všema deseti bere osud úspěšného západního Němce.

Víte, zašeptal potomek železnorudských mlynářů, ani za války to pro sudetské Němce nebyl žádný med. Otec mi řekl, že Heydrich o nich mluvil jako o bastardech, který jsou horší než Češi. Z rasovýho hlediska.

Motorkář v kožené kombinéze věnoval panu Duškovi originál obrazu mlýna. Realistický malíř, který své dílko vytvořil někdy na začátku třicátých let minulého století, si dával záležet, aby nevynechal žádný detail stavení ani krajiny. Tak si to pan mlynář přál. Tráva musí být opravdu zelená, listí na stromech jarně odpočaté a našedlá hladina Jezerního potoka plazícího se údolím pod Špičákem „horsky“ zčeřená. A taky tam chci vážky a komáry!

V sedmdesátých letech se poštovní doručovatel Slávek Dušek z Prahy oženil s poštovní doručovatelkou Květou z Klatov. Doručovatelé se seznámili na horách, na lyžařském zájezdě v Krkonoších. Ještě týž rok se konala svatba. Další rok dali na poště výpověď, rozhodli se totiž realizovat svůj sen: získat vlastní penzion na horách. Za určitých okolností bylo možné malý nenápadný penzion provozovat i v komunistickém Československu, samozřejmě někde, kde to nebylo moc na očích. Začínali v horských boudách v kuchyni, Květa někdy dělala servírku, Slávek číšníka a navíc vykonával údržbářské práce. Ale až po listopadu 1989 se jim povedlo ten penzion koupit. Pověst o skvělé kuchyni U Dušků překročila hranice Železné Rudy. Věhlas získali zejména grilování pstruzi na šumavských bylinkách, které Slávek Dušek chodil osobně sbírat. A sbíral také staré šumavské recepty. Nejraději připravoval zvěři-

nu a těžká jídla šumavských horalů. Pokud jste celý den neběhali po horách nebo neposilovali v tělocvičně, nemohli jste pak s přečpaným žaludkem usnout.

Kvalitu kuchyně U Dušků oceňoval i Jaroslav. Jenže vzhledem ke svému věku a sklonu k nadváze se obával její kalorické vydatnosti. Objednával si poloviční porce knedlíků a vynechával moučníky.

Do Železné Rudy se vypravil vlakem. Nastoupil v Praze, v Plzni přestupoval. Železnici z Plzně do Železné Rudy, která měla obsluhovat Bavorsko severočeským uhlím, stavěli na konci devatenáctého století barabové, zahraniční dělníci z Chorvatska. Nejvíc jich pocházelo z Itálie. Trať Plzeň – Železná Ruda je mistrovský kousek železničního stavitelství. Za klatovským nádražím, kde diesel vystřídá elektrickou lokomotivu, stoupá vlak velkými, rozmáchlými oblouky k jihu, do hor, až dosupí ke Špičáku, do nejvýše položené železniční stanice na Šumavě. Vysokými náspy a tunely se trať empaticky vcituje do poklidného charakteru stoupání a klesání starých hor nedramaticky rozvalených v krajině. Středočeši se při jízdě vlakem kroužícím v horské části trati Plzeň – Železná Ruda cítí jako v parníku, který proplouvá mírnými zákrutami labského koryta v rovině mezi Kolínem a Poděbrady. Vlak jen tak mimochodem, bez velké námahy, dosáhne stanice Špičák ve výšce kolem osmi set metrů nad mořem. Otevřeným oknem v kupé vás tam ovane horský vzduch posílený vůní jehličnatého lesa. Ještě předtím se ale ponoříte do nejdelšího tunelu v Čechách. Je dlouhý přes sedmáct set metrů a protíná horu Špičák. Při jeho stavbě zahynulo nejvíce barabů. Od stanice Špičák směrem na Železnou Rudu se trať zatíná hlubokými příkopy do zalesněných strání a klesání do údolí s pastvinami vyrovnává vysokými náspy. Krouživým letem káněte vlak klesá do stanice Železná Ruda město. Srázů okolo trati se zmocnil les, rostou tam borůvky, osiky, břízy a křemenáče s červenou hlavou.

Na železniční trati mezi Špičákem a Železnou Rudou rostou houby i mezi pražci. Les tady žije v symbióze se železnicí přes sto let. Jedoucí vlak se pozvolna stává lesním zvířetem. A železnice se napojuje na všudypřítomný systém podhoubí.

Březový a osikový hájek obklopuje kříž označující hromadný hrob barabů pod náspem u poslední zatáčky trati před nádražím Železná Ruda město. Baraby, kteří umírali hlavně při hloubení tunelu, tam pohřbívali tajně. Velký počet veřejných zádušních mší a pohřbů by domorodce vystrašil. Lekli by se, že barabové sem zavlekli nějakou epidemii. Protestovali by proti stavbě železnice. Nejvíce se obávali cholery. Ta tehdy neúnavně pendlovala po celé Evropě. Několik českých a moravských městeček žádalo, aby se jim železnice vyhnula, jejich obyvatelé se obávali, že by vlak s cestujícími na jejich nádraží cholera zavlekl.

6. KAPITOLA

Datle z Tozeuru a nosař plukovník Horák

Na Vánoce Josef přinesl všechny druhy datlí, které prodával v po-
jízdné prodejně, s níž objížděl malé vesnice v okolí Kolína. Víc
jak tři druhy však nikdy neměl. Po štědrovečerní večeři zvedal
jednotlivé datle k žárovce. Prosvěcoval plody s pečlivostí nosaře
Šmída, který v temné komoře přikládal Jaroslavovi červeně zbar-
vené žárovky na tváře a nad oči a pokoušel se tak odhalit, jestli
jsou chlapcovy dutiny zastřené.

Dobrá datle se pozná tak, že proti světlu uvidíš její pecku, řekl
Josef. Jsou jako prsty světla, takový datle byly v Tozeuru. A pecky
datlí z oázy Murzuk obklopený plošinama s černejma kamenama
na bílým písku, růžovejma, oranžovejma a žlutejma dunama, ve
kterejch se v ranním slunci barvy chvějou jak na korálovém útesu
pod mořskou hladinou, jsou proti světlu zase obkroužený takovou
narůžovělou září jako ohromný africký hvězdy někde nad noční
pouští... Nejlepší datle ale zrajou v Tozeuru. Ani v Alexandrii na
pláži Montage v zahradě letního paláce krále Farúka, kde mezi
stromy volně běhá drůbež s rodokmenama sahajícíma až k časům
Kleopatry, takový nerostou.

V roce 2008 se Jaroslav ubytoval v hotelu Oasis na okraji palmového
háje v oáze Tozeur. Před vchodem do hotelu postaveného ze žlutých
nepálených cihel mu mladinká Berberka nabízela hadrové srdíčko
pošité modrými flitry. V bazénu za hotelem spatřil povědomou tvář.

Asi šedesátiletý francouzský herec, kterého si Jaroslav pamatoval z jednoho detektivního filmu, se tam bavil s arabskými kluky. Potápěl se s nimi a pod vodou je osahával, jednomu dokonce stahoval plavky. Ostatní kluci stáli okolo a cákali po sobě, aby zakryli hercovy pohyby. Vše se odehrávalo nejvýše v metrové hloubce, kluci totiž neuměli plavat. Herec jim kupoval limonádu v plechovkách, k personálu se klukovská družina francouzské hvězdy chovala s velkým opovržením. Tvářili se, jako kdyby u bazénu pózovali při natáčení filmu.

Jaroslav se opaloval na plastovém lehátku a přes tmavé brýle se díval do korun datlových palem, které rostly hned vedle zahrady hotelu za nízkou cihlovou zídou. V korunách stromů visely obrovské nahnědlé trsy datlí různých velikostí a tvarů připomínající prsa starých žen.

Z mešity zazněl naléhavě a neodbytně hlas muezzina. Snad žádá, aby někdo zakryl tu sprostou nahotu hnědých hroznů v korunách palem, řekl si Jaroslav usínající na plastovém lehátku. Podobným trikem chtěl obléknout sochy nahých dívek Josefův bratr Václav na janovském hřbitově Staglieno.

Z chuti datlí jejich znalec vycítí kurtoazní příběh jejich zrození a zrání: ženské bliznové květy datlí vysoko v korunách palem musí oplodnit samčím pylem někdo třetí. Kdysi tuto práci svěřovali vybraným černým otrokům z nilského údolí v Súdánu. Na poušti se důležité věci nemohou ponechat náhodě... Bílé a žluté bliznové květy datlovníků černoši svazovali lýkem, aby vítr nevyvál oplodňující pyl prašných květů. V závěru obřadu oplodnění černí muži v korunách palem pravou rukou rozhoupali jako zvon ve věži kostela chomáč svázaných květů a levou rukou ho poplácali, jako by se v koruně stromu kymácel ohromný zadek černé madony.

Krvavě rudé květy granátových jablek, rozevírající se jako vzrušené ženské pohlaví, svalnaté Súdánce vzrušovaly víc, jenže ty

nepotřebovaly jejich pomoc. S datlemi se pojí i jiné příběhy. Podle koránu porodní bolesti přivedly Pannu Marii k datlové palmě: „Ó kéž bych byla před tímto raději zemřela a upadla v zapomnění!“ A hlas z nebe jí odpoví: „Pán tvůj pro tebe připravil potůček a zatřes kmenem palmy a k tobě spadnou uzrálé datle...“

O poušti někdy mluvila i Jaroslavova matka. Je tam čistý a suchý vzduch. Takový suchý vzduch by ti vypálil polypy v nose.

Stejně blahodárně, a to elektrickými výboji, chtěl na chlapcovu nosní sliznici působit plukovník Horák, primář otorinolaryngologického oddělení v Kolíně. Předtím působil ve vojenské nemocnici v Bratislavě, odkud musel v polovině padesátých let odejít.

7. KAPITOLA

Lehké spaní, železnice, peripatetické město a zmalované zadky se vsuvkou o heslu Kolín a Cep

Usnout v místnosti, do níž doléhaly zvuky ulice nebo domu, se Jaroslavovi odjakživa moc nedařilo. Podrobně se problémy malého Jaroslava se spaním zabývá kapitola Strašáci na stromech v čase politických procesů. Vlastně až v prvním ročníku vysokoškolských studií, kdy jednou za čtrnáct dní jezdíval z koleje domů vlakem, se Jaroslav naučil usínat i v hlučném prostředí. Pravidelné cestování vlakem působilo jako léčivá kúra. Zvuky jedoucího vlaku a houkání lokomotivy mu přinášely spánek. Peripatetičtí básníci se musejí pohybovat, jinak jim básnění nejde. Jaroslav je peripatetikem spánku. Jako nemluvně nejlépe spal v kočárku. Do prvního společného bytu s Josefem v budově gymnázia si proto Marie opatřila kočárek, ve kterém malý Jaroslav často prospal celou noc. Když teď nastoupí do vlaku nebo do letadla, hned usne. I v autě, které řídí, ho někdy přepadne spaní. Zatím to odnesla jen karoserie. Z dopravních prostředků na jeho spánek nejblahodárněji působí železnice. Určitě to způsobují koleje, které neúhybně předznamenávají směr cesty. Určitost cíle cesty ho uklidňuje. Zavírají se mu oči.

Miloval jízdu vlakem, ale uměl se spokojit se vzdáleným zvukem železnice. Dával přednost bytům a hotelům poblíž železniční trati. Měly zvuky vlaku nahradit matčinu starost o klidný spánek chlapce v kočárku?

Při pátrání po Josefových osudech se Jaroslav dozvěděl, že Josefova kamarádka Katka, která pocházela z provazochodecké rodiny z Klášteřa u Nepomuku, obvykle upadala do spánku připomínajícího bezvědomí v jedoucí maringotce. Spala tak tvrdě, že jí po obličeji mohli třeba putovat slimáci. Ale noci v hotelu nebo doma v Klášteře nejméně z poloviny probděla. Při úplňku neusnula vůbec. Prý ji budily houby, když se v noci draly ze země v nedalekém Kakovském lese.

Když byly synovi tři roky, Marie odjela do lázní. Jaroslav přestal mluvit. Řeč se mu vrátila po matčině okamžitém návratu z lázní. Ale občas od té doby zadržával. Když byl unavený nebo nervózní, obtížně vyslovoval slova začínající souhláskou „n“. Naučil se s takovým handicapem žít. Ve vypjatých chvílích se pokouší ze své slovní zásoby eliminovat všechna slova začínající na „n“, včetně Nepomuku. Unavený nebo nervózní Jaroslav neumí říct ne. Kdyby si na poslední chvíli při obřadu uvědomil, že se nechce ženit, měl by potíže s odmítnutím, napadlo ho. Neodpovídá tak často „ano“ ze strachu, že by mohl selhat? Že zápor ze sebe v té nejdůležitější chvíli nedostane? Možná právě proto se dvakrát oženil; přinejmenším na konci těch manželství ho tahle myšlenka pokaždé alespoň trochu pobavila.

Souhláska „n“ na začátku slova mu někdy způsobí lehkou nevolnost, zvedne se mu žaludek nebo se mu nepatrně podlomí kolena. Ale stává se to jen zřídkakdy.

Vlak jedoucí od Prahy se před Kolínem, za Novou Vsí, přibližuje k labskému břehu s topoly. Zprava se město cestujícím ohlašuje budovami lučební továrny ponořenými do oblaků oranžového a narůžovělého prachu jedovatých chemikálií. Josefovi ten barevný prach mohl připomínat jemný pouštní písek usazující se na domech

a palmách v pouštních oázách, neboť kdo delší čas žije na poušti, celý život hledá aspoň její obrazy i na těch nejnemožnějších místech.

Od poloviny devatenáctého století začala Kolín obtáčet pavučina kolejnic. Železnici v Kolíně stejně jako v Železné Rudě stavěli barabové. Jídlo i ošacení nevalné kvality si kupovali v markytánských boudách zbudovaných podél rozestavěné trati. Promrzlí barabové se zkaženými žaludky reptali, a kdyby mezi sebou měli schopného vůdce, možná by stávkovali. O padesát let později, po dokončení tratě Plzeň – Železná Ruda, bude v podobné markytánské boudě na Špičáku otevřen Prokopův penzion, ze kterého napíše Franz Kafka pohlednici Maxu Brodovi.

Na levém labském břehu za kolínskou zastávkou se trať musela prosmýknout úzkým prostorem náplavky oddělující řeku s mlýnem od skal. Skalní sráz prudkým stříhem utíná zadek města se zámekem, pivovarem, kasárnami a radnicí. Město se k řece obrací zadními trakty všech svých důležitých budov. Na odvráceném pozadí domů se šetřilo okny i omítkou.

Klaustrofobní průduch se dvěma kolejemi vtlačeny mezi řeku a skály se stal oblíbeným místem sebevrahů. Se světem se tady loučili v průvanu prudce jedoucího rychlíku, který rozkmital listy divizen, vlašovičnicku, kopřiv a bezinek uchycených na skalách a v puklinách zdí. Kdo se tam rozhodl skočit pod kola dunícího rychlíku, neriskoval, že by pokus o odchod z tohoto světa mohl přežít. Sebevrahové dávali přednost rychlíkům jedoucím od Prahy. Rychlost vlaků v obou směrech přitom byla srovnatelná. Že by při výběru hrál roli nejbližší cíl vlaku?

Barabové kvůli stavbě železnice strhli u Labe dvacet budov, starou koželužnu a rybářské domky. Kus skalního masivu pod zámekem a pivovarem odstřelili. Po velkém dešti se den před slavnostním

otevřením železnice utrhla narušená skála, vzala s sebou varnu pivovaru a dopadla na trať. Při neštěstí zahynul pivovarský tovaryš Josef Zub a padající kamení potlouklo pár barabů.

Součástí areálu městského nádraží jsou zbytky obvodových zdí raně gotického hornického kostelíka Všech svatých. Během druhé světové války ho při spojeneckém náletu zasáhla bomba. Z prvního nástupiště, odkud vyjíždějí vlaky do Ledcečka, k pobourané stavbě pohodlně dojdete, nesmí vás ale vidět nádražák, protože cestou je třeba překročit nechráněné koleje. Ve zřícených zdech se uchytily náletové stromy. Stromy i zdi obrůstá břechťan. Rozvaliny gotického kostela probité stromy jako svatý Šebestián šípy levitují v soumraku nad kolejištěm.

Kostel v povětří probodaný šípy stromů nad rtuťovitě se lesknoucí pavučinou kolejnic představuje zvláštní symbiózu světů německého romantika Caspara Davida Friedricha a fantasy Julesa Verna ve městě, ve kterém se nezastavil čas.

Vsuvka o heslu Kolín a Cep

Tři roky po otevření tratě Praha–Olomouc vypukla ve Vídni revoluce a v Praze svatodušní bouře. Do města se informace o nepokojích dostávaly po železnici. Šířil je hostinský František V. Pivnička, majitel hostince U Arciknížete Štěpána naproti nádraží. Vlakem vyjížděl do nedalekých zastávek, kde pak předčítal lidem leták, ve kterém pražský purkmistr Wanka žádal, aby venkované obsadili železnici a dodali Praze potraviny. Přijížděli další agitátoři. Lidé oblehli nádraží. Každé zahoukání vlaku ve městě zvyšovalo napětí. Dav u nádraží se pokoušeli organizovat příslušníci kolínského národní gardy.

Pro potraviny, které potřebuje Praha, bychom mohli dojít do ghetta, vykřikl někdo z lidí, kteří obklíčili nádraží. Z davu se ozvalo souhlasné zamručení. Ale tu správnou revoluční náladu nebo alespoň chuť na pogrom výkřik nevyvolal.

Z vlaku vystoupila početná skupina pražských Židů se zavazadly. Utíkali z Prahy, protože se obávali, že povstání se zvrtno v pogrom. Chtěli se ubytovat u svých kolínských příbuzných. Židé v Kolíně žili od středověku. Z Kolína vedli obchody s bohatými kutnohorskými měšťany. V horním městě, v Kutné Hoře, se totiž usídlit nesměli. Bohatství, které získali z obchodů s kutnohorským stříbrem, jim na popularitě mezi Kolíňáky nepřidalo. Mezi Kolínem a Kutnou Horou existovala odjakživa rivalita. Dvě malá města ležící tak blízko sebe, že jedno by mohlo být považováno za předměstí toho druhého, se vždycky nenávidí.

Gardisté pustili pražské Židy do ghetta s podmínkou, že příští den město opustí a že za přenocování ve městě zaplatí. Přispějí tak na revoluci.

Patnáctého června do Kolína připochoval z Kutné Hory, kam železnice nevedla, Khevenhüllerův prapor. Kutnohorští vojáci měli pomoci při potlačování pražského povstání. Bez jízdenek se hrnuli k vlaku a tím vlili do žil dosud váhavého davu pověstnou poslední kapku, která proměnila nerozhodnou skupinu Kolíňáků v revoluční komando. Vojáky vyhnali z nádraží a přinutili je, aby šli do Prahy pěšky. Jinak vytrhají pražce. Rozzuření vojáci, kteří se celou cestu z Kutné Hory těšili, jak si ve vlaku sednou, jim přísahali pomstu. V červnovém vedru se musejí táhnout do Prahy pěšky. Mohli se do vlaku prostřílet, tři pušky a několik pík na straně gardistů by jim v tom nezabránilo, ale Khevenhüller se projevil jako lidumil. Nechtěl u kolínského nádraží rozpoutat krvavou přestřelku.

Další den Pivnička před nádražím přečetl zprávu, že Windischgrätz dal příkaz k dělostřeleckému bombardování Prahy. Gardisté a dobrovolníci se rozhodli, že konečně vyrazí Praze na pomoc. Dobrovolníci si sehnali zbraně v židovském ghettu: nože od stříbrných příborů, košerácké nože a jednu tureckou šavli. Aby neztratili spojení s Kolínem, vypůjčili si také dva páry bílých poštovních holubů. Vlastně šlo o obchod: dobrovolníci vyměnili nože a šavli za prodloužení pobytu pražských Židů v kolínském ghettu na týden. Z vojenského skladiště si povstalci vzali chleba, zámecký pivovar jim věnoval dvacet soudků piva. Navečer obsadili celý vlak na Prahu, nerevolučně naladěné babky cestující za příbuznými z vagonů vyhnali a košíky s jídlem jim zabavili pro hladovějící Prahu. Jeden vagon naplnili soudky s pivem a koši s potravinami. Ještě za světla vystoupili v Českém Brodě. Přespali v čekárně. V noci Kolínští vyslali do Prahy tři průzkumníky a dva holuby. Průzkumníci se přidali ke gardistům z Vysokého Mýta, kteří táhli na Prahu po svých.

V Praze byl klid, nenašli nikoho, kdo by jim řekl, kde se bojovníci ze středních Čech mají hlásit. Vypadalo to, že revoluce skončila. A tak průzkumníci odeslali do Českého Brodu holuba se vzkazem, aby se ozbrojená expedice vrátila domů, jenže holub odlétl rovnou do kolínského ghetta. Brzy ráno gardisté a dobrovolníci nastoupili do vlaku a donutili strojvůdce, kterého už revoluční zápal přešel, projet plnou parou Běchovice obsazené císařským vojskem.

Na pražském nádraží panoval chaos. Přetlačovaly se tam dva proudy lidí. Někteří revolucionáři i civilisté z Prahy prchali, proti nim postupoval dav nadšených venkovanů, kteří se chtěli vrhnout do víru revoluce a nevěděli, že už je dávno prohraná. Proud venkovanů vyvrhl Kolíňáky i s třemi puškami, píkami, jednou tureckou

šavlí, noži od stříbrných příborů, košeráky, párem poštovních holubů a osmnácti soudky zámeckého piva na prázdný dvůr jakéhosi domu v ulici Na Příkopě. Asi za hodinu je pak jeden z velitelů povstání vyzval, aby drželi stráž před celním úřadem. Svědci pak o tom neznámém muži hovořili jako o Bakuninovi. Mluvil prý česky, ale s výrazným ruským akcentem. Pohostili ho zámeckým pivem a chlebem z kolínské pekárny, který krájeli košerákem. Bakunin vypil čtyři půllitry. Neznámý muž, možná Bakunin, s nimi domluvil i heslo, kterým se měli hlásit na barikádách: Cep a Kolín. Cep na počest husitů a Kolín měl připomenout místo, odkud přijeli bojovat a odkud přivezli pivo. Vypůjčil si od nich tři pušky a tureckou šavlí. Za chvíli je vrátí. Přihlásí se heslem Kolín a vydá rozkazy. A ještě pošle čtyři muže pro dva soudky piva. Čtyři muži se dostavili ihned.

Večer bombardování Prahy vrcholilo. Potmě hledat barikády? Když na město dopadají dělostřelecké granáty a oni ani nevědí odkud? Ale Bakunin s puškami, šavlí a hlavně s rozkazy se nevracel. Zámecké pivo pil poprvé. A stejně jako každý jiný konzument, který nebyl na zámecké pivo z Kolína zvyklý, dostal strašný průjem. Dlouholetá anarchistická průprava zahrnující i pojídání syrových myší nebo živých kobylek v časech velkého hladu mu nebyla nic platná. Místo aby řídil revoluční boje, skrýval se se staženými kalhotami na dvorku někde u Prašné brány a naříkal, že takhle špatně mu nebylo ani v carském vězení. Muži na barikádách, kteří se také prvně v životě napili zámeckého piva, dopadli stejně. Ani nestačili utéct z barikád.

Revolucionáři z Kolína čekali na Bakunina do půlnoci. Takhle jsme si povstání nepředstavovali, vrátíme se domů, reptali.

Na nádraží se dostávali s velkými obtížemi. Panoval tam obrovský zmatek. Císařští z města vytlačovali povstalce. Poštovní

holuby z kolínského ghetta ušlapali. Bylo po revoluci. Kolínští muži nastoupili do vlaku už jen se stříbrnými noži, všechny další zbraně pro jistotu nechali na nádraží. Prázdné pivní soudky zůstaly u celního úřadu. V Běchovicích vlak zastavili Khevenhüllerovi muži, kolínské povstalce z vlaku vyhnali a sebrali jim i těch pár stříbrných nožů. Nakonec je seřezali. Vypláceli je na holé zadky, aby jejich ponížení vystupňovali. Revolucionáři s krvácejícími zadky se vydali domů pěšky. Selky ve vesnicích, kterými procházeli, nabízely poníženým Kolíňákům ošetření. Z kolínského ghetta jim šel naproti posel samotného rabína se vzkazem, že stříbrné nože, košeráky i tureckou šavli si mohou nechat na památku. Revolucionáři s bolavými zadky jen bezmocně rozhodili rukama.

V sousední Kutné Hoře se pak lidé bavili na výstavě rekvírovaných „zbraní“ – stříbrných příborových nožů, s nimiž kolínští revolucionáři vyrazili na pražské barikády. Vidíte, k čemu ta železnice vede! říkali si Kutnohoráci na výstavě.

Majitel zámeckého pivovaru v Kolíně byl povýšen do šlechtického stavu. Obával se, že jde o omyl, ale oslovení „pane barone“ se mu líbilo, tak se raději nevyptával.

Ještě jednou vstoupila železnice Kolín–Praha do dějin českého odboje proti Rakousku. V roce 1868 přijel do Prahy císař František Josef I., aby byl přítomen slavnostnímu svěcení lávky pro pěší, zbudované v místech pozdějšího Mánesova mostu. Členové českých spolků z Prahy však nastoupili do mimořádných vlaků vypravených do Kolína, kde slavili svěcení praporu Sokola. Rozzlobený císař se prošel po prázdném mostě a na Hradě pak vzteky praštil šavlí o zem, až se jílec roztříštil. Vítězně naladění spolkaři se vraceli do Prahy mimořádnými vlaky za zpěvu sborových písní.

Lehké spaní, železnice, peripatetické město a zmalované zadky (dokončení)

Z odstupu sto padesáti let se pozorovateli zdá, že průmyslový boom v Kolíně, srovnávaný s rozvojem Manchesteru, měl svou logiku a jako by chtěl vytvořit vlastní, soběstačný svět. Podnikatelé vyšli z pobídky polabských polí: vše začalo cukrem z řepy, pomíneme-li neúspěšnou epizodu manufaktury na zpracování bavlny a broušení granátů z Červených Peček, kdy se rodinné brusírny sjednotily do cechu granátníků a pak zkrachovaly. Cukrovary předběhly rozvoj průmyslu, který sem přivedla železnice. Železná dráha způsobila ve městě zběsilý pohyb připomínající pobíhání obyvatel mraveniště před lijákem nebo Židů v ghettu, když tam řádí dybbuk. Nejen díky železnici se z Kolína stává peripatetické město. V rychlém sledu vyrůstá jedna továrnička za druhou. Vyrábějí řepný cukr, hroznový cukr, škrob, sirup, kvasnice, líh, čokoládu, tuky, oleje, cikorku, korkové zboží. Jiné továrny produkují hnojiva a lučebniny, strojírenské podniky se zaměřují nejdříve na zemědělské stroje, později na železniční vagony, tramvaje a lanovky. Do celého světa se z Kolína vyvázejí hrací karty a kalendáře. Strýc Franze Kafky, jehož smysl pro humor dával spisovatel svému nudnému a přísnému otci za příklad hodný následování, vycítil příležitost ve výrobě pánských a dámských korzetů, vždyť ideál štíhlých postav se připravuje na masový vstup na světovou scénu.

Zadky zmalované výpraskem vstoupily do podvědomí města a alespoň jednou za sto let se vynoří. Po druhé světové válce v Kolíně zřídili internační tábor pro kolaboranty a německé civilisty. V dřevěných domcích Báňské a hutní společnosti hlídali bývalí političtí vězni, policisté a revoluční gardisté osm set osob německé národnosti a sto dvacet Čechů, kolaborantů. Večer se nazí vězni na

dvoře tábora seřadili do kruhové formace. Lezli po čtyřech, těsně za sebou, a museli jeden druhého kousat do zadku. Konfident a pisatel anonymních dopisů s udáními Alois Vosecký jim k tomu hrál na housle Fibichův *Poem*, Dvořákovu *Humoresku* a Tosseliho *Serenádu*. Lidé na ulici a z oken okolních domů ten výjev osvětlovali baterkami. Bolavé zadky kolínských revolucionářů z revoluce v roce 1848 byly pomstěny.

8. KAPITOLA

Socialistická láhev na limonádu a tající sněhulák v podobě Franze Kafky

Jaroslav si v penzionu U Dušků objednal jednolůžkový pokoj. Poprvé v životě trávil dovolenou sám. Do té doby jezdil vždycky s partnerkou nebo s dětmi. Před dvěma roky se rozvedl, skoro rok se rozcházel s přítelkyní, se kterou začal chodit pár měsíců po rozvodu, před prázdninami se seznámil s další ženou, ale ještě netušil, jestli nejde jen o letmé setkání. Z penzionu vyrážel na celodenní túry. S oběma ženami, s tou odcházející i s tou nastupující, si pak během dne vyměňoval textové zprávy na mobilu. Psala mu rovněž jeho bývalá žena. Navštívila nějaké místo, kde spolu byli kdysi na výletě, a měla sentimentální náladu. Sdělovala mu, že si není tak úplně jista, jestli udělali dobře, když se rozešli. Časté pípání mobilu na túrách v šumavských lesích zvyšovalo Jaroslavovo sebevědomí.

Na internetu našel inzerát penzionu U Dušků s fotografií Špičáku. Musel si vybrat starou dovolenou. Proč by vlastně nejel na Šumavu? Zavolal do penzionu a vyptával se, jestli v Železné Rudě rostou houby. Rostou hříby a lišky, odpověděl pan Dušek.

Jaroslav se napil pomerančové limonády z lahve, jejíž tvar evokoval dobu před listopadem 1989. V tomto typu lahve, skleněném válci, který zhruba ve druhé třetině přechází v jakémsi článkovaném obojku do trychtýře, se prodávaly v monotónním světě socialismu všechny limonády. Po sametové revoluci se československé sodov-

kárny tohoto typu lahví jako symbolu minulosti zbavovaly. V roce 2002 už ten tvar nikomu nevadil, spíše vyvolával nostalgickou náladu, ale na trhu se skoro neobjeoval.

Sedl si dál od dveří na verandu. K večeru šel dovnitř chlad. Nemá si objednat grog? Ne, předsevzal si, že celý týden nebude pít alkohol. Po túře si večer sedne do baru a bude číst knížku. Rozmyslí si, jestli půjde na večerní procházku. Do centra Železné Rudy to z penzionu trvá čtvrt hodiny ostré chůze.

Sedm nocí bude spát v posteli sám bez ženské. Samota a zdrženlivost mu možná pomohou najít odpověď, jak se má v této přechodné životní situaci zachovat.

Ledaže by se seznámil s nějakou rekreantkou. Ale na taková místa ženy flirtující s muži nejezdí. I to byl jeden z důvodů, proč se Jaroslav rozhodl trávit dovolenou v šumavském penzionu.

První večer v penzionu U Dušků pozoroval z okna pokoje rozsvícený vlak nad pastvinou. Poloprázdné vagony plné světla se vznášely nad krajinou jako lampionový průvod. Češi preferují lampiony, napadlo Jaroslava. Němci dávají přednost průvodům s pochodněmi, zbožňují nahý oheň, Češi oheň balí do papíru, tlumí jeho ohnivou barvu pastelovými odstíny.

Vlak končí ve stanici Železná Ruda - Alžbětín, přesně na hranici s Bavorskem. Jaroslav u okna poslouchá zvuky šumavské noci. Slyší, jak vlak vyjíždí z tunelu. Penzion U Dušků leží v jakémsi akustickém středu posledních kilometrů železnorudské železnice. Vlak zastavil ve stanici Špičák. Rozjíždí se, jeho zvuk se ztrácí, nečekaně se objevuje znovu, ozývá se silněji, opět slábne, propadá se někam na dno lesního údolí. Najednou se muž u okna lekne, připadá mu, že rozsvícený vlak vjede do penzionu. Potom se zvuk vzdaluje, vypadá to, že vlak už je daleko, ale ještě jednou se přihlásí, zesláblý, ale pořád rozpoznatelný v hlasech šumavské noci,

jako by z posledních sil bojoval o život. Vlak před alžbětínským tunelem v penzionu neslyšíte. Jen při výjimečných akustických situacích, například v tichu před letní bouřkou, zaslechnete od Alžbětína zesláblé údery kol o spáry kolejí.

Na Špičáku pobýval osm dní Franz Kafka, ale neví se, ve kterém hotelu bydlel. Jestli v Rixi, kam jezdila německá klientela, nebo v penzionu Jan Prokop, kde napsal lístek Maxu Brodovi. Při stavbě železnice si kantýnský Jan Prokop na Špičáku otevřel občerstvací podnik pro baraby. O primitivní boudě se hovořilo jako o restauraci. Barabové měli smysl pro nadsázku.

Boudu, o které se mluví jako o restauraci, je škoda bourat, uvedomil si po ukončení stavby železnice kantýnský Prokop, a tak ji přestavěl na penzion. Nový hoteliér se orientoval na české hosty. Pozval sem i básníky Jana Nerudu a Jaroslava Vrchlického. Návštěvu českých bardů s gustem popisoval v novinových inzerátech. Vyzýval v nich českou klientelu, hlavně sokoly, k utužování zdraví v horských lesích. A posilování zdraví v oblastech, kde převážně žijí Němci, přináší další výhody. Svalnatá těla sjednávají mezi národy respekt. Prokop v jiných inzerátech upozorňoval, že před tunelem protínajícím Špičák instaloval stavitel dráhy, Vídeňák Bela Ether, česká návštěvidla Jana Křižíka, proslulého vynálezce a turisty, který došel z Klatov až do Prahy stejně jako jeho stará matka. Přístroje dodala firma Ether, železné sloupy plzeňská strojírna Záruba a Bruj.

Vzhledem ke vzdálenosti obou ubytovacích zařízení, hotelu Rixi i penzionu Jan Prokop, od tunelu a zastávky Špičák není podstatné, kde Franz Kafka bydlel. Penzion i hotel jsou od tunelu vzdáleny asi dvacet minut chůze. Každý čtenář Franze Kafky ví, že rámus přiváděl spisovatele k šílenství. V dopisech si stěžoval na křičící

děti, cirkulárku nebo hluk velkoměstské ulice. Vlak vyjíždějící z tunelu, vlak projíždějící krajinou, vlak brzdící na stanici Špičák musel spisovatel v hotelu nebo v penzionu zcela zřetelně slyšet, ale v dopisech si na hluk způsobený jedoucím vlakem nestěžuje, naopak píše o osmi šťastných dnech na Šumavě. Zvuk vlaku, který se na Šumavě chová jako lesní zvíře, spisovateli nevadil. Max Brod v knížce o Kafkovi vzpomíná na přítelův dopis, ve kterém prý napsal, že nikde nelétají vlaštovky tak vysoko jako na Šumavě. Ve skutečnosti se Kafka v dopise Brodovi zmiňuje o motýlech, kteří tam létají tak vysoko jako vlaštovky v Praze.

Zvuk vlaku na trati Plzeň – Železná Ruda slyší hosté v pokojích ubytovacích zařízení na Špičáku ve stejné intenzitě jako hosté v janovském hotelu Belvedere postaveném nad tunelem přivádějícím vlaky na nádraží Principe. Obě hory vlak v jejich útrobách mírně rozkymácí. Možná si to zachvění vsugerujete, zvláště znáte-li dobře jízdni řád.

Musíte přijet v zimě, oslovil Jaroslava sedícího v baru u sklenice s pomerančovou limonádou pan Dušek a přisedl si k němu. Ukážu vám zimní fotky.

Na fotografii pořízené před penzionem při oblevě klesal k zemi sněhulák. Legrační postava jako maska ze šumavského masopustního průvodu. Pod kloboučkem, rezavým hrncem, trčela mezi očima z kousků uhlí mrkev zahnutá jako židovský nos. V obrysu zpoceného tajícího sněhuláka se někdy mihne jako ve špehýrce podoba člověka, který je vám povědomý.

Z toho sněhuláka mohli udělat Kafkovi pomník, který by připomínal jeho šťastných osm dní na Špičáku, řekl si Jaroslav.

9. KAPITOLA

Svatý bez humoru a dobrovolní hasiči

Dlouhé sucho sužovalo Nepomucko. Před hladomorem mohl místní lidi zachránit jen zázrak. Pražský biskup Vojtěch se tu zastavil cestou z Říma a přivolal natolik vydatný déšť, až se kopec nad Nepomukem s uschlými stromy a spálenou trávou zazelenal a získal nové jméno – Zelená hora. Nedostatek vláhy tehdy trápil celou zemi od chvíle, kdy biskup nazlobený na Čechy pro jejich nekřesťanské chování, prodávali totiž své křesťanské sousedy do otroctví, odešel z Prahy do Itálie. Kdyby ale Češi své sousedy do otroctví neprodávali, přišla by země na buben. Bez toho by nebyly peníze na družinu ozbrojenců, která hájila hranice. A bez ozbrojené družiny by se obyvatelé české kotliny mohli chystat na mučednickou kariéru, přinejmenším na život v otroctví. Vojtěch se na svou dobu choval příliš vizionářsky.

V historii všech pramenů a studánek zdejšího kraje objevíme nějakou souvislost s Vojtěchem. Seznam skutků biskupovy návštěvy opakuje legendy z jiných míst Čech i Evropy. Svátý Vojtěch lovil jelena, zvíře nezasáhl a zbloudilý šíp dopadl na místo, kde vytryskl pramen. Kopec u Přeštic se jmenuje Ticholovec. V lese na kopci sbírala matka se synem jahody, spatřila Vojtěcha, kterého si spletla s lovcem. Ticho, lovec jde! šeptem upozornila syna.

Na povrchu velkých kamenů u cest i ve skalách, na nepřístupných místech, kam by mohla stoupnout jedině noha anděla, nalezneme otisky Vojtěchových bosých nohou, těla a dokonce jeho stínu. Jako by tady patron země české tančil po kamenech, z kopců dolů válel sudy jako rozpustilé dítě nebo jako opilci z hostince

U Zeleného stromu zabalení do koberců ze zelenohorského zámku. S lehkostí artisty létajícího z trampolíny ke stropu cirkusu dosahoval biskup na nepřístupná místa na kolmých skalách a vymítal z kamenů a skal pohanské bohy. Vesničané pak tam, kde v lesích a ve skalách objevili biskupovy stopy, slyšeli zvuk potoka, jak se prudce žene peřejemi. Přitom tam žádný potok nebyl. Na vrchu Chlumeck, kde prý měl Vojtěch poustevnu, se do žulového kamene obtisklo celé jeho tělo. Ano, zázraky se neměří obyčejným časem, tudíž není nutné klást si otázku, jak mohl na Chlumci poustevničit, když tam pobyl nejvýše jeden den a jednu noc. Příbytek patřil poustevníku Břimotovi.

Jezuita Tanner, životopisec pátera Chanovského, si dvakrát rozklepán krutou zimnicí lehl na kámen s obtiskem světcova těla ještě zvlhlý ranní rosou – a vstal zdrav, bez slabosti po přestálé horečce. Vířivý Vojtěchův tanec stigmatizoval Nepomucko a připravil ho na příchod dalšího svatého. A posléze se pod Zelenou horu dostavil také dosud nedoceněný kandidát nebeského vyznamenání.

Ve zdejší krajině spojené s osudy svatého Vojtěcha, svatého Jana Nepomuckého a pátera Chanovského by znalec tras těchto Božích vyvolenců mohl na správných místech absolvovat léčebnou kúru. Vodou z nicovského pramene napravíte ochablou erekci, u studánky v Kotouni vyléčíte nemocné klouby, polehávání na chlumeckém kameni vám srazí horečku silou acylpyrinu. Energie akumulovaná do kopce Zelená hora a do Kakovského lesa určitě zázračně zachránila Raymonda Nouryho, pilota amerického bombardéru sestřeleného Němci. Ostatní Američané na palubě letounu zahynuli. Pilot přežil navzdory fyzikálním zákonům. Části nebo aspoň kousek Nouryho sestřeleného letadla mohl použít Josef při konstruování kočárku, ve kterém vozila panenku

jeho dcera Zita. Kočárek totiž svařil z letadel sestřelených během války.

Výtvarné umělce i legendisty více než zázračný déšť a šlápoty Vojtěchových nohou a jejich stínů v kamenech vzrušuje biskupova příhoda s pasákem.

Pasák na drahách u vsi Přesnice zahlédl cizího muže, který spal v trávě. Naklonil se nad spáče a u jeho ucha silně zadul na beraní roh. Nejspíš šlo jen o žert. Možná pasáka rozčílila čistota mužova obleku, na zdejších drahách nevídaná. Mohla se mu jevit jako pyšný přepych. Ale třeba pasáka popudila krásná Vojtěchova tvář nebo jemná pleť blondáka? Nežárnil náhodou? Nebo šlo o obyčejný vztek chudáka živořícího celý rok o pohankové kaši? Vojtěch rozčílený z prudkého probuzení ze svatého spánku, neboť v období zázraků se dostávají sny s pokyny k jejich vykonávání, neměl pro takové žerty žádné pochopení a pasáka potrestal úplnou hluchotou. Beraní roh navíc není oblíbeným nástrojem andělských chórů. Mohlo jít dokonce i o pohanský nápad. Před nástupem absolutní hluchoty si pasák ještě vyslechl kázání o nevhodnosti takového způsobu probouzení pocestných, kteří navíc zvelebují chudý kraj. Proč Vojtěch osvědčil tak malý smysl pro drsné žertování prostého a chudého pasáka? Když vám někdo pomorduje celou rodinu – jako Přemyslovci Slavníkovce, tedy Vojtěchův rod, ze kterého zbyli jen dva bratři –, tak vás drsné žerty vyvedou z míry, řekl si Jaroslav. Přitom kandidát na svatého by se v takových situacích měl chovat blazeovaně, jiné události jsou důležitější. K zaujetí čestného místa mezi svatými je třeba projít očištnou kúrou utrpení, ne se nechat vynervovat troubením pasáka. Vojtěcha možná rozčílila trapnost té situace. Mučení, které vás může dostat do té správné společnosti, vypadá jinak. V Nepomuku o tom něco musejí vědět. Jedna z teorií o původu jména Nepomuk

vychází ze slovesa pomučit, městečko i jeho blízké okolí tedy pro potenciální mučedníky představuje ideální prostor.

Po vraždění na Libici se svatý Vojtěch vypravil křtít pohany do východního Pruska, takže mohl s jistotou očekávat, jak to dopadne. Jenže Prusové se dlouho k zabití sv. Vojtěcha neměli. Nejdřív ho jen škádlili. Tloukli ho. Biskup už v naději zvedal oči k nebi, ale v té chvíli je to přestalo bavit. Přitom je křesťanské výpravy netěšily, neboť se obávali, že pouhá přítomnost misionářů způsobí, že dobytek a šestinedělky ztratí mléko, úrodu udusí plevel, zvěř zmizí z lesů, ryby z řek, jezer a od mořského pobřeží se stáhnou doprostřed oceánu, kde budou kroužit dokola jako hranice obrovského malströmu.

Na začátku třicátých let 20. století obecní zastupitelstvo v Polánce rozhodlo, že vesnici budou elektrifikovat, ale čtyřicet vesničani se postavilo proti, protože se obávali, že elektřina bude zabíjet dobytek, že se přestanou rodit děti, že přibude požárů, hořet bude zralé obilí a vyschlé lesy v srpnu, v zimě vzplanou domy.

Vojtěch pohany nemohl provokovat a přivolávat smrt k sobě příliš demonstrativně. Okolnosti mučednické smrti musejí být nezpochybnitelné. Rozhodně nesmí vzniknout podezření na sebevraždu. Před bitvou u Kresčaku si už slepý český král Jan Lucemburský nechal jako před každým vojenským kláním, kterého se účastnil, nakulmovat vlasy. Vyzvedli ho do sedla, přivázali mezi dva šlechtice na koních a ve třech vyrazili do té největší řeže. Každému je jistě jasné, jak to muselo dopadnout, ale i středověk, tak háklivý na sebevraždy, nabízel únikové cesty.

Smrt dostihla Vojtěcha v posvátném háji pohanských Prusů. Pražský biskup tam přenocoval. Nevíme, jestli do pruského háje zabloudil náhodou, nebo jestli se tam utábořil se záměrem, aby

odtud svou svatou přítomností vypudil pohanské duchy. Povečřel houby. Nevíme jaké, možná žampiony. V bibli o houbách nena-
lezneme jedinou zmínku, a tak se můžeme domnívat, že požitím
houbového pokrmu se Vojtěch připravoval na mučednické ráno.
V noci sebou házel. Nezdály se mu zrovna hezké sny a navíc se
klepal zimou. Jedním prudkým pohybem spící biskup porazil
sošku pohanského bůžka. Soška se rozbila. Jiné legendy uvádějí,
že Vojtěch nespál a pohanské sochy rozbíjel v bdělém stavu.

Ráno se pohané nad střepy posvátné sochy konečně dopálili.
Pražského biskupa probodli kopím. Pak mu sekerou utáli hlavu
a nabodli ji na kůl. Pro výstrahu a také jako nabídku pro kolem-
jdoucí křesťany.

Hlava umučeného biskupa, který má šanci stát se svatým, vyvo-
lá v křesťanském světě velkou poptávku, s cenou půjdeme nahoru,
odhadují Prusové. Zbytek světcova těla jako neprodejnou veteš
odhazují do řeky. Řeka se v místech, kam tělo dopadlo, zastavila
a Vojtěchův trup s končetinami visel ve strnulém říčním proudu
bez hnutí jako bóje přidržovaná v nehybné poloze těžkým záva-
žím z betonu. Teprve teď pohanům došlo, že ani biskupovo tělo
není žádná bezcenná tretka, když se umí postavit proudu řeky.

Na Vojtěchově levé ruce chyběl prst. Usekl ho jeden z Prusů,
když se mu nedařilo sundat biskupův prsten. Uťatý prst začal zlo-
děje strašlivě pálit v rukou a ten ho i s prstenem odhodil do řeky.
Z důvodů ne úplně jasných prst místo toho, aby počkal v řece na
příslušné tělo a spojil se s ním, odplaval do moře. Světcův prst s bis-
kupským prstenem objevili rybáři v útrokách velké ryby plující
těsně pod mořskou hladinou. Ryba se žhnoucím prstem v útrokách
zářila jako lampion.

Svatý prst v těle ryby svítil jako rozžhavené vlákno v žárovce
nebo jako podlouhlé jádro v datli, jejíž průsvitné tělíčko Josef

každé Vánoce prosvěcoval lampou. Nevypadá to jádro jako nena-
rozené děťátko v matčině břiše? zeptal se Josef Marie.

Někteří kronikáři přesouvají Vojtěchovo náhlé probuzení pasáko-
vým zadutím do beraního rohu z Nepomuku do Milavče u Domaž-
lic. V této laskavé verzi Vojtěch i pasák ohluchli jen na chvílku. Pak
se oba zasmáli a vrátil se jim sluch. Drsnější nepomucká varianta
Vojtěchova setkání s pasákem možná cosi vypovídá o charakteru
kraje.

Nepomucké zázraky jsou starozákonně kruté. Psi, kteří na Vojtě-
cha vrčeli, ztratili hlas. Vojtěchovo setkání se psy, po kterém nějaký
čas v okolí Nepomuku pobíhala němá sípající zvířata s otevřenými
hubami plnými kapajících slin jako při vzteklině, připomíná název
vesnice Vrčeň.

Probudil u Nepomuku rozpustilý pasák opravdu svatého Vojtě-
cha? Kronikáři a autoři legend často místo popisu skutečné udá-
losti jen citovali nějaký úctyhodný záznam, čímž osvědčovali jeho
znalost. Opakování při zavádění nového náboženství zvyšuje jeho
účinnost. Originalita přináší zmatek. Do kraje, kde ještě nedáv-
no vítězily nad křesťanskou zbožností pohanské zvyky a obyčeje
(a v tajnosti je tam jistě dosud praktikují), přivádí dobré znamení
zázračný příběh, který už oslavili kronikáři před desítkami let
v oblastech, v nichž si to křesťanská víra s pohanskými podiv-
nostmi dávno vyřídila. Při hledání spásy je originalita žádoucí jen
někdy.

Existují dva druhy psaní. První způsob praktikují spisovatelé
náhlého prozření, prvního nápadu, kteří píší načisto, k žádným
pasážím se nevracejí a neopravují je. Haškův Švejk přišel na
svět takhle čistým a rychlým aktem. Ostatní autoři jsou chudáci
a pořádně se nadřou. Text dlouho opracovávají, vracejí se k už

napsaným pasážím, připisují epizody a opatrně škrtají v hotovém příběhu.

Autoři středověkých kronik a legend představují třetí variantu: vylepšují a opravují jeden příběh, který už před nimi sepsal někdo jiný, jehož identita je často neznámá.

K povaze zázraků patří jejich takříkajíc dočasný účinek. Mají zapůsobit jen na přítomné svědky. Trvalejší důsledky zázraků by na světě způsobily zmatek. A jejich stálá působnost by vyvolala chaos, pokud by se někdo nepostaral o komplementární zázraky: nepřetržitý svatý déšť by musela doplnit zázračná schopnost krajiny tuto přemíru vláhy spotřebovat a neutopit se v ní. Také nenadálý vznik řeky by musela doprovázet doplňková opatření, aby se v sousedním kraji nestala životodárná voda bičem Božím.

Na konci sedmnáctého století na nepomuckém náměstí vztyčili sochu svatého Vojtěcha, dílo sochaře Jana Křízmeka. Biskupův výraz po náhlém probuzení způsobeném potměšilým pasákem připomíná výraz Laokoona ve smrtícím sevření hadů. V časech velké neúrody způsobené suchem sochu přenášeli z místa na místo, nebo ji alespoň otáčeli – jednou ji postavili obličejem k Zelené hoře, podruhé ke kostelu sv. Jana, aby tak přivolali déšť. Jenže Vojtěchova socha jen mlčky přihlížela, přestože v nedaleké Polánce pekli chleba už jen z lebedy. Zázrak nelze reprízovat.

V domě U Hvězdy v nynější Husově třídě číslo popisné 139 vypukl požár. Majitelé z domu vynášeli díže s vodou, na ulici si do nich klekli a modlili se k obrazu Panny Marie samodruhé, který také vynesli ven. Požár najednou vyhasl. Škoda byla zanedbatelná. Když hořelo u sousedů, klečení v dížích a modlení k svatým obrázkům nepomohlo. Dům lehl popelem. Divy se neopakují.

10. KAPITOLA

Klíšťata v Ruzyni a černobílá svatba

Na padesát let staré černobílé fotografii z ruzyňské zahrady leží v trávě na zemi raná jablka. Většinou jsou červavá. Hodně jablek už hnije, slétají se k nim vosy. V trávě se ukrývají drobná klíšťata. V malém měřítku fotografie jsou dokonale skryta klíšťata i jablka. Určitý nadhled způsobuje, že existence některých detailů upadá v zapomnění. Kvůli klíšťatům nechtěla do Ruzyně Marie jezdit. Jenže jí se nelíbilo nikde, s výjimkou Poděbrad a Leděčka. Ani Kolín neměla ráda. V Kolíně bydlela, město, kde se bydlí, se nepočítá, řekla by Marie, kdyby se jí někdo zeptal.

Jak by se klíšťata dostala na naši zahradu v Ruzyni? Z obory Hvězda? ptala se babička. To bychom je sem museli přenášet na botách a šatech.

Každý večer Marie pečlivě prohlížela synovo nahé tělo. Jaroslav si přál, aby ta prohlídka co nejdříve skončila. Styděl se před Marií. Dotyky jejích prstů ho znervózňovaly. Jako by v nich tušil něco nepatřičného. Něco, před čím by se měl bránit. Nebo aspoň skrýt před svědky. Před sestrou Zitou a babičkou Růženou. Umyla ho ve vaničce s vodou, kterou přes den venku na dvorku ohřálo sluníčko. Ve vodě, ve které vykoukala syna, se pak umyla i ona. Jaroslav pak musel prohlížet tělo nahé matky. Zjišťovat, jestli se někde nezakusuje klíště. Štípance od komárů natíral tekutým pudrem. Žádné místo nesměl vynechat. Se strachem se díval ke dveřím, jestli někdo nevstoupí do místnosti. Připadalo mu to jako věčnost. Uklidnil se, až když si matka oblékla noční košili. Dlouho nemohl usnout. Lekal se zvuků doléhajících do místnosti ze zahrady. Představoval si překotné hmyzí hemžení ve vysoké trávě.

Z bytu v činžáku s protiatomovým krytem odcházel Josef brzy ráno do práce a Marie chtěla, aby si k ní pak Jaroslav lehl do postele. Před jejím tělem neměl kam uniknout. Před jeho nepatrně nakyslou vůní. Jindy Mariino tělo krásně vonělo, ale ráno to bylo jiné. Schoval se pod peřinu a objímal její nohy. Josef a Marie spali pod obrovskou peřinou těžkou jako cent. Peří z ní by zasypalo celé sídliště. Tiskla ho k sobě. Asi se o něj bála. Měla strach, že umře. Je přece tak nemocný. Pod těžkou peřinou se dusil.

V první třídě spolužákům ukazoval Mariinu fotografii, když jí bylo patnáct, a říkal jim, že právě takhle jeho matka vypadá teď. Domů kamarády ze školy nezval, aby tu lež neodhalili, a kluci z baráku chodili do jiných tříd.

Dospělý Jaroslav se při společném koupání se ženami obával, že se začne dusit, jako když ležel pod peřinou s matkou. Pokoušel se nenápadně připouštět studenou vodu, aby ten společný obřad co nejdříve skončil.

Vana s napuštěnou vodou převzala roli těžké peřiny. Pod peřinou a ve vaně ho k udušení svíral nedostatek prostoru způsobený ženským tělem.

Dospělý Jaroslav vstane brzo, pospíchá se snídání, někdy vyběhne nalačno, před domem, kde v posteli zůstala spící manželka nebo milenka, se zhluboka nadechuje a cítí, že mu z prsou spadlo obrovské závaží.

Ano, v koutě ruzyňské zahrady rostlo divoké maliní, vzpomněl si Jaroslav při prohlížení černobílé fotografie. Přivezli ho sem z Kakovského lesa. Záviděl dětem ze sousedních zahrad, v nichž rostly velké zahradní maliny. Nezajímalo ho, že jejich malé lesní maliny jsou mnohem sladší a mají výraznější chuť i vůni.

Teprve literatura dá událostem smysl, napsal Lawrence Durrel v *Alexandrijském kvartetu*, který Jaroslav četl kvůli pasážím o poušti na severu Afriky. Není pak jedno, jestli tam měli maliní z lesa nebo koupené v zahradnictví? Bylo by to jedno do té chvíle, než by o tom začal někdo psát.

Na fotografii z ruzyňské zahrady stojí v trávě čtyři postavy. Strnuly v očekávání expozice. Soustředí se na záběr. Vytřeštěně hledí do objektivu fotoaparátu. Takhle udiveně, ve zdvořilém vyhlížení času, který bude zastaven, očekávaly expozici postavy na snímcích z fotosalonu František Krátký v Kolíně nad Labem. Na fotografii ze šumavské Železné Rudy z konce devatenáctého století, pořízené kolínským fotosalonem, stojí u poražených stromů tři dřevorubci. Čekají na oběd, postava, která jídlo přinese, do objektivu fotoaparátu ještě nevstoupila. V levém rohu snímku sedí na kameni u břehu horského potoka asi dvanáctiletý chlapec. Nevíme, v jakém vztahu je k dřevorubcům. Není to fotografův syn? Všichni se rozpačitě rozhlížejí. V letním vedru se potí. Z nepřírozených postojů a gest mužů na fotografii divák snadno odhadne, že se snažili vyhovět představě Františka Krátkého o vhodném aranžmá výjevu.

Na fotografii z Ruzyně před sebe Marie, babička Růžena a Zita vystrčily tříletého kluka v krátkých kalhotách. Za ním stojí Marie a zezadu ho drží za ruce. Kluk se vypíná na špičky, jako by měl s pomocí matčiných rukou odlétnout. Má zakloněnou hlavu, vyčítavě se na matku dívá a v příští vteřině nepochybně spustí náрек. Asi se bojí vos hodujících na jablkách spadáných do trávy. Nebo chce žalovat na Zitu. Na každý pád by z fotky nejraději rychle zmizel. Marie se usmívá. Nechce na snímku vypadat rozčíleně. Synovi teď hodlá odpustit, že zlobí. Jindy ji rozčílí maličkost, dá mu pohlavek, ale hned se omlouvá. Je přece nemocný. Při fotografování na

ruzyňské zahradě trpělivě čeká na expozici. Pod bílou halenkou s volným střihem tušíme plná těžká ňadra. Na kluka natahujícího moldánky popuzeně zahlíží jeho o šest let starší sestra Zita, zároveň však chce na fotografii vypadat, jako by se nic nedělo. Ty dvě nálady se jí nedaří sladit. Klukovo fňukání pobouřilo babičku. Nebo se rozčiluje kvůli něčemu jinému?

O třináct let později uspořádá babička v ruzyňské vilce Zitinu svatební hostinu. Marie přijede s Bedřichem, ještě nejsou manželé. Na té hostině v Ruzyni bude šestnáctiletý Jaroslav pít francouzský aperitiv Dubonnet. Večer ze svatby odejde. Nepamatuje si, jestli se tak brzy vytratil kvůli Bedřichovi, který se nezadržitelně chystal vyprávět svou parádní historku o Heydrichovi a šlehačkovém dortu, nebo ho to tam už nebavilo.

S Jaroslavem odešla ze svatby v Ruzyni jeho vzdálená příbuzná, sestřenice Zita. Že by odešel, aby ji mohl doprovodit? Celou noc s ní jezdil nočními tramvajemi po Praze, alespoň mu to tak s odstupem času bude připadat. Dojeli na konečnou, nasedli do jiné tramvaje a cestovali opačným směrem. Se Zitou, dcerou sestry první Josefovy manželky, krásnou, o deset let starší ženou, se na svatbě své sestry seznámil. Byl si skoro jist, že ji už viděl ve filmu. Štíhlá žena s dlouhýma nohama a dívčími rysy. V bílých šatech nad kolena, s krátkými natupírovanými vlasy lehce podtočenými pod ušima. Dokonalá ústa, bez náznaku smyslů. Mírně somnambulní úsměv. Drobná ňadra. Křehkost převažuje nad ženskostí. Náznaky erotického chování vyvolávají u mužů překvapení. Splynula mu s postavami z černobílého filmu. Černobílé záběry Beatles z jejich příjezdu do Ameriky nebo při návratu do Hamburku, kde začínali jako neznámí hudebníci, holky v hysterických záchvatech, které si v blízkosti těch vlasatých kluků rvou vlasy a trhají trička, křik davu na stadionu a nenápadný úsměv sestřenice Zity, to je Jarosla-

vova nejsilnější vzpomínka na šedesátá léta. Překrývá i písničky Rolling Stones, které se mu tehdy líbily mnohem víc než skladby Beatles.

Při noční jízdě Prahou si Zita stěžovala na svého manžela. Nedá se s ním žít. Jeho první žena byla manekýnka. Rozvedl se s ní. Manekýnka se vdala za úspěšného autora televizních seriálů a majitele cenné sbírky pravoslavných ikon, ale skončila jako alkoholička. Pak si Šimon vzal Zitu. Vlastně ji objevil. Předběhl všechny konkursy, na kterých se pátralo po zajímavých neherečkách, a lovce krásek pro fotky do výkladních skříní a časopisů. Okouzila ji představa, že se o ni uchází bývalý manžel manekýnky, řekl si Jaroslav. Navíc Šimon psal brožované knížky, které se prodávaly v trafikách. V trafikách byly k mání brožované knížky ve třech formátech. Ty nejtenčí stihl průměrný čtenář přečíst v osobním vlaku z Prahy do Kolína, ty tlustší vydržely do Pardubic a ty nejobjemnější zvládli cestující do České Třebové.

Šimonovy knihy obstály ve všech zmíněných kategoriích. Autor preferoval literaturu faktu. Jeho akční příběhy z druhé světové války o českých pilotech v Anglii a českých vojácích v německých zajateckých táborech vydával Svaz protifašistických bojovníků a nakladatelství Lidová demokracie. Jasně rozvržení kladných (Češi) a záporných (Němci) postav se s blížícím se rokem 1968 zkomplikovalo. Ne všichni Němci jsou zločinci a zase ne všichni Češi se chovají jako hrdinové. Na scénu přicházejí udavači. Po osmašedesátém mu zakázou publikovat. Bude psát pod jinými jmény a zaměří se už jen na detektivní příběhy, které doktor Vomáčka v domku za zahradou budovy gymnázia s věží se sloupy ve tvaru legionářských pušek s nasazenými bodáky pokaždé přečte během víkendu a v pondělí je vrátí neohmatané do knihkupectví.

V době, kdy se Jaroslav seznámil se Zitou, obdivoval všechny spisovatele, kteří vydali nějakou knihu, mohla to být i ta nejstupidnější brožura. Chlubí se jí, že píše básničky. Naštěstí má špatnou paměť, takže žádný svůj výtvar v noční tramvaji nerecituje. Se sestřenicí se znovu setkal po čtyřiceti letech. Možná jí – hned po té noci strávené cestováním pražskými tramvajemi – napsal dopis, už si nevzpomíná. Dozvěděl se, že se rozvedla a znovu vdala, první manžel krátce po devětaosmdesátém zemřel. Zita se ho zeptá, jestli si nechce přečíst básničku, kterou jí tenkrát v šestašedesátém poslal. Děkuje. Nechce.

V Šimonových příbězích z války hledal Jaroslav zmínku, náznak o Josefovi. Co kdyby. Musela by to být velká náhoda. Ale Josef mohl vyprávět o tom, co zažil, třeba tchyni, ona jeho historiky mohla tlumočit dceři a ta pak zase svému zeti-spisovateli. Sháněl přece náměty z druhé světové války. Při čtení Šimonovy knihy *Útěky z Daganu* o zajateckém táboře v Polsku si Jaroslav řekl, že něco podobného Josef mohl zažít. Zajatci utekli tunelem vykopaným v písčité půdě. Byli mezi nimi Češi.

Sestřenice Zita si na Josefa moc nepamatuje.

Vlastně ani nevím, jestli mu seš podobnej. Tebe jsem viděla jako kluka na svatbě tvý sestry a znovu až teď. Kolik ti je? zeptala se Jaroslava.

Bylo ti deset, když jsem se narodil.

Josefa jsem znala jako mladýho chlapa. Byl to můj strýček. Nosil nám limonády, pozdějc přinesl plechovej stojan na vánoční stromček s trpaslíkama. Pamatuju se ještě na pomeranče, pak umřel.

Kompozici postav na ruzyňské fotografii vytvářejí dvě dvojice: kluk s matkou a sestra s babičkou. Při letném pohledu na obrázek na sebe strhnou pozornost matčiny bujné tvary, až při delším

prohlížení zaujme babička. Ona nejlépe zvládla čekání na expozici, řev malého kluka ji nemohl vyrušit ze soustředění. V mládí to byla krasavice jižního typu. Temné oči, černé vlasy, snědá pleť, drobné pružné tělo připomínající cikánskou tanečnici obdivovali návštěvníci pražských kabaretů a šantánů.

11. KAPITOLA

Alois na frontě v severní Itálii

Po štědrovečerní večeři Alois rozkrojená jablka s jádrem ve tvaru hvězdy vyhodí do koše. Nikoho ani ve snu nenapadne, že by se do nich mohl zakousnout a vstoupit tak do Aloisova rituálu. Pak celou rodinu odvede do místnosti, kde na druhé Josefově svatbě spala malá Zita mezi šlehačkovými dorty. Alois čeká, až si všichni sednou a uklidní se. Vyprávění o italském tažení v první světové válce zahajuje pasáží, která vyvolává nadšení dětských posluchačů, totiž o problémech s močením ve vysokohorském mrazu. Srovnatelný úspěch mělo jen Aloisovo prdění, o něm až v příslušné kapitole.

V Dolomitech tak mrzlo, že při močení průměrně velkého vojáka, já byl naštěstí nadprůměrně velký, moč ještě nad sněhem změnila skupenství a stal se z ní proud žlutých krystalků, který přimrzal k přirození. Voják se tak zvláštním způsobem připoutal k zemi! vykřikl Alois. A když se oblouk odlomil, na sních dopadl žlutý předmět ve tvaru hubeného tureckého půlměsíce a hned se roztříštil na stovky drobných žlutých hvězdiček, který pozlatily bílý sníh, jako by na něj dopadla vánoční kometa z Betléma. V případě mimořádně malejch vojáků hrozilo, že sami přimrznou k místu, kam dopadala moč, poněvadž mráz hbitě reaguje na krátký vzdálenosti. Nejdříve zmrzne přirození a pak zbytek. Trpaslíci byli vyřízeny hned. Nejmíň jednoho umrzlého trpaslíka jsem tehdy v Dolomitech viděl. A víte, co na nás křičel náš velitel? Křičel na nás: Vojáci, vy umíte jenom chlastat, kouřit a mrdat, ale já z vás udělám řádný lidi, naučím vás bojovat!

Na slovesu mrdat si strýc dal záležet. Dětem u večere připadalo, že při vyslovení toho sprostého slova mu v krku drnčí jako v budíku.

Jeli jsme posílit Hötzenendorfovou ofenzívu u Arsiera a Asiaga v Dolomitech. Z vlaku jsem viděl horský štít se sněžnými čepicema. Úžasná podívaná pro kluka z roviny na jihu Moravy! Ano, jako kluk jsem u Terstu viděl moře, ale neužil jsem si ho, skoro pořád jsem seděl v hotelu, poněvadž stál hodně peněz a já jsem je nechtěl promarnit. Nebo jsem šel do přístavu a tam koukal na zvířata.

Pochodovali jsme na Rovereto. Lidi ze šlechtických paláců utekli na poslední chvíli a nestačili si vzít ani osobní věci. Na podlahách se povalovalo šatstvo a přístroje. Nikde jsme ale nenašli mužský prádlo. Není to divný? Ženského prádla bylo všude dost. Existovaly jen dvě vysvětlení: buď tam před příchodem Rakušanů žádný chlapi nebyli, nebo se tamní chlapi umějí hodně rychle oblékat, na rozdíl od místních ženskejch, který vyběhly z města pod šatama nahý.

Nahrnuli jsme se do palácovejch síní a velitelé se utábořili v ložnicích. Menáž servírovali naši kuchaři navlečený do šlechtickejch šatů. Jedli jsme na stříbře. Ve sklepech zbylo víno. Takhle nějak vypadá italskej karneval, víte?

Druhej den jsme obsadili město. Obchody byly poničený. V knihkupectví mezi rozházenejma knihama leželi mrtví koně italskejch dělostřelců. Některý ještě dýchali. Stříleli jsme je do hlavy. Krev stříkala po knížkách. Stejně jsou psaný italsky a italsky neumíme, řekli jsme si. Ale i kdyby byly psaný česky, nechali bysme je ležet v koňský krvi na podlaze krámu. Kdo by za války po večerech četl? Hodinářský obchody někdo vykradl, my to ale nebyli! Šlapali jsme po rozbitejch budíkách a hodinách s kukačkama. V příkopech kolem Rovereta se válely ve střepech rozbitého porcelánu rodinný

fotografie, cenný papíry a potrhaný plátna s portréty šlechticů. Vzácný koberec, který zbyly v palácích, jsme rozřezali na proužky, abysme měli něco na památku, drahocenný příkrývky ze stoliček jsme použili na onuce. Výšivky nacpaný do bot tak tlačily, že jsme cejtili, jak se nám tam nadouvaj pucejře. Když si vzpomenu, jaký látky, nakoupený za pár šupů v ghettu, jsme ve srovnání s těma rozstříhanejma kobercema a hadrama z Rovereta v devětatřicátým zakopávali u slepýho ramene Labe a na zahradě za domem, abysme je po válce vykopali a výhodně prodali, je mi z toho do breku.

Z Rovereta jsme vyrazili směrem na Piazzu. U Piazzy jsme se rozložili na břehu potoka. Hned jsme se svlíkli a v ledový vodě prali válečnou kořist z Rovereta, ženský noční košile a krajkový kombiné. Všichni jsme na sobě měli bílý dámský kalhotky, teda bílý ještě předtím, než jsme se oblíkli. Ale brzy jsme přišli na to, že kombiné a noční košile nejrychlejc uschnou na nahejch tělech. Vypadali jsme jak hejno klaunů, kterejm spadnou kalhoty a publikum pod nima uvidí ženský prádlo. Úspěch zaručenej.

Všichni měli jen bílý prádlo. To pro případ, že bychom se museli vzdát. Mávat na nepřítel černým kombiné by se nemuselo vyplatit, mohli by vás považovat za anarchisty! A vytasit se s červeným prádlem? To přece není nutný komentovat.

Naprali by to do vás, ani byste nestačili zakukat.

Jednadvacátýho června jsme v Alpách oslavovali slunovrat. Velký ohně se rozhořely na všech kopcích. Bylo světlo jako ve dne, tudíž jsme se stali pro Italy snadnýma terčema. Asi proto nestříleli, zasáhnout nás jim připadalo podezřeale jednoduchý. Nebo jim došla munice. Vojáci zpívali. V údolí zněly přes sebe český, německý a maďarský písničky. A tyrolský jódlování.

Ráno po slunovratu přiletěla eskadra italských aeroplánů. Někdý za pochodu jsme jim děkovali, poněvadž při náletu jsme se

mohli zastavit a odpočinout si. Házeli na nás ocelový šípy. Vypadávaly z letadel ve snopech. Až blízko nad zemí odpor vzduchu snop rozrazil a šípy se roztáhly do ocelovýho mračna, který se kolmým letem přibližovalo k zemi. Rámusilo, jako kdyby se řítila nebesa. Celej jsem se pod tím dámským prádlem zpotil. Že jsem měl dělat mrtvýho? To mě v tu chvíli nenapadlo.

U Monte Danieli střelba vyklučila celý les, všechny ořešáky a kaštany zmizely i s pařezy, zákopy a kryty byly srovnané se zemí, jako by někdo přejel krajinu dobře nabroušenou břitvou nebo pěkně ostrým kinžálem, řekl strýc Alois.

12. KAPITOLA

Nepomuční hasiči, řezníci a jejich tance, Židé a sokolové

Nepomuk je městem svatých, *Libušina soudu* a podivného soužití řezníků, sokolů a hasičů. Že v krajině bez řeky a s malým výskytem rybníků, kterou navíc sužují nepravidelné srážkové poměry, hoří častěji než jinde a že v takových místech zůstávají po požárech fatální škody a někdy vyhoří celé město, ví každý. Přitom v časech největší slávy cisterciáckého kláštera pod Zelenou horou tady bylo rybníků dost. Péči o slavné literární falzum *Libušin soud*, které je v Nepomuku považováno za originální dílo, si přisvojili sokolové a stali se tak nepostradatelnými. Význam řezníků v nevegetariánském městě je zřejmý.

Častý výskyt požárů zvyšuje společenskou prestiž hasičů. Na konci devatenáctého století společenský status dobrovolných hasičů v Nepomuku dosáhl nevídaného vrcholu. Projevilo se to na nákladných uniformách s výložkami, lesklými knoflíky z kočičího zlata a zasahováním do městských dějů. I tak významný a bohatý cech, jakým byli nepomuční řezníci, rozhodoval v zásadních věcech, například v případě přijímání nového člena cechu, jen se souhlasem dobrovolných hasičů. Řezníci na svých shromážděních museli přenášet konve s vodou a dávat tak najevo své spříznění s hasiči. A přitom nepomuční řezníci nebyli jen tak obyčejnými řezníky: dostavovali se na všechny slavnosti, své i obecní, na pohřby svých „údu“ ve vlastním kroji a s vyšívanou standartou s tak nádherným sv. Jiřím, patronem řezníků, že jim ji záviděli kolegové

z celého Rakouska-Uherska. Na úvod každé řeznické schůze jejich předseda předčítal zápis z první stránky Knihy nařízení řeznického cechu v Nepomuku a účastníci jako při mši v kostele svatého Jana Nepomuckého opakovali předsedova slova:

Ve jménu nejvyššího Boha Otce, Syna i Ducha svatého léta Páně 1791, za vlády Leopolda II., našeho nejmilostivějšího pána, pana krále, bylo uvedeno v živost řeznictvo, které bude pracovat podle nařízení Královského českého gubernia.

Knihy nařízení řeznického cechu v Nepomuku se zápisy provedenými velkým ozdobným písmem by se dobře vyjímal v každé klášterní knihovně.

Hvězdný okamžik řeznického cechu v Nepomuku se dostával jednou za rok, v čase masopustu. Na masopustní tancovačce předváděli svůj tanec „házení na kůži“. Patnáct nejsilnějších představitelů řeznického cechu se seřadilo do kruhu, rozprostřelo mezi sebou kůži z velkého býka, další tři řezníci chytli jednoho z neřeznických účastníků tancovačky (žádná striktní pravidla výběru nebyla zformulována), povalili ho na kůži a v rytmu hudby ho jako trampolíně vyhazovali do výšky a zase chytali do kůže. Po této rozcvičce skočil na kůži nejsubtilnější řezník z Nepomuku, oblečený do černého trikotu. Hudba zrychlila a drobný řezník létal z kůže vzhůru ke stropu a dopadal zpátky na koženou trampolínu, roztahoval ruce jako křídla a máchal jimi. Ovšem ani řezníci „vyhazovači“ nezháleli a věnovali se tanci, spíše jen krokovým variacím. Jejich kruh se rychle otáčel a pohyboval po místnosti, což vytvářelo optický klam, že letící řezník v černém krouží pod stropem místnosti jako velký černý pták. Některým opilým účastníkům tancovačky se zdálo, že řezníkovi vznášejícímu se nad parketem se na zádech klubou křídla. V případě nízkého stropu skupina patnácti řezníků vyšla před dům a svého

druha rozpínajícího ruce vyhazovala k noční obloze. V kapitole o obraze s námětem třetí pražské defenestrace čtenář pochopí hlubší souvislosti řeznického tance.

Řezníci se zapojovali do dalších masopustních aktivit. Klukům, kteří se masopustního průvodu účastnili v převlečení za opice, dodali telecí ocásky a starším mládencům darovali věnce buřtů, aby se mohli vycpat do podoby prsatých žen. Masopust obvykle končil na tancovačce rvačkou, při níž létaly hospodou buřty z dámských poprsí a rváči se švihali telecími ocásky utrženými od zadků rozjívených kluků. I přes sako s vycpávkami nechalo takové švihnutí telecím ocáskem na zádech červený šlinec.

Nejvlivnější řezníci pro jistotu seděli takříkajíc na obou židlích a doma ve skříni jim visely dvě uniformy: řeznická a hasičská. Účastnili se hasičských cvičení a chvátali k požárům. Řezníci z nedalekých Přeštic, kteří měli ve svém znaku černého lva a jejichž slávu ve světě, srovnatelnou s Vantochovou griotkou nebo Satrapovým salámem uherského typu JOB, vydobylo prase v podobě pražské šunky vyrobené z jeho tučných kýt, se obávali, aby nedopadli jako jejich druhové ve městě pod Zelenou horou. A neuklidnilo je ani zamyšlení se nad slavnou historií cechu na přeštickém náměstí u sousoší zpodobňujícího párek černostrakatých prasat – v místě, na kterém v jiných městech stává morový sloup nebo třeba pomník mistra Jana Husa. Ano, řezníci, oslovující se na slavnostních shromážděních cechu Ty kanče, kteří spolu s černostrakatými prasaty zajistili městu prosperitu, se strachovali o svou budoucnost. Posměšné chrochtání přespolních, které doposud považovali za projev bledé závisť, začalo znít výhrůžně. O slávu přeštických řezníků se v 18. století postaral obraz s Pannou Marií Bolestnou, která se začala takříkajíc bez příčiny potit jako živá. Do města pak proudila procesí s poutníky, kteří chtěli zjistit, jestli potící se Přeštická ma-

dona má léčitelské schopnosti. Poutníci za zázraky se neživí jen modlitbami a vepřovou pečínkou nebo šunkou nepohrdnou, takže úspěch černostrakatého prasete z Přeštic je dílem zázraku.

Také nepomuční Židé opatrně sledovali nálady v řadách dobrovolných hasičů. Pro všechny případy jim posílali dary. Otto Edelstein, obchod textilní a peřím, číslo popisné 21, jim například zdarma dodával košile a peřiny. Košile bylo možné si obléknout k hašení požáru. Žádný azbest ovšem košile neobsahovaly, za jednu ohořelou nebo propálenou košili Edelstein obratem dodal náhradní. Peřiny jako každé jiné peřiny, pokud jste je při požáru nevynesli ven, shořely a Edelstein nešťastníkům dodal náhradní.

Židé se v Nepomuku směli znovu usadit teprve v polovině 19. století. Do té doby museli na noc město opustit. Po bitvě na Bílé hoře je z Nepomuku vyhnal Jaroslav Bořita, říšský hrabě z Martinic, pán na Zelené Hoře, kterého při třetí pražské defenestraci zachránila pod okny Pražského hradu hromada hnoje a úředních lejster. Bořitův let z okna se stal předobrazem řeznického tance. Židovský majetek rozdělil Bořita mezi nepomucké měšťany.

Dobrovolní hasiči v Nepomuku si místo na slunci museli vybojovat, a to nejen v zápase s řezníky.

Při oslavách padesátého výročí nalezení textu *Libušina soudu* na Zelené Hoře založili místní měšťané a studenti Tělocvičnou jednotu Sokol.

Začátky byly nenápadné. Na zahradě Benedikta Němejce si osmdesát cvičenců různého věku z města a okolí nejdříve poslechno několik veršů z *Libušina soudu* a pak se s velkým odhodláním pustilo do cvičení: trénovali dřepy a běhali na místě. Stejně jako řezníci si sokolové pořídili standartu, hodně drahou a pěkně ba-

revnou. Nechali si udělat i cvičební nářadí: dřevěné válce, které přeskakovali. Turneři v Německu je potahovali pravou koňskou kůží a do pozadí válce vetkli koňský ocas. Ze sedla se postupně vyvinula dvě madla, kterých se cvičenec přidržoval. Němci přes koně skákali a cvičili na něm. Sokolové v Nepomuku z vlasteneckých důvodů potahovali válec kravskou kůží a dozadu přidělali kravský ocas. O madla se zatím nestarali. S germánskými turnery nechtěli mít nic společného. V Nepomuku, ve městě svatých – Vojtěcha a Jana – sokolové přeskakovali krávu. Skákací koza i v Nepomuku zůstala kozou.

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století se všechny městské spolky musely organizovat v rámci Sokola. Nařízení vydal starosta, zastánce pravosti *Libušina soudu* ze Zelené Hory a propagátor sokolské myšlenky o zdatnosti národa. Ke své spolkové činnosti musely všechny spolky přidat alespoň prostná. U velocipedistů a bruslařů se tato průprava jevila jako logická, v případě spolku veteránů nešťastné bitvy u Hradce Králové, v jejichž řadách se našlo dost invalidů, kterým chyběla nějaká ta končetina, vypadalo cvičení dosti podivně. Sbor dobrovolných hasičů mohl tehdy existovat jedině při Sokolské jednotě a pod názvem Tělocvičná hasičská jednota. Do programu schůzí museli dobrovolní hasiči zařadit dřepy. Řezníci, kteří na svých shromážděních přenášeli konve s vodou, se také museli přizpůsobit a nově přenášeli konve na bobku. Hasiči se ale ze sokolského poručníkování brzy vymanili. Jejich pozici v Nepomuku samozřejmě posilovaly i neutěšené vodohospodářské poměry. Dřepy postupně z programu jejich schůzí mizely a během krátké doby získávali příznivce mezi občany, kteří nebyli členy Sokola ani hasičského sboru. Dochází ke střídání, tolik obvyklému pro politické strany. Dynamičtí hasiči ovládnou

nepomucký Sokol, a to na celých deset let. Teď se zase sokolové musejí řídit pokyny silnější skupiny a zařazují do svého cvičení nácvik dovedností, které mohli uplatnit v případě požáru. Učí se obsluhovat ruční stříkačky, nosit nádoby s vodou bez zbytečného šplíchání, lézt oknem do hořících baráků, zachraňovat obyvatele z objektů ohrožených ohněm... Pro řezníky se nic nemění.

Až v prvních letech 20. století nepomuční sokolové unikli z hasičského sevření a opět se věnovali činností určeným výhradně pro radost těla a ducha: dřepům, cvičení na hrazdě, skákání přes krávu, čtbe *Libušina soudu*, nalezeného ve výklenku jedné místnosti na Zelené Hoře, a organizování plesů, nikoli požárním přípravám. Řezníci se z područí sokolů a hasičů nevymanili nikdy a na svých schůzích dělají dřepy, skáčou přes vycpanou krávu bez hlavy a přenášejí na bobku z místa na místo nádoby s vodou.

Žid Edelstein zůstával při přetahování sokolů a hasičů o moc ve střehu, jak velí židovské instinkty, díky nimž národ přežil diasporu: stále šil košile pro hasiče a obdarovával je peřinami, tajně se scházel s řezníky a pro všechny případy vstoupil do Sokola a posléze i do klubu bruslařů a velocipedistů.

V kronice města Nepomuku lze nalézt v zápise bilancujícím druhou světovou válku jedinou připomínku stoleté přítomnosti Židů ve městě. Židovské domy, hroby a příběhy z paměti města neodvratně zmizely a v literatuře věnované dějinám Židů na Plzeňsku Nepomuk chybí, protože historie se soustředí především na památky, které se dochovaly alespoň v nějakém zlomku. Kronikář píše o posledních židovských obyvatelích Nepomuku, kteří byli deportováni do koncentračních táborů. Zmiňuje se o Ludvíku Strikerovi, vyučeném zámečnickovi, který se i se svou matkou vrátil z Osvětimi. Podle kroniky je zachránila Ludvíkova

zámečnická praxe. Každá záchrana z tábora smrti se jeví jako nepravděpodobný příběh. Mengelemu se rozbil zámek u dveří. A on nerad měnil lidi, které potřeboval nebo by potřebovat mohl. Pro případ, že by se mu zámek rozbil znovu, udržoval zámečníka při životě. Kdo si kdy mohl dovolit takhle ovládat život a smrt? Ani svého židovského maséra neposlal do plynu. Po válce žil Ludvík s matkou v Praze. Podle jiných svědectví se usadil v Izraeli. Pan Šotola, nepomucký pamětník, tvrdí, že Ludvík Striker se zastřelil ve vlaku, ale neví kdy.

U jiných židovských jmen poznámka o návratu z koncentračního tábora chybí. Také u Lederera (jeho první jméno kronikář nezaznamenal), obchod kožemi, číslo popisné 160. V odstavci pod jménem Lederer čteme: *Zešlel a bez oddechu celé dny vyprávěl o své opeře Čert a Káča. Jeho žena obchod s kožemi prodala Venclíkovi.* Poznámku o návratu neobjevíme ani u Otty Edelsteina, který uměl přežít všechno.

Kráva k přeskokování snadný život v Nepomuku neměla. Párkrát v noci někdo kravský ocas vyměnil za koňský. Důkladné vyšetřování nic neodhalilo. Madla na válec pokrytý kravskou kůží přidělali nepomuční sokolové až krátce před svou slavnou cestou do Jugoslávie, která vyvrcholila ztroskotáním lodě se sokoly na palubě.

Během druhé světové války Němci Sokol zakázali. Sokolové v ilegality si pro posílení vlastenecké nálady zašli alespoň jednou týdně zacvičit na krávu s madly, ukrytou pod plachtou na zahradě Benedikta Němejce. Po únoru 1948, kdy sokolům nastaly opět krušné časy, navrhl bratr Jerman, že by mohli místo na krávě cvičit na medvědovi. Vydávali by to za úlitbu Rusům a jen sokolové by věděli, že je to jinak. Že by svým cvičením vzdávali hold prezidentu

Osvoboditeli, který měl doma pohovku potaženou kůží z medvěda. Sám medvěda zastřelil na Slovensku a byl na to náležitě pyšný.

V roce 1951, v době, kdy na Nepomucku nabírala na síle kolektivizace, v Praze vstupovaly do vrcholné fáze procesy proti nepřátelům státu a v březnu se narodil Jaroslav, sílily obavy nepomuckých sokolů o další existenci spolku. Zákaz jejich činnosti se zdál neodvratný, ani cvičení na medvědovi by je nezachránilo. V pamětech sokolů se dochoval zápis z jejich zasedání, který je možné považovat za jakýsi testament jedné etapy jejich existence. Optimističtější interpreti ho budou chápat jako výzvu k přežití v úkrytech. Jako skryš se sokolů testament doporučuje přihlášky do sportovních oddílů a rousseauovský návrat k přírodě.

Po volbách se ujal slova bratr Jerman a celý jeho referát se nesl k tomu, aby si cvičenci sami zvolili obor, který se jim nejvíce líbí. Kdo rád kopá – ať pěstuje fotbal, kdo má rád běh – ať ho cvičí, kdo má rád nářadí – ať se mu ponechá na vůli, aby se tomu věnoval. Krátce, každý cvičenec ať si vybere to, co má rád – a jistě jich pak velké procento vynikne! Z jeho řeči bylo vidět, že je většinou přívržencem lehké atletiky než nářadovcem. A snad právem, neboť kdypak v životě potřebujeme nějaké výmyky, salta nebo jiné nářadové cviky? Že sílí svaly? Ty sílí při fotbalu, hockeyi, během skoku a ostatních lehkootletických disciplín také – ne-li více! A k čemu tělocvičny? Zdravé je cvičit na zdravém vzduchu!

13. KAPITOLA

Hořící mučedník vrůstající do stromu

Sochař František Bílek se cítil neodvolatelně předurčen k vytvoření pomníku mučedníka mistra Jana Husa. Spisovateli Juliu Zeyerovi v dopise rouhačsky napsal: *Zdali kdo může chápat snahu Husovu lépe, myslím, než já, který Krista vidí a zná z dřívě, než se z Otce počal tam na nebesích?* Sochař se hlásil k odkazu českých reformátorů, jeho díla vyvolávala rozpaky katolické církve. Od dětství se mu ve snech zjevovaly biblické postavy a rozmlouvaly s ním. Vnitřní hlas mu oznámil, že bude druhým Metodějem, Metodějem dvacátého století. Bílek celý život vlastně hledal svého Cyrila. Možná o tom ani nevěděl. Ale v podvědomí Cyrilovu nepřítomnost musel pociťovat. Jako chlapec ministroval v kostele a doma ve chlévě nad obráceným žlabem sloužil bohoslužby.

Od přelomu století pracoval na návrhu Husova pomníku. Vytvořil zmenšený model sochy, kterou nazval *Strom, jenž bleskem zasažen, po věky hořel*, ale nikdo o pomník dlouho neprojevil zájem. Zvrat nastal až na vernisáži sochařovy výstavy v Kolíně. Bílek ukázal kolínským sokolům náčrt sochy a sokolové se pro postavu vytáčeující jakousi piruetu v záklonu ihned nadchli.

Byl jsem v Kolíně a bylo mi mezi vámi dobře, psal sochař představitelům místního Sokola, kteří se rozhodli, že budou Husův pomník podporovat. A v duchu jsem si říkal: proč by nemohla zůstat i zde stopa, že jsem tudy kráčet? Jsem zvláště k tomu povolán, abych onen pomník uskutečnil. Proč by nemohlo to býti u vás v Kolíně? Postačilo by dvacet tisíc zlatých a vztyčil bych svého Husa ve výšce patnáct metrů z kamene tesaného u vás někde na náměstí. Během čtyř pěti let chtěl bych postaviti ten pomník.

Vlastenečtí sokolové navštívili mistra Bílka na Hradčanech v jeho novém domě-chrámu ve tvaru kosy se sloupy jako obilnými snopy. Zahoreli pro Husův pomník ještě více a napsali městské radě žádost o podporu a finanční pomoc.

Začátkem července uspořádaly všechny kolínské spolky slavnost, na níž sokolové zahájili haléřovou sbírku na pomník. V půlce července založili sbor, pozdější Spolek pro postavení Husova pomníku v Kolíně. Náklady odhadli na čtyřicet tisíc zlatých. Městská rada a místní podnikatelé přišli s jiným nápadem. K čemu pomník, který vás neochrání ani před deštěm nebo mrazem? Není lepší postavit rovnou Husův dům? V Husově domě se bude hrát divadlo, budou se tam pořádat velkolepé slavnosti a vy tam můžete i cvičit. Dáme vám tam náradí. Na sochu se můžete jen dívat, můžete ji oběhnout, ale do jejího nitra jako do domu nevstoupíte. Ale už ve dveřích Husova domu budete mít dojem, že vstupujete do posvátného mistrova těla! Sokolové kontrují. Tělocvičnu máme. Chceme pomník. Po prohlídce dalších Bílkových dřevorytů s návrhy pomníku mistra Jana jejich nadšení opadá. Teprve z dřevorytů je zřejmé, jak pomník bude vypadat. Postava Husa vrůstající do kmene stromu, kterou do výše pasu těsně objímá plamen vykřesaný bleskem, uvádí sokoly do rozpaků. Ano, postava vytáčí piruetu, ale to držení těla je trochu prkenné. Před veřejností dřevoryty pro jistotu zatají. Vzdát se nehodlají. My si na ten strom zvykneme, na první dojem nemůžeme dát, řekli si sokolové. Ale kdyby sochař své dílo aspoň trochu napřímil, nebylo to od věci. Pirueta je elegantnější bez záklonu.

Lidé si představují mistra Jana podle Brožíkova obrazu *Hus před koncilem kostnickým* jako evangelického pastora vyhublého po dlouhém věznění. Z vyzáblého podlouhlého obličej trčí energicky špičatá bradka. Chtějí realistický obraz nebo sochu s detaily, symboly je uvádějí ve zmatek. Líbí se jim, když pravá mistrova

ruka kazatelsky žehná a levá pevně drží Písmo. Bradu s delšími vousy do špičky má mít pyšně zvednutou a elegantní draperie kleriky zdůrazní štíhlé tělo.

Bílek se chystá umístit Husův pomník do západní části kolínského náměstí naproti Štorchově lékárně, do prostoru, nad kterým na provaze nataženém do oken radnice ze zvonice Svatého Bartoloměje pojedje na kole Katka se svým otcem, provazochodcem Třískou. Sochař ve svém návrhu kalkuluje s rozměry náměstí, s jeho starou architekturou a jasnou oblohou. Noc a deštivé počasí nepřipouští.

Na zasedání Spolku pro postavení Husova pomníku vysílá městská rada svého zástupce dr. Antonína Funka, spoluzakladatele továrny na čokoládu Kolinea a otce fotografa Jaromíra. *Pomník by měl stát na Prokopově třídě nebo před budovou divadla, které město hodlá postavit,* doporučuje městská rada Funkovými ústy. *Umístění sochy na náměstí se zcela určitě dotkne náboženské citlivosti katolíků, kazatel-strom jim bude hořet hned vedle mariánského sloupu.* Rada má i estetické výhrady, dala by přednost, kdyby se kazatel přece jenom více podobal člověku než stromu. *Může být štíhlý jako proutek, ale dvě stě let starý dub se nám nejeví případně. Aspoň sto let bychom rádi ubrali...*

Převaha stromu nad člověkem na Bílkově pomníku vadí všem, evangelíkům, katolíkům a možná i Židům, ale těch se nikdo neptal. Je nezbytně nutné, prohlásil doktor Funke, aby sochař Bílek na náměstí nejdříve vztyčil kašírovaný model; teprve pak uvidíme, jestli město vyplatí příspěvek. Na hořící strom starý dvě stě let přispívat nebudeme, ve skutečnosti přece má jít o kazatele, dodal Funke-otec.

Bílek trvá na tom, že jinde než na velkém náměstí socha stát nemůže. Všechna ostatní místa jsou nedůstojná a málo prostorná. Desetimetrová socha vyžaduje totiž odstup nejméně dvacet metrů. Jinak vidíme detaily, ne celek. Musíme se také postarat o vhodné

pozadí pro pomník, je možné uvažovat o poklidně rostoucích rostlinách, ale nejlepší a nejlevnější bude obloha. Budova v pozadí pomníku by jeho účinek zničila, zvláště bohatá fasáda znamená pro sochu hotové neštěstí.

Není upálení v Kostnici víc než pouhou tečkou velkého života? Jaký vlastně byl Husův život? zeptal se před sokoly sochař a odpověděl: Raněn vyšším bleskem (Vyším Životem) a zapálen hořel, hoří a svítí nám dodnes. Matkou Vyšího Života byla Panna Maria. Můžeme za Husův pomník považovat všechny ty modly s mistrovou tváří a teatrálním postojem, jaké vidíme všude v Čechách?

Zkouška s kaširovaným modelem nedopadla nejlépe. Městská rada se sice rozhodla, že na pomník přispěje, ale s modelem cloumal vítr. Proto bylo třeba na náměstí sestavit desetimetrovou věž z pískovcových kvádrů, aby si radní a občané města udělali představu o hmotě pomníku. Nakonec na jiné místo ho můžeme odstranit vřdycky, řekli si radní. Městská rada zaplatí montáž pískovcových kvádrů ve velikosti pomníku, které dohromady vážily čtyřicet centů, ze svého. Sochař souhlasí s výrobou padesáticentimetrového modelu, jenž bude k dispozici u pískovcové věže, aby si lidé s modýlkem při pohledu na pískovcové kvádry sami představili, jak bude hotové dílo vypadat. A nezřítí se tak velká socha ve větru? Sokolové tuto námitku odmítli, protože ve městě nikdo nepamatuje, že by někdy na náměstí dul tak silný vítr. Tělo pomníku větru odolá, ale co když upadne hlava? nevzdával se odpůrce Bílkova Husa. Být zabit hlavou světce určitě není špatná smrt, hájili sokolové pomník, ovšem kazatel-strom ve skutečnosti vlastně žádnou hlavu nemá, krk je silný jako trup...

Mistr s prací na pomníku postupoval rychle, jako by měl strach, že si to město rozmyslí. Potřeboval peníze na splácení dluhů za dům-kosu na Hradčanech. Ani sokolové nezaháleli a ustanovili

tři přípravné výbory, finanční, průvodový a jednací. Ten poslední měl na starosti odhalení pomníku. V den odhalení sochy bude město večer slavnostně osvětleno, ulicemi budou procházet průvody, u pomníku na náměstí zazpívají pěvecké sbory, Kmochův dechový orchestr se chystal koncertovat na městském ostrově. Děti ze sokolských rodin po městě kolportovaly leták s programem slavnosti a perokresbou Husova pomníku.

Odhalení sochy však bylo zrušeno. V Sarajevu zastřelili arcivévodu Ferdinanda. Začala válka a rakouské úřady zakázaly všechny slavnosti. Pomník byl odhalen bez jakéhokoli ceremoniálu a první minuty jeho oficiální přítomnosti na kolínském náměstí zachytil šestnáctiletý fotograf-amatér Jaromír Funke.

Bílkovi nevyplatili celou sumu, na niž s městem a sokoly uzavřel smlouvu. *Protože umělcům nastaly neuvěřitelné doby, prosím uctivě, abych i svým povinností platebním mohl zadost učiniti*, psal v dopise adresovaném objednavatelům pomníku sochař. Na hradčanský dům-kosu nad Prahou se magistrát chystal uvalit exekuci.

Bílkovu sochu obdivoval Franz Kafka. Při návštěvách kolínského strýce se k ní pokaždé vypravil. Kafku provokovaly hranice oddělující svět lidí od rostlinné a živočišné říše. Možnosti nenadále proměny člověka v jinou bytost nebo rostlinu se tolik neobával, hrůzu měl jen z toho, že o tom novém stavu nebude moci podat zprávu, jíž by někdo uvěřil. Všichni se mu vysmějí. Jeho vyslanec v hmyzím světě Řehoř Samsa z *Proměny* tyto obavy potvrdil. Bílek se ve svém pojetí kolínského pomníku Jana Husa pokouší řešit podobný problém. Nemá ale odvahu proměnu dokončit, dokonce ji pro všechny případy skrývá v zobrazení mučednické kazatelovy smrti. Šlo mu vůbec o Husa? Nejde spíše o dekorativní záležitost? Hořící strom zapálený bleskem působí mnohem estetičtěji než chatrné lidské tělo.

Kolínský rodák, mim Jan Kašpar Deburau, si s proměnou také pohrával, od etud *Prodavač salátu* a *Pojídač pažitky* se dopracoval k výpravné pantomimě *Člověk zelenina*, v níž se hrdina rychlými převleky mění v různé druhy zeleniny. Mimovo tělo vyrůstá ze země a plazí se po ní jako okurka, mizí ve vytáhlém pórku, v kuželovité mrkvi, kulaté kedlubně nebo v kořenech křenu odhodlaně bloudících pod zemí. Na mimovy zeleninové etudy možná zapůsobili vesničtí šaškové v Čechách, kde prožil dětství; s oblibou se totiž převtělovali do produktů rostlinné říše. Mnoho kašparů předvádějících svá čísla na návších v časech neúrody si s největší vypětím zachraňovalo holý život útekem před hladovými vesničany. Život na hranici lidského bytí a zeleninové existence zobrazil Arcimboldo na portrétu císaře Rudolfa II. Nejisté hranice lidského a rostlinného světa mají v Čechách velkou tradici. Arcimboldo do zeleninové panovníkovy hlavy zapojil i stromy a houby!

Publikum evropských scén a šapitó se s tématem proměny setkávalo často. Tanečník, skokan, akrobat a mim Giuseppe Grimaldi řečený Železná noha se ještě na stará kolena za doprovodu nadšného aplaudování pařížského publika s velkým gustem proměňoval v obří meloun, a když už se na melounovou proměnu necítil, převtělil se alespoň v nadživotní husu, která poněkud obscénně rozevírala ocas jako páv.

Ve dvacátých letech píše už na smrt nemocný autor románu *Proces* svému příteli Maxu Brodovi dopis. Chválí v něm Brodovo prosazování Janáčkovy hudby v německojazyčných zemích. Jeho přítel by se však měl zajímat o podstatnější věc, měl by cizinu upozornit na Bílkovo dílo. Boj za autora pomníku Jana Husa srovnává se zápasem za žida Dreyfuse. Bílkovi se daří snesitelně, připouští Kafka, má práci, objednali si u něho už sedmou kopii sousoší *Slepíci*. Ani

neznámý není, v jednom pojednání ho zmiňují jako „velikána“. Kafka svého přítele nabádá, aby se v Bílkově případě zaměřil na sochařské umění a blaho lidských očí. *Příčemž ovšem stále myslím jen na kolínského Husa..., jak tak vyjdeš z postranní uličky a uvidíš před sebou to velké náměstí s malými domky kolem dokola a uprostřed Husa, a to všechno, pokaždé, za sněhu i v létě, v jednotě, která vyrazí dech; je nepochopitelná, proto zdánlivě svévolná a v každém okamžiku touto mocnou rukou nově vynucovaná a zahrnuje i samotného pozorovatele. Něčeho podobného dosahuje blahodárným působením času možná výmarský Goethův dům, ale za jeho tvůrce lze jen těžko bojovat a dveře jeho domu jsou stále zavřeny...*

14. KAPITOLA

Chlupaté ucho doktora Gutmanna a zlaté zuby doktora Passera

Jaroslavův dětský svět zaplňovali z velké části příslušníci nemocničního personálu a pacienti, s nimiž buď sdílel pokoj v nemocnici, nebo je potkával v ordinacích a čekárnách. I po padesátce se mu v noci zdá o chlupatém uchu doktora Gutmanna.

Jaroslavovi stoupá teplota ke čtyřicítce a Marie telefonuje na pohotovost. V sanitce přijíždí doktor Gutmann. Vysoký muž s povislými, tupou břitvou poškrábanými tvářemi, jehož holá hlava vězela pevně ve věnci černých vlasů, se pomalu drápal do druhého patra činžáku s protiatomovým krytem. Celou cestu nadával na dům bez výtahu a na své ploché nohy. Osvětím jsem přece nepřežil kvůli tomu, abych se štrachal do schodů v barákách bez výtahů, bručel si pro sebe.

Doktor Gutmann léčil acylpyrinem a velkým chlupatým uchem, které přikládal k nahému hrudníku. Každému, i ženám, přičemž nikdo proti přikládání doktorova stetoskopického ucha neprotestoval. Tvářil se vždy stejně. Nikdy neřekl, jestli jsou plíce zdravé, nebo jestli zaslechl nějaký šelest, který by pacient měl léčit. Občas, pokud mu onemocnění připadalo závažné, předepsal tekutý pudr. Nemocní se po Gutmannově návštěvě rychle uzdravovali. Jaroslavovi po přiložení doktorova chlupatého ucha na prsa klesla teplota, začal odkašlávat a ucpaný nos se mu uvolnil. Acylpyrin a pudr od Gutmanna zabíraly podobně jako moderní širokospektrální antibiotika. Osvětimské utrpení patrně udělalo z lékaře léčitele, který

z pacientů vyháněl choroby jen svou přítomností a doteky. A protože žil v materialistické společnosti, která léčitelské schopnosti nepřipouštěla, alespoň předepisoval acylpyrin nebo pudr. Pudr od doktora Gutmanna zhojil i nevléčitelné ekzémy. Na podzim roku 1945 kurýroval příkládáním chlupatého ucha, acylpyrinem a tekutým pudrem německé zajatce a české kolaboranty ve sběrném táboře v Kolíně, jenž proslul ponižováním vězňů. Také v případě německých pacientů a kolaborantů bylo jeho léčení chlupatým uchem, acylpyrinem a tekutým pudrem překvapivě úspěšné.

Po roce 1968 odjel doktor Gutmann z kolínské pohotovosti zemřít do Izraele. Týden před smrtí prý příkládal své chlupaté ucho ke kamenům ve Zdi nářků. Slyšel něco? Nechtěl ty kameny potřít tekutým pudrem z Kolína?

Do zubní ordinace doktora Passera přicházel Jaroslav každého půl roku se školou na pravidelnou prohlídku. I po desítkách let cítí v ústech krev, kterou plival do plechové misky. Doktor Passer mu trhá mléčné zuby. Nebolí to. Doktor se usmívá, ale Jaroslav neví, jestli ten úsměv patří jemu. Zubařovy oči rozmazávají tlustá skla brýlí. Jestli se jako v němé grotesce doktor neusmívá na někoho jiného. Mléčný zub bez kořenů potichu cinkne o dno zlaté misky.

Je ta miska ve vzpomínce zlatá? Nebo aspoň z kočičího zlata? Passer se nejspíš směje na něho. V zubařově úsměvu se blýskají zlaté zuby. Zlatě se lesknou obroučky brýlí. Doktor Passer, Goldjude, vydával zlaté zuby mrtvolám v plynových komorách. Dozorci honili lidi do sprchy s cyklonem B. Některé vzpurné vězně „předem“ utloukli nebo je zastřelili. Doktor Passer, Goldjude, stále čekal na zázrak. Že ti lidé v plynové komoře nezahynou, protože tentokrát cyklon B nebude mít smrtící účinky. Že třeba přiletí spojenecká letadla a budou tábor bombardovat. Proto se nezbláznil.

Bezmála celý život o Osvětimi s nikým nemluvil. To doktor Gutmann se o vyhlazovacím táboře zmiňoval alespoň ve chvílích, kdy musel stoupat do schodů v barácích bez výtahu. Přibližně v době, kdy se Gutmann rozhodl odcestovat do Izraele, začal doktor Passer konečně vzpomínat. Nejdřív si ale přečetl rozhovor s bývalým vězněm Jakovem Gabaiem ze sonderkomanda, který vzpomínal na Osvětim: *„Byli tam dva chlapíci z Československa, takzvaní ‚dentisti‘, ti trhali obětem zlato z úst. Byli to skuteční zubní lékaři. Stála tam velká bedna, a do ní zlato házeli. Bedna o obsahu jednoho krychlového metru a na ní nápis Deutschland. Tam házeli ty zlaté zuby.“*

V čase druhé světové války se v lidských ústech rýžovalo zlato na celém světě. V Hamburku roztloukala zvláštní komanda zahraničních dělníků, mezi nimiž byl pravděpodobně i Josef, mrtvoly zčernalé po fosforových náletech. Nebylo možné poznat, jestli šlo o německé civilisty, nebo vojáky a pracovníky z okupovaných území.

Doktoru Passerovi zpočátku připadalo, že vnikáním do úst mrtvol páchá něco svatokrádežného. Olupuje mrtvé! Strachoval se, že nahá mrtvola se najednou posadí a vyčítavě se na něho podívá. Nebo se mu zakousne do ruky. Postupně si zvykl. Nemyslel při tom na nic. Celý svět zubaře Passera v Osvětimi se soustředil do pohybů při obírání mrtvol o zlaté zuby. Večer na kavalci zavře oči a přicházejí k němu obrazy, jako kdyby už spal. Z metrové vzdálenosti se dívá sám na sebe, pohyby jeho rukou při vyndávání zlatých zubů z mrtvých úst mají svou choreografii. Jako by tam legračně poskakovaly v rytmu mechanického baletu ve stylu Oskara Schlemmera. Stydí se za ty groteskní pohyby, ale neumí se obrazů plašících spánek zbavit. Leží smrtelně unavený na pryčně,

ale neusíná. Odněkud od stropu na něj skáčou štěnice. Štípají ho? K páteru Chanovskému, když se ve vánici nedostal na nepomuckou faru a zůstal ležet v závěji u cesty, také přicházely obrazy. Nespal, přesto viděl děti s husími křídly, jak letí nad zamrzlou krajinou.

Doktor Passer se navzdory své tloušťce pohyboval po ordinaci svižně. Jako břišní tanečnice z Orientu. Se zubařskými nástroji zacházel se zručností žongléra. Stál s kleštěmi u Jaroslava a ten cítil, jak se propadá do jeho obrovského měkkého břicha jakoby vycpaného jemným peřím, přes něž se k němu Passer skláněl. Jaroslav usínal, břicho natlačené na jeho tělo v zubařském křesle mělo narkotický účinek. Připadal si jako panáček ve skleněné kouli, v níž chumelí, ale zároveň tam žhne slunce. A ani si nevšiml, že na dno plechové misky s tichým cinknutím dopadl jeho mléčný zub.

15. KAPITOLA

Veřejný dům v Železné Rudě a Petruškova limonáda Koli

Po vydatné večeři v penzionu U Dušků se Jaroslav vydal na procházku. Došel až do centra Železné Rudy. Červeně blikající reklamy nabízely sexuální služby. Horské středisko se v noci měnilo ve veřejný dům pro německé zákazníky.

Neměl bych do jednoho z těch baráku s červeným neonem také zajít? řekl si Jaroslav. Vydával by se za německého turistu. Jako Čech by asi působil podezřele. Kafka s Brodem se na výletě v Curychu zase vydávali za Čechy. Jenže pražští spisovatelé curyšský bordel navštívili.

Jaroslav v bordelu nikdy nebyl. Má na to být pyšný, nebo se má stydět? Když oknem zahlédl zaměstnankyně železnorudských nevěstinců, chuť ho rázem přešla. Nechápal, proč sem Němci zrovna za nimi jezdí. Proč jim platí nekřesťanské peníze a riskují, že se něčím nakazí. Co nutí ty otce od rodin jezdit za kurvama, ze kterých by se měl normálnímu člověku zvedat žaludek? Nevladatelná touha kolonizovat východ? Masochismus? Neboť co jiného by si Němci po takových dějinách svého národa měli naordinovat, pomyslel si Jaroslav. Nebo láce? Ve srovnání s německými podniky stejného ražení je v Železné Rudě podstatně levněji. Nejspíš sem jezdí kvůli anonymitě. Tady je nikdo nezná. Otočil se a vrátil se do penzionu.

V pomerančové limonádě, kterou následující den popíjel, cítil pachutí umělého sladidla a chemicky namíchané pomerančové chuti.

Takových limonád už pil desítky druhů. Ano, je chvályhodné, že v železnorudském penzionu nenabízejí jen kokakolu, pepsi a džusy. Podíval se na etiketu lahve. KOLI. Kolínská limonáda. Petruškova sodovkárna. Před pětapadesáti lety tam pracoval Josef, jeho otec. Znovu si do sklenice nalil limonádu. Přivoněl k ní. Napil se, jako kdyby ve sklenici bylo víno. Pije poprvé limonádu z Josefovy sodovkárny. Na patře a v krku cítil drobné nárazy bublinek kyslíčnicku uhličitého.

Ten večer došlo v penzionu U Dušků v Železné Rudě ke zvláštnímu souběhu událostí. Spojila je neopakovatelná náhoda, nebo Jaroslavova nepřiznaná či dosud nepoznaná přání? Ženy se od určitého věku obklopují kočkami, muži si zase začínou klást otázky o svém původu a objíždějí archivy. Jeho otec zemřel v třiačtyřiceti letech. Jaroslav byl toho večera, kdy v penzionu pil pomerančovou limonádu KOLI, o sedm let starší než Josef, když zemřel.

Pomalou srkal limonádu a vzpomínal na Josefa. Je důležité myslet často na člověka, kterého znal tak málo? Josef umřel, když mu bylo devět let. Řekl mu někdy něco o svém zaměstnání v Petruškově sodovkárně? Nevzpomíná si. Ano, bral ho s sebou na zahradu v kolonii u vodárny na stráni nad údolím s Labem, železnicí a lučební továrnou. Zahrada patřila Miroslavu Petruškovi, bratrovi majitele sodovkárny, jehož manželkou byla profesorka Petrušková. Josef se občas s Miroslavem Petruškou zavřel v chatě a oba se tam smáli. Čemu se smáli? To Jaroslav neví. Hrál si na hromadě písku s lopatkou a kyblíkem.

Kdyby nepřišel únor v osmačtyřicátém, udělal by Josef v sodovkárně kariéru, řekla Marie Jaroslavovi, když slavil osmnácté narozeniny. Víc se toho nedozvěděl. Stejně se na nic dalšího nevyptával. Jen ji roztržitě vyslechl.

Se stejným nezájmem sledoval v době studií na kolínském gymnáziu vyprávění profesorky Petruškové, která ho pozvala o velké

přestávce do svého kabinetu. Tehdy, v roce šedesát osm, se náznaky politické svobody projevovaly i na středočeském maloměstě. Studenti kolínského gymnázia stihli během velké přestávky zaběhnout přes ulici do hospody Bezovka a vypít tam jedno pivo. Profesorský sbor střídme popíjení piva studentům toleroval. Pivo točila paní Klusoňová, hubená paní s ostrým nosem, s unavenými kudrlinkami po trvalé v šedivých vlasech a s nepřítomným úsměvem holčičí panenky stříhem proměněné v babku. U pípy si vlasy svázala do drdůlku ve stylu paní Müllerové ze Švejka. Kluci rychle pili kolínské pivo a paní Klusoňová-Müllerová, hubená hospodská nad hrobem, jim najednou připadala jako superštíhlá londýnská modelka Twiggy, idol šedesátých let.

Profesorka Petrušková, manželka bývalého majitele sodovkárny, elegantní dáma s prkenným držením těla někdejší příslušnice lepší společnosti, živila v padesátých letech celou rodinu překlady z němčiny a francouzštiny. Soukromé hodiny nedávala; nikdo by se k ní beztak ze strachu, aby náhodou nebyl obviněn z toho, že podporuje paní továrníkovou, nepřihlásil. Někdy po roce šedesát dva ji přijali na poloviční úvazek na gymnázium, aby učila francouzštinu, a na soukromé hodiny se začali žáci hlásit v hojném počtu. Lekce cizích jazyků u paní profesorky Petruškové zase byly nejen společensky přijatelné, ale dokonce patřily k dobrému tónu.

I pití čaje je u ní jako obřad: přinese čínský servis, stříbrný lžičky..., vyprávěl Jaroslavův spolužák Vladimír, který k profesorce chodil na němčinu. Jednou při hodině mezi německými slovíčky prý potichounku, decentně, jako správná dáma, vypouštěla elegantní pšouky. Vladimír se ve svém vyprávění nechal unést: drobně to prý cinkalo, jako když téměř neznatelně odkapává voda z kohoutku. Nebo jako když se mění sekt v obyčejnou nebulinkovou tekutinu. Někdy při hodině usnula.

Moje přání vám možná bude připadat podivínské, uvítala francouzštinářka Petrušková ve svém kabinetě Jaroslava, který chodil na angličtinu, a tak ji znal jen od vidění.

Sedte na židli a nic neříkejte. Budu se na vás jen dívat. Jste svému otci podobný.

Jaroslav pokrčil rameny. Seděl a mlčel. Z kabinetu odešel těsně před koncem přestávky. Pivo u kolínské Twiggy nestihl.

V šumavském penzionu si nad sklenicí pomerančové limonády KOLI pokouší vybavit, co mu vlastně v kabinetě řekla. Proč se jí tehdy na něco nezeptal? Podle všeho znala Josefa velmi dobře.

Profesorka Petrušková asi umřela, pomyslel si v penzionu U Dušků. Už tenkrát v kabinetě mu připadala stará. Na podzim ve stejném roce, kdy pobýval na Šumavě, navštívil městský archiv v Kolíně. Prohlížel si písemnosti týkající se historie sodovkárny.

Před týdnem chtěla přinést stejné písemnosti paní profesorka Petrušková, řekl archivář.

Ona ještě žije? To přece není možné.

Ještě týž den jí zavolal. V restituci vrátili jejich rodině sodovkárnu. Pozvala ho do svého bytu v areálu továrny. Nabídla mu kávu a chlebičky z lahůdkářství. Po pětatřiceti letech mu připadala stejně stará jako tenkrát v šedesátém osmém. Ano, Josefa měla ráda. Nic víc neřekla. Na schůzku v kabinetě si nevzpomínala. Ukazovala mu fotografie staré sodovkárny. Na jednom snímku stála u nákladního auta. Měla na sobě kožich s obrovským límcem ze stříbrné lišky. Jaroslav si vzpomněl na fotografii z první Josefovy svatby. Josefa s plovoucíma očima opilce, který připomínal víc štamgasta pražských bohémských hospod než spolehlivého obchodního cestujícího, přiváděla přísně se tvářící babička Růžena do kostela svatého Ignáce na Karlově náměstí, aby se oženil s její

dcerou. Bývalá varietní umělkyně neměla náladu na žertování. Na svatbu si oblékla kožich s obrovským límcem ze stříbrné lišky, o kterém tvrdila, že ho má od Emy Destiniové. Bylo to ještě před bitvou u Stalingradu, kdy obyvatelé protektorátu, Češi i Němci, museli odevzdávat lyže a kožichy, s jejichž pomocí měla německá vojska překonat nejdříve ruskou zimu a poté Rudou armádu, případně obojí zároveň. Židé z domu v Ječné ulici žádné cenné věci a lyže nevlasnili už delší čas. Možná že manželka majitele sodovkárny dala Josefovi kožich jako svatební dar. Růžena po letech zapoměla, od koho jej dostala. Nebo byl kožich opravdu od Destiniové a Josef jej přivezl do Kolína, aby ho v sodovkárně ukryl před Němci.

Jaroslav se sestry Zity vyptával, jestli někdy neslyšela o Josefově vztahu k paní profesorce Petruškové. Určitě ne, odpověděla.

Na něco jsem si vzpomněla, volala mu za týden. Když mi bylo asi deset let, tobě byly čtyři, táta řekl, že bych se měla učit cizí jazyky. Že mě bude učit profesorka Petrušková. Že by to bylo zadarmo a že bych k ní chodila sama, on by mě tam nevodil. Tvoje máma tenkrát křičela, jako když ji na nože bere. Rozuměla jsem jen jedny větě: Ta stará čarodějnice neumí pořádně ani česky.

S dosažením určitého věku se dostavuje jiné prožívání času, muži třeba mnohem odpovědněji chápou své otcovství, když se jim taková věc náhodou poštěstí, uvažoval v šumavském penzionu u limonády KOLI Jaroslav. Děti starých rodičů bývají stejně jako oni vyrovnanější se svým osudem, a proto snad úspěšnější v životě. Alespoň v nějakém ohledu je příroda k stáří milostivá. Možná je to úplně jinak: děti hned vytuší, zpočátku podvědomě, že jejich rodiče vzhledem k věku mají ke smrti blíže než rodiče mladší, a tak se musejí více spolehnout samy na sebe. Stejného efektu lze

dosáhnout, když dítě o své mladé rodiče brzy přijde. Ve stáří se vybavují vzpomínky na rodiče ve větší intenzitě, pokud zemřeli mladí. Dostavuje se syndrom dvojnictví s rodiči. Potomek často srovnává svůj osud s jejich příběhem. Možná se tak zahání pocit samoty nebo se už jedná o předzvěst smrti. Z tohoto hlediska má smrt kolektivistické rysy, řekl si Jaroslav.

Proč nebyl Josef na té fotografii z ruzyňské zahrady? Jistě, mohl stisknout spoušť fotoaparátu. Proč nikdy nemluvil o poušti? O písku a mouchách? Solil si čaj, o Vánocích před žárovkou prosvěcoval sušené datle a do fabriky chodil s krkem omotaným šálou podobnou pouštnímu šálu-šátku shemagh. Nezmínil se o válce v Říši, o požárech v Polánce, o pohřbech svých bratrů ani o kamarádech Karlu Koukolíkovi a Ludvíku Strikerovi. Mlčel o akrobatce Katce Třískové i o své první manželce Zitě z činžovního domu v Ječné ulici 28. Ale co ty pouštní předměty, které Jaroslav doma nacházel? Kinžál?

Nikdy nevyprávěl o salvách z hlavní minometů, které řvou jako žízniví velbloudi ženoucí se o překot ke studni s hnijící vodou u dna. Zapomněl snad, že do minometných salv brzy naskočí nudné staccatové kašláním děl a bublání kulometné palby, stejně nekonečné jako ornament zakrývající každý milimetr stěny interiéru mešity? Mlčel o noční kulometné palbě zhoustlé do konzistence přeslazeného sirupu, který ani nejde vylít z lahve, o pavučině světlezelených střel roztažených po celé obloze, v jejichž záři zhasne měsíc a hvězdy, ale lidé v písku noční pouště při bledězeleném světle padajícím střemhlav z černého nebe mohou luštit křížovku. Nic neřekl o černých střepinách, které se v tom střemhlavém bledězeleném světle mohou skrývat.

Nechal si pro sebe vyprávění o studeném pouštním ránu, kdy probouzející se vojáci v první chvíli netuší, do jakého světa to

otevívají oči, jestli do toho, který si pamatují ze včerejška, nebo do toho naslibovaného od polního kuráta. Vojáci otevírají oči a opice právě zalézající do vyhrátého jícnu děla po včerejší bitvě nakráplým psím štěkotem, který v kovovém jícnu podivně duní, oznamují, že jsou tady.

Zapomněl, že kolem poledne střepiny přesekávaly povadlé stonky rudých květů máku a protitankové granáty vrávoraly mezi opuncemi a systematicky, s gustem chicagského řezníka bourajícího trupy mrtvých zvířat na jatkách, rozřezávaly jejich tuhé listy? Nedíval se snad na to představení v opuncích jako na film? Jako na němý film, protože válka najednou ztratila hlas. A až po chvíli si uvědomil, že válka hlas neztratila, ale v blízkosti silné exploze mu zalehly uši.

Nevaroval syna, že si na Sahaře bude připadat jako na oddělení ORL, které tak důvěrně zná. Že chraplavé dýchání velbloudů a jejich roztoužené hlasy k nerozeznání připomínají zvuky, jež se ozývají v ordinaci, když pacientovi punkcí vyplachují nosní dutiny. S tím rozdílem, že milosrdný vítr se drsných hlasů roztoužených velbloudů zmocní, jako jakási větrná nevěsta se s nimi proplétá a odnáší je k jihu, kde skončí v tichu prohlubní písečných přesypů. Měl mu vyprávět, jak se dlouhé kroky velbloudů jako lopatky větrných mlýnů klouzavě boří do pouště a jak mezi kameny zvířata poskakují jako krocani a houpou krkem jako labutě. Jak velbloudi a velbloudáři na sebe bez ustání frkají, mručí a volají se naříkavými klokotavými skřeky z uslintaných tlam a rtů. Že od svých zvířat se velbloudáři liší jediné stravou, neživí se uschlými drny a neodávají se potěšení drtit zuby datlové pecky. A že lidem, kterým operovali nosní přepážku, ze zvuku datlových pecek drcečných velbloudími zuby jezdí i v pouštním vedru mráz po zádech, protože ten zvuk jim duní v hlavě podobně jako praskající kosti nosní lastury při doktorově zápasu s křivou nosní přepážkou.

V penzionu U Dušků Jaroslav vzpomínal, kdy naposledy byl u Josefova hrobu na Olšanských hřbitovech v Praze. Před deseti lety? Vydal se tam se svou druhou ženou, když ještě na začátku jejich známosti byla do něho zblázněná a chtěla o něm všechno vědět. Chtěla znát i všechny jeho mrtvé, a tak ho přinutila, aby ji k tomu hrobu zavedl. Jaroslav se na Olšanských hřbitovech nevyznal a Marie mu musela nakreslit pláněk, kudy se k hrobu dostane. Důležitým orientačním bodem plánu byl pomník manželů Tyršových, vysoká stéla s orlem na vrcholu.

Pomník zakladatele Sokola a jeho manželky našli celkem snadno. Jaroslav se zastavil u stély a vyprávěl manželce, jak chodil u kolínské zastávky, místa sebevrahů, do Sokola, kde staříček cvičitel v červené garibaldiovské košili – nechal si ji ušít podle košile, kterou oblékal sám Tyrš – předcvičoval prostná a volal při tom:

Sílu národa poznáš podle toho, jak jeho mládež dokáže cvičit, jak se jí daří nehrbit páteř, nekrčit nohy při cvičích v předklonu. A jak umí přeskočit krávu.

Kozu, opravila ho manželka.

Jaroslavův sen, penzion U Dušků, 29. července 2002

Ocitl se v krajině podobné bažinám u mechových jezírek na Rejvízu v Jeseníkách, kde jako student o prázdninách dělal kulturního referenta. Dva měsíce bydlel v hotelu, ze kterého v pětačtyřicátém Čechy vyhnali německé majitele. Jednou v noci si chtěl cestou z hospody v Jeseníku zkrátit cestu a zabloudil v lese. Na krok nebylo vidět, na les padla mlha. Rychle vystřízlivěl, lehl si a plazil se po chodníčku z hatí. Rukama šátral před sebou, aby z dřevěného chodníku nespadol do bažiny. Střih. Zapomněl, jak se dostal na Rejvíz. V ho-

telovém pokoji stojí promočená dívka. Prostor sevřený zdmi nebo stromy v lese ho uklidňuje, vlastně ani poušť s písčnými dunami není prázdná. Chtěl se té promočené dívky dotknout. Pohled na nahou ženu ho nevzrušuje. Pod mokrými šaty prosvítalo dívčí tělo. Svítilo mihotavým světlem jako petrolejka. Z bažin přilétají můry velké jak netopýři. Střih. Stojí s mokrou dívkou u řeky. Řeka vystupuje z břehů. Nevylévá se, vydouvá se jako oko rozběsněného velblouda. Nakonec vystoupá nad koryto a s lehkostí oblaku páry levituje nad městem plná důstojně plujících, do svého tichého života ponořených ryb.

16. KAPITOLA

Americký krém na holení Barbasol a štěkání fenka

Na začátku prázdnin v roce 1958 odložil Jaroslav Vávrovu knihu o pouštních dobrodružstvích na podlahu tropického stanu s moskytiérou, postaveného na trávníku za barákem s protiatomovým krytem, a šel se napít domů. Za deset minut se vrátil a stan už nenašel. Na uválené trávě s obrysem stanu ležela obálka zatížená Vávrovou knihou. V obálce byl dopis a pět stokorun.

Tobě je takový stan na nic, psalo se v dopise, nemáš z toho pojem, za ty peníze si kup normální stan a ještě ti zbude. Podpis žádný. Vysvětlení, proč ten zloděj, který si chce zachovat čest, a tak na trávě nechal obálku s penězi, potřebuje stan a moskytiéru víc než Jaroslav, také chybělo. Byl to čundrák? Na Sázavu už od padesátých let čundráci jezdili s US tornami. Policajty taková výbava k nadšení nepřiváděla, ale většinou se tvářili, že nic nevidí. Když se ale majitel US torny zamíchal do rvačky nebo v hospodě brnkal na kytaru rokenrol, rázem se jeho US výbava stala přítěžující okolností. Pouštní stan Spojenců z druhé světové války, to v povodí celé Sázavy hned tak někdo netrumfne, myslel si asi nový majitel stanu.

Jenže stan si mohl vzít také někdo, kdo v Africe bojoval. Znal ten zloděj Josefa, který se v Africe schovával za plnovous a tlustou vrstvou amerického holicího krému Barbasol? Bílým krémem si chránil tváře, nos a čelo před saharským sluncem a vlasy před všudypřítomnými mouchami sítkou s drobnými oky. V časech punských vá-

lek měla podle Flauberta při morových epidemiích pleť nemocných barvu velbloudí kůže. Francouzský spisovatel neznal velbloudí pleť vojáků, kteří bojovali na poušti v roce 1942. Pouštní slunce je smažilo dočerna, speklo jim vlasy, svlékalo obličej z kůže, nová hnědá pokožka impregnovaná tvrdými krustami prachu v barvě krovek střeoevropského chrousta, ve které zmizely rozpraskané rty, se už přiblížila velbloudí barvě pouště. Barvu zesiloval kontrast lesku očí protkaných červenými žilkami. Ano, takhle vypadal i Josef pod ztvrdlým nánosem amerického krému na holení značky Barbasol.

Na cestu do Afriky se Jaroslav připravoval dva roky. Pořizoval si rešerše z odborné literatury, v knihovně si vypůjčil Flaubertovy dopisy a deníky z cesty do severní Afriky a román o Kartágu *Salambo*. Četl všechno, i dobrodružné knížky o saharských poutnících, kteří v písku narazili na záhony liliově bílých květů. Když se nad květy sklonili, zjistili, že to jsou oslňujícím jasem slunce vyhlazené kostry zvířat. Při popisu zvuku, který doprovází žvýkání kusu dřeva pouštními zvířaty, mu naskočila husí kůže. S výjimkou písku a železničních kolejí sežerou zvířata z pouště všechno.

Sháněl memoáry českých vojáků bojujících za druhé světové války v severní Africe. Seznámil se s cestovatelem, který si ze Sahary přivezl fenka. S oběma pak jel pražským metrem a lidé se smáli fenkovým velikým odstálým uším. Majitel zvířete jim vysvětloval, jak jsou ty velké uši důležité pro život v poušti a že v komiksech na severu Afriky je fenek totéž co Mickey Mouse. Lidé se smáli ještě víc. V metru byl fenek potichu, ale za tmy na sídlištním balkoně natahoval krk směrem k měsíci a hlasem podobným lišce naříkal do studené noci.

Do zoologické zahrady si Jaroslav chodil zvykat na hrozný zápach velbloudí moči.

17. KAPITOLA

Strýc Alois a Alpská liška

U Monte Matajur nedaleko Caporreta jsem o Ledním medvědovi slyšel poprvé, vykřikl Alois do svého štědrovečerně ztichlého bytu s výhledem na gotický chrám svatého Bartoloměje.

Tu přezdívku vymysleli jeho spolužáci ve škole. Rommel měl světlý vlasy a bledou kůži. Jako svatej z obrázku. Z celé třídy byl nejmenší, ale sebevědomí měl největší. A když si oblékl uniformu německého císařského vojáka, každej musel na první pohled poznat, že ho nic nezastaví.

O hrdinskejch kouscích Ledního medvěda v zimních Alpách nebo v následující válce na západní frontě při obsazování Francie a na rozpálený poušti v Africe se vykládaj neuvěřitelný legendy, který by si nevymyslel ani Homér. Škoda že nebojoval na východní frontě, jeho nečekaný tahy na mapách bitevních plání by otevřely cestu do Leningradu a Moskvy. Hitler se ho tam bál poslat, poněvadž Rommel by slízl všechnu smetanu, řekl strýc Alois.

V Dolomitech se svým Alpenkorpssem přepadal nepřátele v noci, měl rád akce ve studený mlze a v hlubokým sněhu. Skvěle lyžoval. Měl cit pro krajinu. Kdyby se nestal vojákem, určitě by se rozhodl pro kariéru zeměměřiče nebo malíře, kterej maluje tak krásný obrazy jako Joža Uprka. Uměl se vynořit na místě, kde to nepřítel nejmíň čekal. Počínal si jako duch. Nepozorovaně postupoval nepřátelskejma liniema. Někdy to vypadalo, že v jedný chvíli bojuje na několika místech! Miloval rychlost. Italové se při vyslovení jeho jména rozbřečeli! Voni teda brečej pořád. Jde jich na vás deset a vy máte pocit, z jakýhosi napětí, který se vás zmocní, že jich je

dvacet, to jediný uměj. Vím to přesně, útočili na mě. Jestli se takhle uměj nafouknout tím svým jižanstvím nebo vzpomínkami na Řím, netuším. Když jim na to skočíte, jste v prdeli, když ne, sami rychle utečou. Rommel nespal v kuse šedesát hodin, za tu dobu urazil čtyřicet mil, vystoupil do výšky dva a půl tisíce metrů nad mořem a zase seběhl dolů, jako by se nechumelilo, přeplaval ledovou řeku tam a zpátky, zajal sto padesát důstojníků a devět tisíc vojáků; jen tak. A sám zaútočil na vesnici Longarone, aby tu akci nějak uzavřel. Jindy Alpenkorps vedenej nadporučíkem Rommellem zaútočil s nasazenejma bodákama na italskou dělostřeleckou baterii a dobyl ji bez jediného výstřelu. Druhej den Rommel se šesti setninama objevil zamaskovanou italskou stezku, prošel za nepřátelskou linií a v otevřený krajině na hlavní silnici směrem k Monte Matajur zajal zásobovací kolonu s potravinama pro celej pluk. Do italskýho štábního vozidla, který sám Italům vyfoukl pod nose, nasedl se dvěma důstojníkama a pěti vojákama. Auto dorazilo až do pozic salernský brigády, kde vstoupili přímo jako deus ex machina mezi ozbrojený nepřátele. Vzdejte se! zavelel. A Italové složili zbraně.

Takhle se válčí s Italy, uzavřel lekci válčení na Apeninském poloostrově Alois.

Taky v další světový válce svým vrozeným Fingerspitzengefühlém mátl nepřítel. Zesměšňoval je atrapa tanků, vrtulema umístěnejma na autech, který vířily prach, a Spojenci si mysleli, že se v písečnejch dunách pohybuje obrněná divize. Maršál – teď už maršál – moc dobře věděl, že na válku v poušti se člověk musí dívat očima námořníka. Když se povede vyřadit nepřátelský obrněnce z akce, pak se vítězný tanky můžou radovat a jako námořní flotila křížovat písečný moře tak dlouho a tak daleko, jak jim to dovolej zásoby pohonnejch hmot, aniž tím cokoli získají. Na moři

a v poušti má válka svý pravidla. Musíte se naučit ovládat velkéj prostor. Mít představivost. V poušti ve svým volkswagenu nebo mamutu, kterej ukořistil Britům, nikdy nezabloudil. Jezdil bez šoféra. Pokaždý našel cestu. S takovým uměním se musíte narodit, křičel Alois.

Kdyby Hitler Rommela v Africe jen trochu víc podpořil, maršál by došel do Egypta a do Palestiny a na Arabskej poloostrov, kde by obsadil naftový vrty. A pak by se vrátil, aby Angličanům zakroutil krkem na Gibraltar. A bylo by po válce, jenže by ji vyhrál Rommel a ne Hitler.

Když Němci v roce 1939 okupovali zbytky Čech a Moravy, který Čechům zůstaly po mnichovský smlouvě, Rommel poradil Hitlerovi, aby Prahou projel autem až na Hradčany bez eskorty, a okouzlit tak svou odvahou německý vojáky.

Rommelovým nejparádnějším číslem ve druhý světový válce byl hromadnej útok tanků. Německý tanky se nezadržitelně valily Polskem a Francií. Uprostřed svejch tanků byl v extázi. K hromadnýmu útoku tanků patřil taky Rommelův trik, který odkoukal od Italů: nepřítel musíte přesvědčit, že těch tanků útočí víc, než jich máte. Kouzlo hromadnýho útoku tanků spočívá mimo jiný i v tom, že tenhle tankovej roj musí rychle projet celej svět. Jinak to od vás okoukaj jiný. Němci na východě přešlapovali tak dlouho, až je Rusové u Kursku převálcovali jejich vlastní zbraní: přišli s ještě masivnějším útokem tanků. Alois se odmlčel a pak zatroubil jako slon do ubrusu.

Uměl rozložit motorku do poslední součástky, pak ji zase složil a nikdy mu nezbyla ani jedna matka nebo šroubek! Opravdu, trval na svém Alois, jako by s ním někdo polemizoval a tvrdil, že aspoň jedna matička určitě zbyla, a pak pokračoval ztišeným hlasem a opatrně se rozhlížel: Rommel byl silnější v pase. Ta tloušťka ho

deprimovala a malá postava ji ještě zdůrazňovala. Dával si zásadně šít menší kalhoty. Do tejdne se zhubnu, sliboval krejčímu, a přes pásek v kalhotách mu pak přelezaly špeky. Nesnášel svý fotky. Proto se asi nestal vůdcem, protože když chcete bejt vůdcem, musíte se líbit sám sobě, i kdybyste vypadali jako Quasimodo! Rád pózoval v otevřeným autě, kde za zavřenejma dveřma schovával ty přebytečný pneumatiky kolem pasu. Ale stačilo jen otevřít dveře od auta a ukázat se – a byl by dobyl celej svět! Hubený chlapi by si pak kupovali o dvě čísla větší kalhoty. Volnej prostor v kalhotách by vycpávali novinama, aby vypadali jako Lední medvěd. V americkým zajetí ještě po válce jeho vojáci, který ho znali, opatrovali v náprsních kapsách nášivky s palmou v poušti, znak Afrikakorpsu.

Říšskej maršál Göring pozval Rommela s jeho paní do Říma. V severní Africe se ještě válčilo, jenže boje uvízly na mrtvým bodě. Ale Rommel věděl, že pokud nebude mít dost mužů, vojenskýho materiálu a nafty, nemůže uspět. Na jih Itálie přijel Göring pro manžele Rommelovy speciálním vlakem.

Do Říma vlak dojel bez problémů. Göring, zpocenej, nezdravě vypadající tloušťík, kterej by v obleku s šedejma hedvábnejma klopama mohl vystupovat ve varieté, bez přestání žvanil o svém systému železnic.

Je opilej nebo pod vlivem kokainu, myslel si Rommel a přemýšlel, jestli ta obrovská smaragdová spona, co mu přidržuje kravatu, nebo ty smaragdy na víčku hodinek a ten velkej prsten s diamanty na tlustým prsteníčku jsou pravý. Jeho červeně nalakovaný nehty na rukou byly pravý. Příští den do Göringova vlaku nakládali obrazy a sochy, který si říšskej maršál v Itálii vyhlídl. Nechal se vyfotografovat v železničářské uniformě se zeleným praporem, pak se převlíkl do římský tógy.

Rommel nepochopil ten správný důvod, proč ho Göring do Říma pozval. Chtěl se s ním opatrně dohodnout na koalici proti Hitlerovi, kterej nestačil na potíže na válečných frontách a pohrdal diplomacií. Rommelova uzavřenost a chlad Göringa odradily. Rommel si totiž uvědomil, že s panákem jako Göring se i bez Hitlera válka vyhrát nedá.

Ke konci války na Rommela padlo podezření, že se připojil k Hitlerovým odpůrcům, ke Stauffenbergovi. Stauffenbergové v devatenáctém století nějaký čas vlastnili žinkovskej zámek nedaleko Polánky. Vůdce pokus o atentát přežil a vynesl ortel: Rommel spáchá sebevraždu. Oficiálně bude národu sděleno, že zemřel na následky zranění. Rodina bude dostávat po hrdinném polním maršálovi důchod. Na státním pohřbu mu zahrajou smuteční pochod ze *Soumraku bohů*.

Mohl kouzelník z Alp a pouště spáchat jen tak sebevraždu? Nepokusil by se uniknout? vykřikl Alois na závěr této části vánoční tirády.

18. KAPITOLA

Požáry v Polánce a malíř Žufan se vsuvkou o slavném Bennettově honu na koroptve

V oficiální kronice Polánky našel Jaroslav na stránkách z roku 1931 fotografii místního spolku dobrovolných hasičů. Hasiči v přilbách se špicemi vilémovských vojáků z první světové války si ve dvou řadách stoupli před novou motorovou stříkačku. Původně měli na přilbách římské legionářské chocholy, jenže hned při prvním požáru jim chocholy začaly hořet a hasiči s křikem skákali proti proudu vody, který na oheň vrhala hadice nové stříkačky, aby uhasili chocholy a ochladili rozpálené hlavy. Navíc legionářské chocholy zdobily už helmy dobrovolných hasičů z Nepomuku a těm se plagiátorství poláneckých kolegů vůbec nelíbilo. Nepomucké chocholy z nějakých konstrukčních důvodů, které znali jen tamní hasiči, lépe odolávaly plamenům.

Bílé obleky dobrovolných hasičů z Polánky ušil nepomucký krejčí Otto Edelstein podle námořnických uniforem jugoslávské dechovky z přístavu Bakara. Fotografii dechovky našel ve Světozoru. Černý pás přes bílá saka zase navozuje představu judistického kimona. Edelstein prostě chtěl dobře vycházet se všemi hasiči z Nepomuku i okolí.

Na polánecké fotografii drží hasiči v levé ruce sekerku, jeden muž křečovitě svírá trubku, jako by měl strach, že mu ji někdo sebere. K hasičům, z nichž ti v zadní řadě stojí na lavici a nad hlavami drží ceduli s nápisem Polánka, se přidali i tři pošťáci

v poštáckých stejnokrojích. Čestné místo za nádrží stříkačky zaujal starosta vesnice. Podle klobouku hluboce naraženého do čela, knírku pod nosem i podoby s básníkem J. S. Macharem s jeho sveřepým výrazem obdivovatele antického Říma a odpůrce současné Vídně v něm Jaroslav poznal Josefova otce Václava. Podle stejné sveřepého výrazu a klobouku lze Václava bezpečně identifikovat na skupinových snímcích z obou Josefových svateb.

Na fotografii vlepené do polánecké kroniky v roce 1931, tedy před oběma velkými požáry, zaujali hasiči, poštáci i starosta prkenný postoj vojáků na přehlídce. Nikdo se neusmívá, dokonce se ani o úsměv nepokouší. Starosta, jeho macharovský výraz a hlavně klobouk působí, jako by se na fotografování dostavil z jiného divadelního kusu nebo možná ze špionážního filmu. Klasickým plstěným kloboukem typu fedora, nahoře promáčklým, s černou stuhou a se širší krepkou odkazující na inspiraci stetsonem, předběhl dobu. Jenže klobouk utahaný každodenním nošením a drsným působením poláneckého podnebí v kombinaci s Václavovým oblýskaným černým sakem velký dojem neudělal. Starostovi navíc na všech fotografiích chybí další důležitá součást kostýmu detektivů ze špionážních filmů, a to baloňák.

Bez klobouku Jaroslav dědu Václava nikdy neviděl. I v noci, když se rozespálý Václav šoural na dvorek, aby se vyčural nebo aby se ujistil, že včely, holubi a dobytek jsou v pořádku a že se ve vesnici neschyluje k požáru, měl klobouk na hlavě. Možná v něm i spal. Jaroslav vlastně ani nevěděl, jestli děda měl vlasy, nebo byl plešatý.

Fotografii sboru dobrovolných hasičů s novou stříkačkou doplňuje v polánecké kronice zápis o kmotrovi stříkačky. Stal se jím Petr Mayer z Chicaga, který přijel na návštěvu Mladotic u Plánice, odkud pocházel. V Polánce se mu kdysi líbilo děvče z baráku Žufanových. Námluvy nedopadly dobře, a tak měl aspoň pořádný

důvod k cestě do Ameriky. Z Hamburku poslal nešťastně zamílovaný mládenec telegram své lásce do Polánky se sdělením, že loď vyplouvá večer a že by ještě stihl lodní lístek vrátit, kdyby mu poslala telegram s jedním slovem: Nejezdi. Telegram nepřišel.

Mayer na novou stříkačku přispěl darem ve výši tisíc korun a dvěma hektolitry piva. Paní Mayerovou nejvíc dojaly uniformy hasičů. Jedné družičce, Josefově sestře, dala padesát korun. Američan z Chicaga sám čepoval pivo před hospodou na návsi. Opilým vesničanům opilý Američan vyprávěl o hrůzách prohibice ve Spojených státech a přitom se rozhlížel, jestli v davu neuvidí dávnou lásku. Věděl, že bude stará a že se mu nebude líbit, ale zvědavost byla silnější. Jenže ani v té největší opilosti nesebral odvahu, aby se na Marii zeptal.

Američan sliboval, že z Chicaga pošle další peníze na hasičskou stříkačku, a domlouval se s vesničany, že by příští rok mohli na poláneckých polích uspořádat hon na koroptve, který by zaplatil.

Když tady mohl koroptve střílet Bennett, tak proč ne já? Jen proto, že nemám noviny, ale bar, kde teď můžu prodávat leda limonádu?

Vsuvka o slavném Bennettově honu na koroptve

Americký multimilionář James Gordon Bennett Jr., majitel listu New York Herald, pro sebe nechal v září 1904 nedaleko Polánky v honitbách velkostatku Zelená Hora uspořádat největší hon na koroptve v historii lidstva. Američanovo jméno figuruje na čestném místě v dějinách sportu: v rekordních časech brázdil oceány na jachtě, byl průkopníkem závodění v autech, vznášel se v balonech a patřil k mužům, kteří zahajovali éru létajících strojů. Sám organizoval závody v balonovém létání. Toho nejslavnějšího závodu, který startoval v Curychu, se účastnily i posádky z Čech. Hrál tenis a díky němu

se ve Spojených státech začaly pořádat turnaje v koňském pólu. Stál u zrodu výpravy na severní pól. Financoval záchrannou expedici britského dobrodruha Henryho Mortona Stanleyho do Afriky ve stopách ztraceného Davida Livingstona, jenž se vypravil hledat prameny Nilu. V žádné Bennettově monografii se ovšem neuvádí, proč americký milionář, playboy následovaný zástupem milenek, který si dovilil vymočít se do krbu ve společnosti anglické královské rodiny, tolik toužil pronásledovat koroptve pod Zelenou horou. Proč preferoval několikadenní střelbu do anonymních hejn zmatených a bázlivých ptáků před parforsním honem? Copak zátah na slony v Africe nebo výprava za sibiřskými tygry nejsou napínavější než masakr koroptví? Letěl v balonu nad Zelenou horou a kraj pod ním ho zaujal? Fascinovalo ho tajemné oko Žinkovského rybníka na kraji Kakovského lesa, roztaženého do krajiny jako medvědí kůže se zvednutým čumákem Zelené hory? Nesetkal se náhodou na nějaké recepci s majitelem zdejšího panství, princem Auerspergem?

Přijedte, je to kraj svatého Jana Nepomuckého!

Bennett se asi zašklebil. Svatí ho nezajímali.

A hony na koroptve jsou u nás proslulé, dodal princ nesměle.

Jedině kdyby to byl největší hon na koroptve v historii, odpověděl napůl v legraci muž, jenž posléze zakryje slunce peřím odletujícím od ptačích tělíček v rojích broků.

Rok před slavným koroptvím honem pobýval na Nepomucku další slavný lovec, následník trůnu Ferdinand d'Este, a v Kakovském lese střelil kapitálního kance. Chtěl dát sebevědomý Američan políček příštímu císaři v jeho vlastní zemi tím, že mu před nosem vystřelí všechny koroptve? Koroptví pochoutky budou na císařské tabuli chybět několik měsíců.

Potrestá tak vídeňský dvůr za to, že se báli jeho provokativního chování a nechtěli ho pozvat na žádnou recepci?

Nebo snad tiskového magnáta na kraj pod Zelenou horou upozornil židovský žurnalista Adolf Opper de Blowitz, který žil střídavě v Paříži a Londýně a psal do těch nejprestižnějších světových listů? Toho majitel newyorských novin samozřejmě znal. Opper, který pocházel z ghetta v Blovicích nedaleko Nepomuku, Bennettovi určitě vyprávěl o proslulé blovické fatě morgáně a nějak se možná dostali až ke koroptvím.

Velkostatek Zelená Hora prince Auersperga se zavázal, že připraví k odstřelu nejméně dvacet tisíc kusů. Američan hodlal zaplatit za každou zastřelenou koroptev deset francouzských franků! A za kusy střelené navíc, nad dvacet tisíc, po osmi francích. Přestože Nepomucko tehdy koroptvemi oplývalo, na rekordní hon se ptáků nedostávalo. Princovi agenti proto sháněli další po celé monarchii. Převáželi je v proutěných koších. Martin, bratr dědečka Václava, se vypravil pro koroptve až do Uher.

Ke třem tisícům nepomuckých ptáků nakonec přibýlo dalších sedmnáct tisíc kousků. Od půlky srpna zahájili princovi lidé, včetně bratrů Václava a Martina z Polánky, přípravy na hon. Dovezené koroptve vypouštěli do honitby. Vybrali čtyři místa, na nichž budou Bennett a jeho hosté na ptáky střílet. Do okolí nasypali zrní, mravenčí kukly, drobně strouhanou krmnou řepu a mrkev. Děti z Polánky tam přinášely čerstvou vodu do napajedel. Trénink koroptví spočíval v jejich nahánění z polí a drah k vybraným místům. Vpodvečer je honilo šedesát mužů z Nepomuku a okolí. Řídil je provazochodec a akrobat Tříška z Kláštera u Nepomuku, neboť vlastně šlo o jakési cirkusové číslo s koroptvemi. V drezuře zvířat hraje prim jejich krmení, proto se Tříška s pomocí dalších mužů pokoušel vtisknout do paměti tisícům nepříliš inteligentních ptáků cestu na inkriminovaná místa tak, že cestičky k nim vysypávali zrním. Šlo o novátorský čin. Například slavný ruský

krotitel zvířat Vladimír Durov, přítel Hagenbecka z Hamburku, to s koroptvemi ani nezkusil. A to přitom Durov, podle jehož vyprávění psal Čechov povídky o psech, naučil tancovat jezevce a slepice, zajíce bubnovat do bubínku a ježky kouřit doutníky!

Tříška také se svými muži zkoumal terén, aby navádění koroptví co nejvíce zjednodušil. Pro hon měl v záloze celé oddíly naháněčů, ale ještě více ho lákala představa hejn ptáků dobrovolně přilétajících před hlavně brokovnic.

Bennett přijel do Nepomuku s kolonou pěti aut. Se svými třinácti přáteli, většinou příslušníky francouzské šlechty, se ubytoval na zámku. Zámečtí páni s personálem se přestěhovali do mysliven, myslivci s rodinami přespávali u příbuzných.

Na hony se hosté dopravovali v zámeckých kočárech, auta by jízdu na polních cestách nevydržela. Na nepomuckou poštu nechal Bennett přivést telegraf, aby odtamtud mohl řídit své noviny. Na posedy v Kakovském lese se vyšplhali příslušníci rakouské tajné policie, aby Američana sledovali, poněvadž články v Bennettových novinách v monarchii důvěru nevzbuzovaly. Další rakouští agenti se v řeznických krojích a hasičských uniformách na nepomuckém náměstí proplétali mezi americkými auty.

Nepomuk a především ona čtyři místa, kde stáli střelci, jimž vesničané naháněli ptáky, se staly dočasně středem sportovně-loveckého světa. Úlovky byly ohromující, obrovská koroptví jatka plnila stránky Bennettových novin. Na snímcích zakrylo koroptví peří slunce. Kapičky krve a rosy (možná i smrtelného potu) na koroptvím peří rozsvítilo podzimní slunce do duhových barev; fotografie ovšem byly černobílé.

Ulovení ptáci zůstali zelenohorskému velkostatku. Koroptví bylo tolik, že už je nikdo nechtěl kupovat. Rozdávali je chudým. Na bennettovském honu se jich opravdu zastřelilo přes dvacet

tisíc. Podnik proto vstoupil do dějin české myslivosti. V té době se v Praze v průběhu jednoho roku zkonsumovalo pět tisíc koroptví, bažantů a ostatních pernatců dohromady.

Mnoho lidí na Nepomucku tehdy přišlo o zuby, protože už je při konzumaci koroptvího masa nebavilo dávat pozor na broky. Václav si ulomil šestku vpravo dole. Tři neděle měli v Polánce číslo 18 každý den koroptve k obědu i k večeři.

Požáry a malíř Žufan (dokončení)

Další americký hon na koroptve se v Polánce nekonal. Petr Mayer z Chicaga se už neozval a žádný příspěvek na poláneckou hasičskou stříkačku neposlal. Ještě v roce 1939, kdy do Čech vpochovali Němci, vesnice stříkačku nesplatila. Ani sochař Bílek do začátku války nedostal od města Kolín celý honorář. Noví správci země dluh města zrušili. Nacistické představě krásných soch kentaur v podobě mučedníka-stromu nekonvenoval. Bílek se neodvážil protestovat a peníze definitivně oželel.

Dluh poláneckých dobrovolných hasičů na doporučení okupačních sil převzala a uhradila protektorátní vláda, protože požáry je třeba hasit za každého režimu. Paliče nacisté trestali zvláště příkladně. Muže, který v čase stalingradské porážky německých vojsk podpaloval v Myslívě domy a hospodářská stavení, bez váhání popravili, přestože nešlo o akt odporu, ale projev sexuální deviace.

Po slavnostním křtu nové stříkačky se požáry Polánce vyhýbaly. Dlouhé měsíce dobrovolní hasiči s novou motorovou stříkačkou jen trénovali a hasili hranice, které si sami postavili a zapálili na

drahách. Po dvou letech se dočkali a stříkačku konečně mohli vytáhnout ze zbrojnice na návsi k opravdovému požáru.

Hořelo u Koukolíků. Václav Macháček v Pamětní knize obce Polánky zapsal: *Dne 15. března 1933 při Josefské zábavě u Blažků (taneční sál v hostinci loni Blažek zvětšil podle předpisů) o půl dvanácté vypukl z neznámé příčiny požár v čísle popisném 14. Štěstí bylo, že nebyl žádný vítr, neboť shořelo pouze toto číslo. Sbor hasičský žádný jiný se nedostavil, pouze domácí. Poranění byli Blažek Václav do nohy a Antony Alois přišel o oko.*

Při pročítání poláneckých kronik si Jaroslav zmínky o předcích zprvu vypisoval, později se také snažil znázorňovat rodinné vazby graficky. V jisté fázi měl graf podobu husté spleti přeškrtnutých a znovu obtahovaných čar. Podobné grafy si dělají čtenáři románu *Manželské dvojice* Johna Updika, aby se vyznali v nepřehledně pulsujícím propletení sexuální vztahů v jednom americkém maloměstě.

Otec poláneckého starosty Václava, Jaroslavův pradědeček, byl zedník z Myslíva a přiženil se do poláneckého baráku Žufanů číslo popisné 18, vzal si Žufanovu dceru Marii. Marie Žufanová, matka Jaroslavovy prababičky, se stěhuje roku 1885 do domu číslo popisné 36, který její manžel Jan zdědil po otci Josefovi. Dům číslo popisné 18 zase zdědila Žufanová po svých rodičích. Dům číslo popisné 36 Marie nechává přepsat na sebe. Manžel souhlasí. V kronice není uvedeno, proč se majitelkou domu stala Marie; kronikář nic nenaznačuje. Nejjednodušší vysvětlení: Jan byl budižkničemu a smolař. Nikdy mu nešla správná karta. Pradědeček Martin o šest let později kupuje dům v exekuční dražbě. Z výše uvedené poznámky se můžeme domyslet, proč Marie a Jan tak zchudli. Pradědeček Martin Kamen karty nehrál a staral se o rodinu. Jeho syn se stane poláneckým starostou.

Ale i z těch několika vět vyplývá, že Marie Žufanová, matka Martinovy manželky, byla rázná žena, a je velmi pravděpodobné, že dcera byla po ní. Martin Žufanům prostě pomoci musel. Na začátku nového století matka Marie Žufanová pronajímá chalupu číslo popisné 9 a zanedlouho se i se svým nenápadným manželem stěhuje do čísla popisného 14. Tento dům už koupila. Mohli bychom spekulovat, jak žena, jejíž zadlužený dům pro rodinu zachránil pradědeček Martin, získala peníze na koupi nového stavení. Možná jí na dům znovu přispěl pradědeček Martin, protože Žufanové a Kamenové jsou příbuzní a musejí spolu držet i ve špatných časech, jak pravila jeho manželka Marie.

Barák číslo popisné 14, což byla došková chatrč, která nutně potřebovala opravit, zdědila po matce Marie Žufanové, provdaná Koukolíková. Půjčka od banky, za kterou ručil Martinův syn Václav, polánecký starosta, na opravu nestačila. Jen pro upřesnění a snadnou orientaci: Marie Koukolíková, rozená Žufanová, byla neteř Martinovy manželky, Jaroslavovy prababičky. K domu číslo 14 poprvé pojedou nová motorová stříkačka poláneckých hasičů. Požár vypukne zhruba dvacet let po nastěhování Marie Žufanové, matky.

Jaroslav ještě několikrát graf svých předků překreslil. Nakonec ta čmáranice nepřipomínala síť sexuálních vztahů Updikova románu, ale skeč Vlasty Buriana o zamotaném příbuzenstvu.

V dějinách obce se objevuje několik Janů Žufanů a Marií Žufanových. Nás ale zajímá jen příběh Marie Žufanové a jejího manžela Jana z čísla 14. K Žufanovu domu byl přilepen jakýsi přístavek se samostatným vchodem a s vlastním číslem popisným 38. Přístavek, který by člověk neznalý místních poměrů spíše považoval za kurník nebo suchý záchod, sloužil jako obecní starobinec. Jeho

obyvatelé přežívali ze dne na den díky žebrání a občasné pomoci vesničanů. Každé probuzení po zimní mrazivé noci mohl nájemník starobince považovat za malý zázrak. Normální člověk do poláneckého starobince nikdy nevstoupil. Děti i psi se mu obloukem vyhýbali, odháněl je zápach, který se z přístavku šířil. Status žebráka ze starobince získali za celou dobu jeho existence jen tři lidé. Jana Žufana jako žebráka na seznamu poláneckého starobince nenajdeme, ale podle svědectví sousedů tam vegetoval celá léta, ani v zimě nesměl do domu číslo 14 vstoupit. Jan Žufan, kterého viděli žebrat v Nepomuku a Plzni, přitom bydlel s manželkou a s dcerou takříkajíc pod jednou střechou.

Marie, žena Jana Žufana ze starobince, se dožila bez pěti měsíců sta let. Žádná jiná obyvatelka vesnice tak vysokého věku nedosáhla. Z domu číslo popisné 14 se během svého dlouhého života nikdy neodstěhovala. Manžel, žebrák, ve starobinci zemřel.

Nikdo nezjišťoval, jestli umřel, nebo ho udolala nemoc. Po smrti Jana Žufana bydlela v přístavku obecní chudá Marie Vdovcová, kterou ale matka Žufanová s dcerou živily, takže neměla status žebračky a není ani v seznamu lidí ze starobince. Žufanky byly tvrdé a silné ženy. Nad vztahem Marie k manželovi žijícímu ve starobinci můžeme rozvíjet strindbergovské úvahy. Mariin muž byl buď alkoholik, nebo slaboch, případně obojí. Jenže opilého ho nikdy neviděli. Nevíme, jak vypadal. Třeba koktal nebo kulhal. Nebo úplně přestal mluvit. Slyšel ho vůbec někdo mluvit? Mohla ho nenávidět, že neuměl vydělat peníze a v exekuci přišli o barák, který pak vyplatil Martin Kamen. Možná četl knížky nebo si maloval obrázky a zanedbával rodinu. Nebo ho jen nesnášela, v jejím vztahu k němu nemuselo jít o nějaký hmatatelný důvod, například že jako chlap nestál za nic. Mohla mít milence. Nebo jím prostě pohrdala a nepřemýšlela proč. A byla silnější než on. Nenávist Marie

Žufanové byla tak silná, že jí bylo jedno, co si o ní celá vesnice myslí. Že ji kvůli manželovi, který jezdí žebrať do Plzně, aby se uživil, pomlouvají. Marii Vdovcovou přitom živila. Že by dávala přednost soužití se ženou před svazkem s mužem? V historii skoro každé polánecké chalupy objevíte nějaký krutý příběh. Na soucit a pokání narazíte málokdy. Výskyt požárů domů v Polánce rozhodně převyšuje počet pokání. Jan Žufan měl ve vesnici status druhořadého člověka. Rozhodla o tom jeho žena. V Polánce se rozhodnutí silných ctilo. Na soucit se slabšími nebyl čas.

Osudy Žufanů a Kamenů se zvláštěně proplétají. Na tom ovšem není nic zvláštního: v historii obce některá jména – třeba Cihla, Říha, Vdovec, Klouda, Pytlík a hlavně Holý, případně jméno do chudého kraje (z deseti padlých mužů z Polánky za první světové války se tři jmenovali Holý) – putují z jedné rodiny do druhé a jejich osudy do sebe vstupují. Jednotlivé nositele jména Holý stejně jako v případě Žufanů v Polánce museli rozlišovat podle čísel chalup. Holý z čísla 11, Holý z čísla 16 a tak dále. Holí už ani nepřemýšlejí o tom, jestli jsou příbuzní. Děti v Polánce dědí jméno po zemřelých sourozencích, zvířata přebírají štafetu jmen po svých předchůdcích, kteří zmizeli v žaludcích vesničanů. Opakují ta jména z nedostatku fantazie? Nebo umenšují bolest nad ztrátou blízkých bytostí rein-karnacemi zemřelých dětí a snědených zvířat?

Když listujeme matrikami nebo se procházíme po místních hřbitovech, máme pocit, že se vazby mezi jednotlivými rodinami a uvnitř rodin až incestně přibližují jako někde ve švýcarském vysokohorském údolí, jehož obyvatelé občas neměli tušení, jak vypadá svět za kopcem. Přitom jen o několik kilometrů dále leží mondénní střediska Davos nebo Svatý Mořic. Vesnické příběhy se odehrávají v minimalistickém rámci. Na malém prostoru, s velmi

omezeným počtem zápletek, s minimem jmen, postavy jména dědí, mnoho z nich používá stejná jména paralelně, vysledovat tedy incestní chování představuje náročný úkol. Probádat genealogické houštiny doteků poláneckých rodin je nemožné.

Vesnický minimalismus Josef přenesl i do svého života ve městě. První jeho manželka se jmenovala Zita. Jejich dceři, která se narodila v roce 1945, dali jméno Zita. Všechny neteře Josefovy manželky se jmenovaly Zita. Neteře dodržely tradici a svým dcerám daly jméno Zita. Jméno Zita se dostalo i do Polánky a šíří se po vesnici. Polánecký minimalismus se projevuje v tajemstvím obestřených příbězích a událostech v Kakovském lese. Na vraždu německého policisty z počátku protektorátu v Kakovském lese existují podle kronik a svědků dva kandidáti: Karel Koukolík, Josefův kamarád, a Jan Smudek, nepolapitelný Jan, legenda českého odboje, podle jehož osudu natočili Američané proslulý film *Casablanca*. Scenárista však udělal z českého hrdiny Maďara.

O povaze Žufanů a Žufanek vypovídá příběh malíře Bořivoje Žufana. Narodil se na pražské periferii. Jeho otec se před první světovou válkou odstěhoval z Polánky za prací. Na polánecké poměry si jako železničář žil velmi slušně. Ale zahynul při posunování vagonů. Bořivojovi bylo deset let.

Malíř Bořivoj Žufan bude s oblibou malovat v plenéru. Jeho krajinou se stanou břehy Labe proti proudu řeky za Kolínem. Černá pole rozoraných luk, kyselek, střídají močály, tůně, slepá ramena řeky a písčiny s polabským borovým lesem. Vysoké, rovné a holé kmeny borovic s kulatými korunami slitými v zelenou klenbu se ve větru chvějí jako datlový háj v pouštní oáze. Dole šedavý písek, ze kterého na krajích lesa v srpnových dnech stoupalo vedro. Všude světlo, mihotání vodních hladin a stříbrných listů topolů.

Malíř žil s matkou a sestrou. Obě ženy se mu obětovaly, s posvátnou úctou obdivovaly jeho talent. Obávaly se jeho nálad, ale k obrazům s jeho podpisem se zatajeným dechem vzhlížely. Jeho malířský styl se ustálil někde mezi Cézannem a van Goghem.

Od dětství Bořivoje pronásledovaly záněty čelních dutin. Trpěl velkými bolestmi. V časech bez antibiotik si lékaři s jeho nemocí nevěděli rady. Rozhodl se, že svůj osud vezme do vlastních rukou a vyléčí se sám. V pětatřiceti ho přijali na medicínu. Chtěl se stát plastickým chirurgem. Není to pokus o nový rozměr umění? Mít možnost změnit podobu tváře? Lékařskou živnost bude provozovat v noci. Ale nejdříve vyléčí sám sebe. Často pobýval v Polabí. Krajina s oblými zákruty řeky ve svém středu, s borovými háji vězícími v šedém písku a se západním sluncem padajícím za hranaté linky topolových alejí na labských březích ho uklidňovala. I přes zdravotní handicap, permanentní zánět horních dutin a nos plný polypů, které lékaři nestačili odstraňovat, cítil ostrou vůni říční vody.

Bořivoj Žufan sbíral zbraně. Zbraně k Žufanům patří. Josefův kamarád Karel Koukolík, syn Koukolíkové, za svobodna Žufanové, nosil do školy browning. Bořivoj byl nimrod. Krev raněných zvířat na honech ho přitahovala. Jako objekt malování, říkal si. Na noc si pod polštář dával pro případ přepadení nabitý revolver. Měl pocit, že ho někdo pronásleduje. V místnostech, kde nocoval, se opevňoval. Za dveře skládal židle a stůl. Jedno okno nechával pootevřené, aby měl kudy utéct. Spal v šatech. Každý večer si do batohu připravil jídlo a lahev s pitím.

Na honech se stále nervózně rozhlížel. Naštěstí nikdy nezasáhl lovce nebo diváka. Žufanové se od Kamenů odlišují nejen neexistencí autoritativních Žufanek u Kamenů, ale také svým zájmem o zbraně a střílení. Ovšem oba rody se proplétají...

Asi byl homosexuál, ale tajil to. Žufanovu homosexualitu naznačuje jeho vztah k matce a sestře. A vzpomínky přátel. Návštěvám Polánky se vyhýbal. V Praze a Přelouči si zvykl na hygienický komfort a na polabské bory. Z představy, že ho v noci budou v Polánce pronásledovat blechy, se mu dělalo nevolno. Z vyprávění znal starobinec v čísle popisném 38. Příbuzné v Polánce navštívila jeho sestra, která se nikdy neprovdala.

Na podzim roku 1939 Němci zavřeli vysoké školy. Malíř dokončil čtyři semestry. Lovecké zbraně zakopal na zahradě v Přelouči, kam jezdil na letní byt k matčiným příbuzným. Bolesti hlavy se stupňovaly.

Jeho obrazy se v té době náměty i stylem přiblížily rukopisu židovského malíře Chaima Soutina. Stejně jako on maloval mrtvá zvířata, hlavně zátiší s mrtvými ptáky, koroptvemi a kachnami, ke kterým se plíží kočka, a pohřby. Přitahovala ho mrtvá děvčátka s pečlivě učesanými, naondulovanými blond vlásky. Maloval je v otevřených rakvích, oblečené do bíločervených šatiček. Divák má dojem, že se bledé hlavy mrtvých holčiček namalované s pastózní razancí v barvě šedého písku vznesou mimo prostor obrazu.

Při nesnesitelných bolestech Bořivoj omdlával. Rozpálenou hlavu potápěl do Labe. Ve dvaadvacátém spáchal sebevraždu. Zastřelil se na břehu řeky.

19. KAPITOLA

Babička Růžena a Ema Destinnová

Pětadvacetiletá Růžena, pozdější Jaroslavova nevlastní babička z Ruzyně, vystupovala v pražských šantánech a kabaretech jako zpěvačka kupletů. Sama se doprovázela na ukulele. Pár písniček prý pro ni složil Karel Hašler. Návštěvníkům kabaretu připadala neodolatelná. Po představení ji vždy pronásledoval houf ctitelů. Posílali jí květiny a nabídky k sňatku. Některé Růžena tak pobláznila, že se začali česat jako ona. Nechali si narůst dlouhé vlasy, které si pak těsně pod pravým uchem zastříhli a přes čelo spustili ofinu padající do očí a na levé ucho. Vlasy musely být černé a rovné. Kudrnatí blondáci si zoufali. Jeden černovlasý advokát se během Růženina vystoupení pokusil o sebevraždu. Naštěstí se jen postřelil, revolver se mu zamotal do ofiny. Většinou se advokáti střílejí v cirkuse, když se v šapitó objeví krasojezdkyně. Do cirkusové krasojezdkyně se zamiloval i staříček Oktavián, hrabě Kinský, který se ale nezastřelil a s cirkusačkou se oženil. Rodina ho přinutila vzdát se správy panství.

Ten nešťastný advokát svým nepodařeným výstřelem vlastně odhalil cirkusovou nespoutanost v Růženině povaze. Ctitelům kabaretní divy nevadilo, že na jevišti zbožňují válečnou vdovu. Její manžel byl veden v seznamu obětí první světové války. Zemřel v Praze, kde podlehl válečnému zranění podobně jako bratr Jaroslavova dědečka Martin v Polánce. Svou roli v tom sehrála španělská chřipka. Růženini obdivovatelé velkomyslně akceptovali existenci její dcerky a nosili jí dárky, nejčastěji hořko-pochoutkovou čokoládu Eva z Kolína.

Růžena se vdávala hodně mladá. Okouzлил ji poručík jezdeckva, mladý rytíř Dufek z rodu Königů. Nejprve se ale stala společnicí operní pěvkyně Emy Destinové, pak se teprve vdala a vystupovala v kabaretu. Místo u Destinové získala v době zpěvačiny největší slávy, kdy nebylo příliš složité začlenit se do početného průvodu jejích společnic, komorných, služek či kuchařek. Pěvkyně zaměstnávala lidi nejružnějších profesí, například bývalý zaměstnanec patologického ústavu se staral o kostru vysokého muže, Ivana, který ji doprovázel na všech turné.

Před válkou úspěchy Emy Destinové nabíraly tempo: skladatel Vítězslav Novák jí věnoval skladbu *Melancholie*, budoucí prezident T. G. Masaryk divě poslal svou fotografii, kterou podepsal dne 27. 10. 1912; její jméno využili pěstitelé růží, výrobci cigaret, bonbonů s květinovou vůní i módní závod s dámskými klobouky v Lazarské ulici. Americké milionářky v čele s paní Vanderbiltovou se dostavily na její představení v nákladných toaletách se všemi svými šperky, v Londýně fanoušci vypřáhli koně a sami táhli kočáry se zpěvačkou a jejím doprovodem; po představení *Carmen* ji císař Vilém v Berlíně zavolal do své lože, což rozlítlo německé i české nacionalisty. Podle Němců císař přijetím té návštěvnice v loži ponížil a urazil německý národ a Češi zpěvačce nemohli odpustit už jen to, že v Berlíně vystupuje. Má s císařem poměr, šeptali si pohoršení Berlínčané. Ve výkladech módních salonů se objevily podobizny císaře a zpěvačky. Čest našeho panovníka může zachránit snad jedině válka, psaly jedny berlínské noviny, a je úplně jedno s kým. Pěvkyně šla v nejdražších módních salonech, v Praze u Hofhanzlové. Kostýmy Šárky a Libuše stály patnáct tisíc zlatých. Nechala si ušít Napoleonovu uniformu, ze které ji milenci museli svlékat. Svlékání z uniformy se negativně projevovalo na jejich erekci.

Po týdnu všechny nové šaty odkládala. Nosily je pak ženy z jejího doprovodu. Oblékala je i do svých kostýmů. Štíhlé ženy se v obrovských šatech tlusté zpěvačky sotva pohybovaly, Ema je pozorovala a říkala: Vždycky je dobré mít trochu volné šaty, abyste na svém těle mohly pašovat tajné zprávy. Proč myslíte, že mám vysoko nad stehny vytetovaného lva? Když mě prohlíželi na hranici financové, zavřeli před lvem oči. Skoro všichni chlapi jsou stydliví zbabělci. Nejvíc Caruso a císař Vilém. Tajné zprávy se nejlépe schovávají v krojích, poněvadž se s krojem při oblékání a svlékání obtížně manipuluje. Policii pak nebaví vás svlíkat.

Na konci dvacátých let, kdy žila na zámku ve Stráži, neměla téměř žádné peníze a konvoj sloužících se scvrkl jen na nejnezbytější pomocníky, se pro ni z oblékání stalo martyrium, nemohla se do šatů dostat, pak zase z nich. Často spala oblečená. Zvláště těsné šaty na sobě vzteky rozstříhala.

V akváriu chovala žabí sbor, žabáka s nejvýraznějším hlasem překřtila na Carusa. Kvůli doplňování hlasů svého žabího sboru chodila na břehy rybníků a tam si vybírala nejvýraznější jedince, jejichž hlasy jí připomínaly kolegy z operního světa. O žabí sbor se starala Růžena, která zpěvačce dělala společnost i na výpravách k rybníkům, kde žáby chytaly do bandasky.

Růžena vlekoucí obrovský proutěný koš s akváriem, ve kterém přebýval žabí sbor vedený Carusem, doprovázela Destinovou na turné v Berlíně, Londýně, Paříži a New Yorku. Nejmalebnější část jejich cestovního průvodu tvořil zástup psů, angorských koček, papoušků, mluvících havranů, kteří podle původních majitelů měli ovládat několik odstavců z Jiráskových *Starých pověstí českých*. Nejchytřejší z Eminých papoušků uměl dvě stě slov, většinou

z libreta *Prodané nevěsty*. Zpěvačka ho učila árii Jeníka, papoušek ji zazpíval falešně. Přísná učitelka otevřela okno a nešťastného ptáka vyhnala do nočního New Yorku.

V noci se kočky, psi, papoušci a havrani procházeli mezi zpěvaččiným spodním prádlem a šperky, které při svlékání rozházela po apartmánu. Spala nahá.

Někdy jsem si nasadila turban s pérem, aby mě nikdo nepomluvil, že běžím nahá, kdybychom v případě požáru museli hotel narychlo opustit, vzpomínala Ema.

V místech, kde vystupovala, svůj zvěřinec rozšiřovala hlavně o holuby, které chytala na terasách a balkonech hotelů. Měla totiž dojem, že ve velkých městech trpí hladem a stresem. V jejích hotelových apartmánech pak zápach kocourů ozvláštňoval smrad holubího trusu. Na balkoně hotelového pokoje v New Yorku jednou chytila tři holubice. Klidně by tam počkala, až snesou vejce a vysedí holoubata. Co na tom, že nestihne koncert v Londýně.

Cizí města Růžena viděla jenom z okna drožky cestou z přístavu do hotelu. Během turné se nehnula ze zpěvaččina apartmá. Vedle žab a holubic se starala i o psy, malinká, kulhavá a vzteklá stvoření, která vytrvale štěkala na hotelový personál a trhala mu nohavice a punčochy. A ten je zase v nestřežených okamžicích nakopával do zadku.

V noci Destinnová křičela ze spaní. Zdálo se jí, jak se země srazila s kometou nebo že letí sama v balonovém koši zmítaném vichřicí. Po každém tom výkřiku se jako ozvěna ohlásil její náměsíčný zvěřinec pochodující kolem postele. Jako by se těm zvířatům také zdál nějaký ošklivý sen. Psi vyštěkli, kočky zaprskaly, ptáci protřepali křídla, Caruso zakváká, zachřestil kostlivec Ivan, do kterého narázil rozklepaný pes.

Po koncertech většinou nemohla usnout, povznesená nálada vyvolaná nekonečným potleskem diváků a skleničkou šampaňského udělala své. Vstala, přes nahé tělo přehodila župan a probudila ženy ze svého doprovodu. Přecházela po pokoji, župan se jí rozvíral a obnažoval řvoucího lva vytetovaného na břichu.

20. KAPITOLA

Milostný příběh z Kakovského lesa se vsuvkou Koukolík versus Smudek

Příběh Marie Koukolíkové-Žufanové je polánecky jednoduchý a krutý. Začíná zmizením jejího manžela. Vrátil se z první světové války, kterou na rozdíl od Martina, bratra Jaroslavova dědečka, bez úhony přečkal; Martin na následky válečného zranění zemřel v Polánce. Jenže manžel Marie Koukolíkové-Žufanové se po několika měsících beze stopy ztratil. Jeho zmizení ani neohlásila. Mohl začít nový život v Americe s jinou ženskou nebo se jen tak přidat ke komediantům, kterých se tu potlouká... Mohl se leknout osudu starého Žufana ve starobinci. Také se nešťastnou náhodou mohl zabít v lese. Nebo někoho zabil a utekl. Nikoho nenapadlo, že by někdo mohl zabít jeho.

Ve školní lavici seděli vedle sebe, Marie a Martin. O dva roky starší Václavův bratr Martin se od Marie Žufanové nehnul. Bylo jim sedm let a ona se chovala jako jeho máma. Když vedli krávy na draha, drželi se za ruce. Holky a kluci se jim smáli. Ona byla silnější a chránila ho i před jeho mladším bratrem.

Václav Martinovi nechtěl ublížit, jen ho štválo, že se jeho starší bratr kamarádí s holkou, která se kvůli němu pere. Žárlil na ni, kvůli bratrovi by se pral rád sám. Že se neumí rvát, na tom není nic zvláštního, má dlouhé řasy jako holka.

Martin a Marie měli svoje tajná místa v Kakovském lese. Ona svlékala Martina a jemu se to líbilo. Z křoví je pozoroval Václav a zatínal zuby. Nezáviděl jim, jen tušil, že dělají něco špatného. Martin a Marie si neuměli ani představit, že by se někdy měli rozejít.

Když umřel Martinův a Václavův táta, starost o rodinu vzal do svých rukou Václav, Martin o to nestál.

Copak se můžeš oženit s holkou, která se jmenuje jako tvoje máma za svobodna? nadával Václav staršímu bratrovi. Jmenuješ se Martin, jako náš táta! To přece nejde.

Martin odešel sloužit do Myslíva, ale za jasných nocí, při úplňku, aby viděl na cestu, se vracíval do Polánky za Marií. Měsíc dorůstal a ona nemohla usnout, vstala a běžela jen v noční košili na draha. V Neurazech, na severní hranici Kakovského lesa, našel Václav bratrově milence ženicha, kterému nevadilo, že se o ní ošklivě mluví. Viděli ji, jak v noci skoro nahá běží na draha.

Václav se o rodinu Žufanů staral stejně jako jeho otec. Byli to jeho příbuzní. Bez jeho pomoci by dopadli špatně. Marie se vdala a měla s Františkem Koukolíkem dvě děti. S Martinem se ale scházela dál v noci na drahách a při úplňku na pasekách v Kakovském lese.

Václav vyplatil Františku Koukolíkovi z Neuraz věno ze svého. Vlastně mu nemusel nic dávat, Marie nebyla jeho dcera ani sestra, ale kvůli Martinovi si připadal provinile. Na frontu do Ruska odveleli oba, Martina i Koukolíka. Neví se, jestli se tam setkali. Možná ano, řekl si Jaroslav nad strohými záznamy v polánecké kronice.

Co když to zranění, na které Martin zemřel, nepochází z bojů s nepřitelem, ale způsobil ho žárlivý František Koukolík? O pokračujícím vztahu své ženy s Martinem musel vědět. A nešťastná Marie, která ztratila svou jedinou lásku, pak manželka zabila. V noci, jen při měsíčním světle. Marie ve tmě viděla jako kočka. Otcem jejího syna Karla mohl být Martin. Nasvědčovala by tomu Václavova podpora té rodiny. Jaroslavův dědeček by určitě věděl

o nemanželském dítěti i o vraždě, kdyby se ty události staly. Karel měl dlouhé ženské řasy po Martinovi, mohl si myslet Václav. Po mámě byl tvrdý. Přesvědčí se o tom němečtí piloti během bitvy o Británii.

František Koukolík pár měsíců po skončení první světové války jednoduše zmizel, slehla se po něm zem. Policie po něm nepátrala.

Kamenové z Myslíva, kteří se přiženili do Polánky, byli lehce somnambulní, melancholičtí chlapíci. Tak melancholičtí, že se někdy zdálo, že v tom kraji krutých osudů nemohou přežít. Žufanky byly tvrdé a nekompromisní ženské. Jak se ty dva rody začaly proplétat, tvrdost a melancholie se objevovala v genetické výbavě jejich potomků bez ohledu na pohlaví, jen už zmíněný zájem o zbraně zatím vězí výlučně v genech Žufanů.

Vsuvka Koukolík versus Smudek

Václav Laštovka v medailonu Karla Koukolíka v článku nazvaném „Letci RAF z jižního Plzeňska proti nacismu“ píše, že v neurazské kronice je zápis o Karlu Koukolíkovi, synovi Marie Žufanové, který v devětatřicátém zastřelil v Kakovském lese německého vojáka. Jenže v kronice obce Neurazy takový záznam nenajdete. Kronikář tam zapsal, že německého policistu v Kakovském lese zabil Jan Smudek, přivandrovalec z Domažlicka, a ne Karel Koukolík. Václav Laštovka přitom o Janu Smudkovi také napsal pár článků. Smudek zabil několik Němců a přiváděl k zuřivosti nacisty nejen v protektorátu, ale v celé třetí říši, a to včetně Hitlera. Němci totiž Smudka nemohli dopadnout. Všude visely plakáty s jeho fotografií a slibem velké finanční odměny za pomoc při pátrání. Z různých míst Čech a Moravy přicházela hlášení, že tam atentátníka viděli. Němce ta

záplava zpráv mávla. Věděli, že většina zpráv je má zmást. Že si s nimi Češi hrají. Podle kroniky přišla taková zpráva na gestapo i z Neuraz, odeslal ji pan Zajíc. Prý viděl Smudka, jak běží Kakovským lesem. Gestapo les pročesalo, ale našlo jen rybáře z Plzně. Byl pan Zajíc hrdina, nebo zrádce? Ze zápisu v kronice není jasné, jestli autor popisuje dvě události, Smudkovu přestřelku a pátrání gestapa v Kakovském lese po Zajícově oznámení, nebo jestli v duchu kakovského minimalismu spojil obě události do jedné.

Janu Smudkovi se podařilo z protektorátu zmizet a přes Madagaskar zamířil do Londýna, kde vstoupil do Československé armády. Koukolík se také dostal do Anglie, oba působili u RAF. Oba se v Anglii oženili, po válce se vrátili domů a ještě před únorem 1948 se znovu usadili v Londýně, takže se vyhnuli komunistickému vězení, kam by se jako bývalí piloti RAF možná brzy dostali. Jaroslav se s Václavem Laštovkou chtěl setkat, napsal mu dopis, ve kterém ho upozornil na problém identity muže, který v devětatřicátém v Kakovském lese zabil německého policistu, ale pan Laštovka, čestný dobrovolný hasič ve Štěnovicích, se mu neozval.

Koho Karel v Kakovském lese zabil, a proč? Jestli tedy někoho zabil. Kdyby zabil německého policistu a gestapo to zjistilo, pomstilo by se rodině i celému okolí. Jenže k žádným sankcím ze strany okupačních úřadů v roce 1939 v Neurazech ani v Polánce nedošlo.

V roce 1947, těsně před návratem do Anglie, se Karel Koukolík setkal s Josefem a s Ludvíkem Strikerem, který přežil Osvětim, v Praze na tribuně štvanického stadionu při hokejovém mistrovství světa.

21. KAPITOLA

Pachy města a příběh olejny se vsuvkou o zvucích města

V polabském kraji český živel s koncem devatenáctého století sokolsky přidává do kroku. Podnikatelská nálada se přelévá z židovského ghetta do domů kolínských Čechů a Němců. V roce 1911 staví na pravém labském břehu u nádraží parní elektrárnu František Křížík. Kolínské továrny se stahují k železničnímu nádraží, místo tu našla i čokoládovna Kolinea. V repertoáru polabského Manchesteru nemůže samozřejmě chybět rafinerie minerálních olejů.

Z předměstských čtvrtí stoupají k nebi barevná oblaka dýmu a prachu a přidávají do přírodních barev nečekané kombinace a odstíny. Podle vůní a zápachů fabrik odhadnete vývoj počasí.

Orientační návod podal Kolíňan Ladislav Radimský neboli Petr Den v eseji Plánování pod akáty: *Je-li cítit Draslovka, bude hezky, zapáchá-li Cikorka, nastane proměnlivé počasí s deštěm prosvíceným sluncem, a smrdí-li Hnojivka, určitě se rozprší. Zkušený Kolíňan ovládá tvar větrné růžice, do jejíhož tvaru jsou rozmístěny lokality všech šedesáti osmi kolínských více méně voňavých závodů, a po vzoru starých Číňanů dospívá k rozeznávání rafinovaných složenin vůní a k podivuhodným závěrům o jejich významu pro život města, zdraví a nálady jeho obyvatel.*

Staré pachy města, tedy ozon labských zátočin a vůni rozkvetlých alejí akátů, přitlačily k zemi v nemilosrdném klinči průmyslové vý-

pary. Z jejich objetí občas vyklouzla vůně pražených mandlí, piškotů, vánočního cukroví a speciálních šumících bonbonů z čokolády. Karel Cyvín, Továrna na cukrovinky a čokoládové zboží je dodávala do celého Rakouska-Uherska. Cyvín se ale dostal do složité finanční situace a v roce 1905 spáchal na hrázi rybníka Svět sebevraždu. Jeho továrnu už pod jménem Kolinea obnovoval JUDr. Antonín Funke. V historii továrny sehraje svou roli také Ondřej Liška, manžel Jaroslavovy třídní učitelky na Západní škole. Na chicagském veletrhu cukrovinek v roce 1934 získala Kolinea ocenění za pánskou čokoládu Adam a čokoládu American s obrázkem chrámu sv. Bartoloměje, indiánem a kovbojem. Čokoládu American přislazovali akátovým medem z kapucínské klášterní zahrady.

Průmysl v Kolíně má svůj podíl na jinde nevídaném výskytu skvělých fotografů. Podnikatelský rozvoj je třeba zaznamenat. Potřebuje reklamu, tudíž fotografie. Staré město v časech průmyslového rozvoje rychle mizí. Stavby fabrik a lepších domů požírají vše staré. Nostalgie zániku je fotogenická. Jako by pózovala pro paměť. Pracovní provoz nové průmyslové budovy rychle opotřebovává a brzy z nich vytvoří nové nostalgické objekty. Průmyslový boom zvyšuje obrat nostalgie ve městě.

V roce zahájení stavby železnice Praha–Olomouc založil Mojžíš Müller za klášterní zahradou Na Pršíně na Kouřimském předměstí jednu z prvních továren ve městě, olejnu na lisování řepkového oleje. V klášterní zahradě kapucíni pěstovali v několika úlech včely. Jejich bledý med voníci po pomerančových květech a s téměř nezatelnou hořkou dochutí po nezralých vlašských ořeších z akátových alejí znalec poznal po prvním ochutnání mezi všemi medy stejně jako křen z Malína u Kutné Hory mezi křeny celé Evropy.

Akáty, to je každoroční kolínské drama: pokaždé to vypadá, že uschly, jejich větve jsou holé ještě v květnu, kdy se všechny stro-

my a keře zelenají. A pak, když už skoro nikdo nedoufá v jejich probuzení, prudce vyrazí listy a vzápětí hrozny bílých květů. Pod akátém nic neroste ani nekvete. Stejně pronikavě jako květy voní akátové kořeny a dřevo.

Müllerovu průšinskou továrnu koupil Ing. Ignác Selikovský. Vybalil ji parostrojem s vysokým komínem, ale nebylo mu to nic platné, stejně jen prodělával. Zadluženou olejnu koupili bratři Fischerové. Židovští předkové Otokara Fischera, překladatele Goethova *Fausta* a Nietzscheho *Zarathustry*, podnikali v oleji.

Vyčištěný olej z řepky olejky se používal do lamp na svícení. Řepkové lampy čadily a prskaly, kouř zanechával černé šmouhy na stropech. Čtenáři si při jejich světle kazili oči, občas rozpálený olej vystříkl z lampy a v okolí ohrozil vše živé stejně jako koberce, ubrusy, záclony a obrazy na stěnách. Některé záhadné požáry, jejichž příčina nebyla vyšetřena, způsobily můry přivábené světlem lampy s olejem. V blízkosti lampy začaly hořet a dopadaly do ustlaných peřin nebo se dostaly ven otevřeným oknem a proud vzduchu je zanesl k seníku. Lampa na řepkový olej, která upadla v příbramských dolech horníkovi do šachty, způsobila jedno z největších důlních neštěstí v dějinách.

Ve středu 15. srpna 1877 odpoledne vypukl ve Fischerově olejné požár. Ke kolínským dobrovolným hasičům se připojili kolegové z Křechoře a hasily i stříkačky z ratbořského cukrovaru... Přestože bylo bezvětrí, celá továrna vyhořela. Nad městem se vznášel černý mrak řepkového kouře a všem připadalo, že nikdy nezmizí, že požár vypálil do nebe černou díru. Naštěstí zafoukal vítr a díra se zacelila. Černý mrak se propadl do nebe.

Z následujícího roku, kdy na chudinské čtvrtě dolehla krutá zima, se dochoval dopis Fischerů městské radě, kterým poukazují 100 centů hnědého uhlí k rozdělení mezi městské chudé. Na dopise je podpis Jakuba Fischera, který byl už čtyři roky mrtev.

Pavel Fischer převzal od své matky Terezie továrnu se zahradou a pozemky. Zahrada byla založena po anglickém způsobu a obsahovala tudíž tři části: zeleninovou, květinovou a sad s ovocnými stromy. *Na důkaz Fischerova přátelství k Všeslovanstvu vítá vás nedaleko hlavní cesty pěkná jabloň Cař Alexander, jejíž ovoce jest, jak známo, mezi jablky nejobrovitější,* napsaly Kolínské noviny.

Žid Pavel Fischer holdoval šermu, ochotnickému herectví a organizoval sbírky na postavení českých divadel. Ve stolní společnosti v hostinci U Šleitrů na Kouřimském předměstí nedaleko olejny, lidově nazývaném „Baráček“, založil se svými přáteli první baráčnickou obec. Pro vstup do Svobodné obce baráčníků nebylo nutné vlastnit dům, ale kandidát se musel přihlásit k myšlence „Baráčku“: *Krása života spočívá ve starých zvycích a krojích.* V krojích by neměli vystupovat jen herci v divadle nebo předtanečníci na zábavách, kabaretiéri, ale i publikum, tedy řadoví tanečníci. Baráčníci se oblékali do staročeského kabátce, modrého kabátu s velkými bílými knoflíky, který doplňoval červený šátek u krku a široký slaměný klobouk s červenou stuhou furiantsky posunutý do čela. Prapor s patronem baráčníků, svatým Františkem, shořel při spojeneckém náletu na Kolín.

V obci baráčníků má každý člen svou „hodnost“. Na nejnižším stupni žebříčku je podruh, vyšší posty zaujímají sousedé a konšelé, vrchním představitelem baráčníků je rychtář. Rychtářem kolínských baráčníků se stal Pavel Fischer.

Po dalším požáru olejny, při kterém shořely zásoby semen a sudy s olejem před expedicí, se Pavel Fischer vzdal myšlenky na její obnovení na Kouřimském předměstí. Pár měsíců před prudkým nástupem petroleje, jehož neprskající světlo bude rozmazlovat čtenáře a zlikviduje řepkový olej v lampách, tedy v ten nejméně vhodný okamžik, požádal 2. března 1884 c. k. okresní hejtmanství

o povolení zřídit novou továrnu na řepkový olej v Zálabí. Středem olejny má být parní stroj. Pára bude pohánět válcový mlýn, odtud poputuje rozemletá řepka do pražíren, v lisech z ní vytlačí olej a oddělí pokrutiny. V kádích a železných nádržkách se olej vyčistí. Z továrny ho budou expedovat v sudech. Projekt slibuje, že továrna nezamoří okolí odpadky a zapáchajícími výpary. Smrduté plyny, které při pražení řepky vznikají, ventilace pošle k obloze. Na střechy položí ohnivzdornou lepenku, dřevěné části budov každé tři roky natrou vodním sklem. Postavíme tovární komín vysoký třicet metrů, železniční vlečku, převlékárnu a umývárnu pro dělníky. Děti do čtrnácti let nezaměstnáme. Budeme vyrábět ze spódiového prášku, fosfátů a kyseliny sírové také superfosfát. Vůbec nepřichází v úvahu pálení syrových kostí, které by město zamořilo smradem. Za továrnou vysázíme borový les, tak typický pro polabskou krajinu, v něm zřídíme střediska zábavy a občerstvení, vznikne tu největší atrakce města... Pod baráčnickým praporem se tady budou slavit velikonoční svátky nebo letnice. Při každé oslavě budou na programu krojované tance. Na jevišti přírodního divadla v borovém lese budeme inscenovat obrazy z dějin města: upálení Hynka z Ronova u Kouřimské brány, pokusy pátera Chanovského s anděly ve vinici na svahu pod svatým Bartolomějem, narození provazochodce a mima Jana Kašpara matce Kateřině Graffové, služce u kolínského rezníka, v požářišti čerstvě vyhořelého města, mimova chůze po provaze v Cařihradu v sultánově paláci, kde jeho otec Filip Heřman Deburau, holič a principál loutkářů a provazolezců z celé Evropy, vystupoval se svými akrobaty a tanečnickými, odjezd kolínských revolucionářů na pražské barikády (vrcholem tohoto obrazu bude výjev „Kolíňané se radí s Bakuninem“), návrat revolucionářů do města a uvítání v židovském ghettu – a otevření parní olejny se stavbou továrního komína.

Na c. k. hejtmanství přišla stížnost, že při výrobě superfosfátu se po městě šíří zápach. Fischer zaplatil pokutu padesát zlatých ve prospěch nemocenské pokladny. C. k. hejtmanství zpochybňuje postup výroby superfosfátu. Přicházejí finanční problémy, Fischer se soudí s velkoobchodníkem Mandelíkem, kterému dluží deset tisíc zlatých, a továrnu na olej a umělá hnojiva prodává. V jejích prostorách se později vyráběla marmeláda a po první světové válce mýdlo Hellada. Nostalgie prolétla bývalou olejnou na řepkový olej rychlostí blesku.

Zklamáný Pavel Fischer se stěhuje z Kolína do Prahy. Podnikal v řepkovém oleji, aby získal prostředky k pořádání davových scén baráčníky. Baráčnickou obec chápal jako sbor potenciálních herců, které chtěl využít v inscenacích historických obrazů z českých dějin v borovém lese za olejnou. V Praze se stáhl do ústraní. Jeho syn Otokar ho několikrát přistihl, jak rozmlouvá s kolínskými postavami, které se měly stát středem jeho obrazů. Podnikatel, zakladatel baráčnické obce, vizionář zábavních parků, šermíř, ochotnický herec a smolař v oboru řepkového oleje umírá v šestačtyřiceti letech na zápal plic. Jeho manželka zahyne v Terezíně. Jejich syn, největší znalec německé literatury z Čech, autor veršů o řepných láněch v Polabí, ředitel Národního divadla v Praze, zemře ráno při čtení novin, které přinesly zprávu o Hitlerově anšlusu Rakouska.

Vsuvka o zvucích města

Počasí v kooperaci s průmyslem vytváří ve městě nové akustické situace: před bouřkou ve všech ulicích mocně duní jedoucí vlaky, ozývá se hlášení nádražního rozhlasu a upouštění páry z elektrárny.

Kolín je hlučné město. Zvuky města by se v jeho mapě daly zobrazit podobným řezem, jaký používají archeologové ke znázornění vrstev pozůstatků různých kultur, které se na příhodném místě překrývají. Jednotlivé vrstvy jsou do sebe zaklíněné jako kostry devíti Trojí i válek, epidemií, požárů a záplav v kopci u His-sarliku.

Železnice protíná Kolín z různých stran. Také v případě železničního ozvučení města můžeme použít obraz větrné růžice znázorňující vanutí místních vůní a pachů. Nejméně jednou za hodinu se hřmot brzdících nebo projíždějících mezinárodních rychlíků nad městem vzepne jako kůň na bojišti barokního malíře.

Méně okázale než vlaky se ve zvucích města projevují vytrvale lomozíci buchary a svištíci soustruhy a frézy v Tatře na zálabském předměstí.

Most nad řekou lehce vibruje v monotónním rytmu temně hučící turbíny vodní elektrárny. Při povodních vystřídaly hučení turbíny výhruzně znějící nárazy kmenů do mostní konstrukce. Stromy strhla divoká voda a záznam jejich úderů do mostu mohli použít v místním divadle jako Komturovy nebo Golemovy kroky.

Dopravníkové pásy s uhlím mířícím do elektrárenské pece klo-pýtavě drkotají a skřípou.

Ze zálabských Borků v čase fotbalové sezony prudce vystřelí a hned zhasne pískot nebo ryk, když padne gól. Gólové radosti se ovšem nedají srovnat s intenzitou radostného chorálu fandů na otevřeném zimním stadionu na Zálabí po vítězství v zápase ho-kejistů Tatry, kteří postoupili do první ligy. Funkcionáři v tichosti vítězství svých hráčů prodali jinému klubu, který za ně ochotně zaplatil.

Škoda že nikdo nezaznamenal na nahrávací zařízení užaslý křik publika do písničky Paula Anky *Diana* v srpnu roku 1966. Lidé

stále nemohli uvěřit, že přijel z Kanady do Kolína, že opravdu je to on a skutečně zpívá na jejich zimním stadionu. Tehdy seděl na městské radnici Jaroslavův otčím Bedřich, hrdina, který v Rudolfinu naservíroval Heydrichovi ze země uválený šlehačkový dort, a jeho kumpáni, kteří stejně jako on nenáviděli žvýkačky, angličtinu a hudbu z radia Luxembourg. Ankova tmavší pleť, to byla jediná polehčující okolnost použitelná ve prospěch kanadského zpěváka.

Jako výkřiky sportovního publika, kterému se ve smyčce vrací gól na fotbalovém stadionu v Borkách, zněly výbuchy bomb při spojeneckých náletech na město.

V ranním křiku ptactva na Kmochově ostrově se propadáte do nejspodnějších vrstev hlasu města a slyšíte, jak na parapety oken dopadají velké černé saze z elektrárenského komína, i tiché škrábání chroustích nožek s drápky, kterými se zachycovali ve vlasech křičících holek nebo v korunách kaštanů a bříz, kam se v polovině padesátých let chrousti ve velkých hejnech vrhali. Nálety chroustů doprovázelo lehounké drnění hnědých krovek.

Při rytí záhonků na zahrádce nad rybníkem Peklo malý Jaroslav vysvobozoval rýčem ze země ponravy. Oslněné denním světlem se svíjely v rozrytém záhonku. Jejich mastně bílé trupy s rezavými skvrnami vypouštěly po nešetrném zásahu rýčem kašovitou hmotu. Nepřepůlené ponravy se pokoušely rychle zmizet v kypré půdě. Jejich neohrabané bílé trupy poznamenané rezavými skvrnami se v lesklých hroudách labské černozemě vrtěly jako pihovaté tělo spolužáka Krátkého v městském bazénu.

Na betonovém dvorku za domem s protiatomovým krytem si s chrousty hraje Jaroslav. Chytá je do sítky na motýly a zavírá

je do domečků a ohrádek, které staví z dílů dřevěné stavebnice. Byly to modely továren z labských břehů. Chrousty do jejich areálu vypouštěl jako tovární dělníky. Krmil je březovým listím. Škrábání nožiček chroustů do zdí dřevěných domečků a ohrad na betonovém dvorku už patří do nejnižší položené vrstvy, tenké a křehké vrstvy se sotva hmatatelným pulsem živořící pod tlakem zvuků stoupajících z města do volného prostoru, kde se zvuky spolu utkávají a ty, které prohrály svůj zápas s rachotem mezinárodního rychlíku, jako například hučení vodní turbíny v mostě, klesají nazpátek ke dnu bez hlasu. Do té nejnižší položené, tenké a křehké vrstvy se sotva hmatatelným pulsem se shlukuje zrání piva v pivovare na zámeckém vršku splývající s natřásáním holubů na zámecké střeše, probublávání kysličníku uhličitého do limonád v Petruškově sodovkárně a tapání bílých myší v akváriích na chodbě Aloisova bytu poblíž ghetta přerušované Aloisovým prděním, ke kterému se ještě dostaneme.

Slyšel Franz Kafka, nepřítel hluku, který se do spisovatelových uší nastavených proti jeho vůli na citlivost pouštního fenka valil odevšad, kam se nastěhoval, probublávání kysličníku uhličitého do limonád u Petrušků, když se přijel do Kolína podívat na sochu Františka Bílka?

V letním dusnu, kdy z jeviště města zmizí vítr a všechen průvan, uslyšíte, jak vám na parapety oken ještě zřetelněji a zlověstněji než jindy bubnují velké saze z komína parní elektrárny. Široko daleko nejvyšší komín vydechne saze k obloze a ty volným pádem dopadají na město a hladinu řeky, kterou nepatrně čeří.

22. KAPITOLA

Požár domu Marie Koukolíkové

Když polánečtí dobrovolní hasiči zakoupili na dluh motorovou stříkačku, pojistila Marie Koukolíková chalupu s doškovou střechou na slušnou sumu, uvedl ve své soukromé „paralelní“ kronice polánecký železničář Josef Obst v poznámce z roku 1956. O Obstových zápisech můžeme mluvit jako o disidentské kronice, kterou si autor vedl proto, že podstatné události, jako bylo třeba Macháčkovo vyhnání ze statku, ta oficiální, jejíž zápisy kontrolovali prověřeni pracovníci z okresu, zamlčela. Obst se také vrací k některým událostem z meziválečné doby a doplňuje je o detaily, které ne snad z důvodů tendenčních, ale z neznalosti nebo z obavy, aby nepoškodil žijící osoby, tehdejší kronikář nezaznamenal. Vzhledem k časovému odstupu Obstových záznamů od skutečných událostí nejsou ta sdělení zcela věrohodná. Podle Obstova zápisu Koukolíková svého syna Karla, tehdy čtrnáctiletého, navedla, aby chalupu zapálil.

Požár v domě s doškovou střechou vypukl současně s dámskou volenkou na hasičské tancovače v polánecké hospodě U Pohanků. Oheň v době hasičské zábavy, kdy se opilý sbor nedostaví k požáru včas, patří k tradicím českého venkova. Chalupa shořela skoro celá, ale nikomu se nic nestalo. Starý Žufan byl už naštěstí mrtvý, jeho manželka, Mariina matka, se zachránila. Z cenných věcí neshořelo nic. Pojišťovna vyplatila Marii Koukolíkové celou částku, na kterou barák pojistila, a tak si rychle postavila nový dům. Ale nic se neutají, píše Josef Obst. Mariiny výpovědi o okolnostech požáru vyšetřovatele neuspokojily, proto ji jako podezřelou z paličského

činu zatkli a osm měsíců drželi ve vazbě. Zadrželi ji i se synem, ale toho za pár dní propustili, protože nebyl plnoletý. Peníze z pojistky musela vrátit. Při vyšetřování uvedla, že nápad na založení požáru pojištěného domu jí vnukl starosta Václav, Jaroslavův dědeček.

Když vám něco doporučí starosta obce, navíc příbuznej, můžete to odmítnout? řekla u soudu. Poradil mně, ať ten starej vlhkej dům s doškovou střechou podpálím. – Proč chtěla dostat do maléru člověka, který jí dal věno, i když nemusel? Nebyla to msta uražené ženy? Václav nepřál její lásce s Martinem, byl jim stále v patách. Po milování s Martinem neotevírala oči, bála se, že ze skříně nebo z houští vyleze Václav. Ano, dává jí peníze. Ale některé věci zaplatit nejdou. Starosta se na ni nezlobil. V noci se kvůli Martinovi budil. Nemohl se zbavit dojmu, že zavinil jeho smrt. S nikým o své vině nemluvil. Ani s manželkou Annou nebo se svými syny. Karlovi tajně posílal peníze.

Choval se k němu ale chladně, na veřejnosti i v soukromí. Když si byl jist, že ho nikdo nevidí, hledal v jeho tváři podobu svého bratra Martina. Václava předvolali k soudu do Plzně. Hned po prvním jednání se soudce postavil na jeho stranu. Uznal argument Václavova obhájce: Kdyby vám starosta řekl, že se máte oběsit, poslechla byste také? Navíc se ta záležitost udála mezi příbuznými.

Václav Koukolíkové půjčoval peníze, o kterých věděl, že mu je nikdy nevrátí. Nosil jí vajíčka a med. Dal jí věno, přitom sám má tři syny a dceru. Tedy alespoň se tato verze traduje v domě číslo popisné 18. A vlastně připouští, že Václav paličskou radu Koukolíkové dát mohl. Třeba to byla jen legrace. Nebo povzdechnutí: Kdyby ti ten barák vyhořel, máš po starostech.

Zápisy kronikáře Obsta pro Marii Koukolíkovou nesvědčí. Nejspíš proto, že se mu nelíbilo, jak se umí o sebe postarat. Kdysi se takové ženy upalovaly jako čarodějnice. A pak: kde je její manžel?

Nikdo o něm celá desetiletí neslyšel. Ve své kronice píše, že dluh pojišťovně za ni splácel Antonín Bednář, mrzák z první světové války, její milenec s chromou nohou. S Koukolíkovou a jejími dětmi bydlel už v době, kdy dům vyhořel. O Bednářovi z vyprávění a kronik víme jen to, že měl chromou nohu. Netušíme, kdy a odkud přišel, ani jestli byl opravdu jejím milencem. Jestli její milenkou nebyla Marie Vdovcová.

Koukolíková se zpočátku obhajovala, že Bednář je u ní jen na byt, že s ním jako žena nežije. Ale viděli ji. Posvítili jí do okna a viděli, jak s ním leží v jedné posteli. Vlastně zahlédli jen dvě postavy. Bednář si mohl do domu přivést cizí ženu. Anebo tam mohl ležet s Vdovcovou. Polánecký milostný trojúhelník. Děti z vesnice začaly brzy dávat Karlovi najevo, že v domě bydlí někdo, kdo není jeho otec a kdo není ani manžel jeho matky. Kulhaly na jednu nohu jako ten nový nájemník a z velké dálky na Karla pokřikovaly nadávky, bály se ho jak čert kříže. V zimě mu spolužáci v myslívké škole strkali do bot rezavé hřebíky nebo kamínky, aby kulhal.

Marie Koukolíková se vdát nemohla. Nebyla rozvedená ani nemohla (nebo nechtěla) dokázat, že je vdova. Po požáru na Karla děti přestaly pokřikovat, pobyt ve vězení posílil jeho autoritu.

Na splácení dluhu pojišťovně prý Bednář musel vydělávat žebrotou. Z vyžebovaných peněz živil navíc družku, její dvě děti, její matku a obecní chudou Marii Vdovcovou. Nakonec se z toho žebráckého života roznemohl a po několika měsících marodění umrzl v černé komůrce, kde se netopilo. A stará Žufanová nechala v chudobinci bez pomoci zemřít svého manžela, který také žebrol. Celá vesnice Koukolíkovou nenávidí, poněvadž nechala nemocného druha a živitele bez pomoci umrznout, píše Obst v kronice a věští, že jednou dojde ke spravedlivému vyúčtování. Když osud nestihne potrestat za špatné skutky ji samotnou, tak si to vyřídí

s jejími dětmi. V přísně napsaném portrétu Marie Koukolíkové čtenář najde jedinou pozitivní zmínku. Týká se její pracovitosti. Pracovala v lese, sázela stromky. To byla málo placená a velmi namáhavá práce, zvláště pro ženy.

Neviděli lidé z Polánky v té posteli opravdu Bednáře s Vdovcovou? Nebylo to tak, že jim, dvěma chudákům, Marie pomáhala? Že všechny peníze vydělala sama v lese? A to, co chybělo, doplatil Václav? V minimalistickém prostoru chudé vesnice nebylo možné připustit, že by někdo někomu pomohl nezištně. Převážil by se poměr pokání a požárů ve prospěch pokání. Pokud nechá u sebe bydlet chudáky, nečeká, že jednou po někom získají dědictví? Copak by někdo, kdo sotva chodí, mohl v Plzni vyžebrot na dům a ještě uživit rodinu? Možná tu je ještě jedno vysvětlení: Bednář věděl o Koukolíkově tragickém konci a Marii vydíral.

A jeho vyděračskou společnicí mohla být Vdovcová.

Prokletí z Obstovy kroniky se nenaplnilo ani v případě Mariina syna Karla, který bojoval za druhé světové války v britském Královském letectvu. K jeho a Josefově anabázi na západ přes Hamburk nebo Rýn na říšsko-švýcarských hranicích v devětatřicátém se ještě dostaneme.

Václavův syn Josef se Karla Koukolíka nikdy neptal, jestli dům s doškovou střechou opravdu zapálil. Karel může věřit Mariině verzi o roli mého otce v té záležitosti s požárem, řekl si Josef. On sám věřil Václavovu tvrzení, že Karlově matce neradil, aby zapálila kvůli pojistce dům, ale stejně se nemohl zbavit pocitu viny, jako by on sám nějak požár u Koukolíků zavínil. Vůči Karlovi si připadal jako dlužník. Oba se hovoru o požáru vyhýbali. Josef se někdy přistihl, že si přeje, aby u nich také hořelo, pokaždé se ale toho nápadu lekl.

23. KAPITOLA

Požár v domě dědečka Václava se vsuvkou o čaji z diviznového květu

Pár měsíců po ohni u Koukolíkové vypukl v jednu hodinu v noci požár v domě číslo popisné 18. Shořel celý Václavův dům i stodola. Tentokrát hasiči přitlačili novou stříkačku z garáže na návsi v rekordním čase, ale starostův majetek stejně nezachránili.

Patnáctiletého Josefa probudil otec v košili a s kloboukem fedorou-stetsonem na hlavě. Noc byla temná, bez hvězd. Ze střechy stodoly šlehaly k obloze plameny. Tmu nad vesnicí rozpouštěly do barvy bledého vosku kostelních svící. Rozespálý Josef chvíli nechápal, co se děje, zdálo se mu, že mezi jiskrami zahlédl i mury, jejichž okřídlená tělíčka se propadala do tmy chabým bliknutím. Nebo to byly včely?

Vyveď dobytek z chlévů, řekl Josefovi otec. Já se postarám o včely. Máma vynese peřiny. Holubi vylítnou sami. Vítr fouká směrem od Myslíva, není to dobrý. Může vyhořet celá vesnice. Dojdi taky do sklepa.

V Polánce ukládali nejdůležitější věci do sklepa, kam se požár nedostane. V případě, že celá rodina opustila dům třeba jen na jeden den, což se ovšem stávalo málokdy, neboť i při pohřbech příbuzných na druhém konci republiky zůstával někdo doma, odnesli do sklepa také peřiny. Sice tam zvlhly, načichly plísní, někdy si v nich udělaly hnízdo myši, pokud na ně zapomněli položit diviznová semínka, ale oheň ve sklepech přečkaly. Požár vesničané z Polánky očekávali s osudovou odevzdaností jako Židé v Nepomuku pogrom.

Dobrovolným hasičům brzy došlo, že Václavovo stavení lehne popelem, a tak proud vody zamířili na sousedův barák, aby se oheň nerozšířil. Dobytek, slepice, včely a peřiny Václav zachránil. Holubi vylétli z holubníku a klímali na jabloních v zahradě. Nedali se rušit jiskrami vyletujících z hořící stodoly a domu. Silná záře ohně popletla divizny rostoucí u plotu zahrady a jejich květy se otevřely.

Vsuvka o čaji z diviznového květu

Divizna rozkvetne brzo ráno, před polednem její rozvité květy začínají vadnout a odpoledne už opadávají. Dlouhá svíce stonku žlutě rozkvetlé rostliny vyvolává respekt nejen mohutností a tím, jak razantně směřuje k obloze, ale i svými účinky. Květy plaší myši a jedovatá semena rostliny omámí ryby ve vodě a poškodí jim žábry.

Babička Anna obcházela vysoké divizny před polednem a sbírala uvadající květy, z nichž pak vařila čaj proti rýmě a kašli pro případ, že by neúčinkoval vývar z rosnatky. Léčila podobně jako doktor Gutmann, který v případě, že nezabral acylpyrin, naordinoval tekutý pudr. Čerstvé květy divizny babička Anna zalila horkou vodou, nádobu zakryla a nechala celý den louhovat. Pak tekutinu scedila přes husté plátno, aby ji zbavila pylových semínek, a přidala kyselinu citrónovou a med. Diviznová limonáda chutná sladce, s téměř nezatelnou hořkou příchutí po mandlích jako pravá griotka od Vantocha nebo akátový med ze zahrady kolínských kapucínů. Jedna sklenička dobře vychlazené limonády z diviznového květu zažene žízeň. V září babička všechny divizny na zahradě podsekla srpem a usušila je. V případě nejvyšší nouze,

když nešla elektřina, došel petrolej a olej, namočila usušený stoněk divizny do vosku a používala ho jako svíčku.

Marie slíbila, že i doma bude Jaroslavovi čaj z divizny vařit. Jenže zapomněla, že se vývar musí scedit přes husté sítko nebo plátýnko, jinak se do čaje dostanou pylová semínka dráždiví ke kašli. Jaroslav se po diviznovém čaji z Polánky doma málem udusil.

Načervenalé světlo hořící suché divizny navozuje náladu soumraku na africkém břehu Středozemního moře, řekl Josef.

Požár v domě dědečka Václava (dokončení)

Ve Václavově chalupě shořel nábytek a všechny písemnosti uložené v krabici pod svatebními šaty v truhle. Shořely v ní Martinovy dopisy z války (dopisy Marie Koukolíkové babička spálila před požárem), rodné listy dětí, Josefova školní vysvědčení, fotografie z jeho dětství a starostovy zápisy ze schůzí. Po požáru zůstala Václavova rodina bez dokladů. Dochovalo se jen pár svatebních fotografií u příbuzných, v polánecké kronice Václavova fotka u hasičské stříkačky, volební leták z roku 1927 se jménem budoucího starosty Václava a v blovickém archivu zápisy obecního zastupitelstva. Starosta je podepisoval celým jménem a pokaždé trošku jinak. Jeho podpisy jsou vždy mírně rozmazané, Václav nikdy nenechal oschnout inkoust a obecní knihu ve spěchu zavřel.

V době požáru rodné chalupy se Josefův bratr Václav blížil na lodi Francesco Morosini k benátskému přístavu, druhý bratr František seděl na zahradě pod jabloněmi s klimbajícími holuby a nepřítomně hleděl před sebe. Malou Jiřinu odvedli k sousedům.

Jak požár vznikl? Od vadné elektroinstalace ne. Elektřinu do vesnice zavedli až o dva roky později. Založil požár souseď, aby dal

najevo nesouhlas s Václavovým starostováním? Zapálil dům sám Václav, aby si za peníze od pojišťovny mohl postavit nový dům? Sousedé se ptali, jestli listiny nenechal shořet záměrně, aby ho nikdo nemohl podezřívát, že si dům podpálil. Nebo chtěla Marie Koukolíková názorně předvést, jak to vypadá, když vás oheň připraví o střechu nad hlavou?

Týden po požáru začala Anna obcházet úřady, aby vystavily duplikáty listin a dokladů, o které přišli.

Z té noci, kdy hořel jejich dům, Josefovi nejvíce v paměti utkvěl obraz zahrady ozářené ohněm s nepřítomně zírajícím bratrem Františkem sedícím pod jabloní.

Svoje osobní věci se Josef z hořícího domu nepokoušel zachránit. Považoval to za splacení části dluhu, který pocítoval ve vztahu ke kamarádovi Karlu Koukolíkovi.

24. KAPITOLA

Putující Hus versus přikurtovaný Hynek z Ronova

Žádný z členů městské rady, nikdo z kolínských sokolů, dokonce ani František Bílek nebo Franz Kafka si při hledání vhodného místa pro pomník nebo v líčení dojmů, které už dokončený Husův pomník vyvolává, nevzpomněli na místního mučedníka Hynka z Ronova. Spolu se šesti dominikánskými mnichy ho 22. dubna 1421 u Kouřimské brány upálili husité. Proč, to se neví. Možná to byla msta za smrt mistra Jana. Nebo byl na husity drzý. Stačilo by, kdyby byl tlustý. Tloušťka byla v případě katolických kněží husity považována za přitěžující okolnost. Ztloustli přece z peněz za odpustky. Na faře před kostelem svatého Bartoloměje je pamětní pískovcová deska s reliéfem zobrazujícím Hynkovo upálení. Erozivní působení času zjednodušilo obrys postavy nešťastného děkana natolik, že není zřejmé, jestli byl hubený nebo tlustý, velký nebo malý. Obličej má prázdný, povětrí vymylo náznaky očí a nosu, malá puklina v kameni zřejmě znázorňuje ústa. Nebo je to stopa po americkém náletu, kdy se v úzké Parléřově uličce střepiny odrážely od stěn chrámu a protějších domů jako míčky ve zběsilém pingpongovém mači? Postava rozpažuje ruce, jako by chtěla vzlétnout. Hynek z Ronova vypadá jako noční motýl přikurtovaný na zdi. Za pár let bude pískovcový reliéf vyhlazený úplně. Déšť a mráz rozemelou rozevřená motýlí křídla na zrníčka písku a ta se poztrácejí ve spárách dlažby před kostelem.

Možná by ke každému zobrazení mučedníka měl být připojen zástup těch, kteří byli umučeni k oslavě jejich mučednické smrti.

Ale šlo by o náročný úkol: jak přehledně zobrazit ten dlouhý průvod? Jako Stalina v čele zástupu věrných na obrovském pomníku, který z Letné shlížel na Prahu, než ho odstřelili? A koho by ta změt nejasných osudů a neznámých tváří zajímala?

Bílkův Hus tiskne na prsa ruce, v nichž drží bibli. Knihu chce uchránit před plameny. A do pískovcového Hynka s rozpaženými rukama vstoupil vrávoravý let noční můry kolem rozsvícené lampy.

Kdo se v Prahu zastaví před Goyovým obrazem *Pohřeb sardinky*, který představuje nějaký zvláštní rituál, jehož smysl historikové umění dosud neobjasnili, zaujme ho podivně se motající postava v bílé košili (snad rubáši?) s rozpaženými rukama. Komu zůstal v paměti obraz Hynka z Ronova z pískovcového reliéfu, položí si před Goyovým plátnem otázku: nebyl ten malíř někdy v Kolíně?

*... učený kolínský děkan Hynek z Ronova, který byl v dubnu roku 1421 se šesti mnichy z řádu dominikánů upálen před branou kouřimskou v Kolíně ve vysmolených a slámou vycpaných sudech. Tančili ti z Prahy kolem a zpívali, zaznamenal Christoph Riegel v knize *Der Elb-Strom*.*

Kolínské noviny hned po vztyčení Husova pomníku na hlavním náměstí na začátku první světové války upozorňovaly, že se okolí sochy stalo oblíbeným rejdištěm smečky psů. Psi pomník ničí a veřejnou pokladnu to bude stát peníze.

Brzy po invazi sovětských vojsk do Československa se v sedmdesátých letech minulého století na sídlišti pod vodárnou místní představitelé přihlásili k okupačnímu režimu odhalením Leninovy sochy. Ve snaze zamezit znesvěcování revolučního majestátu psy a opilci z blízké hospody obklopili pomník důmyslnou soustavou

vyvýšených záhonků, kvádrů a živých plotů. Jenže vynalézavost psů a opilců, co se týče močení zvláště v blízkosti majestátu, nezná mezí. A tak Leninův majestát střežily hlídky pomocníků Veřejné bezpečnosti.

František Bílek ani v roce, kdy bolševici vyhráli v Petrohradu svou revoluci, nedostal celý honorář za Husův pomník; jednotlivé splátky vázly.

Piši uctivě, abyste nezapomínali na mne! Dle úmluvy četl jsem, že mi v dubnu opět obnos pošlete, a čekám dodnes marně. Prosím uctivě o to! A i o opomenutý srpnový obnos, prosím; protože časy jsou těžké a vznikají mi tím veliké zmatky.

Dluh přečkal válku a pád Rakouska-Uherska. Bílkův dům-kosa v obilném poli nad Prahou stále není splacen.

Oslavy u pomníku Jana Husa se konají s pětiletým zpožděním. Sochař Bílek jej chtěl zasadit pod úroveň náměstí, do jakési mísy symbolizující hořící hranici. Hořící strom-Hus by tak získal kořeny. Mísa zahloubená pod úroveň náměstí vyvolávala u radních obavu, že by se tam mohly utábořit krysy, a tak Bílkův návrh odmítli a mísu nahradili záhonem s maceškami. Uražený umělec na oslavu do Kolína nepřijel. Městem procházely průvody s husitskými korouhvemi a lampiony, vyzváněly zvony. Po slavnostních fanfárách zapěl sbor spojených zpěváckých spolků Dobromila a Dobroslav píseň *Hranice vzplála*. Před pomníkem hoří hranice, sbor čeká, až plameny dosáhnou nejvyššího bodu, pak spustí *Ktož sú Boží bojovníci*. Nakonec sbory a publikum zazpívají hymny.

„Splácení dluhu Františku Bílkovi za dokončení pomníku Jana Husa jsme úspěšně dokončili,“ napsali po sedmi letech sokolové do novin. Ale ještě v předvečer druhé světové války si sochař stěžoval, že ho gymnasté a lehcí atleti z města nad Labem okradli a ožebračili.

V prvním roce německé okupace se v předvečer Husova svátku u městských lázní shromáždil zástup lidu u zažehnuté hranice. Na protějším labském břehu baryton zpíval píseň Hranice vzplála.

O dva roky později městská rada na pokyn oberlandráta doktora Eckholdta jednomyslně rozhodla o demontáži pomníku a o jeho uskladnění v městském muzeu do doby, než se vybere vhodné místo. Nejspíš půjde o park Borky na pravém labském břehu. O rok později úřad vrchního zemského rady zakázal Husa v Borkách instalovat s odůvodněním, že je válečná doba.

Rozložený pomník zázračně přežil nálety na Kolín v dřevěných boudách na zálabské Kalcovce a na pozemku u třídy Marie Terezie.

Po válce představitelé města rozhodli, že na náměstí se Hus nevrátí, neboť nejhezčí náměstí je náměstí bez soch. Je možné připustit jedinou výjimku, tou je socha prezidenta Budovatele. Masarykova socha ovšem bude po roce 1948 odstraněna a po roce 1989 se ani ona nevrátí zpět. Umístí ji před budovu gymnázia, vždyť nejhezčí náměstí je náměstí bez soch.

Putování z místa na místo nebo do nebytí, kam se vypravil Leninův pomník ze sídlištního náměstí po roce 1989, patří k životu kolínských soch. Kdyby si dal někdo tu práci a zakreslil do plánu města pohyby soch, možná by mu pod rukama vyrostl labyrint, v jehož spleti by se třeba dal nalézt nějaký smysl. Jako ve zvěrokruhu.

Pátého července v osmačtyřicátém Kolínští vztyčili sochu Jana Husa v parku na Vinařickém náměstí před funkcionalistickou budovou sboru Církyve československé husitské. Zadním traktem se do Vinařického náměstí otáčela Petruškova sodovkárna, z jejíchž oken ještě před první světovou válkou zaměstnanci vylévali na náměstí nočníky.

Bílá fasáda pravoúhle strohé budovy jakoby složené z kostek působí coby kontrastní plocha, proti níž se krouživým pohybem boků elvisovsky vlní kazatelova stromovitá postava. Rytmus Husova těla ovládá i plameny. Ale něco neladí. Socha je neúplná, zmenšila se. Během války se v provizorních skladištích, kam byla v rozebraném stavu odložena, část jejího trupu ztratila. Tělo je kratší o půl metru. Na slavnosti ale změnu proporcí sochy nikdo nezaregistroval. Po společné bohoslužbě Církve československé husitské a Českobratrské církve evangelické vyšli její účastníci z kostela seřazeni do průvodu, u pomníku *Strom bleskem pravdy zasažený, který shořev neshořel* čekali další lidé. Spolek Dobroslav přednesl chorál *Ktož sú Boží bojovníci* a píseň *Sláva Tobě*, o významu Husa pro únorový převrat promluvil spisovatel Zdeněk Kratochvíl. Vinařické náměstí bylo přejmenováno na Husovo, slavnost ukončily hymny.

Za sodovkárnou na někdejším Vinařickém náměstí Husův pomník v podobě hořícího mučedníka vrostlého do mohutného kmenu dokončil okružní cestu kolem desky Hynka z Ronova s rozpaženými křídly nočního motýla. On jediný zatvrzele setrval na místě a kolem něho jako kolem slunce putují všechny městské sochy. I Hus, jehož tělo zesponu dekorativně obtáčejí plameny a neodvratně mu postupují vzhůru po zádech.

Ve velkém sále budovy sboru Církve československé husitské zřídilo město v padesátých letech kino. Jednu sobotu v roce 1957 v něm promítali polský film *Orel se nevzdává* o předem prohraném odvážném boji polské ponorky na začátku války. Po projekci stáli otcové ze sídlištního domu s protiatomovým krytem včetně Josefa, pánů Tintěry a Vlacha a jejich malí synové před budovou sboru. Muži kouřili cigarety Lípa a přehrávali si některé scény z filmu.

Ve tmě se žhnoucími světýlky cigaret vypadali, jako by se jim hvězdná obloha překlopila na hlavy. Josef řekl: V té ponorce bych nedokázal přežít jediný den. Potřebuju vidět slunce, klidně bych bojoval i na poušti. Bojoval tak, jak umím já.

25. KAPITOLA

Rýma malíře Žufana

S chronickou rýmou se Jaroslav prý nenarodil, z nosu mu začalo téct až druhý den. Ve všech chorobopisech, které Jaroslava provázely v nemocnicích a lázeňských léčebnách, se uvádí, že rýma se spustila až druhý den jeho života. Kdyby se s rýmou narodil, léčili by ji jinak, řekl Marii jeden z lékařů. Ale v tom zmatku v porodnici, který provázel Jaroslavovo narození, by si kapičky u novorozencova nosu stejně nikdo nevšiml. Takže s tím druhým dnem to není úplně sto-procentní. Marie rodila poprvé, měla strach a už předem hlasitě nářkala. Josef sice díky kontaktům z časů, kdy pracoval v sodovkárně, zařídil, aby u porodu byl primář, který na nastávající matku mluvil uklidňujícím hlasem, ale nebylo to nic platné. Křičela bez ustání. Jaroslav žádný zvláštní odpor nekladl. Nechal se vytáhnout. Ven nijak nespíchal, ale ani se nehodlal rvát o pohodlně vyležené místočko v břiše. Prvně se podíval do ranního světla, ale jeho křičící matka o tom nevěděla. Byl zticha, ten rámus ho zaskočil. Teprve když se nadechovala k další tirádě a na chvílku přestala, využil jejího zaváhání a poprvé zakřičel. Synův hlas ji tak překvapil, že další kolo nářku vypustila. Ukázali jí řvoucího syna. Vykřikla. Polekala se Jaroslavovy holé hlavy. Porodní personál ji uklidňoval. Holohlavost se objevuje nejméně u poloviny novorozenců. O to více pak rostou vlasy později. Což se velmi záhy potvrdilo, ale po čtyřicítce se Jaroslavova hlava pomalu vracela k podobě, v níž se z matčina lůna prodrala na svět. Na porodním sále matka udiveně hleděla na holohlavé dítě. Josef přece vlasy má. Řídnou mu, to ano, ale... Když později vzpomínala na porod, nedokázala si vybavit, že by se podívala na synův nos.

Vláčný, to je vhodné přídavné jméno vystihující Jaroslavův příchod na svět. Vážil o pár deka víc než průměr. Brzy klesne do podprůměru. Na snižování váhy se neprojeví zklamání ze špatného odhadu (asi neměl z břicha tolik pospíchat), ale mlsnost. Zásadně nesnáší tekutou stravu. Ale ani tuhá mu moc nechutná. Mezní případy, jež představuje například kaše, vyzvrací hned. Zápach vroucího mléka nebo pohled na škraloup mu přivodí stejné problémy. Po většině jídel se osype kopřivkou, navíc špatně spí. Podvýživa se stane prvním problémem, který v jeho případě lékaři řeší. Kapičku u synova nosu matka zaznamená druhý den při kojení. Ještě nedokáže rozeznat, jestli pije, anebo jen tak naprázdno olizuje bradavku. Něco ji ale na prsu studí. Zvedne synovu hlavu. Spí, jazykem a rty pohybuje, jako by v puse držel bradavku, a u nosu mu visí kapička.

Zpočátku Marie stále nepřítomně hledí na Jaroslavovu holou hlavu. A to jsem mu dala jméno podle mého oblíbeného hrdiny ze zamilovaného románu...

Marie zavolá sestru. Jaroslav se asi nastydl, teče mu z nosu. Sestra ji uklidní. Chlapec nechce pít, co vypije, vyzvrací, a tak se matka a primář začnou kapičkou, která se občas proměňuje v hlen, zabývat asi až čtrnáct dní po jeho narození.

A po půl století Jaroslav náhodou přijde na to, že je příbuzný malíře Bořivoje Žufana, který se v osmatřiceti letech rozhodl pro dobrovolný odchod ze života kvůli velkým bolestem hlavy způsobeným záněty dutin. Ani v jeho případě se neví, jestli se s chronickou rýmou způsobující záněty dutin narodil.

26. KAPITOLA

Aloisova spálená ruka a jizvy po vlčích zubech

V půlce prosince přišel rozkaz, přesuňte se k Dodiči na Marmolatě...

Čtyři dny jsme vlekli děla na ledovec. Postavili jsme si chatrče z prken a dek a začali s vrtáním kaveren pro děla. Kaverna pro dělo musí bejt šest metrů dlouhá a tři metry široká, otvorem ne větším než čepice na druhou stranu skály čouhal konec dělový roury.

Italové zaútočili na vrch Sorrauta, kterej ležel před náma. Vzduch tam vibroval výbuchama. V malým prostoru se jich tolik válelo na sobě, že nám to připadalo, že se k sobě maj jak vyhladovělý milenci. Svištění letících granátů a šrapnelů, praskání strojních pušek. Silnej vítr boha války se proháněl celým údolím v podivnejch chumlech. Jednu chvíli se nám zdálo, že k nám z otevřenýho nebe v sevřenejch formacích sestupujou sevřený šiky andělů, pak se nad našima hlavama zase otevřela tlama pekelná. Podle libosti. Z děla v kaverně jsme pálili jak pominutý. Ani ve dne jsme vlastně nic neviděli. V ledový tmě způsobený padajícíma vločkama z nebe a sněhem, kterej ze země zvedaly poryvy bitvy, jsme kolem museli hmatat a věřit jak psi. Levou rukou jsem nabíjel. Najednou jsem v ní cejtil nesnesitelný brnění. Nevšiml jsem si, že mi ji popálil plamen z roury, kterej vyšlehnul při každým otevření uzávěrky děla.

Podívejte se, volal Alois u vánočního stromku. Vyhrnul si rukáv u košile a ukazoval jakousi skvrnu na kůži předloktí, která

podobala velkému mateřskému znamení. To mi zůstalo od toho nabíjení v kaverně!

Jizvy na noze zase ukazoval Jaroslavovi dědeček z Mariiny strany v Poličce. Zůstaly mu jako památka na východní frontu první světové války, kdy někde v zasněženém lese obklíčila oddíl rakouských vojáků smečka vlků. Vyhladovělá zvířata si vybrala jednoho z nich a na něho zaměřila své útoky. Objektem jejich zájmu se stal voják z Poličky. Útok vlků přežil. Rakušané ho vyznamenali za odvalu v boji.

V televizním dokumentu BBC o vlčích odborník na tato zvířata prohlásil, že jejich život zahalují mýty. Vlci prý nikdy neútočí na člověka. Takže ve válce se asi i vlci chovají jinak, řekl si Jaroslav. Po dědečkově a babiččině smrti se Alois tajně, aby o tom jeho žena Božena, Mariina sestra, nevěděla, vypravil pro rakouskou medaili do opuštěného bytu v Poličce. On si ji přece zaslouží, přinejmenším stejně jako Boženin otec. Medaile musí být v dobrých rukou. Měl velké štěstí, že sám může napravit dávné křivdy, když na něj s rakouskou medailí zapomněli.

Ráno už nesněžilo. Sníh na vrchu Sorrautty zčernal prachem. Všude se něco povalovalo. Některý dny si umím vybavit i s datumem. V noci sedmého prosince shazují italský letadla bomby – a příští den nám přečetli zprávu, že s Ruskem byl uzavřena mír. Jedenáctého prosince táboříme v údolí Val di Capra v metrovém sněhu u lesa na planině. Na noc si v něm vyhrabeme díry a přikrejujeme se chvojím. Připravujeme útok na Basano a Col di Rosso.

Zase neuvěřitelně mrzne. Při smrkání se nesmíte dotknout nosu, aby vám nezůstal v ruce. Taky pŕlměsíce zmrzlý moči musíte odlamovat strašně opatrně, jinak odlomíte přirození i s pŕlměsícem!

Moč totiž i v přirození zamrzala. Ve sněhu jsem viděl spoustu takovejch žlutejch měsíců s drobounkým zmrzlým ptákem! Nejlepší bylo močit přes kalhoty, sice vám hned zmrzly a hrozně vás řezaly, ale nepřišli jste o ptáka.

Na Štěpána jsme táhli do Campo di Mulo. Podle cesty leželi zcepenělí koně. Vařili jsme koňskej guláš. Chutnal jak z jedný vídeňský hospody u Svatýho Štěpána, kam se choděj ohřát fiakristi. Jeden mrtvej kůň měl ztopořenýho ptáka. Asi ho mrazivá smrt zastihla v nějaký příjemný představě.

(Tuhle historku se ztopořeným pyjem mrtvého koně slyšel Jaroslav také od vypravěčů, kteří popisovali bitvy z jiných válek. Ztopořený pyj mrtvého koně zřejmě patří k válečnické latině.)

Pak už si pamatuju jen studenej vítr, pokračoval Alois, svědění tváří pod neholenejma fousama, jiný to svědilo víc, mně fousy skoro nerostou. Vyfasovali jsme dvacet cigaret značky Sport, litr rumu a zrcátko, který jsem okamžitě zahodil.

V dolomitským pohoří Brenta, mezi krvavejma zářezama zapadajícího slunce v bílejš plochách stolovejch hor Bocca Brenta a Cima Tosa a narůžovělejma štítama Campanile Basso potaženejma ledovou krustou a ostrejma jak nejtenčí minarety na světě, jsem stál já a nikdo nestřílel. Válka skončila.

Alois se ty Vánoce naposledy vysmrkal do bílého ubrusu.

27. KAPITOLA

Špuntování krajiny a limonáda Jiskrovka se vsuvkou o létajícím pasákovi

Na urbanistické podobě Nepomuku a okolních vesnic se výrazně podílely požáry. Obrys nepomuckého náměstí nese stopy kostrbatého rukopisu ohňů, ve kterém jednotlivá písmena trčí sama za sebe bez úsilí spojit se ve slovo. V prolukách po ohních, kde narychlo postavili domy, se náměstí rozestupuje, trhá se do tvaru jakýchsi třásniček rozklepaných průvanem. Z podoby náměstí vyčteme i dávné dolování zlata: domy v jeho horní části jsou postaveny na kopci hlušiny vynesené v havířských putnách z chodeb pod městem. Podloží města chaoticky proštepovávají štoly bývalých zlatých dolů. Mapa chodeb neexistuje. Sklepy některých domů ústí do štol.

Od městského muzea a od hotelu U Zeleného stromu na vršku zlatokopecké terénní vlny se náměstí prudce svažuje dolů k obchodnímu domu a kostelu sv. Jana Nepomuckého. Vzhledem k velikosti Nepomuku se na první pohled jeho náměstí jeví jako nepoměrně rozlehlé, jako by svým nepřiměřeným rozměrem městečko zevnitř rozežíralo.

Z horní části náměstí, od hotelu s hostincem U Zeleného stromu, můžete vyhlížet v průhledech řídkou a nesoustavnou hradbou domů krajiny za městem: pole, lesy a siluety vesnic. Hranice mezi městem a okolím je prostupná. Město a jeho okolí vytvářejí spojitě nádoby. Obtížně se z nich uniká.

Světlo lampionových průvodů, které městem často procházejí, se v horní části náměstí vznášá nad domy jako slavnostně rozsvícená nehluchá vzducholod'. Právě do Nepomuku táhl v čele zástupu špinavých dětí, sirotků, kteří přišli o rodiče během třicetileté války, jezuitský divadelník a tanečník Chanovský. Jeho průvod uzavírala kára naložená andělskými křídly. Křídla původně patřila českým husám, které snědli vesničané nebo bratři jezuité v Klatovech. Odtud mělo vzlétnout hejno andělů pátera a dětí s husími křídly přivázanými na zádech, s těly opásanými koženými vaky naplněnými bahenním plynem z mokřadu u Polánky směrem ke kostelu sv. Jana Nepomuckého, pak by zamířili k troskám kláštera nepomuckých cisterciáků. Pro vzlet andělů nenajdete lepší místo, neboť zlato anděly pálí do chodidel.

V klášteře u nepomuckých cisterciáků, mnichů v bílých hábitech s černými opasky a škapulíři, ve kterých i spí, možná ministroval Jan Nepomucký. Na Nepomucko je z německého Ebrachu přivedla zdejší krajina s nedostatkem vody, hodlali ji zavlažit důmyslným systémem rybníků, a zlatonosný potok, který napovídal, že zlato by se v tomto kraji nemuselo jen rýžovat z potoka, ale stálo by za to prozkoumat okolní podzemí důlními štolami. Lidé potřebují poradit, jak mají s poklady naložit. Na takové rady jsou cisterciáci. Nejlepší řešení: odevzdat je Bohu nebo aspoň někomu, na koho Bůh nedá dopustit. Existenci mokřadu u Polánky cisterciáci pochopili jako potvrzení správnosti založení kláštera pod Zelenou horou. Podobně jako ortodoxní židé oddělují při vaření mléko od masa, cisterciáci chrání čirost vody a správnou vlhkost země, ve které vzejde sadba. V přechodné konzistenci bažin, v níž se chaoticky prolíná vlhko s pevnou půdou, se prý skrývá spojení s podsvětím, s nečistými silami, které prostupným povrchem

mokřadu vysílají signály a své agenty. Ano, bažiny jsou bránou do pochybného podzemního světa. Probubláváním zapáchajících bahenních plynů bažinatou bránou, pekelnou zadnicí, předvádějí nečisté síly svou přítomnost na zemi. Klášter postavený na tak exponovaném místě (nebo alespoň v jeho bezprostřední blízkosti) působí jako rušička. Pekelné signály se od základů kláštera odrážejí jako od trampolíny, vydávají se ovšem opačným směrem, než jak jsme u normální trampolíny zvyklí. Stavbou kláštera mniši nejen zašpuntovali mokvající ránu v krajině, ale vyvolali v podsvětí přetlak a vzájemné kanibalistické požírání sil zla.

Ale nic není jednoduché, ani špuntování krajiny rozředěné močály. Jak velké území takový klášterní špunt ochrání? Nesoustředí se nečisté síly k hranicím území chráněného klášterem a tam spojenou energií zaútočí? A co když klášter zanikne? I jeden požár krajinu odšpuntuje! Ale taková krajina, kde se pod nevábným povrchem bažiny soustřeďují nekalé síly, láká mučedníky k utkání se zlem. Kde jinde mohou více osvědčit svou velikost? Svou předurčenost pro bolestné umírání, které bude odměněno zápisem do zástupu svatých. Nebyl polánecký mokřad jakýmsi tréninkovým kempem svatého Vojtěcha a svatého Jana Nepomuckého?

A co Chanovský, který s družinou křídlatých dětí vyzýval na souboj mokřad a – evangelíky?

Ve svých celách cisterciáci udržují světlo i v noci a drží tak stráž, aby svět, kdyby se náhodou něco stalo s hvězdami a měsícem, celý nezmizel ve tmě. Za vlády cisterciáckých opatů se pro hříšníky z okolí kláštera praktikovalo útrpné právo.

Cisterciáci žijí beze slov, protože slova patří Bohu, domlouvají se znakovou řečí, posunky, zvuky způsobenými údery dřívek. Aleluja se tvoří zvednutím ruky, která napodobuje létání. Dělá se to kvůli

andělům, protože ti zpívají v nebesích credo. Úder zavřené pěsti znamená kov. Stejný znak cisterciáci používají pro psa, heretika a Čecha. Jak praví pověst, střechu a podlahu kostela Svatého Tajemství v areálu kláštera pokrývaly plátky zlata, a když vysvitlo slunce, zvedla se nad klášterem oslnivá záře doprovázená šumem andělských křídel. V západní věži nepomuckého kláštera totiž jeden mnich-vynálezce instaloval pět dřevěných figurín andělů s pohyblivými labutími křídly poháněnými strojkem s převody, které ovládala klika na způsob kolovrátku. Ve chvíli, kdy kolovrátek spustil šumot andělských křídel a nad klášterem se zlatě zablesklo, poutníci procházející Nepomuckem padli na kolena. Při aprílovém počasí s rychle se měnící oblohou poutníci klečeli raději celý den.

U hlavního oltáře v kostele cisterciáckého kláštera s dřevěnou soškou Madony vyprosila prý matka sv. Jana Nepomuckého uzdravení pro svého syna. Obraz u františkánů ve Vídni popisuje jinou podobu legendy: bezdětní rodiče světce si vyprosili jeho narození, což se vzhledem k jejich věku rovnalo malému zázraku. Vyplenění kláštera husity dřevěná socha přečkala, na rozdíl od pěti andělů mávajících labutími křídly, kteří vzplanuli jako vích. Madona byla přenesena do kostela Nanebevzetí Panny Marie v areálu tehdejšího zelenohorského hradu. Ondřej a Ferdinand, synové Ladislava ze Šternberka, tehdejšího majitele panství Zelená Hora, se přiklonili k evangelíkům a poutní místo hodlali zničit. Sochu přikázali rozštípat sekerou a spálit. Madona s Ježíškem z ohně vyskočila a vrátila se na oltář nepoškozená, jen se sekerou zaťatou pod levou lopatkou. Ladislav ze Šternberka, další bratr ničitelů Zelenohorské madony, na sochu změnil názor a vzal ji do císařského vojenského ležení u Pešti. Roku 1603 díky přímluvě Bohorodičky křesťané v bitvě

Turky porazili. Ladislav pak sochu prohrál v kartách. Madona se sekerou v zádech zamířila na hlavní oltář kostela sv. Jeronýma ve františkánském klášteře ve Vídni.

Madony na Nepomucku jsou orientované protiturecky. Černá madona z Nicova, vesničky u Myslíva s barokním kostelem a pramenem, jehož voda vykazuje afrodiziakální účinky, pokud ji ovšem pijete ve větrné krajině, pomohla zase polskému králi Janu Sobieskému porazit Turky v rozhodující bitvě u Vídně. Nesli ji v čele vítězného vojska.

Vesničané do ruin opuštěného kláštera vestavěli své skromné domky. Ještě dnes ve stěnách vesnických stavení najdete gotická okruží oken. Do prasečího chlívku vstoupíte dveřmi s veřejemi z raně gotického portálu. Jsme v kraji, kde se nic nesmí nechat zahálet: z kamenných rakví mnichů, které si mniši sami vytesali, sedláci nadělali žlaby pro dobytek. A jak už bylo řečeno, po osmačtyřicátém šikovní chovatelé králíků v okolí Nepomuku vystlali dřevěné kotce peršany ze zámku Zelená Hora.

Už ve třicátých letech se na zámku vyhazovaly staré prošlapané koberce. Řemeslníci je odnesli do lesa a odtamtud se dostaly na dvůr domu U Zeleného stromu. Do starých koberců ze zámku se v hostinci zavinovali jako do motýlích kukel rozjaření opilci a kouleli se v nich dolů po náměstí směrem ke kostelu svatého Jana Nepomuckého. A smáli se. Možná si mysleli, že u kostela vylétnou z kobercových kukel jako motýli.

Na náměstí před bývalou cisterciáckou školou míjeli v půlce cesty sochu prezidenta Masaryka v podživotní velikosti. Masaryk vypadá jako jakýsi troll, podzemní trpaslík, který se vynořil ze štol bývalých zlatých dolů. Ovšem z pozice chlapa kutálejícího se v koberci z kopce vyrůstá troll do velikosti muže, který se o vás bude umět postarat.

Vsuvka o létajícím pasákovi

Obecní pasák Vít Fučík byl drobný chlapík. Lidi mockrát napadlo, že ho silnější vítr odvane, že by se možná měl přivazovat k dobytku, který pásł. Říkalo se mu Kudlička.

V roce 1760 se Kudlička rozhodl, že bude létat. Neříkalo se o něm snad, že je postava do větru? Navíc určitě slyšel o leteckých pokusech pátera Chanovského. Sestrojil z plechu dvě křídla, vyztužil je a osázel husími brky. Na let se oblékl do kombinézy pošíité zvířecími měchýři a střívky naplněnými bahenním plynem, jímž okolí pastvin překypovalo. Vzhledem k potřebě měchýřů a střívek obvykle létal v časech zabijaček a posvícení. Pomluvy, že svědkové Kudličkových letů byli namol a šlo jen o jejich opilecké halucinace, vyvrací svědectví Žida Arnštejnera.

Jednou přistál v okně synagogy. Izák Arnštejner nebo Arnštejn tvrdil, že jako chlapec slychával vyprávění o poslovi z nebes, který se v předvečer sabatu 19. září 1783 zachytil na okně synagogy.

V kombinéze a s křídly letec vystoupil na střechu chalupy nebo na vysokou plošinu, kterou instaloval na koruně borovice, jiné stromy se nehodily, a vzlétl proti severozápadnímu větru. Křídla uváděl v pohyb rukama. Někdy startoval z hráze strpského rybníka. Zpočátku jen obléával jeho břehy, později letěl až do Vodňan. Plánoval let do Písku, ale cestou mu došly síly a vyprchal plyn z měchýřů a střívek, a tak nouzově přistál u Tálínského rybníka. Další cesta se mu stala osudnou, při přeletu rybníka Černoháje ho poryv bočního větru srazil na kamenitou hráz. Polámal si ruce a dlouho se léčil. Když ho pokáral farář z Bílé Hůrky, že svým nerozvážným činěním pokouší Pána Boha, Kudlička s létáním přestal. Plechová křídla rozstříhal na krucifixy a rozvěsil je po okolí, aby všichni viděli, že se kaje. Kál se asi jen na oko, protože po zranění u černohájského rybníka už stejně létat nemohl.

Podle jiné verze, kterou literárně zpracoval Jaroslav Foglar, Kudlička vynalezl moderní podobu jízdního kola. Oblékl si svůj úbor s měchy naplněnými bahenními plyny, na záda si připjal křídla a na hrázi rybníka se rozjel na kole. V plné rychlosti z kola vyskočil a vzlétl k obloze. Někdy letěl i s kolem.

O Kudličkovo létání se zajímala komise československé armády. Vojáci se v roce 1925 vypravili do jižních Čech. Pracovali na tajné české zbraní, jakési variantě V1, která by rozhodla válku. Tou zbraní měl být oddíl létajících cyklistů s křídly. Létající cyklisté by ve válečném konfliktu operovali především v horském terénu, tedy v českých pohraničních horách. Roj cyklistů s křídly na zádech by tiše přelétl frontu, aby zasadil smrtelnou ránu do zad nepřítele útočícího na československé pohraniční pevnosti.

Špuntování krajiny a limonáda Jiskrovka (dokončení)

Na začátku prázdnin v roce 1931 popíjel Josef se svými dvěma kamarády Strikerem a Koukolíkem v hostinci U Zeleného stromu limonádu Jiskrovka. Limonáda se jmenovala po manželce majitele hotelu a místního špeditérství plzeňského pivovaru. Tradiční vaření piva jako prodělečný podnik pan Jiskra zrušil, vzdal se i práva na pálení kořalky. Ale zavázal se, že se bude *starat o kašnu na náměstí a o trubky k ní vedoucí. Každý majitel domu U Zeleného stromu se musí pojistit proti ohni a ručí za škody ohněm svým jměním kromě ohně bleskem založeným, přenesením ze sousedstva neb jinou neoddělitelnou mocí.*

Zavedl také tradici limonády Jiskrovka, neboť jeho krásná paní v přípravě tohoto nápoje našla velké zalíbení. Dáma s rubensovsky štědrými tvary a úsměvem, kterým bez rozdílu častovala

všechny hosty, do atmosféry barokního městečka, v němž se narodil Jan Nepomucký a kde se v horní části náměstí chystali vzlétnout dětští andělé pátera Chanovského, skvěle zapadala.

Muži všech věkových kategorií z Nepomuku a okolí přicházeli k Zelenému stromu na limonádu Jiskrovka, kterou paní Jiskrová sama ze skleněných džbánů nalávala. Většina z nich běžně pila jen pivo a sladkými nápoji opovrhovala. Krása paní Jiskrové sice podnik významně zvyšovala obrat, neboť hosté nikdy nezůstali pouze u limonády, ale přinášela také problémy. Paní hostinská okouzila nejen domorodce, ale během války německé vojáky, po osvobození Američany a příslušníky československého motorizovaného pluku. Při vyjednávání o poválečném uspořádání a o vydání vlasovců si v hostinci U Zeleného stromu lili do sklenic s červenou Jiskrovkou vydatné dávky vodky důstojníci Rudé armády. Tajemstvím zůstane, jestli se ta jednání u Zeleného stromu konala jen proto, že široko daleko jiný pořádný sál nebyl, nebo pověst o krásné paní rozlévající červenou limonádu putovala vstříc postupujícím armádám.

Faráře od Svatého Jana, neboť i na něj působila krása hostinské, nad štěpánskou husou, kterou paní Jiskrová sama upekla, napadla hříšná myšlenka: co když v jejím případě jde o nepomuckou variantu neposkrvněného početí? Když ptáci v ráji mohou snášet zlatá vejce, husa v Egyptě snesla zlaté vejce, ze kterého se vylíhl sluneční bůh Re, tak proč by se ve Vojtěchově a Janově městě nemohla z ničeho nic procházet po chodníku, bez rodného listu, bez minulosti, tak krásná žena? Anděl to není, ze světla se taková bytost narodit nemůže. Podle Tomáše Akvinského se navíc andělé rodí jako mouchy.

Pan Jiskra svou ženu miloval, tudíž si z nenápadně soustrastných pohledů svých přátel nic nedělal. S nadhledem bral i výmluvnou

gestikulaci náhodných spolucestujících ve vlaku. Všichni mu chtěli naznačit, že muž, který se ožení s tak krásnou ženou, se jednoho dne musí stát paroháčem. Jinak to nejde, takové nápory ctitelů nelze přechkat v počestnosti. Ale vy, pane Jiskro, máte přátele, kteří to s vámi myslí dobře. Nenechávají vás v tom samotného, upozorňují vás dopředu, a tak se na to můžete připravit. Paroháčství vás nezaskočí. Předem si můžete chystat odstup od té smutné události. Horší je, když vás z ničeho nic podvede ošklivá manželka. To je pak tragický osud.

Tajemství nepomucké limonády spočívalo v sirupu, který si paní Jiskrová připravovala z malin nasbíraných v Kakovském lese u Myslíva. Maliny z lesa nad vesnicí, jež proslula jako úkryt podivného faráře Françoise Joachima Pawlovského, který se na tamní faře modlil místo ke sv. Františkovi k Voltairovi, byly neobvykle velké a rubínově rudé. A všichni, kdo limonádu paní Jiskrové pili, prohlašovali, že se s tak silnou malinovou vůní nikdy nesetkali. Takové maliny zrály jen na jedné stráni nad Myslívem. Když jste malinovník přesadili na jiné místo – stačilo ho posunout jen o pár metrů –, plody ztratily velikost, barvu i vůni. Na vůni myslívských malin se kromě složení půdy určitě podílel i sklon jižní stráně. Jedinečnost chuti myslívských malin je srovnatelná s nejlepšími odrůdami vína nebo chmele.

U nás jsou všechny podstatné věci rudé, řekla paní Jiskrová Josefovi a jeho kamarádům, kteří U Zeleného stromu popíjeli malinovou limonádu. Myslívské rubínové maliny, červené chloupky masožravé rosnatky z poláneckého mokřadu, červeně svítící Vojtěchův prst z břicha mořské ryby nebo jazyk Jana Nepomuckého v barvě korálů z Rudého moře, který neporušený vypadl ze světcovy lebky po stovkách let, pokračovala.

Paní Jiskrová ve svém výčtu vynechala řádění červeného kohouta v nepomuckém kraji, neboť mluvila s dětmi. Co se týče barev politického spektra, rudá v něm chyběla. Komunisté ve volbách na Nepomucku až do pětáctýřicátého neměli šanci. V Polánce například nedostali ani jeden hlas. Ale po druhé světové válce si to vynahradili. Zdejší kraj potvrdil svou zálibu v krajnostech: rudí komunisté hned po válce v kraji svatého Jana drtili své politické soupeře.

Červencové slunce rozpalovalo kostrbaté nepomucké náměstí a v hostinci U Zeleného stromu seděli tři kluci nad rudou limonádou. Paní Jiskrová si k nim sedla a chválila přednosti svého výrobku, varovala před konkurenčními limonádami a před neuváženým pitím nealkoholických nápojů, jímž si můžeme způsobit škodu na zdraví. Krásná paní mluvila mírně afektovaným hlasem jako postava z loutkového divadla.

Dokonce jako určitý druh letní otravy si můžeme přivodit opilst, řekla paní Jiskrová. A když po požití některého ovoce, zvláště třešně, višně a angreštu, vypijeme hodně vody, mohou se dostavit vážné zažívací poruchy připomínající otravu. Tato otrava se dá snadno vysvětlit. Pokusy v žaludcích zvířat potvrdily, že ovoce zalité dostatečným množstvím vody nabobtná do dvojnásobného objemu. Z hlediska zdravotního nejsou ideální ani citrónovky a malinovky ze sodovkáren. Do nich totiž jejich výrobci přidávají zvláštní látky, takzvané saponiny. Přidávají je tam, aby limonáda hodně pěnila.

V tomto místě se Jiskrová odmlčí, upije limonádu z jedné sklenice kluků a zašeptá neloutkovým hlasem, jako kdyby se bála, že v lokále sedí ještě někdo, koho si nevšimla: dneska nemusíte nic platit, limonádu máte zadarmo.

Saponiny jsou látky jedovaté. Já je do své limonády nikdy nedávám. Některé obsahují jedu hodně, například saponin obsažený v koukolu. V sodovkárnách ovšem nepoužívají ty, které mohou způsobit celkovou otravu. Ale zvracet po nich budete, kluci. Nesmíte jí vypít hodně, a hodně může být i půl litru. Limonáda se nehodí k tučnému jídlu. Viděla jsem na vlastní oči zvracet celé školní výpravy. Ve vedru se děti napily těchhle citrónovek nebo malinovek, bylo jim špatně i po velejemné Bažantově limonádě z Přeštic.

Vždycky jsem chtěla být učitelkou, řekla paní Jiskrová a odešla do kuchyně.

28. KAPITOLA

Lví nevěsta se vsuvkou o Josefově seznámení se Zitou

Destinnová měla strašně silnej, sametově temnej hlas. Každěj chlap se z tý jeho síly, byť z jejích prsou vystupoval s lehkostí, s níž uniká duše z těla umírajícího, pomátl. V tu chvíli nevnímal její malé obtloustlé tělo a cikánskou pleť. Zapomněl na šneky, který každý Vánoce Ema připravila místo štedrovečerního kapra. Šneky museli všichni její hosté jíst a chválit, protože zpěvačka se považovala za dobrou kuchařku. Zpočátku jí nešly hlavový tóny. Pěkně se kvůli tomu vztekala. Na babiččině statku ale jednou viděla, jak tlučou máslo. Rytmus máselnice jí tak uchvátil, že z toho blahem přivírala oči, a cítila, jak jí smetanová pěna, ze který se v máselnici utluče máslo, stoupá do nosu a odtud stéká do krku. Takhle nám to vyprávěla po představení *Prodaný nevěsty v New Yorku*, řekla Růžena malému Jaroslavovi.

V noci v hotelovém apartmá, kde mezi poházenějma šperkama kolem její postele pochodoval náměsíčnéj zvěřinec, vyprávěla o másle, který se rodí ze smetany jako Venuše z mořský pěny. Tenkrát u máselnice ze svejch úst konečně vypustila hlavový tóny.

Klikou máselnice z potemnělého dřeva točila na dovolené v Polánce Jaroslavova máma Marie. Babička Anna na hroudu utlučeného másla vyryla šablonou čtyřlístky. Zbylou smetanovou pěnu babička vylila z máselnice do obrovského hrnce s bramborovou polévkou. Jaroslavovi, který nesnášel vařenou zeleninu, se udělalo nevolno jen při pohledu do hrnce, v němž ve vírech vroucí vody

lehce proplouvaly houfy nerozkrájených hlav hřibů, lišek a stroužků česneku strhávané ke dnu kusy celeru, cibule, celými mrkvemi a brambory. A když ucítil vůni smetanové pěny, omdlel.

Co je to za kluka, omdlí z polívky, řekla Marii babička Anna. Na noc jeho postel obkládáš lavorama a hrncema s vodou, aby na něj nedoskočily blechy. Snad by ho jedno bleší kousnutí nezabilo.

Hlas Destininnový srovnávali se stříbrem. Každý šperkař ti řekne, že stříbro sluší mladejm ženám. Jen vyzrálý ženy si můžu dovolit zlatý šperky, řekla Růžena. Slyšeli v jejím forte rudej žár, její piano znělo bleděmodře, tmavě fialový kosatce objevovali v sametovejch rejstříkách jejího hlasu. Tím svým hlasem, kterej kritici přirovnávali k barevnýmu klavíru, zblbla všechny. A co nezvládl její hlas, to obstaralo její levé oko.

Když zpívala nebo flirtovala s muži, tak se jí levé oko, v normálních situacích jen neznatelně větší než pravé, nápadně zvětšilo. O rozdíl ve velikosti očí pěvkyně, který byl patrný zvláště v situacích, kdy se dívala vzhůru, se zmiňuje ve studii *Ema Destininná v pohledu oftalmologa* oční lékařka Vlasta Doležalová z Mariánských Lázní, která Jaroslavovi zachránila pravé oko zraněné při úrazu, když se chlapec léčil v lázeňském domě Berta.

Hrabě Fedorek, pokračovala Růžena, kterej ji slyšel jako Carmen, si hned nechal kolem pasu vytetovat hada, kterej si požírá ocas. Byl to kompliment, poněvadž toho hada Ema měla namalovaného na stínidle v ložnici. V ložnici mu ukázala kostlivce Ivana, ne své tělo. A když jí hrabě chtěl ukázat svého hada na břichu, vysmála se mu. A vyhodila ho.

Krásnou, barevně vyvedenou lví hlavu na břicho a hady vinoucí se po celé délce nohy až k chodidlu znal hrabě Fedorek jen z vyprávění šťastnějších soků, vyděšených mladíků, kteří zpěvačku směli vy-

prošťovat z Napoleonovy uniformy. Později ji vyměnila za čerkeský kroj, což nervózní chlapce vůbec neuklidnilo. Pokud zpěvačka chtěla své tetování utajit, musela si natáhnout dvě punčochy přes sebe, skrze jednu totiž tetování prosvítalo. Ale chlapi toho lva a ty hady chtěli vidět, šíleli z ní, chtěli se dotknout jejího nahého těla.

V Babelsbergu u Berlína natáčela film *Lví nevěsta*. Ten němý film oslavoval podmaňující moc zpěvu. Za pár minut zpěvačka inkasovala honorář šedesát tisíc korun. Časopisy uveřejnily fotografie z natáčení: klec s klavírem, na kterém leží lev, u něj stojí zpěvačka a zpívá, tedy otevírá ústa, jako by zpívala, film je přece němý. Zpěvačka nutí lva, aby vyskočil na klavír, zpěvačka zpívá v kleci deseti lvům a čtyřem lvíčatům z Hagenbeckova zvěřince. Před natáčením dali lvům pořádně nažrat. Možná je i trochu omámili. V každém případě se nemohli ani hnout. Lva na klavír muselo zvedat pět chlapů, ale to diváci filmu a čtenáři časopisů netušili. Po natáčení vyšla Ema z klece, řekla Růžena, a volala do davu ctitelů: Ohleďte můj tep, není zrychlen ani o jediný úder!

Ema si sama vybírala své milence. Dokonce i jejich jména naznačují, o koho šlo, že to byli velmi nesmělí, mladí, subtilní a dost hloupí mládenci, třeba Vilík Tábořský nebo Karel Mušek. Právě s Vilíkem a Karlem podváděla všechny ty slavné muže, kteří se jí dvořili. Odmítla Carusa. Ponižovat úspěšné a sebevědomé muže ji bavilo. V duetech s Carusem na jevišti neskromně strhávala pozornost na sebe. V soukromí ho jako muže s posměchem odmítala. Když se svlékala před Vilíkem, nahlas se ho ptala, co tomu říkáš, Caruso? Vilík nevěděl, co má odpovědět.

Nevýznamný herec Karel Mušek se směl dívat na řvoucího lva nad jejími stehny, nejen dívat, ale doktor Karel Muck, dirigent, nástupce Gustava Mahlera v Praze, jí nesměl sundat ani tu vrchní punčochu.

Dinh Gilly, sborový zpěvák arabského původu s francouzským občanstvím, seržant 1. pluku alžírských Zuávů, si s ní mohl dělat, co si zámánil. V Pucciniho opeře *Děvče ze zlatého Západu* s Emou vystupoval živý kůň. Během představení se pod Emou-Minnie kůň splašil a vyhodil ji ze sedla. Z jeviště letěla do zákulisí. Myslela si, že je to poslední chvíle jejího života. Do náruče ji chytil sborista Dinh Gilly. Spíše na něho spadla. Byla z toho láska na první pohled. Muže, kteří jí zachránili život, zbožňovala. Při rybaření v potoce u Pouzdřan nedaleko Brna spadla do tůně a topila se. Z vody ji vytáhl pěvec Mario Roman (Ing. Kunstovný). Ten den mu koupila zlaté hodinky a ukázala řvoucího lva.

Rok před válkou si Ema-Libuše vymohla, aby do role Přemysla obsadili Gillyho. Obecenstvo sedělo ve zlaté kapliče jako opařené. Arab jako otec českého národa by přicházel v úvahu jen tehdy, kdyby všichni domácí barytonisté náhle vymřeli, ale těch ještě několik žilo, psali kritici. Nebýt Emy na jevišti, tak by publikum Gillyho, klopýtajícího v češtině i v notách, vyneslo ze Stadice do studené Vltavy.

Každá zmínka o tetování na stehnech a bříše, jež tak vzrušovalo její milence a později i životopisce, přivádí Spolek přátel Emy Destinnové bez ohledu na režimy, které jsou u moci, k šílenství. Staré ženy píší romány, pěstují kočky a vyvolávají duchy. Všem těmto zálibám se Ema věnovala už jako mladá. Navíc sama sestavovala hlavolamy.

Vsuvka o Josefově seznámení se Zitou a o balení se do koberce na svatbách

Paní Petrušková, sodovkářova manželka, potkala Josefa v horkém letním odpoledni. Josef byl opálený a vypadal, jako by sám vydával

sluneční energii, kterou do sebe natáhl. Takhle si paní Petrušková představovala obchodního cestujícího s limonádou. Při pouhém setkání s ním lidi dostanou žízeň. Bydlel ve studené a vlhké místnosti přímo ve fabrice. Petruška nesmírně toužil po tom, aby se limonáda KOLI prodávala v Praze. Byl to bláznivý nápad, Prahu ovládala Zátkova limonáda. Konkurenci z venkova Zátka odrovnával tvrzením, že ji sladí cukerínem. Do Prahy se výrobci limonád z venkova neodvážili vkročit a Zátkovi se postavili jen na malých městech a ve vesnicích. Vyrazit s limonádou na Prahu byl odvážný nápad hodný Hannibalova srdce. Pokus o překvapující výpad. Nečekaně se objevit u bran Říma. Josef obcházel se vzorky limonády s malinovou příchutí pražské hospody. Následoval tak slavného rodáka z města, z něhož do Prahy vyjžděl – klenotnického a zámečnického učně, který pracoval i jako čistič lahví v lékárnách a prodavač limonády a cukrovínek, Jana Kašpara Deburaua, pierota s pomoučeným, věčně mladým obličejem.

Většinou Josefa vyhodili, hned jak se představil. Hospodští křičeli, že z něho táhne cukerín, a hrozili pěstí.

Ta limonáda je dělaná z opravdových malin a ne z jablek a rybízu, jak je míchají jinde, řekl kulhavému majiteli hospody U Fleků. A když ji budete pít ve větru nebo aspoň v průvanu, překvapí vás její účinky. Používáme totiž zvláštní vodu. Přivážíme ji až z Nicova, ze zázračného místa. Hostinský jen pokýval hlavou.

V hospodě U Fleků zůstal Josef na večeři. Přisedl si ke stolu, kde seděla Zita s Růženou. U jiného stolu nebylo volno. Zitě bylo osmnáct a doprovázela matku, která tam vystupovala v kabaretním představení: zpívala a sama se doprovázela na ukulele. Karty tehdy ještě nehrála. Kulhavého staříka, majitele podniku, sice odmítla a vzala si mladého pošťáka, ale byla zvědavá, jak si její bývalý ctitel zařídí život bez ní. Růžena si celý život pohrávala s možnostmi,

co by se stalo, kdyby se v nějaké životní situaci rozhodla jinak. Myslela na to v posteli před spaním, i někdy přes den se přistihla, že si představuje, co by se stalo, kdyby včera do biografu přece jenom šla. V které řadě by seděla a koho by tam potkala? Aspoň zpozvzdálí jako svědek pozorovala, jak si počínají lidé, do jejichž života nevstoupila. Ať už to chtěli oni, nebo je odmítla sama.

Jak Zitu, první Josefovou manželku, popsat? Krása se popisuje obtížně. Takový popis může sklouznout k vylíčení průměru. A není krása jen přibližováním se k harmonii? A ta si libuje v průměru.

Zita si ten večer určitě oblékla bílé volné šaty. Jaroslav je viděl na jedné černobílé fotografii. Ty šaty byly jakoby lehce, možná ledabyly přehozené přes štíhlé tělo. Pod šaty prosvítal energický a temperamentní pohyb. Nahé tělo se oblými tvary dotýkalo látky šatů, tisklo se na ně, napínalo je, až se zdálo, že každou chvíli se látka roztrhne a Zita z nich vystoupí jako Venuše z lastury. Její nazlátlá broskvová pleť, černé vlasy a modré oči vytvářely s bílými šaty zvláštní barevný souzvuk. Zita se smála. Ten smích se choval jako její tělo pod šaty: jako by napínal imaginární závoj. Připadalo jí neodolatelně komické, že žena, kterou znala z kuchyně, v níž na plotně pekla bramborové placky, z ponocování nad šicím strojem, z vážných rozprav s otcem poštákem, ze smutného pokyvování nad smutnými zprávami ze školy, kde Zita nedosahovala valných výsledků, neboť nedokázala sedět bez hnutí v lavici a někoho pozorně poslouchat, právě zpívala, tančila a hrála na ukulele. Josef v černých nažehlených šatech a bílé košili s kravatou působil sebejistým dojmem. Voněl malinami. Opravdu? Nebo to z tašky voněly lahve s limonádou? Ta limonáda se mohla do tašky trochu vylít. Jaroslav si vzpomněl, jak chodil s otcem do skladu jeho pojízdné prodejny, s níž jezdil po venkově na konci padesátých let.

Sklad smíšeného zboží vytváří zvláštní labyrint vůní. Voněly tam rozinky, hřebíček, lískové ořechy, pomeranče, mýdlo, prášek DDT, voda po holení, kyselé zelí a sušené švestky. Ano, sušené švestky bojující s křimickým zelím, to byla ta nejsilnější vůně, kterou si v souvislosti s Josefem a jeho skladem vybavuje.

V Hamburku jsem pracoval v jednom skladišti, kam snad sto let vozili žoky s kávou. Vůně té kávy se natáhla do podlahy a zdí. Byla nahořkle štiplavá, řekl Josef ve skladu.

Zita ukázala na jeviště a řekla: Tohle je moje matka. Chodí sem jen jednou za čtrnáct dní, jinak je v domácnosti. Můj otec proti jejímu vystupování nic nenamítá. Mohla se stát velkou kabaretní umělkyní, ale narodila jsem se já.

Kdybch se nestyděl, také bych vystupoval v kabaretu, řekl Josef.

Růžena dokončila číslo a vrátila se ke stolu. Jste mi nějaký povědomý. Jako kdybch se s vámi už někdy setkala, řekla.

Na zítřejší odpoledne Josef pozval Zitu na procházku k Vltavě. Slíbila, že přijde.

Jak se vlastně choval k ženám? Jaroslav se zamyslel. Především podle fotografií Zity a Marie se dalo soudit, že se pohyboval ve společnosti krásných žen. Nakonec i paní Petrušková byla atraktivní žena. I jako stará dáma si udržovala šarm a její úsměv naznačoval, že si kdysi vybírala v zástupech ctitelů.

Čím je přitahoval? Podivnou směsí rozpačitosti a odhodlanosti? Nebo svou zasněností, spíše odstupem?

Dejte si na mě pozor, vždycky udělám, co si usmyslím. Když se mi nechce spát, jdu se klidně ve tři hodiny ráno projít z Ruzyně, kde bydlíme, do Prahy, řekla Zita.

Druhý den Josef na břehu Vltavy, kam Zitu pozval na rande, vyndal z aktovky lahev s kolínskou malinovou limonádou, nalil ji

do dvou skleniček, které přinesl s sebou, a řekl, nepřipadá vám ta barva zvláštní? Zita se napila.

Při zabijačce se u nás s vepřovým jazykem zachází jako s relikvií, řekl Josef. Ano, uvařený vepřový jazyk na zabijačce snědí, ale než spolknou poslední sousto, mohou si něco přát. Jinde se taková přání vysílají za padající hvězdou. Josefův způsob mluvení, gesta jeho rukou s dlouhými prsty, masivní zlatý prsten s monogramem JK jí připomínaly Růženu na pódiu u Fleků. Ale nesmála se, rovnou se zeptala:

Kde budeme bydlet?

Nepočkala na odpověď a pokračovala:

Vlastně nic neumím. Ničím jsem se nevyučila. Umím trochu vařit, spravím vám košili, ponožky ne. Ty si budete muset koupit nové, až staré roztrháte. Budu chtít, abyste byl pořád se mnou doma. Abyste se mnou každé ráno dlouho ležel v posteli. O to později můžete přijít z práce. Proč by se jinak lidi měli brát, ne? Na procházky budeme chodit za město...

Kdo nás bude živit? řekl potichu Josef.

Nikdy jsem s nikým nežila, ale vím dopředu, že když si s někým zvyknu spát, potom sama neusnu.

Co když bude válka? zeptal se Josef.

Neodpověděla.

Budeme bydlet v Kolíně, pokračoval Josef. Věděl o jednom volném bytě ve vile na kraji města. Za zahradou vily směrem od města jsou už jen pole a třešňové háje. Dozrávají tam tak veliké a temně rudé třešně, že ani v Itálii takové nemají. Vantoch je přidává do griotky, k višním, spolu s nezralejma vlaškejma ořechama. Z okna je vidět věž budovy gymnázia se štíhlými sloupy podpírajícími střechu věže, ty sloupy mají tvar obrovských legionářských pušek s bajonety. Třeba někdy vystřelí, usmál Josef. Záhadná sfinga v Egyptě taky promluví, až nastane konec světa.

Jak to bylo dál, zamyslel se Jaroslav. Uvažovat o sexuálním životě Josefa, svého otce? Ano, zemřel v neděli odpoledne po milování s Marií. Oba usnuli. Když se Marie probudila, Josef už nežil. Za hranice toho odpoledne v úvahách o Josefovi a sexu jeho syn nikdy nepokročí.

Navzdory špatné náladě většiny národa, která v ponuré atmosféře druhé republiky ani nemohla být jiná, probíhala podle fotografií první Josefova svatba v rozverném duchu. S výjimkou zachmuřeného ženichova otce Václava, jehož výraz připomíná básníka a generálního inspektora československé armády Josefa Svatopluka Machara. Od první svatby uplynulo jedenáct let, ale na fotografiích z druhé svatby je Josef o dvacet let starší. Všichni se smějí (nebo se aspoň snaží usmát) do fotoaparátu.

Chtěla jsem šaty jako družička, a když mi je nedali, probřečela jsem celý obřad, vyprávěla o Josefově druhé svatbě Jaroslavova sestra Zita. Z kostela šli svatebčané do Aloisova bytu v Kouřimské ulici. Po obědě mě dali spát do místnosti s dorty. Neusnula jsem. Pozorovala jsem mouchu, jak se topí v moři šlehačky. Schválně jí nepomohla. Chtěla ji potrestat? Nebo si přála, aby ji Josef spolkl? Za to, že se po smrti její mámy znovu žení? Mohli přece žít jen spolu, otec a jeho dcera, řekl si Jaroslav. Jindy Zita líčila, jak šlehačku z dortů opatrně olizovala.

Uprostřed veselí na druhé svatbě si Josef také lehl na zem a zabalil se do koberce. Mohla to být vzpomínka na křivé nepomucké náměstí, z jehož horní části se dolů kutáleli opilci zabalení do koberců, které vyhodili ze zámku Zelená Hora.

V domě s protiatomovým krytem navštěvoval Josef pana Vlacha, kolegu z práce, který bydlel s manželkou a třemi dětmi ve třetím

patře. Přátelé z továrny Tatra spolu hráli halmu. Občas se při hře posilovali pivem. Po pár locích se přátelsky poštuchovali a oslovovali se Čajíčku. Josef se opil tak dvakrát do roka. Opíjel se do radostné nálady. Žádná chandra. Žádný náznak splínu. V povznesené náladě se zabalil do koberce. Ležel zamotaný ve srolovaném koberci a smál se. Někdy ovšem koberec nebyl po ruce, pak mu posloužila deka, peřina nebo dámské šaty. Na plesu továrny Tatra se schoval pod plesovou róbu manželky ředitele fabriky. Mohlo se to považovat za politickou provokaci. Člen dělnické třídy z přinucení se ukrývá pod šaty manželky dělníka, který se díky příkladnému životu stal ředitelem. Ale všichni byli opilí a Josefův nápad jim připadal jako dobrý žert.

Partičku halmy s panem Vlachem někdy přerušil zvonek. Za dveřmi stála paní Tintěrová, drobná paní z prvního patra, a prosila, aby šli s ní, že to na manžela zase přišlo. Děti naštěstí už spí. Hráči beze slova přikývli a sestupovali po schodech za paní Tintěrovou. Manžel ležel na skříní a na nikoho nereagoval, jen se díval do zdi. Oba hráči halmy si stoupli na židle a pana Tintěru opatrně, jako nějaký křehký předmět ze skla, sundali, odnesli do ložnice, svlékli do podvlíkaček a uložili do postele. Pan Tintěra nekladl žádný odpor. Ani neotevřel oči. Před únorem 1948 měl krejčovství, teď vozil v Tatře ze skladu do dílen materiál. S vozíkem mu musela pomáhat jeho paní, svačínářka, jinak by do dílny s vozíkem nedorazil, tak byl slabý.

Ten váš František je lehounký jak pírko, řekl Josef.

Je to hodný člověk, vzorně se stará o rodinu, jen někdy vleze na skřín. Jinej se opije a je sprostěj, řekla paní Tintěrová.

Dávám ke skříní židli, aby se nepotloukl, pošeptala jim ještě ve dveřích paní, které před válkou záviděly všechny ženské ve městě šaty, které jí ušil její hodný manžel.

Josef se zabalil do koberce na obou svých svatbách. Ležel na zemi asi tak deset minut a pak vstal. Oprášil si šaty a choval se, jako by se nic nestalo. Byl strážlivý. Byl jako herec, který po představení vystoupí ze své role do civilu. Ovládal dokonale umění něco skončit a něco dalšího začít, myslel si, že umí v přítomnosti utopit minulost a budoucnost. Spíše uměl skvěle zapomínat. Nestaral se o ztracený čas. Když se ho někdo zeptal, proč se do toho koberce zabalil, nevzpomínal si, že se před chvilkou válel na zemi. Takhle zapomněl na válku. Na limonády, se kterými obchodoval a jejichž recepturu ovlivnil. Dělal frézaře a hotovo. Žádné limonády, žádný továrník.

Petruška mu k první svatbě poslal dlouhý blahopřejný telegram. Bohužel nemůže se osobně dostavit. Musí osobně dohlížet na první zásilku KOLI do Prahy. Flekovi si ji objednali. Existují dvě verze jedné černobílé fotografie. Josef na ní líbá nějakou ženu. Celým tělem ji zakrývá. Nelze ji poznat. Jaroslav je přesvědčen, že líbá Marii. Jeho sestra si myslí, že ta líbaná žena je její matka Zita. Celé dětství se na tu fotografii dívala před spaním. Nosila ji v penálu do školy. Ta fotka mi pomáhala, řekla Jaroslavovi.

29. KAPITOLA

Ženský pogrom v polabském městě a likérník Kocvera (Kocwera)

Marie Havlínová, služka u manželů Brettlerových z Kolína, zmizela pár dnů před Velikonocemi v roce 1893. Tělo utopené Marie vylovili z řeky až za měsíc. Nejspíš spáchala sebevraždu, psalo se v úřední zprávě. Na těle nenašli stopy násilí. Ale po městě se rychle šíří zpráva, že dívku rituálně zavraždili Židé. U márnice s mrtvým tělem služky se srotil dav rozrušených žen. Židovku, která šla kolem, zahnal kameny. Pokoušely se vylomit dveře márnice, aby si na vlastní oči prohlédly rituální bodné rány na dívčině těle. Rozčileným ženám museli domluvit strážníci. Pak sprostě spílaly Židům i strážníkům. Národní listy v článku referujícím o případu Marie Havlínové výkřiky kolínských žen vytečkovaly.

Na pohřeb Marie Havlínové se dostavily dva tisíce lidí. Ženám, které nepronikly do márnice, se podařilo vyhodit rakev z pohřebního kočáru. Vrhly se k mrtvole, která vypadla z rakve na ulici, a servaly z ní šaty. Hledaly rituální rány. Nalezly je v posmrtných skvrnách. Ženy chňapají po cárech šatů mrtvé služky. A ty, na které se nedostalo, trhají alespoň sousedčin kabát. Dav hysterických žen rozhání policie až ve chvíli, kdy si jedna chtěla uříznout kousek prstu zemřelé. Po pohřbu jdou ženy k Labi. Nad hlavami drží jako standarty v procesí k panence Marii cáry šatů nešťastné dívky. Průvod doprovázejí šaškující děti. Dav se zastavil u řeky. Dvě ženy upadly na zem v hysterickém záchvatu. Ostatní házejí zbytky služčiných šatů do řeky.

Po pohřbu začaly v kolínských novinách Polaban vycházet články proti cukrovarům. Většinu cukrovarů vlastnily židovské rodiny. Kupujte u křesťanů, nabádají nežidovští obchodníci. Kolínští měšťanostové obdivují vídeňského starostu, známého antisemitu Karla Luegera. Krásný Karel, jak se Luegerovi ve Vídni říkalo, vysoký muž s dlouhými vlnitými vousy správného árijského odstínu, se nikdy neoženil. Krásný Karel tak udržoval mnoho Vídeňanek v naději na šťastný sňatek. A když se vdaly za jiného, aspoň přinutily své muže, aby Karla volili. Kdyby vídeňský starosta přijel tehdy do Kolína, velmi by se podivil, že ho na nádraží vítá dav rozvášněných Češek. Čechy, kteří se tenkrát ve velkém stěhovali do Vídně a kazili její německý charakter, totiž nesnášel ještě víc než Židy. Rakušané Čechy nemilují. Důvodů existuje spousta: husitské plundrování, rozbití Rakouska-Uherska, potměšilé chování Pepíků a parazitování českých přistěhovalců, kteří se odmítají hlásit ke slovanským kořenům, na rakouské identitě. Vlastně Češi vydávající se za Rakušany nenávidí své bývalé krajany nejvíce. V minulém století ve svém antičeském vymezování Rakušané dvakrát zaváhali. Poprvé, když hladovějícímu Rakousku po první světové válce poslal speciální vlaky s potravinami prezident Masaryk. Podruhé překročily československo-rakouské hranice vlaky naložené potravinami a uhlím, které nadšení Češi vypravili jako výraz vděčnosti za vítězství rakouského hokejového mužstva nad Švédskem. Rakušané se tak významně přičinili, abychom se na pražském šampionátu v roce 1947 poprvé stali mistry světa. Na tribuně štvanického stadionu se při památném zápase Rakousko-Švédsko seznámí Josef a Marie.

Karel Lueger do polabského města nepřijel. Na kolínském nádraží přivítali jiného významného hosta z habsburské metropole. Rituální vraždu Marie Havlínové přijel vyšetřovat doktor Ernst Schneider, vídeňský specialista na objevování křesťanské krve

v macesech. Doktor Schneider pásl po velkém případě. V Kolíně zkoumal cukr z cukrovarů židovských majitelů, neárijský olej z řepkových olejen a alkoholické nápoje, které prodávali židovští obchodníci. Zajímal se o griotku nymburského likérníka (a Žida) Ludvíka Vantocha. V temně rudém nápoji by se krev dobře ukryla. Tělo nešťastné dívky z Kolína přece našli až u Nymburka. Prý ho tam odnesl proud Labe. Ale kdo ví, jak to bylo. Doktor z Vídně hledal stopy krve ve studnách, v sodovce a v limonádách. O kolínských limonádách se kvůli podezření z rituální vraždy Marie Havlínové psalo ve vídeňských novinách. Doktor Ernst Schneider odjel z Kolína narychlo. Kolínské pivo přivedilo vídeňskému doktorovi silné střevní potíže, stejně jako Bakuninovi na pražské barikádě. Na výrobě kolínského piva se ale žádný Žid nepodílel.

Schneider odcestoval z Kolína hodně rozčilený a dával za pravdu svému šéfovi Luegerovi. Ano, Češi jsou pěkná cháska. Neměl sem vůbec jezdit. Celé město navíc příšerně smrdí. A na tom smradu se rovným dílem podílejí Židé i Češi.

Historie výroby nealkoholických nápojů v Kolíně má své datum, které by mělo být slaveno. V roce 1886 koupil závod bratří Fischerů na výrobu řepkového oleje v prostoru bývalé klášterní zahrady na Kouřimském předměstí Josef Kocvera, podnikatel z Kouřimi.

Továrna jemných likérů a veškerých druhů lihovin, sodové vody a šumivých limonád. Obchod pravým jamajským rumem, francouzským Cognacem, moravskou slivovicí, rakouským i uherským vínem, pravou Malagou, Madeirou atd. Odporoučí vše za ceny nejlevnější.

Během několika let závod přestavěl na výrobu sodové vody, likérů a octa. V novinových reklamách dává ve svém jménu přednost kosmopolitnímu dvojitému „w“ před jednoduchým „v“ - v inzerátech zejména německých novin tedy vystupuje jako Josef Kocwera.

Změna „v“ na „w“ byla v té době běžná, dnes se zdá, že se tak podnikatelé a obchodníci chtěli vyvázat z českého prostředí, ale opak je pravdou. Změnou „v“ na „w“ hájili správnou výslovnost svého jména v německojazyčném prostředí, neboť například Kocveru vyslovují Němci jako Kocferu.

Jinak to bylo s bratry Wantochovými, Gustavem a Ludvíkem, kteří nejdříve míchali griotku doma v Nymburku, vozík se soudky tahali psi. Když se jim začalo dařit a psy vystřídali koně, pohádali se na život a na smrt, protože Ludvík nechtěl ani slyšet o tom, že by vyráběli ještě něco jiného než griotku. Gustav se držel při zemi a chtěl podnik jistit ještě výrobou octa, hořčice a džemů. Gustav se odstěhoval do Lysé nad Labem, kde se proslavil hořčicí Guwa, ovšem jeho griotka konkurenci s bratrovým likérem prohrávala na celé čáře. Ludvík změnil ve svém jménu W za V a zřekl se tím tak svého opatrného bratra, který ponižoval jejich jméno banální hořčicí. Ludvík Wantoch dodával svou griotku s portréty operetních zpěvaček na etiketě na císařský dvůr. Griotte Ludvík Wantoch na světových trzích konkurovala proslulé Bols Cherry Brandy. Ludvík po válce likérku na dluh zmodernizoval, ale jeho banka Bohemie, u které měl úvěr, zkrachovala a nymburský podnik převzali opatrní Wantochové z Lysé nad Labem. Značku Griotte Ludvík Wantoch si ponechali, protože měnit V za W na etiketě griotky by znamenalo zbytečné náklady.

Karel Čapek ve fejetonu *Jména* napsal: *Veliké plakáty všude: Vantogrio! Elveko! Jak je to libozvučné! A jak je vám blaze, když rozluštíte ty mezinárodní rébusy: inu, je v tom přeslavné jméno pana Vantocha, L. Wantoch, Griotte, Kolín.*

Čapek Vantochovu likérku omylem umístil do Kolína, ale jméno nymburského likérníka, který si nechtěl špinit ruce hořčicí nebo džemem, proslavil, neboť kdo by neznal kapitána Van-Tocha z *Války s mloky*?

Na přelomu století vystřídal v bývalé olejné likérníka Kocveru, který umřel, František Růžička. Pokračoval v prodeji likérů a vín a vyráběl sodovku. Kromě studniční vody povolilo okresní hejtmanství v Kolíně užívat pro výrobu sodovky také vodu z nového městského vodovodu.

Pět let před Josefovým narozením, v roce 1912, koupil Růžičkův podnik sídlící v Zahradní ulici číslo popisné 46 Oto Petruška. Navázal na výrobu likérů, ale hlavně hodlal vyniknout ve výrobě nealkoholických nápojů. Petruška byl aktivním členem protialkoholních spolků. Výrobu likérů a jejich prodej chápal jako nutné zlo, neboť prodejem nealkoholických nápojů by podnik neudržel. Pokrok bez obětí není možný. V Petruškově případě se pokroku obětují konzumenti likérů. Petruška je nechce odepsat, pouze plánuje snižování podílu alkoholu v likérech. Rád by realizoval sen svého pršínského předchůdce Pavla Fischera a na baráčnických slavnostech ve stínu stromů zahrady za továrnu zdarma rozléval nealkoholický likér.

Ještě téhož roku, kdy podnik od Růžičky koupil, získal Petruška koncesi na výrobu sodové vody v Kolíně. Stal se členem živnostenského společenstva výrobců sodové vody v Praze a zaplatil společenstvu inkorporační taxu v hodnotě 50 korun. *Společenstvo vyrábitelů sodové vody, minerálních vod a šumivých nápojů během pár týdnů shledalo, že podnik vyhovuje předpisům, které stanovilo, a protože se nejedná o vznik závodu nového, ale o převzetí již stávajícího, byl provoz továrny bez připomínek povolen.* Brzy poté Petruška obdržel povolení na výrobu octa a výrobu lihovin studenou cestou.

Jaroslavův sen z 12. dubna 2004 (Pondělí velikonoční), Košíře

Má jet vlakem do Moskvy na služební cestu. Už nestihne zajít domů, aby se mohl připravit. Volá Marii, aby mu zabalila nejnnutnější věci do kufru a kufr přinesla na nádraží. Ať nezapomene na tmavé šaty, poněvadž tam má sjednanou významnou schůzku. Do haly přišla s Bedřichem, svým druhým manželem. Marie je mladá, Bedřich zestárl. Je z něho skoro mumie. Usmívá se. Přinesli dvě velké tašky plné sklenic s naloženými okurkami. Lák je kalný a okurky tak zelené, jako by ani nebyly naložené. Okurky se budou hodit, řekl si Jaroslav. Ušetřím pár rublů. Marie mu podává lahev s domácím sádlem. Bedřich to nemá vidět. Jaroslav sám odchází na vlak. Jde k nástupišti, ale nádraží se změnilo. Dře se s taškami plnými sklenic s naloženými okurkami. Je na nádraží, ale dochází mu, že na nástupiště musí jít až někam za obzor. Necítí žádnou nervozitu, ani ho nenapadne, že by mu mohl vlak ujet. Jindy ho ve snech o cestování zachvacují návaly panické hrůzy: vlak ujede, on přejede, nemá jízdenku, nepoznává známou krajinu, ztratí se mu zavazadla.

30. KAPITOLA

Mág Jelínek a nanebevzetí Jana Nepomuckého se vsuvkami o počasí a dějinách v Polánce a o útoku kobylek na Blovice a zázračné záchraně Nepomuku

Informace o ztrátě všech důkazů o narození, dětství i o požáru rodného domku Jana Nepomuckého by mohla být dobrou zprávou pro jeho životopisce. V takovém případě si totiž mohou vymýšlet nebo dosazovat oblíbená schémata a klišé převzatá ze životopisů jiných svatých, jako to udělali legendisté v případě nepomuckého pobytu svatého Vojtěcha. Jenže tentokrát z nějakého neznámého důvodu drželi uzdu své fantazie hodně zkrátka, což dokládá zmatený příběh o strašení v Janově rodném domku po jeho mučednické smrti. Jistě, v domě, kde straší, chce bydlet málokdo. A že lidé z takového domu dávají před kostelem přednost poláneckému mokřadu, odkud vybublávají nečisté síly své temné nápady, také neudiví. Poslední majitel domu se jmenoval Jelínek. Kronikáři neuvádějí, odkud se v Nepomuku vzal, ale obšírně se pozastavují nad tím, jaký to byl zvláštní člověk. Skvěle ovládal magické umění uhranout a přimrazit k zemi člověka. Uměl přimrazit i zvíře. Někteří zmrazení lidé už nikdy nerozmrzli. Nerozmrzlé osoby hrobník zahrabal na hřbitově v místech, kde se pochovávali sebevrazi nebo lidé, kteří zemřeli náhlou smrtí, například je zabil blesk, a proto se nemohli vyzpovídat a dostat poslední pomazání.

Smrt bez zpovědi svědčí o nepřízni nebeské vrchnosti a pro posmrtný osud středověkého člověka měla fatální následky. Zmrzlá zvířata, například veverka nebo i krávy, vesničané potopili do poláneckého mokřadu. Někteří zmrzlí lidé a zvířata se z Jelínkova kouzla probrali. Probuzený člověk nebo pes si nechápavě protírali oči. Stáli v kaluži studené vody a zably je nohy. Klíč, podle kterého mág rozhodoval, kdo rozmrzne a kdo ne, kronikáři nezaznamenali. Při přimrazování živých bytostí Jelínek využíval síly temné vody. Vysláním mága Jelínka do Janova rodného domku, na jehož místě později postavili barokní kostel svatého Jana, jako by samo nebe zkoušelo, jestli si lidé z Nepomuku zaslouží svatého rodáka. Vzhledem k nesoustavným návštěvám kostela tamními sedláky, strkanicím evangelíků s katolíky, za něž přišel trest v podobě krupobití, krádežím nepomuckých zlodějů v místních kostelech a časté opilosti kostelníků v kostele svatého Jana, která se projevovала zmateným vyzváněním, kdy poledne připadlo na večer a pohřeb se měnil ve svatbu, ta zkouška nedopadla nejlépe.

V těžkých časech temné vody, mága Jelínka a venkovanů, kteří se modlí neradi, udržoval Boží naději klapot poláneckého mlýna. Mlýn mlel jen někdy, proud na potoce tam často ztrácí sílu, protože v Polánce prší nepravidelně, málo nebo naopak moc. Ani jedna z těchto variant mlýnu nesvědčí. Přerývaný, nepravidelný klapot mlýna, který v Polánce zní zřetelněji než opilecky popletené vyzvánění kostela v blízkém Nepomuku, jako by bubnoval do kraje zbožných legend a ve věcech víry vlašných sedláků příběh slavného nepomuckého rodáka Jana, ve kterém se utkává temná voda se zářícím světlem.

Zpráva o způsobu odchodu mága Jelínka z tohoto světa v kronikách chybí. Asi se propadl do poláneckého mokřadu a vrátil se tam, odkud vyšel.

Při narození Jana Nepomuckého sestoupila ke střeše domku jeho rodičů, kteří si v pozdním věku vymodlili dítě, nadpozemská záře v podobě zlatého deště. Jeden z autorů Janova životopisu, Bohuslav Balbín, který nesměl pedagogicky působit kvůli nejasnému mravnostnímu poklesku při styku s mladými chlapci, zase psal o ohnivém plameni, který při Janově narození vyšlehl nad jeho rodným domkem. Na pozadí temné siluety města domem projel elektrický výboj stejně prudce jako hrozící Vojtěchův prst vnitřnostmi mořské ryby. Repertoár zázračných triků má svá omezení. Lampionový průvod v horní části nepomuckého náměstí slavící založení republiky mohl skromným náznakem připomenout světelné události doprovázející Janovo narození. Ostatně podobný trik chtěl použít i primář plukovník Horák, aby vyléčil Jaroslavovy nosní sliznice.

Barokní malíř Karel Škréta v předloze k rytině spisku *Fama posthuma* zavěsil nad domek Janových rodičů světelnou auru. Vypadalo to, že dům exploduje, jak byl plný světla.

Stejný ohnivý plamen mrtvého a do nebe se ubírajícího světce tak osvítil, takže se celá Vltava rděla: tuť bys spatřil nesčíslný počet velmi jasných světél, jako by oheň s vodou v mír vešel a po vodě splejval; a právě tehdy rozmohla se voda a šířeji se vlny zdvíhaly u velikého množství a větší světla tělo svatého mučedníka po vodě vyprovázela, jiná předcházející, jiná za ním jdoucí nejináče jako by mu průvod dávala.

Podle dokladu za zaplacení odměny byl malíř Škréta prvním restaurátorem Dürerovy *Růžencové slavnosti*, která v tomto vyprávění sehraje důležitou úlohu. Ale ani nejmodernější metody jako rentgenová fluorescenční analýza stopy po opravách barokního malíře na obraze nenašly. Vysvětlení může být několik: restaurátor Gruss v 19. století barokní zásahy eliminoval, nebo v Praze tehdy existovala dvě Dürerova plátna (na dokladu o zaplacení se

píše jen o Dürerově obraze bez bližšího popisu), případně Škréta vzal honorář a opravu neudělal – anebo se stal zázrak: Dürerovy a Škrétovy barvy a tahy splynuly v jeden celek.

Vsuvka o počasí a dějinách v Polánce

Ataky temné vody představují v nepomuckých a poláneckých kronikách vděčné téma:

V neděli 29. května o půl třetí přitáhla mračna a spustil se ohromný liják s bouřkou, za které v Nepomuku třikrát uhodilo. Liják proměnil se v průtrž mračen, takže ve čtvrt hodině bylo vše pod vodou. Kanály nestačily vodu pohlcovat, a tak se voda valila přes silnici v Palackého třídě a vnikala do bytů, kde kupř. „U Stachů“ číslo popisné 15 byly skříně i s prádlem pod vodou. Ze stájů musel býti vyváděn dobytek do vyšších poloh, prasata plovla ve chlévech ve vodě, sklepy byly úplně zaplaveny. Průtrž trvajíc půl hodiny zaplavila louky i zahrady a vše bylo jeden rybník. Zahradník Hynek Suchý v Zel. Dole a vedlejší domky Kříže, Kováře zaplaveny byly tak, že lidé nemohli se dostat z domu ven. Obecnímu sluhovi Žežulkovi zbořil příval vod celou stodolu. Brambory na svahovitých polích byly z větší části odplaveny, ani se nevědělo kam.

Počasí zaznamenávané v polánecké kronice vítězí nad dějinami. O mnichovské smlouvě a odstoupení pohraničí tam nenajdete zmínku. Na vstup nacistických vojsk do Prahy a následnou Hitlerovu okupaci Československa reagovala jediná věta ukrytá v popisech jarních sněhových bouří a červnové povodně, která na drahách smetla seno do koryta bezejmenného potoka. Zima byla mírná, již 7. března 1939 někteří občané seli. Ale 10. března začala nová zima. Sněhové bouřky sbíhaly se jedna za druhou. 15. března převzala

Říše ochranu nad Česko-Slovenskem. 17. června byla velká povodeň a kroupy, takže na potoku museli domkáři chytati seno.

V roce 1968 počasí v kronice Polánky úplně zastřelo dějiny, vpád vojsk Varšavského paktu je zmíněn až v krátké poznámce učiněné po roce 1989. Vojenskou intervenci, která ukončila „pražské jaro“, polánecký kronikář vytěsnil informacemi o mírné a krátké zimě a o zastřelení sedmnácti kanců, kteří ničili skromnou úrodu na místních políčkách. Polánecké kance si hýčkali nimrodi z Plzně. Na podzim uspořádali hon a vesničany pozvali na kančí guláš. S kastrůlkem přišli i dva pamětníci pověstných koroptvích hodů z počátku století. Jablek se v Polánce v roce 1968 urodilo tolik, že o ně nikdo nestál, valníky plně naložené ovocem z Polánky tahaly traktory do moštárny v Nepomuku. V tom roce vyhořel Antonův dům číslo popisné 4, který při rodinné hádce zapálila babička Antonová, manželka jednookého dobrovolného hasiče. Pojišťovna záměrné založení požáru odhalila a pojistku nevyplatila.

Nanebevzetí Jana Nepomuckého (pokračování)

Jako každý mučednický příběh musí také ten o Janovi obsahovat vedle kladné postavy i tu zápornou, neboť dobro bez zla je jako pivo bez pěny. Bůh a ďábel vytvářejí nerozlučnou dvojici i v Janově svatém příběhu. Ďáblem je král Václav IV., kterého katoličtí a němečtí kronikáři líčí jako lenocha, rváče, vraha a kurevníka, co se tahal s lazebnicemi. Václav IV. se zachoval hanebně už jako nemluvně, protože pochcal křtitelnicí. Český král dal prý upéci na rožni vlastního kuchaře za to, že nedopekl kapouna. Jednoho bavorského šlechtice zase předhodil lvu, leč lev odmítl nešťastníka sežrat.

Král měl neshody s arcibiskupem Janem z Jenštejna. Arcibiskup zmizel z Prahy a vznětlivý vladař se v jeho zastoupení musel spokojit s generálním vikářem Janem.

Generálnímu vikáři nejdříve svázali ruce za zády. Vytahovali ho na žebříku, pak mu nasadili palečnici. Do boků a slabin ho pálili pochodněmi. Podle jiných kronikářů se do pálení zapojil sám král. Chtěl, aby mu Jan vyzradil obsah královniny zpovědi, neboť podle těchto kronikářů měl být jejím zpovědníkem. Rodák z Nepomuku po mučednicku mlčel. Současní historikové vybadali, že nic vyzradit nemohl, i kdyby chtěl, protože královniným zpovědníkem nebyl. Zmučené Janovo tělo strčili do pytle a ten svrhli z Karlova mostu do Vltavy.

O tom není sporu. Václavovi nenaklonění kronikáři a legendisté by mu opilství a kurevnictví ještě odpustili, s jeho účastí na mučení Jana by to také šlo nějak zařídit a předat mučící pochodeň do ruky někomu jinému, ale s královými sympatiemi ke kacírským husitům se nedalo dělat nic.

Pytel s Janem dopadl do řeky a ihned se začaly dít podivné věci. Vody v řece ubývalo a mlýny přestávaly mlít. Klapaly podobně přerývaně a výhrůžně jako mlýny v Polánce, když se do Janova rodného domku v Nepomuku nastěhoval mág Jelínek.

Po svržení světcova těla do Vltavy přišel na Václava IV. trest, panovník ucítil v ústech pachutí hnijící vody, která naplňovala jeho vnitřnosti. Ta pachutí ho nikdy neopustila. Překryla každé víno, kterého se král napil. Z kvalitního moku se staly patoky. Král Václav IV. od té chvíle pil žebrácká vína. Světec a jeho příznivci byli po vylovení pytle z řeky naopak obdarováni: mučednickovy ostatky ve Svatovítském chrámu vydávaly pronikavou vůni růžového sadu.

Po husitských bouřích se církev v Čechách rychle oklepala z příkoří a začala s přípravou sbírky zázraků. Zázraky povýší Jana mezi blahoslavené a posléze ho posunou do ctihodné společnosti svatých. K beatifikaci stačily slabší kalibry zázraků. Třeba svědectví devadesátiletého nepomuckého řezníka Pavla Otčenáška. Staříčský řezník se svěřoval sběračům zázraků v sutanách s obličejem neřeznický zalitým slzami, *oculis lacrymantibus respondit*. Večer při svíče si četl v malých modlitebních knížkách o sv. Janovi, neboť na tlusté historické knihy řezník nemá čas, a ráno pak viděl, jak z dobytka, který právě porazil, vychází vůně a záře, jako by z něj vycházelo slunce. S popisem vůně si Otčenášek nevěděl rady. S nápovědou, že to mohla být vůně kadidla, nesouhlasil. Stopy po ohni nebo uzení na mase nenašel. Maso rozporcoval a prodal pravidelným zákazníkům za obvyklé ceny. Na zázraku poctivý řezník nevydělává.

Podstatnější událost se přihodila v roce 1719, kdy byly z hrobu vyzdvíženy Janovy ostatky. Ve zbytcích dřevěné rakve ležela v černých a červených cárech látek neporušená kostra s rukama zkříženými na prsou, s lebkou otočenou k oltáři. Chirurg Šebestián Fuchs sestoupil do otevřeného hrobu, opatrně odstranil zbytky hlíny a látek do nádoby, protože celý obsah mučedníkovy hrobu je velmi žádaným artiklem. A pak jednotlivé kosti, kus po kuse, podával svým spolupracovníkům nahoře. Rozechvělí anatomové očekávající každou chvíli nějakou mimořádnou událost znovu skládali kostru na stole s bílým ubrusem. Udivovala je žebra, vlhká a jakoby mokvající olejnatou tekutinou, odražená česka pravé nohy a na hlavě patrná stopa po úderu o mostní pilíř. Nebo to byla stopa po mučení? Světcovu lebku vyzvedl chirurg Fuchs z hrobu jako poslední. Byla plná hlíny. Sakristián Potůček opatrně přenesl těžkou lebku ke stolu, aby z ní vysypal zeminu. Na bílý ubrus místo hlíny vypadl kus měkké načervenalé tkáně... Stalo se tak

před očima všech přítomných. Anatomové a sakristián Potůček vykřikli: Zázrak, to je jazyk, Jan nám sděluje, že zemřel kvůli zachování tajemství svaté zповědi! Přesvědčení se změnilo v jistotu, jakmile doktor Puchmann s ranhojičem Schutzbrettem nařízli tkáň skalpelem a konstatovali, že i vnitřní strukturou odpovídá skutečnému jazyku.

Dne 4. července 1721 byl Jan Nepomucký ve Svatém Vítu blahorečen, to už Janův jazyk ležel v křišťálovém relikviáři ve Svatováclavské kapli. Nový blahoslavenec vstupoval mezi zemské patrony slavobránou napodobující gotický sloh. Tělo vyzdvížené z původního hrobu rozdělili na tři části: trup s končetinami, hlavu a jazyk. Kostru bez hlavy uložili do skleněné rakve. Na tu slávu ji oblékli do skvostného kanovnického roucha se zlatými knoflíky a s pláštěm přes ramena, v rukou držel bezhlavý světec mučednickou palmu, krucifix a dva klasy, zlatý a stříbrný. Uprostřed procesí nesli svatovítští kanovníci na brokátových a sametových polštářích mučedníkovu lebku se zlatou korunou ozdobenou vsazenými drahokamy. Nejvyšší pocty – nést mučednický jazyk na polštářku obšitém perlami – se dostalo arcibiskupu Khuenburgovi.

Před kostelem vítr natřásal pestré cechovní korouhve a praporece zbožných bratrstev, hlas zvonů se sléval se salvami z hmoždířů a zpěvem přítomných křesťanů. Jásot ovládl mysl všech účastníků procesí, napsal kronikář.

Vsuvka o útoku kobylek na Blovice a zázračné záchraně Nepomuku

Zázraky a divy, kterými dosud disponovali Nepomukovi uctívači, však papežovi nestačily. K prohlášení blahoslaveného Jana za

svatého představovaly chabou municí. Církevní pravidla vyžadují minimálně dva prokázané a svědecky doložené zázraky. Zázraky, ne nějakou povídačku starého řezníka o světélkujícím mase, které kostelník aspoň mohl rozložit v kostele místo svíček, což ani neudělal. V řadě drobných zázraků, v nichž měl budoucí svatý určitě prsty, jako bylo náhlé vyléčení atrofie paže Teresie Krebsové, záchrana Rozálie Hodánkové před utonutím v řece či Václava Buška před pádem a následným utopením ve studni, přišel první pokus o pořádný zázrak: světec zachránil obyvatele Nepomuku před morem v roce 1680. Purkmistr a rada města Nepomuku se usnesli na pravidlech pro uvarování rány morové. Pro zázrak, který nastal, nebyla důležitá následující opatření, neboť ta se uplatňovala i v jiných městech: zvonění a modlitby, vykuřování města jalovcem, zřízení šraněk ve všech ulicích s vartujícími mušketýry, aby do města nevstoupil nikdo nezvaný, žebrákům se almužna a chléb uděluje za šraňkami, a pokud kdo toto nařízení poruší a ubytuje ve svém domě cizince a někdo v tom domě pak zemře, tak mrtvý bude pochován na drahách v blízkosti mokřadu. Ale zázrakem byla sama skutečnost, že Nepomuku se morová rána vyhnula – na rozdíl od sousedních měst, která přišla skoro o všechny své obyvatele. Jenže ani tento pokus o zázrak nevyvolal ve Vatikánu velké nadšení. Mor totiž řádil i na svatých místech, která měla být ušetřena všech pohrom. Kdyby mor do Nepomuku dorazil, všichni by onemocněli, ale nikdo by neumřel, to by byl zázrak!

Jeden zázrak aktivisté ve věci svatosti Jana Nepomuckého z nepochopitelných důvodů nechali ležet ladem. V nepomucké kronice se píše:

Dne 22. srpna 1683 přiletěly nesčíslné houfy kobylek z Uher a Moravy, které když letěly, tři hodiny prý slunce nebylo vidět. Rozložily se okolo Smolivce, Dožic, Čížkova, odtud letěly k Blovicům, kde na ně

zvonili v kostele. V Blovicích se rozložily a sežraly na 50 strychách oves. V Nepomuku se objevily pořídka. Kobylky byly neobyčejně velké, hlavy nepřiměřené, okolo krku měly obojek, pazour některý zelený, některý barvy železné, nohy dlouhé a na konci pazoury jako kotvy ostré, křídla čtverá a svrchu křidel jakoby hebrejská slova napsána byla. Na holých místech vyžraných kobylkami zůstaly hromádky zrněk oranžového písku.

Chování hmyzu, i když s gangsterskými rysy Židů, zřejmě není žádoucí pro zařazení do výčtu žádoucích zázraků. Židé usazení v Blovicích prožili několik bezesných nocí. Ale kromě několika pytlů mrtvých kobylek vysypaných za prahy jejich domů s výkřiky „To si v synagoze počtete“, „Tóra na křídlech kobylek“ nebo „Proč kobylky neletěly do Nepomuku? Protože tam nejsou Židi“ se v blovickém ghettu nic hodného zaznamenání nepříhodilo. Mrtvé kobylky v Blovicích přikládali do kamen, ze kterých se ozývalo dunivé praskání, jak se v žáru rozskakovaly hmyzí trupy s hebrejskými písmeny a velké hlavy s obojky na krku.

Mág Jelínek a nanebevzetí Jana Nepomuckého (dokončení)

V lednu roku 1725 se konečně dostavil zázrak, který svou originalitou zapůsobil i na vatikánské editory svatých příběhů znuděně přemírou nadpřirozených skutků zavánějících banalitou a plagiátorstvím.

Světicí biskup Mayer v pražském Svatém Vítu přistoupil k polštářku se světcovým jazykem a políbil ho. Janův jazyk se dosud jevil jako beztvará suchá hmota bez známek života. Po biskupově polibku šedivá hmota bezvládně spočívající na polštářku ožila.

Jako by do ní vstoupila krev. Zabarvila se do šarlatova. Přesně takovou barvu měla limonáda Jiskrovka z hostince U Zeleného stromu v Nepomuku ve sklenici, kterou Josef zvedl proti slunci na den sv. Bartoloměje, protože velký zázrak vždy doprovází skupina malých satelitních zázraků.

Objem hmoty svatého jazyka na polštářku poněkud naběhl, stopy naříznutí se viditelně roztáhly, biskup zahlédl drobné žilky, v nichž po staletích začala opět pulsovat krev. Přesně tak to biskup viděl.

Drobné zázraky předznamenávají příchod zázraku velkého. Prudké stříhy a surrealistické montáže nejsou předmětem Boží přízně: otoky rtů a jazyka byli na Nepomucku trestáni zloději, kteří ukradli peníze z pokladniček kostelů a kapliček. A když se po krádeži napili vody ze studánky, naběhly jim rty do rozměrů koňských pysků a stali se z nich kentauři, kteří ukončili svůj život v poláneckém mokřadu. Jen Bůh ví, jak úzká vede hranice mezi zázrakem a ošklivým skutkem.

Biskup ve Svatém Vítu před svatým jazykem padl na kolena. Nevěřil svým očím, tak je zavřel. Když je otevřel a zjistil, že limonádová barva světcova jazyka se nemění, zavolal ostatní kněze, aby i oni viděli ten zázrak na vlastní oči. Všichni pak společně zkoušeli, jestli se nestali obětí optického klamu nebo jestli proměnu jazyka nezpůsobila změna teploty. Přemístili relikvii dál od hořících voskovic, vyměňovali barevné podložky, nakonec ji vynesli na slunce před chrám. Barva a objem jazyku se neměnily. Ten lednový den pořádně mrzlo a velká zima, jak známo, neroztahuje, ale stahuje. Jazyk nemohl tudíž naběhnout a zčervenat následkem zimy, muselo jít o nepopiratelné dílo Boží, vzkázali z Prahy do Vatikánu. Mohl být v tomto těle, které leželo v zemi více než tři sta let, ukrytý život? Nebo může existovat krevní oběh

takříkajíc o sobě, ptali se pražští anatomové, jen jako znamení o nevyzpytatelných Božích úmyslech? Světcovo tělo se celé rozložilo a zpráchnivělo, pouze jazyk se zachoval neporušený. Jazyk, který mlčel, když tělo mučili. Proto nelze změnu barvy a nabíhání jazyka vysvětlit přirozenými příčinami. Ve Vatikánu si dovolili zapochybovat. Co když ten dojem způsobila iluze rozsvícených svíček? A venku kněze oslnilo slunce... Nezpůsobila změnu barvy a objemu přemíra dotyků a polibků Janových obdivovatelů? Ne, ve chvíli, když jazyk vypadl z lebky, ho nikdo nelíbal.

Na stranu pražských anatomů se přidali italští kolegové. Občas si přinesou domů lidský jazyk zabalený v plátně, aby si ho po večeři v klidu prozkoumali. Po jídle někdy usnou a na jazyk zapomenou. Plátno rozbalí až za několik dní a místo jazyka tam najdou už jen červy. Janovo tělo dlouho leželo v řece, a kdyby šlo o normálního smrtelníka, jazyk by tam nabobtnal vodou a v řádu přirozeného procesu by ho hniloba udolala ještě dříve, než kdyby ho normálně pohřbili.

Za čtyři roky od podání žádosti byla ruka v rukávě. Průčelí lateránského chrámu v Římě zakrylo triumfální sloupořadí zdobené girlandami, erby a obrazy a nahoře nad štítem chrámu se vznášel na kašírovaných mracích Jan z Nepomuku. Doprovázeli ho a do slávy nebeské zvali jeho jmenovci Křtitel a Evangelista. Uvnitř baziliky stovky hořících voskovic osvětlovaly obrazy ze života světce. Uprostřed chóru pod baldachýnem seděl na trůnu papež. K jedenácti schodům vedoucím k trůnu umístili dvě nejcennější relikvie: lebky apoštolských knížat Petra a Pavla.

V devětadvacátém roce osmnáctého století na den svatého Josefa, pěstouna Páně a patrona Českého království, papež Benedikt XIII. nad lebkami Petra a Pavla oznámil, že mučedník Jan Nepomucký

se napříště smí nazývat svatým. Následovalo Te Deum laudamus, fanfáry, víření bubnů, salvy děl na terasách Andělského hradu a vyzvánění všech tří set zvonů římských chrámů. Souzvuk římských děl a zvonů triumfující nad skromným šepotem pražského svatořečení vynesl prvomučedníka zpovědního tajemství k zaslouženému nebeskému výsluní.

Nebeský Jan v organizaci zázraků nepolevuje ani ve chvíli největšího vítězství: Žid Jakub Loewy se jako správný bezvěrec chystal na cestu do pekla. Jenže napil se vody s prachem smeteným z Janova hrobu. Kdo mu tu vodu podstrčil, není důležité. Žid rázem vstává z umrlčího lože zdrav a bezodkladně se vypraví k jezuitům, aby ho pokřtili.

Prach a hlínu ze světcova hrobu, které do nádoby shromáždil chirurg Šebestián Fuchs, dopravily portugalské lodě do Indie, aby tam evropští osadníci užívali lžičku pražského prachu před spaním jako prevenci proti tropickým chorobám.

Janův jazyk v relikviáři ve svatovítském pokladu směli věřící líbat až do roku 1866, jenže po dočasném přemístění svatého jazyka v krabici od bot otce malířky Zdenky Braunerové do salcburského exilu v obavách před pruskou okupací Prahy v čase rakousko-pruské války bylo zjištěno, že tkáň není v nejlepší kondici, a líbání bylo zakázáno. Jezuita Jan Křtitel Votka spočítal, že při průměru padesáti tisíc líbajících ročně byl Janův jazyk od roku 1729 až do zákazu líbání políben šestapůlmilionkrát.

31. KAPITOLA

Cizinecká legie a pomalu se potápějící loď u Tobruku

Josef se do Afriky mohl dostat přes Palestinu a Marseille.

Na začátku příběhu legionářů, kteří o svém působení v Cizinecké legii napsali vzpomínky, se v marseillském přístavu vynořil verbíř. Jeho strážlivé oblečení v karnevalu přístavních individuí působilo uklidňujícím dojmem. Slušně oblečený pán s pronikavými očima se nejdříve zeptal: Chceš poznat Alžír a Maroko? Chceš cestovat do Indočíny? Nemáš peníze?

Nečekal na odpověď a objednal lahev červeného vína.

Neumíš rozeznat jednoho černocho od druhého? Taky ti všechny pouště připadaj stejny? Za pár měsíců budeš mít ve všem jasno. V poušti mezi kamenama najdeš i skoro neviditelnou zmiji levantskou. Měří dva metry a zabije velblouda, poněvadž do velkého hada se vejde hodně jedu. Zapamatuješ si, že se každý ráno musíš kouknout do boty, jestli ti tam nevlezl černej škorpión. Černý, ty jsou nebezpečný. Jiný tam klidně můžeš nechat. Nikdo ti nenakuká, že kousnutí pavouka vyléčíš tancem. Ani tarantela ti nepomůže.

Verbíř objednal biftek. A ať je dobře propečený, volal za číšníkem.

S matkou Legií neumřeš. Legionáře nenapadne olizovat jedovatej oleandr.

Vypili jste první lahev vína. Pronikavé verbířovy oči vám přestávají vadit, pšíí legionáři.

Jistě, na poušti neroste tráva, ale ty tam nejedeš pást krávy. Písečná poušť je přitom úrodná. Divíš se? Všechno tam najdeš.

Písečný bouře jedněm berou a druhéjm dávaj. Existuje zvláštní pouštní spravedlnost. Ty budeš na straně těch, kterejm poušť dává. Budeš potřebovat pneumatiku? Zajdeš si do pouště. Poušť je nenasytná a neobyčejně štedrá. V jejím písku najdeš novej karburátor, bednu s lahvemi vína, tunovou bombu, auto, kleště, umělý chrup, boty, sluchátko k telefonu, kroužky do záclon, celý letadlo... Ještě tam nejsi, a už se můžeš počítat mezi boháče! Příště tě tady bude vítat vrátnej v hotelu Splendide.

V půlce druhé lahve vás měl a motajícího se vás vedl do pevnosti Saint-Jean v přístavu.

Tu druhou stránku služby v legii jste objevoval až sám v jejích službách. Až v Africe jste zjistil, že během písečné bouře cigareta chutná, jako by byla slaměná, že i hašíš v dýmce je na nic. Písku neuniknete, je všude. Z dřevěného stropu domku se pomalu sype na noviny rozložené po podlaze. Zní to, jako byste seděl v přesýpacích hodinách. A když chcete ven, musíte se zabalit jak mumie. Letící písek vás ihned oslepí.

Svistot písku, skoro nerozeznatelný od zvuku hustého deště vrhaného větrnými poryvy do korun palem, neodvratně odměřuje okr pelichající Sahary, poznamenal si jeden legionář z Čech.

Arabové na legionáře posměšně pokřikují „madame Légion“. Mezi legionáři je více homosexuálů než mezi katolickými faráři. Zklidňující prášky, které sypou do kávy velitelé, nestačí. Ostatně sami na tom nejsou líp.

Každý si může dělat se svým zadkem, co chce, ale partneři nesmějí být rozdílné hodnosti. Desátník s desátníkem ano, ale ne s četařem, přikáže vám legionářský velitel.

V Marseille se na každém kroku setkáváte už s orientální změkčilostí, napsal Flaubert. Citlivý pozorovatel odhaluje Orient v září

slunce nad starobylym mořem, v bolesti zubů pod plombami po přeslazených moučnicích, v nadějně hře očí žen s punčochami v barvě španělského tabáku, v horkém vzduchu napěchovaném do úzkých uliček mezi oprýskanými domy. K Marseille patří melancholická nálada stejně jako široké kalhoty řeckých námořníků v přístavu. Josef vystoupil z lodě a chtělo se mu spát. Zapamatoval si jen dva vysoké stožáry tyčící se po obou stranách přístavu. Vydal se směrem ke starému městu, do chaosu příkrých schodů, úzkých uliček s vysokými domy natlačenými na sebe, jako by se chtěly navzájem pohltit. Nebe zakrývaly šňůry s prádlem natažené mezi domy. Sklepy domů tam propojují podzemní chodby jako v Nepomuku. Marseilleští pašeráci v nich ukrývají kradené zboží. Labyrint chodeb vede až do přístavu.

Josef se ubytoval u Itala Gia blízko přístavu.

V Marseille si můžeš osvojit některý manýry svého příštího života v poušti, řekl Gio. V noci se Josefovi zdálo o žluté zapáchající vodě Nilu, o zlověstném tichu pouště po bouři, kdy máte pocit, že jste ohluchl, o pečených plackách z rozemletých usušených sarančat, které vás zachrání před smrtí hladem, tmě propálené několika doutnajícími hvězdami nebo o modrém nebi zasypaném hvězdami, jež planou jako strážné ohně. Nebo mu to všechno vyprávěl bytný Gio, který do Marseille utekl před Mussolinim? Gio kdysi bojoval v Habeši a v Libyi. Jaká je opravdová noc v Orientu?

Na spaní půjčil Gio Josefovi dlouhou nubijskou košili. Bude se ti zdát o Kleopatře. Měl by sis hlavu nechat ostríhat dohola, radil mu Ital, nech si jen pramen vlasů v týlu, za něj tě v den posledního soudu Mohamed vyzvedne z tohoto slzavého údolí do ráje. Těš se, Josefe, na duté, štávou plněné preclíky, párky ze skopového

masa, smažený játra, uvařený beráncí hlavy s prázdnějma očnima důlkama. Oči ti přinesou zvlášť na misce. Pojedeš autem a náhle se před tebou vynoří sfinga Abú el-Hul, Otec děsu; vyskočí jako pes na zloděje. V oáze zaslechneš řeči o náruživosti vyklešťování v Habeši.

32. KAPITOLA

Paganini ve vypouštění větrů, Marie se seznamuje s Josefem

Na fotografii z poloviny třicátých let kráčí po poděbradské kolonádě strýc Alois s manželkou Boženou ve svátečním oblečení a s klobouky, mezi sebou drží za ruce malou Marii v bílých šatech a přenášejí ji přes kaluž. Marie je o dvacet let mladší než její sestra Božena.

Holčička se směje, vysoký muž v klobouku se tváří důstojně, ale když se na něj díváte déle, uvědomíte si, že zadržuje záchvat smíchu. Žena skrytá pod obrovským dámským kloboukem se usmívá. Oba mají klobouky nasazené nakřivo. Bílé šaty malé Marie vlají, holčička ve vzduchu kope nohama. Dvojice s komickými klobouky nejspíš křičí: Udělej motýlka! A holčička kope nohama ještě víc.

Aloisovo vyprávění a vymyšlení dětinských žertíků Marii stejně jako všechny děti přivádělo k nadšení. Sestřin manžel prděl při každém zatahání za prst, na požádání vystrčil nahý zadek z vikýře, se svým psem, foxteriérem Míšou, tančil polku. Aloisovo nevyčerpatelné, hlasité prdění v každou denní i noční dobu, před cizími lidmi v samoobsluze, v kině při happy endu i v pauzách pochodových skladeb Kmochovy dechovky, doprovázené strýcovým hrdelním smíchem, později obdivoval i Jaroslav. Alois byl virtuos v prdění. Paganini v ovládnutí svých větrů. Na procházkách ve městě ho často pronásledoval dav malých obdivovatelů. S neobyčejnou lehkostí uměl větry napodobit kokrhání kohouta, zatažení za záchrannou brzdu ve vlaku, vesmírné signály sovětského sputniku, kvokání

slepíc na dvorku, roztoužené vrkání holubice. Jeho repertoár byl široký a energie obrovská. Až se zdálo, že v jeho těle probíhá trávení jinak, že produktem jeho střevních procesů je jen plyn, že Alois ke svému vyprazdňování nepotřebuje žádné sociální zařízení.

Alois vůbec neprdí, ty pšouky vytváří břichomluveckou metodou, je to eskamotér! Všimli jste si například, že nikdy nesmrdí? pochybovali o pravosti Aloisova umění znalci pouťových produkcí. Nenarodil se do svého času, kdyby se na světě objevil před sto dvaceti lety, mohl v Paříži dělat imitátora psiho štěkání v Divadle učených psů s Janem Kašparem Deburauem a někam by to třeba dotáhl. Na kobercáře přízemních akrobatů určitě, řekli znalci pouťových produkcí. Také by mohl svými prdy honit pingpongové míčky po stole nebo sfoukávat svíčky na protilehlé straně jeviště jako Joseph Pujol, syn pekaře z Marseille, který jako flatulista neboli prdič vystupoval v pařížském Moulin Rouge. V publiku jeho bouřím, vytlí vlků, operetním áriím a Marseillaise zazpívané zadkem tleskal i Sigmund Freud.

V noci Alois přicházel do Mariina pokojíku a vyptával se, jestli jí není zima. Přikrýval ji dekou. Sahal jí pod košilku, aby zjistil, jestli nemá teplotu. Sám se svlékl donaha, aby ukázal, jak je otužilý. Kdo přežil ty strašné mrazy v Dolomitech, kdy vyplivnuté sliny dopadaly na sníh v podobě ledových kuliček, může v Čechách celý rok chodit nahý a nenastydne se. Pak si hráli na doktora. On byl pacient, ona ho vyšetřovala.

V noci jsem se lekla, když mě strejda budil, řekla jednou Marie u snídane. Okřikl ji, ať si nevymýšlí. V noci se ti něco zdálo. Božena dělala, že nic neslyší. O Aloisových nočních návštěvách pak Marie mlčela. Na noc si oblékala tepláky a zimní svetr, aby se Alois nestrachoval, že se v noci nastydne.

Marie skončila měšťanku a chystala se nastoupit do práce. Po válce se nastěhovala k sestře, Alois jí sehnal místo v kanceláři. Přišel za ní jen jednou. Zjistil, že má měsíčky. Už ho přestala zajímat. Ale bydlet u nich může. Marie si oddechla.

Někdy se jí vrací úzkostný obraz: v jejím pokojíku se svléká Alois, pamatuje si jeho bílou, studenou kůži a měsíční světlo procezené architekturou Sv. Bartoloměje za oknem místnosti. Za dveřmi u klíčové dírky stojí Božena.

Brzy poté, co se Marie přistěhovala, se Boženě narodil syn. Měly s ním hodně starostí, kluk zlobil a byl drzý na rodiče i ve škole. Chlapci Aloise nepřitahovali.

Marie, která celkem bez psychické úhony přečkala Aloisův pedofilní zájem, nebo si to alespoň myslela, dokázala zkrotit své první, nešťastné citové vzplanutí. V létě každou sobotu večer s kamarádkami nastoupila na místním nádraží do vlaku Kolín–Ledečko. Na břehu řeky Sázavy, kde si postavily stan a večer zpívaly u táboráku, prvně potkala Milana, studenta filozofické fakulty z Prahy. Marii a její kamarádky okouzila jeho sportovní postava, jezdecké boty, do kterých měl zasunutý bičík, a suverénní vystupování. Za kolínský klub hrál hokej.

Milanovi se Marie líbila, ale odmítl ji, protože se mu zdála moc mladá. Byl v tom věku, kdy mu známost s mladou holkou připadala jako ztráta času.

V jezdeckých botách s bičíkem Milan předstupoval i před žáky 8. A v budově nové základní školy, kterou postavili na sídlišti mezi barákem s protiatomovým krytem a gymnáziem s věží se sloupy s nadživotními legionářskými puškami. Po studiích ho kvůli pletkám se studentkami nejdříve vyhodili z asistentského místa na fakultě, stejně dopadl i na střední škole, a tak se propadl až na základní.

V Jaroslavově 8. A učil matematiku a dělal třídního. Žáky vyvo-
lával podle výsledků vrhu kostek: hodnota, které padla na první
kostce, určila řadu, vrh druhé kostky určil lavici. Pokud nějakého
žáka kombinace hodnot vrhů dvou kostek mýjela celé pololetí,
měl štěstí a na vysvědčení dostal z matematiky jedničku. Třídní
Jaroslava nevyvolal, i když na kostkách padla jeho kombinace. Při
pohledu na něj asi cítil potřebu omluvit se za to, že na Sázavě ne-
projevil zájem o jeho matku. Jaroslav zase odhadl, že ho výstřední
učitel nikdy nebude zkoušet, a matematiku se přestal učit. Moc
nechybělo a kvůli matematice se později málem nedostal k ma-
turitě, trhlinu v matematickém vzdělání z osmé třídy už nikdy
nedokázal zacelit. Třídní Milan v jezdeckých botách s bičíkem,
jímž někdy jen tak naprázdno zapráskal do vzduchu, posloužil
jako předobraz učitele Igora Hnízda ve filmu *Obecná škola*.

Marie viděla poprvé Josefa v Praze na štvanickém zimním stadio-
nu, kde Rakušané porazili Švédy a Čechoslováci se poprvé stali
mistry světa v ledním hokeji. Mistrovství světa bylo zahájeno ve
velkém stylu, fanfárami z *Libuše*. Ve všech domácnostech sledovali
rozhlasové reportáže z utkání našeho mužstva. Lidé na ulici deba-
tovali o špatném ledě na štvanickém stadionu a o kanadském tre-
nérovi československého mužstva Miku Bucknovi. Všichni chtěli
jít na zápas ČSR–Švédsko, který měl rozhodnout o mistru světa,
ale jen málokdo sehnal vstupenky. Zápas byl beznadějně vypro-
daný. Do čestné lóže usedl prezident Beneš. Naši se Švédy prohráli
2:1. Pomalu se ploužící puk na nekvalitním ledě s kalužemi vadil
víc jim než Severanům. Po zápase na stadionu i u rozhlasových
přijímačů převládla defétistická nálada. Titul nezískáme. Zachrá-
nit nás mohl jen zázrak nebo Rakušané. Nebo kombinace obojího.
Švédí vítězství nad československým týmem mohutně zapíjeli.

Titul nám neunikne, Čechoslováci dali Rakušanům třináct gólů a my je porazíme i v tý největší kocovině, řekli si nad sklenkami koňaku.

Marie se na hokej vypravila v nadějném očekávání, že tam potká Milana. Zaručeně chodí na všechny zápasy.

Na štvanický stadion pozval dva kamarády z Polánky, Strikera a Josefa, Karel Koukolík. Chtěl jim tam oznámit, že má v úmyslu odstěhovat se se svou anglickou manželkou do Londýna. Ten zápas nebyl nijak důležitý a ani jeden z nich nebyl vášnivý hokejový fan-
da. Tribuna hokejového stadionu je pro rozhovor, který by neměly slyšet nepovolané uši, ideální místo, řekl si Karel a přesvědčoval kamarády, aby odešli s ním, dokud je to možné. Za rok to už třeba nepůjde. Má své informace.

Hned na začátku zápasu si Marie Josefa na poloprázdném stadionu všimla, zahlédla ho v Kolíně. Teď stál kousek od ní. Rakušané Švédy unavené po flámu, který trval celou noc, přehrávali. Poloprázdný stadion se během zápasu rychle zaplňoval. Lidé se z rozhlasu dovídali o rodící se senzaci. Marii dění na ledě moc nezajímalo, dívala se na Josefa. Líbil se jí jeho zasněný smutek. Možná souzněl s jejím rozčarováním, že na stadionu nenašla Milana. O umírající Josefově manželce Zitě neměla tušení. Josef krásnou fanyнку zaznamenal, také mu byla povědomá, ale tím jeho zájem skončil.

Po zápase odnesli nadšení diváci Rakušany na ramenou do hotelu Axa. Vděční Češi přinášeli do hotelu rakouským hokejistům všechno možné, perník z Pardubic, bedny červené Petruškovy limonády a griotky od Vantocha z Nymburka i živá černostrakatá selata z Přeštic. Horníci v Ostravě pro Rakousko rubali uhlí. Filmový režisér Martin Frič natočil v kulisách úspěšného mistrovství světa v hokeji *Polibek ze stadionu*, komedii o zápletce, kterou způ-

sobila dívka, když na tribuně stadionu z radosti nad vítězstvím Rakušanů políbila cizího muže. Muž měl před svatbou, nečekaný polibek na stadionu se dostal do filmového týdeníku a vyvolal řetěz komediálních epizod.

Do Londýna odcestoval jen bývalý pilot RAF Karel Koukolík, Striker a Josef zůstali doma. Josefovi umírala žena, Ludvík se staral o matku, která se v Osvětimi zbláznila.

Ludvík Striker vycestoval do Izraele po Josefově smrti v roce 1960.

Celý další rok Marie v Kolíně potkávala Josefa, cestáka s Petruškovou limonádou. Zamilovala se do jeho jemných rysů, do jeho klobouků, módních šatů, pečlivě dozadu učesaných lesknoucích se vlasů. Sama ho oslovila, když se dověděla, že Zita zemřela.

Poprvé s ním tančila půl roku po smrti jeho manželky. Uměl vést partnerku nenápadně a lehce. Na přeplněném parketu si vždycky našel místo. Bylo to na posvícenské zábavě. Josef ji bavil historkami z cestáckého života. O smrti své ženy, o Katce a o svých afrických dobrodružstvích mlčel. S každou důležitou ženou svého života změnil identitu. Minimalistický trik z Polánky. O jeden výjimečný osud se uchází více kandidátů, zvířata a děti dědí jména po mrtvých, nové ženě neprozradím nic o té předcházející. Marie si pořádně uvědomila, že Josef je vdovec a má malou dceru, o kterou se musí starat, až když byla těhotná. Ano, vdá se za Josefa. Cestáka už nedělal, poněvadž Petruškovu sodovkárnu znárodnili. Josef tím svým cestáctvím u Petrušky působil na nové vedení podobně jako bílý Žid na nacisty. Árijec podporující Židy stejně jako kumpán vykořisťovatelů je svým způsobem horší než Žid nebo vykořisťovatel, protože touží zaujmout jejich místo z vlastního rozhodnutí. Od Petrušky odešel pracovat nejdříve do Pramenu, za pár měsíců ho poslali do výroby, do Tatry, aby si u frézy uvědomil, jak špatný

byl jeho dosavadní život. A to úředníci přece jenom vzali v potaz, že Josefovi umřela mladá žena a stará se o dceru. Frézař stále překvapoval. Jako bývalého člena zrušené sociální demokracie ho automaticky převedli do komunistické strany, kde ale ani jednou nezaplatil členské příspěvky, tudíž ho vyloučili. Jeho rodiče navíc vystoupili z poláneckého JZD.

33. KAPITOLA

Obrovská žena bez prsou na plzeňském nádraží

Na prázdniny do Polánky cestoval Josef s rodinou vlakem přes Prahu, Plzeň a Nepomuk. Do stanice Nekvasovy jim děda Václav přijel naproti s kravským povozem. V Plzni přestupovali, vlak do Nepomuku jel za třicet minut. Josef všem koupil párek s hořčicí na papírovém tácku. S pusou umazanou od plnotučné hořčice si malý Jaroslav prohlížel sochařské a malířské výjevy v nádražní hale. Malířská výzdoba plzeňského hlavního nádraží z padesátých let hlásá návrat k matriarchátu, k českým Amazonkám. Vládnu tam obrovské ženské postavy bez prsou a se sloníma nohama. Nevýrazní muži skromně postávají v jejich stínu. Odpověď na otázku, jestli tvůrci svá nádražní díla mysleli vážně, nebo jako žert, asi nikdy znát nebudeme. Amazonky v šatech oblíbených na počátku padesátých let, v jejichž pytlovitosti nerozeznáte, jestli jde o pracovní nebo civilní oblek, se objevují také na nádražích v Kolíně nebo na pražském Smíchově. Souvislost mezi obřimi ženami a nádražími teprve čeká na rozluštění.

V padesátých letech minulého století se v opozici vůči tmářskému křesťanství vyzdvihovaly pohanské dějiny Čechů. Ani přitom nevadilo, že o nich historikové příliš mnoho nevěděli. V době, kdy se v hale plzeňského nádraží s pusou od hořčice procházel Jaroslav, stoupl kredit rukopisných falzifikátů ze začátku 19. století a Libuše ze Zelené Hory si užívala příval nové slávy.

Na lunetě nad hlavním vchodem do haly plzeňského nádraží cestující vidí trojici postav dominující celému nádražnímu pro-

storu. Intelektuál v košili s rozhalenkou jako by z oka vypadl Fučíkovi, krasavci z idealizovaných portrétů, jehož optimismu nelze uniknout. Dělník v montérkách svírá v pravé ruce kladivo, levou zvedá k rudé draperii, která vyplňuje prostor nad nádražní trojicí. Mezi muži stojí ohromná žena v rudé sukni a bílé halence. Prsa jí chybějí. Umělec přitakává tehdejšímu mínění lékařské veřejnosti, že kojení dětem škodí. Není nad Sunar podávaný v útlém věku. Kojení bylo považováno za nesocialistickou činnost, jež oddaluje odpoutání dítěte od matky a jeho zařazení do dětského kolektivu. Prsa nahrazují obrovité nohy jako sloupy, které by mohly soupeřit s nohama Atlantů na pražském Clam-Gallasově paláci. Jako by malíř chtěl říci: ano, na těchto bytelných bocích a silných nohou stojí náš nový svět. Z pukliny mezi nimi, ukryté pod červenou sukni (jestlipak má kalhotky?), jsme vstoupili do světa my všichni. Vkus dospělého Jaroslava kolísá mezi subtilními dívkami a mohutnými ženami, zamilovává se do hubených hereček a spolužákyň, přitahují ho plavkyně a házenkářky.

Ruce nádražní Amazonky velké jako lopaty svírají srp a snop obilí. Mezi nezřetelné obrysy klasů malíř přidal květiny básní a písní českého venkova, tedy chrpy, vlčí máky a kopretiny. Její obličej zračí přísnost totalitního umění všech dob, od byzantských madon až po výtvary dvou ideologií dvacátého století, nacistické a komunistické. Všechny postavy na zdech a stropěch haly plzeňského nádraží, nejen intelektuála po její levici a dělníka po pravici, ale i ty z pivovarnických a škodováckých scén – dudáka v jihočeském kroji, ženu sbírající jablka do košíku, ženu se džbánem, polonahé dítě s tlustýma nožičkama i socrealistickou sochu železničáře v zimním oblečení a hutníka v kapuci (jako by vypadl z oka kutnohorskému horníkovi z dávných časů) u schodiště k nástupištím – ovládá tato obrovitá Libuše-Golem. Bez

jejího vědomí si na plzeňském nádraží nikdo ani neuprdne, řekl si po padesáti letech Jaroslav, když tam přestupoval do vlaku na Železnou Rudu.

Hutník hrozí pěstí pravé ruky okoloidoucím cestujícím. Ti s čistým svědomím se nemusejí ničeho bát, ale kopečkáři, kteří se v padesátých letech rozhodli z komunistického Československa utéct, nebo ti „bývalí“, jejichž osudy byly spjaty s minulým režimem, museli ihned poznat, že hutník je svým gestem vybízí, aby sami odešli k frézám.

Vlak do Železné Rudy měl zpoždění. Z kavárny nad schodištěm vedoucím k nástupištím měl Jaroslav dobrý výhled na lunetu s obrovitou ženou z padesátých let. V jejím strnulém obličejí rozpoznává pokus neumělé ruky zachytit podobu Emy Destinnové, nesoulad jejích očí. Tenhle nápad zavrhne, ještě než dopije kapučíno. Zná zpěvačku jen z fotografií.

Z prázdninových cest vlakem z Plzně do Nepomuku si Jaroslav vybavuje jiskry vylétující z ohonu kouře vlajícího za komínem lokomotivy a Josefovou smutnou tvář, když zjistil, že mu jiskra propálila bílou košili.

V Polánce Josef kosí obilí kosou, vozí snopy z pole kravským povozem a hází je pak ve stodole do mlátičky. Marie nepřestala bývalého cestáka milovat ani po svatbě a k její lásce budou patřit tatrovácké plesy s tanečníkem Josefem, nenávist ke společným dovoleným stráveným na žních, k blechám v Polánce, vaření pro celou rodinu pracující na poli a smažení lívanců pro patnáct lidí; později také zaměstnání prodavačky v Josefově pojízdné prodejně s potravinami. Smyslem Mariina života se však stanou nemoci jejich syna.

34. KAPITOLA

Dešťovka s malinovou šťávou

Oh, Jiří! Můj Jiří! vzdychá krasavice s ohnivýma černýma očima (jedno oko není úplně symetrické s druhým) a s vlasy barvy havraního peří ve Švandově divadle na Smíchově. Židovská dívka Rahel, nápadně podobná Emě, se v dramatu *Rahel* zamilovala do slavného herce Jiřího Ulricha. Autorka dramatu Ema Destiniová rozhodla, že milenci se setkají na pražském židovském hřbitově. Rahel se tam dovídá, že Jiří je ženatý. Nešťastná Židovka skočí z okna. Ponurou atmosféru hřbitova posilují zmatené řeči židovského mystika Jakuba Kubína a pár nesouvislých poznámek bizarních figurek z ghetta. V dramatu, jež sepisovala v expresních vlacích cestou na koncerty do evropských metropolí, publiku sděluje svůj názor: Chlapi jsou lumpové, hlavně ty slavný.

Černobílé rozvržení světa u Destiniové – podvedené ženy a zlí muži – přebírá na začátku padesátých let začínající spisovatel Jiří Klimeš. Stín přiděluje světu minulosti, jež představují továrníci, šlechtici, obchodní cestující, nyní frézaři, a světlo mladým úderníkům.

Během první světové války rakouské úřady zpěvačce nařídily pobyt na venkově. Do ciziny nesměla, protože její přítel, sborový zpěvák, představitel Přemysla ve Smetanově opeře a záložní seržant 1. pluku alžírských Zuávů, byl nepřitelem Rakouska. Také zpěvačku podezírali, že pod prádlem pašovala papírky s protirakouskými vzkazy. Odstěhuje se tedy na zámek Stráž nad Nežárkou, Gilly tam bude internován. Ema mu ukazuje, jak chytat ryby na udici, a učí ho česky.

Po válce se Gilly vrací do Francie. Nemohl už dál poslouchat ty věčné řeči, že je jeho strážným andělem, neboť on ji sice chytil do náruče, ale ona se k němu snesla z výšky. Tak kdo je víc anděl, ona nebo já? Čeština se mu nelíbí a chytat ryby na udici ho nebaví.

Ema vystupuje čím dál tím méně často. Ve Stráži vyrábí likéry a zřizuje malou stáčírnu minerální vody Deštěna.

Chci tady otevřít zámeckou operu, budou sem jezdit sedláci z okolí, řekla Ema Růženě, kterou na Stráž pozvala. Postavím velkou drůbežárnu. Holubi se v takových počtech jako slepice nedají pěstovat. Drží se sice v hejnech, ale ve srovnání se slepicemi jsou to individualisté. Pokud individualisté mohou žít v párech. Chtěla byste u mě zase pracovat, Růženo?

Co váš první manžel, rytíř Dufek? Byl opravdu tak bezvýznamný, aby mě zajímal?

Svěřím vám největší tajemství svého života, řekla Ema a dolila Růženě Deštěnu. Možná vás překvapím, čekáte, že vám budu vyprávět o nějaké spiritistické seanci nebo o svém pokusu o sebevraždu, kdy jsem jako holka chtěla z nešťastné lásky k průkopníkovi cyklistiky v Čechách vyskočit z třetího patra a omylem přivřený cop v okně mě zachránil. Ani vám nebudu ukazovat ta směšná tetování na stehnech a na bříše. Toužím po titulní roli v opeře o mistru Janu Husovi. Už jsem oslovila několik skladatelů, aby operu o Janu Husovi zkomponovali. Husa si představuju jako velkolepého hrdinu pucciniovského ražení. Žádný zbytečný řeči před kostnickým koncilem. Hned jim řekne, co si o nich myslí. Kdyby tam bouchnul do stolu, mohli jsme mít jiné dějiny. Ano, jediné já si zasloužím, abych Husa zpívala. Byl by to jiný Hus, dějiny se změnit nedají, ale napravit ano.

Začalo sněžit, Ema dala Růženě svůj kožich, stejně se do něj už nevejde. Kdybyste si to rozmyslela, můžete se sem nastěhovat. S nějakým chlapem už nepočítám. To by musel spadnout z nebe.

Drogista a letecký poručík Josef neboli Joe Halsbach, který z aeroplánu fotografoval Stráž nad Nežárkou, přistál na louce u zámku a zůstal tam. Zpěvačka ho posadila do židle sestavené z jeleního paroží a nalila mu Deštěnu s malinovou šťávou. Poručík přišel z nebe jako deus ex machina. Letadlo odtáhl do stodoly za zámek a zůstal na noc.

Halsbacha bavila auta a letadla. Byl to jednoduchý chlapec, na oidipovské rošády – starší žena, která nemá děti, a mladý muž – si nepotrřel. Přízeň umělkyně mu zpočátku lichotila. Méně ho ale vzrušovala tlustá osoba v černo-fialových šatech s výstřihem pro ženu jejího věku příliš extravagantním, která se toulá po lesích v mysliveckém obleku, vysokých botách a s puškou na rameni jako chlap, přičemž nikdy nenosí rukavice a deštník. A potí se. Na Stráži zůstával kvůli roli zámeckého pána, protože kdy se mu něco takového ještě v životě přihodí? Jenže když zjistil, že cena strážovského majetku je pochybná, ani řvoucí lev nad Eminými stehny ho na zámku nezadržel. Ostatně vytetovaný lev tloustl stejně jako jeho majitelka. Halsbach vytáhl ze stodoly aeroplán a odletěl. Na památku si vzal jen pár suvenýrů, aby mu uvěřili, že bydlel na zámku se zpěvačkou, kterou miloval císař Vilém. Nerozvedli se. Ema mu do Prahy posílá slušnou apanáž, aby měl z čeho žít. A také svoje romány.

Stávám se starší a nejsem právě nejštíhlejší! Ale nic si z toho nedělám a myslím si jen, že hlas musí býti měkce jako v podušce usazen v sádle, aby krásně zněl, napsala Ema Růženě. Pochybnosti o ideální váze ale tlustou zpěvačku začínají pronásledovat. Pro malou gejšu z *Butterfly* se přece jenom cítí trochu „v masě“. Na výsluní mužské přízně se derou štíhlé a vysoké ženy s drobnými nadry a nenápadnými zadky, jichž by zpěvačka do svých šatů strčila několik.

Na konci dvacátých let Ema skončí s pivem a vínem, v zámku se pije jen minerální voda Deštěna. Ale cvičit, jak jí doporučují lékaři, odmítá.

Chcete, aby kněžna Libuše dělala dřepy?

Od poloviny listopadu vůbec nevychází ven, bojí se zimy. Obává se, že její stříbrný soprán zrezne. Do nemocnice v Českých Budějovicích ji odvezli s krevním výronem do sítnice. V nemocnici jí ochrnula pravá část těla, upadla do bezvědomí a po třech hodinách zemřela. Ochrvnutí pravé části těla způsobilo, že v pravé tváři mrtvé zpěvačky se usadil klid, levá polovina úst se zkroutila. Ema zemřela v padesáti, ale vypadala na sedmdesát. Manžel Josef Halsbach mrtvé ustříhl pramen vlasů, jenž nyní patří k oblíbeným exponátům na výstavách o Emině životě.

Z levého oka mrtvé zpěvačky stékalo pár ledových slz, přečetla si Růžena v novinách.

35. KAPITOLA

Negativy na Sirotčích loukách

Fotograf Jiří Krátký, syn kolínského fotografa Františka Krátkého, rozdal nejcennější negativy a fotografie z archivu svého otce sběratelům. Zájemců se nedostavilo mnoho. Cenné věci se obvykle nedávají za odvoz, řekli si sběratelé a zůstali doma. V padesátých letech donutily místní úřady Jiřího Krátkého opustit secesní vilu, v níž sídlil otcův fotografický závod, který nový režim znárodnil. Zbylé staré negativy, portrétní snímky a fotografie od konce devatenáctého století až do roku 1950, o něž sběratelé neprojevíli zájem, příslušníci kolínského požárního útvaru vyváželi na kolečkách na korbu nákladní tatrovky. Nad obsahem koleček se požárníci nepozastavovali. Z hořících domů také často vyváděli podivné lidi a vynášeli zvláštní věci, na nichž jejich majitelé přesto lpěli. Po únoru 1948 vystěhovali hlavně majetek živnostníků a továrníků, kteří se k němu dostali vykořisťováním zaměstnanců.

Požárnická tatrovka zastavila i před domem sodovkáře Petrušky, který naštěstí nic přepychového doma nepřechoval, protože hodně investoval do podniku. Tatrovka odjela z areálu sodovkárny skoro prázdná. Majitel však trestu neunikl. Sebrali mu podnik, který si pořídil z potu svých zaměstnanců. Do sodovkárny nesměl už nikdy vstoupit. Dluhy ale neznárodnili, ty si musel splatit sám.

Při zabírání židovského majetku, který ve městě arizovali nacisté na začátku okupace, požárníci (tenkrát hasiči) neasistovali. O jeho předání do árijských rukou se museli Židé postarat sami. Jakožto Goethův národ měli Němci vytríbený smysl pro klasickou, tedy vyváženou stavbu příběhu. Kruh se musí uzavřít. Každý při-

běh musí mít závěr a pointu, samozřejmě nesmí chybět prostřední část s několika peripetemi, o nutnosti existence začátku se snad ani netřeba šířit. Používání hasičských aut při exekucích majetku bez úcty ke klasické jednotě místa, času a děje, kdy hasiči přicházejí z jiného děje jako deus ex machina, by mohlo posloužit jako inspirace pro zvrhlé umění.

Skleněné negativy a krabice s fotografiemi složilo nákladní auto na levém labském břehu poblíž železniční trati na zavážce u městských lázní. Na Sirotčích loukách, jak se kdysi tomuto místu říkalo, v následujících dnech ke skleněným negativům z ateliéru Krátký požárníci přisypali tisíce negativů z dílen dalších kolínských fotografů, Zelenky a Kruntoráda. Na loukách, které přinášely prospěch sirotkům, měl požárnický sbor podle rozkazu jejich velitele fotografie roztrhat a skleněné negativy rozbít. Mohli po nich šlapat, pokyn nevyklučoval použití klacků, tyčí a kladiv. Požárníci ničili archiv fotografa Krátkého velmi laxně. Blížila se bouřka a na krky a obličej mužů v uniformách se lačně vrhaly roje komárů, jak to bývá v tuto roční dobu na labských březích obvyklé. Mnoho skleněných negativů a fotografií tak díky vyhladovělým komárům na Sirotčích loukách přečkalo vystěhování bez úhony.

Voda v městských lázních, jediném krytém bazénu v celém okresním městě, kam chodily plavat školní děti, byla cítit chlórem. V patnáctimetrovém bazénku se učil plavat i Josefův syn. Po každé lekci plavání se účastníci kursu ráno probouzeli s vysušenou pleť a pálily je zarudlé oči.

Fasáda secesní budovy městských lázní bez ohledu na opravy bůhvíproč stále opadávala. Teplou vodu do lázní dodávala elektrárna na protějším břehu potrubím upevněným na železničním mostě

přes Labe. Pustou parcelu mezi železniční tratí Praha–Olomouc a městskými lázněmi, kde jste se brodili prachem nebo bahnem, podle počasí, obsadili vždycky před posvěcením kolotočáři a v červnu a v září cirkusáci se šapitó, maringotkami a zvěřincem.

Rok před koncem války, na svátek svatého Bartoloměje, neda-leko odtud, na pravém labském břehu, zaskočilo fotografa Jaromíra Funka s manželkou a dcerou bombardování spojeneckých letadel.

Na začátku kursu učili začátečníky-neplavce splývat, teprve pak přišla na řadu prsa. Učitelé jim předváděli skoky do vody, nejdříve po nohách, pak po hlavě. Na kraul v tomhle malém bazénku nedošlo nikdy. Plavci si na něj museli připlatit v kursu pro pokročilé a dojíždět do Pardubic. Začátečnický kurs vedly dvě holky s velkými zadky v kytičkovaných plavkách. Vyučování dětí je nebavilo. Pookřály, když se u bazénu objevil ředitel lázní pan Čelko, muž kolem čtyřicítky, o jehož těle se vedly spory, jestli je hubené, nebo vychrtlé. Čelko své tělo bez masa, jen z kostí a kůže, jíž se navíc nějak nedostávalo a svírala kosti tak těsně, jako by jí šlo o život, rád předváděl a k bazénu vždy přicházel v plavkách.

Ředitel lázní zvláště při vyslovování slov začínajících souhláskami „m“, „n“ a „r“ zadržával, proto raději mlčel a svým podřízeným psal na malé papírky pokyny typu: pára je moc horká, delegace z ONV nepřijede, poplach ruším. Lázně řídil spolehlivě. V bazénu se za jeho éry nikdo neutopil. A to je pro ředitele lázní i s tak malým bazénem zásadní věc. Dva otevřené bazény v městských parcích měly své utopence, což na poúnorové představitele města zapůsobilo tak silně, že je nechali zasypat.

V páře městských lázní dva návštěvníci zemřeli na srdeční slabost, což naštěstí způsobil jejich chatrný zdravotní stav, nikoli

teplota páry. Alespoň tak to zaznamenal do úmrtního listu doktor Gutmann.

Ředitel lázní sedával v plavkách i ve své kanceláři. Chtěl tím dát najevo, jak moc si své práce váží. Nesvléká se ze svého pracovního oděvu. V plavkách skrytých pod županem se účastnil prvomájových průvodů.

Všude, kam vstoupil, v kanceláři, na chodbě i v šatně, měl orosené čelo. Všichni si měli myslet, že se právě vynořil z bazénu s horkou vodou nebo vyběhl z páry. Neustálé odbíhání do bazénu nebo páry by bylo časově náročné, a tak si ve své kanceláři pouštěl topení na plné pecky. Dbal na to, aby byl celý rok opálený. Už od dubna se venku svlékal do půl těla. V zimě absenci slunění v pléneru doháněl před horským sluníčkem.

Na zavážku u labského břehu Jaroslava zavedl spolužák Honza, pihovatý kluk s vlnitými zrzavými vlasy, kulatým obličejem, dolíčkem na bradě a topornými pohyby velké marionety, syn fotografa Jiřího Krátkého.

Při převlékání do plavek překvapil v městských lázních své spolužáky porcelánově bílým tělem. Na ramenou a na prsou kryly porcelánovou bělost jako tetování mapy pih barvy sieny pálené. Při skocích do horké vody bazénu se spolužáci strachovali, že při nárazu těla křehkého zrzka na vodní hladinu se ozve zvuk tříštící se čajové konvice. Když se zrzavá hlava a bílé ruce objevily nad vodou, oddechly si i obě vedoucí plaveckého kursu s velkými zadky v kytičkovaných plavkách.

V rodině Krátkých zachovávali po generace tradici, že se muži žení až po čtyřicítce. Brali si mladé dívky. Fotografický ateliér měl ve městě dobrou pověst, a tak sehnat nevěstu pro čtyřicetileté Krátké nebyl žádný problém. A nic na tom nemění skutečnost, že

vypadali spíše jako otcové svých manželek. Starší lidé jsou opatrní a obávají se nachlazení. Mladé manželky starších mužů strach z nachlazení svých partnerů sdílejí, souhlasem v tak nepodstatné záležitosti si zajišťují výhodnou pozici pro situaci, v níž reagují jinak, než manžel očekává.

Spolužák Krátký nosil i v létě pod kalhotami punčocháče. V těch největších vedrech sice vyměnil dlouhé kalhoty za krátké, ale punčocháče mu jeho máma svléknout nedovolila.

Jiří Krátký byl členem krajského družstva Fotografia, kam musel vstoupit v roce 1951 po znárodnění fotografického podniku. Jeho otec, fotograf František Krátký, zapojoval malého Jiřího do výjevů, které inscenoval pro reklamní fotografie na kolínskou čokoládu. Pětiletý chlapec s dlouhými vlnitými vlasy a zasněným výrazem vypadal na snímcích jako malý lord. Krátký se zajímal o ženské akty. Dámy při těle nebo trochu „v masé“, jak by řekla pěvkyně Ema, se s viditelným úsilím vymaňují ze zápasnického sevření spodního prádla a šatů a jakoby mimochodem odhalují části svých ženských tajemství, například jedno ňadro nebo kus stehna. Jejich výraz není snadné popsat. Z přítomnosti fotografického aparátu jsou vystrašené, ale zároveň s fotografem koketují. Svádějí ho. Jejich pohyby však v sobě mají topornost jakéhosi ochotnického vystoupení. Odhalí ňadro a zároveň se ptají: Co tomu říkáte?

Fotograf neměl v oblibě opuštěnou krajinu, a tak do ní inscenoval staty. Z krajin bez lidí pociťoval strach. Před svatbou František Krátký vyjížděl na fotografické výpravy do jižní Evropy, Švýcarska nebo carského Ruska. František nebyl dobrodruh. Pro své fotografie vyhledával harmonické výjevy. Pradleny u potoka, hrající si děti, svačící dělníci v lese.

Několikrát se vypravil do italského Janova. Fotografie, které pořídil na cestách, posílal do časopisů a sestavoval z nich různé

průvodce a obrázkové učebnice do škol. Už jako mladý muž si naplánoval, že se jednou usadí, založí rodinu a v klidném rodinném zázemí bude třídit a vydávat fotografie z cest. Živit ho budou ještě portrétní a reklamní snímky. Možná i akty.

Na začátku dvacátého století fotografický podnik Františka Krátkého utěšeně vzkvétal. Po Františkově smrti věhlas podniku upadal, ale na slušnou obživu to stačilo. Po únoru 1948 přišla katastrofa. Rodinu Krátkých vystěhovali a v jejich vilce město zřídilo Lidovou školu umění. Jaroslav se tam chodil učit hrát na housle. Při prvním pohovoru ho odmítli, učitel prohlásil, že nemá hudební sluch. Přijali ho až po opravné zkoušce. Jiný učitel existenci hudebního sluchu nezpochybnil. Neúspěch prvního pokusu způsobila špatná Jaroslavova paměť. Nepamatoval si slova žádné písničky, vybavil si jen melodii. Pro prvního učitele znamenala neschopnost zapamatovat si správné pořadí slov, které představovalo samo o sobě melodickou kompozici, absenci hudebního sluchu.

Secesní dům Krátkých v sedmdesátých letech zbourali, město potřebovalo prostor pro paneláky. Nikdo neprotestoval. Hudební školu přestěhovali do jiného baráku.

36. KAPITOLA

Klimešovy povídky

Ve stejném roce, kdy se Jaroslav narodil, vydal dělník z brněnské Zbrojovky Jiří Klimeš, pozdější houbař a anonymní autor anekdot, knihu budovatelských povídek nazvanou *Kalení*. Autor anonce na přebalu knihy připouští, že mladý autor nezobrazuje postavy a problémy v jejich životní plnosti, ale hned dodává, že tento nedostatek zachraňuje vřelým vztahem k budování nové společnosti. V jeho povídkách vystupují příslušníci SNB, pyšně sledující rychle cválající čas budování na hodinkách sovětské výroby, v rolích andělů strážných. Zachraňují povídkové postavy v těch nejkrkolomnějších situacích. Ani další postavy nezahálejí. Také jejich úspěchy vyvolávají podezření, jestli na jejich straně nepůsobí nějaká abnormální síla.

Bedřich Kalus, zajížděč traktorů, přispívá z premií, které dostává za přesčasy, na Koreu ničenou válkou a povýšení v práci slaví v biografu na sovětském filmu *Vraťte jim vlast* o dětech unesených během druhé světové války. V plačících ženách v kině se zvedá vlna nenávisti vůči anglickým lordům a důstojníkům, kteří chtěli ze sovětských dětí nadělat zrádce vlasti. Kaluse vydírají bývalí vykořisťovatelé kvůli bezvýznamné hlouposti, před únorem 1948 schoval továrníkovi Frolkovi nějaké cennosti. Chtějí, aby posílal na Západ zprávy o nových traktorech. Jenže zajížděč traktorů nejdřív udá vyděrače a pak se přizná sám k svému nerozvážnému činu spáchanému před únorem. A příslušníkům SNB – andělům strážným odevzdá Frolkovy cennosti. Když není zatčen, radostí tančí na návsi; své zaváhání si ovšem musí odpracovat.

Pan Kukla, kulak bez křestního jména, klade při sklizni na pole železné nástrahy, aby poškodil mechanizaci, protože ho nevzali do JZD. Strašně si přál vstoupit do družstva, ale družstevníci vědí své: družstvo by rozvracel. Železné nástrahy objeví a kulaka usvědčí traktorista Jindra Kružík (jméno má ve čtenářích vyvolat krouživý pohyb soustruhu a tím spojení města s vesnicí, na rozdíl od kukly, ze které se může vyklubat i kulak).

Václav Leča, další Klimešova postava, v dílně našlapuje na špony. Kouří partyzánsky. Od osmačtyřicátého roku, kdy se stal dílovedoucím, v něm rostla touha být co nejvíc platný pracující třídě, z níž pochází. Záklopka, pod kterou se shromažďovala energie dříve nikomu nepotřebná, se po únoru naplno rozevře. Brzy pozná, že práce v dílně k němu neodmyslitelně patří. Dokud cítí pod nohama špony, připadá si svůj a dosahuje až neskutečných výkonů. Bez špon koktá a potí se. Klimeše napadlo, aby si Leča špony šikovně instaloval do bot a ve svém vítězném tažení pokračoval i mimo dílnu. Nápad ale nepoužil.

Ředitel družstva Bratrství korumpoval už prvorepublikové úředníky, podobně se choval k Němcům během války. Nutil česká děvčata, aby byla na nácky hodná. Předváleční úředníci a Němci jeho nabídky akceptovali, ani děvčata se neodvažovala odporovat. Kosa narazí na kámen až po únoru. Když revize odmítne chlebičky, kterými chtěl ředitel členy komise korumpovat, zaměstnanci se rozpláčou a začnou udávat své nadřízené, především ředitele, který měl veškeré zlo v družstvu Bratrství na svědomí.

V povídce *Trápení* se úderník Antonín Mokrý na odborářské schůzi dozví, že by si měl přečíst Nezvalův *Zpěv míru*, neboť dělníci a zvláště úderníci potřebují k plnému životu poezii. Úderník zpočátku verše nechápe, ale když zvýší výkon o 20 procent a čistí svůj stroj, tančí kolem něj a propěvuje si Nezvalovy verše, které se mu vybavují, jako by je sám vymyslel.

Rok po vydání knížky přijede Klimeš na besedu do Tatry. Přečte povídku o Václavu Lečovi, který chodí po šponách v dílně. Jde za Josefem a ptá se, jestli mu povídka nepřipadá přitažená za vlasy. Josef pokrčí rameny.

37. KAPITOLA

Libušin soud se vsuvkou o ztroskotání nepomuckých sokolů na Jadranu

Ještě před zákazem líbání Janova svatého jazyka našel na zámku Zelená Hora důchodní Josef Kovář pergamenové listy s *Libušiným soudem* neboli *Rukopis zelenohorský*.

Pergameny objevil pod vrstvou staletého prachu ve výklenku v místnosti s krbem a nástrojnou malbou zobrazující bitvu u Olo-mouce, v níž Jaroslav ze Šternberka porazil Tatary. Jeho vítězství oslavil v písni *Jaroslav Václav Hanka v Rukopise královédvorském*. *Libušin soud* vytvořila dvojice falzifikátorů. Malíř František Hor-čička obstaral grafickou a výtvarnou podobu, báseň sepsal Josef Linda. Horčička, vynikající miniaturista a znalec středověkých iniciál, ovládal techniky starých malířů, které ani takový Albrecht Dürer neznal. Malíř vytvořil velmi důmyslný padělek, jehož pra-vost má dodnes své obhájce. Horčička si počínal jako odvážný experimentátor, dokonce zkoumal, jak pro středověk strádající nedostatkem sladidel typická kyselá chuť nebo teplé prostředí ovlivní stav středověkých písemností. Uměl namíchat středově-ký inkoust. Josef Linda, hutníkův syn z Nových Mitrovic u Blovic, v knize *Záře nad pohanstvem* cvičně oslavil originalitu slovanského přínosu k pohanským rituálům. Teprve pak se pustil do psaní *Li-bušina soudu*, kde kněžna povolá Přemysla Oráče, aby rozhodl onen známý spor. Pravou pohanskou krajinu našel na Nepomucku: v pátém verši déšť oplachuje hlavy zelených hor a vyplavuje z nich hlínu se zlatým pískem. Linda tak nepokrytě oslavuje svůj rodný

kraj. Hluboké lesy s vlčími jámami, skály, draha se zbloudilými kameny a mokřady do *Libušina soudu* nepropašoval. Komplex rodáka z kraje bez řek a s častými požáry si nenechal pro sebe: hned v prvním verši vstupuje na scénu stříbropěnná Vltava, následuje ji Otava křivá, Radbuza chladná, Labe pijící Orlici, Sázava ladná, Mže stříbrnosná. Od Otavy přilétá družná vlaštovice... Linda se tak vlastně vrací do krajiny ještě před vymítacím obřadem svatého Vojtěcha.

V *Libušině soudu* objevili historici srovnávací literatury inspiraci jihoslovanskými písněmi. Josef Linda veršoval při procházkách v pohanském lese Kakov. Ďábelským smradem zakaděným lese. Na dohled studeného Nepomuku snil o slunečném Dubrovníku na mořském břehu. S mořem udržoval komplikované spojení prostřednictvím českých řek.

Na citlivé nepomucké usedlíky působí pohled na Zelenou Horu podobně jako úplněk. Ti, kteří se v noci pobledlé svitem měsíce v úplňku nervózně vrtí v posteli, v krvavém západu slunce rozlévajícím se nad kopcem se zámek vidí převalující se červené světlo v útrokách mořské ryby sálající z prstu svatého Vojtěcha.

Po únorovém převratu na zámek Zelená Hora umístili kasárna pro vojenský „technický“ prapor, pro černé barony. Komunistický režim do těchto praporů nakomandoval vojáky, kterým nedůvěřoval, ale zároveň se jich neobával natolik, aby je rovnou zavřel do vězení. Na Zelenou Horu putovali faráři, šlechtici, bývalí živnostníci, nesrozumitelně nebo naopak příliš srozumitelně píšící spisovatelé, k nimž lze přiřadit budoucího spisovatele Miroslava Švandrlíka, autora knihy *Černí baroni* o absurdních potyčkách vojáků z kasáren na Zelené Hoře s jejich přihlouplými veliteli napsaných ve stylu kabaretního představení.

Z Prahy nás vlak odvážel v noci, řekl Bohuslav Šotola, černý baron ze „švandrlíkova období“. Nevěděli jsme, kam nás vlak odváží. Místo určení vojáků z trestných praporů bylo tajný. Jeli jsme celou noc. Vzpomínám si na plzeňské nádraží, dlouho jsme tam stáli, ale z vlaku nesměl nikdo vystoupit. Za tmy jsme vystoupili v Nepomuku. Jana Nepomuckého jsme znali. Ale nevěděli jsme, že je z Čech. Mysleli jsme si, že pocházel z Rakouska nebo odněkud z Chorvatska. O českým městě Nepomuk nikdo z našeho kupé neslyšel. Ráno byla celá krajina kolem Zelené Hory potopená do mlhy. Z mlhy vystupovaly vršky okolních kopců. Napadlo nás, že jsme u moře. Z mořské hladiny vystupovaly malé ostrůvky okolních kopců, podlouhlý zalesněný hřbet Kakova s horskou vesnicí Myslívem, která z té dálky vypadala jako přímořský letovisko. Na jihu jsme zahlídli nejasný obrys Jezerní stěny na Šumavě. Vůbec jsme nepřemýšleli, jak by se trestnej prapor československý armády mohl dostat někam k moři.

V roce 1970 operovali v kolínské nemocnici nádor na hrtanu Josefu Čábelovi, nakladateli z Havlíčkova Brodu, který rok předtím vydal jako první v nakladatelství Vysočina *Černé barony*. Po operaci mu u krku visela podivná lesklá roura připomínající jitrnici, kterou sestřičky několikrát denně přetíraly mastičkami. Na oddělení ORL psal nakladatel na kousky papíru odpovědi na Jaroslavovy otázky, který ležel na vedlejší posteli. *Černé barony* vydal v nákladu sto tisíc. Knihu vyprodal během několika dní. Na černém trhu její cena několikanásobně vzrostla. Dotisk úřady už nepovolily, normalizace pokročila. Pan Čábel dostal tisíce žádostí o knížku. Všem žadatelům poslal omluvný korespondenční lístek s oznámením, že knížka nevyjde. Na korespondenční lístky spotřeboval své úspory za deset let. *Černými barony* si chtěl vydělat na vydání Tannerova životopisu pátera Chanovského.

Vsuvka o ztroskotání nepomuckých sokolů na Jadranu

Mezi dvěma světovými válkami se vypravili nepomuční sokolové na slavjanofilský výlet do Jugoslávie. Na výlet se přihlásil i Josefův starší bratr Václav. Jako dárek jihoslovanským bratrům, nářadovcům i lehkým atletům, vezli bibliofilský výtisk *Rukopisu zelenohorského*, kolorovanou fotografii operní divy Emy Destinnové jako Libuše z představení na Vyšehradě a lahev s léčivou vodou z vyhlášeného nicovského pramene. Ve Splitu nastoupili na loď Karadjordje, Černý Jiří. Loď se původně jmenovala Visegrad, po první světové válce ji přejmenovali na počest Černého Jiřího, srbského bojovníka proti Turkům. Karadjordje plul do Dubrovníku. Nepouštěl se na otevřené moře, kličkoval mezi ostrovy blízko pobřeží. Jenže z ničeho nic s mořem zacloumala bóra. Kapitán Roman Prodan se posmíval vystrašeným a zvracejícím sokolům z Nepomuku. Bóra sílila a proti lodi zvedala hradby vln. Prodan se pokoušel loď vymanévrovat z labyrintu ostrovů na otevřené moře, ale nepříznivé počasí ji nasměrovalo na sever. V Pašmanském průlivu u ostrova Babac vrhla obrovská vlna loď Karadjordje proti italskému výletnímu parníku Francesco Morosini z Benátek. Kolize zanechala v trupu plavidla se sokoly na palubě několikametrovou trhlinu. Italská loď vyvázla ze srážky nepoškozená, přestože byla jen o tři metry delší. Střet lodí u ostrova Babac ironicky komentoval turecký tisk. Benátský dóže Francesco Morosini, jehož jméno loď nesla, proslul v bojích Benátčanů proti Turkům. Na obraze *Francesco Morosini pronásleduje turecké loďstvo* v benátské galerii Museo Correr chaoticky prchá skupina osmanských lodí s palubami přeplněnými námořníky před dóžecí flotilou.

Náraz rozbil na palubě Karadjordje všechny záchranné čluny. Loď začala nabírat vodu, naklonila se, ale naštěstí se nepotopila.

Několik cestujících šlo přes palubu. Z Babacu brzy dorazily čluny, které zachránily většinu cestujících. Pět cestujících z Karadjordje zahynulo – nebo spíše na jugoslávské záchranné čluny nenastoupilo. Sokolové v čele se svým náčelníkem inženýrem Kohoutkem na nic nečekali a ještě předtím, než dorazily čluny z Babacu, rychle naskákali do moře. Na mořském dně bohužel skončily dary, které sokolové chtěli předat v Dubrovníku po slavnostním předvedení sokolského cvičení svým přátelům, jugoslávským těžkým a lehkým atletům. Záchranných prací se účastnili také námořníci z Francesca Morosiniho. Několik cestujících z Karadjordje, které Italové vylovili, pak nastoupilo na jugoslávské čluny. Poškozenou loď se podařilo odtáhnout k ostrovu Babac a odtud do Tivatu, kde ji během několika měsíců opravili.

V té smůle měli nepomučtí sokolové štěstí, úder Francesca Morosiniho těsně minul strojovnu. Kdyby ji zasáhl, loď by vybuchla. Náčelník sokolů inženýr Kohoutek poslal telegram na adresu Benetka, Nepomuk u Plzně: VSICHNI ZDRAVI STOP JEDEME DOMU STOP KOHOUT.

Náčelník Kohoutek na jednoho chybějícího sokola zapomněl. Možná nezapomněl, jen nechtěl vyvolávat předčasné obavy. Chyběl Václav, Josefův bratr. Ve zmatku se nedostavil k jugoslávskému záchrannému člunu, který připlul k parníku Morosini pro trosečníky zachráněné Italy. Mohl se tam i skrýt, měl totiž na starosti dary pro dubrovnické cvičence a představa lahve se zázračnou nicovskou vodou na mořském dně, potrhané fotografie Libuše a rozmáčeného *Rukopisu zelenohorského*, které moře vyvrhlo v jeho kufru někde na špinavou pláž, ho vystrašila. Josefův bratr opustil loď Francesco Morosini v Benátkách a odtamtud se vydal do Janova, kde se nalodil na zaoceánský parník plující k břehům Severní Ameriky.

Událost z Jaderského moře byla několik let podrobně probírána přímými účastníky i štamgasty v hospodě U Zeleného stromu. Verze příběhu ztroskotání lodi se dost lišily. Náčelník Kohoutek zastával názor, že pokusem poslat Karadjordje ke dnu chtěl italský diktátor Benito Mussolini naznačit, že by svět měl vzít jeho plány vážně. Takhle dopadnou všechny lodě, které se střetnou s italskou marínou.

Zastánce druhé verze zůstal v anonymitě. Podle ní potřeboval kapitán Roman Prodan novou loď, Karadjordje patřil do šrotu. S italským kapitánem se na srážce domluvili. Čeští sokolové se oběma náramně hodili, potřebovali totiž svědectví cestujících pro pojišťovnu. Ta se kupodivu s tím, co vypověděli sokolové, spokojila a zbývajících 980 cestujících z jugoslávské lodi nebylo vůbec předvoláno. Prodan správně odhadl, že sokolové pocházející z vnitrozemského státu nerozeznají bóru od neškodného vánku.

Sdělení o několikametrové trhlině v trupu lodi po nárazu italského parníku vyvolává pochybnosti. Záchrana celé posádky i sokolů, z nichž někteří prý neuměli plavat, také nepůsobí věrohodným dojmem. Šťastnou náhodou, že úder lodi Morosini nezpůsobil výbuch jugoslávského plavidla a následnou smrt většiny posádky a cestujících, je možné považovat za dárek kapitána Prodana nepomuckým sokolům, kterým tak částečně kompenzoval ztrátu darů pro dubrovnické kamarády a Václavovo zmizení.

38. KAPITOLA

Petruškova sodovkárna a Kupředu

Čtyři roky po vyhlášení samostatnosti československého státu si Petruška se souhlasem Okresní politické správy v Kolíně otevřel sklad svých výrobků v čísle popisném 24, Kolín I. Následně byl předvolán k protokolárnímu výsledku ohledně vedení skladu, výčepu, prodeje ovoce a zeleniny. Do protokolu uvedl, že výčep lihovin se v jeho závodě neprovádí. *Lihoviny jsou k dispozici pouze v lahvích, mimo octa a lihu, které jsou k dostání v otevřených nádobkách. O prodej zeleniny a ovoce z vlastních zahrad se stará Gizela Vovčíčková.*

Ve stejném roce získává povolení prodeje náhražkového umělého koňaku s podmínkami:

1. *Po smíchání tresti s lihem nesmí hotový výrobek obsahovat v 10 ccm více než 0,5 g esterů, počítáno co octan ethylnatý,*
2. *dehtové a jiné barvivo musí být zdravotně nezávadné,*
3. *etiketa musí obsahovat detailní cenu a procenta alkoholu.*

Petruškova firma rozšiřuje svůj záběr a technologie. Podnik prosperuje a zavádí velkoobchod s potravinami, jedlými živočišnými tuky, minerálními oleji a koloniálním zbožím.

Prameny s informacemi o událostech týkajících se Petruškova podnikání na konci dvacátých a v průběhu třicátých let se nedochovaly. Právě v té době se Josef stal u Petrušků obchodním cestujícím, avšak nelze doložit, jestli dal k dispozici Petruškům své poznatky o výrobě limonády Jiskrovka z Nepomuku. Vzhledem k pozdějšímu Josefovu výjimečnému postavení v podniku se tak asi stalo. Nemůžeme se samozřejmě odvolat na srovnání chuti obou limonád.

Další zmínky o historii sodovkárny pocházejí až z roku 1941, kdy se řízení podniku ujímá Ladislav Petruška, Otův syn. V březnu Ladislav sepisuje prohlášení, že on a jeho manželka jsou árijského původu bez jakýchkoli nežádoucích příměsí. O dva dny později podává žádost o rozšíření živnosti. Chce získat licenci na úpravu čerstvé a konzervované zeleniny, zelí a ovoce a pokračovat tak ve šlépějích svého otce v nealkoholickém směřování firmy. Od Českomoravského svazu ovocno-zelinářského dostane odpověď: firem tohoto druhu je v protektorátu mnoho, toto by byl pouze další národohospodářsky neúčelný podnik.

Protektorátní orgány tak daly najevo svou nelibost nad tím, že Ladislav nepřispěl svými výrobky k občerstvení účastníků Německého dne v Kolíně.

V dubnu roku 1941 žádá Ladislav o povolení obchodu s kávou, už v květnu dostává kladnou odpověď od Okresního úřadu v Kolíně. Úředníci se smejí: v protektorátě stejně skoro žádná pravá káva není k dispozici.

A v roce čtyřicet osm Petruškovu sodovkárnu znárodnili. Prověření úředníci, kteří rozhodovali o osudu lidí neblaze spojených s vykořisťovatelským režimem, rozhodli, že Josef bude pracovat v kanceláři velkoobchodu Pramen. Ještě prověřenější úředníci usoudili, že potřebuje převychovat, poněvadž v Petruškově sodovkárně nic dobrého pochytit nemohl. A ani jeho původ není bez kazu, pochází z venkovské rodiny. Jeho rodiče sice žádní statkáři nejsou, ale člověka z venkova ovládá sentimentální vztah k půdě a ke zvířatům. Nemůže se od nich odtrhnout. Život bez nich ho nebaví. Fabrika, to je něco jiného. Dělníkovi tam nic nepatří. Žádné západy slunce nad krajinou, které by člověk chtěl zažít znovu, jen rámus, prach, špína a dřina. Pro budování nové společnosti je ideální člověk zrozený z rámusu, prachu a špíny.

O Josefově životě v čase druhé světové války nic nevěděli. Ve svých materiálech uváděl, že byl na práci v Říši. Seznam lidí z Kolína nasazených na nucené práce se ztratil. Dáme ho k fréze, rozhodli ti nejvíce prověřeni úředníci.

Ve stejném roce, kdy se Jaroslav narodil, změnila Vagonka Tatra název na Strojírny Tatra. Příběh továrny zasahuje do osudů Josefa, jeho bratra Václava a fotografa Jaromíra Funka. V názvu továrny se poprvé objevuje jedna z ikon města, slovo Kupředu! Podnik začínal v roce 1900 pod názvem Továrna na vozy akciové společnosti v Kolíně. Na konci dvacátých let získává ochrannou známku FRAM (podle slavné norské polární lodi odvážně operující v blízkosti severního pólu; FRAM česky znamená „Vpřed“ nebo „Kupředu“). Na konci třicátých let, v době, kdy Josef přišel do Petruškovy sodovkárny, zažíval kolínský FRAM boom. Továrna vyráběla hospodářské a vojenské vozy, nákladní, cisternové a osobní vagony, vozy pro polní kuchyně, autobusové karoserie a kabiny pro lanovku Tatranská Lomnice – Lomnický štít. Praha si v Kolíně objednala motorové a vlečné tramvajové vozy a Elek-trárenský svaz středolabských okresů ocelové stožáry vysokého napětí. Na konci třicátých let se FRAM mění na Vozovku, která pak pod německou kuratelou přešla na vojenskou výrobu vagonů pro říšské dráhy a těžkých terénních tahačů, takzvaných šleprů.

Po válce byla Vozovka začleněna do národního podniku Tatra Kopřivnice, po únoru 1948 se podnik osamostatnil jako národní podnik Vagonka Tatra Kolín.

V roce 1951 tvořily výrobní program továrny parní kotle a energovlaky. Jaroslavův čtyřiatřicetiletý otec v Tatře absolvoval frézařský kurs. Když dospělý Jaroslav před Zitou prohlásil, že Josef v Tatře pracoval jako soustružník, sestra ho opravila: Jako frézař.

Není to jedno? Frézař jako soustružník, namítl Jaroslav.

Není to jedno, trvala na svém sestra, ale neuměla vysvětlit, v čem se frézař liší od soustružníka. Jaroslav ve slovnících zjišťoval rozdíl mezi soustruhem a frézou. Vypravil se dokonce do malé strojírenské fabriky, kde dělníci pracovali u soustruhů a fréz.

Soustruh jedním břitem kruhovým pohybem tvaruje, obrábí obrobek, který se sám otáčí. Na zem od obrobku odpadává krásně nakadeřená špona ve tvaru spirály. Hromady šponových spirál z různých obrobků v bednách připravených do sběru vytvářejí nečekaná barevná setkání. V barevně fádním interiéru fabriky se před vámi v bedně se šponami náhle rozsvítí duhový svět podmořských korálů. Brzy jasné barvy špon blednou. Přímočarý, monotónní pohyb soustruhu produkuje pouze kulaté tvary. Práce soustružníka není náročná. Soustružník nastaví poloměr obrábění – a hotovo. Soustruh pracuje skoro sám, a proto se jedná o stroj budoucnosti, uvádí se v dobových materiálech. V příštích šťastných časech lidé přece pracovat nebudou, přísahali na smrt svých babiček a matek na politických školeních lektori vědeckého komunismu.

Fréza opracovává ukotvený obrobek. Výsledný tvar může být hranatý. Jako funkcionalistická architektura poděbradského nádraží nebo Sboru československé církve na Husově náměstí v Kolíně. Fréza má i několik břitů, které různým postavením zubů tvarují kov. Někdy frézař břity vede ručně. Fréza zůstane v minulosti jako všichni frézaři, soustružníci naopak postoupí do šťastných zítřků. A špony od frézy vypadají jako krmení pro slepice, uzavírali přednášku lektori.

Bývalý zámecký pán z Hodkova a Zruče nad Sázavou, který byl až do února 1948 obchodním zástupcem Škodovky v Indii a Persii, také pracoval od jedenapadesátého roku jako frézař. Bedřich, druhý Mariin manžel, postavil v Hodkově jednu ze svých chat.

Jaroslav tentokrát nekopal její základy, ale přivážel na kolečku hlínu vykopanou ze základů sousedních chat. Bedřich svou chatu postavil na pilotech zapuštěných do země a zahrnutých navezenou hlínou.

Otec zámeckého pána z Hodkova se ucházel o ruku babičky Růženy a sliboval jí, že jí koupí nejdražší ukulele na světě. Po třech pivech se v hodkovské hospodě Bedřich posmíval sousedům chatařům: je nejchytřejší z celé chatové stráně, všichni kopali, on jediný jen zahrnoval piloty.

Uvědomil si někdy Josef, když stál v Tatře u frézy a vytvářel hranaté funkcionalistické obrobky, že jeho bratr Václav zemřel na srdeční nevolnost v tramvaji vyrobené právě v jeho fabrice? A je důležité, aby si to uvědomil? Umřel by stejně i v tramvaji vyrobené jinde. Proč zaznamenávat všechna tato zjištění? Protože některé události se do města vracejí a opakují se v nových souvislostech. Ještě před první světovou válkou místní fabrika Trojan & Nágl vyprodukovala šest set motorek Torpedo, nádherných archaických strojů jako vystřižených z postmoderního filmu. Na dobovém reklamním plakátě továrny přijíždějí motoristé v kuklách, s brýlemi a s dlouhými šálami kolem krku k ceduli s nápisem Pol du Nord zapuštěné v ledu. V pozadí ledové pustiny jede auto, značka se identifikovat nedá, je příliš daleko. U cedule stojí dobyvatel severního pólu s poirotovským knírkem. Muž s knírkem ostatní cestovatele předstihl na motorovém kole Torpedo. Na obzoru zapadá za ledové sfingy oranžové slunce.

Mezi válkami se občan města Kolína a letecký mechanik Jan Březina účastnil sovětské výpravy k severnímu pólu. Rok před cestou na sever létal s letadlem, které dopravovalo síru vytěženou z vyhaslých sopek v poušti Karakum na železniční nádraží.

Přesně v půl páté za bouře jáso tu jsme přistáli, řekl v rozhovoru pro Tvorbu v roce 1937 polární letec Březina. Tentokrát na pevný beton skvělého Šcilkovského letiště. I to bylo za naší nepřítomnosti upraveno. V čele vlády nám kráčel vstříc soudruh Stalin. Velmi dojatý: beze slov nás jednoho po druhém objal a políbil.

Jan Březina dostal Rád rudého praporu. O rok později zahyne v sovětském gulagu. Zmizí beze stopy. Okresní noviny Kolínska po roce čtyřicet osm nejvíce proslaví jejich název – Kupředu. Pokřtil noviny tajný příznivec norské lodi FRAM, atakující severní pól, a skrytý přítel Jana Březiny? Po polární výpravě přivezl Jan z Moskvy svému kolínskému kamarádovi Jaroslavu Peroutkovi leteckou kuklu, odznaky a nezničitelný fotbalový míč z tulení kůže, z níž se šijí boty pro polárníky. Vyprávěl mu o oranžovo-modro-červeném letadle, ve kterém k pólu letěl, o slunci svítícím na severu ve čtyři hodiny ráno jako v poledne, o Stalinově kníru, ze kterého při polibku cítil cigaretový kouř, a o měsíci. Měsíc podle tehdejších sovětských novin měl být přejmenován na Stalina.

Neukryl Březinův přítel přímo v centrálním článku základů nové společnosti malou rozbušku? Norské FRAM skrytě cizopasilo na našem Kupředu. O něco podobného se pokusil farář François Joachim Pawlovskij s Voltairovou bustou v Myslívě, u které se myslivští faráři sto padesát let modlili v domnění, že jde o svatého Františka.

Nikdo si už nepamatuje, o čem noviny psaly, ale jejich název Kupředu si budou pamatovat všichni. Navíc existuje článek, který tyto noviny proslavil.

Kolín měl jednu neotřesitelnou jistotu: zdejší pivo bylo nejhorší ze všech, a to vždycky, za všech okolností. Každý, kdo je jednou ochutnal, to potvrdí. Pivo se neměnilo dlouhá desetiletí, kdy se

měnily režimy, kdy vody bylo buď hodně, nebo málo, kdy se v továrnách rychle střídali majitelé a výrobní programy. Nacisté Kolín prohlásili za německé město, založili ho přece němečtí kolonisté, ne? Strhli staré nádraží a rychle vystavěli nádraží nové, aby na této železniční křižovatce nic nezdržovalo přesuny armády a válečných surovin a výrobků, hlavně Cyklonu B, a také nařídili, aby se zlepšila kvalita piva. Rozkaz splněn nebyl. Kolínské pivo bylo za Franze Josefa, Masaryka, Beneše, Heydricha, Gottwalda, Zápotockého, Husáka i Havla stále stejně odporné. Nadčasově hnusné. Místním pivařům chutnalo jen pár měsíců v roce šedesát osm. Exaltovaná nálada tehdy ovlivnila chuť piva k lepšímu, avšak záhy do republiky vjely ruské tanky – a pivo se vrátilo k tradiční chuti. Bez ohledu na stranickou příslušnost a morální kvality sládků páchlo po močůvce, bolela po něm hlava a dostavovaly se střevní potíže. Socialismus sice pivo nezlepšil, ale svým plánováním a rovnostářstvím nastolil jistou spravedlnost. Pivovar své pivo distribuoval podle určitého plánu do velkých samoobsluh na panelákových sídlištích po celé republice, a to obvykle v sobotu dopoledne, aby si lidé nestihli zajet do jiné samoobsluhy pro jiné pivo. Dělo se tak samozřejmě se státní podporou. V kolínském zámeckém pivovaru střídali sládky, brali vodu z Labe, pak ze studny, obě vody smíchali, dováželi vodu z Kutné Hory, kde vařili mnohem lepší pivo, zkoumali sudy a lahve, měnili potrubí, ale nic nepomáhalo. Dokonce se zvažovalo prokletí zaviněné stavbou železnice, kdy se zřítíla skála a varna pivovaru.

Oznamujeme, že nepřátelé výdobytků pracujícího lidu šíří po městě nepravdivé zprávy, že se v potrubí kolínského pivovaru utopil pracovník cikánského původu a že záchranné čety nemohou jeho tělo nalézt. Jde o nepřátelskou pomluvu. V kolínském pivovaru žádný občan cikánského

původu nepracuje. V provozu jsou důsledně dodržovány bezpečnostní a hygienické zásady, a je tudíž naprosto vyloučené, aby se v potrubí mohl utopit člověk, který není zaměstnancem pivovaru. Navíc: žádný občan cikánského původu není už celý jeden rok v celém středočeském kraji pohřešován, napsaly noviny Kupředu.

39. KAPITOLA

Voják spící v trupu sestřeleného letadla, železniční fata morgána a shemagh na ledvinách

Meruňkově oranžová barva v pouštním údolí oznamovala svítání i soumrak. To podzimní ráno meruňkový nádech přecházel do barvy nezralých švestek zahalených drobounkými kapičkami ranní rosy, ale voják se stopami ztvrdlého krému Barbasol v dlouhých vousech svítání nevnímal. Tvrdě spal v trupu sestřeleného letadla. Nastěhoval si tam postel s moskytiérou, poličky a záclonky... V trupu sestřeleného letadla si vařil slaný tobrucký čaj, protože jedině čaj se solí správně chutná, píše v deníku neznámý účastník severoafrických bojů.

Mohl to být Josef?

Vrátíte se do Evropy a každého z vás se zmocní stesk po *good old desert*. Někoho dřív, jiného za čas. Uchopí vás pustina. Zevnitř. V duši vám rozevře prostor. Občas jím projede vzpomínka jako putující beduín.

Sníte o cedrech, hrobech ve skalách, domech v římských ruinách, mezi hlavicemi sloupů, o vlaštovkách, co hnízdí přímo nad stolem v bílém domku u oázy. Do domku bez oken létají pootevřenými dveřmi. Vzpomínáte na oázu, kde holubi hnízdí ve velikých listech lotosů, před lotosy sedí schlíplé slepice. Psi se tam chovají jako kozy, všechno sežerou. Do Dorny se doploužíte po dlouhých hodinách prodírání v zaprášených trsech stepní halfy. Bílé domy a rychlé stíny žen ukrytých v bílých šátcích. Palmy, studny, vonící

ibišek a oleandry. V krámcích prodávají německé hodiny a kapesníčky s nápisem Ricordo di Libia. Kapesníčky určené vojákům Afrikakorpsu nabízejí i Spojencům, píše ten voják.

Nenašel malý Jaroslav v zásuvce příborníku v obýváku bytu v domě s protiatomovým krytem kapesníček s nápisem Ricordo di Libia? Neuměl tehdy ještě číst, ale slova na kapesníku mu připadala ještě nesrozumitelnější než třeba na přibináčku. V Derně rostou nejlepší banány. Žluté, sladké a tučné banány. Ano, jako čerstvě utlučené žluté máslo z Polánky v máselnici s klikou jako u kolovrátku.

Muezzinovo večerní volání? Ve větru stěhujícím písek z místa na místo se promění v nejasný zvuk vzdáleného kostelního zvonu.

Proměnlivé vůně pouštních vlaků? Je možné na ně zapomenout? Uhlí dovezené z Evropy střídal africký lignit omezující výkonost lokomotiv, a když lignit došel, nastoupila olejová sraženina s usazeninami po lisování oliv. Nakonec se lokomotivy dýchavičně rozjížděly s pomocí destilátu z laciného tuniského vína. Do táhlých kopců vlaky supěly tak pomalu, že vojáci seskočili, šli po svých vedle lokomotivy a na jejich rozpálených železných plátech si smažili vajíčka.

S obsluhou vlaků v pouštní válce to bylo jako se zhoršujícím se střevním katarem: palivo řídlo a vlaky v poušti už nejely, jen stály na kolejích a páchly. Čekaly na milosrdný zásah od pouštních kotlářů, který by ukončil jejich trápení. Zatopit pod kotlem lokomotivy zvířecím trusem mašinřirové odmítali. Ale i tak patřila vůně hořících velbloudích hoven k nejpronikavějším pachům Sahary.

V nedohlednu pohyblivých hřbetů dun se pouštním vojákům mění perspektiva vidění světa, vracejí se do dětství, na Matějskou pouť. Stal se písek, kameny, nebe, slunce a ticho pouště pravým

světem těchto mužů? Ticho bunkrů vyhrabaných v zemi jako by obsahovalo ticho celého světa. Propastné ticho, ve kterém jste slyšeli i šelest větru v plynoucím písku a tenounké chvění křídel vážky u tůňky v oáze nerozeznatelné od zvuku vlaku jedoucího někde hluboko v poušti, píše v africkém deníku neznámý voják.

Můžete snad zapomenout na oázy s ženami v rudě fialových šatech, které v zapáchajícím potůčku perou prádlo, na děti v zašpiněných kaftanech na kulhavých oslech, na oranžový měsíc s krvavými odstíny, na pouštní bouři a plechovku se zavařeninou ležící ve stanu jako zátěž?

Svítá. A anarchista Mareš si poznamenává do deníku, že Sahara tone v zelených fosforečných mátohách... Byla to fata morgána? Mátožné palmy ve slané krustě solného jezera. Bílé město s přízemními domky. Flaubert psal v dopise matce: *Občas se zdá, jako bys spatřovala na obzoru velké kaluže, se stromy, které se odrážejí ve vodě, a docela vzadu, na čáře, která se zdá stýkati se s oblohou, letí šedivá pára, jakoby vlaku. To je fata morgána. Rychlík s dlouhým kouřovým ohonem zakrývající horizont.*

Na pouštních slaných jezerech můžete s fatou morgánou skoro s jistotou počítat, na francouzských mapách byla tato jezera označena jako *terrain chaotique*. V jezerních šotech pracovali trestanci v prudkém slunci, jehož paprsky zezdola odrážely krystalky soli, takže dostávali dávku slunečního žáru seshora i zezdola. Čvachtali bosýma nohama s rozpraskanou kůží ve štiplavé slané břevce, kterou nabírali velkými dřevěnými lopatami a lili ji do uplácáných pískových nádrží, odkud se voda odpařila a na dně rozlámané krusty vyschlého solného jezera se v ranním slunci oslnivě leskly krystalky soli.

I dobrý řidič v šotech ztrácí vládu nad volantem. Všichni zakoušejí fatu morgánu, Arabové a Evropané, pouštní nováčci i veteráni.

V sandálech se boříte do vln písku a plahočíte se k nedosažitelnému horizontu. Při chůzi vám písek protéká otevřenou botou a pálí do nártu. Jste si jisti, že ten písek je panenský, že se nikdy nedotkl lidské kůže. Až vy se ho smíte dotýkat. A on vás.

Před rozevřeným obrovským jevištěm prázdné pouště vás napadne, že na něm se může odehrát cokoli. V pekelném slunci skoupém na stín s očima zalitýma potem se vám zdá, že se svět rozhoupal a že vy sami se kymácíte někde na rozhraní života a smrti. Jako provazochodec Tříška jedoucí na kole z výšky zvonice Svátého Bartoloměje nad náměstím v Kolíně směrem k oknu městské radnice nad diváky stojícími pod ním, které z té jízdy nad jejich hlavami začíná bolet žaludek.

Doma v činžáku s protiatomovým krytem si před spaním Josef na břicho, pod kabátek pyžama, přikládá šálu. Prý kvůli ledvinám. Na poušti si ji vojáci obtáčejí kolem břicha, aby je chránila před velkými výkyvy teploty během dne nebo při nocování na holé zemi. Byl to shemagh, velká tenká šála-šátek, kterou si Arabové i vojáci z Evropy omotávali v poušti kolem obličeje na ochranu úst, nosu a uší před náporu písku a písečného prachu.

Když se ženy chtěly s Josefem milovat, musely ho nejdříve vybalit z krunýře pod pyžamem. Josef si kupoval pyžamo o dvě čísla větší, do menšího by se s nočním zábalem nevpasil. Na údernické fotografii vystavené na vývěsce Tatry na fasádě restaurace Grand v Kolíně má kolem krku šálu olivové barvy s černě vyšitými čtverečky. Šálu si nesundával ani doma, k nelibosti svých manželek.

O Vánocích pečlivě dohlížel, aby čokoládové figurky visely v dostatečné vzdálenosti od svíček a prskavek a nerozehřály se. Na cestu do pouště si nikdy neberte čokoládu, prohlásil u vánočního stromečku jednou. Tam máte téměř jisté, že se vám rozteče do věcí.

Do čaje si přidával sůl.

Proč si sypeš do čaje sůl? zeptal Josefa malý Jaroslav.

Bojím se, že by mi ho mohl někdo vypít. Slaný čaj mi nikdo nesebere, usmál se Josef.

Oblíbeným Josefovým jídlem byl eintopf (byl přece v Říši na práci, ale Heydrich ostatně přikázal, aby i v českých továrnách vařili eintopf dělníkům k obědu) a vajíčko uvařené natvrdo. Vajíčka natvrdo jsou na poušti žádaným pokrmem, protože se jen tak nezkaží a do skořápky nepronikne písek.

Při jídle rád vyprávěl historku o obří inflaci v Německu po první světové válce. Na pouti v Myslívě střílel vzduchovkou na špejle s bankovkami v ceně několika miliard marek. Za pár halířů jste se mohli stát miliardářem. Stačilo se jen trefit do špejle.

Josefův syn Jaroslav nebyl žádný zvláštní střelec, u kolotočů za městskými lázněmi v Kolíně vždycky zamířil do místa, kde se mu zdálo, že špejle mají nejmenší rozestup. Zavřel oči a vystřelil... Získal takhle černobílé fotky se skupinami Kinks, Rolling Stones a Spencer Davies Group. Rozmazané obličejové muzikantů na obrázcích přefocených ze zahraničních časopisů připomínaly pokoutní kvalitou stejně pořizované snímky ženských aktů z té doby.

40. KAPITOLA

Ukulele babičky Růženy, rytíř versus baron

Rytíř Dufek z rodu Königů, poručík kavalerie, se prvně setkal s Růženou, když doprovázela Emu Destinnovou. Baron obdivoval Emu. Viděl ji jako Libuši a pak z toho zážitku nemohl ani pořádně spát. S obrovským pugétem hlídkoval u zpěvaččina bytu v Praze. V časopise četl o jejích špercích, jeden Emin náhrdelník by postavil na nohy chátrající majetek jejich rodu. Ale to s tím náhrdelníkem napadlo jeho matku, ne rytíře. Z domu vyšla první Ema, následovala ji Růžena. Na denním světle pohotový rytíř bleskově přehodnotil svou vášeň a květiny vrazil do náruče Růženě. Možná k té změně přispěl i banální zvuk, holubí zavrkání kdesi nad hlavami dam. Zpěvačka se podívala vzhůru a rytíři nemohl uniknout rozdílný tvar jejích očí, zřetelně patrný právě při pohledu k nebi. Tlustou matronu, jejíž bohatství mělo zbavit rod Königů dluhů, vyměnil za subtilní krasavici bez majetku.

Pro Emu rytířova etuda s pugétem nic neznamenal. Mladíci s květinami ji pronásledovali každý den.

Seznámení rytíře a služky (společnice) jako ze sentimentálního románu.

Ema se s Růženou, která se brzy poté za rytíře vdala, srdečně rozloučila. Věnovala jí ukulele z cedrového dřeva, jež dostala od jednoho svého amerického ctitele.

V Čechách ten nástroj ještě nikdo nemá, budete první, řekla Ema.

Rodina mezitím rytíře exkomunikovala. Náš majetek bude dál chátrat bez tebe, sdělili rytíři rodiče.

Svůj rod měl ponížít kvůli penězům, které nutně potřebovali na zchátralý majetek, ne pro pochybnou známost se služkou, neboť co jiného sekretářka nebo společnice ve skutečnosti je? Naštěstí tehdy Růžena ještě nevystupovala v kabaretu, to by rytířova matka asi nepřežila.

Rytířovo manželství s Růženou se podobalo snu. Nastěhovali se do malého bytu v Ječné ulici, do domu, v němž Božena Němcová začala psát *Babičku*.

Růženě nevadilo, že rytíř nepracuje a hraje karty o peníze. Byl krásný, jezdil na koni a miloval ji. Když zase prohrál všechny peníze, klečel před ní a plakal. Z lásky k rytíři začala Růžena vystupovat v kabaretu, aby měli z čeho žít. Zpívala a doprovázela se na ukulele.

Unylý hlas této havajské kytary, evokující podvečer na tichomořských ostrovech, souzněl s jižní krásou babičky Růženy. Součástí jejího jevištního kostýmu byla bílá růže vetknutá do havraních vlasů. V Čechách tehdy znal ukulele málokdo. Růženě se nepodařilo sehnat žádné originální havajské písně, a tak v doprovodu exotického nástroje zpívala drsné kuplety Švába-Malostranského. Jižní kráska zpívající v mužském rodě písně oslavující pivní radosti za doprovodu tichomořského nástroje vyvolávala spíše rozpaky než nadšení, ovšem některé mladíky zjev i umění nové zpěvačky okouzly natolik, že si vplétali do vlasů bílé květiny.

Idyla však netrvala dlouho, rytíř rukoval do první světové války. Teprve pak se narodila jejich dcera. Než rytíře odveleli na frontu, přijela za ním Růžena i s dítětem. Plánovali si, že hned po válce opustí vlhký byt a přestěhují se na Václavské náměstí. Jenže na východní frontě rytíře zranili. Vrátil se v lazaretním vlaku do Prahy,

ležel v nemocnici na Karlově náměstí a pak ho pustili do domácího ošetřování. Jeho stav vypadal nadějně, ovšem potom se jako tolik jiných lidí v Evropě nakazil španělskou chřipkou a zemřel. Rytířova rodina Růženě nabídla, že se o její dceru postará. Musela by se jí ale zřeknout. Růžena nabídku odmítla. O dceru se postará sama. Sentimentální příběh kabaretní umělkyně a poručíka jezdeckva byl završen.

Do válečné vdovy, která se postavila rodu Königů, se zamiloval majitel hospody U Fleků, jehož rodina zbohatla na stavbě rakousko-uherské železnice a navíc její stavební aktivitu odměnil císařský dvůr povýšením do šlechtického stavu. Barona Pštrosse vdovino vystoupení nadchlo. Při drsných průpovídkách Švábo-Malostranského, které citovala, se mu po tvářích kutálely slzy. Přišel za ní s bílou kytkou za kloboukem. V baronových prořídých vlasech by se kytka neudržela.

Opustím kvůli vám ženu a děti, všechno bude vaše, hospoda U Fleků a dva zámky v povodí Sázavy nedaleko Kutné Hory, řekl baron. Budete na etiketě Vantochovy griotky, která se prodává na celém světě. Zařídím to!

Kabaretní zpěvačka se mu vysmála. Svému vnukovi pak vyprávěla, že baron Pštross byl starý, kulhal a neznal míru v pití. Po třech pivech při mluvení prskal. A tři piva každý den stihl vypít do deseti hodin dopoledne. Šlechtický titul? Ten ji vůbec neokouznil, její padlý manžel byl také šlechtic. Ano, baron je jistě víc než rytíř, ale rytíř zní lépe než baron, řekla Růžena.

41. KAPITOLA

Protéza fotografovy ruky a černobílá elektrárna

Jiří Krátký, zaměstnanec podniku Fotografia, závod 52, fotil všechny svatby a pohřby ve městě. Maminky k němu vodily malé děti. Ale úderníky v továrnách, předávání rudých praporů, výjevy z prvomájových průvodů a návštěvy z lidové Číny fotili politicky zasloužilejší fotografové.

Razítko podniku Fotografia, závod 52, najdeme na zadní straně snímků z Josefovy druhé svatby. Do fotoateliéru Jiřího Krátkého na náměstí, na němž do druhé světové války stál Bílkův pomník mistra Jana Husa, přišla Marie s půlročním Jaroslavem.

Marie v šatech s ozdobnou šňůrkou u krku, snubním prstýnkem na prsteníčku levé ruky, nepřehlédnutelnou sponkou ve vlasech a rozpačitým úsměvem naivní filmové komparsistky drží na fotografii na klíně kluka s náznakem kohouta na hlavě. Na pozdějších fotkách z ateliéru Jiřího Krátkého kohout klukovi dorostl do žádoucího tvaru. Na té první fotografii se půlroční Jaroslav už už skoro směje. Matka ho drží za pravou ruku. Ukazováček na Jaroslavově levé ruce překrývá prostředníček, nebo možná mimino schovávalo prostředníček pod ukazováček. Mělo to být nějaké gesto? Půlroční kluk má na svůj věk abnormálně velkou ruku s dlouhými prsty malého klavíristy. Dospělý Jaroslav to nechápe, ruce má přece malé, skoro dívčí. Když se kluk narodí s velkým přirozením, už mu prý moc nevyroste. Tohle pravidlo asi platí také pro ruce.

Na dalších fotografiích se jeho matka usmívá podobně jako na první fotografii, ale Jaroslav se tváří vyděšeně. Stejně se tvářil fotograf Krátký na reklamním snímku, na němž jako pětiletý kluk s andělsky vlnitými vlasy drží hrneček s kolínskou cikorkou. Malý andílek se polekal svého otce, fotografa, který právě schoval svou hlavu pod černý hadr.

Jaroslav si z návštěvy fotoateliéru zapamatoval fotografovou protézu. Jiřímu Krátkému chyběla pravá ruka. Z rukávu saka mu trčela černá kožená rukavice navlečená na protézu. Po padesáti letech si Jaroslav vybavuje chlad a strnulost černé kůže rukavice, jíž se ho fotograf dotýkal před focením. Možná ho aranžoval zdravou rukou bez rukavice, ale stejně mu ten studený dotek zůstal v paměti.

Fotograf měl mechanismus pěti ocelových prstů v černé rukavici nastavený tak, jako by chtěl do umělé ruky chytit tenisový míček. Toto strnulé gesto kožené ruky nemělo určitě nic naznačovat. Tenis jako hru buržoazní smetánky nebylo dobré v poměrech okresního města připomínat.

Gesta inspirovaná kuželkami nebo míčovými hrami, například fotbalový brankář chytající míč, by kapsu jeho saka roztrhala. Jiřího Krátkého pokousal pes, do rány se mu dostala infekce a ruku mu amputovali. Protéza působila jako magnet na děti a na ženy. Děti se bály a ženy byly zvědavé. Jaké to je s mužem, který nemá ruku? Nebo vzpomínaly na panenku, se kterou si hrály v holčičích letech, a čekaly, že ruka obživne stejně jako tenkrát hračky? Litovaly ho a zároveň chtěly zjistit, jestli se ten pes nezakousl i do jiných partií jeho těla. Třeba je rozevření prstů fotografový umělé ruky nachystané na rozměr právě jejího prsu.

Na zavážce u řeky v hromadách rezavých hrnců, rumu s kusy dřeva a drátů ze zbouraných domů, hadrů různého původu, roztrhaných

knih a rozbitého skla z pivovaru a sodovkárny ležely archy nerozřezaných karet z tiskárny. Stačila jediná chybička v tisku – a celý arch putoval na zavážku. Do sběrných surovin nerozřezané archy karet z tiskárny neodváželi. Co kdyby zaměstnanci sběrný kartony rozstříhali a karty prodávali? A hrálo by se s nimi v hospodě o peníze. Někdo by mohl považovat chybu v tisku karty za podvodnou značku nachystanou už v tiskárně pro falešného hráče. A také by s takovými kartami mohl někdo kšeftovat jako se známkami s chybou tisku, jejichž hodnotu chyba dramaticky zvyšuje.

Kluk v punčocháčích se zastavil u jedné hromady blízko vody. Můžeš si vzít, co chceš, naše už to není, řekl.

Proč si něco nevybereš ty? zeptal se Jaroslav bílorezavého syna fotografa Krátkého.

Já nesmím. Nám to už nepatří, odpověděl kluk v punčocháčích.

Jaroslav se sklonil nad hromadu skla a papírů. Vytáhl z ní nepoškozený skleněný negativ s janovským přístavem na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Pohled odněkud z výšky, od města. Klidná hladina laguny zakrytá rybářskými bárkami a plachetnicemi s houštinou stěžňů, ráhen, stožárů a lan. Na otevřeném moři kotví dvě zaoceánské lodě. Z pravé strany poloostrova uzavírajícího lagunu trčí k zamračenému nebi maják Lanterna.

Kdyby pořádně zapršelo, mohutný proud řeky by fotky a negativy z hromady vyplavil a vláčel by je směrem na Poděbrady. Z Labe by se stalo leporelo fotek a negativů z celého světa. Negativy by se plahočily u dna. Ve vírech plavebních komor by se fotografie překrývaly v pohyblivých palimpsestech: z paluby výletního parníku byste viděli rychle se měnící krajiny a lidské tváře.

Leporelo se v labském korytě sice nevalilo, ale řeka se rychle změnila ve stoku, v pardubické chemičce do ní vypouštěli jedovaté látky. Ve Chvaleticích při praní manganu obarvili hladinu řeky do

rezava. Někdy se rez změnila na purpurovou barvu západu slunce, neví se, jestli to způsobil mangan nebo něco jiného. Také kolínské fabriky vypouštěly do řeky jedovaté odpady budovatelského úsilí. Byla to přílehlavá symbolika. Zapáchající a jedovatou hlušinu, která zbyla po údernickém úsilí, odplavila řeka. Labe odtéká do západního Německa. Ze strakaté vody zapáchající řeky i Němcům dojde, že diamanty zůstaly u nás a jim posíláme jen stoku. Řeka jim oznamuje, že nezahálíme, ale budujeme. Jsou úplně bezmocní, protože proti proudu řeky nejde nic vzkázat. Ani s lososy nic nepořídí, ryby totiž nepřeskočí vysoké jezy u Střekova.

Na pravém břehu vytékala do řeky z funkcionalistické elektrárny Jaroslava Fragnera obrovskou potrubní rourou horká voda. Hranaté tvary budov a oválný obrys komína zaznamenávali do černobílé paměti fotografií avantgardní umělci Jaromír Funke a Eugen Wiškovský i básník fotografie Josef Sudek. Fragnerova elektrárna a gotický chrám Petra Parléře na skalnatém ostrohu nad městem na protějším břehu řeky se dostaly do zahraničních publikací o moderní fotografii. O „zbývajícím“ městě se v těch knihách mlčí. Ve fantazii zahraničních čtenářů knih vzniká na základě černobílých fotografií těchto dvou staveb jiné město Kolín, město jako jakási záhadná synekdocha. Město bez domů, ulic a lidí, město s černobílou oblohou a řekou. Město gotických kostelů a funkcionalistických elektráren.

Domy vyplňující zbývající prostor města se nedožívají vysokého věku. Skoro všechny staré domy bourají. Nezáleží přitom na režimu, který je u moci. Bourají všichni. To je osud všech průmyslových, a tedy kapitálem disponujících měst. Peníze vám zaručují lepší život v lepších domech a nové výkonnější továrny. Pro zachování města v původní podobě je nejlepší náhlý příchod chudoby a bezvýznamnosti. Vlámské Bruggy to velké štěstí po-

tkalo, náhle zchudly. Od přístavního města se vzdálilo moře, písek zanesl přístav. Ve městě se rozhostila smrtelná nuda a klid. Mrtvé město objevili nejdříve dekadentní básníci pro jeho ponuru poezii a pak turisté pasoucí po nostalgii minulosti. Dvojblok osamělých dekadentů a davu turistů se vrhal na další mrtvá města v Evropě, na Benátky a Prahu. Poblíž Kolína umírala Kutná Hora, stříbrný Klondike středověku. Čeští historikové ve svých idylických spiscích a dramatik J. K. Tyl ve hře *Kutnohorští havíři* vyžehlili vzrušivé příběhy o hledání štěstí v podzemí města, které tolik přitahuje dobrodružné povahy, kurvy, vraždy a alkohol, do nudných dějin střetů zlé vrchnosti a utiskovaných horníků. Kutné Hoře se vyhnul hlavní železniční tah z Prahy do Olomouce, což živořící město dorazilo. Vstane z mrtvých až s turistickým ruchem.

Živá a bohatá města se pozřou sama. Mají elán a peníze bourat a moderně přestavovat historické stavby a továrny a místo nich stavět nové baráky a podniky: genius loci města takovému radikálnímu násilí podlehne. Takové město umírá beze svědků, bez zájezdů turistických kanceláří. Umře v klidu, žádný básník se nebude obtěžovat s poskytnutím umělého dýchání.

Cestovatelé o janovském majáku Lanterna píší jako o architektuře podobné minaretu. Myšlenka na Orient a Istanbul se návštěvníkům Janova jeví případně. V časech janovské námořní slávy, kdy celá Evropa čelila turecké expanzi, Janované s Turky pilně obchodovali. Dokonce si v Istanbulu založili obchodní stanici s vlastním personálem. Janovští průvodci turistů tento fakt hodnotí jako projev moderního myšlení ve světě, kde se na zemi a na moři do sebe zaklesla křesťanská a muslimská vojska. Moderní je neválčit a vydělávat peníze.

U přístavu, v tmavém podloubí s námořnickými putykami, sehnal fotograf Krátký žebračka, který mu za levný oběd s ochotnický přehnanými gesty zapózoval v roli janovského rybáře.

Kurvy neodmyslitelně patřící ke každému přístavu však Krátký, příznivec decentních aktů s oslnivě bílou ženskou nahotou probleskující v mezerách nařasené tmavé slupky šatstva, nefotil. Z toho tmavého přístavního podloubí bez světla by stejně na fotografiích nebylo nic vidět.

Obloha na negativu byla vykryta černým papírem, černým jako proslulý janovský samet, do něhož se na portrétech od Velázqueze oblékalo jako do té nejkatoličtější látky Jeho Veličenstvo Filip IV., ošklivec s habsbursky odulými rty a obrovskou bradou. V černém sametu z Janova se skvěle cítil sultán, kterého žádné křesťanské myšlenky nenapadaly. Janované v tom prostě uměli chodit.

42. KAPITOLA

Alergie skutečná a falešná, nos jako centrum erotického života

Brzy lékaři zjistí, že Jaroslavova rýma se nedá jen tak vyléčit, že obyčejné nosní kapky s efedrinem nepomáhají a antibiotika, která tehdy vstupovala na scénu a byla považována za zázračný lék, také nic nezmohou. Ani streptomycinová kúra chlapce nevyлéčila. Po zlepšení trvajícím jeden den následoval návrat k původnímu stavu. Stejně dopadly i konzervativní léčebné metody jako solux v kombinaci s novokainovými tampony, které lékař pacientovi napsal do obou nosních dírek (odkapávající novokain z tamponů mu znečitlivěl horní ret), punkce, odstranění nosních mandlí nebo inhalace luhačovické minerálky Vincentka.

Úpornost Jaroslavovy choroby uváděla lékaře do rozpaků. Chtěli se blýsknout před jeho krásnou matkou, která za nimi přicházela s košíkem plným jahod Senga sengana. Chlapcův imunitní systém je přiváděl k zuřivosti.

Přece není možné, když mu punkcí do dutin dopravíme antibiotikum, aby tam po čtyřicetihodinové době měl stejný nález! Tehdy se takové záhadné rýmy, choroby dutin a plic vysvětlovaly jediným způsobem: je to alergie!

Sama jste říkala, že má často kopřivku, řekli Marii. Barva jeho nosní sliznice nás nenechává na pochybách. Jde o alergickou rýmu. Zdravá sliznice je lehce narůžovělá jako nezralé maliny, ale temně rudá sliznice vašeho syna nemá daleko do barvy fialového kosatce nebo bouřkové oblohy, a to jsou barvy alergie. Chcete se podívat sama?

Ne, odpověděla Marie. Víte, já nemám to správné srovnání, nikdy jsem se do nosu nedívala, ani do toho svého. Ochutnejte jahody. Jsou umyté.

Tak nejdřív vám ukážu svoji sliznici, reagoval pohotově doktor, a pak se teprve podíváte do nosu svého syna. Nic na tom není, nosní díрку otevřete Hartmannovým rozvíracím nosním zrcátkem. Půjčím vám svoje. Nebolí to.

Marie znovu odmítla. Stálé opakování synovy diagnózy vnáší do jejího života zvláštní dynamiku. Lékaři vlastně netuší, jak se nemoc zachová. Co bude zítra. Synova alergie se pro ni stává velkou výzvou.

Princip alergie spočívá v tom, že někdo může na podněty, které jiným nezpůsobují žádné potíže, přehnaně zareagovat. A přitom ještě včera nynější alergik ten podnět zvládl bez problémů. Dráždivou reakci vyvolávají vůně bylin, pracích prostředků, rybího tuku, pylů všeho rostlinstva, kousnutí hmyzu nebo letmý dotek motýlího křídla. Imunitní systém podrážděně reaguje na obsah alergikova těla. Občas si imunitní systém hraje sám se sebou na schovávanou. Někdy reaguje, někdy ne. Některé látky vyvolají reakci jen v kombinaci s jinou látkou. Snad neexistuje žádný zástupce živé a neživé přírody a umělých věcí, který nevyvolal alergickou reakci. Lidské tělo se ohrazuje vyrážkou, ekzémem, dušností, otoky, rýmou nebo anafylaktickým šokem, který může končit smrtí. Některé imunitní systémy rozhořčeně reagují na některé alergikovy duševní stavy. Neprobádané jsou splíny, chmurné a sebevražedné nálady.

V padesátých letech považovali lékaři alergii za moderní chorobu. Každá nemoc, která není prozkoumaná, teprve přichází na scénu anebo její výskyt nebyl rozpoznán, je moderní. Alergii čeká skvělá budoucnost.

Marie se s prvňákem Jaroslavem vypravuje do vinohradské nemocnice v Praze na první alergologické oddělení v Čechách. V kanceláři alergologie se chová suverénně. Je už po sezoně jahod, a tak se dostavila bez košíku s temně rudými plody a mává doporučeními z kolínské nemocnice a malou krabičkou jahod z keříčků, které rodí celý rok. Sice nejsou dost sladké, ale v říjnu lepší neseženete...

Váš syn je alergický na jahody? zeptala se sekretářka. Marie se nenechá jen tak odbýt. Její nepatrně plnější postava a obličej, který by z ní udělal hvězdu v předválečných filmech, zapůsobí na pánskou část nemocničního personálu. Ukáže synka přednostovi oddělení Bohuslavu Hodkovi. Vysoký muž s interesantně prošedivělými vlasy a brýlemi s černou kostěnou obroučkou holduje silným cigaretám a smrtící kávě, lógr zabírá víc jak půl hrnku. Hodek mluví velmi tichým hlasem. Mnohdy mu lehce nahluchlí pacienti nerozumějí, ale upřímně řečeno, jejich léčba vychází nastejno, jako kdyby slyšeli každé jeho slovo. Přednosta se zatím jen zběžně orientoval v počtech alergiků a v průběhu jejich onemocnění. Jednoznačně dával přednost léčení autovakcínami. V laboratoři vypěstovali větší množství látky, která u nemocného vyvolává alergickou reakci. Pacientům ji pak vpravovali injekcemi pod kůži, postupně od nejmenších dávek k těm větším, v žádném případě se sestra nesměla strefit do žíly. Imunitní systém si měl opatrným stupňováním dávek vyvolávajících alergickou reakci zvyknout na dráždivou látku a zbavit se přecitlivělosti. Autovakcíny představovaly vlastně materializovanou homeopatickou léčbu, jejíž princip spočívá v zásadě: podobné léčím podobným.

Hodkova alergologie disponovala lůžkovým oddělením, které tvořil jeden pokoj s třemi postelemi. Do pokoje se sjížděli alergici z celé republiky.

Hošíkovi v přednostově kanceláři visí u nosu kapka od targesinu, hnědých kapek, které míchají v lékárně podle lékařského předpisu (v ordinaci měli většinou připravené razítko s popisem jejich přípravy).

S rýmou jste jeli z Kolína? To si tam s ní neumějí poradit? Zabýváme se vážnějšími případy, prohlásil přednosta s nepřítomným výrazem. Radost by mi udělal astmatik, který nevyjde do prvního patra, nebo člověk, kterého zabije jedno včelí žihadlo. Až vás chlapec prodělá pořádný astmatický záchvat, sám ho budu léčit. Přednosta si podvědomě přál těžké průběhy nemoci, v krajně nezbytných případech i úmrtí alergiků, protože jen tak bude moci rozšiřovat své oddělení a získá peníze na další bádání.

Po půlhodině matčina vysvětlování, úsměvů a lichotek diktuje sestře údaje pro chlapcovu kartu a přijímá ho mezi pacienty alergologického oddělení. Ale vzhledem k charakteru onemocnění, které považoval za lehké, ho přidělil doktorce Zdence Sakové. Malé obtloustlé dámě s přísným výrazem za tlustými skly dioptrických brýlí.

Do roka tu rýmu vyléčíme, teď chlapce pošlu na vyšetření k docentu Sekrtovi, to je náš nejlepší nosní lékař, řekla doktorka Saková. Udělá mu pár punkcí a bude po rýmě. A když nepomůžou punkce, pak zaberou autovakcíny.

Punkce mu dělali už v Kolíně, ale nepomohly, namítla Marie.

Dělali je buď špatně, nebo jich bylo málo, trvala na svém lékařka.

Materialismus ovládl společnost. Ve fabrikách se preferoval těžký průmysl, vládli tam soustružníci, společnost měly napravit lágry a popravy, v medicíně se materialismus projevoval neochvějnou vírou v zákroky skalpely, kleštěmi, jehlami. Všechno lze operovat, jen se k tomu nemocnému místu musíme dostat, a co nezvládne skalpel, to dodělají antibiotika. Zvlášť úporná onemocnění aler-

gického rázu zdoláme autovakcínami... A nakonec zopakujeme operaci, pro všechny případy.

Takhle malého kluka operovat ještě nebudeme, ale stejně ho do roka vyléčíme, prohlásila Saková.

Sekrt, plešatý blondák s kulatými zády a rozměkle vláčnými pohyby mořské medúzy vznášející se v prostoru mezi pacientovým nosem a proděravělým nosařským zrcátkem na lékařově čele, si dlouho pročítal zprávu od kolegyně Sakové. Do punkcí se mu nechtělo, ale vzdorovat nekompromisní alergoložce si nedovolil.

Ani po roce Sekrtova snažení se žádné zlepšení Jaroslavovy rýmy nedostavilo. Po punkci opakované druhý den vypláchl docent z chlapcových dutin úplně stejné množství hlenu jako včera. Doktor to nechápal. U jiných pacientů punkce pomohly.

Blondatý nosař tajně obdivoval Sigmunda Freuda. V padesátých letech Freud nepatřil mezi autory, jejichž knihy by se v Československu vydávaly. Přípuštění existence podvědomí vás mohlo přivést do kriminálu, surrealistická imaginace do uranových dolů. Výklady snů se považovaly za babské plky. Na věstkyně a kartářky stačil domov důchodců s přísnější ostrahou.

A přitom psychoanalýzu v podstatě můžeme považovat za materialistický obor, řekl si Sekrt. Všechny hysterie mají původ v událostech, jež se přihodily a nemocný je vytěsnil do svého podvědomí; nebo v nějaké dispozici, která je také svým způsobem hmatatelná. Podvědomí je jen skladiště pro odkládání nepříjemností. Freud celý život trpěl nosním katarem a zajímal se tím pádem o všechny případy chronické rýmy. Nosní lékař Wolfgang Fliess, jeho velký přítel, byl přesvědčen, že v nose lze nalézt jakési spojení na pohlavní orgány (něco jako telefonní budka?). K tomu nápadu ho přivedla určitá podobnost nosu a ženských pohlavních orgánů.

V nosní mušli viděl obrys vulvy. Při menstruaci ženy někdy krvácejí z nosu. Sliznice stejně jako pohlavní orgány a bradavky může zduřet a zase splasknout. Z nosní sliznice by zkušený nosář mohl odhadovat sexuální nálady jako cikánka z ruky. Hnisavá rýma byla příčinou smrti Fliessova otce. Fliess dvakrát operoval Freudův nos. Fliessův nápad s nosem jako řídicím centrem sexuálního života převzal Freud, jen ho takticky umístil do nevědomí. V nose by to bylo moc na ráně. A tak trochu pro legraci. Sex řízený nosem nepůsobí právě elegantně. Fliess ovšem považoval Freudův vynález podvědomí za krádež svého nápadu s nosem jakožto erotickou centrálou a s Freudem se rozešel.

Sekrť se s obtížně uchopitelným nevědomím, ostatně unikajícím do nematerialistických sfér, nehodlal zdržovat a stále více se přikláněl k Fliessově teorii. Docent se celý život pokoušel zjistit, jak ovladač sexuálního života v nose působí a jak rýma působí na sex. Jestli ho stimuluje, nebo spíše tlumí. Jaroslav se mu jevil jako velmi vhodný objekt. Od dětství ho bude sledovat. Trápit ho dál neúčinnými punkcemi se mu nechtělo. Pronikat jehlou do mušle ženského nosu mu tak velké problémy nečinilo. V případě mužů je to složitější, i když samozřejmě v každém muži je v nějaké podobě, více či méně skryté, přítomna žena a naopak. S dětmi je to ještě horší. V ordinaci si docent někdy připadal jako pedofil.

Na podzim docent párkrát v noci z manželky shodil deku a otevřel okno, aby nastydla a dostala rýmu. Ráno nahý lékař s použitím Hartmannova zrcátka z kliniky zkoumal její nosní sliznice, pak manželku svlékl z noční košile a konfrontoval svá zjištění z nosu se stavem jejích pohlavních orgánů. Jindy manželce podal silný prášek na spaní a pak v klidu drátky dráždil její nosní sliznici. V pravidelných intervalech jí roztahoval nohy a zkoumal, jestli jí vlhne klín.

Na zázračnou moc autovakcín Marie nevěřila. Její syn na testy, při kterých se alergeny tenkou jehlou vstříkovaly pod kůži, reagoval pokaždé jinak. Jednou mu kůže na ruce zčervenala po peří, podruhé po prachu, potřetí po pylech. Nechápal to ani přednosta Hodek. Při dalších testech sám svým pravítkem přeměřoval velikost testovacích pupenců na pacientově ruce a lámal si hlavu s jejich proměnlivostí v čase. K jednoznačnému závěru nedospěl. Alergologové už tehdy tušili, že hledání alergenů a kombinací látek, které alergen vytvoří někdy i podle hudebních zásad jako akord, obsahuje cosi z detektivního pátrání. Ale nevěděli, že mezi alergiky se zapletli také pseudoalergici, jejichž imunitní systémy alergii jen předstírají, a to velmi důvěryhodně. Někteří alergologové se dokonce domnívají, že na předstírání alergie se nepodílí imunitní systém, jenže zatím se jim nepodařilo zjistit, kdo tedy ta představení falešné alergie inscenuje. Až o desítky let později Jaroslav zjistí, že jeho alergie je opravdu jen kukaččím vejcem nastraženým do jeho těla. Že hra na opravdovou alergii je v jeho případě dokonalá. Rýma ho celý život ani na jediný den neopustí. Jaroslav přitom nemá tušení, kdo představení v jeho nose režíruje a co tím sleduje.

Slib, že Jaroslav bude do roka zdrav, Saková nedodržela. Navíc mu dávala v nepopsaných lahvičkách ještě nevyzkoušené léky. Váš syn dostává pomoc jako první, vysvětlovala Marii. Budete každý den pečlivě zapisovat jeho reakce. Deník přinesete.

Marie se ale doslechla, že syn doktorky Sakové je také alergik. Prášky v neoznačených lahvičkách přinesla ukázat nosaři Pavlu Šmídovi v Kolíně. Poradil jí, aby je spláchla do záchodu a synovi dávala místo nich tabletky vitamínu C. Do deníku Marie psala: Žádná reakce.

Marie zklamaná výsledky léčení nemocného syna ve vinohradské nemocnici pokračovala v hledání lékaře, který si s Jaroslavovou rýmou bude umět poradit. Ve vlaku se doslechla, že krční, ušní a nosní klinika v Hradci Králové dosahuje velmi dobrých výsledků. A Hradec Králové není od Kolína daleko. Docent Sekrt tak ztratil důležitého pacienta.

43. KAPITOLA

Tanec jezuity Chanovského a kult Hynka z Ronova

Tanec nemírný ovšem škodí, ale to se nesmí čítati na vrub tance, jako spíše na vrub těch, kdož tancují vášnivě, bez rozumu. Otužilému tanec prospívá. Prostý člověk nepije při tanci horký punč a čokoládu, jen pivo, a nezná obyčejně elegantního, jak chodí vznešená společnost z tančírny rovnou do kostela; dobře se vyspí a druhý den chutě beze vší únavy se dá zase do roboty. Tanec zachovává prostého člověka přede hrou, před rozmařilostí. Prospívá hlavně těm řemeslníkům, kteří při své práci sedí, jako ševci a krejčí. Při tanci pak si to vynahradí pohyby a obraty skočnými. Mezi blouznivci a vidění duchů mívajícími byli v jiných zemích tehdejšího času obzvláště ševci a krejčí; v Čechách mezi ševci a krejčími nebylo nic takového pozorovati, a před tím že prý je nepochybně uchránily tančírny.

Čeněk Zíbrt

Rozhlédneme-li se pozorně po reliéfu spodního patra Kakovského lesa, pak zde nalezneme různé taneční výjevy. Kameny a skály roztroušené v lese za poláneckým mokřadem si nakreslete na papír a uvidíte, že jsou rozestaveny v jakémsi tanečním pořádku. Podle legendy je tam rozházel rozčilený ďábel, jenž se opozdil, když spěchal pro duši, kterou mu myslivec prodal za ďábelské služby. Myslivec na něj vyvrál, jak už to v pohádkách bývá, zakokrhál kohout a bylo po

všem. Ďábel v nepřičetné zlosti rozházal kameny po lese. Ale i v tom zběsilém činu projevil určitý smysl pro rytmus. Rozmístění kamenů v lese se tak alespoň jeví. Zkušený muzikolog by v rozmístění kamenů a skal zaručeně našel náznak partitury. V určitém rytmu zahrabávají do země zrnka obilí cirkusáci a „předepisují“ tak slepicím nebo jiným ptákům jejich pohyb, který publikum chápe jako tanec. Ale kdo bude zobat kameny a skály v Kakovském lese?

V nepomucké krajině zplundrované třicetiletou válkou, ve vesnicích a na samotách u kraje lesa předváděl své divadelní kousky klatovský jezuita, potulný kazatel, divadelník a, řekněme, choreograf Albrecht Chanovský z Dlouhé Vsi. Jezuita se nepitvořil, aby vesničany rozchechtal, ale jeho divadelní produkce měly vrátit zbloudilé ovečky do lůna katolické církve. Součástí jeho divadelních etud byl i tanec. Chanovský byl jediným českým kazatelem v historii všech vyznání, který nechápal tanec jako přestupek proti Božím přikázáním. Katolická církev se k tanci chovala velmi obezřetně. Ano, tolerovala tancování biblického Davida. V časech Starého zákona se tak bláznivě netancovalo, což se nedá říct o dobách pozdějších. David tančil, protože se chtěl zalíbit Bohu.

„*Skákal snad sarabandas?*“ ptají se církevní strážci dobrých mravů. „*Běhal currantas? Tancoval tracanar? Poskakoval boreas?*“ Ne. Pán Bůh jeho tanec ocenil. David od něho dostal absolutní bodové ohodnocení. Po takovém výkonu další tanec už není potřeba. Navíc Davidovu ženu, která se jeho tančení a skákání posmívala, potrestal Bůh neplodností. Pohříchu nevíme, jak Davidův tanec vypadal. Popis nemáme.

Všichni kazatelé a mravokárci z Českého království bez ohledu na náboženskou konfesi na tanečníky ostře doráželi. S výjimkou Chanovského ovšem.

Nejhorlivěji si při protitanečním tažení počínala jednota česko-bratrská. Čeští bratři sepisovali dlouhé a nenávislné protitaneční traktáty. Považovali tanec za výlučně ďábelskou aktivitu.

Hranice oddělující protestanty a katolíky probíhá i obskurními místy. Podle Luthera prdění a výroky „vyliž si prdel“ ďábla plaší, Chanovský se domnívá, že prděním a vulgárními výroky se ďábel přivolává.

Chanovský zaujal k tanci stejně jako k prdění jiné stanovisko než protestanti, což nás neudivuje. Zajímavější je ovšem zjištění, že celý katolický klérus, včetně jezuitů, názor pátera Chanovského na tanec nesdílel, navíc prdění ze svých teologických úvah zcela vyloučil. O vztahu protestantů a katolíků k větrům a jejich nasměrování proti ďáblu nebo v jeho prospěch svědčí i to, že v blízkosti katolických kostelů, neřkuli v jejich areálech, se veřejné záchodky ani v 21. století téměř neobjevují, kdežto u protestantských božích stánků je výskyt veřejných záchodků běžnou záležitostí. Katolíci záchody umísťují nejraději do podzemí, na skrytá místa, kdežto protestanti dávají přednost záchodům s okny vedoucími do krajiny. Výjimku ovšem tvoří klozet na nicovské faře nedaleko Myslíva. Spisovatel a malíř Josef Váchal z tohoto „sráče“, řečeno spisovatelovými slovy, získal nezapomenutelné dojmy:

Tam mohl být, bez střídání, udržen provoz i s osmi nejtlustšími kanovníky najednou. Osm tlustých kanovníků mohlo na nicovském suchém záchodě sedět vedle sebe jako slepice na hřadu.

Chanovský se z trojice velkých církevních osobností Nepomucka, jejichž pozemská a zejména nebeská kariéra dosáhla v našich poměrech fascinujících výsledků, jeví jako nejslabší článek. A je téměř jisté, že záliba v tanci neposílila jeho postupové šance na

žebříčku církevních světců, i když větší problém pro kariéru světce samozřejmě znamenala jeho zcela nemučednická smrt. Vojtěchovu nádhernou mučednickou smrt už ani nemusíme připomínat. Jan Nepomucký tak efektní mučednickou smrtí neprošel, ale Chanovského stejně poráží na celé čáře. Nepomucký se choval jako vzorný úředník. Psal drobným, pečlivě vykrouženým pedantickým písmem. Násilná smrt úředníka, který ze své podstaty není revolucionář, chová se loajálně ke svému nadřízenému, arcibiskupu Jenštejnovi, vypadá velmi dobře! Kafkův pan K. je loajální ke všem, proto jeho osud na čtenáře tolik působí. A co si mučedník může přát víc, než aby v jeho násilném odchodu ze světa měl prsty sám král? Jde-li o krále s pověstí opilce, děvkaře a prchlivce, pak už fyzicky (i v této výsostně duchovní záležitosti) cítíme, jak nám za zády dýchá svatost takřkajíc o sobě! A když její mety dosáhneme, můžeme odtud, stejně jako Jan Nepomucký, nenápadně na své konkurenty mrknout, pokynout jim diskrétním Božím znamením, aniž riskujeme, že je ta naše přízeň posílí natolik, aby se k naší výjimečnosti přiblížili.

Mladý Chanovský na cestě z Malé Strany na Staré Město upadl až po kolena do jámy, které na konci března v ulicích Prahy po sobě nechávaly rozpouštějící se hromady ledu a sněhu. V díře málem nechal botu. Okolojdoucí se mu posmívali. Poblíž Umučení Božího uklouzl a blátem si potřísnil plášť. Pokolikáté už vyvolal posměch? A v té chvíli velkého ponížení uslyšel vnitřní hlas:

Na tomto místě tento svatý do vody svržen a utopen byl. Tady ho uvrhli do mokrého hrobu.

Hned od prvních stránek životopisu pátera Chanovského sepsaného jezuitou Tannerem čtenář pochopí, že potulný kazatel od dětství vyvolával problémy. Rodiče, šlechtici z Dlouhé Vsi, se malého Albrechta báli. Vylekalo je, že se už jako čtyřletý hošík

chtěl stát knězem. Překvapení to bylo nemilé, neboť rodiče pro něj kněžskou kariéru neplánovali. Chlapec si na nich vynutil maličký ornát ze zeleného plátna, který si pomaloval černými postavami a barevnými květy. Už v útlém věku tušil, že zlu musíme nejdříve dát možnost, aby se projevilo, teprve pak ho můžeme účinně zlikvidovat. Na zeleném ornátku stály barevné květy (zlo) proti černým postavám (dobro). Malí chlapci v uniformách, vojenských nebo hasičských, vypadají groteskně a trochu strašidelně; malý kněz však malé vojáky, hasiče a námořníky s přehledem trumfuje.

Pětiletý Albrecht si z prken stavěl kapličky s oltářičky, kde sloužil v ornátku mše, na kterých se modlil, zpíval žalmy a pobožné písně, trestal hříchy (například koček a psů: bral jim žrádlo), světil vodu, chléb a maso. Sloužící ho napřed užasle sledovali, pak ho požádali, zda se mu mohou vyzpovídat. Svěřovali se mu jako duchovnímu otci, a tak naslouchal doznáním cizoložníků, zlodějíčků i neznabohů. Nepřipadá vám kázání dítěte v ornátku jako rouhání? zeptal se Albrechtův otec faráře z Dlouhé Vsi. Ten pokrčil rameny. Kdo ví? Jako rouhání ty mše vypadají. Ale může se pětileté dítě rouhat?

V zeleném ornátu chlapec i spal. Hrám s vrstevníky se vyhýbal, raději kontroloval, jestli kosti z masa, které pozhnal, nedali sluhové psům. V šesti letech si byl jist, že umí rozpoznat a odehnat dábla. Dívky a vůbec ženy si držel od těla. Obzvláštní pozor si dával na květiny, které ve své kráse skrývají nečistotu. Jen před svou kojnou a chůvou ze Sviradic se nemusel mít na pozoru. Neboť cokoli dělala, kamkoli šla, kdekoli se pozastavila, vždycky se potichu modlila: ve dne, v noci, v mrazu, při kojení. Jako by to své hříšné ženství chtěla odčinit. Zemřela v sedmdesáti letech.

Zůstala po ní dobrá vůně jejího svatého života, napsal životopisec Chanovského páter Tanner.

Osud si v případě Albrechta Chanovského počínal jako dobrý trenér a mladému adeptovi na výjimečný život stavěl do cesty jedno protivenství za druhým. Člověk se jako mladý musí otužovat a připravovat se na obtíže pozdějšího věku. Neměl by se přesně takhle otužovat imunitní systém všech lidí, nejen kandidátů na alergická onemocnění?

V Olomouci na jezuitské univerzitě, kde měl Albrecht studenty seznamovat s matematikou, vyvolával zlomyslný smích. Prý ho mockrát přistihli, jak počítá s chybami. Že snad dokonce vůbec neumí počítat. Největší ostudu utržil, když běhal v dlouhé chodbě jezuitské univerzity s husími křídly na zádech a snažil se vzlétnout, což se mu nezdařilo.

Po bitvě na Bílé hoře ho povolali do Kolína, aby tam utužil katolictví. Ve městě s chrámem svatého Bartoloměje chtěl zavést kult Hynka z Ronova upáleného husity před Kouřimskou branou. S místními katolíky, z nichž na deset metrů cítil pach evangelíků, nic nepořídil.

V Klatovech Chanovský založil jezuitskou kolej. Ale i horlivým spolubratřím připadalo, že jejich představený bere víru přehnaným náboženským zápalem za špatný konec. Nechce jim snad ukázat, že je něco víc než oni?

Chanovský si nemohl být jist, jestli Bůh rozhodl o jeho vyvolenosti. Půjde proto mezi ubohé vesničany trpící strastmi třicetileté války a ještě více jedem evangelictví. Vzpomněl si na vytřeštěné oči služebnictva na mších, které sloužil v zeleném ornátku jako chlapec. Kdyby se chtěl rouhat a řekl jim, aby šli k rybníku a utopili se, poslechli by ho. I ubohé vesničany překvapím, řekl si páter Chanovský.

44. KAPITOLA

Klinika v Hradci Králové se vsuvkou o velrybí kostře v Národním muzeu

Ve Velrybě, pantomimě o jednom jednání, papírová obluda spolkla Jana Kašpara hladce jako malinu, mim z ní pak vyšel se skříňkou plnou zlata, za které si koupil kolombínu. Scénu korunují bengálské ohně.

(Z popisu vystoupení
Jana Kašpara Deburaua)

Na královéhradecké klinice proběhl podobný rituál jako v Praze na Vinohradech. Ženu se synem, který nepatřil do spádové oblasti hradecké nemocnice, chtěli nejdříve vyhodit, jenže když ta dáma – tentokrát s košíkem plným jahod – začala klást nevinně naivní dotazy a na židli se vrtěla tak, aby si jejího těla všiml i ten nejzabedenější krční specialista, dali si s tím vyhozením na čas. Nakonec sestra vyplnila kartu a doktor, který Jaroslava přijal, sebejistě prohlásil, že ho do pár měsíců vyléčí. Když v Hradci Králové chlapce ani po půl roce rýmy nezbavili, zamířila s ním matka do Olomouce, Brna, Ostavy a Plzně. Dávala přednost klinikám, ale spokojila se i s krajskou nemocnicí. Při vyšetřeních už nemusela Jaroslava držet na klíně, a protože z předešlých návštěv ordinací získala poměrně přesný odhad, jak dlouho tam syna budou vyšetřovat a léčit, odcházela do nejbližší cukrárny na kávu a zákusek. Měla ráda kremrole, ale nepohrdla ani laskonkou, rakvičkou se šlehačkou, věnečkem nebo punčovým řezem. V důsledku častých návštěv cukráren se její tělo

poněkud zakulatilo, aniž ovšem něco ztratilo ze sex-appealu, který tolik okouzloval všechny nosaře v Čechách a na Moravě. Ani Jaroslav nepřišel zkrátka, po vyšetření ho Marie také brala do cukrárny. A když absolvoval zvlášť bolestivý zákrok, mohl si v hračkářství vybrat společenskou hru. S krvavým kapesníkem u nosu obvykle ukázal na dámu nebo na stolní fotbal. Krabice s dámami a stolními fotbaly se časem hromadily v bytě v baráku s protiatomovým krytem.

Po punkcích, kterými chlapce trápíval na Vinohradech docent Sekrt, vodila Marie syna do Národního muzea. Koupila mu vstupenku a sama na něj čekala v cukrárně protějšího Domu potravin. Jaroslav rychle prošel sbírky s přišpendlenými brouky a vycpanými zvířaty, proběhl kolem nudných vitrín s nerosty a zastavil se v druhém patře ve velkém sále číslo deset s obří dvaadvacetimetrovou kostrou velryby, samice plejtváka myšoka. Dlouhé minuty se pod ní procházel a fascinovaně naslouchal vyprávění muzejního kustoda, obdivovatele pražské velryby.

Vsuvka o velrybí kostře v Národním muzeu

Mrtvou velrybu vyvrhlo moře na pláž skalnatého ostrůvku poblíž norského Bergenu. Norští rybáři kostru velryby nabízeli v novém inzerátu za 2 500 zlatých. V Praze se právě dokončovaly výkopy pro stavbu Národního muzea a vlastnit kostru největšího tvora na světě by byl velmi dobrý počinek. Ani ve Vídni skelet většího zvířete nevystavují. Češi projevíli o kostru plejtváka myšoka vážný zájem a v Praze začali organizovat sbírku. Největší obnos shromáždila hospodská společnost zvaná Jour fix, která pořádala dobročinné hostiny situované do břicha zatím fiktivní velryby.

Atmosféra velrybího břicha se v hospodě navodila minimálním osvětlením, večerelo se skoro ve tmě.

Při vykládání rozložené velrybí kostry ze speciálního vlaku na nádraží Franze Josefa zjistil vítací výbor, že norští rybáři svůj slib týkající se odmaštění kostry splnili jen napůl. Velrybí pach rychle prostoupil celé nádraží a vyrazil do blízkého okolí. Kostí bylo nutné znovu vyvařit. Jenže to by musel přijet další vlak s hrnci, neboť rozměry hrnců na guláš z pražských hospod nedostačovaly. Kostru tedy naložili nazpátek do vlaku, který vyjel přes Vltavu k Ringhofferově továrně na Smíchově, kde kostru zbavili tuku v parních lázních. Velrybí zápach však byl tak strašný, že dělníci vyhrožovali stávkou pro případ, že by někoho napadlo přikoupit kostru samce plejtváka myšoka, neboť ta bude jistě větší a ještě promaštěnější. Velrybí pach se šířil po celém Smíchově, dostal se až k Vltavě, z jejíchž břehů utekli všichni rybáři. Po několika dnech se páchnoucí tuk konečně podařilo odstranit a kosti mohly putovat do Národního muzea, do sálu číslo deset. A objevil se nový problém. Nenašel se nikdo, kdo by je uměl sestavit do původního tvaru. Hospodská společnost Jour fix se tedy znovu pustila do práce a sehnala kostru uhynulého mláděte plejtváka myšoka, kterou bylo možné bez obtíží pronést dveřmi do sálu číslo deset a podle ní složit kostru dospělé velryby. Pak už jen zbývalo smontovat oceľovou konstrukci, jež by obří kostru udržela u stropu sálu, aby se pod ní mohli návštěvníci procházet a kochat se. Pracovníci muzea brzy poznali, že s umístěním exponátu do sálu číslo deset udělali chybu: z Národního muzea si nikdo nic nepamatuje, ovšem na kostru velryby už do smrti nezapomene.

V sále číslo deset strávil malý Jaroslav nejvíc času pod spodní čelistí velryby. Odmaštění kostí v Ringhofferově továrně na Smíchově neproběhlo bezchybně a právě z dolní čelisti kostry

obrovitého savce občas ukápl velrybí olej. Kluk měl štěstí, nejméně třikrát stál ve správný čas na správném místě a kapička páchnoucího velrybího oleje dopadla na rukáv jeho trička. V tu chvíli si Jaroslav připadal jako vyvolený, jako někdo, kdo bude mít v životě štěstí.

45. KAPITOLA

Berberčiny kalhotky a Satrapův salám JOB

V podvečer v medině saharské oázy Tozeur před Jaroslavem neslyšně uskakují kočky a rychle mizejí do stínu. Na chodníku klopýtá pes s bázlivě staženým ocasem. Dýchá vůbec? O kočky se pes nestará. Člověku ze střední Evropy se zdá, jako by slunce sálo prostor, jako by se náhle ocitl v obraze žárem rozpáleného jižního města od Giorgia de Chirica, kde stíny a postavy mají v sobě stejně málo života nebo smrti. V tom sluncem ředěném prostoru se podivně rozléhají lidské kroky, zvuk podrážky klapající po dlažbě sotva dosáhne k chodcovým uším. Jaroslavovi se zdá, že kráčí po kamenitém dně vyschlé řeky.

V historické části Tozeuru narazil na malé muzeum. Přivítala ho tam mladá berberská básnířka, majitelka muzea, vlastně zařízeného domu, ve kterém ještě nedávno bydleli její rodiče. Má pěkné zuby, pomyslel si Jaroslav, když mu básnířka na úvod prohlídky zazpívala berberskou píseň. Na diktafon si nahrál její recitaci. Nevěděl, jestli nemá její tanec provázet rytmickým tleskáním. Pokoušel se odhadnout, jakou má postavu, ale volný saharský oděv ho mátl. Asi je silnější. S překvapením si všiml, že pod látkou rozezná zřetelně se rýsující podprsenku a kalhotky.

Odvedla ho do ložnice.

Tohle je svatební postel, řekla.

Evropsky vypadající nábytek zdobil ornament jakoby převzatý z kompozic Josefa Lady na téma *Český rok*.

Podle knížky veršů psaných arabsky a na protější stránce vždy přeložených do francouzštiny bylo Berberce dvaatřicet.

V Tozeuru žil nějaký čas obdivovatel Bakunina, dobrodruh a anarchista Michal Mareš, jehož knížky Lada ilustroval. Mareš zakládal s Haškem Stranu mírného pokroku v mezích zákona a přátelil se s Franzem Kafkou, milovníkem ještěrek, o nichž se pražský autor obdivně rozepisoval v cestovním deníku z Ticina, kde pobýval s Maxem Brodem. Kafka v Africe nikdy nebyl, ale když na Luganském jezeře připlouval lodí s Maxem Brodem ke Gandrii, k bílým domům rybářské vesničky, vykřikl: To je Alžír.

Do severní Afriky se Mareš vydal za peníze svého přítele, řezníka Jana Satrapy, kterého proslavila lahůdková játrová paštika. Anarchista klobásník, jak na Mareše pokřikovali kamarádi, Satrapu přesvědčil, že Sahara by se mohla stát dobrým odbytíštěm jeho trvanlivého salámu uherského typu JOB, který vyráběl z rumunských a jugoslávských bagounů.

Trvanlivý salám, jenž přečká v neporušeném stavu africké dobrodružství, velice stoupne na ceně. Výkladní skříň uzenářské firmy Kazda z Úpice s klobásami a loveckým salámem Maxi kořeněným tlučeným hřebíčkem, které vydržely cestu deštným pralesem k pramenům Amazonky a výpravu hvězdářů na úplné zatmění slunce do centrální Afriky, obléhaly zástupy lidí. Co může být pro maso horší než vlhké parno deštného pralesa? Naše klobásy a salám sázejí na tropickou jistotu, ani podnebí pralesa jejich kvalitu nezmění.

Do Afriky odjížděl Michal Mareš s batohem napěchovaným trvanlivými salámy JOB speciálně připravenými z hovězího masa, aby vyhověl muslimskému a židovskému zakazu vepřového.

Veze s sebou dvě lahve griotky od Ludvíka Vantocha z Nymburka. Tajemství Vantochovy griotky spočívalo v třešňových

sadech obklopujících Červené Pečky mezi Kolínem a Kutnou Horou. V abnormálně sladkých, skoro černých plodech ve tvaru srdce, které přidával do višňového základu likéru. Ten sladký příval z Červených Peček Vantoch vyvažoval přidáním nezralých vlašských ořechů. Do Afriky poslal nymburský likérník speciální muslimskou šarži griotky bez ořechů. Sladká griotka měla podle Mareše zlomit abstinentské zásady muslimů, protože žádný muslim tak sladkému pokušení neodolá. Během vyprávění o prsatých blondýnách s velkými zadky z Prahy jim pak hodlal naservírovat plátky trvanlivého salámu JOB.

V Tunisu Mareš objevil krajana, řidiče tramvaje, který konvertoval k islámu a tramvaj řídil s fezem na hlavě. Rodák ze Smíchova získal u muslimských souvěrců respekt nekompromisní rychlostí, již projížděl zatáčku elektrické dráhy u Port de France.

Byl to bývalý voják Cizinecké legie. Nejdřív se nemohl dočkat, až se vrátí do Čech. Našetřil si peníze a těšil se, jak je s kamarády utratí. Jenže pak si uvědomil, že doma dlouho nebyl, a dostal strach, že ty kamarády už vlastně nepozná, a tak zůstal v Africe. Na Čechy nezapomněl, plánuje si, že se vypraví domů, až bude mít tolik peněz, aby mohl bydlet do konce života v hotelu na Václaváku.

Na okraji oázy se pásly kozy na smetištích mezi domy. Jedna koza měla podobný hlas jako Marie. V čase Jaroslavovy tozeurské cesty byla Marie deset let mrtvá.

Ale moje máma neměla kozí hlas, řekl si Jaroslav.

O rok později se ve snu vyptával matky na její milence. Ve skutečnosti je všechny osobně znal, takže neměl důvod zjišťovat jejich identitu. Ve snu to bylo jiné. Mariiny milence si nedokázal vybavit a chtěl je znát. Matka se stále vymlouvala.

Střih. Jaroslav se ve snu vrací do oázy Tozeur, města plného kozích bobků a kár tažených osly vezoucími jehňata a kůzlata k řezníkovi. Na korbě auta sedí jejich majitel a drží je v náručí, aby se tolik nebála smrti.

46. KAPITOLA

Škrétův trychtýř v Janově a sv. Šebestiáni

Snímek janovského přístavu, který Jaroslav objevil při prohlížení hromady fotografií a skleněných negativů na skládce za městskými lázněmi, naladil chlorid zlatitý použitý při fixování do teplých hnědých barev s matně stříbrným leskem. Hněď mořské hladiny na fotografii se skoro k nerozeznání podobala barvě labské hladiny po dlouhém dešti, který splachoval do říčního koryta ornici z labských kyselek. Lehce narezlý purpur manganových splašků, typický pro řeku v časech sucha, přeštil chlorid zlatitý. Skleněný negativ i nahnědlou fotografii si chlapec odnesl domů a vystavil na nočním stolku.

Jaroslav se o Janov nikdy soustavně nezajímal, ale všechny náhodné informace o přístavu s Lanternou ukládal v paměti a sestavoval si tak svůj portrét města. Při vytváření postupoval jako čtenáři publikací o moderní fotografii, kteří si ve své fantazii vytvářeli podobu Jaroslavova rodného města. Tento způsob vnímání světa předjímal turistiku 21. století. Letadlem a auty se dostáváme jen k výřezům měst a krajiny. K cílům těchto výprav se dopravujeme krajinou udušenou bídou a odpadky, v lepším případě fabrikami. O městech, která jsme cestou od jednoho výřezu k druhému projeli, a o lidech žijících v nich nic nevíme. Procházíme jimi jako opožděný divák potemnělým kinem, kde se už promítá, a ocitáme se uprostřed děje, ve kterém se neorientujeme.

V Jaroslavově fantazii se mořeplavcům unaveným po dlouhé plavbě Janov zjevoval s fasádami domů v barvě prstů silného ku-

řáka cigaret na úpatí kopců skloněných k bledé mořské hladině. Náhle vystoupil z laguny obraz města jako překvapivý výtrysk vřídla nebo mihotavý roj trubců ve výšce věže kostela svatého Jana v Nepomuku obtáčejíci zběsilým tancem svou královnu. Svatební tanec neodhalil ani zakladatel genetiky a velký včelař Řehoř Mendel. Bez znalosti svatebního tance trubců a královny v povětrí se mu na zahradě brněnského augustiniánského kláštera, jehož byl opatem, nemohl zdařit pokus s křížením různých druhů včel. Řehořovi se nepovedlo vykročit z říše rostlin.

Nenapadlo ho vylézt do věže kostela a život včel pozorovat odtamtud.

Podívejte se na Janov z kopců nad ním – a spatříte město vypadající jako rozřatý úl. Plástvemi projel kinžál.

Tureckým obchodníkům, kteří se do přístavu vypravili pro černý samet, se Janov jevil jako zvuk beraního rohu „hořícího“ anděla Posledního soudu Israfila. Andělův dech sviští rohem, jehož obsah se spoustou kobek napodobuje včelí plástev, a rozeznívá hlasy duší mrtvých, které kobky obývají.

Před očima mořeplavců i turistů na výletních lodích v těsném prostoru mezi mořským břehem a strmými kopci z podloží města do středomořského světla prudce vystupují vysoké janovské paláce a kostely. V Jaroslavově obrazu Janova se obrys přístavního města překrýval s rytinou, kterou Karel Škréta dedikoval založení svatojánského kostela v Nepomuku. Škréta vyobrazil zázrak jako kužel, jehož špice vychází z bodu na zemi, kde bude stát kostel, a směrem k nebi se rozšiřuje, jako by obsah nebes chtěl pozřít. Nad Škrétovým trychtýřem světla rotujícím mezi nebem a zemí, nápadně připomínajícím první fázi výbuchu letecké bomby, si ani na vteřinu nepřipouští zemskou přitažlivost velebný stařec s dlouhým

plnovousem a svatozáří, sám svatý Jan Nepomucký. Úctyhodný stařec se v mracích prosvícených paprsky slunce vznáší jako včelí královna na zádech svých oddaných trubců, kteří splnili povinnost a chystají se svá chladnoucí těla odevzdat větrným poryvům.

Ve městě vystavěném na jedné skále, s fádnicemi muškáty v oknech a bugenviliemi na předměstích, si – oslnění prudkou záplavou světla – naplno prožijete klaustrofobickou tíseň minimálního prostoru mezi skálou a mořem, vtěsnaného do trychtýře výbuchu. V dobách rozmachu sloužily skoro všechny domy u přístavu jako skladiště zboží a přespávali v nich námořníci a přístavní personál; teď přístavní čtvrť obsadili přistěhovalci z afrického rohu, jižní Ameriky a Asie. Ve dne prodávají kabelky, které rozloží na deky. Na noc se v parku zabalí i s kabelkami do deky. Mají tak jistotu, že jim je nikdo neukradne. Po předpovědi deštivého počasí kabelky na dekách bleskově nahradí deštníky za jedno euro. Deštníky za euro vydrží jeden liják. Po dešti, jehož prudkost zejména v noci připomíná razanci tropických lijáků a ze supích kopců nad městem se křivolakými uličkami k přístavu valí proudy vody, se koše na odpadky a temná zákoutí města zaplní potrhanými deštníky, jejichž obnažené skelety vypadají jako kostry bizarních ryb vyvržených z moře. Prodejem kabelek, které nikdo nekupuje, a deštníků za euro se neuživíš. A tak černí prodavači kabelek a deštníků přicházejí před palác Rosso, kam se sjíždějí homosexuálové z celého světa, aby obdivovali obraz *Umučení svatého Šebestiána* od Guida Reniho. Návštěvník okouzlený nádhernou postavou svatého Šebestiána se venku spokojí i s prodavačem kabelek.

Město tvořené spojitými nádobami skladiště a ložnice. Jaký skvělý terén pro psychoanalýzu! Mdlý středozemní odliv a příliv modeluje janovský model vytěsnění. Návraty příběhů, na které

je lepší zapomenout. Jaroslav se do Janova vypravil po padesátce. Způsob janovského zapomínání mu připomněl chování babičky Anny z Polánky. Po smrti tří synů o nich přestala mluvit. Po smrti nejmladšího syna, Josefa, šla pěšky na Svatou Horu u Příbrami. Mohla jít do nedalekého Nepomuku, ale rozhodla se pro Svatou Horu. Šla tam tři dny, bloudila, spala v lese a přála si, aby jí byla ještě větší zima, aby zmrzla. Pila vodu z lesních potoků, a když dojedla chleby s máslem, které si nachystala na cestu, přestala jíst. Na noc se přikryla jen svetrem a doufala, že se neprobudí. Hmyz, který jí lezl po tváři, neodháněla. Ale už ve čtyři hodiny ráno se prudce probudila, jako by jí někdo násilím otevřel oči, a pokračovala v cestě. Příbramský farář nechal Annu přespat u sebe. Vlastně si vůbec nepamatovala, co jí říkal.

Domů se vrátila vlakem. Rozdala fotografie synů. Jejich rodné listy, vysvědčení ze školy, které přečkaly požár domu, zničila. Chtěla se chovat, jako by se její synové nikdy nenarodili. Ale oni za ní přicházeli každou noc v jejích snech. Někdy se objevili i ve dne. Určitě je zahlédla za oknem. Přestala okna mýt. Odmítala se setkat se svým vnukem Jaroslavem, Josefovým synem. Václav a František děti neměli. Naštěstí.

Také Janov se chce zbavit své minulosti. Zdejší lagunu možná využívali Etruskové nebo Féničané. Město založili Římané a na rozdíl od jiných italských měst římského původu se v jeho současné podobě neuchovaly žádné stopy původního rozvržení. Ve středověkých čtvrtích města nenajdeme žádné ulice, jejichž jména by byla odvozena od řemesel a povolání, která se tu kdysi rozvíjela. Na co chtějí Janované zapomenout? Na špinavé spekulace a zisky svých bankéřů? V Janově se svého času soustřeďovalo a třídilo americké stříbro, jež sem dopravovali ze Sevilly a Barcelony, a odtud puto-

valo na sever. Rukama janovských bankéřů procházelo nesmírné bohatství. O finanční operace se starala Banka svatého Jiří. Banky sídlí v palácích a město řídí jako podnik, ve kterém se nediskutuje o pracovních úkolech, jež uloží šéfové. Cestovatelé a dobrodruzi znají hodnotu peněz. Kryštof Kolumbus a další slouží těm, kteří víc zaplatí, ale na rodné město nezapomene. Deset procent z americké kořisti přichází sem. Kde jsou peníze, tam se daří šlechtickým klikám, náboženským bratrstvům a spikleneckým spolkům.

Jaké sny se Janovanům v noci vracejí? Sny o pověstné krutosti jejich žoldáků? O spolčení s Turky?

47. KAPITOLA

Holoubě v lednici

Po Josefovi se nedochovaly skoro žádné písemnosti. Ani jeden dopis nebo pohlednice. Pár fotografií. Vysvědčení z nepomucké měšťanky. Oddací listy z jeho dvou svateb. Zlatý prsten s monogramem JK a jedním ledvinovým kamenem v dózičce s čínským drakem. Prsten měl zdědit syn.

Jaroslav se vrátil z lázní měsíc po Josefově pohřbu. Druhý den mu Marie ukázala Josefovo vysušené srdce. Skoro čerstvé srdce si odnesla z nemocnice, kam už mrtvého Josefa odvezla sanitka. Srdce sušila na jarním slunci, na noc ho položila ke kamnům v pokoji. Ten rok bylo chladné jaro, sněžilo ještě prvního května. Josefovo vysušené srdce pak přechovávala v zásuvce sekretáře; nejdříve v krabičce od žolíků, pak ho vložila do čínské dózičky se zlatým prstenem s monogramem JK a ledvinovým kamenem, který z Josefova těla vyjmuli při operaci. Kam se to srdce podělo? Možná se do něj dali moli. Neřekla si Marie, když ji přešel první záchvat smutku, že přechovávat vysušené srdce manžela, který zemřel na infarkt, je morbidní?

Pár týdnů po Josefově pohřbu zazvonil u dveří bytu v domě s protiatomovým krytem asi šedesátiletý muž v černých šatech s velkým kufrem. Byl z něj cítit benzin. Jaroslav i Marie ho viděli poprvé v životě. Ani Jaroslavova sestra Zita ho neznala. Omluvil se, že nestihl Josefův pohřeb. Dozvěděl se o něm pozdě. Byl s Josefem na poušti v Africe. Marie mu řekla, že se spletl, protože její manžel v Africe nikdy nebyl. Co by tam také dělal? Obchodní cestující s limonádami, nakládanou zeleninou, který někdy ještě

nabízel likéry a kávu, pak frézař ve fabrice na železniční vagony a energovlaky, nakonec vedoucí pojízdné prodejny rozvážející potraviny po venkově. Za války byl na nucených pracích v Říši, v Berlíně. Nebo v Hamburku? Před válkou se možná vypravil do Drážďan a Vídně se zedníky z Neuraz u Nepomuku, aby si přivydělal. Nikam jinam do ciziny necestoval.

Muž v černém se o Africe už nezmínil. Požádal Marii o Josefovy obleky. Chtěl i boty a ponožky. Josef měl stejnou postavu jako on a měli i stejnou velikost bot.

Půjčovali jsme si oblečení, řekl.

Matka mu dala všechna Josefova saka i kalhoty, košile, svetry, ponožky a boty. Muž v černém se zeptal na věci z pouště.

Měli jsme stan, jak se sem dostal, nemám tušení, odpověděla Marie. A stejně ho někdo ukradl. Kinžál je v kůlně na zahradě, ten vám ale nedám.

Ve skalách Na Špeku za Západní školou se po válce povalovala spousta německých uniforem a plynových masek, vyprávěla Marie překotně. Naházeli je tam prchající Němci a převlékli se do civilu. I teď se tam najdou věci z války. Kluk tam nesmí chodit, jednou tam vyhrabali nevybuchlý granát. Němci v lesích u města nechali letadla. Neměli benzin. Josef z kousků toho letadla smontoval Zitě kočárek.

Bylo to americké letadlo, řekl Jaroslav.

Není to jedno? zašeptala Marie. Muž v černém naházel Josefovy věci do kufru. Vypil kávu, poděkoval a odešel. Druhý den odpoledne přišel znovu. Měl Josefův klobouk a šálku, s níž Josefa stojícího u frézy vyfotili na údernickou fotografii. Marie se rozklepala. Muž v Josefově klobouku jí znovu děkoval za manželovy věci. Z novin, kterými prosvítaly krvavé skvrny, vybalil podříznuté a oškubané holoubě. To je dárek pro vás, řekl. Ukázala na lednici, aby tam mrtvého ptáka uložil.

Kde bydlíte? Nechci nikdy potkat člověka v šatech svého muže. Nepotkáte mě, nebojte se.

Večer Marie lednici otevřela a oškubané holoubě s hlavičkou trochu nakřivo a krvavou jizvou na krku se vypořádalo ven. Marie omdlela. Holoubě udělalo ještě pár kroků po kuchyňském linoleu a pak už se nepředstíraně odebralo na onen svět. Marie se za chvíli probírala, mrtvé holoubě leželo vedle ní. Zatopila v kamnech, opatrně zvedla holoubě z podlahy a hodila ho do kamen. Ptačí tělíčko na rozžhavených briketách zasyčelo jako čerstvá kotleta na rozpáleném oleji. Od té doby měla Marie strach z holubů. Na hlavním kolínském náměstí s hejny holubů hřadujících na střechách barokních domů se pokaždé dívala do země, za žádnou cenu by nezvedla oči k obloze.

Prsten s monogramem JK Marie rok po Josefově pohřbu darovala svému milenci. Prý mu prsten půjčila na ples, na který spolu šli, a on jí ho zapomněl vrátit. Nebo jí ho nechtěl vrátit. Po tom plese se s ním rozešla. Milenec rozchod těžce nesl a vydíral ji. Buď se ke mně vrátíš a budeš mít mě i s prstenem, nebo nebudeš mít nic. Tak Jaroslav přišel o svůj prsten s monogramem JK.

48. KAPITOLA

Vosy v lahvích nad Berouňkou

Vzpomínky na boje v saharské poušti přebily všechno, co v životě kapitána Cizinecké legie Otty Wagnera předcházelo a následovalo. Po návratu z války Wagner působil v hodnosti plukovníka v československé armádě, po únoru čtyřicet osm upadl do nemilosti komunistického režimu, rozvedl se a nakonec se odstěhoval do chaty nad Berouňkou. Byt nechal manželce. Vlastně měl štěstí, mohli ho odsoudit a popravit. V chatě žil jako poustevník přes dvacet let. Nikdo za ním nechodil. Okna zakrýval sítěmi, do kterých narážely bzučící mouchy. Do vody při praní ve staré vaničce přiléval benzin. Vosy chytal do prázdných sklenic na nakládání okurek, na jejichž dno nalil trochu sirupu z lesních plodin, který si sám dělal. Lezly do sklenice otvorem v plechovém víčku. Osm set padesát vos se vejde do jedné pětilitrové sklenice, spočítal plukovník. Bzučení vos uvězněných ve sklenici připomíná zvuk přesypání písku v poušti, když ho přes hřbety dun hnal chamsín, ten zvuk padal rovnou do vaší duše, poznamenal si Wagner inkoustovou tužkou na okraj novin, které našel v lese.

Sykot palem bičovaných miliardami písečných zrn byl v následujících dnech nesnesitelný. Zuřivý chamsín ohýbal koruny datlovníků a kokosovníků k zemi, kmeny se prohýbaly jak rákoska.

Plukovník zvedl oči od novin. Poušť dosud stojí tam, kde stála předtím, řekl si. Dohromady se nic nezměnilo. Mouchy zde otravují stejně, je třeba se proti nim chránit sítěmi, má-li si člověk opatřit trochu klidu – anebo trochu jídla.

Slyšíte ten vzdálený jez na řece? ptal se kapitán Cizinecké legie nešťastných vos uvězněných v pětilitrové sklenici. Takhle zní

písečná bouře v dálce. Kdybych na poušti zůstal, brzo bych měl uši jako fenek. Od ještěrek bych se naučil zdvihát se nad kameny, abych ze sluncem rozpáleného dne uměl jako ony vylovit závan průvanu. Od psů bych okoukal, jak schlípnout ocas při každém projevu nelibosti jeho pána. Naučil bych se majestátně vykročovat jako beduíni, když se snaží vyměnit několik vajíček za čaj nebo cukr. Drží je ve svých hubených hnědých prstech, průsvitných jako ty nejkvalitnější datle z oázy Tozeur. Většina z nich má trachom. *Trachom způsobuje třpyt drobných jiskřivých krystalů slídy v poletujícím písečném prachu a také zrcadlení hladiny šotů. Hodně beduínů oslepne. Někdo dřív, jinej pozděj.*

Trachom postihl i členy bohaté židovské rodiny v Tunisu, která pozvala Michala Mareše na večeři. Beduíni se starají o to, aby jejich děti „uměly“ poušť z paměti. Budou ji mít v hlavě, až oslepnou. Znají také její vůně a hlasy. Poušť uloženou v paměti měl také už téměř slepý nacistický voják se střepinou v hlavě na očním oddělení v Mariánských Lázních, kde ležel Jaroslav s úrazem pravého oka. Primářka očního oddělení Vlasta Doležalová, která ho vyléčila, si po roce 1968 otevřela ordinaci na ostrově Džerba.

Je jedno, jestli máte trachom, nebo ještě trochu vidíte a můžete si číst noviny, křičí Wagner na vosy ve sklenici. Když cestovatel na poušti zabloudí, pohybuje se v kruhu. Večer najde stopy, který ráno nechal v písku. Když zabloudí houbař v lese, taky se pohybuje v kruhu.

Sahara plná houbařů, co prohrabávají bosejma nohama písek, směje se plukovník. S prázdnějma košíkama! Sahara, milé dámy, je krásná. Teplá a mrazivá. Denní dobu určujete podle muslimské modliteb. Umýváte se vodou přinesenou v přilbách nebo se drhne-

te v písku. Kurví koupel se jmenuje tenhle očistnej rituál. Hadry si perete v benzínu. Po večerech nečtete romány, ale v kontejnerech od benzínu proti sobě štvete škorpiony nebo kapátkem kapete kořalku do tlamiček ještěrek a smějete se přiblblým smíchem, jak se motaj. Domorodec zahlédne parašutistu a přemýšlí, jak by se k němu dostal, protože z vrchlíku jedinýho padáku ušije víc než pět set souprav hedvábnýho dámskýho prádla pro štíhlý Afričanky. Pro dámy z Prahy, jejichž mohutnejma proporcema vzrušoval muslimy v oázách Michal Mareš, by se jich nastříhalo mnohem míň.

V pětapadesáti stupních Celsia se zmůžete jen na ty zápasy škorpionů. V pravý poledne, kdy se vám jazyk lepí na patro a všechny obrysy v pouštním písku se chvějivě třpytěj a rozplývaj, tudíž nemůžete přesně mířit a tedy válčit. Netrefil byste ani stádo slonů. V tom horku klidně uvěříte jako Kartaginci, že sladká voda se rodí v noci na měsíci a z měsíce někdy padá na zem.

Na poušti vás slunce oslepí na několik hodin. Ve dne si tak pořídíte svoji tmou, do který vám žádněj vetřelec nevleze, a je vám jedno, jestli se na poušti zvedlo sirocco, harmattan, džiblí, cham-sín nebo samúm. Vždycky je to jeden a ten samej pouštní vítr plnej prachu a písku, kterej masíruje vaše zavřené oči.

Dávno došel cukr a med, milý dámy, datle seschly na kámen, že si na nich i zdravěj velbloud vyláme zuby. Maso z velbloudů, který vyčerpáním pošli, je tvrdý a štípe do jazyku jako opepřený mandle; kyselý mlíko, obilná kaše a špinavá voda obarvená zeleným čajem vás žene rovnou do výhně saharský latríny. Kdybych byl nácek, říkáte si, milé holky, měl bych aspoň sardinky v konzervě nebo tavenej sýr v tubě a hlavně pastu na zuby. Takový přání můžete mít jen na Sahaře.

Na poušti se nejlíp válčí v noci. Ale bojiště nemůžou osvětlovat jen skomírající plameny strážních ohňů a sinalý měsíční světlo,

odvážnej útok vyžaduje úplněk. Jenže jak takový odvážný útok provést v Tunisku? Hitler přikázal udělat z Tuniska pevnost, čtyři míle hlubokou frontu kryla hustá spleť ostnatého drátu, západní hranici pevnosti za pahorky chránily šoty. Frontu Němci osázeli sedmnácti tisíci minami.

Chcete tu pevnost pomalu okusovat, nebo hltavě skočit rovnýma nohama přímo do Tunisu? Pomalu dobývat tu nedobytnou tuniskou lasturu, nebo na ni rovnou šlápnout? Otevírání lastur má svý kouzlo. Můžete si ty svý pokusy s lasturou srovnávat s dobytelským úsilím Římanů, Vandalů, Byzantinců, a taky Arabů a Turků.

Víte, který francouzský slovo uměli zahraniční vojáci v severní Africe jako první? „Allez!“ A když zjistili, že přes časté užívání toho slova jim zloději uřízli z džípu vršek plachty, aby si z ní udělali boty, prohlásili rezignovaně: *C'est la guerre*, taková je válka. Ale nevzdávali jsme se, leštili jsme auta a boty kůží od slaniny. Doufali jsme, že se muslimové věrný koránu předmětům páchnoucím po vepřovém zdaleka vyhnou. Jenže oni asi zápach vepřovýho nezaj, poněvadž ukradli i věci s ochranným nátěrem z vepřovýho sádla.

A když vám někdo řekne, holky, že byste měly přidat do kroku, poněvadž zajatce berberský domorodci kastrují, tak skoro běžíte. Dělalí to náradím na obrízku. S operací jsou hotový v cukru letu. Pak vás ze zajetí propustěj, vyženou vás, a vy se můžete vydat do pouště, kterým směrem chcete. A při sdělení, že Arabové zase dávaj zajatý Evropany svým ženám na hraní, cejtíte, jak vám narůstaj křídla. Arabky z dlouhý chvíle a z nenávisti ke chlapům, který jim v životě neudělali nic kloudnýho, uřežou zajatci totiž všechno, co se uřezat dá, a pak ty uvolněný části těla, aby je snad nepoztrácel, nacpou nešťastníkovi do břicha, který za tím účelem

otevřou, uzavřel svou tirádu u sklenice s vosami v chatě nad Be-
rounkou Otto Wagner. V Josefově saku, který mu stejně jako jeho
původnímu majiteli nepadlo, bylo aspoň o dvě čísla větší, šel do
chaty zkontrolovat pětilitrové lahve s malinovým a borůvkovým
vínem. Připadal si tam jako v Alžíru páchnoucím jako pouliční
výčep s levným alkoholem, na který tam během války jezdila auta
i vlaky.

Jaroslavův sen, 29. 7. 2010, Patraský záliv v Řecku

V protiatomovém krytu v domě na kolínském sídlišti Jaroslav hle-
dá s několika přáteli houby. Kryt je rozdělený do několika pater, na
betonu roste hustý mech. Sen je černobílý, nasvícený mihotavým
světlem z třímetrové hloubky Labe v letním dni. Jaroslav u stěny
ve třetím patře nahmatl rodinu pěti hříbků. Směje se přátelům,
že nic nenašli.

49. KAPITOLA

Rainer Maria v Myslívě a Josef jako Tarzan se vsuvkou o hřbitově světáků

V archivu obecního úřadu v Myslívě sídlícího v budově bývalé školy, kterou Josef navštěvoval, pročetl jeho padesátiletý syn místní kroniku. Školu v Myslívě zrušili, protože dětí ve vesnici i v okolí ubylo tolik, že už by nedaly dohromady ani jednu třídu.

Josef vyprávěl, že děti z Polánky ještě mezi světovými válkami chodily ve dnech, kdy nemrzlo, pěšky do školy. Procházka bez bot v pěkném počasí je zdravá. Pokud nezakopnete o kámen. I v dešti má své kouzlo. Bláto příjemně chladí do chodidel a protéká mezi prsty.

V zimě děti z Polánky někdy zůstaly doma, protože napadlo tolik sněhu, že jejich otcové do rána nestačili ve sněhovém přívalu proházet cestu. Silnici mezi Myslívem a Polánkou v zimě cestáři neudržovali, to byla záležitost poláneckých obyvatel, pro Myslíváky bylo důležité udržet průchodné cesty do Nepomuku a Plánice.

V myslívské kronice Jaroslav zjistil, že jméno jeho předků se v Myslívě objevilo na začátku devatenáctého století, ale chyběla informace, odkud do Myslíva přišli. Ofotil si stránku knihy, kde našel jméno dítěte, které se narodilo v polovině devatenáctého století jeho prapradědovi: Rainer Maria. Mezi samými Josefy, Karly a Františky se Rainer Maria zvláště vyjímá. Čtenář kroniky může přemítat, proč se rodiče v českém Myslívu rozhodli pro jméno běžné v německém prostředí. Chlapec Rainer Maria se dožil jednoho roku.

Do pamětní knihy kronikáři vkládali fotografie, plakátky zvoucí na místní kulturní podniky, potravinové lístky i několikamilionové bankovky z Německa, které po prohrané první světové válce zachvátila inflace. Ve dvacátých letech si jakási selka v Drážďanech šla koupit do pekárny chleba a bankovky v hodnotě stovek miliard si dala do nůše, aby je vůbec pobrala, vyprávěl Josef. Před pekárnou stála velká fronta, selka nůši položila na zem. Povídala si se sousedkou. Zloděj využil její nepozornosti, peníze z nůše vysypal na zem a s prázdnou nůší utekl...

V zasedací místnosti myslívského obecního úřadu, kde se konají slavnostní schůze a svatby, byla mezi válkami Josefova třída. Školu postavili na kopci, hned pod kostelem. Z okna se Josef díval přes hřbitov na rybník u dna širokého údolí pod vesnicí a na hradbu šumavských kopců uzavírajících horizont. Každý dům v Myslívě má aspoň jedno okno, ze kterého je vidět lesklá hladina rybníku na dně údolí. To je oko našeho kraje, říkají si Myslíváci. Do znaku své vesnice si dali rybu, kapra.

V turistických průvodcích z druhé republiky a protektorátu píšou o Myslívě jako o horské vesnici, jako o českém Davosu. Bylo to v letech, kdy Němci zabrali Sudety a Češi přišli o všechna horská střediska, a každý větší kopec a místa, kde zůstával sníh až do jara, jako například lesní cesta z Polánky do Myslíva, se těšily značné oblibě. V zasněženém Myslívě ve výšce tří set metrů nad mořem během okupace čeští lyžaři před fotoaparáty pózovali jako na sjezdovkách ve Svatém Mořici.

Česká krajina zbavená kotvy pohraničních hor vlaje bezvládně prostorem jako cár papíru, řekl si Jaroslav v bývalé myslívské škole.

V létě Josef s Karlem Koukolíkem pásli krávy na drahách. Večer se koupali v rybníce u mokřadu, brzy ráno se vypravili na hou-

by, což byla záminka k hledání míst v okolních lesích, kde kdysi cisterciáci těžili zlato. Cestou vždycky na nějaké houby natrefili. Vlastně nejvíc hub najdete, když je nehledáte. Zlato ale nenašli.

Do nepomucké měšťanky Josef i v červnu chodil v botách. Do Nepomuku syn poláneckého starosty bos chodit nemůže. K Vánocům Václav daroval boty i Karlu Koukolíkovi. Ke dvěma kamarádům z Polánky se brzy připojil Žid Ludvík Striker ze zámečnické rodiny v Nepomuku. Strikerův otec koupil dům malíře Augustina Němejce v horní části náměstí. Občané Nepomuku považovali za svatokrádež, že se Židé nastěhovali do baráku největšího rodáka města. Občas jim proto na zahradu hodili mrtvého psa nebo kočku.

Němejc, Joža Uprka Nepomucka, maloval dobře vyvinuté ženy z českého mytologického dávnověku a své vrstevnice, pohublé, předčasně zestárlé vesničanky v krojích. Byl také autorem opony nepomuckých ochotníků, která shořela při požáru zelenohorského zámku po zásahu blesku. Němejcova opona v plzeňském divadle přečkala německou okupaci i bezčasí komunistického režimu. Ve třicátých letech se Němejc žijící v Plzni stal členem spolku nepomuckých rodáků. Na rodáckém diplomu v montáži obrazů Nepomucka s dominantou Zelené hory vás překvapí přítomnost antického chrámu s egyptskou sfingou. Antická architektura se tam zjevuje jako fata morgána. Podobné výjevy na jih od Plzně najdeme na nepomuckém hřbitově a na fasádách venkovských domů jako připomínky světácké kariéry tamních rodáků.

Ludvík Striker často stonal s plícemi. Byl hubený jako chudé selky z Němejcových obrazů. Na nepomuckém hřišti kluci hrávali fotbal. Josef v útoku, Karel v obraně, Ludvík jako Žid musel do brány. Všichni chtěli hrát v útoku, vlastně i obránci útočili a zanedbávali bránění. Když Ludvík dostal gól, spoluhráči se na něj hrubě obořili. Někdy mu nadávali, že je Žid, ale v brance ho nikdo nevystřídal.

Po prohraném zápase ho zbili. Od Žida jsme ani nic jiného očekávat nemohli.

Ludvík Striker a jeho matka přežili Osvětim. Všech zbývajících čtyřicet Židů z Nepomuku zahynulo v koncentračních táborech. V kronice města Nepomuku kronikář stroze poznamenal, že Striker byl zámečnický a zámečnický v lágru potřebovali. Dosáhl tam takového postavení, že zachránil i svou matku. Po válce se syn s matkou do Nepomuku nevrátili, zůstali v Praze.

Jednou se Josef nabídl, že půjde do brány chytat sám. Chtěl Strikerovi přenechat svoje místo v útoku. Spolužáci to odmítli. A chtěli zbít i jeho, ale báli se Karla Koukolíka, který umí podpálit dům.

Vsuvka o hřbitově světáků

Na fotografii, kterou Jaroslavovi ukázala jeho sestra Zita, sedí na větvi stromu asi třiadvacetiletý Josef a v zubech svírá nůž. Je nahý, jen slabiny si jako Tarzan zahalil jakousi leopardí kůží. Ještě v šedesátých letech u kolínského fotografa měli pro zákazníky žertovné kulisy: koš balonu nebo kabinu letadla. Ale tarzanovský výjev ani fotograf Krátký, v jehož ateliéru se Josef nechával fotografovat, nenabízel. Navíc je ta fotografie pořízena v plenéru. Josef se na ní tváří celkem přirozeně, jako kdyby na tom stromě opravdu žil.

Záhadu snímku Josefa-Tarzana začal Jaroslav rozplétat na nepomuckém hřbitově se spoustou náhrobků zasypaných hromadami umělých květin, hlavně papírových růží. Náhrobky patří klaunům, krotitelům, žonglérům, cirkusovým muzikantům, provazochodcům, pimprlákům a kolotočářům z místních komediantských rodů Flachsů, Třísků a Kočků, jejichž potomci málokdy opustili rodinné

řemeslo a také životní partnery si vybírali mezi světáky, jak se tam říkalo světským. Na hřbitově narazíte i na jména světáckých rodů pocházejících odjinud, například Kludských.

S pimrláctvím Třískové z Kláštera u Nepomuku začali přibližně ve stejné době, kdy se válečný vysloužilce a holič Filip Heřman Deburau se svou manželkou, služkou kolínského řezníka Kateřinou, rozenou Grafovou, rozhodl stát principálem pimprlového divadla. Třískové i Deburauové brzy postoupí na druhou příčku světácké kariéry, stanou se provazochodci.

Pimprláci představovali mezi světáky proletáře.

Pomníky Třísků na nepomuckém hřbitově působí méně okázale než náhrobky Kočků nebo Flachsů. K pomníku jednoho významného Kočky posloužila jako předobraz athénská Akropole ještě před devastujícím výbuchem tureckého skladiště střelného prachu. Kočkova hřbitovní Akropole se vypíná nad celým hřbitovem, její rozměr by obstál i v janovské nekropoli Staglieno. U Kočkovy Akropole umístěné na nejvyšším bodě hřbitova, obložené růžovými a červenými umělohmotnými květy bez vůně a do každého počasí získáte jistotu, že obří náhrobek svým rozměrem ovládá nejen venkovský hřbitov i s pomníky ostatních Kočků a příslušníků rodin Flachsů a Třísků, ale celý Nepomuk dole pod hřbitovem včetně kostela svatého Jana Nepomuckého.

Na náhrobku rodiny Třísků dojíká pozůstalé černobílá fotografie stanu cirkusu Borneo. Před stanem stojí fronta lidí, někteří se dívají do ohrady s divokými zvířaty.

Malí kluci, kteří neměli to štěstí, aby se narodili ve světáckých rodinách, se učili hrát na hudební nástroje, aby aspoň mohli vystupovat v cirkusové kapele. Cirkusáční kapelníci přicházeli i do poláneckých chalup a vybírali si kandidáty do svých orchestrů. Kdo neměl hudební sluch, trénoval žonglérská čísla. Kdo nebyl

šikovný, zkoušel směšné pitvoření před zrcadlem, předváděl na dvorku slepicím baletní kroky nebo na půdě učil holuby počítat. Kdo neměl hudební sluch, byl nemotorný a nerozuměl si se zvířaty, musel stavět šapitó nebo dělal kobercáře, tedy prostíral koberce pro přízemní akrobacii. A ti největší nešťastníci, kteří se jako čert kříže báli kočovného života, jako Josefův bratr František, zůstali doma a pracovali v lese.

Jako potomek nesvětáckého rodu se s dcerou světáckého principála můžete oženit jedině v případě, že předvedete skvělé akrobatické číslo nebo úplně neokoukané karetní kouzlo nebo mluvícího psa nebo se musíte stát alespoň majitelem panoptika nebo kolotoče, jinak vás principál srazí ze schodů; maringotka jich má naštěstí málo. A když vás pozve do maringotky a vy se pak oženíte s jeho dcerou, budete přes zimu mít na zahradě domku kolotoč a po večerech budete z krepového papíru vyrábět růže do střelnice. Brzy zjara vyrazíte na okružní cestu po poutích a posvíceních nebo na štaci s cirkusem. A můžete si být jist, že vaše paní bude umět oškubat slepici nebo husu i v koupelně pařížského Ritzu a že vás pohřbí do krásného hrobu s obrázkem cirkusu Borneo nebo athénské Akropole. Učitelé vašich dětí budou mít respekt. Pozvete je do střelnice, zadarmo, jen by se měli trefit, aby si neudělali ostudu a neztratili autoritu u dětí. (Před poutěmi nepomučí učitelé za městem trénují střelbu ze vzduchovek a také se snaží vycházet s dětmi komediantů, aby jim ve střelnici schválně nepodstrčily neseříženou vzduchovku.)

Josef a Tarzan. Číslo Tarzan na laně, ve kterém se Tarzan s velkou dávkou elegance houpe na provaze-liáně, patří k oblíbeným produkcím provazolezců na celém světě. Josef svým Tarzanem chtěl okouzlit provazochodkyni Katku Třískovou z Kláštera u Nepomuku, do níž se jako chlapec zamiloval.

Kluci z Polánky a Nepomuku snili jen takříkajíc prakticky. Žádná velká romantika. Když jste neměl cirkusové ambice, pak se nadějně jevila řeznická kariéra v Přešticích, v kraji s vyhlášenými černostrakatými sádelnatými prasaty.

V nejhorším případě by člověka v kraji Jana Nepomuckého mohl potkat osud svatého. Jenže lidem z Nepomucka připadalo, jako by si Jan a Vojtěch vyreklamovali celé výsluní Boží přízně jen pro sebe, ani na Chanovského se nedostalo. Možná paradoxně se obyvatelstvo Nepomuku a okolí nijak mimořádnou zbožností nevyznačovalo. Síla Jana a Vojtěcha se projevuje i v tomto ohledu. Na věci Boží jsme tu my dva!

Žid na Nepomucku mohl doufat, že se mezi vyvolené zařadí už na tomto světě a v jeho hlavě se najednou rozsvítí nápis (jsme blízko rodné Plánice vynálezce Křížíka): Jsi Mesiáš.

50. KAPITOLA

Provazochodci Třískové se vsuvkou o cirkuse

Ještě v padesátých letech minulého století provazochodci Třískové, příbuzní Třísků z Kláštera u Nepomuku, vystupovali v Kolíně. Provaz natáhli mezi okny zvonice Svatého Bartoloměje a radnicí na náměstí. Na cestu po svých nebo na kole se provazochodci vydávali ze zvonice. Rovnováhu vyrovnávali dlouhou tyčí. Zesponu to vypadalo jako ohmatávání prázdného prostoru kolem hmyzími tykadly. Pod provazem nad středem náměstí visela velká záchranná síť. S bezvládnou sítí někdy zakymácel nápor větru. Ozval se zvuk otevírání dveří se špatně namazanými panty. Obecenstvu dole přešel mráz po zádech. Kostel postavili na ostrohu nad městem, a tak provazochodci na náměstí sestupovali, provaz se prohýbal do velkého oblouku, nad kašnou se propadl do nejnižšího bodu a odtud zvolna stoupal do radničního okna ve třetím patře. Jaroslav po letech cítí sevření Josefovy zpocené ruky. S hlavami zvrácenými k obloze sledovali na náměstí provazochodeckou produkci. Poblíž Josefa stála cizí žena, která ale Jaroslavovi připadala povědomá. Josef a cizí žena se na sebe během představení několikrát podívali.

Jaromír Funke na fotografii *Dnes a každodenně* z roku 1931 v duchu své poetiky kolínského náměstí s plakátem zvoucím na Třískovu produkci diagonálně vychýlil o třicet stupňů. V takovém uspořádání poměrů déšť nebo i krev rychle stékají, také špatně upevněné věci

a vratké stavby se mohou skutálet někam dolů. A svět se tak i na černobílé fotografii může jevit jako dorůžova omytý a uklizený, alespoň v divákově fantazii. Dva provazochodci na plakátě jedou na dvojkole po provaze, rovnováhu udržují tyčemi, na stožárech vypínajících záchrannou síť stoupají vzhůru další provazochodci, jiní zase provádějí v jakémsi beztížném opojení akrobatické kousky mezi hvězdami na obloze. Na Funkově fotografii vidíme nad plakátem, který vylepili na stojan poblíž kašny, kousek záchranné sítě a provazu mizícího v okně radnice, vpravo od stojanu s plakátem se na snímek ještě vtěsnal morový sloup a kašna; Husův pomník sochaře Bílka vlevo si musíme jen představit.

Katka Třísková, drobná blondýnka, neboť subtilní postava patří k nezbytné cirkusácké výbavě, vyjela na kole po provaze nataženém z okna věže kostela sv. Jana Nepomuckého k hospodě U Zeleného stromu, k místu, odkud se kutáleli dolů na náměstí opilci zabalení do prošlapaných koberců ze zelenohorského zámku a kam se dostavil páter Chanovský se svými andělskými dětmi s husími křídly na zádech, protože anděly zlato pálí do chodidel i na hromadě hlušiny, která zbyla po dolování zlata. A hořící země pod nohama, to je ten správný důvod k létání. Dívka jedoucí po provaze na kole bez řídítek vyrovnávala balanc dlouhou tyčí, kterou držela v rukou.

Na nepomucké pouti viděl Josef se svými přáteli Karlem a Ludvíkem dívku v krátké sukni a halence pošíité stříbrnými flitry poprvé. Katka se na pár týdnů stala jejich spolužačkou. Pak s rodiči odjela na štaci s cirkusem Borneo. Loni vystupovali s Hagenbeckem. Už jenom názvy cirkusů Borneo a Hagenbeck vnímal Josef a jeho dva kamarádi jako poselství z jiného světa, který možná ani neexistuje. Vyprávěla jim o Marseille, Římě, moři a předváděla moderní tance.

Vsuvka o cirkuse

V cirkusu je všechno přísný jako v armádě. S cirkusem Hagenbeck jsme se nalodili v Glasgowě, řekla Katka. Jeřáby v přístavu cpaly hromady uhlí ze železničních vagonů do obřího jícnu uprostřed paluby lodi jako šišky do husy. Tam se už nic nemůže vejít, volali jsme, to uhlí musí propadávat rovnou na mořský dno. Nakonec přišly na řadu klece se zvířaty našeho cirkusu. Ubytovali jsme se ve společný noclehárně třetí třídy. Byly tam taky vystěhovalecký rodiny ze Slovenska a Polska. V noclehárně to páchlo žluklým olejem, potem a domácím špekem, který spolu s vajíčkama uvařenýma natvrdo byl hlavní potravou vystěhovalců plavících se do Ameriky. V záhadných intervalech tam taky pronikala typická vůně stáje. To byla naše zvířata v tom nejhlubším podpalubí.

Spala jsem v síti zavěšený u stropu. Z jedné strany visel táta, z druhé máma. Na spaní jsme si pod hlavu složili svoje stříbrný kombinézy, na lodi totiž nikdy nevíte, co se může stát. Vlastně i v maringotce je to stejný. Někdo vás třeba pustí z kopce. Z leg-race. Ale i tak se mi v maringotce líbí. Od světa, kterej se každý den mění před vašima očima jako nějaký film, vás odděluje jen hubená přepážka. Jednou bydlíte na louce, jindy na městský periferii. Někdy chcete nějaký ten výjev zastavit, zůstat v něm. Jenže maringotka má kolečka. Na ten výjev stejně brzo zapomenete, překryjou ho další. Ve srovnání s normálním světem plyne čas v maringotce jinak. V domečku na kolečkách vám připadá, že události ze včerejška jsou starý nejmíň tejdén. Slyšíte, jak ráno do střechy bubnuje rosa. Střecha je tak tenká, že se vám zdá, jak kapky rosy padaj na polštář. Kolikrát do maringotky vlezlo popletený zvíře, ježek nebo koroptev. Jednou jsem celou hodinu z venkovní stěny maringotky sundávala slimáky, který se na ni

v noci nalepili. Slyšela jsem, jak se pomalu posouvaj po stěnách maringotky. Byl to zvláštní zvuk, vůbec mě nenapadlo, že to jsou desítky pomaličku se sunoucích slimáků. Zdál se mi sen, jak se něco vlhkýho dotýká mého obličej. Ráno jsem se nemohla zbavit pocitu, že slimáci lezli po mé tváři.

Na lodi se nedalo spát. Nejvíc mi vadil štiplavej kouř z fajfek vystěhovalců. Smrděl jako zavlhlý seno, který doutná. Máma svý parádní číslo, kdy visela za vlasy v kopuli šapitó a publikum strachy zavíralo oči, poněvadž se bálo, že vlasy tíhu těla neudrží, nemohla na lodi cvičit, protože by se v tom kouři u stropu udušila. My jsme přes den na palubě svoje čísla opakovali. Vyhrávala k tomu cirkusácká kapela. Do toho se z podpalubí ozývala zvířata, lvi, koně, sloni, medvědi, všichni přes sebe, hudba jim totiž dávala naději, že se brzy dostanou z klece. Taky pasažéři a posádka měli skvělou náladu, protože uprostřed oceánu mohli do cirkusu, navíc zadarmo.

Jen hlasy hyen se vymykaly tý povznesené náladě. Slyšeli jste někdy kňučení hyen? Zní to jako pláč malejch dětí. Jednou v Itálii vyplavila náš cirkus povodeň, divoká voda unášela klece s hyenama a všichni si mysleli, že se topěj děti.

Provazochodci Třískové (dokončení)

Katka navštěvovala nepomuckou školu týden a Josef a jeho dva kamarádi už v tom lítali jak vosy ve flašce od limonády. Tak se o zamilovaných vyjadřují světáci. Sháněli se po silných provazech, aby na skrytém místě v lese trénovali provazochodectví. Karel chodil po hřebenu střechy jejich domu v Polánce, Josef si připravoval číslo Tarzan na stromě.

Psali jí psaníčka, ale dávali si velký pozor, aby se o nich ti zbývající dva nedozvěděli. Na žádné psaníčko neodpověděla. A oni se ze strachu, že je odmítne, nezeptali nikdy přímo. Ať si vybere sama, dohodli se kluci nakonec.

Proč to chcete kazit? usmála se. Líbíte se mi všichni tři.

51. KAPITOLA

Baron od Fleků a Fernand Léger

Baron Pštross, majitel pivovaru U Fleků, klečel před Růženou a sliboval jí, že zařídí, aby vystupovala v Paříži. Bude mu stačit malá odměna. Dovolí mu, aby se o ni staral. Akorát o tom nesmí říct jeho manželce. A ona k sobě, do Ječné 28, nesmí nastěhovat toho poštovního podúředníka Pešata s jeho směšnou sbírkou známek. Zaplatí jí byt na jiné adrese, kde nebydlí jen samí holiči, krejčí, švadleny, obchodní cestující a Židovky odněkud z Polska. Z bytu v Ječné nebude stěhovat ukulele, nechá ho tam, ví o lepší kariéře.

Dva elegantní páni ve světlých šatech s proužky a s vlasy nablýskanými brilantinou a krásně navoskovanými kníry, kteří prý osobně znali francouzského komika Maxe Lindera, nabídli Růženě roli ve filmu. Mohla by to být Viktorka podle *Babičky* Boženy Němcové. Z natáčení filmu sešlo. Nikdo si už nevzpomene proč.

Fotografie z ruzyňské zahrady zaznamenaná už jen stín bývalé krasavice. I v sedmdesáti má stejný účes jako ve dvaceti: rovné vlasy zastřižené těsně pod pravým uchem, ofina padající do očí a přes levé ucho. Přesně tak se česaly ženské postavy ve dvacátých letech na obrazech Fernanda Légera *Velká snídaně* nebo *Žena s dítětem*. Můžeme si položit otázku: co bylo dřív, vejce nebo kuře? Maloval Léger své ženské postavy podle Růženy, kterou mohl náhodně zahlédnout v Paříži, když vycházela z hotelu Ritz se vzteklými Eminými psíky? Nebo Růžena navštívila Légerovu výstavu (což je ale ještě méně pravděpodobné než první možnost)?

Z fotografie pořízené na ruzyňské zahradě je patrné, že Růžena měla i v pozdním věku husté a černé vlasy. Její vlasy, o které se ni-

jak nestarala a nebarvila si je, vypadají jako extravagantní paruka. Černá lesklá kštice podivně zvýrazňuje scvrklý obličej plný vrásek a náznak knírku nad horním rtem jakoby přejatý z autoportrétu malířky Fridy Kahlo. Na fotografii sice nevidíme babiččiny třesoucí se ruce poseté stařeckými skvrnami, ale i tak působí jako stařena, která absolvovala omlazovací kúru a ta zabrala jen na její vlasy.

Babiččiny vlasy působily nepatřičně nejen v kombinaci s jejím obličejem, ale i s politickým vývojem v Československu v polovině padesátých let. V časech, kdy se na budovatelských plakátech objevovaly ženy s vlasy ukrytými pod šátkem, nebyly účesy modelek modernistických malířů žádané.

Týž den navečer, kdy se Marie, Růžena a děti fotografovaly na zahradě s nepokosenou trávou, se vypraví bývalá kabaretní umělkyně s vnukem v krátkých kalhotách do Prahy. Obejdou pár hospod u zastávek tramvaje číslo jedna. Ve skautském batohu nesla Růžena na zádech zrzavého kocoura Honzu, o kterém tvrdila, že je přímým potomkem koček pěvkyně Emy Destinnové. Honza se v mnoha ohledech choval jako výjimečný kocour. Nesnášel maso, dával přednost vegetariánským jídlům. Ani mléko ho nezajímalo. Miloval Smetanovy polky, natřásal se při nich, Dvořákovy *Dumky* ho nezajímaly a na záchodě po sobě splachoval. Už kocourova hlava vyčuhující z batohu vyvolávala v hospodách halasné veselí pivařů. Růženina hlava s vlasy nepatřičně kontrastujícími s jejím obličejem pijácké veselí poněkud zchladila. Muži u püllitrů po sobě koukali. Mají se ještě smát, nebo už by se měli bát? Růžena si dala kafe s rumem, ze stříbrné tabatěrky vytáhla partyzánku přestříženou napůl. Půlením cigaret chtěla omezit jejich spotřebu. Z jedné cigarety pořídila dvojnásobný rituál zapalování a típání.

Přepůlenou partyzánku zasunula do černé špičky, z batohu vylovila sirky a zapálila si. Po prvním šluku objednala Jaroslavovi červenou limonádu. V duchu rodinné tradice ji měl radši než tu žlutou. V pražských hospodách, a to nejen poblíž Ruzyně, jiné limonády tehdy ani nečepovali. Ukrytá v kouři poloviční partyzánky si rychle prohlížela nervózní štamgasty. Když se ujistila, že ji nikdo nezná, většina triků funguje totiž jen napoprvé, vyžádala si klid a vyhlásila sázku. Její kocour sežere talířek kyselého zelí. Kdo si vsadí proti? Vrcholným kocourovým číslem bylo spořádání slupek od syrových brambor. Kocourovo protipřírodní jednání sice přinášelo výhry, ale v Ruzyni způsobovalo problémy, neboť jeho výkaly strašlivě páchly. Od kocourových střev namáhaných kyselým zelím a bramborovými slupkami se ovšem nic lepšího nedalo čekat.

Růžena vybírala hospody, kde se scházeli vyznavači karetních her. Přisedla k nim, zavolala na číšníka, ať jí přinese griotku, neboť u karet milovala kombinaci vůně partyzánky a griotky, a zeptala se karbaníků, jestli by si nezahráli oko. O peníze, dodala potichu. Hraje jen o drobné. Hráči s hurónským smíchem souhlasili. Jenže stařena s divnou parukou a s kocourem v batohu pokaždé vyhrála.

Z hospody všichni tři, Růžena, vnuk a kocour, pokaždé rychle zmizeli, aby si obehnaní chlapi nechtěli vylít zlost třeba na zvířeti v batohu. Jaroslav se Růženy nikdy nezeptal, jak to dělala, že pokaždé vyhrála. Měla označené karty? Většinou ale hráli s kartami hospodských karbaníků. Uměla tak dokonale podvádět? Vystupovala jako karetní kouzelnice v kabaretu? Někteří podvodníci si během jedné hry dovedou všechny karty nenápadně označit. Byla dobrý psycholog a uměla odhadnout z výrazu svých soupeřů, jaké mají karty, a zároveň sama ty své neproniknutelným výrazem hráče pokeru dokonale utajila? Byli její soupeři tak fascinovaní

jejím zjevem, tou nevídanou kombinací černých vlasů a podivně svrasklou pergamenově žlutou pletí, že se při hře dopouštěli fatálních omylů, kterých využila? Nebo to byla jen obyčejná čarodějnice, která ovládala patřičná kouzla? Napovídal jí kocour? V cirkusu Borneo vystupoval pes, který uměl počítat do třiceti. Ve skutečnosti pes vyštěkl pokaždé, když do něj drezér nenápadně dloubl. Zvířata, která umějí počítat, se od sebe liší jen tím, že některá nápověda bolí a jiným napovídají bezbolestně, třeba dávkováním kousků masa.

V blackjacku podobně jako v oku postupně z paklu ubývají karty, které se nevracejí do hry. Hru je v tomto případě možné spočítat. Můžete předvídat, pokud máte to nadání, situace, kdy nastane větší pravděpodobnost výhry a kdy se vyplatí sázet. Na internetu před několika lety nabízeli simulační program Statistical Blackjack Analyzer za sto padesát devět dolarů. Reklamní text sliboval jisté výhry ověřené teorií náhodných jevů, stochastikou. Na devět proher připadá deset výher. Musíte sledovat hru, vědět, kolik karet ubylo a které to byly, a podle toho na konci hry sázíte. Pokud jich už ubylo hodně a vy víte, které to byly, můžete si ke konci hry vsadit. To je ale složitý postup předpokládající informaci o kartách soupeřů. Simulační program popisuje taktiku high-low: hráč si nemusí pamatovat přesně všechny prošlé karty, ale jen si počítá body. Například za karty od dvojky do šestky plus jeden bod, za sedmičku, osmičku, devítku nic a za zbylé vysoké karty minus jeden bod. Pokud v balíčku zbývá už jen patnáct karet a vy máte napočítáno plus dva, tak víte, že ve hře zbývají už jen extra vysoké karty. To vám dává silnou matematickou výhodu, podle níž můžete zvolit správnou strategii.

V kasinech o teorii náhodných jevů vědí své. Vyhrávají si právo nehrát s těmi, kteří moc vyhrávají. Ale nestačí znát jen teorii,

musíte mít i talent. Ten babička Růžena měla, a kdyby v Praze tehdy byla kasina, stařena s kocourem Honzou v batohu by do nich nesměla. Uměla vyhrávat i bez stochastiky. Nebo ji používala intuitivně.

Na zpáteční cestě v tramvaji číslo jedna s konečnou na Bílé Hoře vnukovi vysvětlovala, že si takhle musí přivydělávat k dědečkovu důchodu. Nevyžili by z něj. Ona sama žádný důchod nemá. Nikdy nebyla zaměstnaná. V kabaretech vystupovala jen jako ochotnice, které občas někdo něco dal. Nejčastěji květiny se zamilovanými dopisy. Kytky pak pod cenou prodávala jedné květinářce. Za půlku sbírky známek postavili barák v Ruzyni. Druhou dali Josefovi.

A taky mě i na starý kolena baví vyhrávat, řekla Růžena.

52. KAPITOLA

Fata morgána, vůně a zápachy

Každý má alespoň předtuchu o dovednosti orientálských barvířů, tak jako si může představit harmonickou chaotiku vůní parfumů nejen v obytných místnostech, ale zejména v lázních – u Sallaha byl basin vpuštěný do země, ze zeleného mramoru. Stěny obloženy kachlíky v klidně zdobených barvách oranžových, modrých a zelených. Nejmarkantněji však byl vyznačen smysl pro kompozice barev ve sklech četných svítelen a ampulí, obdobných se světly v nejznamenitějších mešitách.

Michal Mareš

U frézy v kolínské Tatře Josef přemýšlí o fatě morgáně zvířat. V oázách osli a kozy okusují neviditelnou trávu. A přitom na vlastní oči viděl, že v těch místech žádná tráva neroste. Okusují prázdno a dělají to s požitkem.

V sálajícím pouštním slunci Josefovi v mihotavých obrazech faty morgány splývaly kolony tanků s palmovými háji v oázách nebo s břehy jezer obsazenými hejny hus uždibujících listy lopuchů u cesty z Dolního Myslíva do Polánky.

Josef se napil slaneho čaje, který si nosil v termosce do fabriky. Byla to fata morgána, sen nebo skutečnost, ty jasné barvy? Ve šponách padajících na zaprášenou podlahu dílny, nasvícených stropními okny, by viděl stejné barvy, jaké zahlédl v prudkém tuniském světle Paul Klee; barvy svých příštích obrazů. Z bedny na špony se jako z okrové pouště vynořují nebesky modré pláště pouštních bojovníků s tvářemi zahalenými do modrých šálů nebo výbuchy

francouzských granátů plněných barvou, které při námořní bitvě u alžírského přístavu dopadaly na tyrkysovou hladinu moře. Barvy označovaly francouzským dělostřelcům bojujícím na straně Osy místo exploze granátu. Dělostřelec, který zná místo dopadu svého granátu, příště lépe zamíří. Ze zpěněné mořské hladiny vystupovaly zelené, purpurové, fuchsiové a žluté gejzíry, k obloze tryskaly vteřinové životy barev rozkvetlých ibišků, jasmínů, jakarand a bugenvilií, jeden za druhým, někdy dva i tři najednou. Barevné gejzíry vyhazovaly jako trampolína z načervenalé hladiny moře karnevalově pomalované kusy mrtvých těl námořníků na paluby amerických lodí.

Americkým námořníkům přístav v Alžíru připadal jako „ležící žena, opírající se o loket“, nahá a bílá jako andělská křídla.

V Tozeuru v domě bez oken Arab zvedl před Josefem tepaný příklop nargilé, posunul žhavé uhlíky, vložil do nargilé několik krásných zlatožlutých tabákových listů a mezi ně drobná hnědá zrnka podobná kadidlu. Nebyla ta zrnka kávy, která Josef přivezl z Etiopie a malá Zita je smíchala s medem, ve skutečnosti opium, napadlo Jaroslava na pláži tuniského Soussu, kde místní playboy vyhlížející starší Evropanky ochotné zaplatit za sex s mladíkem nabízel placky a prokládal to žertovnými výkřiky: Hašiš, marihuana, opium! Na heroin si netroufl ani v žertu, protože místní policie pro takový humor nemá pochopení.

V bílém domě bez oken se Josef propadal do modré opiové mlhy vyvolávající v puse hořkou chuť. I na hranicích mlhy lehce vibrovaly nezřetelné tvary písečných dun bílé barvy, ve středu přecházela modrá barva do temně rudé, která hned bledla do barvy vína starých Řeků, jež jejich básníci srovnávali s barvou hladiny Středozemního moře při svítání.

Slunce stoupá po obloze. Josef otevírá oči a vypoťácí se ven z domu bez oken. Obrisy pouště se trhají, třepí se v křepčících vlnách horka padajícího z oblohy přišpendlené k výšce monotónně žhnoucím sluncem. Ten rytmus pouště udávaný sluncem podvědomě přejímají břišní tanečnice, napadlo v tu chvíli Josefa.

Vrací se do domu, upadne na udusané podlaze. Znovu se propadá do hořce rudomodrého snu. Nohy se mu samy pohybují, jako by běžel.

Přibližně ve stejnou dobu, kdy Josef ležel na udusané podlaze bílého domku v oáze, vystupuje z letadla na vojenském letišti někde v severní Africe Winston Churchill lehce povznesený obvyklou dávkou whisky. Bude povzbuzovat své vojáky. Pod paží si nese pláčačku na odhánění much.

Také Mussolini se v tomto čase chystá do Afriky, aby v čele svých vojsk triumfálně vtáhl do Alexandrie a Káhiry. Vjezd do Egypta na bílém koni bude duce nanečisto trénovat v Libyi. Jenže situace na bojišti se prudce zvrátí v neprospěch Osy a zvláštní italské jednotky, které měly pro vůdce na bílém koni postavit pontonové mosty přes Nil, změni bojovou náplň na zákopníky kladoucí miny.

Italský diktátor se vymluví. Přijel do Afriky jen na inspekci Bengházi a Darny. Má velkou starost s bezpečným návratem vojenské kapely, která měla jeho vjezd do Egypta doprovodit.

U pobřeží se Montgomery připravuje na čelní útok. Němce, kteří očekávají nápor z jihu, zmátne Rommelovou taktikou: na jihu stojí kolony britských tanků z lepenky, opravdové tanky se projely v písku, aby tam nechaly stopy pásů. Iluze měla být dokonalá...

V kulaté tozeurské místnosti se Josefovi zdá, že pod jeho chvějícími se víčky pádí orientální jízda. Ta jízda, která cválala před sto lety přes pole u Blovic. V časopise Květy o ní psali jako o fatě morgáně. Po polích se tam měli prohánět Turci.

Divoké jízdy nejsou v tomto pošumavském kraji ničím výjimečné. Tamní krajinou se občas prožene jízda zvaná divoká honba sestavená z podivných individuí ze záhrobí. Oživlí strašáci z polí, prázdná nadítě do vlajících šatů, strnulí pimprláci na koních se řítí krajinou a štvou skutečného jelena.

Někteří vesničané se před Turky stejně jako před divokou honbou utíkali schovat do sklepa. A až z vyprávění sousedů se dověděli, že ta jízda nebyla skutečná, ale že šlo jen jako v případě záhrobní lovecké družiny o přelud. Zelenohorský zámek v tom přeludu levitoval těsně pod mraky. Květy měly pro fatu morgánu vysvětlení. Lidem se zjevují skutečné věci, jen se posunou na jiné místo, zblednou, změní hmotnost, aby je vítr unesl. Na stropní fresce v jedné místnosti zelenohorského zámku české vojsko bojuje s tatarskou jízdou u Olomouce. Do kraje pod Zelenou horou vyjela ze zámku tatarská jízda, lidé z Pošumaví Tatara od Turka nerozeznají.

Pod Josefovými víčky se vzdouvaly barevné hábity. Turecké, nebo tatarské?

Druhý den ráno viděl Josef dlouhý průvod žen v černých i barevných burkách, v pastelových šatech plápolajících ve větru, jako by jim těla pod oděvem obaloval průvan; průvod mizí v bráně na zpracování datlí v Tozeuru.

Stejně plápolaly barevné oděvy palestinských žen na větrném prostranství v Izraeli na silnici od Haify ke kibucu Sasa u libanonských hranic. Ženy stály před věznicí se svými muži. Z doby, kdy ve věznicí seděli židovští zločinci, vyslechl Jaroslav v kibucu Sasa vyprávění o podivném příběhu zámečníka nápadně připomínajícího Ludvíka Strikera z Nepomuku, který chytal v nepomucké fotbalové brance a přežil Osvětim. Jeho zločin se vyznačuje rukopisem autora filmových komedií s kriminální zápletkou.

V noci mu zavolal plačtivý ženský hlas, jestli by nepřijel otevřít dům. Ztratila totiž klíče, nemůže se dostat domů, chce se jí spát a tak dále. Ludvík přijel a nevědomky otevřel dům zlodějům. Uplakaná žena ho uspala nějakým plynem, lupiči zmizeli s obrazy a šperky; policajti našli jen rodáka z Nepomuku. Jeho historce se ztraceným klíčem se u soudu vysmáli. Že ho bolela hlava? Jak to chce dokázat? Člověka, který nejenže umí otevřít všechny dveře, brány a branky, ale dokáže je i bez klíčů zavřít, potřebuje každá věznice jako sůl, a tak tam po ukončení trestu zůstal jako dozorce.

Příběh o zámečníkovi, který uměl otevřít každé dveře a zůstal jako dozorce ve věznici na cestě z Haify do kibucu Sasa na libanonských hranicích, byl jedinou stopou, kterou Jaroslav ve svém pátrání po Josefovi v Izraeli objevil. Navíc se od jiného člověka dověděl, že ten Striker z věznice u Haify pocházel ze slovenské Žiliny.

Ke konci války bylo v Polánce ve dne v noci ze západního směru slyšet dunění děl. Někteří to považovali za místní fatu morgánu, za zbloudilé zvuky války.

V Nepomuku se šušovalo, že jediný nepomucký Žid, který přežil válku, Ludvík Striker, se zastřelil ve vlaku. V krajině pod Zelenou horou se někdy stane, že na jedno jméno kandiduje více jedinců s různými osudy. Tak se například o zabitého německého policistu na začátku války v historických pramenech a svědectvích přetahuje Karel Koukolík s Janem Smudkem.

53. KAPITOLA

Punkce, bekhend a dobrý stopař v nose se vsuvkou o tlusté paní-velrybě

Jaroslava po letech napadne: neflirtovala matka s nosními lékaři? Nebyla na ně nějak zatížená? Nebyl jsem jen záminkou k jejím cestám po krčních, ušních a nosních ordinacích? Jenže co ta rýma? Tu jsem měl a mám doopravdy... Pokoušel si vybavit, jestli se někdy při cestách na prohlídky neprobudil v hotelu a matčina postel nebyla prázdná. Nevzpomínal si. Jednou v noci v Orlických horách ho probudil žárlivý výstup s jejím milencem. Vyčítala mu, že se nějaké ženské stále díval do výstřihu. On jí oponoval, že byla pihovatá a co by ve výstřihu tak asi viděl. To byl Josef už mrtvý. Milenec v neděli večer odjel a Marii se pak dvořil starší holohlavý pán. Pracoval v zahraničním obchodě a doprovázela ho pihovatá slečna s velkým výstřihem. Holohlavý obchodník posílal Jaroslavovi americké žvýkačky.

Takhle se chová džentlmen, nepřišla jsem na schůzku, neomluvila se, ale on se o tom ani nezmínil, řekla svému synovi Marie.

Netrpěl rýmou jen proto, aby měl matku pro sebe? Kam by spolu jezdili, kdyby byl zdravý?

Byla to zvláštní doba. Josef prodělával převýchovný kurs u frézy v Tatře, o prázdninách se účastnil žní u soukromníků, kteří odmítli vstoupit do JZD, a jeho manželka objížděla se synem, jemuž teklo z nosu, všechna krční, ušní a nosní oddělení českých nemocnic, která jí někdo doporučil. Všude Jaroslava vyšetřili a matce zaplatili výlohy, jež s cestou měla. Někde zaváhali, ale nakonec kouzlu ženy s košíkem jahod neodolali.

Po čase však Marie pochopila, že rozdíly mezi jednotlivými nosaři jsou minimální, alespoň co týče jejich schopnosti vyléčit synovu rýmu.

Milý Jaroslave, objeli jsme celé Čechy a Moravu, nemá smysl se harcovat dál, třeba do Bratislavy nebo Košic. Vyber si sám dva doktory, které máš nejraději a od nichž tě punkce nejmní bolí. Potřebujeme dva, kdyby jeden onemocněl.

Vybral si Pavla Šmída z Kolína a Petra Madryho z Hradce Králové.

Pavel Šmíd nejdřív nacpal Jaroslavovi do obou nosních dírek tampony namočené v namodralém novokainu. Jednou pinzetou je vytahoval z kulaté misky, kde plavaly v novokainovém roztoku, druhou pinzetou z nich vymačkával přebytečnou tekutinu.

Rozsvítil si lampu nad pacientovou hlavou, Hartmannovým rozvíracím nosním zrcátkem v podobě kleštiček otevřel levou a pak pravou nosní díрку, vždy v tomto pořadí, na čele si nastavil kulaté zrcátko s malým otvorem uprostřed a vyždímaný tampon opatrně zasunul do nosní dírky. Chlapci vyhrkly slzy z očí ani ne bolestí, ale kvůli oslnění odrazem světla.

Šmíd, menší podsaditý muž, nevynechal žádný podzimní hon. Nimrodi si ho považovali. Nikdy se nemýlil, když vystřelil na zajíce nebo bažanta. I do práce nosil tyrolák a zelený hubertus. Kouřil lípy jako chlapi z domu s protiatomovým krytem. Byl to zemitý chlapík se smyslem pro drsný humor. Proslul jako skvělý diagnostik. Při běžném denním osvětlení rozpoznal růži na nose na vzdálenost deseti metrů. Měl jistou ruku při operacích. Stejně jako na honu se u operačního stolu nikdy nemýlil. Vedl řez správným směrem. Řezal jen tolik, kolik bylo potřeba. Jenže na Prvního máje nechodil do průvodu a odmítal volit. Proto se nestal primářem. Klidně ho mohli vyhodit, ale nevyhodili, protože i ten nejlepší soudruh někdy

onemocní a potřebuje, aby ho operoval lékař s jistou rukou. Nějak ho ovšem potrestat museli, a tak ordinoval v Kutné Hoře, i když na operace zůstával v Kolíně, kde měl služby i přes víkend.

Při umrtvování nosních sliznic dával Šmíd přednost tampónům před drátky s vatou. Použití drátků víc bolelo, kromě toho se Jaroslav strachoval, že o drátek zavadí a zapíchně si ho do nosu. Z pořádně promáčených tampónů stékal novokain na horní ret, a když si jej olízl, nic necítil; znamenalo to, že stejně dobře má umrtvenou sliznici v nose. Někdy mu novokain vtekl do úst a znecitlivěl jazyk a dolní ret. Zmrzlina v cukrárně, kterou mu po punkci koupila Marie, pak chutnala jako studená vata.

Doktor Madry z kliniky v Hradci Králové dělal čest svému jménu: vypadal jako Maďar a na tenisovém kurtu coby příslušník tohoto národa skvěle ovládal bekhend. Záliba v méně spektakulárním, nenápadném úderu, srovnáme-li jej s velkým forhendovým nápřahem, pochází z doby turecké okupace, kdy v boji proti turecké přesile ji Maďaři překvapovali rychlými výpady před tělem. Ostatně ve dvacátém století Maďaři prosluli i na olympijských hrách jako skvělí šermíři. Také maďarská pingpongová škola se vyznačuje nedostižným útočným bekhendem. Píše o ní, jmenovitě o Viktoru Barnovi, nejúspěšnějším stolním tenistovi všech dob, Maďarovi židovského původu, který uprchl před nacisty do Anglie a později ji reprezentoval, nejlepší český stolní tenista Bohuslav Váňa, jehož hru obdivoval egyptský král Farúk, velký příznivec ping-pongu. Váňa, který si pátku obtáčel olověnými proužky, aby zvýšil údernost svého drtivého forhendu, který střídal s kraťasy, jež soupeře ničily stejně jako jeho forhendy, se po válce stal na královu žádost trenérem egyptské reprezentace. Forhendem a rychlýma nohama předjímal Váňa hru Japonců a Číňanů, kteří po druhé světové válce postupně ovládli světový stolní tenis. Po-

užívání backhand-drivu, po příkladu Barny, jako samostatného úderu útočného nemohu doporučit, napsal ve své pingpongové příručce. Podle mne znamená backhand-drive vždy jen nedokonalé zahájení útku, neboť je nutno bráti míč před sebou, a to stranou rakety, na kterou není vidět. Proto je obtížno hráti míč liftem, a zahrál-li by hráč přesto lift, byl by jen velmi nedokonalý a spíše by to byla nahrávka soupeři.

Madry používal na umrtvení sliznice drátky s vatou namočenou v novokainu. Podle Jaroslava to byl jediný nosař, který uměl vpravit drátky do nosu bezbolestně. Do každé dírky se mu podařilo zasunout nejméně tři drátky, aby novokain pronikl k celé sliznici a dobře ji umrtvil.

V obou nemocničních zařízeních, v Kolíně i v Hradci Králové, chlapce s tampony nebo s drátky poslali do čekárny. Po pěti minutách ho zavolali do ordinace, tam mu oblékli bílou pogumovanou zástěru a posadili ho na bílou ocelovou židličku s otočným sedátkem. Doktor v kolínské ordinaci mu nechal vybrat ve sklenici se sadou jehel tu nejtenčí, protože kluk si myslel, že nejtenčí jehla způsobí nejmenší bolest. Jaroslav si vzpomíná na bledě zelené (tyrkysové?) dlaždičky na stěnách ordinace. Dveře vedle stolku, u kterého doktoři předepisovali léky a psali zprávy, vedly do malého předpokoje operačního sálu.

Do ruky mu sestra strčila miskou ve tvaru měsíce (chlapec si říkal, že ten měsíc je oteklý), aby do ní zachytával hleny s tekutinou, jíž z obrovské stříkačky jako pro koně vyplachovali dutiny. Ke konci zákroku v misce převážila krev.

Vsuvka o tlusté paní-velrybě

Z chodby lůžkového oddělení se stoly a židlemi, která pacientům sloužila jako jídelna, se Jaroslav na kolínské otorinolaryngologii

díval do oken operačního sálu se skly natřenými tmavě modrou barvou. Pozoroval pohybující se stíny aktérů operace a představoval si její průběh. Zahalení doktoři a sestry se sklánějí nad operovaným. Jaroslavova představa jejich činnosti se nejvíce blížila tkaní koberce. S výrobou koberců v sovětské Střední Asii se zevrubně seznámil v kině Dětského domu v Praze, kam ho jednou matka posadila, když si po dopoledních prohlídkách ve vinohradské nemocnici potřebovala něco zařídit. Celý den tam stále dokola promítali sérii krátkých filmů.

Pacienty ještě omámené narkózou odvážel ze sálu kolem Jaroslava stojícího na chodbě nemocniční sluha, který se také staral o dopravu mrtvol na prosekturu. Silný, mírně retardovaný chlapík s tlustým krkem před sebou svalnatýma rukama tlačil pojízdné lehátko a bez přestání se nepřítomně usmíval. Měl v sobě něco z neohrabané strnulosti Frankensteina nebo Golema. Jaroslav sledoval sluhu odvázejícího zakrytý vozík s tajemným obsahem až k prosektuře. Před prosekturou sluha vozík zabrzdil a rozběhl se za pronásledovatelem, kterému se podařilo utéct.

Přes chodbu-jídelnu tlačil sluha-Golem s obrovským rukama vozík se starší tlustou paní po operaci rakoviny hrtanu. Drtivou většinu pacientů postižených rakovinou hrtanu tvořili muži, tlustá paní na vozíku byla výjimkou.

Před operací Jaroslav paní s rakovinou hrtanu párkrát zahlédl otevřenými dveřmi v ženském pokoji. Nemluvila, jen se jakoby omluvně usmívala. Pohladila ho po vlasech, když ji potkal na chodbě. Nebylo mu to příjemné. Nesnášel doteky cizích lidí.

Krk tlusté paní, ještě bledé po operaci, svíral tlustý obojek obvodu vprostřed proděravělý kovovým slavíkem. V krku nebo ve slavíku jí hvízdalo jak v komíně za větrné noci. Na chodbě paní otevřela oči a podívala se na Jaroslava. Nepřítomně se usmála, jako

by nevěřila, že operaci přežila. Jako by chlapec byl anděl. Najednou jí z otvoru v bílém obojku začala proudem stříkat krev. Prýštila na bílé stěny chodby, na nemocničního sluhu, který paní převážel na pokoj, na jídelní stoly i na Jaroslava. Paní se stále upřeně dívala na vyděšeného kluka, možná jí někoho připomínal, a provinile se usmívala, určitě věděla, jakou práci dá tu krev uklidit. Jasně rudá krev stříkala do výšky a tekla po podlaze. Krví zbrocený sluha vozík prudce otočil a rozběhl se zpátky na operační sál. Na konci chodby se gejzír krve na zlomek vteřiny zklidnil, ale ještě před lítacími dveřmi do čekárny, jíž sluha cestou na operační sál musel projet, se gejzír znovu probudil a mocně vytryskl, jako velrybě nořící se k hladině. Bledá žena-velryba s omluvným úsměvem na chodbě kolínské nemocnice vykrvácela.

Punkce, bekhend a dobrý stopař v nose (dokončení)

Při punkci za Jaroslavem stojí sestra a drží mu hlavu. Šmíd vezme vybranou jehlu, napojí na ni hadičku. Stoupne si před chlapce s miskou, který zavře oči. Doktor se jehlou rychle probojovává skrze nosní sliznici. Chlapcova hlava se noří do měkké hrudi zdravotní sestry stojící za ním. Nevyhnutelně přichází okamžik, kdy ho začne tlačit její podprsenka. Ani jednou za ním nestála sestra bez podprsenky. V padesátých letech minulého století se ženy v Československu, jež chodily do práce bez podprsenky, daly spočítat na prstech jedné ruky, což platilo i pro zdravotní sestry. Punkce Jaroslavovi nepomáhaly, ale jejich prostřednictvím se seznamoval s rozličnými tvary a velikostí poprsí sestřiček, které měly službu.

Jehla pronikla nosní přepážkou do dutiny.

Jaroslave, máš tvrdý kosti, řekl lékař.

Ještě předtím, než tenká jehla prošla přepážkou, registroval i v nose umrtveném novokainem vůni tabáku z doktorova dechu a rukou. Nebo se mu ta vůně vybavovala v souvislosti s doktorem Šmídem bez ohledu na utlumený čich? Když předtím seděl v čekárně s nosem plným tamponů, slyšel z ordinace doktorův telefonát, jenž se týkal nedělního honu. Z doktorových rukou manipulujících s jehlou v jeho umrtveném nose nyní cítil i pach mrtvých koroptví a zajíců. Pach mrtvých koroptví znal, jednu malou koroptev omylem zašlápl cestou na zahradu u vodárny, a mrtvý zajíc, kterého Marie koupila na trhu, visel na balkoně jejich bytu v baráku s protiatomovým krytem. Jaroslav chtěl to s tou koroptví nějak odčinit. Pokoušel se nějakou malou koroptev chytit, odnést ji domů a starat se o ni. Naštěstí se mu lov nezdařil. Vůni mrtvých koroptví a zajíců přehlušila bolest způsobená pronikající jehlou a praskání kostí v nose. Na punkci mu nejvíc vadil strach, že se jehla nezastaví v dutině, ale zanoří se hluboko do hlavy. Dostane se až do mozku.

Ty obavy nebyly úplně od věci, například docenta Sekrta z vinohradské nemocnice pohled na nosní sliznice brzy omrzel. Představil, že se otevřením nosní dírky krásné pacientky Hartmannovými zrcátky zmocňuje celého jejího těla a ovládá její intimní místa, ho najednou nudily. Za tím chlípným obsahem nosu a dutin prostor hlavy pokračuje, ale on tam už svou jehlou nedosáhne. Člověk nemůže žít jen sexem, říkal si, ale začal pít a potom občas vykládal, že vždycky když se dostává jehlou přes nosní přepážku, přeje si, aby jehla byla delší a on s ní mohl vstoupit dál, dovnitř hlavy.

Doktor Šmíd malého kluka před punkcí uklidňoval.

Už v tom tvém nose znám cestičky pro tenoučku jehlu.

V lese a na poli zná také určitě cestičky, když je na honu. Poznává, kudy chodí koroptve a kde běhají zajáci. Bezpečně odhadne, ve které noře se schovává liška. Dobrého stopaře si ve svém nose Jaroslav přál.

Doktor Madry, vysoký štíhlý muž s náznakem tonzury v černých prořídých vlasech, si dlouhými prsty chystal drátky a potom jehlu. Madryho jehla vůbec nebyla tenká, byl to tlustý nástroj s výsuvným pístem, který měl zabránit, aby se jehla ucpala. Přitom i ta nejtenčí Šmídova jehla zůstala při zákroku průchodná. Madry byl jemný, ale zároveň rozhodný muž, jeho tlustá jehla hladce pronikla chlapcovým nosem. Asi využil cestičku nimroda Šmída. Doktor Madry působil jako duchovní člověk, hovořil tichým klidným hlasem a příjemně voněl. Z matčina povídání v cukrárně kluk věděl, že jeho manželka hraje v hradeckém divadle, předtím dokonce vystupovala jako ženský klaun. Doktor voněl hereččiným parfémem. Jaroslav paní Evu Madry nikdy neviděl, ani jako dospělý. V ordinaci se díval na doktora Madryho, vysokého muže, možná hypnotizéra nebo kněze, jak si připravuje jehlu, misky, jak prověřuje, jestli funguje pumpa, jak vytahuje drátky z nosu. Jak se dotýká drátkem sliznice a ptá se svého pacienta, jestli nic necítí, jestli je nos dostatečně umrtvený. Pak vezme do rukou jehlu a přes ruku, bekhendovým náprahem jako správný Maďar (Šmíd při punkci dává přednost forhendové straně) s ní proniká do sliznice.

Z doktorových tmavých očí může malý pacient vyčíst omluvu a lítost. Ale doktorova účast ho nezajímá, představuje si jeho ženu herečku, krásnou ženu. Z nosu mu crčí proudem krev do misky ve tvaru měsíce a on myslí na krásnou herečku, se kterou se nikdy v životě nesetká. Přes novokainovou clonu odezíral hereččinu podobu z její sladké vůně, která ulpěla na manželovi.

Lze nějak charakterizovat kluka, který si z českých a moravských nosařů vybral politicky pochybného nimroda, z jehož rukou pacienti cítí mrtvé koroptve, a potichu mluvícího krasavce s kořeny sahajícími do maďarské pusty, který se oženil s herečkou?

Doktor Madry se mi líbí, řekla v cukrárně matka Jaroslavovi. Ale je ženatý a svoji ženu asi miluje. Já zase miluju Josefa.

54. KAPITOLA

Flaubert a tlustá paní, hledání úkrytu na Zelené Hoře

Příčinlivý fotograf František Krátký, zakladatel dynastie kolínských fotografů, probíhá galerie janovských paláců ve spěchu, obrazy sotva zahlédne.

Před obrazárnami dává přednost přístavu a uličkám v jeho okolí. V dopisech domů si stěžuje na křik a rámus pod okny. *Zvláště v noci se křik ženský od vedle nedá vydržet. Kolem čtvrté rámus poleví. Od šesti hodin křik od sousedů začne nanovo. Divoký, nevázaný lid – hned se to pere a hádá! A jak!* píše fotograf z Janova do Kolína.

Na noc si dává do uší vatu. Rozčiluje ho, že na fotografování musí mít povolení. Kostely jsou krásné. Dobrá práce, pravé umění. Ale není možné všechno vidět. Pro čistotu zde smyslu není. Přístav páchne.

Co u nás pěstujeme v hrnci, to je tu strom. Chce si s někým promluvit, ale neumí italsky.

Taliánky v krojích ustrojené po ulicích s kyticemi vás pronásledují. Fotografovat se však zadarmo nedají, chtějí 2-3 líry (zlatku). Mnohé jsou pěkné, ale moc milé! Stárnou brzy, jako u nás židovky. Mají fousy některé – až je to gusto podívat. Jsou ale ztepilé, na mnohé postavy a pěkné ženy je radost pohledět – zvláštní držení těla a obličje mají hrdé...

Gustav Flaubert v Janově zapochyboval o načasování smrti své Emy. Kdyby ji nechal žít déle, mohl způsobit ještě větší literární revoluci, než se mu povedlo s vydanou verzí *Paní Bovaryové*.

Ano, paní z Fiescini! Malá, tlustá, velmi tučná, celá v černém, určitě je to janovský samet, jemné malé ruce. Voní, pleť má bílou a čistou, vlasy tmavě kaštanové s pěšinkou na levé straně, čelo široké, dvě vrásky na krku, bílé zuby a ústa výrazně vykroužená. Směs dobroty a nenápadné smyslnosti.

Čtyřicetiletá žena nebyla ještě uvedena do literatury! Paní z Fiescini si to zaslouží, prohlásil v Janově autor výroku „paní Bovaryová jsem já“.

Výrok Heinricha Heineho o katolictví jako náboženství léta má své opodstatnění, řekl si v Janově Flaubert. Světlo v interiérech janovských kostelů bylo stejné jako v křesťanských svatostáncích na severu Afriky. Jak by se tam člověk miloval za večerního klekání v době Božího těla, když oltář je zasypán kvítím, s paní z Fiescini!

Josefův bratr Václav, jenž po druhé světové válce zemře v pražské tramvaji na srdeční slabost, došel do Janova pěšky z Benátek, kam se dostal na palubě parníku Francesco Morosini po střetu s jugoslávským parníkem Karadjordje.

Ještě v Benátkách si Václav vzpomněl na nejasný příběh, který mu vyprávěl jeho otec. Ten ho znal od svého otce Martina, jenž se přiženil k Žufanům do Polánky, a Martin se odvolával na svého dědu, který mu vyprávěl, jak jejich předci přišli do Čech odněkud z italsko-francouzského pomezí u pobřeží Středomořího moře. A že to možná byli dokonce baroni. Snad byli chudí. Václav nevěděl, jestli byli někdy bohatí a až poté zchudli, vlastním nebo cizím přičiněním, nebo jestli žádné zlaté časy nikdy nezažili.

Na benátském nádraží si Václav prohlížel mapu Itálie a hledal italsko-francouzské pomezí u pobřeží Středomořího moře. Našel Janov.

Jak se italští baroni dostali do Čech? Mohli tam přitáhnout s napoleonskými vojsky, v jejichž řadách byli i Italové. Marie se za svobodna jmenovala Pellová. Její prapradědek, Napoleonův voják, zůstal na Moravě po bitvě u Slavkova. Zraněného Pella tam vojsko nechalo. Pokud to zranění přežije, vrátí se do Francie sám a po svých. Pell zranění přežil, ale do Francie se nevrátil. S jednou rukou by stejně nemohl válčit, navíc se do něj zamilovala mladá vdova po padlém rakouském vojákově. Milostné vztahy jednorukých jsou velmi nejisté, a tak Pell bral první nabídku.

Nápad, že jeho předkové mohli přijít s baraby, italskými dělníky, kteří v podunajské monarchii stavěli železnice, Václav zamítl. Barabové v Čechách působili později. Ale proč by se italský baron, byť chudý, usadil v zaostalém chladném kraji, který středozevní Itálii vůbec ničím nepřipomíná? Že by se tam dostal jako poutník za svatým Janem? V noci přišel na Zelenou horu nad Nepomukem a pak se odtamtud ráno rozhlížel po kraji utopeném v mlze, ze kterého jako ostrůvky v moři ční zalesněné kopečky? A řekl si něco jako „tak tohle je moje země zaslíbená“? Ne.

Existuje jediné vysvětlení. Ital se u Nepomuku chtěl skrýt.

Nebyl by první, kdo v kraji pod Zelenou horou hledal úkryt. Na konci devatenáctého století se do dolejší chalupy u Nevotnice vrátil ze světa starý Tošovský. V chalupě nepřespával, na noc odcházel do lesa. Musím se dívat na nebe, jinak neusnu, vysvětloval své noční výlety zvědavým sousedům. Jednou ho delší dobu nikdo neviděl. Asi odjel někam pracovat, řekli si vesničané. Objevily ho děti, které oknem nakukovaly do chalupy. Tošovský seděl na lavici u kamen. Byl už týden mrtvý.

Až po letech vyšlo najevo, že byl anarchista. Prý na něho v anarchistické buňce padl los, aby zavraždil císařovnu Alžbětu. Vzal si bombu a peníze na nutné výdaje, ale atentát nespáchal. Asi dostal

strach. Vrátil se domů, ale bál se, že ho kamarádi najdou a pomstí se mu, protože peníze utratil, bombu zašantročil a Alžbětu mu vyfoukl ten s tím pilníkem. Proto se skrýval. Když potkal neznámého člověka, uskočil z cesty do lesa. Kamarádům anarchistům naštěstí nikdy neprozradil, odkud vlastně pochází.

Před anarchistou Tošovským se na myslívské faře ukryl neidentifikovaný příznivec Francouzské revoluce, možná dokonce její účastník. Do bezpečí fary myslívského kostela Nanebevzetí Panny Marie mohl utéct před jakobínským terorem. Koho by ve Francii napadlo hledat zrádce na faře v zapadlé české vesnici? Mohl to být i svobodomyšlný Žid. Musel samozřejmě zfalšovat nějaké listiny a podplatit aspoň jednoho vlivného církevního hodnostáře. Falešný myslívský farář vystupoval pod mezinárodně znějícím jménem François Joachim Pawlovskij. Obdivoval Voltaira a každý večer před spaním se modlil k jeho bustě, když už tedy byl tím farářem. Své hospodyni a hostům z biskupství vykládal, že se modlí ke svatému Františkovi.

Busta na faře zůstala i po jeho smrti a farářovi následovníci na myslívském stolci se k ní dlouho chovali s úctou náležející svatému Františkovi. Až ve třicátých letech dvacátého století učitel z myslívské školy faráři prozradil, že zbožné myšlenky omylem adresovali Voltairovi. Ve farní knihovně pak našli i francouzské knížky z revolučních časů. Kdo na faře skrývá bustu Voltaira pod jménem svatého Františka, určitě to nemyslí moc vážně s celibátem, řekl faráři myslívský učitel, ale dál už tuto myšlenku raději nerozvíjel.

Co strašného musel italský baron spáchat, aby se zřekl své minulosti, majetku i titulu a ukryl se v tak zapomenutém kraji? přemítal Josefův bratr Václav v Janově. Odpověď neznal.

55. KAPITOLA

Vězení v Ruzyni

Rok po únorovém převratu vystěhovali babičku, dědečka, jejich starší dceru s manželem a malou Zitou, která po smrti své matky nějaký čas u babičky a dědečka bydlela, z ruzyňské vilky. Do baru nad ruzyňským údolím hodlaly úřady nastěhovat sovětské poradce, kteří tam připravovali procesy. Pešatova rodina se vrátila do vlhkého bytu v Ječné ulici.

Za poradci se pak do dědečkova domu v ulici V jivínách dostavovala trojice mužů – vyšetřovatelé Bohumil Doubek a Vladimír Kohoutek a jejich překladatel. O sovětské poradce požádali společně prezident Gottwald a generální tajemník Slánský, „Velký metař“. Poradci se hned dali do práce. Kohoutek s Doubkem v ruzyňské vilce bedlivě naslouchali, poznámky si nesměli dělat. Čtrnáct až šestnáct hodin budete vyslyšet, jinak je výsledek nejistý, s odpočínutým vězněm nic nepořídíte. Ani ve zbývajícím čase mu žádný odpočinek nedopřejete. Žádné spaní. Vězni budou chodit i v noci.

K smrti unavený vězeň podepíše všechno. Nepozastaví se ani před podpisem pod obviněním za šíření slintavky, kulhavky a mandelinky. Ani nad slepičím morem nehne brvou. Vstřícnost takových vězňů se dá poznat podle otékání nohou od stálého stání. Z popraskané kůže jim bude vytékat voda. Budete je muset při výslechu podpírat, aby neupadli. Otečou jim oční víčka, neudrží oči.

Co když budu i já unavený? zeptal se Kohoutek.

V tom případě si uvědomte, že se na místě vyslychaných můžete kdykoliv octnout vy sami. To vás vzpruží, řekli poradci.

Nad ruzyňským domem přelétávala letadla na blízké letiště. Při každém přeletu letadla se v kredenci rozcinkaly sklenice. V Jaroslavově vzpomínce se ten skleněný zvuk rozléhá po celém ruzyňském údolí. Domy, nádražní budova a věznice se chvějí a křehce cinkají jako skleničky v kredenci. Takhle zní zvuk vzdáleného otevírání poklopu tanku v poušti, lehounce podmalovaný svistem pramének písku přesýpaného slabým větrem, řekl by Josef.

Víte, jak dopadl Slánský? šeptali si lidi v Ruzyni den po jeho popravě. K jídlu dostával jeden brambor a k tomu třicentimetrový kousek jitrnice nebo lžící krupota nebo krup s krví. Těsně před popravou Slánského se babička Růžena s manželem vrátili z bytu v Ječné do vilky v Ruzyni.

Narodil se Jaroslav, malá Zita rok žila v Ruzyni u babičky Růženy. Denně kolem věznice chodila do školy. Celý život si bude pamatovat vysoké zdi s ostnatými dráty a věže s ozbrojenými strážemi. Také dlouhé prosincové noci s brzkým příchodem tmy, kdy tam stráže šajnovaly z věží reflektory po věžeňském dvoře. Měla strach, že sloupy kalného světla přeskočí vysoké zdi a ozbrojené strážce je namíří do oken dědečkovy vilky.

Už v polovině padesátých let se začalo pochybovat o legálnosti procesů. Výslechům se nevyhnul ani Vladimír Kohoutek.

Za celý rok 1952 jsem byl jen jednou v divadle, napsal pak ve své stížnosti vyšetřovatel Kohoutek, a to jsem ještě přišel v polovině představení, protože poradci mě zdrželi na poradě. O biografu, čtení knížky nebo školení nemohlo být v té době ani řeči... Ano, taky jsem měl problém s alkoholem. Mohl za to MUDr. Josef Sommer, vězeňský lékař v Ruzyni. Zabránil Slánskému v pokusu o sebevraždu. Znal velmi dobře tělesný stav vězňů. Věděl o jejich oteklých nohou, o úbytcích na váze, o červených očích z nevyspání. Doktor Sommer míchal z lihu a z nějakého jiného přípravku,

který neznám, narůžovělý alkoholický nápoj. Dostal jsem napít, kdykoli jsem si o ten utrejch řekl. Pili jsme ten narůžovělej nápoj z půllitrů na pivo. Napil jsem se z půllitru a hned jsem měl lepší náladu. Možná ten utrejch chutnal jako griotka. Přestal jsem bejt ospalej. Sommer byl na svoji kořalku pyšnej. Přechovával ji ve velký bandasce. Málokdo o ní věděl. Kořalku jsem si nosil domů, doktor mi ji odléval do malých skleniček od léků.

56. KAPITOLA

Pouštní vůně

Nastal čas, kdy se kartaginští holubi stěhují na Sicílii na horu Eryx, k Venušinu chrámu. Před odletem se několik dní shledávali a svolávali, aby se shromáždili; konečně jednoho večera odletěli, vítr je hnal a nesli se oblohou ve velké výši nad mořem jako veliké bílé mračno.

Gustav Flaubert

Ve Flaubertově Kartágu v románě *Salambo* mají líbezné vůně svého správce, který se chová jako pastevec starající se o to, aby se mu stádo nerozprchlo anebo se nepáslo na místech s jedovatými rostlinami. Jeho vypravěč jako pes větrí, čenichá ve stopách vůní, chce je chytit pod krkem a vytáhnout z jejich úkrytu. Chová se svatokrádežně, protože v dobrých vůních přebývá duch bohů, ve vůni cypřišů, odvaru kolčavího popela a chřestu vařeného v octě, zdí rozpálených sluncem, benzoe, zhaslého kadidla, mastných voňavek, vydělaných kůží, pštrosích per, holubů potřených pižmem, větví tavelníku, tyčinek metopionu, bekkaridových listů, dýmu ze styraxové pryskyřice a spálené skořice v dutých perlách.

Vůně jsou jako zvířata nebo kamínky, každá má svou skrýš, napsal jiný znalec vedrem rozpálené pouště.

Vůně v románě *Salambo* překrývají zápach severní Afriky, zapsal si do deníku Jaroslav pronásledovaný na své africké cestě závany zápachu. Ani v pětihvězdičkovém hotelu mu nedalo práci najít v prostoru určeném pro hotelové hosty místo, kde páchl septik.

Paměť pouštní Afriky nevoní. Tábořiště na poušti, které lidé před týdnem opustili, poznáte podle vyhaslého ohniště. I zkušený stopař tam najde málo čitelných stop. Mouchy se třetí den po zrušení tábořiště vylíhnou z trusu zvířat a lidských výkalů. A po dalších třech dnech zase vychcípají.

Flaubert kromě zmínky o nepříjemných závanech z mělkých hrobů nechává zápach mimo stránky své knihy. Nepíše o těžkém pachu dřevěného uhlí, o páchnoucích karavanách a prdících velbloudech. Oázy páchnou po všudypřítomných kozích bobcích. Lidskými výkaly tam hnojí chudá políčka a palmerie. Na poušti se nic nezahazuje. I idyllický potok s rybami protékající oázou v Tozeuru zapáchá po hovnech. Vojákům z Evropy a Ameriky při tažení po severoafrickém bojišti za druhé světové války smrděla pouštní města jako mršina. Zdálo se jim, že štiplavý pach doutnajícího tamaryškového dřeva, usušeného zvířecího trusu a připálených placek leptá nosní sliznici.

V tuniském muzeu Bardo mají všechny římské sochy uražená přirození. Podle Arabů se Římané moc rozmnožovali a navíc to byli křesťané, řekla průvodkyně Jaroslavovi. Proč mají uražené ruce? Moc se roztahovali. A mají-li sochy ruce a přirození zakryté v tóze, urazili jim nos. V mramorové draperii přirození nenahmatáš.

Urazili jim nos, protože je chtěli vyřídít jako chlapy. Čtenáři knih Sigmunda Freuda si v muzeu Bardo musejí vzpomenout na berlínskému nosaře Fliesse, který nosní sliznice považoval za středobod lidského sexuálního života.

Josef ležící v pouštní bitvě se zalykal horkým vzduchem prosyceným štiplavým kouřem, jemný zvířený prach provokoval ke kýčání. Z bitev si pamatuje hluk, záblesky, obtíže s dýcháním a pach zuhelnatělého masa obklopující ohořelé tanky. K zničeným tankům se plížil po větru. Smrtící fosgen voní jako čerstvě posečené seno.

57. KAPITOLA

Žvýkačka Pedro, Marie a Bedřich se vsuvkou o žvýkačkách v Rakousko-Uhersku

Po Josefově smrti se Marie stane obchodní zástupkyní. Bude dodávat restauracím a cukrárnám cigarety, džusy, šťávy a alkoholické nápoje, s výjimkou piva. Doma si zřídí velkou lékárnou, aby byla připravena na všechny zdravotní eventuality, které by mohly potkat nejen Jaroslava, ale i Bedřicha nebo ji.

V čase výprav do ordinací nosařů se medicína stala Mariiným koníčkem. V cukrárně nemyslela jen na kremrole, měchuřiny, věnečky a punčáky, ale na svou lékárníčku. Sprátelila se se závodní lékařkou z čokoládovny Velim ve Velimi a získávala od ní předpisy na léky. Ve Velimi tehdy vyráběli druhou nejhorší žvýkačku na světě. Nejhorší žvýkačka na světě, něco mezi pryží a voskem kostelní svíčky, pocházela z NDR.

Velimský pokus o žvýkačku ve tvaru jakési podlouhlé karamelky zabalený do bíločerveně pruhovaného papírku se jmenoval Žvýkačka. V každém obdélníčku Žvýkačky se nalézalo několik nerozkousatelných žmolků, zbytek Žvýkačky se po chvíli rozpadal do kašovitě hmoty. Žvýkačka z NDR se od počátku žvýkání až do jeho závěru, který mohl nastat za hodinu, anebo za týden, nijak neměnila, nerozpadala se, stále chutnala jako vosk kostelní svíčky. Východoněmecká žvýkačka mohla sloužit jako symbol německé buldočí vytrvalosti. A také jako jediný zázrak z dílny soudruhů z NDR: žvýkačka, která stále chutná jako vosk kostelní svíčky,

a to navzdory materialistické ideologii prvního dělnického státu v dějinách Německa.

Vsuvka o rakousko-uherských žvýkačkách Rici (Ricy)

Dějiny výroby žvýkačky ve Velimi na Kolínsku mají svého předtanečníka, maďarského hraběte Justa Emanuela Szalatnaye, faráře Českobratrské církve evangelické, který se svým bratrem postavil blízko železniční stanice Velim na trati Praha–Olomouc továrnu na výrobu cikorky. Vyráběl Zdravotní kávu sladovou, Novou velšskou kávu, Velimskou vývozní fíkovou kávu, Holandskou cikoriovou kávu a čokolády.

Ke konci devatenáctého století koupil dobře zavedenou továrnu císařský rada Adolf Glaser, židovský cikorkář z Lenešic, syn Simona Glasera, koželužníka, siláka, který dovedl máchnout kravskou kůží tak rázně, že jejím úderem mohl klidně zabít člověka. Po jednom takovém máchnutí kůží upadl na podlahu koželužny dělník a nejevil známky života. Vystrašený Simon uprchl do Itálie a chystal se na cestu do Oděsy, kde by v přístavních docích vykládal zaoceánské parníky a skryl se mezi židovskými dělníky, jejichž síla byla vyhlášena po všech evropských přístavech. Pár měsíců pracoval v oděských docích i silák Koroščenko, Josefův africký přítel. Simon Glaser se ještě v Itálii dozvěděl, že muže úderem kravskou kůží jen omráčil, a tak rod Glaserů mohl bez zbytečného otálení pokračovat v cestě do cikorkářského nebe. Syn Adolf založil v Lenešicích sušárnu řepy a hned vedle postavil továrnu na výrobu cikorky.

Adolf Glaser sledoval, kudy se ubírají chutě a vůně cukrovinek ve světě a jak se mění preference zákazníků. Velimská továrna i za Glaserů pokračovala ve výrobě čokolád i kávových náhražek

a používala dvě ochranné známky: srdce (káva Velimský ideál) a andílka (Velimská světová kávová náhražka). Zákazníky stále překvapoval novinkami: neplněnými kandyty – dropsy, kandyty plněnými – furé, pěnovými a kokosovými cukrovinkami, želé a krémovými pralinkami.

Už na začátku 20. století došlo v Glaserově životě k osudovému setkání – objevil americkou žvýkačku. V roce 1906 vyslal svého člověka do Spojených států, aby tam obstaral recept na výrobu žvýkačky. Glaserův agent se dal najmout do největší americké továrny na žvýkáčkovou gumu v Chicagu. Nejdříve tam nosil bedny na dvoře, pak se dostal do výroby. V Americe by určitě udělal slušnou kariéru, ale vrátil se do Velimi s receptem na výrobu žvýkačky. Už v roce 1910 začal císařský rada Adolf Glaser vyrábět pod názvem Ricy (skoro ve všech pramenech se uvádí chybný název Rici) žvýkačku s příchutěmi nektar a rose. Žvýkačky obaloval v cukrové moučce. Prodával je nebalené v plechových krabičkách. Glaserovy žvýkačky se stejně jako velimská cikorka prodávaly v celém Rakousko-Uhersku ve dvou baleních, za čtyři haléře nebo za osm haléřů. Byly prý od amerických žvýkaček k nerozeznání. O žvýkačkách Ricy psal reportér E. E. Kisch, který oceňoval jejich elastičnost. Jedna porce Ricy šla natáhnout na několik metrů. Pak jste ji smotali do kuličky a pokračovali ve žvýkání. Malá Růžena s maminkou si tenkrát zpívaly kuplet *Někdo má rád jitrnici, jiný zase žvýká Ricy...*

Podle jiného svědectví Glaser dodával žvýkačku Ricy s ochrannou známkou srdce na trh už od roku 1902, a to s příchutí máta, tutti frutti, succus, růže, fialka, jablko, kola, nektar, pepermint, oranž nebo lékořice.

O tři roky později se do Glaserovy dcery Mitzi, krasavice s černými vlasy a temně modrýma očima, zamiloval začínající spisovatel Franz Werfel. Arogantní Mitzi ho odmítla, nad jeho básněmi

oslavujícími její šarm zívala, zajímali ji starší muži. Rozpačitý syn majitele továrny na rukavice, písíící legrační básničky, ji neokouzлил. V románu *Sjezd abiturientů* ještě po čtyřiaadvaceti letech vzpomíná na její energickou a zároveň nezemskou chůzi a vůni, kterou vydechovala (succus nebo nektar?).

V roce 1912 Glaser výrobu žvýkaček zastavil. Zákazníkům vadilo, že se žvýkačka pouze žvýká a pak se má vyplivnout. Blížila se válka, všichni věděli, že nastane čas šetření a nikdo nebude jen tak zbůhdarma cosi vyplivovat. Žvýkačky se do Velimi vrátily na pár měsíců po první světové válce, jenže zájem o ně byl minimální. Temné období pro žvýkačky znamenala padesátá léta. Žvýkání žvýkaček bylo zakázáno. Z hygienických důvodů. Co když někdo vyplivnutou žvýkačku zvedne ze země a bude pokračovat ve žvýkání? Jít do školy se žvýkačkou znamenalo koledovat si o snížení známky z mravů, žvýkání předjímalu pozdější odpor k dlouhým vlasům u mužů a chlapců. Bezdůvodné žvýkání na veřejnosti působilo podezřele a policie dotyčného nutila, aby obsah úst vyplivl. Šlo o propagaci amerického životního stylu. Cucání bonbonů bylo povoleno bez časového omezení. Ani mlaskání se netrestalo.

Žvýkačka Pedro, Marie a Bedřich (dokončení)

Na konci padesátých let v rámci socialistické dělby práce byla do továrny ve Velimi u železniční trati Praha-Kolín soustředěna ze všech českých a slovenských závodů výroba želé, gumovitých cukrovinek a žvýkaček. Ve Velimi se začala vyrábět už zmíněná Žvýkačka. Nádherná šedesátá léta se v Československu projevila i tak, že žvýkání žvýkaček začínalo být tolerováno. Ne tak ve škole při vyučování. Na některých školách mohli žáci a studenti žvýkat

o velkých přestávkách. Firma ve Velimi v polovině šedesátých let koupila vysloužilý stroj i s licencí na výrobu žvýkaček od holandské firmy Meaple Leaf. Nešlo jen o euforii šedesátých let, ale také o dobrý kšeft. Začala éra žvýkačky Pedro, kterou Marii po kilech přinášela závodní lékařka z velimské čokoládovny, neboť jí žvýkačky pacienti nosili jako pozornost.

Druhý Mariin manžel Bedřich žvýkačku nenáviděl, jako všechno, co nějak souviselo s Amerikou. Žvýkají hlavně kanadští a američtí hokejisté a jejich trenéři. Žvýkají hodně zuřivě.

Bedřich by si nikdy nesedl do kolínské hospody Volha, protože se kdysi jmenovala American. Hospoda se ke jménu American vrátila na pár měsíců po srpnu 1968 a pak se přes neutrální název Start, jenž stejně jako Cíl nevdá žádnému režimu, znovu vrátila k Volze. Po roce 1989 se Volha bez zbytečných mezičlánků změnila na American.

Ve Velimi si s názvem svého výrobku dlouho nevěděli rady. Nová žvýkačka, kterou vyráběl stroj od Meaple Leaf, se už nemůže jmenovat Žvýkačka. Žvýkačka pochází z Ameriky, ale k užití angličtiny neměli odvahu, anglicky sice mluví ve Spojených státech také pronásledovaní černoši, ale španělština bude přece jen bezpečnější. Soudruzi z Kuby, Ostrova svobody, také žvýkají, ale s rozmyslem, ne jako ti hokejisté, kteří se na ledě navíc perou.

Pedro se v puse chová jako turecký med, myslíte si, že si vyhlámáte zuby, ale Pedro náhle změní konzistenci, rozpadá se do podoby syrového těsta na lívance, ale na rozdíl od Žvýkačky v něm aspoň chybějí žmolky tvrdé jako olověné broky.

Bedřich o váhající Marii bojoval. Nakonec vyhrál, ale neměl tolik síly, aby se mu nepokoušela uniknout. Milence si vybírala podle jejich podoby s Josefem. Alespoň si to namlouvala.

Velimská doktorka Marii předepisovala léky na skutečné i vymyšlené choroby. Bedřich se Marii dvořil kulháním, revmatickými záchvaty, chtěl ji svými neduhy okouzlit, cestování po ordinacích s Jaroslavem ji přece přivádí k nadšení. Ve velimské ordinaci Bedřich získává recepty na předstírané choroby, ty pak dává Marii, protože ji miluje. Marie si nové léky uloží do lékárny. Nebo je se známým lékárníkem vymění za jiné léky. Ano, Bedřichova láska, ač listoval jen sebranými spisy Edvarda Beneše (do roku 1948) a pak se omezil na knihy od Gottwalda a Stalina, měla shakespearovský rozměr. Závodní lékařka z velimské fabriky dostávala od zaměstnanců nejen pytlíky žvýkaček Pedro, ale i velké krabice želé ve tvaru pŕlměsícu (nebo plátek citronu?). Kousky želé svírala tvrdá krusta slitého krystalového cukru, protože řepný produkt z polabských lánů musel také najít uplatnění.

Lékařka nosila žvýkačky a želé Marii, aby je jako obchodní zástupkyně prodala v cukrárnách. Obchodní zástupkyně neuměla podvádět, a tak doktorce za žvýkačky a želé dávala peníze ze svého. Za peníze od Marie velimská lékařka jezdila k moři do Bulharska. Bedřich jako správný pivař neměl rád sladké. S výjimkou kávy a čaje, ty dokonce přeslazoval. Ale jen tak vyhodit želé a žvýkačky, za které Marie zaplatila, mu připadalo jako plýtvání. Želé konzumoval ve velkém, protože Marii miloval, Pedra rovnou polykal, protože žvýkání bez následného polknutí rozžvýkaného sousta, jak už bylo řečeno, nenáviděl. Pedra bez rozkousání polykal z lásky k Marii.

Vousatí Kubánci, kteří kouřili doutníky, v něm vyvolávali nedůvěru. Bedřich totiž nesnášel jazz a taneční hudbu, džínsy, víno, tropy, dlouhé vlasy, vousy a doutníky, poněvadž slušný muž kouří cigarety. Miloval Marii, stranické schůze a hony na koroptve a bažanty. Zastřelil tři lišky. Střihá se na ježka. Při televizních

pořadech o úbytku koroptví pláče. Kam jste se poděly, koroptvičky, šeptá si. Na hony chodil s doktorem Šmídem. Díky své nimrodovské tirádě vlastně poprvé Marii svedl. Vykládal jí o úbytku koroptví, o střílení na divoké kachny a o tom, že kance je možné nalákat na sazenice jahod, ty mají nejradši. Marie, která ho neposlouchala, náhle zpozorněla. Vy se zajímáte o jahody? Bedřich vycítil šanci a zalhal, že ano. Ještě na sebe prozradil, že jeho první manželka byla frigidní. K historce o Heydrichovi se na první schůzce nedostal.

Marie přivedla Bedřicha domů a řekla Jaroslavovi: Vždycky sis přál za otce stopaře, právě ti jednoho přivádím. Navíc je to ředitel hotelu a umí stavět baráky. Sám. Jen sklepy si nechá vykopat.

V srpnu roku šedesát osm Bedřich vítal ruské vojáky, ale dával si velký pozor, aby ho nikdo z Čechů neviděl, hlavně Marie se o tom nesměla dozvědět. Ale jednou se opil a Marii to řekl. Když ho chtěla opustit a odejít k milenci, oznámila mu: Nemůžu žít s člověkem, který vítal okupační armádu! Za pár dnů se ale k Bedřichovi vrátila a ten jí odpustil, protože ji miloval.

Zamilovaný Bedřich si musel kupovat stále větší kalhoty a saka, protože tloustl z cukrového želé a z polykání nerozkousaných žvýkaček z Velimi. (Oba Mariini manželé si kupovali větší saka, i když každý z jiných důvodů: Josef kvůli shemaghu, Bedřich si v noci sám všíval klíny do pasu kalhot, ráno by se do nich nedostal.) Když v televizi zahlédl žvýkající kanadské hokejisty, zatínal pěsti.

Marie si udržovala stálou váhu navzdory každodenním pracovním návštěvám v cukrárnách. Bedřich měl za to, že Mariini milenci také žvýkají. Psal jim výhrůžné dopisy, ve kterých používal loveckou hantýrku, například sloveso vyklestit. Milenci takovou korespondenci dostávají neradi. Nimrodovy dopisy mnohdy způsobily, že se Marie vrátila domů celkem brzy. Bedřich účinky

svých dopisů znal a vylepšoval jejich styl. Někdy do obálky vložil i svou fotografii pořízenou ve chvíli, kdy vystupoval v televizi. Po osmašedesátém s ním udělali rozhovor o znárodnování hotelů a ze záznamu ho vysílali. Bedřich sám sebe doma vyfotografoval na obrazovce televizoru značky Mánes.

58. KAPITOLA

Dürer a Růžencová slavnost se vsuvkou o Václavovi v Benátkách

Celou noc kněz a císařský posel dohlíželi na cestovní přípravy obrazu. Zaměstnanci benátské transportní firmy, vyjádřeno dnešními slovy, obraz v rámu nejdřív zabalili do plátna s jiným obrazem, následovala bavlněná látka a vrstva koberců. Povoskovaný přehoz jako poslední vrstva chránící vzácný balík měl odolat dešti i krupějím mořské vody.

Zjara roku 1606, brzy ráno, kdy Benátky ještě spaly, zavěsili čtyři nosiči náklad na konstrukci ze čtyř tyčí a přenesli vzácný balík z kostela svatého Bartoloměje u Ponte Rialto na velkolepý vnitřní dvůr Fondaco dei Tedeschi.

Nosiči a ozbrojený doprovod, dva starší muži, kteří by se rádi vyhnuli případné šarvátce, měli za úkol dopravit z Benátek do Prahy vzácný předmět, obraz německého mistra Albrechta Dürera. Víceméně symbolická ochrana malé karavany měla vyvolat dojem, že nepřeppravují nic důležitého. A možná se císař Rudolf II., který přírůstek do své sbírky pořídil za devět set dukátů, dozvěděl, že se vlastně není proč obávat přepadení. Obraz namalovaný Dürerem před sto lety byl totiž v katastrofálním stavu. Osud mu nepřál: podmínky míst, kde byl vystaven, se na něm neblaze podepsaly, stejně jako následné zásahy restaurátorů. V Benátkách obraz poškodili nešetrní návštěvníci, saze ze svíček, moře dotírající sláným vlhkem a občasnými záplavami. Ale i poškozenou *Růžencovou*

slavnost císař toužil mít. Vlastnil už slušnou kolekci obrazů malíře z Norimberku a nesmírně si přál rozšířit ji o jeho vrcholné dílo.

Přepřevzatelé se pojistili pro případ, že by se k potenciálním zlodějům zprávy o špatném stavu obrazu nedostaly. *Růžencovou slavnost* zakrývalo plátno s *Utrpením svatého Bartoloměje*. Neumělou rukou vyvedený výjev s mučedníkem překrýval mistrovské dílo na topolovém dřevě. Světec brutálně stahovaný z kůže lupiče odradí.

Dürerův obraz *Růžencová slavnost* byl až do 19. století znám pod názvem *Bratrstvo růžence*. Mistr jej namaloval pro růžencové bratrstvo v Benátkách, jehož členové se pokoušeli společnými modlitbami zachránit duše. Nemajetné členy bratři uctívali. Čím bídňější, zavrženější bude kandidát na společné modlení růžence, tím víc ho budou jeho spolubratři milovat, protože, jak se píše v Písmu, modlitby těchto lidí přinášejí Bohu větší útěchu a radost než modlitby bohatých a vážených. Zvláště v německých zemích se řady bratrstva utěšeně rozrůstaly. Každý člen denně absolvoval modlitby tří růženců nebo mariánského žaltáře, který se skládal ze sto padesáti zdravasů a patnácti otčenášů.

Nový kolektivistický způsob modlení propagoval řád dominikánů. Dominikáni, nazývaní kvůli vytrvalému pronásledování kacířů psi Páně, vychovávali modlícími se spolky obyvatelstvo k žádoucí aktivitě: k dalšímu modlení, a to i o samotě. V roce 1504 zažádal Leonhard Wild benátskou Radu deseti o založení růžencového bratrstva při kostele San Bartolomeo u Ponte Rialto, nedaleko paláce, kde sídlila Fondaco dei Tedeschi sdružující německé obchodníky v Benátkách. Kupci z Norimberku se v San Bartolomeu, kde se kázalo v německém jazyce, modlili u oltáře svatého Sebalda.

Palác Fondaco dei Tedeschi konkuroval výstavností i rozlohou paláci na nábřeží degli Schiavoni proti San Giorgio, kde sídlila turecká obchodní stanice.

Vsuvka o Václavovi v Benátkách

Z vnitřního dvora pošty v bývalé budově německých obchodníků poslal Josefův bratr Václav do Polánky telegram se sdělením, že i on přežil srážku lodí u chorvatského pobřeží.

Pak vyšel z budovy a dlouho pozoroval bezvládně působící stříbřitě šedou hladinu Canale Grande oživovanou žlutými, zelenými a oranžovými odlesky benátských paláců, které se tříštily nárazy lodních přídílí.

V Benátkách sehnal práci u čistícího stroje, jenž vybíral ze dna laguny odpady vypouštěné z paláců do kanálů. Páchnoucí hmotu odvážely lodě sedlákům v Mestre. Pole pohnojená nánosem z laguny dávala dvojnásobnou úrodu. Václav se dostal i do letoviska Grado, kde měl před první světovou válkou svou ordinaci Kamil Vaeter, zubař z Nepomuku. V Čechách vydal knížku *Mořské lázně GRADO u Terstu*. Josefův starší bratr Vaeterovu knihu neznal, ale i bez ní zjistil, že u přístavu není radno se ubytovat kvůli kouři a hluku z parníků. Mládež tam jen tak z bujnosti tluče do dřevěných žaluzií na oknech domů, řev z námořnických putyk se přetlačuje s drkotáním vozíků, které táhnou sluhové po chodnících s oblázkovou dlažbou. V létě musíte okna zakrýt sítí, jinak máte byt plný komárů. *Tělo si potírejte citronovou šťávou, kyselý odér zahání hmyz. A když udeří velká vedra, raději z Grada utečte, protože tam začne příšerně zapáchat továrna na zpracování sardinek Karla Varhánka (Warhanka) z Polné, napsal zubař z Nepomuku ve svém průvodci. Po sardinkách tam smrdí všechno: ženské i víno.*

V Benátkách Václav bydlel v levném podnájmů poblíž náměstí Svatého Marka. Asi po třech nedělích práce u bagru odstraňujícího nečistotu ze dna benátských kanálů poslal do Polánky telegram s textem PESKY SE VYPRAVIM DO JANOVA STOP VACLAV.

Dürer a Růžencová slavnost (dokončení)

V budově Fondaco dei Tedeschi čekali na loď. Žádné loučení se nekonalo, nikdo neměl vědět, že plátno, které chodil obdivovat sám dóže, opouští Benátky.

Lod' s obrazem vyplula z přístaviště Fondaco dei Tedeschi na břehu Canale Grande u Rialta a nabrala směr do severní laguny. V Gradu náklad z lodě vyložili a karavana pokračovala po souši. Na hrbolaté cestě muži přenášeli balík v natažených rukou a přidržovali si ho jako stěhováci nábytek v popruzích zachycených kolem krku.

Rychle prošli městem Aquilea se zaniklým přístavem na řece Natisone z časů starého Říma a pak zamířili na Tarvisio, Villach, Celovec, Linec a České Budějovice. Na cestě se nic mimořádného nepříhodilo. Nikdo je nepřepadl. Přesto si oddechli, až když náklad složili před císařskou rezidencí v Praze.

59. KAPITOLA

Albrecht Chanovský vymítající d'ábla

Chanovský přicházel do Nepomuku pozdě v noci. Vysoký jezuita s velkým nosem, bledá a načernalá tvář (byl neumytý?), široká ústa. Vyšel z vánice promrzlý, s ojiněnými rozsuchanými vousy. Bílé vlasy si nechával holit až na kůži jako buddhistický mnich. Po celodenním potulování okolními vesnicemi působil unaveným dojmem. Stále zvedal oči k nebi. Ve dne nebo v noci, ve vedru nebo ve větrném počasí. Podle životopisce Tannera visel na jeho tváři jakýsi tik věčného, zamrzlého úsměvu jako drobná připomínka malé mrtvičky. Prý se takhle už narodil. Ironický úsměv novorozeněte jeho matku vyděsil. Brečel a zároveň se pohrdavě usmíval.

Zdálky ho poznali podle nezaměnitelné chůze. Nepodkasával si totiž sukni, jen si ji povytahoval nad pas, takže se mu pletla mezi nohy a on o ni zakopával a klopýtal. Ale ani ve sněhu, v blátě nebo na kamenité cestě neupadl. Kdyby si sukni zkrátil o deset centimetrů, připomínal by svým sveřepým výrazem a dobrou kondicí turnera v německé sukni z Turnplatzu v loveckém revíru Hasenheide u Berlína.

Nepomucký farář zaslechl slabé bouchání na dveře, navzdory silným nárazům větru opírajícího se do střechy fary rozpoznal jeho sípavý dech. Alespoň to tvrdil. Sedláci zase přísahali, že páter dýchat ani neumí, jen naříkavě vzdychá.

Před farou stál ve sněhové fujavici starý muž v jezuitské sutaně s poničeným kloboukem z levné plsti a v sedláckých palčácích z černého sukna podšitého kožešinou ukrýval prsty zkroucené

od chiragry (co se týče páterových zkroucených prstů, Tanner bez bližšího vysvětlení střídá podagru s chiragrou). Jezuitský páter Chanovský se oblékal do hadrů nejubožejšího žebráka. Když ho jeho strýc, podkomoří českého království, potkal v Praze na rynku, odkud páter odváděl hejno hus, domlouval mu. Nelíbila se mu páterova otrhaná sukně. Ustupoval před ním, ten zápach nemohl snést. Husy přece páchnou jinak.

Myslíš, že tě Bůh bude mít raději, když se nebudeš mýt? A když se budeš na veřejnosti objevovat jako pasák hus?

Neodpověděl, jen se na svého strýce upřeně podíval. Ten si odplivl, poněvadž si páterův neovladatelný úsměv vyložil jako úsměšek.

Potulný páter pohrdal spánkem. A když po velkém zápase s únavou upadl spíše do mdloby než do spánku, skoro hned se prudkým trhnutím hlavy probudil. Nikdy se neprobouzel pozvolna. Nenáviděl své sny. Neuměl jim poručit. Často se mu zdálo o jeho kojné ze Sviradic. Držel v ústech její prs a pokoušel se sát mateřské mléko, jenže kromě bradavky v puse nic dalšího necítil. Nakonec do prsu kousl, aby tu ženu bez mléka potrestal. Ona se usmívala a hladila ho po vlasech.

Ze spánku neprocital, ale vyskakoval z něj jako z jedoucího vozu. Celé noci klečel a modlil se před svátostí oltářní. Párkrát se přistihl, že při modlení nemyslí na svátost, ale modlí se, aby neusnul. Z nepomuckého kostela nebo z kapličky svatého Vojtěcha nedaleko Nepomuku u cesty k Dožicím slyšeli sedláci jeho vzdychání a výkřiky. Jindy ho viděli v ranním soumraku, jak tančí s rukama zkříženými na prsou a s očima zvednutými k nebi mezi hroby na venkovském hřbitově v Dožicích a volá Pána Boha. Ztichl, když sedláky zahlédl.

Nepřekonatelná únava ho občas zaskočila na cestě. Pocestní ho našli v lese, jak spí opřený o strom a přitom šermuje rukama.

Páter se ve snech utkává se zlými duchy, které vymítal z těl posedlých, řekli si sedláci, ale nevzbudili ho. Ve venkovských kapličkách klečel na oblázcích a obkládal se špičatými kameny, aby se o ně zranil, když ho přemůže únava, a probral se. Nepomucký farář o páterově boji se spánkem věděl, proto mu k odpočinku nachystal neohoblované prkno a pod hlavu otep smrkových větvíček.

Ke konání dobra přistupoval potulný páter s neutuchající energií. Na požádání zaháněl bolení břicha. Ve Slivici si poradil s oteklými obličejí služek, které při česání hrušek napadli sršni a vosy. Služky vypadaly jako bez očí. Paní jim obličej namazala medem, ale bez úspěchu. Chanovský ke služkám jen přistoupil a strašné otoky zmizely. S páterovým požehnáním klatovští ševci vyhráli v loterii na jarmarku v Plzni, peníze ovšem museli věnovat Bohu. Plašil nehodné bytosti všeho druhu. Kostely zaneřádně přítomností luteránů a kališníků sám drhnul louhem a vypaloval střelným prachem. Ve zčernalém interiéru kostela vyčištěného střelným prachem lidé ucítili pomeranče a mysleli si, že páter koná zázraky. Podle *Mystiky čichu* Josefa Váchala vlasy a šaty řemeslníků vyrábějících střelný prach voní po pomerančích. Ano, střelmistři rozšiřují hranice Svaté země s jejími pomerančovými háji. A co dělníci ze sušické sirkárny, jejichž pot voní po meruňkách? Nevydechují západní Čechy vůni jako zaslíbená země?

Pach kacířských knih Chanovský ucítil jako pes kost zahrabanou v zemi. Knihy vytahoval z temných skrýší na světlo a pak je páčil. Stál u hranice hořících knih a na jejich majitele, pro které představovaly celý majetek a paměť jejich předků, se šklebil tím svým věčným úsměvem. Mohli se na něho rozpřáhnout kosou. Posmívá se nám. Zemřel by rukou kacíře. Vlastně si takovou smrt přál jako nic jiného. Za toto přání si ukládal půst, přesto se mu nutkavě vracelo. Ano, toužil po mučednické smrti z rukou kacířů.

Možná právě proto se k nim choval tak krutě a bez slitování. Jenže Chanovský nebyl zlomyslný. Knihy musejí shořet, to ano. Úsměv si zakrýval dlaní. S kacíři prostě neměl štěstí. Jiní dopadli mnohem lépe: Vojtěch se svými pohany, o Janovi a jeho králi škoda mluvit. Ale nešťastný Hynek z Ronova zemřel v ohni mučednickou smrtí a dopadl ještě hůř než Chanovský. Možná se v křesťanském nebi rozmáhají židovské manýry a člověk musí najmout advokáta, aby tam získal uznání, řekl si páter Chanovský a přitlačil kolena na oblázky.

60. KAPITOLA

Zabitý Němec v Kakovském lese

Jaroslav musel vyřešit složitý rébus. Josef podle všech indicií pobýval během války v severní Africe. Na podzim roku 1945 se narodila jeho dcera Zita. Ještě před koncem války se tedy musel vrátit do okupovaných Čech.

Jak se Josef do Afriky vůbec dostal? Bez nějakého závažného důvodu by se nikam nevypravil. Neměl na to povahu. Vedle válení sudů v koberci z kopce od hospody U Zeleného stromu v Nepomuku se v souvislosti s Josefem dalo označit za výstřednost snad jen to, že si na začátku války koupil o dvě čísla větší sako (zálibu v saku o dvě čísla větším obnovil v souvislosti s ovazováním boků pouštní šálou po válce) a úzké kalhoty, nechal si narůst delší vlasy a tančil v potápkovském stylu. V rytmu swingu si při té nejodvážnější figuře skoro lehal na taneční parket. Možná ho k tomu přivedla jeho žena Zita, která nosila módní sukně nad kolena a klobouk ve tvaru bedly. O pěkných holkách se tenkrát mluvilo jako o bedlách.

Zprvu Jaroslav rozvíjel úvahu, v níž za Josefovou cestou do Afriky stálo jeho přátelství s Ludvíkem Strikerem. Josef měl Ludvíka rád. Věděl o Ludvíkově bezbrannosti, za kterou ho trestali spolužáci v Nepomuku. Pokoušel se Ludvíka ochránit. Pomáhal mu Karel Koukolík. Chtěli mu přenechat svá místa v útoku nebo v obraně fotbalového družstva výměnou za jeho místo v brance.

V polovině třicátých let Nepomukem prošli němečtí Židé, kteří prchali před Hitlerem. Ludvík Striker začínal tušit, jaký osud ho čeká, pokud Čechy obsadí Němci.

Jakmile sem přijdou, sám se přihlásíš na moje jméno na práci do Říše, řekl Ludvíkovi Josef, který za ním přijel z Prahy, kde už bydlel v bytě Zitiných rodičů a dojížděl do Kolína do Petruškovy sodovkárny. V Polánce pobýval občas v létě, aby rodičům pomohl o žních. Já odtud zmizím. Ještě nevím, jestli se budu vydávat za tebe, nebo za někoho jiného.

Josef byl přesvědčen, že Ludvíkův osud zvládne lépe než on sám. Pravděpodobnost přežití v extrémních situacích, kdy jde o život, o něco stoupne, když se vydáváte za někoho jiného. Herci o tom vědí své. Předstíraná láska působí věrohodněji než ta skutečná. I s předstíranou odvahou můžete konat hrdinské skutky.

Ludvík Striker by se pod falešným jménem přihlásil na práci v Říši. Několik českých Židů pod cizím jménem přežilo válku v Berlíně. Pod svícnem bývá tma. Přečkali řádění gestapa, strašlivé nálety i útok Rudé armády.

Josefovi se stejně jako jeho staršímu bratru Václavovi zvedal žaludek z cizí krve. Pohled na vlastní krev mu nevadil. Chtěl pomoci kamarádovi, který se sám nedostal ani z nenáviděné fotbalové brány. Josef také mohl Ludvíka přesvědčit, aby zůstal s jeho doklady v protektorátu. A do Říše by odcestoval Josef.

Pod jménem Ludvík Striker se Josef mohl v průběhu války vypravit do Palestiny.

Za hranice bývalého Československa by se dostal způsobem, který použila řada jeho krajanů. Překročil by polské hranice. Jako ostatní uprchlíci z Čech by hledal první útočiště v Krakově.

Po bleskové porážce Polska používali uprchlíci jinou cestu, putovali přes Bratislavu, Budapešť, Bělehrad, Istanbul a Sýrii do Palestiny, kde se formovala československá jednotka. Někteří z těch, co doputovali do Palestiny, pokračovali do Francie, kterou ještě nepřepadli Němci; z Francie se mohli s Cizineckou legií dostat do Afriky. Některým se

podářilo ustoupit se spojeneckými jednotkami do Anglie – a po Anglii přišla na řadu zase Afrika, pokud na ostrovech někdo nezůstal, jako Karel Koukolík u RAF. Jak se ale Josef dostal v průběhu války zase nazpátek na území ovládané Němci? Mohl upadnout do zajetí. Řada německých zajateckých táborů ležela poblíž protektorátních hranic.

Nápad s výměnou osudů však Jaroslav nakonec zavrhl. Připadl mu přitazený za vlasy. V nepomucké kronice zjistil, že Ludvík a jeho matka jako jediní Židé z Nepomuku přežili Osvětim. V táboře smrti zachránila Ludvíka zámečnická zručnost a hlavně štěstí, že ji mohl předvést.

Další verzi Josefova osudu za války naznačila Jaroslavova sestra Zita. Josef jí jednou vyprávěl o práci v Říši a jednou za rok uvařil ajntopf. Prý se ho naučil dělat v Hamburku. Nebo v Berlíně? Jinak se kuchyni vyhýbal. Byl na nucené práci v Říši? Na ročník 1917 se ale pracovní povolávací rozkazy nevztahovaly. Musel do Říše jít sám, bez přinucení, z Nepomucka ostatně odešla řada lidí pracovat do Německa. Jenže on už žil v Kolíně. Na začátku války se oženil, Zitu miloval a určitě ji nehodlal opustit. Měl dobrou práci, kterou nechtěl ztratit. A hrdina, jenž chce bojovat proti okupantům se zbraní v ruce, to Josef nebyl.

Impuls k odchodu z protektorátu tedy musel přijít zvnějšku. Co ten zápis v kronice o zabitém německém policistovi, který neodpovídá tomu, co napsal ve svém článku Vojtěch Laštovka? V neurazské kronice se píše, že německého policajta zabil Jan Smudek, hrdina českého odboje, kterého v Anglii chválil za hrdinství sám prezident Beneš, kdežto plzeňský historik tvrdí, že policajta u Neuraz na severní hranici Kakovského lesa má na svědomí Karel Koukolík. Karel se vyučil holičem, asi dojížděl pracovat do nějaké officíny do Plzně a ve vesnicích u Kakovského lesa navštěvoval kamarády, které při té příležitosti za pivo ostříhal.

Můžeme se jen domýšlet, co se stalo, přijmeme-li Laštovkovu verzi. Policajt mohl za Karlem přijít kvůli tomu, že pytláci v lese. Ale v poláneckých kronikách o tom není ani zmínka. Nebo mohl Karla přistihnout při zakopávání pušky, uvažoval Jaroslav. Hodně vesničanů na Nepomucku vlastnilo lovecké zbraně, ovšem okupačním úřadům je neodevzdali. Josef také mohl do Kakovského lesa přivézt Petruškovu kulovnici, kterou chtěl její majitel ukrýt daleko od domova. A Karel pak kulovnicí v lese zastřelil německého policistu.

Kdyby vás kvůli kulovnici vyslyšali, klidně jim oznamte, že jsem ji ukradl, já se už o sebe postarám, vy se postarejte o Zitu, řekl Josef Petruškovým. I tak se to mohlo přihodit.

Kronikáři mohli Karla a jeho rodinu krýt, to znamená v případě, že by měli podezření. Jenže většina kronikářských záznamů z protektorátních časů pochází až z poválečných let. Němci kronikářské záznamy zakázali. Proč by kronikáři Karla kryli po válce? Němci sami vraždu hodili na Smudka, protože vyšetřování k ničemu nevedlo. Němci nesnášeli nevyřešené případy. Karel měl alibi, stříhal kamaráda v Myslívě. Vyšetřovatelé mohli také zvažovat, jestli nešlo o sebevraždu.

Skoro každá vesnice měla v repertoáru figuru udavače. Konfident patří k české vsi jako Perchta do masopustního průvodu. V Polánce se ten nešťastník jmenoval Mulač. V žádné kronice si o něm nepřčtete nic pěkného. Z vesnických událostí mu nic neuniklo. Když nevěděl, co se přesně stalo, uměl si domýšlet, jako každý udavač. S Karlem v lese mohl být také Josef. Přijel přece v neděli na návštěvu a s Karlem od dětství kamarádil, kluci se od sebe nehnuli. Mulač, zvoník v kapliče na návsi a majitel obecního kozla, je viděl, jak spolu jdou do lesa. Řeknete si, proč Mulače rovnou nezastřelili, udavač si nic jiného nezaslouží. Ale vesnice,

v níž bydlí udavač, je bezpečnější než místo, kde udavač nežije. Okupační orgány se spoléhají na jeho hlášení, tudíž nejsou samy tolik aktivní. Jen se ten udavač nesmí utrhnout ze řetězu a označovat podstatné věci. Musíte ho mít pod kontrolou. Měl by se vás bát. A Karla se Mulač bál jak čert kříže.

Ale stejně si Karel s Josefem nejspíš řekli, že bude lepší, když z protektorátu zmizí. Nemůžete se na sto procent spolehnout, že vás udavač neudá. Vlastně z tohoto hlediska není ani důležité, kdo německého policistu zabil. Mulač to mohl na Karla hodit, kdyby na něj Němci zatlačili.

Podle vyprávění syna starosty Macháčka odešel Koukolík do Říše na práci hned v roce 1939, aby se tam skryl. Václav Macháček mladší, který zůstal v Horažďovicích, kam ho v roce 1956 vystěhovali z jeho poláneckého statku, Jaroslavovi řekl, že Koukolík s jedním kamarádem, jehož jméno neznal, se s prázdnými kufry vydali k Rýnu a v nich u Basileje přeplavali řeku. Z Říše do Švýcarska doplavali v dřevěných kufrech. Stříleli po nich, to ano, jenže byla mlha a oni měli štěstí. Někdo má štěstí a jinej smůlu. Já bych přes Rýn v kufru neplaval, poněvadž dopředu vím, že by se se mnou ten kufr potopil, ani by po mně nemuseli střílet, řekl Václav Macháček mladší.

Ten kamarád mohl být Josef. Přeplavit se přes řeku v bytelných dřevěných kufrech by pro štíhlé mladíky neměl být problém. Ale cestování po Německu směrem ke švýcarské hranici s ohromnými kufry nebylo bezpečné ani pro Němce, natož pro cizince, kteří v Říši pracovali. Útěk přes moře je pravděpodobnější než plavba přes Rýn v kufru, řekl si Jaroslav, bůhví z kolikáté ruky ta verze pana Macháčka pochází. Podle jiného svědectví Karel s Josefem pracovali v Hamburku, odkud k britskému pobřeží není daleko. Museli sehnat spolehlivého rybáře, dobře mu zaplatit a čekat, jestli

je neudá. Potom následovalo čekání, jestli se ozve. Mohl vzít jen peníze a vykašlat se na ně. Když se projevil jako slušný člověk, snad dokonce jako antifašista, v Hamburku jich bylo nejvíc ze všech německých měst, chyběla už jen bouřlivá noc s vysokými vlnami. Právě temná větrná noc snižovala pravděpodobnost, že rybářskou loď budou kontrolovat vojenská plavidla; potíže by nastaly až s německými nebo spojeneckými hlídkami. Spojenci se mohli domnívat, že z moře vylovili špiony.

V Hamburku pak rybář nahlásil, že se dva zahraniční dělníci z protektorátu utopili, když s nimi v bouřlivé noci vyplul na ryby. Měli pracovní povolení, že mohou vyjet na moře. Ale moře ho spláchlo i s dělníky. Že žádné povolení neměli? V té bouřce, kdy nebylo na krok vidět, opravdu nemohl rozpoznat, jestli povolení k práci na jeho lodi není falešné.

Jaroslavův sen o Josefovi, 5. únor 2009

Velká pasáž, možná Lucerna v Praze. Je večer, svítí reklamy. Jaroslav jde s přítelkyní. Přibíhá Josef, není větší než trpaslík z cirkusu, ale je to on. Má pečlivě oholenou tvář. Přerývaně dýchá, rudne mu krátký krk. Jak dlouho běžel? Na hlavě má paruku. Dlouhé bílé vlasy vláčí po zemi. Vlasy se vlní. Jaroslav se chce přítelkyně zeptat, jestli Josefa vidí, je přece mrtvý. Dívka se ztratila. Jaroslav stojí na žulových schodech. Josef, který se zmenšuje, obratně šplhá do schodů, zametá je bílou parukou.

Ty si ale umíš vybrat místo, řekl Josef a rozplynul se ve schodišti.

61. KAPITOLA

Provazochodci v New Yorku

Vypadalo to, že v New Yorku naše vystoupení vyprodané nebude, neměli jsme peníze na plakáty ani na inzeráty v novinách, řekla Katka.

Musí na nás bejt vidět z celého New Yorku, jinak to s náma dopadne špatně, prohlásil můj otec. V podzemce budeme schovaný, na chodníku si nás nikdo nevšimne, potřebujem se dostat nad město. Vytipovali jsme si dva mrakodrapy v rušný ulici, že je spojíme provazem a táta se po provaze projde nad městem. Vůbec to ale nebylo jednoduchý, museli jsme se dostat do těch správných pater. Předstírali jsme, že se známe s vlivnejma newyorskýma osobama, se kterejma máme produkci nad ulicí sjednanou. Samozřejmě bez záchranný sítě. Konec provazu jsme připevnili na šíp a ten jsme lukem vystřelili z okna jednoho mrakodrapu do okna protějšího baráku. Hned napoprvé jsme se trefili. V zásadě trefím všechno, řekla Katka.

Příští den v novinách uveřejnili tátovu fotografii. Kráčel po provaze nad New Yorkem a v zubech držel máminej cop. Máma visící za cop se pomalu otáčela jako krasobruslařka při piruetě. Na tý fotce v novinách se oba mezi špičkami mrakodrapů ve svejch stříbrnejch trikách leskli jako kolibříci vypadlý z nějakýho měsíčního hnízda.

Donesl mámu do protějšího okna a vrátil se. Vyběhl na provaz se zapáleným doutníkem. Co na tom, že ten doutník stejně nikdo na chodníku nemohl vidět. Ve výtahách už nahoru svištěli policajti. Svítili na něj světlometama, pod ním ostrůvky modrý barvy

slitý do sebe, to byly další policejní oddíly. Blesky fotoaparátů tam dole nejdřív jen jiskřily, a jak se stmívalo, vystřelovaly vzhůru.

Začalo drobně pršet. Táta do tmy vyplivl doutník a vrátil se k oknu pro deštník. Deštník si zavěsil přes ruku, v rukou pořád svíral dlouhou balancovací tyč. Musel si dávat pozor na vlhkej provaz a taky se nesměl podívat do reflektorů, aby ho neoslňily a on neudělal chybněj krok. Bez záchrany by to znamenalo jistou smrt. Znovu se vrátil k oknu, odložil tyč, otevřel si deštník a procházel se bez balancovací tyče po mokrým provaze. Dokonce se podíval dolů.

Dole pode mnou zela obrovská jáma, zdálo se mi, že tam na ulici praskla zeměkoule, vyprávěl potom. Na dně tý jámy se barevný jiskření šplhající ke střechám města spojilo do zářícího korálovýho útesu nabitýho měnivejma barvama. Táta balancující nad New Yorkem s deštníkem na provaze se nemohl odtrhnout od toho barevnýho divadla pod jeho nohama. A pak se rožnuly neonový reklamy a jejich záře barvy fialovejch kosatců pohltila světelněj ruch na dně ulice. Kdepak by táta myslel na záchranný lanko. Zdola stoupal zvuk, jako když z hladiny myslívskýho rybníka startuje hejno divokejch kachen. Byl to potlesk. A v tom okamžiku se táta na chvíli zbláznil. V okně popadl dvě pochodně, který jsem zapálila jen proto, aby naše okno bylo vidět, a taky pro případ, kdyby náhodou zhasly reflektory.

Se dvěma pochodněma v rukou na mokrým provaze udělal něco nevidanýho a neslýchanýho. Něco, čeho se odvážil jedině mexickej provazolezec Col Colléano. Udělal smrtelněj skok vpřed, nejobtížnějši a nejnebezpečnějši provazochodeckej kousek. Při smrtelným skoku vpřed provazochodec nevidí provaz, na který má dopadnout. Táta nad New Yorkem se dvěma pochodněma v ruce hledal mokrej provaz po paměti. Pak udělal i smrtelněj skok vzad. Ten

je jednodušší, poněvadž skokan provaz ze svejch očí neztrácí ani na zlomek vteřiny.

Pod cirkusovou kopulí, na suchým provaze nad záchrannou sítí a se záchranným lankem kolem těla, si na smrtelný skoky nikdy netroufl. Člověk takový nápady nosí v sobě a neví o nich. Až do chvíle, kdy se dostaví ta pravá příležitost, pak se samy od sebe přihlásej. Netušíte, kde se ve vás vzaly. Ale to už příběhli policajti. Byli tou produkcí tak šokovaný, že nás ani nezatkli.

Druhej den byl cirkus vyprodanej. Když přišla řada na nás, publikum s napětím očekávalo stříbrného kolibříka z newyorské oblohy, jenže jak do cirkusovýho stanu vtěsnat výšku mrakodrapu? Tenhle trik táta neovládal, a tak se včerejší kolibřík pro publikum proměnil ani ne v holuba, ale rovnou v posvícenskou husu. Diváci nejdřív zívali, pak začali odcházet. V púlce našeho čísla byl cirkus prázdnej. A když jsme slezli na zem, byli jsme z cirkusu už vyhozený. Na máminý číslo nedošlo. Táta nebyl první, kdo chodil mezi mrakodrapama, krásná ptačí žena Bird Millmanová, chodkyně po drátě, stepovala mezi chicagskejma mrakodrapama s čínským paraplíčkem a Tim Kline se producíroval na provaze nad newyorským Times Square. Oba ho předběhli. Jenže Bird i Tim měli kolem břicha záchranný lanko. Táta se nad New Yorkem procházel jen tak, bez ničeho.

Taky jsme se chtěli vypravit k Niagarským vodopádům a natáhnout nad nima náš provaz, jenže jsme neměli dost peněz na cestu. Byli bychom první Češi, který by Niagarský vodopády přešli po provaze.

Josef dostal od Katky dopis. Nečekal, že cirkusová akrobatka napíše. Zvala ho na schůzku. Josef se lekl. Zve takhle i Karla a Ludvíka? A když ne, jak to kamarádům vysvětlí? Na schůzku se nedostavil.

Z úkrytu ale sledoval, jestli Katka přijde. Dorazila přesně. Čekala deset minut. Pak odešla. Neviděl jí do obličeje, a tak nevěděl, jestli se rozčílila, nebo byla smutná. A třeba se tvářila úplně lhostejně.

Druhý den se s ní Josef potkal ve škole. Nezeptala se ho, proč nepřišel. Mlčela. Tvářila se, jako by se nic nestalo. Josef se chtěl omluvit, ale nakonec také mlčel. Třeba se mu chtěla jenom s něčím svěřit. Že se jí líbí Karel, ale neví, jak by mu to řekla.

Při prohlížení fotografií archivu továrny Tatra našel Jaroslav snímek z vystoupení podnikové estrádní skupiny někdy na počátku padesátých let. Žena v síťovaných punčochách předváděla cirkusovou akrobacii, za ní stáli za pultíky muzikanti a dirigent a udiveně sledovali její vystoupení. V podnikovém estrádním sboru, jehož členy byli sami amatéři, působila jako jediná profesionálním dojmem. Jaroslav si byl jist, že je to Katka. Její otec, pan Tříška, namaloval na stěny jejich malinké sídlištní kuchyně v domě s protiatomovým krytem andílky a růže z Dürerovy *Růžencové slavnosti*.

62. KAPITOLA

Abdulah na lůžkovém oddělení a Bludný Holand'an s kulovým bleskem v ordinaci se vsuvkou o Benu Turpinovi z Povolží

Jaroslav ležel u dveří, pan Abdulah u okna. Po padesáti letech si Jaroslav vzpomíná, že nemocniční personál ani pacienty nijak zvlášť neudivilo, že na lůžkovém oddělení ORL leží nemocný původem z Alžírsko.

Jak se pan Abdulah, který si v kolínské nemocnici léčil nemocné hlasivky, dostal v padesátých letech do Československa? Přesnou odpověď po těch letech nikdo nezná. Bojoval proti Francouzům? A za „odměnu“ dostal azyl v Československu? Historička specializující se na dějiny Alžírsko se s masovou emigrací z této země do Československa ani s jednotlivými případy z konce čtyřicátých a začátku padesátých let nesešla.

Do arabské redakce zahraničního vysílání Československého rozhlasu přišlo v roce 1947 několik dopisů od alžírských občanů, kteří v nich reagovali na pořady o Československu vysílané v arabštině. Alžířané se radovali, že se jim podařilo pražské vysílání naladit, pochvalovali si demokratické poměry u nás a především projevíli zájem přestěhovat se do střední Evropy. Co jim z rozhlasu odpověděli, historička nezjistila.

Protifrancouzský odboj existoval v Alžírsku od počátku padesátých let. Francouzská armáda se tam moc nevyznamovala.

Zabíjela civilisty. Mučila vězně. Vyhazovala je z letadel. Komunistické Československo dodávalo povstalcům zbraně. Do marockých přístavů je dopravovaly československé zámořské lodě z obchodní flotily. Alžírské přístavy byly pro tyto lodě uzavřené.

Jako nejpravděpodobnější se jeví tato verze Alžířanova příběhu: pan Abdulah dopravoval československé zbraně z Maroka do Alžírska na velbloudu přes poušť. Když pro něj pašování zbraní začalo být nebezpečné, zůstal v Maroku a tam se tajně nalodil na palubu československé lodi. Kapitán si s černým pasažérem nevěděl rady. Pro tento případ neměl žádné instrukce. Má ho vysadit do člunu, aby se sám dostal k marockému pobřeží? Moře bylo neklidné, a tak kapitán nechal Alžířana na palubě. Francouzské válečné loďstvo mělo na naše obchodní lodě spadeno, protože Alžířané po nich stříleli z československých zbraní. A ty se nějak do Alžírska musely dostat. Některé lodě, jež přivázely české zbraně, se Francouzům podařilo zadržet.

V noci Francouzi vtrhli na loď, na niž se uchýlil pan Abdulah. Zbraně na palubě nenašli, loď je nedávno vyložila v marockém přístavu, jenže kdyby objevili pana Abdulaha, nastal by problém. Alžířský imigrant se několik hodin skrýval v mrazicím boxu. Z mrazu vyšel rovnou do čtyřicetistupňového vedra. Podobně přišel k nemocným hlasivkám král českých mykologů Miroslav Smotlacha, který se v potravinářském podniku zabýval zmrazováním zeleniny a přecházel z mrazicích komplexů do letního vedra. Loď s panem Abdulahem doplula do Gdaňsku, odkud už nebyl problém dopravit mlčenlivého Alžířana do Čech.

Anebo se problém s hlasivkami přihlásil už v Africe a pan Abdulah se ilegálně nalodil na palubu československé obchodní lodě, aby se u nás léčil. Ani tahle možnost není vyloučená. Nenávist k Francouzům pověsil na hřebík, protože ho začalo bolet v krku.

Potřeboval se vyléčit. K pouštním felčarům neměl důvěru a do ordinací v Alžíru nebo v Oranu jako známý pašerák zbraní nemohl. Kde vyráběj tak dobrý zbraně, musej mít dobrý doktory, řekl si patrně.

Na každý pád se jednoho dne dostal do Prahy, kde si s ním nevěděli rady. Pan Abdulah prohlásil, že se do Afriky vrátit nehodlá. Pašování zbraní na velbloudech má už dost a chce řídit tramvaj. Vždycky si přál řídit tramvaj, psal o tom v dopise adresovaném československému zahraničnímu vysílání. V pořadu vychvalovali pražské tramvaje.

V Praze případ pana Abdulaha z Alžírska vyřešili šalamounsky. Přesvědčili ho, aby řídil autobus. Aby začal v Kolíně, že se pak uvidí. V polabském městě nebude nutné, aby změnil identitu.

V Praze by i jako řidič autobusu vypadal podezřele. Francouzská tajná služba by ho snadno odhalila. V Kolíně bude arabský šofér ve veřejné dopravě sice působit také nezvykle, ale tam zaručeně žádná cizí tajná služba neoperuje. V takovém bezvýznamném hnízdě by to byla ztráta času. Co by tam zjistila? Že pan Abdulah přepravoval československé zbraně přes poušť, velblouda vyměnil za městský autobus a ani si nezměnil identitu? Koho by taková blbost zajímala. Později byli v Československu alžírští studenti a naše armáda tu cvičila povstalce. Česká šedivá krajina se zataženou oblohou, zima, smutná města a přísný komunistický režim Alžířany nenadchly. Po návratu se většinou přidali k nepřátelské straně. Ale panu Abdulahovi se u nás líbilo.

Nejste příbuzný zpěváka Dinha Gillyho, zeptal se v roce, kdy v Maďarsku vypuklo protikomunistické povstání, na pokoji lůžkového oddělení kolínské ORL Jaroslav Alžířana.

Pan Abdulah se na kluka udiveně podíval. O nikom takovém v životě neslyšel.

Z historek ruzyňské babičky Růženy o milencích Emy Destinové se chlapci nejvíc líbil Dinh Gilly, záložní seržant z 1. pluku alžírských Zuávů, malý černý chlapík s boxerským nosem.

Zpíval v Praze, ale skoro nikdo mu nerozuměl, stejně jako vám, pane Abdulahu, ale on nebyl nemocnej, řekl Jaroslav.

Alžírský pašerák zbrání řídil ve městě s dobrou dechovkou a špatným pivem autobus na lince číslo dvě. Mluvil málo, česky uměl chraplavým hlasem s tváří staženou bolestí pozdravit, poděkovat a stručně popsat počasí. V Kolíně se oženil. Vzala si ho paní ze samoobsluhy, kam chodil nakupovat. Děti spolu neměli. Paní toho také moc nenamluvila.

Před spaním ji někdy napadlo, jestli její muž nenechal někde na Sahaře první manželku, možná dokonce několik manželek. A jestli nebude někdy chtít, aby přivedla domů další pokladní ze samoobsluhy.

Pod černým knírkem pana Abdulaha téměř bez přestání oslnivě zářila zlatá čtyřka vlevo nahoře. Stále se totiž jakoby v rozpacích usmíval. Každé ráno si elektrickým strojkem oholil modročerné strniště lesknoucí se jako mastná oka na hladině hovězí polévky. Večer se jeho olivové tváře zase kovově zaleskly a pan Abdulah znovu spustil elektrický strojek. Nedalo se odhadnout, kolik mu je let. Čtyřicet, padesát... Během pobytu v nemocnici pan Abdulah přejížděl své tváře elektrickým strojkem, kouřil na záchodě, jednou za den se prošel mezi nemocničními pavilony, jinak se díval celé hodiny do stropu. Vytrvale hleděl na jedno místo nad hlavou. Ani jednou nemrknul, tak se uměl ovládat. Noviny nebo knihy nečetl, s pacienty nemluvil, karty nehrál. K ženám se choval dvorně. Když přišla sestra s teploměrem, vyskočil z postele a postavil se do pozoru. Smál se a zářil zlatou čtyřkou vlevo nahoře. A zeptal se, jak je venku. I na svou tlustou manželku cenil zlatý

zub. Navštěvovala ho každý den po večeři. Večer v samoobsluze na náměstí zamkla pokladnu a spěchala za ním.

Jak je venku, volal na ni, když se objevila ve dveřích. A cos včera povečeřela, dodal. To už stála u postele a hladila ho po modročerném strništi na tváři.

Dušenou zeleninu, odpověděla pokaždé paní Abdulahová a kradmo se rozhlížela po nemocničním pokoji. Zkoumala, jestli se deka na posteli jejího manžela nějak nadměrně nenadouvá. Co kdyby se tam schovala nějaká ženská z pouště? Nenápadně se dívala i pod postele, jestli se tam neskrývá skupina afrických manželek jejího Abdulaha, které dorazily do Evropy uplatnit své manželské nároky.

Pan Abdulah šel vyprovodit ženu k nemocniční bráně a soused ležící napravo od Jaroslava řekl: Doma svou ženu bije. Všichni Arabové bijou své manželky.

Oni musej, přikazuje jim to jejich náboženství, vysvětloval soused zleva. Taky jim přikazuje, že si musej brát tlustý ženský. Pak je bijou.

Každé polknutí pan Abdulah odkládal, jak jen mohl. Při polykání měl dojem, že polyká žhavý písek. Ve chvílích, kdy bojoval s hromadícími se slinami v ústech, dostával myslitelský výraz. Mohli jste si myslet, že uvažuje o zásadních problémech, o válce s Francouzi a o svých nešťastných manželkách, které se po jeho útěku do Evropy musely živit prostitutí. A přitom jen nechtěl polknout. Nakonec sliny zvítězily a tváří pana Abdulaha projel bolestný záchvěv. Někdy potichu zaklel v cizí řeči a zbledl. Něco pak mumlal.

Na hlasivkách pana Abdulaha rostly polypy. Ten týden, co ležel v nemocnici, mu je trhali dvakrát. Po operaci plival krev do bílé vaty a odhazoval ji do misky na nočním stolku.

Jaroslav arabského šoféra městského autobusu obdivoval. Byl ve věku, kdy obdivoval každého, kdo se trochu odlišoval od jeho rodičů a kamarádů. Přál si, aby ho také bolelo v krku. Zamykal se na

nemocničním záchodě, aby měl jistotu, že ho nikdo neuvidí, a tam se tvářil jako pan Abdulah těsně před polknutím. Křivil tvář bolestí a potichu opakoval arabské kletby, které si zapamatoval. Sahal si pod nos, jestli se náhodou nestal zázrak a nenarostl mu tam knír. Před zrcadlem si představoval, jak by se v jeho puse vyjímal zlatý zub. Zakrýval si zuby žlutým staniolem z čokolády. Ke zkřivené tváři podle pana Abdulaha chlapec navíc přidával nenápadné trhnutí hlavou. Stejně si odhazoval z očí ofinu dlouhých vlasů montér, který jim do bytu na sídlišti natahoval kabel rozhlasu po drátě.

Na bedýnku rozhlasu po drátě tehdy Jaroslav položil krabici od bot s hrdličkou, kterou našel na ulici se zlomeným křídlem. Pták zmožený bolestí a vyrušovaný optimistickými rozhlasovými relacemi dlouho nevydržel.

Vsuvka o Benu Turpinovi z Povolží

Při svých hospitalizacích se Jaroslav setkal i s dalšími pacienty-cizinci. U jídelního stolu na chodbě téhož lůžkového oddělení ORL v Kolíně například hrál před večerí karty s donským kozákem. V jeho případě bylo jasné, kdy a proč z Ruska odešel. Ale proč ho po válce sovětská armáda neodvlekla do Ruska, jak to učinila v případech jiných ruských emigrantů? Už v pětáctýřicátém měl po operaci rakovinného nádoru v hrtanu díru do krku a v ní slavíka. Není nutné zatýkat člověka, který brzy zemře.

Repertoár lidských typů není nekonečný. Bělogvardějský kozák se podobal Benu Turpinovi, americkému komikovi z éry němých grotesek. Kozák se narodil s obličejem komika, ale bez smyslu pro humor. Sladit ten rozpor se mu nepovedlo, i když se o to usilovně snažil. Lidé, kteří ho znali jen povrchně, od něho očekávali špílce.

Taková setkání končila trapasem. Teprve rakovina hrtanu ho vysvobodila. Kozák stejně jako Turpin v němých groteskách beze slov otevíral pusy a gestikuloval. Díru na krku zakrýval pečlivě vyžehleným šátkem s puntíky, který se při dýchání zvedal a klesal jako deka na posteli se zamilovaným párem. Jaroslav hrával s kozákem dudáka. Puntíkový šátek na protihráčově krku se mu líbil. Bude takový chtít k Vánocům. Při kartách si kluk představoval, jak se kozák na koni řítí na nepřítele s tasenou šavlí a řve jako tur. V záběrech dokumentárního filmu *Sovětský zázrak*, na nějž se o tři roky později povinně vypravil s celou třídou do kina Jas na Zálabí, vyhlížel Turpina v bělogvardějské jízdě.

Kozák na Jaroslava kývl, aby hrál. Když Turpin z Povolží partičku nevyhrál, objevily se mu v očích slzy. Jaroslav tedy skoro vždycky prohrál, styděl se za slzy plačícího Bena Turpina odněkud z kubáňských stepí.

Abdulah na lůžkovém oddělení a Bludný Holand'an s kulovým bleskem (dokončení)

Na otorinolaryngologické oddělení kolínské nemocnice nastoupil nový primář, plukovník Jan Horák. Bezmála šedesátiletý vysoký muž s vysokým čelem býval opálený i v zimě, což v té době mohlo vyvolat dojem, že si žije nad poměry. Že v zimě jezdí každou neděli na hory a opaluje se tam. Dioptrické brýle s černými obroučkami pořízené na Západě naznačovaly, že primář si svým postavením ve společnosti, jejíž členové si projevy přepychu navzájem závidí, musí být hodně jist. V jeho pohybech bylo něco eskamotérského. Z rozhalenky trčely dlouhé šedivé chlupy; obnažená hrud' měla působit jako erotický magnet na ženy. V Kolíně dostal primariát,

proto sem přišel z Bratislavy. Šmíd se kvůli své volební morálce primářem stát nemohl. Horák hlasitě mluvil a smál se hlubokým hrdelním smíchem. Nikdy neměl špatnou náladu, smál se, i když viděl v krku rakovinový nádor. Na základě toho nepolevujícího veselí měli pacienti dojem, že se jejich stav zlepšuje, a plukovnická suverénnost Horákových diagnóz zvyšovala jejich přesvědčení, že jsou v dobrých rukou. Jenže na klinice ORL v bratislavské vojenské nemocnici se ho chtěli zbavit, té dobré nálady a plukovnické sebejistoty už měli dost. Navíc všem připadaly divné jeho řeči o léčivé síle elektrických impulsů a žádosti o povolení experimentu s elektřinou vpouštěnou do nosu v podobě jakýchsi laboratorních kulových blesků jeho nadřazení striktně odmítali. V důchodovém věku proto Horáka jmenovali vedoucím krčního, ušního a nosního oddělení v Kolíně. V malém středočeském městě se toho nedá tolik zkazit.

Při prohlížení nosních sliznic pacientů Hartmannovým zrcátkem, při zkoumání ušního labyrintu nebo při kontrole stavu hlasivek si primář-plukovník zpíval operní árie. Nejčastěji z Wagnerova *Bludného Holandana*. Wagner se stejně jako Freud do českých ordinací a čekáren v padesátých letech z ideologických důvodů vůbec nehodil, ale skoro žádný pacient jeho opery neznal, takže nemohl primářovo nevhodné chování oznámit. Případný wagnerovec by byl nenadálým zjevením *Bludného Holandana* na nečekaném místě, v lékařské ordinaci, pochopitelně potěšen. Možná by měl připomínky k primářovým pěveckým kvalitám. Ale v dunivém primářově hlase se ztrácelo naříkání pacientů, což posilovalo optimistickou náladu v čekárně.

Z titulu primáře přebíral Jaroslava doktoru Šmídovi a rozhodl se, že kluka rýmy zbaví. Jeho nosem, kam před zákrokem vpraví živočišné uhlí, nechá projít elektrický výboj. K nosu přiloží dvě

elektrody. Radikální zákrok na způsob kulového blesku měl představovat v dějinách léčení novum, nejen co se týče rýmy.

Kulový blesk, tu záhadnou plazmovou kouli naplněnou směsí koncentrovaných elektronů, iontů, neutrálních atomů a molekul, nikdo pořádně ani nepopsal, natož aby její repliku vytvořil v laboratoři.

Po únoru začalo v Československu experimentovat několik podivných vědců, jejichž hlavní zásluhou bylo vzorné členství v komunistické straně a neochvějná víra v dialektický materialismus. Vedle nosaře Horáka k nim patřil třeba neurolog Jaromír Hrbek, první ministr školství po sovětské invazi v roce 1968, který se v dubnu 1950 na Dole svaté Anny v Březových Horách u Příbrami pokoušel vyvrátit Newtonovu gravitační teorii. Hrbkův výzkum se soustředil na zjišťování tíhových rozdílů v různých hloubkách šachty. Z prostředků ministerstva kultury a osvěty nechal vyrobit platinové koule a vrhal je do dolu za účelem zachycení nejen přírůstků tíže, které známe z Newtonovy mechaniky jako zrychlení, ale zejména *záporných indexů úbytků tíže*, jež chtěl zavést svou vlastní převratnou teorií.

Na kulový blesk existuje spousta názorů. Podle některých vědců to jsou vedlejší výboje čarového blesku nebo miniaturní černé díry nebo malá slunce nebo vodní bubliny nebo kouřové koule nebo metan z bažin nebo hořící mastná pára. Nebo podivné bytosti, o čemž by mohl svědčit jejich smysl pro zvláštní druh černého humoru. Podle svědectví lidí zasažených tímto přírodním úkazem kulový blesk projevuje mimořádný zájem o ženské tělo, leze pod kalhotky a podprsенky, některé ženy svlékne donaha a ani jich nedotkne, jiným mírně, chtělo by se říct něžně ožehne kůži, jako by použily krém na opalování se špatným faktorem. Chlapci z My-

slíva, kterého zabil, svlékl kůži z nohou bez kapky krve. Odborná literatura zaznamenala případ dívky, kterou připravil o panenství. O léčivých schopnostech kulového blesku toho mnoho nevíme.

Jiní vědci existenci kulového blesku popírají, podle nich úder čárového blesku v naší blízkosti oslní oko a na sítnici se podobně jako na fotografické emulzi vytvoří kruhovitý obraz odpovídající svou velikostí takzvané slepé skvrně. Plukovník Horák přijal názor badatelů v oboru kulový blesk, kteří vznik tohoto jevu dávají do souvislosti s bažinami produkujícími metan.

O oblíbě cestování kulového blesku komínem existuje nespočet svědectví. Kulový blesk přitahuje uhlík, proto primář hodlal vložit do nosu svého pacienta živočišné uhlí. Není doloženo, zda chtěl experimentátor při svém léčebném pokusu simulovat prostředí bažiny, a proto nechal zřízencem-Golemem přivézt bahno z mokřadů u některého labského ramene.

Neznáme ani odpověď na otázku, jestli primář Horák nepatřil k zákazníkům prostitutky Galvámie působící v Praze mezi dvěma světovými válkami. Legendární kurva měla u postele galvanický aparát. Jedno zakončení držela ona, druhé podala milenci. Když se do sebe zaklesli a dotkli se volnými rukama, prolétl propletenou dvojicí proud. Bylo to silnější než orgasmus, prohlásili zákazníci, kteří elektrický atak přežili. Takhle nějak musí vypadat nirvána nebo nálada po pořádném vývaru z červené muchomůrky. Nezáskal plukovník dokonce od prostitutky galvanický aparát a nechtěl ho použít v léčebné praxi na oddělení ORL? Galvámie prý rozhlašovala, že galvanický aparát jí daroval sám František Křížík, ale věřte takové ženské.

Horák přizve k zákroku fotografa Krátkého, který průběh operace zaznamená v podobě kvalitních snímků.

O vašem synovi budou psát ve všech lékařských časopisech, bude první a já také, prohlásil primář s interesantním vysokým čelem. Teprve po nose vašeho syna přijde na řadu krk pana Abdulaha.

To řízné sebevědomí na Marii zapůsobilo. Do mdlých světů introverta Sekrta, šeptajícího Madryho a nimrodovsky křupan-ského Šmída vnesly árie z *Bludného Holandána* nový prvek. Marie souhlasila s primářovým novátorským zákrokem. A on jí za odměnu vyprávěl příběh filozofa Immanuela Kanta, o jehož svědectví by nikdo pochybovat neměl. Marie nepochybovala ani na vteřinu, přestože o Kantovi slyšela poprvé v životě. Jednou v podvečer na něho číhaly v korunách stromů dva chomáče vřelé páry velikosti třetiny měsíce v úplňku. Pára červeně blikala. Když Kant zrychlil krok, seskočily ze stromu a výhrůžně se koulely za ním. Jen tak mimochodem vypalovaly trávu zmáčenou rosou a vytvářely tím kolem sebe další oblak páry a kouře. Myslitel se dal do běhu, ačkoli dosud běžel málokdy, možná třikrát v životě. Pára se proměnila v mobilní svazky jisker, které také zrychlily, aby jim muž neunikl. Zadržaný filozof se zastavil a zamyslel se. Svazky jisker znovu vytvořily kulovité tvary. Kant zvedl ze země ulomenou větev a do jedné koule opatrně šťouchl. Koule s hrozným třeskem vybuchla. Muž v té chvíli ohluchl, přestal vidět a omdlel. Když se probudil, ležela u jeho hlavy druhá koule; se psovskou věrností, napadlo Kanta. Filozof se nehýbal a koule se na znamení dobré vůle zmenšila do velikosti panenského jablka, ale nehodlala od muže odejít. Teprve když ji zdvořile poprosil, aby ho opustila, potemněla, zhasla a rozplynula se. Toho dne Kant zjistil, že na ucho, které měl od dětství hluché, slyší. Není to úžasný příběh představitele německé klasické filozofie, paní Marie? Někteří badatelé v oboru kulových blesků se domnívají, že kulový blesk se chová potouchle, zlomy-

slně, jeho humor je jízlivý. Co je potouchlého na přírodním úkazu, který vás vyléčí? A co můj příběh? vykřikl plukovník. Zasáhl ho kulový blesk a po dvou měsících, v padesáti letech!, mu začaly růst vlasy. Před úderem blesku byl úplně holohlavý.

To, co mám na hlavě, není tupé. Můžete to sama vyzkoušet, řekl plukovník Horák.

Já vám věřím, pane primáři. Chci, aby se Jaroslav stal primářem jako vy.

Tenkrát se hned druhý den po zásahu kulového blesku na Horákově hlavě objevilo žluté chmýří. Blesk vlétl v noci komínem do plukovníkovy ložnice. Vyrazil dvířka od kamen. Létal po místnosti jako zběsilý. Z ničeho nic se zastavil, jako by přemýšlel, a pak pokračoval v letu. Plukovník se schoval pod peřinu, blesk prolétl peřinou a na lékařově těle se rozpadl. Zůstala po něm intenzivní ozonová vůně. Léčba šokem. Správně kalibrovaný šok má léčivé účinky. Probudí spící nebo podřimující imunitní systém, řekl plukovník nahlas, protože se mu zdálo, že Marie usíná.

Budete spolu jezdit do zahraničních ordinací. Odborníci budou chtít na vlastní oči vidět vyléčený nos. V jaké cukrárně jste byla nejdál? V Hradci Králové? Budete stálou návštěvnicí pařížských cukráren. A jahody budou nosit vám, ne vy jim.

Snímky otevřené pusy Jaroslavova spolužáka z vysokoškolských studií se na začátku sedmdesátých let minulého století proboujaly do všech významných zubařských časopisů. Pěťadvacetiletému studentovi začaly totiž růst třetí zuby. Ty druhé mu na klinice vytrhali. Zahraniční časopisy nezveřejnily jeho jméno ani fotografii, jen snímek úst s vyceněnými zuby a informací, že jde o třetí chrup.

Večer před novátorským zákrokem, který měl zajistit definitivní Jaroslavovo vyléčení, zavolal doktor Šmíd Marii a řekl jí, aby ihned přišla do nemocnice a syna odvedla domů.

Ten Horákův zákrok není vyzkoušený. Něco si vymyslím, proč jsem Jaroslava pustil domů. Marie ho poslechla. Horák udělal chybu. S vychvalováním skvělé budoucnosti to přehnal. Nevěřila, že by jí někdo nosil jahody jen kvůli tomu, že syn bude zdravý. Nakonec zase tak moc nemocný není.

I doktor Šmíd měl mezi vysokými partajními funkcionáři své příznivce, kteří ho po stížnosti primáře Horáka podrželi. Funkcionáři přece také někdy stonají. Navíc Horáka v té době někdo udal kvůli *Bludnému Holandanovi*, takže musel odejít do důchodu, aniž mohl jednou jedinkrát vyzkoušet svou zázračnou metodu.

63. KAPITOLA

Bedřich a Heydrich

Po Josefově smrti se Marie bude s jedenáctiletým Jaroslavem radit o svém novém manželovi, respektive o milencích, z nichž bude třeba manžela a otce vybrat. Zhruba každý rok si pořídí nového milence. Bude se s nimi scházet v cukrárně. Kluk doprovázející Marii je přinutí k obezřetně formulovaným vyznáním.

Je to chytrý kluk, bude je uklidňovat Marie.

Kontrolor plynového potrubí, který byl do Marie velmi zamilován, jednou mezi řečí, nenápadně, bezmála spiklenecky nabídl chlapci otcovství. Časem přišli s tímtež návrhem další, navíc přinášeli Jaroslavovi drobné dárky. Pánové aspirující na otcovskou roli se od sebe dost lišili. Chlapci se zdálo, že je nic nespojuje, jediné jeho matka. Bude jim však držet palce, přestože jde o nudné úředníky, kontrolory plynového či parního potrubí bez fantazie nebo vedoucí samoobsluhy, kteří mu nosí levné čokolády s potrhanými obaly. Ani jejich donebevolající fádnot totiž nezabrání tomu, aby se Jaroslavovi jevíli přijatelněji než Mariin budoucí manžel Bedřich.

Marie se s ním seznámila na začátku šedesátých let, kdy jako obchodní zástupkyně nabízela své zboží v hotelu, v němž působil jako ředitel. U tohoto setkání její syn chyběl.

Bedřich ovládal umění pokaždé se včas přidat na stranu vítězů. V roce 1945 zabíral hotely německých majitelů; prozíravější čeští hoteliéři ostatně už tehdy prchali za hranice a zůstávali tu dějinní sebevrazi. Po únorovém převratu Bedřich přicházel do týchž podniků, aby jejich majitelům sdělil prostou pravdu: už vám tady

nepatří nic, pracující lid vám oznamuje, že se ujímá majetku, který jste nahromadili podvodným způsobem na jeho účet.

Obden se opil. Před alkoholem ho manželství s Marií nezachránilo, naopak. Po neustálém pronásledování jejích milenců a psaní výhrůžných dopisů v nimrodovském stylu, které jim sám házel do schránek, aby ušetřil na poštovním, si musel odpočinout v hospodě. Ve výhrůžných dopisech nikdy nechybělo sloveso vyklestit. Pod vlivem vytrvalého pití Bedřichovi vybledly oči, měl je světlohně modré. Po Mariině smrti zhubl a stal se z něho věchýtek, ačkoli si celé dny vařil strašná jídla podle kuchařek, ze kterých se připravoval na zkoušky v hotelové škole. V těch knihách byly receptury pro sto lidí, Bedřich vařil pro dva, to druhé jídlo bylo pro Marii, kdyby se vrátila. A protože měl na stará kolena potíže s dělením, uvařil vždy cosi velmi přesoleného nebo přeslazeného, něco, čeho bylo sice dost, ale nedalo se to jíst.

Za Mariina života Bedřich v opilosti, tedy obden, vykládal historku, jak za války studoval první hotelovou školu na území Čech. Jako student obsluhoval v Rudolfinu říšského protektora. Jeden jeho spolužák zakopl a na koberec se mu z tácu sesunul šlehačkový dort určený ke stolu, u něhož seděl Heydrich. Spolužák zpanikařil a chtěl vyskočit z okna. Bedřich si věděl rady. Dort sebral ze země, vrátil ho na talíř, trochu uhladil pošramocené tvary a odnesl ho katovi českého národa.

Ten nic nepoznal, zabořil do moučnicku stříbrnou lžičku a snědl ho, jako by se nic nestalo. Ta příhoda se šlehačkovým dortem se udála šestnáctého října 1941, kdy se v Rudolfinu konala slavnost navrácení budovy německé kultury, řekl Bedřich. Po pozdravu vůdci přednesl německý filharmonický sbor Bachovy tokáty a Beethovenovu *Ódu na radost*. A právě při *Ódě na radost* se stala ta nehoda s dortem, tvrdil Bedřich. Jenže při *Ódě na radost* ani říšský protektor nekonzumuje šlehačkové dorty.

Heydrich si Rudolfinum oblíbil. O dva měsíce později tam prováděl architekta Alberta Speera, Hitlerova ministra zbrojení. Ukazoval mu krásy německý Prahy, jenže to už žádnéj dort nikomu neupadl, zdůrazňoval Bedřich.

Nebyl tohle ten správnej odboj, válet po špinavý zemi šlehačkový dorty? tázal se pokaždé opilý Bedřich. Dovedete si představit, kolik v tom koberci bylo bacilů? Třeba umřel právě na otravu po tom dortu. Nikdo kvůli tomu nebyl popravenej! Slyšel někdo z vás, že byl někdo popravenej kvůli otrávenýmu šlehačkovému dortu, co Heydrich snědl šestnáctýho října?

V osmašedesátém Bedřich tajně mával sovětským tankům. V roce sedmdesát dva přivedl domů po deseti pivech a sedmi kaffích s rumem sovětské regulovčičky z křižovatky, kterou projela ruská vojenská kolona. Vykládal jim o Heydrichově šlehačkovém dortu, který sebral ze země v Rudolfinu. Regulovčiči mu nerozuměli ani slovo. Po devětaosmdesátém důchodce Bedřich obdivoval a poté i volil Václava Klause. Marie si vybírala stranu, za niž kandidoval nějaký lékař. A když žádného lékaře na stranických kandidátkách nenašla, zůstala doma.

Jaroslavův sen, Košíře 3. března 2010

Jede s Marií motorákem směrem na Sázavu. Čas nedrží pohromadě, předskakuje dopředu, kdy už motorák dorazil do stanice, kam cestovali. Jaroslav kráčí zasněženou krajinou, v níž na malých mýtinách bez sněhu rostou albínští křemenáči. Myslí na to, jak bude zimní křemenáče ukazovat svým známým. Stojí s Marií na verandě chaty. Zimní krajina se náhle mění na letní. Převládá

sytá zeleň. Z jehličnatých lesů stoupá pára jako v tropech. Jaroslav si uvědomuje, že to léto je jen předstírané. Střih. Znovu v kupé motoráku. Chce vystoupit. Marie z nepochopitelného důvodu zůstává sedět. Jejímu synovi se pod nohy připleče jezevčík a motorák se mezitím rozjede. Stanice, kde chtěl vystoupit, se vzdaluje.

64. KAPITOLA

Vajgly na Pankráci a dědečkova vilka z okna ruzyňské věznice

Zavážou vám oči a už vás vezou. Když odbočí doleva, je to na Pankrác, doprava vás eskortujou do Ruzyně. Když vás na Pankrác vezlo za války gestapo, nečekalo vás nic pěkného. Ale v časech první republiky měli v pankrácký věznici vězni na dvoře své záhonky, na kterých pěstovali mrkev. Chudou věžeňskou stravu si tak vylepšovali vitaminy. Idyla, co vám budu vykládat. Rytí záhonků, setí, vytrhávání plevele má blahodárny vliv na rozvoj jejich smyslu pro dobro, myslelo si tenkrát vedení pankrácký věznice. A tak záhonky nejen přehlíželo, ale ředitel věznice občas na dvoře zapomněl pytlík s mrkvovými semínky. Nic na tom nezměnilo ani zjištění dozorců, že vězni vyměňují mrkev ze záhonků s kluky z ulice za vajgly. Kluci házeli vajgly zabalený v novinách přes zeď, vězni jim za to hodili na ulici mrkev. I tohle šéf věznice vítal. Kluci by vajgly vykourili sami, takhle se aspoň jejich rodiny dostanou k vitamínům. Nevěděl, že kluci většinu vajglů získávají v hospodách, kde vybírají popelníky. Že mrkev prodají na trhu a za peníze zakoupí v trafice tabák, který pak vykourí... Každopádně po válce se Pankrác vrátila k starosvětský náladě věznic první republiky, tedy ve srovnání s „moderní“ Ruzyní.

V ruzyňský věznici je možný všechno. Kdyby se tahle informace týkala jiného místa, zněla by nadějně. V tom příšerném kriminálu člověk nevidí slunce, dokonce ani kousek oblohy, poněvadž systém oken s neprůsvitnejma sklama dovnitř zvenku nic nepustí.

Svlíknou vás donaha, osprchujete se, vyfasujete spodky, plátěnou košili a takzvané cvilinky, bačkory a svoje číslo. Svoje jméno můžete klidně odložit ad acta, nikomu ho nesmíte říct. Jestli byste na něco v Ruzyni měli zapomenout, tak jste to vy. Čím dřív začnete o sobě uvažovat ve třetí osobě, tím líp. Stolek, dvě židle, slamník u zdi, vodovod s malým umyvadýlkem, v rohu tureckej záchod se šlapkama. A žádnéj ručník. Přitom jeden vězeň se oběsil na ručníku. Na ručníku, kterej jsme tam neměli.

Na chodbách mrtvolný ticho, žádný stráže neslyšíte, nic, ale každý dvě minuty se odněkud vynoří, otevřou špehýrku a zařvou: Nespěte! Musíte se naučit usnout na sto dvacet vteřin, jinak je s váma konec.

Není to tam dobrý na ledviny. Na plíce taky ne. Ráno pro vás přijdou, zase vám zavážou oči a vedou vás nahoru, poněvadž vyšetřovací místnosti jsou v nejvyšším patře. Z okna místnosti, kam vodili mě, jsem se díval na ruzyňskou stráň, kde jezdily auta. Vy byste mohl odtamtud pozorovat svoji vilku a zahradu s jabloněma, pane Pešata.

Sledovat ty auta, to byla moje jediná zábava. Počítal jsem zvlášť nákladní a osobní. Počítat stromy mě nebavilo. A ani to pořádně nešlo. Některý jsem počítal dvakrát, jiný jsem přeskočil.

Na cele vám dlouhou chvíli zkrátí i poletující moucha. Sledoval jsem ji, vůbec mě nenapadlo jí ubližovat. Popravovalo se ve čtvrtek. V pátek jste v Ruzyni často slyšeli větu: Jo, ten už tady není.

Do okýnek na celách ve sklepe nepřůhledný skla nedali, to abyste v okýnku do dvora viděl nohy lidí odsouzenejch k smrti. Říkali jsme jim provazáři. Někdy jsem zaslechl i pár slov. Žádný jsem si nezapamatoval. K čemu taky.

Složení dozorců a vyšetřovatelů v ruzyňský věznici připomínalo pestrou sestavu nájemníků z domu, kde jste bydlel, v Ječný 28,

jak jsou zaznamenány na domovních arších krátce po první světové válce, pane Pešata. Dva ševci, čtyři písmomalíři, čtyři zedníci, deset strojních zámečníků, čtyři soustružníci, dva kadeřníci, zámečnický, lakýrník, natěrač, holič, koželuh, příručí, tesař. Který z těch dozorců a vyšetřovatelů byli nejhorší? Který vás bili doopravdy a který to jen markýrovali, nebo aspoň někdy to markýrovali? Který vás nenápadným pohledem prosili o odpuštění?

V třiapadesátém v areálu věznice postavili novou budovu. Marta Gottwaldová o ní prej prohlásila, že vypadá jak penzionát pro dívky, pokračoval dědečkův kamarád pošťák, kterého nedávno pustili z věznice, v hospodě u ruzyňské železniční zastávky, kde pánové popíjeli kafe s rumem a Jaroslav seděl u červené limonády. Dědeček s vnukem na ruzyňské zastávce pozorovali projíždějící vlaky, někdy nastoupili do autobusu a jeli na letiště sledovat přílety a odlety letadel. U ruzyňské věznice se dědeček díval do země. V té době politické procesy skončily, ale nikdo si nebyl jist, jestli zase znovu nezačnou.

65. KAPITOLA

Útěky ze zajetí

Bylo možné dostat se do protektorátu během války? Dalo se utéct i z Osvětimi, samozřejmě s obrovskou dávkou štěstí a umění; umění utíkat i to štěstí jste museli mít zakódované v genech. Josef mohl padnout do zajetí. Pár českých vojáků mělo štěstí a dostalo se do zajateckého tábora blízko hranic protektorátu v polském Saganu. Kdyby ho zajali ještě v Africe, nejdřív by doputoval do některého ze zajateckých táborů v Itálii a odtamtud do Drážďan nebo do zmíněného Saganu. Tam se mohl naučit vařit ajntopf. O útěcích ze zajateckého tábora v Saganu bylo napsáno několik knih. Autorem jedné takové knížky byl i první manžel sestřenice Zity.

Pokud se Josef dostal do zajateckého tábora v Drážďanech v čase likvidačního náletu Spojenců na město, musel mít kliku. Při útěku z hořícího tábora určitě uplatnil akrobatické a provazochodecké kousky, které trénovali v Kakovském lese s Karlem Koukolíkem a Ludvíkem Strikerem. Akrobatické kousky určitě pomohly Ludvíkovi v Osvětimi i Karlovi v Anglii.

Pokud jste vybaven uprchlickými geny, štěstím a nadáním pro akrobacii, máte vyhráno. Novozélandský velitel brigády, známý pod přezdívkou Létající kivi, utekl z budovy zajateckého tábora v Itálii hned druhou noc. Slezl z okna po prostěradle. Chytili ho až v Comu. Potom utíkal po střeše baráku v zajateckém táboře, zatímco ze všech stran po něm stříleli strážníci. Většinou vězni kopou tunely, Létající kivi to vzal stropem, jako Faust. Dostal se na nádraží, pak už to byla legrace. Kivi totiž uměl přeskakovat z jedoucího

vlaku do protijedoucího. Nakonec 15. dubna 1945 zazvonil u svých domovních dveří v novozélandském Aucklandu.

A Papá Nosáč? Generál, který napodoboval Napoleonova gesta a podle velkého vzoru si strkal jednu ruku za blůzu, druhou šermoval vzhůru k nebi a křičel chválu na neporazitelnou francouzskou armádu? Už během první světové války při útěku do Anglie přes Holandsko vystřídal několik přestrojení, za řezníka, stájníka, obchodníka s uhlím a kouzelníka v kočovném cirkuse. V další světové válce utekl z pevnosti Königstein u Drážďan. Z našetřených šňůrek z dárkových balíčků si upletl provaz, který vyztužil kousky drátu propašovaného v plechovkách od sádla. Oholil si knír, obarvil vlasy cihlovým práškem a provaz přehodil přes okenní parapet. Třiašedesátiletý generál sešplhal k Labi po šňůrkovém provaze dlouhém sto padesát stop. Ve vlaku do Prahy se vydával za alsaského inženýra, přes Mnichov a Štrasburk se dostal do Švýcarska.

Josef mohl přejít fronty druhé světové války i bez přestupní stanice v zajateckých táborech. Angličtí autoři napsali řadu románů o útěcích z Cizinecké legie, přestože Angličanů v legii působilo málo; popisování úspěšných útěků lze považovat za anglosaskou doménu. Nejdříve legionář statečně bojoval, pak získal poklad nebo úspěšně uprchl. Američanů bylo v legii ještě méně než Angličanů, o to víc filmů o úspěšných útěcích natočili. K útěku legionáři obvykle pomohla kapitánova žena, s sebou si vzali rotní pokladnu s třiceti tisíci franků. Literární nebo filmový legionář měl na krku kapitánovu ženu, přitom před jinou ženskou do legie utekl.

Utíkat jste mohli jedině v terénním autě nebo na mule obtížené nákladem vaků s vodou. Tato výbava skýtala jistou nadějí, že se z východního Alžírsko dostanete k tuniskému pobřeží. Pak jste museli ukrást jednu z rybářských bárek, které pytláčily v pobřežních trdlišťích tuňáků. Když vám přálo štěstí, dostali jste se do

Itálie. Italové uprchlíky nevydávali, poněvadž Francouze neměli rádi kvůli Riviéře, která podle nich měla patřit Itálii. Ale bez pomoci kapitánovy ženy, bez džípu a bez dokladů, carte d'identité, se bělochovi v severní Africe prchá velmi obtížně. Žebrající běloch působí a priori podezřele, pokoušet se krást je vyloučeno. Toulaví psi, škorpioni a hadi k cestovní pohodě také nepřispějí... Útěk ze severní Afriky můžeme vyloučit. Když se Josef dokázal dostat do Palestiny jako falešný Žid, případně proplul rozbouřeným mořem z Hamburku k britskému pobřeží anebo v kufru přeplaval Rýn, z Marseille se dostal do Afriky nebo tam cestoval z Liverpoolu, proč by se neuměl vrátit do Čech?

O možnosti dát se zajmout jsme už psali. Jeho jednotka ho prohlásila za nezvěstného. Zajali ho Němci, kterým utekl. Ke své jednotce se nemohl vrátit, vydal se tedy do protektorátu, aby se tam sešel s manželkou Zitou. Vlastně zběhl. A tím pádem ho mohli pronásledovat všichni. Němci i Spojenci. Možná proto po válce tajil, že bojoval v odboji. Nebyl to špatný nápad, v padesátých letech se tak zachránil před kriminálem, kam zahraniční vojáky zavírali. Mohl se s Jaroslavem procházet kolem ruzyňské věznice a mlčet. V pramenech z války Josefův syn objevil, že po ukončení afrických bojů československým vojákům jejich velitelé nabídli, že mohou z armády vystoupit. Mohli odejít pracovat na gumovníkové plantáže do Etiopie.

Josef své matce slíbil, že do války nikdy nepůjde. To mohl být další důvod, proč mlčel o Africe. Matka mu řekla, že se nechce dívat do jeho hrobu, stačilo, když se po první světové válce dívali do hrobu Martina, bratra jejího manžela. Anna věděla o milostném příběhu Martina a Marie Koukolíkové-Žufanové, ale nebýt války, všechno by nejspíš dopadlo jinak. V seznamu obětí první světové války na pomníčku u polánecké kapličky je Martinovo jméno; Josef ho měl cestou do nepomucké školy každý den na

očíh. V seznamu českých vojáků bojujících v severní Africe hledal Jaroslav jméno Striker. Co když je přece jenom pravdivá verze o výměně jmen a osudů Josefa s Ludvíkem, řekl si. Josefovo jméno na seznamu nuceně nasazených na práce v Říši ani najít nemohl, ať by se tam už dostalo jakkoliv, zapisovali tam i dobrovolníky; seznam se totiž z kolínského archivu ztratil. Není důležité, jestli ho zničili Němci, nebo později Češi. Ani jméno Ludvíka Strikera se Jaroslavovi nepodařilo nalézt v žádných seznamech. V Praze jeho stopa mizí, narazil na ni v Izraeli po roce 2000; pokud tedy nešlo o jiného Ludvíka Strikera. Proč Josef nevyprávěl ten příběh alespoň Zitě, své dceři? Nejspíš se bál, že by jí mohl ve škole způsobit problémy. Mohla by se přihlásit a pochlubit se, že tatínek bojoval proti Němcům v Africe. Mohlo by se to vyšetřovat a rodina by se octla v potížích. A není ta fotografie, na níž si tříletá Zita hraje s kočárkem smontovaným ze zbytků letadla, náznakem, šifrovaným sdělením o Josefových dobrodružstvích během války? Kočárek připomíná malý obrněný vůz.

Jaroslavova sestra si nevzpomíná, co na kočárek říkaly její kamarádky. Ani si nepamatuje, jestli tam vozila panenku nebo třeba medvěda. Na kočárku se dala rozeznat americká hvězda. Vlastně ani neví, jestli takový kočárek měla, ale je tu přece ta fotografie...

Jak by mohl člověk, který se během války pohyboval v otevřeném prostoru pouště a přátelil se tam dobrodruhy, v polovině padesátých let spokojeně žít v činžáku s protiatomovým krytem na kolínském sídlišti? Hrát po večerech halmu s panem Vlachem, chodit s ním sundávat pana Tintěru ze skříně a u Husova pomníku kouřit lípy se sousedy z baráku? Na kolínském sídlišti si mohl připadat jako v židovském kibucu, které za války viděl v Palestině. Kolektivistická nálada sdíleného osudu disponuje nadčasově společnými rysy.

66. KAPITOLA

Vypadlý jazyk pana Truněčka

Na Jaroslavův pokoj v hradecké nemocnici přivezli cirkusového kouzelníka. Při jízdě z kopce se pod ním rozpadlo nové kolo sovětské výroby, přestože na první pohled připomínalo spíše nezničitelný obrněný transportér. Kouzelník upadl na obličej a nosní přepážku si roztříštil na tisíc kousků, alespoň to prohlásil ošetřující lékař.

Muž s obrovskou bambulí z obvazů na nose zasvěcoval Jaroslava do karetních kouzel. Vlastně šlo jen o rychlé pohyby a zručnost, o finty odpoutávající pozornost od gest a pohledů, které by prozradily, jak to s těmi kouzly opravdu je. A samozřejmě to chce hbité ruce.

Před osudovou jízdou na sovětském kole kouzelník vynikal velkým špičatým nosem. Po havárii změnil vizáž z aristokrata na boxera. Mohl se vydávat za dvojníka Dinha Gillyho, zuávského rezervisty a posléze milence Emy Destinnové, kdyby byl menší. Co by takové proměně nosu řekli nosař Wolfgang Fliess nebo docent Sekrt ve své fliessovské epizodě?

Po návratu z hradecké nemocnice Jaroslav karetními kouzly pár dní šokoval spolužáky. Jenže netrénoval, a tak postupně ztratil zručnost. Spolužáky opakování stejných kouzel stejně nezajímalo.

Kdyby mě pustili do Monte Carla nebo Las Vegas, zruinoval bych je, vytahoval se kouzelník v hradecké nemocnici.

Kdybyste byl tak dobřej, tak si nekoupíte ruský kolo, zasípal z vedlejší postele pan Truněček, sběratel poštovních známek. Nebo na něm aspoň nepojedete z kopce.

Tu noc panu Truněčkovi vypadl jazyk na deku. Doktoři přehnali ozařování nádoru v krku. Když sestry rozsvítily, ležel na zakrváce-

né bílé dece nahnědlý předmět připomínající barvou spíše usušené Josefovo srdce, které Marie přechovávala v krabičce od žolíků a pak v dózičce s čínským drakem.

K ránu pana Truněčka přivezli na pokoj i s přiřítým jazykem.

Filatelistická sbírka pana Truněčka byla v Hradci Králové vyhlášená. Starý pán bydlel v sídlištním činžáku jako Jaroslavovi bratranci, synové Mariina bratra. Truněčkův byt jedna plus jedna zaplňovaly police od podlahy ke stropu napěchované alby se známkami. Předtím než filatelistu odvezli do nemocnice, zazvonili u jeho dveří bratranci, aby jim poradil, jak známky mají sbírat, aby měli takovou sbírku jako on. Pan Truněček jim ukazoval svá alba a přednášel, jak se stát filatelistou. Sbíral úplně všechny známky. Někdo se zaměřuje jen na motýly nebo mořské ryby nebo sport, on si nevybírá. Samozřejmě je mu jasné, že nikdy nebude mít všechny známky na světě, že jeho sbírka bude neúplná. Ale nechce to vzdát bez boje. Vymýšlí klíče, podle kterých by svou sbírku uspořádal. Zatím na žádný nepřišel. Pan Truněček byl starý pán, klepaly se mu ruce a také špatně viděl. Na své známky se musel dívat lupou. Ani si nevšiml, že mu kluci během jeho výkladu nějaké známky z odloženého alba vzali. Původně si je chtěli nechat, ale brzy přišli na to, že sbírat známky je nebaví. Obálku s ukradenými známkami pak přinesli do nemocnice Jaroslavovi jako dárek. Jaroslav rozpačitě děkoval. Chtěl je Truněčkovi ležícímu s čerstvě přiřítým jazykem vrátit. Ale kdyby je vrátil, udělal by bratrancům průšvih. Přece známky ukradli. Byla to sbírka německých známek a aršíků s náměty olympijských her v Berlíně v roce 1936. O olympijské známky Jaroslav přišel při jednom ze svých rozvodů. Cenu známek neznal. Je možné, že si některý z partnerů jeho manželek, s nimiž se rozvedl, za část sbírky pana Truněčka postavil dům.

Do nemocnice přišel také Bedřich se svým synem z prvního manželství, který se vyučil pekařem, vstoupil do strany, stal se ředitelem pekárny, po devětaosmdesátém pekárnu zprivatizoval, koupil si stříbrnou kulovnici a odcestoval na Aljašku zastřelit medvěda. Bedřich se synem přinesli Jaroslavovi kompoty, které zavařila jeho první žena. Bedřich se s ní rozvedl, poněvadž byla frigidní, řekl Marii a ta to oznámila Jaroslavovi. V nemocnici se Mariin syn chtěl zeptat budoucího majitele stříbrné kulovnice, jaké to je žít s frigidní matkou. Nezeptal se. Vlastně pořádně nevěděl, co slovo frigidní znamená. Přikláněl se k vysvětlení, že frigidita se projevuje tak, že bývalá Bedřichova manželka vypadá nahá jako nahý Bedřich.

Potlučeného kouzelníka navštěvovala jeho žena. Nosila mu dýňové kompoty, protože tehdy se do nemocnice nosily výhradně kompoty, a hladila jeho kouzelnické ruce. Ten tvůj špičatý nos, to byla jediná vada na kráse, šeptala mu. Úraz ti ho trochu ztupí a stane se z tebe dokonalý krasavec.

Manželka neúnavně hladila kouzelnické ruce a Jaroslav prožíval zvláštní druh radosti: malý, tlustý a plešatý pán z vedlejší postele bude dokonalým krasavcem, jen co mu sundají tu fáčovou bambuli z nosu.

Mohl bys bejt mým synem, řekl kouzelník. Vystupovali bychom spolu v cirkuse. Protože nemám syna, naučil bych tě všechna kouzla.

67. KAPITOLA

Hřbitov Staglieno a srdeční nevolnost, Heine a mrtvá Marie od Giorgiona

Nic na světě nedovede naši duši naladit smutněji než podívaná na ty, které jsou už tolik staletí mrtvé, řekl německý básník Heine v janovském paláci Durazzo u portrétů krásných Janovanek. Krása vyvolává jen drásavou nostalgii. Může se krása takhle chovat? Nemá taková krása blízko k ošklivosti? Jako sličná tvář znetvořená jizvou nebo šilhavým okem? U obrazu mrtvé Panny Marie od Giorgiona požádal Heinrich Heine kustoda, aby sfoukl prach z jejích rtů a zahnal pavouka, který seděl v koutku rámu obrazu.

Ano, krása přivolává záchvat drásavé nostalgie.

Panna Maria si vždycky ošklivila pavouky, povzdechl si Heinrich Heine.

Kustod se uklonil a zašeptal: Pán rozumí umění...

Vpodvečer námořníci blížící se k janovskému přístavu spatří zářící hradbu. Po pár minutách se jim zdá, že světlem obalené stavby vystupují rovnou z mořské hladiny a jako světelné schody se zakusují do temných kopců.

Vybělená kostra obrovského zvířete, to je město ležící u moře, napsal o Janově Heinrich Heine. Janov má tvar prázdné koňské lebky, v jejíž zadní části se naskládaly vysoké domy, a posádky lodí kotvících v přístavní laguně si mohou užívat lehkost rozlehlého tanečního parketu. Po tribuně města s výhledem na moře se pohybujete nahoru nebo dolů, po schodištích, ve výtazích, v lanovkách, tunelech, lávkách a mostech. Rozlehlé vstupní haly paláců v tomto

systemu kontrastují s úzkými uličkami. Palácové haly představují plošiny, na kterých chodci přestupují z jednoho směru na druhý. Zrcadlové sítě a fresky na stropěch, z nichž vystupují trojrozměrné končetiny a občas i hlavy antických a biblických hrdinů, mají rozšířit stísněný prostor města alespoň optickou iluzí.

Železniční nádraží Piazza Principe s antickými sloupy a pomníkem Kryštofa Kolumba převzalo od palácových hal, protože ty existovaly dříve, úlohu přestupní plošiny. Vlak z Milána před Janovem zmizí v tunelech. A najednou, ani pořádně nevíte jak, vjíždíte na nádraží. Kousek odtud je mořský přístav, Stazione Marittima, a palác Reale. Před nádražím, na kopci prošpikovaném tunelem postavili secesní hotel Belvedere. Hotelové sklepy od prostor tunelu dělí jen stěny a ocelové dveře. Přes den hosté v hotelu slyší pod stoly v jídelně projíždějící mezinárodní rychlíky a v noci jim vlaky duní v pokoji pod postelí. Skleničky v hotelu Belvedere v Janově vibrují stejně jako v šumavských ubytovnách u tunelu pod Špičákem. Sklepem hotelu Belvedere projížděl v kupé rychlíku Franz Kafka.

Na molu janovského přístavu Josefův bratr Václav přemýšlel, jak najít nějaké znamení o svém původu. O své kořeny se tolik nezajímal, ale těšil se, že hasičům nebo v Sokole nebo jen tak v hospodě U Pohanků bude vyprávět, jak objevil příbuzné až v Itálii. Překvapí kamarády, jejichž znalost příbuzenstva většinou nepřesahuje jména na náhrobcích myslívského hřbitova.

Ale přece nebude v uličkách Janova zastavovat lidi a vyptávat se. Domluvil by se německy. Jednoduchou větu dal dohromady. Zkraje dvacátých let pár týdnů pracoval se zedníky jako přidavač v Drážďanech. Zedníci z Polánky a okolních vesnic tam jezdili každý rok. Doma pak mladšímu bratrovi Josefovi vykládal historku

z dob poválečné inflace v Německu, kdy se marka propadala do dosud nepředstavitelné hloubky a za bankovky s milionovými a brzy miliardovými a nakonec bilionovými hodnotami jste nic nepořídili. Jak šla paní Millerová do pekařství koupit bochník chleba a peníze si nesla v nůši. Před krámem si nůši položila na zem a zapovídala se se sousedkou, která právě vycházela z pekařství. Její nepozornosti využil zloděj, vysypal bilionové bankovky na zem a s prázdnou nůší utekl. Josef se smál a ani se nevyptával, kdo že to byl, ta paní Millerová. Představoval si tu bilionovou hromadu a chlapa s čepicí naraženou do očí, aby mu nebylo vidět do obličeje, jak utíká s prázdnou nůší na zádech. Jindy ovšem nůši ukradla selka... V polovině padesátých let bude Josefův syn u malého stolečku v bytě v budově bývalé obchodní akademie strážat na drobné čtverečky německé známky s bilionovými hodnotami ze sbírky ruzyňského dědečka.

Václav se v Janově nikoho nezeptal, styděl se, že neumí italsky. Po svých předcích se rozhodl pátrat na vlastní pěst. Zvolil typický postup poláneckého rodáka a vypravil se na hřbitov, protože kde jinde by mohl zjistit, jestli tady mohli žít jeho jmenovci. Janovský hřbitov Staglieno ho svou okázalou velkolepostí šokoval. Hrobky a kaple napodobují nejen svou rozměrností vysoké janovské paláce a architektonické skvosty z celého světa. Vytvářejí tak ideální město mrtvých. Na hřbitově otevřeném přesně sto let před Jaroslavovým narozením všechny jeho komponenty atakovaly nadživotní velikost: hroby, kříže, sochy, Pantheon a snad i stromy. Na rozdíl od komických miniatur slavných staveb a cirkusů vyleptaných na skle na nepomuckém hřbitově světáků je janovská smrt ve své pochmurné důstojnosti města, v němž by mohly bydlet celé rodiny živých, tragická s pouhou příměsí komiky, neboť hra živých na mrtvé a naopak ani nemůže být jiná. Hřbitov Staglieno, vrcholné

dílo architektů Barabiniho a Resasca, večer visí nad městem jako nebe poseté bílými hvězdami náhrobků v tajemném labyrintu tmy zaklíněné v hustém porostu hřbitovních stromů a keřů.

Nad údolím Veilino se setkává jih se severem. Jižní bílý hřbitov s neoklasicistními pomníky, na jiných hřbitovech k sobě natěsnanými kvůli stínu jako domky v italské vesnici někde na kopci, se v Janově prolíná se severským hřbitovem ve stylu anglického parku. Z pryskyřice borovic vymačkávalo jižní slunce vůni kadidla, která Václava omamovala.

Václav nejdříve procházel nejvýstavnější částí hřbitova, slabikoval italská jména zemřelých, občas narazil na jména německá, slovinská a chorvatská. To, které tam hledal, ale nenašel. Nad hroty se skláněly sochy krásných polonahých dívek. Byly zasněné. Václav se červenal, z jejich obnažených prsou a stehen rychle očima sklouzával na jména zemřelých a jejich podobizny. Slabikoval úvahy o čase živých a mrtvých, ale protože latinsky ani italsky neuměl, neměl tušení, co čte. Zdá se mu, že svým koktavým hlasem zakrývá nahotu krasavic.

Řadu mužských návštěvníků hřbitova těla nahých dívek potěšila: proč tančit tanec smrti s kostlivci někde na protestantských hřbitovech? Lepší je tisknout se k bílému, i když studenému tělu v Janově!

Věčný život vypadá všude jinak, myslel si Václav. Z domova znal myslívský hřbitov se skromnými náhrobky, s malými zahalenými anděly, s výhledem na lesklé oko hladiny rybníka v údolí pod vesnicí. Václav se potil. Z vlnění podkovovitých tvarů hřbitovní kolonády obepínající svahy kopců se mu zatočila hlava. Zavřel oči. Vlnění se uklidnilo. Postoupil k jedné kolonádě, k bílým sochám nahých andělských žen. Monotónní chlad bílých soch prolamovaly černé šmouhy. Mezi pírky andělských křídel, ve skulinách

mezi nahými ňadry, v prohlubních draperií, které zahalují klíny a obnažují boky, v jejichž vzrušujících oblinách zvítězil ženský princip nad androgynní povahou nadzemských bytostí, se jako líčidlo nevěstek nebo špína mezi prsty na nohou usazoval černý prach.

V poledne středozevního dne si Václav připadal jako v kině, v němž promítají film v černobílém ladění snímků fotografa Krátkého. V ostrém slunci z bílých ligurských náhrobků vyublávaly dehtově černé skvrny v rychlém rytmu dobře nasycené sodové vody. Před očima se hřbitov měnil v mořskou hladinu u přístavu, v jejíž dehtové kompaktnosti se odrážela bledost měsíčního světla.

Hladina a hřbitov se zakymácely. Josefovu staršímu bratrovi se na janovském hřbitově udělalo špatně, poprvé se projevila jeho srdeční vada. Myslel si, že umře. Dýchal s obtížemi, na prsou cítil bodavou bolest. Nemohl se nadechnout. Nebo vydechnout? Sedl si na náhrobek. Nedokázal odhadnout, jak tam seděl dlouho. Tlak na prsou ustoupil, ale dýchání se zlepšilo jen zvolna. Projde se a nevolnost ho přejde.

Rozpršelo se. Voda se valila po hřbitovních cestičkách. Promoklý Václav se schoval na nejbližší kolonádě. Déšť vzduch nevyčistil, dusno nepolevilo. Bolest na prsou se vrátila s novou intenzitou. Ztrácel vědomí. Konečně zjistil, že se nemůže nadechnout, na jeho prsou ležela obrovská tíže, jako by na nich někdo klečel. Vydrží tu strašnou bolest? On, obyčejnej chlap, vyučenej jemnej mechanik. Václav, který skončí jako tramvaják v Praze, cítil to sevření nebe a té zvláštní nekropole Staglieno, tolik typické pro Janov a pro verše básníků, kteří v přístavním městě pobývají. Ale on nebyl básník, a tak měl jen strach, že umře sám v cizí zemi.

Bolest na prsou a strach ze smrti mu vhněly do vědomí obraz, na kterém se ze zataženého nebe odlupují kapky deště hřmotné

jako kus utrženého plechu plápolajícího ve větru na střeše domu. Kapky s plechovými hlasy dopadají na něj, na Václava. Uvědomuje si jejich váhu, která mu nedovoluje se nadechnout.

Ale neumřel, přemohl závaží na prsou a konečně začal klidně dýchat. Vzduch se ochladil. Kapkám deště se vrátil jejich hlas. Z oblohy nad přístavem sjelo několik blesků. Václavovi se po celém těle rozlil vítězný pocit. Zachvátila ho dobrá nálada nemocných lidí, kteří se náhle zbaví úporné bolesti nebo pocitu, že cesta do plic se definitivně uzavřela. Nevypadá takhle zázrak? O kolik přichází zdravý člověk, který si tohle malé zmrtvýchvstání nikdy neprožije. A jednou umře, definitivně.

Do přístavu se vracel tramvaj. V průhledech mezi domy se zvolna přibližovala houština stěžňů, ráhen, stožárů, lan a skasaných plachet nad kotvícími loděmi, kterou zachytil fotograf Krátký a jež se v mírném větru kymácela jako vršky smrků Kakovského lesa. Euforie po přečkaném záchvatu se Václava stále držela.

Na jídlo si pak nějaký čas přivydělával na hřbitově Staglieno. Obcházel hřbitov s kýblem a hadrem. Omýval zaprášené sochy andělů, Kristů i nahých dívek. Dotýkal se pevných kamenných nader a pozůstalí mu za to ještě dali pár lir. Musel si dávat pozor, aby ho nezahlédl někdo ze správy hřbitova. Nocoval na hromadě starých lan u přístavu. Měl štěstí, že ho tam nenašla policie. Od moře táhl chlad. Ráno a večer ujedl ze skromných zásob, které pořizoval za hřbitovní výdělky.

Nevolnost se už nevrátila. Povznesená nálada zázračně uzdravených lidí způsobila, že se začal chystat na cestu za oceán. Napadlo ho, že by se domů mohl vrátit jako Amerikán. Tak se v Nepomuku a okolí totiž říkalo těm, kteří v Americe zbohatli. Hostinský z myslivské hospody U Radosti se vypravil na jarmark do Nepomuku, opil se a kamarád ho přesvědčil, aby s ním jel do Ameriky. Kamarád

se domů vrátil už z Hamburku. Hostinský se dostal do Chicaga a dělal šoféra šéfovi gangsterů, aspoň to později vykládal štamgastům U Radosti, ale nikdo mu nevěřil. Šéf gangsterů si ho oblíbil. Hostinský ho vozil po Chicagu a v autě čekal, až si zaměstnavatel vyřídí své záležitosti. Někdy celý týden nespal. Jednou šéfa vyzvedl v restauraci se skleněnou podlahou nad vodní nádrží s mořskými rybami. Skleněná podlaha ho nadchla. Domů, k ženě a třem dětem, se vrátil po deseti letech. Ve své hospodě U Radosti, kterou manželka s pomocí jeho amerických příspěvků udržela, nechal udělat skleněnou podlahu. Pod sklo položil koberec s perským vzorem. Na vodní nádrž si netroufl. Vybuduje ji později. Nakonec kvůli skleněné podlaze zkrachoval. Zpočátku byla hospoda plná, jenže hostů ubývalo. Místo aby jim obsluha roznášela pivo, kořalku a špekáčky z přeštických černostrakatých vepřů, hlídala, aby opilci moc nedupali. Nejvíce se o klenot své hospody U Radosti hostinský strachoval při tancovačkách. Tanec a křehká podlaha nejdou dohromady. Sklo praskalo a tanečníci si za jedinou noc na skleněném parketu prošoupali podrážky. Taneční páry se na průhledné podlaze smekaly víc než v obyčejném lokále. A když náhodou upadli nebo se chlapi porvali a házeli po sobě púllitry, rozbili přitom aspoň jednu tabuli, z nichž byla podlaha sestavená, a museli zaplatit mastnou pokutu. Nakonec do skleněné hospody nikdo nechodil.

Václav obcházel zaoceánské parníky a výmluvnými gesty zjišťoval, jestli by ho nezaměstnali. Po několika týdnech gestikulování se mu povedlo nalodit a vyplout k americkým břehům. Na cestě se staral o zvířata. Na lodích, které vyplouvaly z Janova, nebyly žádné lednice. S lidmi nastupoval živý dobytek a drůbež. Nakládalo se krmení pro zvířata. Zvířata řezník postupně zabíjel a cestující maso během cesty konzumovali. Václav jako venkovan se o zvířata uměl postarat. Na ostrově Ellis Island před New Yorkem,

kde byla centrální registrace přistěhovalců, měl štěstí. Lékařskou kontrolou prošel bez problémů. Pro americké lékaře byly nejdůležitější zdravé oči. Nejvíce se obávali trachomu, kdo měl jen trochu zarudlé oči, vracel se do Evropy. Imigrant musel mít rovná záda a nesměl trpět dýchavičností. Václav neuměl anglicky, ale odhadl správné odpovědi na otázky, jestli není anarchista, neuznává polygamií nebo nemá za sebou pobyt ve vězení.

Janov si Václav později vybavoval jako noční oblohu stěsnanou mezi domy a skály, která visí jako závaží nad ranním oparem stoupajícím z mořské hladiny a bílým hřbitovem, kde málem umřel. Z Ameriky se vrátil už za rok. Chodil po New Yorku, potkával černochoy nebo Židy s pejzy a velkými klobouky. Styděl se na ně podívat stejně jako na nahé dívčí sochy ze hřbitova Staglieno, jejichž ňadra, boky a draperie na klínech umýval se zavřenýma očima. Pořádnou práci v New Yorku nikdy nesehnal. Myl nádobí v hospodách, pracoval v prádelně, přidával zedníkům na stavbách jako v Drážďanech. V parcích našel pár červených muchomůrek *Amanita muscaria*. V časech prohibice jde na odbyt každá omamná látka. Vyhladovělí konzumenti nezkoumají, jestli je nebezpečná. Důležitá je její schopnost dostat vás z tohoto světa. Kousky muchomůrky prodával v malých papírových kornoutech. Z kornoutu jste si houbu nasypali do pusy a bez kousání spolkli. Takhle nějak to zkoušeli s kluky v Polánce. Kluci se motali, smáli se jako šílenci a žádný z nich si nebyl jist, jestli se mu nohy opravdu podlamují a jestli kamarádi tu povznesenou náladu jen nepředstírají.

Při namáhavější práci se zadýchával a bolelo ho na prsou. Za celý rok se naučil jen pár anglických slovíček, většinou to byla slova, která znal i německy. V New Yorku si připadal jako ve snu. Všichni ti lidé, jež každý den potkával nebo se kterými pracoval, se mu zdáli neskuteční. Když ho někdo náhodou zastavil, aby se pře-

ptal na směr cesty nebo aby zjistil, kolik je hodin, Václav pokrčil rameny a utekl. Přespával v noclehárnách. Ušetřil si na zpáteční cestu. Domů cestoval přes Hamburk.

Franz Kafka doporučoval nemocnému příteli sanatorium dr. Ernsta Pegli u Janova. *Pobyt v Janově má tu výhodu, že jste na jihu a přitom nemusíte opustit město. Do sanatoria z města dojedete tramvají. Rozhodně jedte do Janova. Chorob je třeba zbavovat se krásným způsobem, když už tedy nás postihne to neštěstí.*

V zimě roku 1921 se Kafka chystal do Nervi, dopředu si představoval hučení moře. Brodovi z Tatranských Matliarů psal, že zdejší potoky a stromy kolem hučí jako moře.

Smrt souchotináře s mramorovou pletí a očima rozzářenýma horečkou je stejně krásná jako sochy nahých dívek s andělskými křídly na hřbitově Staglieno, jejichž bledost ve výklencích hřbitovních kolonád prozařuje vrstvou černého prachu.

Někdy se mi zdá, že se mozek a plíce dorozuměly bez mého vědomí. Neustále hledám pro nemoc vysvětlení, neboť sám jsem ji přece neuháněl. Je to podivná, řeckně propůjčená nemoc, docela jiná než všechny, se kterými jsem si dosud něco začal. Tak jako by řekl šťastný zamilovaný: Všechno byl doposud jen klam, miluji teprve nyní.

68. KAPITOLA

Náhrobky na židovském hřbitově v Blovicích se vsuvkou o paní Ráchové

V roce, kdy se Jaroslav narodil, připomíná ruzyňská věznice tvůrčí dílnu. Z produkce velko filmu tam nic nechybí. Mocní objednatelé, oblíbená kliše, spisovatelé příběhů, herci a nadšené publikum. Zpočátku se vyšetřovatelé učí vytvářet výslechové protokoly podle sovětského vzoru. Nejenže se vyšetřovaní dopředu učí svá přiznání nazpaměť, ale po výslechu s nimi nejsou seznámeni. Vyšetřovatelé je předloží svému bezprostřednímu veliteli, ten je posoudí, jestli opravdu naplňují předem domluvený záměr. Pokud veliteli připadá, že tomu tak není anebo že původní záměr je možné ještě vylepšit, postará se o to. Pak protokol přeloží překladatelé do ruštiny, aby ho mohli posoudit sověští poradci. Sověští poradci studují a upravují výslechové protokoly v dědečkově ruzyňské vilce, v níž také bydlí, neboť dědečka s rodinou vystěhovaly úřady za policejního dozoru do jejich bývalého bytu v Ječné 28.

Vsuvka o paní Ráchové

Jaroslavova sestra Zita si vzpomíná na kráter po letecké bombě, která dopadla na dvůr domu v Ječné číslo 28 měsíc před jejím narozením. Vybavuje si velkou zahradu za domem, na které ji Josef vyfotil s kočárkem smontovaným z dílů sestřeleného letadla (nebo letadel?), na šaty ušité z padáků, na babiččin byt v suterénu s okny

způli pod úrovní země, na společné záchody a kohoutek s výlevkou na pavlači. Před válkou v domě působila „pavlačová pospolitost“, lidé tam o sobě věděli. V domě tehdy žilo hodně židovských nájemníků: Susa Rosenová se svými dcerami Brody, Tylou a Feindl, které se živily jako švadleny (transport 24. 2. 1943), vdova Berta Frejchelová (17. 2. 1943 transport do Ravensbrücku), Josef Karpeles, zástupce, a Anna rozená Weisssová (21. 3. 1938 – 18. 4. 1939), nosič zboží Josef Doktor (transport 1941), Blanka Rubínová (transport 4. 5. 1942), Pavla Reinerová (transport 5. 5. 1942) a Ella Löwenbeinová (transport 2. 9. 1942); všechny tři byly soukromnice. Malá Zita navštěvovala v prvním patře paní Ráchovou (nejspíše Susu Rosenovou, která si po návratu z Osvětimi buď změnila jméno, nebo Zita jméno Rosenová popletla). V pěkném slunném bytě ji s úsměvem vítala bělovlasá paní. Uvařila čaj a pak si s dívkou, která před několika dny prodělala těžkou spálu, prohlížela album s fotografiemi svých tří dcer a židovských dětí z Ječné 28, které zahynuly v koncentračních táborech. Zita pila čaj z rokokového šálku, který paní Ráchová vyndala ze skleníku plného hrníčků a porcelánových figurek. Hrníčky a figurky jí za války schovávala Růžena. Posadila ji do houpacího křesla a holčičce se zdálo, že ty zástupy porcelánových figurek se nepatrně hýbou. Řekla si, že panáčci mají asi strach, že si toho jejich pohybu někdo všimne, a raději se dívala jinam. Paní Ráchová voněla stejně jako její byt, ve kterém Božena Němcová začala psát *Babičku*, zvláštní směsí levandule a naftalínu.

Měla mě ráda, dodnes cítím tu zvláštní vůni, řekla Zita Jaroslavovi.

Náhrobky na židovském hřbitově v Blovicích (dokončení)

Podle poznámek poradců vyšetřovatelé upravují českou verzi protokolu a teprve tu dostane vyšetřovaný k přečtení a podpisu. Nalézají tam nejen jiné znění odpovědí, ale i otázky, které mu nebyly položeny. I na tyto nepoložené otázky vyslychaní odpovídají. Vyšetřovaný si má uvědomit, kolik lidí se jeho případem ve dne v noci zabývá. A že tudíž může dojít k dalším vylepšením výsledkového protokolu. Nesouhlasí-li vězeň s novými formulacemi o podobě jeho viny, nemůže očekávat zlepšení podmínek pobytu ve vězení. Ano, hledání výsledné podoby protokolu je náročné. Vězni se zdráhají přistoupit na odvážná a jednoznačná řešení své viny. Jednotlivé verze protokolů studuje Klement Gottwald, všeobecně považovaný za hlavního editora. Do procesu s Rudolfem Slánským, „Velkým metařem“, vyšetřovatelé o této Gottwaldově roli nepochybovali. Sovětští poradci prosazovali, aby vyšetřovatelé už ve výsledkových protokolech uváděli, že vyšetřovaný je Žid. A i když po krátkém dohadování v ruzyňské vilce přistoupili na kompromisní termín židovská národnost, vyšetřování se zadrhlo. Židovští vězni odmítali podepisovat i takové protokoly. Editor Gottwald se rozhodl od těchto výrazů upustit. Poradci se znovu pokusili prosadit označení Žid do obžalovacího spisu, avšak hrozilo nebezpečí, že někteří obžalovaní při přelíčení vypoví poslušnost a budou si mluvit, co je napadne. Gottwald prosadil další kompromis, v protokolech se u jména připisuje poznámka: židovského původu. Hlavní editor nabývá přesvědčení, že procesy ovládl. Uniká mu, že poradci dohadováním o židovské národnosti zastírají svůj největší zájem, a tím je stupňování tlaku na zvýšení nepravděpodobnosti příběhu. Obvyklý trik totalitních režimů:

ponížit veřejnost přijetím zcela nesmyslné verze příběhu. Z veřejnosti se stane spoluviník. Nemůže už jen tak vycouvat ven. Čím větší pitomosti je veřejnost ochotna uvěřit, tím silněji si svou vinu uvědomuje a o to zuřivěji reaguje. Pro všechny obžalované žádá bez výjimky trest smrti.

O tom, jestli se z obviněného stane agent imperialismu, agent gestapa nebo agent světového sionismu, rozhodují oni, sovětské poradci vyslaní Stalinem, dramaturgové procesu. Stačí nějaký nepodstatný detail, který rozhodne o všem. Musí to být jednoduché a průzračné. Spolupracovník Rockefellera, Rothschilda nebo Duponta? To zní hodně nepravděpodobně. A to je ono. To se Stalinovi líbí. Stalin nevěří nikomu. Ale na někoho se vždy na čas spolehnout musí, před cizinci dává přednost svým lidem.

V procesu s „Velkým metařem“ Gottwald konečně pochopil, že jeho role v celé věci je podřadná. Pokyn k zatčení Slánského přišel od Stalina. V Moskvě měli dopis, který žádal „Velkého metaře“, aby některým podezřelým lidem pomohl z Československa emigrovat. Slánský o existenci dopisu ani nevěděl, nikdy mu nebyl doručen. Netušil, že je považován za „Velkého metaře“, jenž umí zametat podružné události a osudy do zapomnění. Ostatně byl židovského původu. Nikdo zatím neodhalil, kdo je autorem toho dopisu. Česká exilová rozvědka? StB? Nebo KGB? „Velkého metaře“ zatkli v listopadu 1951. Jaroslavovi bylo osm měsíců. Gottwald dostal strach. I on může přijít na řadu.

Slánský dostal varování, že mu hrozí uvěznění a proces, nabíдели mu možnost odchodu do emigrace, dopis přinesl agent-chodec Rudolf Nevečeřal, který původně pracoval pro zpravodajskou službu československé emigrace. Převerbovali ho, působil pak jako dvojitý agent. A u dvojitého agenta si nikdy nemůže být žádná strana úplně jista.

No prosím, já to řeknu, jak to chcete, ale tak to nebylo, říkal na konci vyšetřování „Velký metař“. Byl v dobré náladě, často se ptal, jestli s jeho výpovědí jsou všichni spokojeni. Vzpomínal na dětství, na svého otce, majitele koloniálu na Blovicku, který po synovi chtěl, aby o židovských svátcích roznášel po vesnici macesy. Jako budoucímu revolucionáři se do toho Slánskému moc nechtělo. Ubývalo záchvatů zuřivosti, kterým propadal, když ho přesvědčovali ve stylu toho nejnepravděpodobnějšího scénáře, že chtěl otrávit Gottwalda a že ve slovenských horách při ústupu účastníkú Slovenského národního povstání zavraždil Jana Švermu.

Žalobci hledali důkaz, že pochází ze staré židovské rodiny Salzmannů. Agenti prohledávali matriky, vyslychali davy lidí, kteří znali jeho rodiče a prarodiče, aby zjistili, kdy si „Velký metař“ nebo některý z jeho předků nechal změnit jméno ze Salzmannna na Slánský. Procházeli v té záležitosti staré židovské hřbitovy po celé Evropě. Prohlíželi pomníky na hřbitovech, kde byli „Metařovi“ příbuzní pohřbeni, ale žádného Salzmannna ne a ne objevit. Jeden pradědek Rudolfa Slánského přišel do Čech z Polska a jmenoval se Slánski. Ano, „Velký metař“ je tím nejchytřejším a nejtrpělivějším Židem, který dělnické hnutí hodlal zničit. Několikrát jeli na židovský hřbitov do Blovic, kde byli pohřbeni „Metařovi“ předkové. Dokonce povolali archeology, aby na hřbitově kopalí a našli náhrobek se jménem Salzmann. Nevykopali nic. Kde se najednou vzala ta vášň pro pravdu? Mohli přece náhrobek zfalšovat. V kontextu vykonstruovaných procesů by to nikoho nepřekvapilo.

Vášň vyšetřovatelů pro evropské židovské hřbitovy předjímal zájem některých Čechů, kteří se po osmašedesátém chystali emigrovat a pečlivě sledovali titulky amerických filmů. Hledali v nich své jmenovce, ke kterým by se v emigraci mohli alespoň zpočátku hlásit.

Vyšetřovatelé a samozřejmě ani Václav, který prohlížel náhrobky na janovském hřbitově Staglieno, neznali výrok islámského učenice Ibn Jama'a, že čtení nápisů na hrobech oslabuje paměť.

Po návratu do vilky našel dědeček v roce 1953 v domě papíry s poznámkami v azbuce. Dlouho přemýšlel, co s nimi má udělat. Měl by je odnést do věznice? Ale co když si budou myslet, že si je přečetl a může odhalit nějaká tajemství vyšetřovatelů? Neuvěří mu, že rusky neumí. Papíry popsané azbukou spálil.

69. KAPITOLA

Z protektorátu do Afriky

Východiskem pro Josefovou africkou anabázi, pokud se mu tedy podařilo uprchnout z Hamburku s Karlem Koukolíkem a zavrhneme-li cestu přes Palestinu a Marseille, byl Liverpool.

V amerických přístavech se v doprovodu vojenských kapel nejdříve nalodovali vojáci s minimální výškou 152 cm, váhou nad 47 kg a s nejméně 12 zuby v ústech. V Liverpoolu ohledně nalodování na parník *Copa Cabana* belgické společnosti Congo směr Point Noire v Africe žádný plán neexistoval. Josef přišel na palubu s batohem, ve kterém měl rezervní prádlo, polobotky, svetr, triko a kartáček na zuby. Se stejnou výbavou na palubu nastoupili další uprchlíci z Evropy. Do podpalubí parní lodi putovaly sudy s mazutem, přesně odměřeným na cestu. Další náklad by loď stejně poslal ke dnu.

S lodí se čtyřmi kulomety na palubě a jedním dělem na zádi by si smečka německých ponorek pohrála jako kočka s myší. V noci konvoj britských lodí, jehož součástí byla *Copa Cabana*, vyplul severozápadním směrem. Na irském pobřeží s blikajícími majáky prosvěcovaly světlomety mraky a hledaly v jejich útrobách nepřátelská letadla. Josefův žaludek si na moře zvykl třetí den. Konvoj zamířil k jihu. Jeho cestu křižovali delfíni. Venkovní teplota zvolna stoupala, teplo prosakovalo do nitra lodi.

Opálová barva moře. Nebe s mraky bílými jako plíseň v nevětraném sklepě. Lodě se sunou kupředu v nehybné sestavě. Jediné vzrušení na palubě: obilní moli v chlebě. Kapitán tvrdí, že to jsou křupavé rozinky. Maso okupují červi. Na lodi to bez molů a červů nejde, řekl kapitán.

Vítr od východu žene ke konvoji zvláštní pach poskládaný z několika vůní. Josefovi ta kombinace vůní připadá jako závan vzduchu z prudce otevřeného skleníku. Je to vůně Afriky, tvrdí znalci na lodi. Tématem hovorů se stávají mladé černošky.

Válka se na mořské hladině ohlásila neurčitým smetím jakoby vyplaveným z půdy starého domu a spoustou mrtvých ryb, které zabil výbuch. Někde blízko prý torpédo z německé ponorky potopilo anglickou loď. Mrtvá těla námořníků na hladině nikdo nezahlédl, naštěstí.

Konečně kopce v dálce. Loď se blíží k opevněnému poloostrovu s majákem a palmovým hájem. Lidem na lodi se zdá, že ohromné stromy rostou přímo z vody a nejvyšší kopec poloostrova zježený palmami se zvedá hned z pláže. Mezi stromy se lesknou kanony. K lodi kotvící v zátoce připlouvají domorodci na úzkých dlouhých člunech s plachtami. Za šest pencí koupíte dvanáct banánů nebo jeden ananas nebo dva kokosové ořechy. Banány jsou nezralé, ananas je sladký a šťavnatý. Pletené proutěné košíčky, sandály a kůže z antilopy domorodci nabízejí za pohyblivé ceny. Opička je za triko, svetr a polobotky.

Freetown, hlavní město Sierry Leone. Přístav Takoradi v anglické Gold Coast Colony s radiostanicí v palmovém háji.

Na rovníku mazáci potírají nahé novokřtěnce jakýmsi sladkým lepidlem. Novokřtěnec Josef vypije skleničku mořské vody a pak proleze dlouhým plátěným válcem, přičemž z obou stran na něj mazáci stříkají vodu z hadic a smějí se. Mokrý, sladko-slaně ulepený Josef dostane certifikát o křtu.

Point Noire. Četa domorodých vojáků vzdává posádce lodi vojenské pocty. Češi zadržují smích, čímž zakrývají úlek z podivné přízračnosti uvítacího ceremonálu. Uniformy domorodých vojáků se podobají úborům dobrovolných hasičů z Polánky. Ve čtrnáct

hodin odjíždějí vojáci z lodi speciálním vlakem do Brazzavillu. Vagony prochází bílý obchodník, francouzsky nabízí tabletky Dagénole za třicet sedm franků. Prý jsou dobré na kapavku, příjici, kurděje i rýmu a hlavně na suchý dávivý kašel...

Leopoldville v Belgickém Kongu. Žije tu dvanáct krajanů-batovců pod vedením pana Tomšeje. Od obsazení republiky vybudovali v Leopoldvillu nový podnik. Josef si tam chce koupit pár žlutých polobotek, krajané žádají jen „podkarpatoruské libry“, jinou měnu odmítají.

Plavíme se po řece Kongo, voda je po deštích kalná. Řečiště se často zužuje a proud je v těch místech pořádně silný. Motor naší loď Reine Astride pohánějící lopatkové kolo na zádi příšerně kvílí a připadá mi, že každou chvíli vybuchne. Lopatky parníku se s obrovským apetitem zatínají do hnědého proudu a rozstříkují kolem sebe bílou pěnu. Nejde mi do hlavy, že ta loď vypadající jako tříposchodovej barák z plechu, vyrvanej ze základů někde na periferii belgického města, vůbec plave. V Africe fyzikální zákonitosti fungují jinak.

Dno Konga se pohybuje, dolů k moři proud řeky žene naplaveniny, který se někdy vynořej na hladinu. Proto je na Kongu vyloučený řídit loď v noci, ani při úplňku neprokličkuješ mezi nástrahama. Budem kotvit u domorodý vesnice, parník ještě přivážeme ke stromu, pro jistotu, řekl kormidelník.

Přicházej desítky polonahejch nosičů dřeva, topiva pro naši loď. Každý černoch nese jedno poleno, hodí ho do lodi a odejde. Obřadně odtančí. Lesknou se potem a mlčej. Těch polen by mohli najednou vzít aspoň pět.

Ústí řeky Kwa u velké osady Kwamouth. Řeka se rozlejšvá do krajiny. Cestu, kudy má parník plout, označujou červený bóje.

Jinak bysme v tý spoustě ostrůvků zabloudili. Poprvý v životě vidím krokodýla. Třímetrovej exemplář se vynořil u jednoho ostrůvku.

V přístavním městečku Bolobo žije několik bělochů. Oženili se s černoškama a maj s nima děti. Domorodci přinášej svý zboží: smradlavýho kozla, obrovskýho sumce, vypelichaný slepice a ovoce, který neznáme. Jenže zapomněli na dřevo, a tak jsme hned vypluli, abysme to ještě za světla stihli k dalšímu skladu se dřevem.

U osady Irebu na soutoku řeky Oubangi a Konga jsme potkali devět vlečnejch lodí taženejch remorkérem Kalina. Byl to jedinej remorkér na řece Kongo a pojmenovali ho po Čechovi, bývalým c. k. hejtmanovi, kterej opustil císaře pána a sloužil belgickému králi Leopoldovi. Hejtman Kalina se nešťastnou náhodou utopil v Kongu.

Měníme loď, parník Ondurman nás dopraví až do Chartúmu. Ondurmana proti proudu tlačí zvláštní seskupení. Čtyři lodě ho jistěj zezadu a čtyři lodě ho táhnou napředku. Konvoj devíti lodí se sune po řece jako ohromnej vodní pavouk. Vodní pavouk poskládaněj z lodí v duchu Arcimboldovejch obrazů do podoby ducha řeky Kongo naráží na písčiny a na břehy, jako by je chtěl ohmatat, ujistit se, že jsou skutečný. Prohmatává se proti proudu řeky do nitra světadílu.

Richard Zdráhal, další účastník Josefový plavby na Ondurmanovi, si ve svých afrických vzpomínkách podobu vodního pavouka vybavuje trochu jinak: *Skládal se ze tří lodí. Uprostřed byl vlastní parník s velkými hnacími koly po obou stranách. K němu byla z každé strany přivázaná nárazníková loď naložená topivem. V prvním poschodí byly kabiny pro cestující. Jídlna se nacházela na střední lodi.*

Před Coquihatvillem jsme zase překročili rovník, tentokrát z jihu na sever. Loď jsme opustili u Stanleyvillu, malého provinčního městečka uprostřed Afriky. Kongo se tam stáčí na jih, my jsme se potřebovali dostat na sever. Stanleyville s jedním bulvárem, několika restauracema a biografama nebylo o moc větší než Nepomuk. Po bulváru jezdilo sem a tam deset aut nejnovějších světových značek. Široko daleko tady nenajdete jinou silnici, po který by mohly jezdit auta. Mezi těma autama se po bulváru procházeli náčelníci domorodejch kmenů. Byli bosí a nesli si s sebou oštěpy a štíty.

V restauraci s vrtulí u stropu na ochlazení vzduchu zdejší starousedlík z Čech vyprávěl lovecký historky: v Africe jdou všechny zvířata po vás, jsou zlý a napadají lovce a vy máte co dělat, abyste se mauserovkou ráže 10,35 ubránili. To není jak v našem lese, kde před váma všechno uteče. Prý zachránil černošku, kterou unesl gorilí samec, napálil do něj sedm kulí...

Odjíždíme auty přes Avukuli do Nia Nia a potom do Djuby na Nilu. Silnice je na africký poměry slušná, řeky překonáváme na pontonech. Pralesy střídá savana, vysoká tráva a lesíky. Některý úseky cesty jsou uzavřeny závorou, musíme vyplnit žádost, abysme mohli projet. Nedaleko se nalézají zlaté doly. Do Djuby, malý vesnice s říčním přístavem a jednou rotou černejch vojáků, jsme se dostali v pět odpoledne. Horko palčivější než v Brazzavillu. Před vysokým sluncem neutečete. Nejméně padesát stupňů ve stínu. Takhle asi vypadá peklo, řekl jsem si, se sluníčkem vysoko nahoře a dole bez vrtule na ochlazení.

Černoši v Djubě mají větší luky než lidi v okolí Nia Nia a jsou urostlejší než Afričani z pralesa. I jejich kopí jsou delší. Policisti v uniformách nosej u pasu pendreky a na zádech luky s šípama. Bez tradiční výzbroje by byli leda tak pro legraci. Zaprášená kukuřice na malejch políčkách působí unaveně.

Poslední noc před Djubou jsme v jedny vesnici tancovali až do rána. Žádný evropský tance. Obličej jsme si pomazali barevnejma hlinkama.

Na súdánský hranici chtěj průkaz o očkování proti žlutý zimnici. Přes řeky se dostáváme na vorech, na který najíždí naše auto za sborovýho zpěvu černejch vorařů. Jejich hlasy zněj velmi krásně, téměř velebně.

Za súdánskou hranicí jsme dosáhli Nilu. Čekal tam na nás parník se dvěma nárazníkovejma loděma. Nil je na horním toku hodně úzkej a plnej zákrutů. Kormidelník v zatáčkách štouchl nárazníkovou lodí do břehu, loď se odrazila a vytočila náš parník do žádoucího směru. Naše tři lodě do sebe s velkým rámusem narážely, dunělo v nich jako v prázdných sudech, trhaly se lana a lámala zábradlí. Z břehu se ozýval křik domorodců, povzbuzovali nás jako na fotbalovém zápase. Někdy se nárazníková loď zavrtila do písčité mělčiny, prostřední parník pak dával zpáteční páru a couval. Couvání domorodce přivádělo do zběsilýho varu. Nepříjemný a prudký nárazy porážely každýho, kdo neuměl to prudký poskakování vyrovnat nebo se nepřivázał. Cestující, který se jen váleli po palubě a nespádli do proudu řeky, se radovali, že maj z pekla štěstí. Někdy loď zastavilo stádo hrochů. Kormidelník je zaháněl lodní píšťalou. Zkušený cestovatelé mě varovali: hroši jsou pěkný prevítí, maj na svědomí mnohem víc lidí než krokodýli.

Z parníku jsem pozoroval nahý černochoy na břehu. Tak ohromný přirození jsem ještě nikdy neviděl. Jejich dlouhý nohy hubený jak tyčky z plaňkovýho plotu v poměru k tělu působí jako chůdy. Kouřej dýmky ještě delší než jejich přirození. Ženský s velkejma náušnicema se balej do hnědý plachtoviny. Jsou ostríhaný dohola a hlavu si potíraj červenou hlinkou. Na červený hlavě jim rašej vlasy jak srst ostríhaný ovci. Viděl jsem to v dalekohledu.

Na březích zarostlejších vysokou trávou a osamocenejma stromama sledujeme hrochy a stáda slonů a antilop. Z říční hladiny se zvedají hejna ptáků. Kapitán nám dovoluje střílet po vodních hadech a krokodýlech. U břehu se válejí obrovské kusy, desetimetrové. Střílet se nesmí v době siesty, od dvanácti do čtrnácti hodin. Jinak se střelba ozývala ze všech koutů lodi. Každý si hledal místo, aby krokodýla složil na první ránu. Nejlepší na krokodýly je italská vojenská puška ráže 6,35. Skoro nikdy střelený krokodýl nezůstal ležet na místě. Zraněný vklouzl do vody, kde nejspíš pošel. Já jsem se trefoval jen do stromů.

Krokodýli se tu prý přemnožili. Před časem totiž přestala být krokodýlí kůže módním artiklem a domorodci kvůli malému odbytu přestali krokodýly lovit. Během války se obchod s krokodýlí kůží zadrhl úplně. Když vás krokodýl chytí za nohu, pustí vás, jen ho musíte kopnout druhou. Špatný je, když vás současně chytí dvě krokodýly, každá za jednu nohu.

Postupně se Nil rozšiřuje, zvířata a ptáků ubývá. Střelci z nedostatku krokodýlů střílejí do plovoucích lahví a plechovek.

Náčelník železniční stanice v Chartúmu, anglický seržant, nám vysvětluje, že v cestě budeme pokračovat až v sobotu... Jedeme do Grand Hotelu Gordon. V hotelu taky chtějí vidět potvrzení o očkování proti žluté zimnici. Mám drachmy. Kupuju lvy ze slonoviny, arabský stříbrný náramky pro manželku Zitu, dervišovskou dýku... Dusno jako ve skleníku. Na slunci dosahuje teplota sedmdesáti stupňů Celsia.

Manželka pana Blažka z Baťovy prodejny umírá na spavou nemoc. Dlouhý týden nemohla usnout, potom vyčerpáním upadla do polobdělého stavu a přestala vnímat okolí.

V Atbaře jsme přestoupili na vlak do Káhiry. Expres byl sestavený z Pullmanových vozů, což se hodí na dlouhou cestu pouští. Okna natřeli temně modrou barvou, která tlumí ostrý slunce. Nekonečné plochy nažloutlého písku Núbijské pouště.

Víte, jak se pozná člověk ze severu? Líbí se mu poušť, žertuje arabskej průvodčí. Vlak se blíží k horám a hladině ohromného jezera. Ale nikdy tam nedojede. Poněvadž tak to s fatou morgánou dopadne vždycky.

Ve Vádí Haifa přestupujeme.

Probouzím se v pět hodin ráno, za modrým sklem okna kupé běží poušť. Písek, keříky v barvě špinavého písku, občas zaprášená palma, kamení, telegrafní sloupy. Na každým dvoustým telegrafním sloupu sedí sup. Domky z kamene a hlíny s plochou střechou jako kostka. Vyschlý řečiště, z okna na chodbě jsem zahlídl Nil a prvního velblouda. Pak jen písek a kamení a třináct telegrafních tyčí na jeden kilometr. Supů přibývá. Každých padesát kilometrů stanice beze jména, žádný domy podle evropských představ, ale chatrče bez oken skoro celý zavátý pískem.

Na hranicích Súdánu a Egypta chtěj, abysme podepsali prohlášení, že nevezem zbraně, surový kůže, sloní kly, nezpracovaný zlato a omamný jedy. Egyptskej úředník nechce pochopit, že jedeme do války, a ta nejde dělat slunečníkem.

Za tmavě modrými okny Núbijská poušť, pak Luxor. V první třídě neteče voda, na záchodě není papír, všude špína... S hodinovým zpožděním konečně Káhira.

Ubytoval jsem v hotelu de Paris s restaurantem Au petit coin de France pana Germaina. Po pokoji běhají švábi, který se živě nesnesitelným dusnem.

Jaroslavův sen o Josefovi, Železná Ruda 25. ledna 2008

Padesátiletý Jaroslav se setká s Josefem, mladým, elegantně oblečeným švihákem v černých šatech ze začátku čtyřicátých let,

bílé košili s červenohnědou kravatou, v béžových baťovských polobotkách pletených z kožených proužků a v klobouku se širokou kreprou stejné barvy jako polobotky. Jeho sako je nejmíň o číslo větší. Sundává si klobouk, rukou si uhlazuje bezvadný účes: tmavé vlasy sčesané dozadu. Určitě používá brilantinu. Ve snu si Jaroslav vzpomněl na límec Josefovy košile zapadaný lupy. Lupy Josefa trápily v době, kdy pracoval jako frézař v Tatře. V tomhle snu lupy ve vlasech nemá. Chová se v něm jako filmový herec, když ho na ulici poznají fanoušci. Užívá si popularitu. Podobá se Robertovi De Niro. Sen se odehrává v africkém městě někde poblíž rovníku. Jaroslavovi se špatně dýchá. Vadí mu velká vlhkost vzduchu. Josef ho zve do hospody na večeri. Sedají si do proutěných křesílek. Snad si neroztrhneme kalhoty, řekne Jaroslav. Nad jejich hlavami se točí vrtule větráku z Grandu na kolínském náměstí. Josef vytahuje z černé koženkové diplomatky lahev. Je to stejná taška, kterou drží na fotografii Vladimíra Lammera vysoký štíhlý úředník v šustáku z kšeftu na Mariahilferstrasse ve Vídni, kde v šedesátých letech prodávali zboží za české koruny. Úředník z Lammerovy fotografie překvapeně a bezmocně sleduje kolonu ruských tanků na Václavském náměstí 21. srpna 1968. Tanky mu přehradily cestu do práce. Lahev z koženkové tašky má výraznou žlutou etiketu s drobným černým písmem, které se nedá přečíst. Josef volá na číšníka, aby přinesl dvě skleničky. Číšník se chová komisišně. Chce, aby si objednali jejich pití, pak přinese skleničky. Trvá na tom. Josef mu odporuje. Objednal bych si, ale tuhle značku nemáte. Uhlazuje si účes. Že si neumastí ruce od brilantiny, pomyslí si syn. Strih. Jaroslav si nedokáže vybavit, jestli je nakonec číšník obsloužil, nebo jestli se napili rovnou z lahve se žlutou etiketou. Strih. Na stole jsou dvě skleničky s neurčitou tekutinou, Josefova lahev je pryč.

Otec se synem stojí u zátoky. Není zřejmé, jestli jde o mořskou nebo říční zátoku. Kotví v ní starý parník. Spíše říční než mořský. Parník je poškozený, má zlomený komín a polámané zábradlí, ale nikde žádná rez, bílá barva vydržela. Vlastně je napůl potopený. V úzké zátoce působí bílý parník velmi výrazně. Jako by bílá barva parníku překrývala tyrkysovou hladinu moře a zelenou vegetaci na břehu zátoky. K lodi se sbíhají vojáci se samopaly a reportéři s fotoaparáty. Za parníkem se vynoří Josef v potápěčském obleku. Sundá si brýle a na palubu položí harpunu. Cos tam hledal? ptá se Jaroslav. Josefův účes nezničila ani mořská voda. Muž v potápěčském oblečení zavolá na reportéry a vojáky: Co tady děláte? Jaroslav se probouzí, takže neví, jestli se ve snu střílelo nebo fotografovalo.

70. KAPITOLA

Kafkův hříbek a německé spisovatelky z Česka

Čeští houbaři jsou skoro tak dobří jako italští, řekla Erika Pedrettiová, sudetoněmecká spisovatelka z moravského Šternberku. Po válce byla odsunuta z Československa, provdala se za Rétoromána z Graubündenu a žije ve Švýcarsku u Bielského jezera.

Přírodní podmínky pro růst hub jsou v Itálii příznivější než v Čechách. V oblastech na sever od Itálie se více uplatňuje přírodní alchymie: houby se vzhledem k drsnějšímu podnebí a každoročně se měnícím teplotám a srážkám chovají svéhlavěji než v Itálii. Někdy nerostou vůbec. Na severu Itálie horské stráně s listnatými lesy obrácenými k jihu podporují bezmála pravidelný výskyt hub. Důkazem jsou spousty nasušených hub a pyramidy sklenic s naloženými hříbky v obchodech s italskými potravinami po celém světě. Houbaření pro radost Italy nebaví. Houby sbírají kvůli výdělku. Protože v Itálii, stejně jako ve Švýcarsku, platí různá omezení sběru hub, vyrážejí Italové v autobusech s mrazáky do Rakouska, kde systematicky čistí les. Na lodích s mrazicími boxy vyplouvají k břehům Skandinávie a Balkánu. Zmražené houby odvázejí k dalšímu zpracování v Itálii. V Čechách je houbaření individualistickou záležitostí, houby většinou sbírají samotáři, skoro všechny úlovky spotřebují oni sami nebo jejich příbuzní. V padesátých letech dvacátého století, kdy se rozhlasové vysílání mělo poslouchat v kolektivu, se české a moravské lesy na rozdíl od zkollektivizovaných polí a ulic staly oázou svobody jedinců

v obnošeném oděvu s houbařským košíkem a nožíkem. Možná i toto svobodné postavení lesa přispělo k posílení české houbařské vášně, která ovšem neochabuje za žádného režimu. Můžeme si klást otázku, jestli komunistický režim v padesátých letech na lesy zapomněl záměrně, nebo jestli „osvobozením“ lesa, kdy jste mohli zadarmo sbírat plodiny a zpestřit si tak jídelníček, stát vědomě trpěl enklávu odpočinku od života hlídaného přísnou stranou. Ale nic není zadarmo. Po neděli strávené s košíkem v lese se odpočinitý houbař vrátil k radostnému budování. Režim určitě dobře věděl, že od českých houbařů-individualistů příprava nějaké širší podvratné akce z lesních houštin nehrozí. Pro českou veřejnost je i po pádu komunistického režimu regulace sběru hub inspirovaná italským nebo švýcarským příkladem nepřijatelná. Zatím.

Sudetoněmecká spisovatelka z Moravy Erica Pedrettiová ve svých prózách rekonstruuje houbaření v moravském lese, vzpomíná si na vítr ve větvích vysokých stromů, na pastviny a na dědečka, který zkoumavě prohlížel lesní půdu, kapradí, lišejníky, mechy, společenství rostlin, aby odhadl, jaký druh houby tam najde:

Jak šoulá lovec, který vidí před sebou zvěř, byť by to bylo jen v představách, a myslí při tom na to, jak zvíře větří, a sleduje směr větru, polohu slunce, ne jako alpinisté, kteří před sebou vidí cíl, nepřitahuje nás žádný vrchol ani cesta na určité místo.

V jejích vzpomínkách na dětství se překrývají útržky obrazů nacistických vojáků, které nadšeně vítalo sudetoněmecké obyvatelstvo. Strach z gestapa, protože její strýc, malíř Kurt Grögr, Němec a zároveň pařížský bohém, bojoval v československé armádě proti Hitlerovi. Strach z Rudé armády v pětáctýřicátém. Strach z Čechů mstících se za své mrtvé a ponížené, kteří by té nepravděpodobné historii o jejím strýci stejně neuvěřili. Copak by Němec bojoval proti Němci?

V bielských lesích ve Švýcarsku navštěvovala Eriku Pedrettiovou česká exilová spisovatelka Libuše Moníková, která se po osmašedesátém usadila v Německu. Brzy se rozhodla psát německy. Ve svých esejích přemítala o vztahových labyrintech v Kafkově životě a v jeho románu *Zámek*. V obytném přívěsu, který Pedrettiová zaparkovala u lesa, si ženy obuly holínky a šly na houby. V novodobé maringotce rodačka z moravského Šternberku v létě psala. V domě obklopeném švýcarsky barvotiskovou krajinou, před níž se stažením záclonek ve vlaku chránil mladý Rilke, když cestoval do Itálie (na stará kolena mu už krajinný kýč Švýcarska nevaldil), s vinicemi nad jezerem s průzračnou hladinou, obzorem za jezerem, který uzavírají zasněžené vrcholky Alp, se psaní jejích textů zadržovalo. Pedrettiové se dobře psalo, když cítila vůni lesa a hub. U Moníkové čtenář často narazí na houbařské zážitky. V čase *mého dětství rostly křemeňáci s tak velkými hlavami, že jsme se pod nima schovávaly*, napsala v jednom textu.

Houbařka Moníková své kamarádce Pedrettiové určitě citovala z Kafkova dopisu Maxu Brodovi z Plané ze 13. srpna 1922, ve kterém se pražský spisovatel vyznává z obdivu k tlustým ženám a houbám.

Čtyři letní dny ve městě jsou ovšem už hodně, déle by se tam člověk neubráníl např. polonahým ženám, teprve v létě je tam vlastně v takových spoustách vidět ten podivný druh masa. Je to lehké maso, obsahuje mnoho vody, je jemně nabobtnalé, čerstvé jen pár dní; ve skutečnosti vydrží dlouho, ale to svědčí jen o krátkosti lidského života; jak krátký musí lidský život být, když takové maso, jehož se sotva odvážíš dotknout, aby se ti nerozpadlo pod rukama, jehož zaoblení je vymodelováno pro pouhý okamžik (jež ovšem, jak odhalil Gulliver – já tomu ale většinou nejsem s to uvěřit –, je zohyžděné potem, tukem, póry a chloupky), jak krátký musí lidský život být, když takové maso přetrvá jeho valnou část.

Tady v obci jsou ženy docela jiné, je jich tu sice také mnoho na letním bytě, jedna neobyčejně tlustá plavovlasá žena, která, jako si muž občas popotáhne vestu, se musí každých pár kroků vypnout, aby uvedla do pořádku břicho a prsa, oblečená je jako krásná jedovatá houba a voní – lidé se nezastaví před ničím – jako ten nejlepší hříbek.

Dvě německy píšící spisovatelky z Čech hledají ve švýcarském lese bez houbařů houby. Mluví o Franzi Kafkovi, jdou po lese a kladou do košíků spousty krásných hub, které by mezi cestujícími v motoráku Kolín-Ledečko způsobily pozdvižení. O obsahu jejich košíku by se určitě objevil článek v kolínských novinách Kupředu. Na české čtenáře novin působila fotografie zdravého dubáka jako snímek nahé ženské.

Německé spisovatelky s českou houbařskou vášní se s plnými košíky vracejí ze švýcarského lesa do přívěsu. Na plynovém vařiči si připraví smaženici. Pedrettiová by se takové jídlo své švýcarské rodině neodvážila nabídnout.

71. KAPITOLA

Albrecht Chanovský, další kandidát svatosti

Albrecht Chanovský, páter s citem pro barokní přesvědčivost hloubky utrpení, nechával pást na svém těle blechy a vši, protože tělo si stále musí uvědomovat, že je jen smrtelné a hříšné a vhodné nanejvýše jako potrava pro němé tváře. Ty vši, to je můj dobyteček, moje stádo, oznamoval dětem ve své družině. Stejně jako vy s křídly na zádech.

Vesničané ho krmili jako malé dítě nebo jako nemohoucího starce, protože v prstech zkroucených podagrou (chiragrou?) neudržel lžici. Své nemocné ruce sepaté k modlitbě schválně vystrkoval z otevřeného okna do mrazu a volal k obloze: Jen víc, jen víc, Pane Bože, přidej mně bolestí, jen mne hodně trap, muč, pal a řež!

Přesným instinktem kandidáta svatosti odhadl, že spása žádá to nejhlubší ponížení.

Více, Pane, více mě muč! volal Chanovský k obloze jak roztoužená ženská, co nemá nikdy dost.

Přidej bolesti, Pane. Zde mne pal, zde muč, zde trap, zde řež, jen na věky odpusť; nejsouť rovné bolesti tohoto času a přechodného těla budoucí slávy.

Mluvil a zpíval potichu. Jeho vysoký, skoro ženský hlas zastřela opakovaná nachlazení způsobená krutými plískanicemi a vánicemi, které tehdy Nepomucko sužovaly. Z průvodu dětí vedených Chanovským, který s bolestným úsměškem mával rukou, jako by udával takt, se ozýval šum prachového peří a tichý zpěv bluesového zpěváka.

Své rány, kterými měl obsypané tělo (způsob života a soužití s hmyzem se projevovaly stále zřetelněji; Tanner názorně popisuje několik největších zhnisaných boláků), v hospodě neskrýval, ani psa neodehnal, když se o ně otíral. A přitom psy nenáviděl.

Člověk hledí na látku hnijící jako něco ošklivého. Dejte psovi přivonět k voňavce a pokouše vás. Moje rány olizuje. Hloupý pes ví, že hnití je zárodkem a klíčením nového života. To je jediná přednost, kterou pes dostal od Pána Boha, řekl sedlákům Chanovský. Z ran mu kapal hnis. Ano, rány se nesměly zacelit, aby to zlé v těle nezůstalo a neocitl se tak v bezprostřední blízkosti smrti. Smrti se nebál, ale běžet jí příliš naproti se neodvažoval.

Smrt potulného kazatele vábila. Nikdy o ni není nouze. V dobách třicetileté války v Čechách všem připadalo, že se roztahuje přespříliš. Ale Chanovský pookřál, když se v jeho blízkosti objevila. Narodil se do svého času. U žádného umírání, o kterém se doslechl nebo jehož blízkost sám vytušil, nechyběl. Umírajícímu podal oltářní svátost a pak se na něj díval. Neobjeví se v jeho posledním výdechu nějaká rajská vůně nebo naopak zápach? Podle toho, kam má duše zemřelého namířeno. Byl ve střehu jak boxer čekající soupeřův úder. Nezavlnil se nějak zvláště vzduch? Když umíralo některé z dětí, které ho provázely, před smrtí jim přidělal na záda andělská křídla z hus. Umíraly vsedě nebo ležely na břiše, aby si nepomačkaly křídla.

Živý člověk vydává vůni podobnou CIBETU, PIŽMA a páleného vosku; až k mastné vůni myšín, zjistil Josef Váchal, kdežto pach mrtvoly je výsledkem působení všech čtyř živlů a rovná se jasmínu, pivoňce, zetlelému hořkému jeteli, listu blatouchu a střevličí šťávě. Ale vůni přechodného stavu mezi životem a smrtí se mu objevit nepodařilo.

Když páter onemocněl natolik, že mu žízeň rozpukala jazyk a nemohl chodit, do domu umírajícího se připlazil. Přilezl po čtyřech

jako zvíře, aby umírajícím přinesl oltářní svátost a mohl pak sledovat proudění vzduchu a vůní. Lékařům se vyhýbal. A nemohl-li se ani plazit, vzkázal pro svou sestru, aby přišla a navařila mu vodovou polévku.

72. KAPITOLA

Cyklon B a cukrovary v Polabí

Do světových dějin nevstoupil Kolín nad Labem pivem, které aspirovalo na nejhorší pivo na světě, ani účastí svých občanů v pražské revoluci roku 1848, energovlaky z Tatry, hracími kartami a kalendáři z Bayerovy tiskárny, Bílkovým pomníkem mistra Jana Husa, který obdivoval Franz Kafka, věží gymnázia sestavenou z obřích legionářských pušek s bajonety namířenými proti obloze, dokonce ani čokoládami, které získaly ocenění na veletrhu v Chicagu, nebo neuvěřitelnou sérií vynikajících fotografií pocházejících právě z tohoto města, ale vynálezem plynové komory „poháněné“ Cyklonem B, jejíž princip nacisté používali k vraždění Židů v koncentračních táborech. Nejspíš se nepodaří zjistit, jestli Němci považovali místo objevu plynové komory, Kolín, ve svých představách proměny světa za „stylové“. V časech svého rozkvětu bývala totiž kolínská židovská obec po Praze v Čechách největší. Proslula svou ortodoxností a čilými kontakty s haličskými Židy. Během první světové války našlo v Kolíně azyl několik tisíc Židů z Haliče, ke značné nelibosti nežidovských občanů města. Metodu výroby Cyklonu B vypracoval německý chemik židovského původu Fritz Haber, který po nástupu nacistů uprchl z Německa a zemřel ve Švýcarsku. Haber opustil Říši, přestože byl nositelem Nobelovy ceny za výzkumy v oboru elektrochemických metod a chemické katalýzy a měl zásluhu na vyzbrojení německé armády bojovými plyny do první světové války.

Cyklon B tvoří granulovaná křemelina nasycená kyanovodíkem, ze které se kyanovodík po otevření obalu samovolně uvolňuje.

V první fázi otravy kyanovodíkem se dostaví nevolnost, zvracení, bolesti hlavy, návaly horka do tváří, hučení v uších a závratě. Postižený stále prudčeji dýchá a dusí se, přestože má jeho organismus kyslíku nadbytek. Z prudkých vdechů se mohou vyvinout asfyktické křeče vedoucí až k zástavě srdce. Při velkých dávkách je průběh otravy dramaticky rychlý a postižený se skácí na zem. V Kolíně získávali kyanovodík z odpadní melasy, která vzniká při výrobě cukru v cukrovarech.

Vynález plynové komory má svůj „rodný list“. Ředitelem Draslovky byl tehdy pan Nowak, Žid.

Akciová společnost pro zpracování draselných louhů v Kolíně dne 8. 9. 1938

Žádost o živnostenské povolení k stavbě plyn. komory.

Hodláme postaviti na továrním pozemku jednoduchou desinsekční komoru, jejíž popis, polohu, provedení atd. přikládáme; tato desinsekční komora má sloužiti k odhmyzování nábytku, zboží atd. naším kyanovodíkovým výrobkem „CYKLON B“.

Přikládajíce dvojmo plánek proponované stavby žádáme zdvořile o živnostenské povolení této stavby. Poněvadž jsme podali žádost o povolení ku stavbě městskému úřadu v Kolíně již 18. července t. r., prosíme, aby komisionelní řízení živnostenské bylo stanoveno zároveň s komisionelním řízením stavebním.

Vzhledem k pokročilé sezóně prosíme o urychlené vyřízení této žádosti a trváme v dokonalé úctě.

Ředitele Draslovky spolu s ostatními kolínskými Židy transportovali do Terezína. Když Nowakovi podřízení v Draslovce zjistili, že jejich bývalý ředitel, kterého si vážili, v Terezíně od všivuje šatstvo lidí z ghetta a vězňů z Malé pevnosti, posílali mu v plechovkách s kapslemi Cyklonu B jídlo na přilepšení. Věděli, že plechovky otvírá jen jejich bývalý ředitel, Němci se plynu báli. Po válce se

vyprávělo, že když se pan Nowak dověděl, k čemu se Cyklon B používal v koncentračních táborech, spáchal sebevraždu.

Výrobu Cyklonu B během války knihy o Kolíně a materiály o Draslovce na webových stránkách města tají. V Kolíně se Cyklon B vyráběl ještě v roce 2010 pod názvem Uragan D2 nebo Uragan D3...

Člověk ztratí najednou vědomí, jako když přijdete do mdlob, a to je všechno, řekl pracovník Sdružení dezinsekce, dezinfekce a deratizace v Kolíně. Letělo hejno přes větráky, a jako když prší, padali holubi na zem. Bohužel, to se pustí větráky a prolítlo hejno, no. A taky tam byla ta myšička, jak lezla ke dveřím a nedolezla. To bylo krásně vidět, jak lezla ke dveřím za vzduchem a bohužel, nedolezla.

Jestli jsem si sám čichnul? Ano, čichnul jsem si. Je to příjemné, doslova a do písmene. Člověk má pocit, jako když leze do vyhřáté postele a ničeho se v tu chvíli nebojí. Je to doslova a do písmene příjemný pocit, jako když usínáte. Ale je to strašně rychlý, člověku podklesnou kolena a spadne.

73. KAPITOLA

Voják wehrmachtu u norského fjordu

Strýc Alois bydlel ve druhém patře domu s rovnou střechou v Kouřimské ulici. Ze střechy domu jste mohli pozorovat domy a uličky nedalekého židovského ghetta a průčelí gotického chrámu sv. Bartoloměje. Majitel domu, řezník Antonín Novotný, prodával v přízemí maso. Řeznictví a dům po únorovém převratu převzal stát, rodinu Novotných v prvním patře nechal bydlet. Nelibá vůně masa, které nebylo vždy čerstvé, se natáhla zvláště do sklepa. Starobyle vyhlížející kameny, ze kterých byl klenutý sklep postaven, zřejmě pocházely z gotické hutě mistra Petra Parláře. Jaroslav si představoval, že sklepní prostory zasahují až někam pod ghetto. Ze sklepa by se mohl vynořit Golem, říkal si. Golema si pak spojoval se závany masa, ve kterém převládalo nekošer vepřové. Vůně řeznictví stoupající z přízemí a ze sklepa dostala těžký direkt z druhého patra ze soustavy spojených akvárií, ve kterých Alois pěstoval bílé myši. Myší příbytek umístil na chodbě před dveřmi se skleněnými výplněmi do bytu. Ke střetu obou odérů docházelo před bytem Novotných v prvním patře a obvykle došlo k plichtě. Maso ovládalo přízemí, myši schody vedoucí z prvního patra až k vikýři na střechu. Někdy přetlačily o pár schodů myši maso, jindy slavil úspěch soustředěný nápor ze strany řeznictví.

Proč Alois pěstoval bílé myši? Neprodával je na lékařské pokusy ani na krmení majitelům hadů nebo dravých ptáků. Nepěstoval je kvůli výdělku. K akváriím propojeným skleněnými trubičkami si alespoň jednou za den sedl na židli a dlouhé hodiny pozoroval dění za sklem. Vymýšlel pro myši jména a mluvil na ně. Krmil je, čistil akvária a dával

tam staré hadry, hobliny a papíry, aby si skleněný útulek zabydlely. Na ulici se k Aloisovi často připojila kočka, která z něj cítila myši.

Vedle už zmíněných reprodukcí obrazů Joži Uprky každého návštěvníka Aloisova bytu zaujalo asi šest akvárií s rybičkami. Vodní vši pro rybičky Alois chytal v slepých ramenech Labe. Na břehu jednoho ramene zakopal část látek, které nakoupil v ghettu. Druhý balík látek zahrabal v záhonku na zahrádce za domem v Kouřimské ulici, kde rostla bledá zelenina a průsvitný plevel, protože sluneční světlo se tam prodralo labyrintem domů a vysokých zdí chránících dvorky jen na pár minut denně. Židovské látky zabalil do povoskovaného plátna. Na dně akvárií s rybičkami ležely lastury, ze kterých vyrůstaly na bužírkových drátčích plastické lodě, ryby a někdy fotografie Boženiných milenců, Balkánců, o kterých Aloisovi vykládala, že to jsou balkánští alergologové.

Alois tříletého Jaroslava někdy hlídal. Jeho umění prdět, které bez ostychu praktikoval na veřejnosti, mu otevíralo cestu do dětských duší. Také zvířata, zvláště psi, k němu lnula se zvláštními sympatiemi. Jaroslavova návštěva v Kouřimské ulici mívala svůj vrchol. Alois mu ukazoval různé válečné relikvie: nacistická vyznamenání, která našel v temných městských zákoutích, kam je pohodili příslušníci SS, když prchali z Kolína. Po vyznamenáních přišla na řadu nacistická literatura. Strýc si nasadil čepici vojáka wehrmachtu a vytáhl ze zásuvky knihy, kterými nacistické Německo oslavovalo svá vítězství. K rodinné štedrovečerní večeři se čepice důstojníka wehrmachtu přece jen nehodila. A kdyby někdo zazvonil a uviděl by ho s tou čepicí, mohl by ho udat. Při prohlídkách nacistických relikvií Alois spoléhal na to, že takhle malé dítě nemůže pořádně ničemu rozumět a nic si nezapamatuje.

Chlapci se z těch knih vryly do paměti zejména dvě fotografie: německý voják u norského fjordu, který zasněně hledí někam do

dálky, kam vyplouvaly lodě Vikingů, a německé tanky defilující u Vítězného oblouku v Paříži.

V dalších knihách nacisté obsazovali Dánsko, Polsko, Řecko. Nezasvěcenému člověku knihy s hákovým křížem na vazbě mohly připadat jako turistický bedekr vojenské cestovní kanceláře. Jen se ti vojáci tváří až moc upjatě. Jaroslav si pamatoval Aloisovo povídání slovo od slova. Ale mlčel. Tvářil se, že nic nechápe. Strýcovo vyprávění přerušoval dětskými otázkami: proč ten voják stojí nad rybníkem, jestli tam třeba nepadne a tak dále. Už jako dítě pochopil, že tajemství se nemá vyzrazovat.

Alois si prohlížel knížky se synovcem v malé ložnici, kde byly uloženy dorty při druhé Josefově svatbě. Odpoledne tam mezi dorty spala malá Zita.

V roce devatenáct set šedesát osm Alois konečně usoudil, že nadešla vhodná chvíle k vykopání židovských látek. Balík s látkami u labského ramene nenašel, z balíku v záhonu na zahrádce za domem v Kouřimské ulici přečkaly jen štůčky trikotýnu. Na staré singrovce šil z trikotýnu s květinovými motivy pyžama. Kabátek a kalhoty, stejné střihy pro chlapy i ženské. Rozdával je všem příbuzným.

Kvůli trikotýnovému pyžamu se s Jaroslavem rozešla jeho první dívka. Ráno ho chtěla překvapit, věděla, že bude doma sám. Zazvonila u dveří. Rozespálý Jaroslav jí přišel otevřít v dárku od Aloise.

74. KAPITOLA

První spojenecký nálet na Kolín dne 24. 8. 1944

Ve čtvrtek 24. srpna, na svatého Bartoloměje, patrona kolínského chrámu, se na několika jihoitalských letištích od časných ranních hodin připravovalo čtyři a půl tisíce mužů na leteckou výpravu do Čech. Volbu data náletu, na něž připadalo výročí vraždění hugenotů, označil protektorátní tisk za záměrnou. Zmiňoval se také o Nostradamovi, který se svátkem svatého Bartoloměje spojoval neblahé události. V pondělí po svatém Bartoloměji se v Kolíně obvykle koná městský jarmark a posvícení. Ve čtvrtek 24. srpna 1944 sužovalo polabské město tropické vedro umocněné bezvětřím. Teplota překročila pětatřicet stupňů Celsia.

O prvním náletu na kolínskou rafinerii Deutsche Vacuum Oil Company rozhodl 23. srpna 1944 štáb 15. US Air Force v italském Bari a vypracoval operační dokument A-3 Planning Meeting. Pozemní personál začal připravovat stovky letounů, čtyřmotorové bombardéry Consolidated B-24 Liberator a Boeing B-17, které doprovodí stíhačky North American P-51 Mustang a Lockheed P-38 Lightning. Bombardéry napadnou kolínskou rafinerii v 11.50. Jako náhradní cíl byla určena zbrojovka v St. Valentinu a letiště v Markersdorfu v Rakousku.

Všeobecná pohotovost ke startu bombardérů byla stanovena na 7.20. Během letu se k nim připojí silný stíhací doprovod. Nebezpečí protiakcí německé Luftwaffe sníží lest: o hodinu dříve vzlétne sto osmdesát devět bombardérů. Tyto stroje poletí bez stíhacího

doprovodu a upoutají pozornost Němců, zatímco hlavní letecký svaz proklouzne nad Čechy. „Návnada“ zaútočí na železniční most ve Ferrare, další letadla zamíří k Balatonu; u jezera prudce zabočí na východ a napadnou silniční most v Szegedu. Zbytek liberátorů se pak otočí k jihovýchodu a bomby svrhnou na seřadovací nádraží v jugoslávských Vinkovcích.

Od 11.30 do 11.55 přeletěl spojenecký letecký svaz čítající tři sta strojů Ledeč nad Sázavou; okresní četnické velitelství v Kutné Hoře hlásilo sto sedmáct letounů ve směru od Jihlavy na Kolín. Letouny odhazovaly prázdné přídavné nádrže. V kutnohorském okrese jich bylo nalezeno sedmáct. Použil Josef nějakou americkou nádrž na stavbu kočárku pro svou dceru? Výjimečně se letouny zbavovaly zápalných a trhavých bomb. Velké škody nezpůsobily. Mezi Golčovým Jeníkovem a Vilémovem shodila americká letadla německy psané letáky. Letáky shromažďovala kolínská služebna gestapa. Za jejich rozšiřování byl trest smrti. Poplachová odbočka v Kolíně v 11.41 oznámila „Letecké nebezpečí 15“. V 11.51 sirény vyhlásily letecký poplach.

Klouzavý zvuk sirén od Svatého Bartoloměje a od nedaleké cihelny pronikal do snu Josefovy ženy Zity, která spala ve vilce u cihelny. Doháněla noční bdění. V domě se zatemněnými okny nemohla usnout. Pouliční osvětlení bylo vypnuté. I světla jízdních kol musela být zakrytá černou rouškou s malou škvírou. Za porušení zatemňovacího režimu se platily vysoké pokuty. Občané města absolvovali kursy protiletecké přípravy. Lidé bydlící u cihelny docházeli na protiletecké školení do městského divadla. Seznámili je tam se všemi typy letadel Osy i Spojenců a k domácímu studiu jim dali pomocné mapky k hlášení rozhlasu o pohybu nepřátelských bombardovacích svazů. Soustředné kružnice se středem v Praze

vyznačovaly vzdálenosti v kilometrech v celé třetí říši. Kvůli přehlednosti, jež měla napomoci rychlé reakci na nebezpečí náletu, rozdělili autoři mapky Hitlerovo Německo na různobarevné zóny, například Durynsko bylo zelené. Země, která měla ambici stát se celistvým prostorem s jednou rasou, se pod tlakem nepřátelského letectva zbarvila jako papoušek. I vůdce ke konci války nejspíš pronásledovaly sny s barevnými lidmi. S barevnou Říší v soustředných kružnicích se seznamovaly děti ve škole. Musíte rychle vyběhnout ze školy a držet se bílých čtverců s velkými bílými písmeny K a šipkami, které ukazují směr k protileteckým úkrytům. V Sendražicích teprve ve dnech, kdy se k městu blížila spojenecká letadla, nahradil pouliční rozhlas bubnujícího strážníka.

Zita si už byla jista svým těhotenstvím. Probudila se. Josef tu není. Co kdyby bomby dopadly na jejich dům? Nepřipouštěla si, že by se jí něco mohlo stát. Ale mohla by shořet sbírka otcových známek a etiopská zrnka kávy. Jediný dárek, který Josef pronesl válčící Evropou. Možná není špatné začínat znovu, s prázdnými rukama, ačkoli to není tak dávno, kdy už jednou takhle začínali.

Jen bych teď neměla být těhotná. Co bude dělat? Letadla budou určitě bombardovat rafinerii na opačné straně města. Nádraží, další pravděpodobný cíl, už tak daleko není. Zaměstnanci rafinerie měli na kolech vzadu pod sedadlem fosforeskující kulatou destičku s nápisem RMO na znamení, že zaslouží zvláštní zacházení, vzhledem k důležitosti rafinerie v dalším průběhu války. Pracovala tam půl roku, v době, kdy začala výstavba dřevěné makety Vacuum Oil Company asi dva kilometry severním směrem podél trati Kolín – Velký Osek, v horní části starých Sendražic. Uvnitř prkenné Petrolky byly u výkopů naskládány dýmovnice pro případ leteckého napadení. Drátěné překážky a nastražená oka v trávě měly chránit dřevěnou

Petrolku před pozemním útokem. Falešná rafinerie v noci svítila naplno, opravdová Petrolka se skrývala ve tmě. Tajemství skutečné a předstírané Petrolky vydrželo asi rok, v posměšném komentáři ho zrušil londýnský rozhlas. Němci dřevěnou Petrolku ještě před nálety zlikvidovali. Skutečnou Petrolku aspoň zamaskovali zelenými nátěry a nádrže s ropnými produkty obezdili a obsypali hlínou.

Mám se schovat do sklepa? uvažovala Zita. Nebo zůstat v posteli a zavřít oči? Byla by to taková spořádaná smrt, doma v posteli. Vklouzla do letních šatů a bosa vyšla před dům do srpnového vedra. Vydala se ke Štítarům.

V 11.55, kdy doběhla k poli s ovsem, zaslechla hučení motorů letadel. Lehla si u remízku. K hučení letadel se připojily ruční sirény na kliku, které se obsluhovaly jako kolovrátek. Četníci je půjčovali vybraným občanům s návodem na obsluhu. Přednostně je dostávali veteráni z první světové války. Jednu přidělili strýci Aloisovi, který před náletem vylezl na plochou střechu domu v Kouřimské ulici naproti chrámu svatého Bartoloměje a točil klikou sirény.

Dívala se do modré oblohy. Byla prázdná, ale hučení strojů slyšela.

Náhle ji oslnil kovový záblesk. První vlna letadel, letící ve výšce kolem sedmi kilometrů, se přiblížila k městu z jihovýchodu. Do katastru ovesného pole poblíž městského vodojemu svrhla deset bomb. Svědkové náletu je přesně spočítali. Tlaková vlna poslední bomby odhodila jednoho člověka skrývajícího se v polích stejně jako Zita na kupku sena. Nic se mu nestalo. Podle záznamů pamětníků výbuch jiné bomby zasypal hlínou i ženu, která se schovávala na mezi. Také ona přežila letecký útok bez zranění a sama se vyhrabala z hromady půdy vytržené z ovesného pole. Měla štěstí, že půda na Kolínsku není kamenitá. Nejspíš šlo o Zitu. Střepiny rozbily tašky na střechách několika domů. Na chodnících a na silnici ležela vrstva skla z rozbitých oken.

Druhá vlna směřovala ke Kolínu od Velimi. V Klavarech, kde Američané chtěli zničit zdymadlo na Labi, dopadly bomby na louku mezi mlýnem a dvorem Krakovec. Jedna bomba explodovala v Labi a k srpnovému nebi zvedla mocný gejzír vody i s rybami. V roztržené hladině řeky prý svědkové zahlédli její tmavé dno. Slavní labští sumci, které ve válkách v časech monarchie používalo město jako výkupné, se vznášeli v kapkách říční vody nad řekou dozlatova rozzáření letním sluncem. U Kaliwerke AG na levém břehu, kde se v hájku z náletových dřevin navzdory blízké chemičce každý večer ozýval zpěv mnoha slavíků, unášel proud řeky těla mrtvých ryb uprostřed vytržených leknínů. Fabrika, která zásobovala chemičku v pardubickém Semtíně kyselinou sírovou, přežila nálet bez zásahu.

Kovově zářící letadla přiváděl k cíli temně natřený stroj. Po válce očití svědkové vzpomínali, že tmavé letadlo, které navádělo kovově blyskavé bombardéry, mělo v sobě cosi faustovského. Blíže ten svůj dojem nedokázali specifikovat.

Temné letadlo se sneslo nad objekty kolínské rafinerie Deutsche Vacuum Oil Company s výrobnou oleje pro letecké motory. První bomba zasáhla chemickou laboratoř, druhá kotelnu. Z budovy ihned vyšlehly plameny následované hustým černým dýmem. Východní vítr hnal kouř do nitra rafinerie, odkud postupoval do polí a sunul se k Velimi. Nálet poničil železniční trať Kolín – Velký Osek. V bombardování pokračovaly další dvě vlny letadel, které se k městu dostaly od Čáslavi a Kutné Hory. Bomby vykonaly ničivé dílo v barákové kolonii „Wifo“ v Kolíně na Štáralce a na nákladovém nádraží, kde poškodily dvanáct kolejí. Zasáhly vlečky firem Jakl & Štěřík, Draslovky a páté nástupiště na nádraží. V akciové společnosti Draslovka neboli Kaliwerke AG, která vyráběla Cyklon B pro koncentrační tábor v Osvětimi, zasáhla bomba rezervoár, roztrhla

ho jako kus hadru a střepiny oklepaly fasády okolních budov. Zvonnivé vodopády roztráštěného skla doprovázely temně dunící pády kusů zdiva na udusanou hlinu a beton. Osm bomb vyřídilo technické skladiště Droždárny, rozrylo zahradu továrny a srovnalo se zemí zámečnickou dílnu. Příímý zásah dostala hlavní tovární studna. Trychtýře způsobené explozemi se zahryzly do obou labských břehů, jejich počet houstl v blízkosti železničního mostu, který nálet přečkal bez poškození. Z vlečky překladiště u železničního mostu trčely pokroucené koleje. Hradba dýmu a prachu se zvedala nad troskami domů ve čtvrti Zálabí. Hořelo skladiště uhlí firmy Břetislav Verner. Hlavní sklad bývalé židovské firmy Nathan Eisler, velkoobchod potravin, přestal existovat. Zápach doutnajícího uhlí, hořící nafty, pneumatik, benzinu a spálených brambor se mísil se štiplavým odérem žárem poničených výrobků továrny Cikorka, nahořklou těkavostí zpopelněných tablet Cyklonu B a podivným závanem upečeného droždí. Akciová továrna na vozy, v níž bude po osmačtyřicátém Josef pracovat jako frézař, byla zasažena devatenáctkrát trhavými bombami. Kovárna zmizela, její části se rozprskly po zdech a střeše montážní haly, do interiérů ředitelské vily a administrativních budov se vhrnuly okny, kde zničily písemné doklady o výrobě armádních terénních tahačů, nákladních vozů a cisternových vagonů pro říšskoněmecké dráhy.

Další vlna bombardérů se zaměřila na hlavní cíl náletu, na Deutsche Vacuum Oil Company. Padesát trhavých bomb vedle škod viditelných na první pohled uvolnilo z kotlární, chemických laboratoří, zařízení na benzinovou rafinaci, kotelny, strojovny a olejové i benzinové výpravní chuchvalec zápachů, jehož jednotlivé komponenty nebylo možné identifikovat. Parafinka a její olejové nádrže hořely. Roury nadzemního naftového potrubí se zřítily k zemi. Z místního nádraží a autogarží se ozvaly výbuchy.

Zápach hořící nafty postupně převládl. Jako na severoafrickém bojišti. Josef by o tom mohl vyprávět, kdyby chtěl.

Oblaky dýmu z rafinerie se valily i na sportoviště v Borkách. Zakryly rozryté fotbalové hřiště a zřícené tribuny, kabiny a restaurace bez střech, vyvrácené a zlámané stromy a patnáctimetrový kráter na hřišti Sparty Kolín.

Zita se vrátila domů někdy k večeru. Bolela ji hlava. Měla dojem, že byla venku nejméně týden. Podívala se do zrcadla. Zaprášený obličej zbrázdily lesklé cestičky kapek potu. Jako by se jí z vlasů spouštěly desítky malých slimáků. Zvedl se jí žaludek. Zvracela. Naštěstí tekla voda. Napustila si plnou vanu studené vody. Bolest hlavy polevila. Vlastně byla ráda, že Josef s ní dneska nebyl. Třeba by při náletu neměl takové štěstí jako ona.

V šedesátých letech bude Jaroslav do Bořků vodit studentské lásky. Z trychtýřů po bombách se stanou útulné prohlubně vhodné ke svádění. Po jednom nedělním odpoledni napočítá na přirození osm zakouslých klíštat. Dvě bude mít pod předkožkou. Ještě ten večer zajde s klíštaty na pohotovost. Sestřička bude klíštata odstraňovat pinzetou krouživým pohybem proti směru ručiček. Dokonce vyplázne jazyk, jak to holky dělávají v první třídě při hodině pravopisu, když se snaží, aby vykroužily krásně zaoblená břiška písmen, nebo jako Jaroslav, když stříhal Josefovou sbírku známek. Radila mu, že by si příště měl vzít aspoň dvě tabletky B-komplexu. Klíštata jejich vůně odradí.

Zitin sen na sv. Bartoloměje 1944

Dítě se už narodilo. Je to chlapec. Právě slaví desáté narozeniny, upekla mu velký dort. Zítra jde dělat zkoušku na malou motorku. Kolem pusy má duhu. Zita mu podává ubrousek, aby si pusu otřel.

75. KAPITOLA

Létání v Čechách

Člověka, který měl všem zmizet z očí, podle staročeského zvyku vyhodili z okna. Mohl to být zločinec nebo někomu mocnému lezl na nervy. Vyhození z okna bylo považováno za nejpotupnější způsob opuštění domu. Člověk, kterého vyhodili oknem, už nikdy nedokáže znovu překročit práh domu, odkud vylétl, neboť domácí skřítkci-ochranáři ho tam nepustí. Jistější ovšem je sázka na partu ozbrojenců, kteří namíří halapartny proti oknu. Při třetí pražské defenestraci se čeští stavové spolehli na těch patnáct metrů, které pod sebou měli dva místodržící a jejich písař, když je házeli ven. Rozzuřeným protestantům nedošlo, že s trestem domácích skřítků nemohou počítat, protože Slavata, Martinic (jehož rod sehraje významnou roli v osudech zámku Zelená Hora) i Fabricius těžko budou mít chuť vrátit se do práce. V učebnicích dějepisu se posměšně uvádí, že tři defenestrování muže zachránil hnůj v příkopě, který zbrzdil jejich pád. Jenže jejich přistání změkčila hlavně vrstva lejster, ve kterých se nařizovalo rušení protestantských kostelů. Rozzuření šlechtici totiž nejdříve defenestrovali listiny. Úřední lejstra zatížená pečetěmi přistávala rovnou pod okny a jejich vrstva se pro defenestrování dlouho nadějně zvyšovala.

Jako první se z okna poroučel místodržící Martinic, který v letu vykřikl: „Jesu, Maria, miserere mei!“ Rychle následoval druhý místodržící Slavata, tříčlennou letku uzavřel písař Fabricius. Víme, že všichni vyhození pád přežili a navíc se jim povedlo utéct do Lobkoviczkého paláce, kde je s velkým porozuměním ukryla paní Polyxena. Pro dějiny létání v Čechách sama defenestrace žádný

milník nepředstavuje, úvahy o zázraku Panny Marie, která hromadě lejster možná dodala vlastnosti obrovské duchny vycpané poctivým husím peřím, pro letecký vývoj význam nemají. Ale obraz oslavující nezdar protestantské defenestrace, který si Slavata objednal u neznámého umělce, by měl historiky letectví a hašení zajímat.

Uprostřed obrazu, jenž je vystaven v Modré komnatě zámku v Telči, levitují tři dívky, tři Štěstěny, které se starají o záchranu defenestrováných. Mají silné nohy jako žena z padesátých let dvacátého století na malbě v hale plzeňského nádraží. Jedna z dívek zachytila padající mužskou postavu v černém za šosy. Muž a žena plachtí v povětří jako parašutisté při hromadném seskoku před otevřením padáku. V horní části telčského obrazu se vznášejí dva muži v černém s růžovými věnci kolem hlavy. Mávají rukama, jako by plavali ve vodě. Dvě dívky s plachetkami v rukou čekají, až k nim muži plavající v horní části obrazu spadnou. Plachetky mohou předjímat paraglidingové padáky nebo hasičské plachty.

Jako v komiksovém příběhu už zachráněná trojice mužů přebíhá z levé části obrazu do pravé a do Lobkowiczského paláce, kde je česká šlechtična paní Polyxena ukryla. Slavata ji nechal v pravém horním rohu namalovat s turbanem (!) na hlavě. Za paní Polyxenou utíká neúspěšná Smrtka. Tři Štěstěny ji stejně jako protestanty vyřídily. Paní Polyxena si okázalým gestem ukazuje na bradavky. Proč? Nevíme. Panna Maria s Jezulátkem a pár putti v centru kompozice se tváří, jako by byli zcela nad věcí a události na obraze je nezajímaly. Moderní verzi obrazu by mohl namalovat neurolog, vrhač platinových koulí do šachty Dolu sv. Anny u Příbrami a kritik gravitační teorie Jaromír Hrbek.

76. KAPITOLA

Strašáci na stromech v čase politických procesů se vsuvkou o stříhání známek

Marie nenechávala péči o syna jen na lékařích, doma se sama pokoušela vytvořit prostředí, které by jeho zdraví prospívalo. Samozřejmě ho nepřihlásila do jeslí ani do školky. Nesnesla by pomyšlení, že by se o něho staral někdo jiný a ne jen ona. Bojovala s jeho podvážou. Stále vymýšlela nové pokrmy, které by Jaroslavovi chutnaly. V padesátých letech byl repertoár kvalitních potravin vhodných pro děti omezený. Jaroslav musel každý večer spolknout lžíci rybího tuku a vypít malou skleničku železitého vína. Ale nepřibíral. Jedl málo. Dívat se na něj, jak otráveně převaluje rozkousaná sousta v puse, jak po polknutí bojuje se zvedajícím se žaludkem, bylo utrpení. Marie si vyjednala návštěvu školky. Podvyživeného syna tam odvedla v čase oběda. Společný oběd s dětmi, které s chutí konzumují jídlo, ho v duchu tehdejší úcty k pavlovovským reflexům a kolektivistickým náladám měl inspirovat, aby se do předloženého pokrmu pustil se stejnou vervou. Návštěva však skončila fiaskem. Kluk se v jídle nimral a tvářil se tak otráveně, že děti v jídelně přestaly jíst také. Marii s Jaroslavem rychle vyprovodili ven, přestože se pokoušela neúspěšnost experimentu omluvit tím, že její syn by odmítl i oběd v Ritzu.

Marie také ochraňovala synův lehký spánek. Před spaním mu na hlavu natahovala čepici s klapkami na uši. Zkusila to i se špunty do uší, jenže s nimi Jaroslav ztrácel orientaci v prostoru a čase. Neusínal a volal: Kde to jsem? Nejsem na lustru?

Ukládání ke spánku představovalo v Jaroslavově případě náročný obřad. Jakmile Marie zavřela dveře vedoucí do ložnice se synovou postýlkou, museli všichni chodit po špičkách a šeptat.

Tvoje máma nás všechny okřikovala, musely jsme si se Zitou hrát potichu, když jsi šel spát, roztrpčeně vzpomínala sestřenice z Polánky, s níž se Jaroslav setkal po padesáti letech od Josefovy smrti.

Před oknem pokoje v budově gymnázia s věží se sloupy ve tvaru legionářských pušek s nasazenými bajonety, kde Josef s rodinou bydlel, než se přestěhoval do domu s protiatomovým krytem, hnízdilo v korunách kaštanů početné ptactvo. Před jejich zpěvem se nedalo uniknout. A tak Marie pověsila na větve kaštanů strašáky, aby halasné ptáky plašili. Vytvářela je ze starých Josefových šatů. Manželovy košile, kalhoty a klobouky vycpala hadry a novinami. Panákům sestaveným z obnošeného šatstva uvazovala pod klobouk Josefovy nové šálky. Šálky hrály důležitou roli v období jeho života, o kterém skoro nic nevěděla. Třeba se Josef po těch šálkách bude ptát a nějak se podřekne o minulosti, o níž se chtěla něco dozvědět.

Ta bláznivá ženská chce chránit kaštany, ale proč? ptali se studenti. Neznají žádného ptáka, který by se kaštany živil. Mají plašit kočky a chránit ptactvo? Na skutečný důvod rozvěšení strašáků nepřišel nikdo. Po obědě, v čase Jaroslavova odpoledního spánku, Marie postávala před školou a šeptem vybízela studenty odcházející ze školy ke klidu. Studenti ji poslechli a šeptali, protože Marie se jim líbila. Holky naopak začaly křičet, poněvadž na ni žárlily. Hadroví panáci rozvěšení po stromech na zahradě za školní budovou se stali předmětem jednání profesorského sboru. Chemikářka si stěžovala, že po rozvěšení strašáků se na jejích hodinách snížila pozornost studentů. Místo toho, aby se soustředili na probíranou látku, se dívají na ty vycpané košile a kalhoty kymácející se ve větru.

Zvláště dívkám se zhoršil prospěch. Kolem gymnázia chodila manželka bývalého majitele sodovkárny, která si pamatovala Josefovy košile ještě z doby, kdy se v nich jako obchodní cestující procházel po dvoře sodovkárny a ona ho zvala na čaj. Strašáci v Josefových košilích se jí nelíbili. Stěžovala si na ně u ředitele školy. Přitom právě paní Petrušková zařídila, že se Josef s novou rodinou nastěhoval do gymnázia. V domě, v němž žil se Zitou, s Marií bydlet nechtěl, a v budově gymnázia byl shodou okolností volný byt.

Ředitel školy chemikářce i Petruškové slíbil, že s Marií promluví a pokusí se vyjednat odstranění strašáků. I on patřil k obdivovatelům Josefovy krásné manželky a snaživě šeptal, aby náhodou nezbudil chlapce s mimořádně lehkým spaním, a to nejen cestou ze školy, ale ani při svých hodinách občanské nauky. Pozval Marii do ředitelny, vyptával se jí, jestli se v bytě cítí dobře, jestli ji studenti nějak neobtěžují. Nehlučí moc? O strašácích se nezmínil.

V den, kdy soud vynesl tresty smrti nad Slánským a spol., zazvonil ředitel gymnázia u dveří Josefova bytu. Otevřela Marie.

Aspoň na čtrnáct dní ty strašáky sundejte, zašeptal a začervenal se. V Ruzyni je budou věšet. Někdo by si ty panáky houpající se ve větru na stromech mohl vysvětlovat různě.

Marie strašáky na čtrnáct dní ze stromů sundala. Pak panáci viseli na stromech až do vynesení trestů smrti v dalším procesu. Vždycky když zaslechla z rozhlasu rozhořčený hlas, který zrádcům přál potupnou smrt, vyběhla na zahradu se štaflemi a sundávala strašáky. Marii na štaflích se zatajeným dechem sledovali studenti i profesori. Se smutkem se na mizející Josefovy košile dívala paní Petrušková, která si na jejich přítomnost na zahradě už zvykla. Připomínaly jí šťastné dny před znárodněním sodovkárny.

Děni na kaštanech reagující na kruté tresty udílené v politických procesech nejvíce odnášel Jaroslav. Ptactvo osmělené odstra-

něním strašáků řvalo jako o závod a rušilo jeho neklidný spánek. Vlastně nespal skoro vůbec. Marie ho odvážela v kočárku do středu města, do míst bez stromů, v jejichž korunách se ptactvo houfovalo. Kočárek s Jaroslavem dotlačila před kostel svatého Bartoloměje, k pískovcovému reliéfu s hořícím Hynkem z Ronova. Jenže i sem přilétali sice málo organizovaní, ale o to hlučnější vrabci, ze střech se ozývali holubi a někdy sem od Labe zabloudili i racci. Marie odháněla vrabce a hrozila pěstí holubům. Až Stalinova smrt a konec procesů přinesly Jaroslavovi klidnější spání.

Právě Marie nejspíš přesvědčila Josefa, aby na zahradě za vodárnou vysázel samé zákrsy, které ptactvu neposkytují prostor pro hnízdění ani pro zpěvná shromáždění. Střídání ticha a zpěvu v korunách kaštanů závislé na udílení trestů smrti v politických procesech se ukládalo do chlapcovy paměti. Při hlasitém křiku ptactva dospělý Jaroslav začne zadržávat.

Mariina péče způsobila, že spánek jejího syna byl značně křehká záležitost. Probudilo ho i zabzučení mouchy ve vedlejší místnosti. V pokoji pražského hotelu Beránek na náměstí I. P. Pavlova, kde se Marie se synem ubytovali, aby brzy ráno stihli alergologická vyšetření, nespal skoro celou noc. Ani kulich, který mu před ulehnutím natáhla na hlavu, a vata v uších ho neochránily před hlukem velkoměsta. Rušilo ho hlavně cinkání tramvají. Během noci si zapamatoval noční jízdní řád. S nervózním napětím očekával přejezd každé soupravy a její zpoždění ho probralo úplně. Co se děje, že tramvaj nejede? Až po páté hodině, kdy provoz tramvají prudce zesílil a slil se s hlukem aut, takže Jaroslav nemohl jejich jízdní řád kontrolovat, se propadl do hlubokého spánku.

Lehké spaní už Jaroslavovi zůstane. Sebemenší hluk mu připomene jeho mrtvou matku. Nikdo jeho spánek nehlídá.

Vsuvka o stříhání známek

Marie za celý život nepřečetla jedinou stránku textu Sigmunda Freuda. A ani žádný z jejích přátel neznal historku z psychoanalytikova dětství, podle níž dal otec Freud svému malému synkovi, který ještě neuměl číst, na hraní nůžky a knihy; když totiž někdo v útlém dětství rozstříhá knížky, za pár let se ke knihám chová s úctou, neboť se cítí provinile a chce odčinit svůj nerozumný kousek. Historka zní hodně nepravděpodobně a asi si ji vymyslel sám velký psychoanalytik. Tu historku znal jediný nosař v celé zemi, docent Sekrt z vinohradské nemocnice, ale proč by ji Marii vyprávěl? Aby dámu, která mu přinesla košík jahod, okouzlit svými znalostmi? Aby ji svedl? Sekrt flirtoval se ženami, ale flirt by s přiznáním k podrobné znalosti nežádoucího díla zaručeně nemíchal dohromady.

Stříhání a následné slepování vystříhaných fragmentů, vlastně vytváření nových náhodných světů, viselo takříkajíc celé dvacáté století ve vzduchu. Obrázky, písmena a třeba kousky šatů stříhal a vylepoval do dosud nevídaných kompozic kdekdo. Všechny generace surrealistů neodolatelně vábí nůžky projíždějící obrázkové časopisy, pitvající reprodukce slavných obrazů (originál by byl samozřejmě lepší) nebo rozevírající ženské pohlavní orgány pro vkládání obrazů ztichlé noční oblohy plné žhnoucích hvězd odněkud z africké pouště.

Jaroslavovi se s přibývajícím věkem zpřesňují kontury jeho stříhacího výjevu z dětství. Obraz se mu vrací ve snech. Pozoruje sám sebe a sleduje (z výšky lustru?, není také jasné, jak starý je Jaroslav na pozorovatelně), jak asi tříletý chlapec (ano, jsem to já, říká si Jaroslav) sedí v bytě v budově gymnázia u malého stolečku a vyndává ze šuplíčku obálky s nalepenými známkami, samotné

známky v obálkách, které mu i s nůžkami dala Marie na hraní. Chlapeček pečlivě (pomáhá si krouživými pohyby vyplazeného jazyka) odlepuje známky z obálek, trhají se mu, ze známek vystřihuje vousaté hlavy starých pánů, muže s knírkem a patkou na čele a ženské hlavy s královskými korunkami. Hlavy, které vystřihl ze známek, vylepuje na fotografie v novinách, například mezi veselé brigádníky na žních.

Sbírku známek věnoval Josefovi tchán, poštovní podúředník Pešata, otec jeho první manželky Zity.

Prodal jsem půlku své sbírky známek a postavil vilku v Ruzyni. Tobě, Josefe, dám druhou půlku sbírky, aby sis taky postavil dům, řekl ruzyňský dědeček. Nepospíchej, hodnota známek se časem zvyšuje, jako poštovní úředník o tom něco vím. Měl jsem štěstí, na poště mýma rukama procházela spousta dopisů se známkami. Měl jsem správněj odhad. Hledal jsem zvláštní známky, který se nějak lišily od těch běžných. Zajímal jsem se o ty, jejichž tisk se úplně nepovedl.

Podle Freuda by Marie chtěla, aby se z jejího syna stal filatelista! Nechala ho přece rozstříhat sbírku známek. Ne, filatelistu z něj mít nechtěla v žádném případě. Snila o tom, že bude lékařem, primářem, dotáhne to dál než Šmíd i Gutmann. Její syn jí jednou sám předepíše recept! Jenže místo aby se Jaroslav v hodinách přírodopisu zajímal o anatomii žab nebo i ženského těla (Marie by s tím souhlasila, je to přece kluk), začal sbírat známky. A už jako žák Marii vyčítal, jak mohla udělat takovou hloupost! Dát nerozumnému dítěti na hraní vzácnou sbírku známek a nůžky!

Ano, zachoval se přesně podle Freudovy historky. Teprve po letech Jaroslava napadlo, že mu Marie dovolila rozstříhat známky,

protože žárlila na Josefovou první manželku, mrtvou Zitu. Nechtěla bydlet v domě postaveném za známky ze sbírky jejího otce. Ze stejného důvodu dala Zita na hraní své dceři Josefovou sbírku kávových zrn z Etiopie. Žárlila na Katku a paní Petruškovou, od jedné z nich ta kávová zrnka Josef přece dostal.

Nebudu bydlet v domě, kde se mi bude každou noc zdát o poštovní přepážce. Už dost na tom, že musím pro celou tvoji rodinu dělat o žních lívance a nosit je v poledne na pole. Já, která se zná osobně ze všema nosařema z celý republiky a pozná každou cukrárnu se zavázanejšma očima jen podle kremrolí. Umíš si vůbec představit, jak tě strašně miluju, Josefe, když tohle všechno vydržíš? zaslechla ve své postýlce Zita v bytě s legionářskými puškami na střeše. Proč vlastně tvoji rodiče vystoupili z toho JZD, to nám opravdu chybělo! vykřikla Marie do snu malé Zity.

Jaroslavův sen o Marii v brněnském penzionu na Mendelově náměstí, 8. dubna 2010

Jaroslav sedí v čekárně u lékaře. Doprovází ho milenka z Kroměříže. Je vdaná a mimo sen se s ní nedostane jinam než do hotelového pokoje, protože mají strach, aby nepotkali jejího manžela. Ve snu není jasné, kdo z nich potřebuje lékaře. Jaroslav si všimne, že na konci řady asi šesti židlí sedí jeho matka, která před patnácti lety zemřela. Marie se dívá před sebe. Na hlavě má baret neurčité barvy a tvaru, podobné barety nosil oddíl dobrovolných hasiček v Myslívě. Není růžový? Ani její věk není rozpoznatelný. Možná má přes obličej závoj. Sen je černobílý, s výjimkou toho baretu. Jaroslav nechce, aby ho Marie uviděla. Stydí se. Dokonce nenápadně kontroluje, jestli v čekárně nesedí nahý. Na kousek pomačkaného

papíru se spoustou poznámek píše: Na konci řady sedí moje máma. Papírek ukazuje své přítelkyni. Rychle odcházejí. Je mu jedno, že nepočkají na vyšetření, a stejně neví, kvůli komu do ordinace šli. Marie nás snad neviděla, myslí si Jaroslav. Venku prší, v setmělé krajině s břízami, kalužemi a blátem není možné zjistit, jestli je jaro nebo podzim. Jaroslav se náhle své přítelkyni omluví a vrací se za Marií do čekárny. Už ji tam nenajde.

77. KAPITOLA

Založení družstva v Polánce

Do druhé světové války se v Polánce ke komunistům nikdo nehlásil. Ve volbách tam nezískali jediný hlas. Po válce, v pětačtyřicátém na konci května, v Polánce místní organizaci komunistické strany založili. Na ustavující schůzi do ní vstoupilo dvacet členů, tedy o sedm mužů více, než kolik je na fotografii zakládajících členů spolku dobrovolných hasičů ve vesnici. Ve volbách v roce 1946 získali komunisté v obci devadesát procent hlasů. Podle zápisu v oficiální kronice se v osmačtyřicátém zúčastnil sjezdu rolnických komisí Jaroslavův dědeček a zcela se nadchl pro Gottwalda. Bývalý polánecký starosta určitě neměl důvod k nadšení, spíše mu došlo, že před komunistickou vládou není úniku. Ještě před založením družstva dědečka vyznamenali jako nejlepšího dodavatele zemědělských produktů na okrese. Jeho syn Josef bude na začátku padesátých let v kolínské Tatře díky svým pracovním výkonům u frézy označen za úderníka. Jeho údernickou fotografii však z vývěsky na náměstí druhý den odstraní, protože někdo s takovou minulostí úderníkem být nemůže, i kdyby pracoval pětkrát víc než ostatní. Otec a jeho syn se k novému režimu nehlásili. Václav a Josef nepodávali žádné mimořádné výkony, jen pracovali jako jindy, a protože byli hodně výkonní, mohlo to vypadat, že se ucházejí o přízeň nového režimu. Ale oni jinak pracovat neuměli.

Po válce se v Polánce stejně jako jinde organizovaly brigády. Vesničané nahlašovali jako brigádnické hodiny i opravy svých baráků nebo sbírání klestí na topení v lese. V sedmačtyřicátém někteří poláneční drobní zemědělci poprvé společně kosili, svázeli a mlátili obilí.

Po žních v roce padesát dva zavolali z okresního výboru strany v Blovicích председови Мístního národního výboru v Polánce Josefu Hanzlíkovi. Založíš družstvo. Vezmi k tomu Oldřicha Šlesingera, předsedu akčního výboru Národní fronty. Už přišel ten správný čas. V Praze probíhají procesy se zrádci. Z Polánky žádný telegram s podporou trestů smrti zrádců neodešel a předseda akčního výboru Národní fronty sám všechno nezachrání. Ty společně sklizně na izolovaných políčkách, na který se stejně dostaneš jen přes pole lidí pořád ještě hospodařících samostatně, k ničemu nevedou. Musíme vytvořit jedno pole pro všechny a pod jeden zámek dát i krávy a prasata.

Ale oni nebudou chtít, namítal Hanzlík. Hlas ve sluchátku mu byl povědomý. Chodili na brigády, vstupovali do strany a nestraníci volili komunisty, jen aby nemuseli do družstva. Mysleli si, že se z toho takhle vyvlíknou. My si to mysleli taky.

Tak už si to nemyslete, řekli do telefonu v Blovicích. Chceš být zase domkářem? Běž za Šlesingerem.

Bývalý domkář Josef Hanzlík poslechl a šel za bývalým domkářem Oldřichem Šlesingerem. Jejich otcové před válkou kandidovali do obecního zastupitelstva za republikánskou stranu zemědělského a malorolnického lidu jako Jaroslavův dědeček. Hanzlík váhal, dobře věděl, že vesničani JZD nechtějí. Šlesinger to věděl také, ale se zakládáním neváhal. Ucítil příležitost. Dobré věci se většinou rodí tak, že je nejdřív nikdo nechce. Pak se přidávají všichni.

Ještě ten večer začala tragikomická dvojice obcházet polánecké baráky. Později se připojil Antonín Havlík, který pracoval v Blovicích, ale žil v Polánce. Zemědělci o vstupu do družstva nechtěli ani slyšet. Když zahlédli, že se k baráku blíží trojice zakladatelů, zhasínali světla, zamykali se nebo rovnou předstírali, že nejsou doma. Schovávali se do chlívků mezi zvířata, spouštěli se do studny.

Jedenáct drobných zemědělců, kteří spolu už beztak hospodařili, přihlášky podepsalo. Ostatní odmítli. Písař oficiální kroniky popis událostí mezi telefonátem z Blovic a založením JZD v Polánce vypustil. Dne 15. září do družstva vstoupili všichni zemědělci z obce. Ani jeden se nevzbouřil. Můžeme se domýšlet, jak jim vyhrožovali. Nebo jim možná ani nevyhrožovali, ale vesničani sami usoudili, že když se dělá něco hromadně a dělá to každý, přestává to brzy dávat smysl.

I oficiální kronika připouští potíže poláneckého JZD s mechanizací. Pole se orala s kravskými potahy, koní bylo málo. Traktor družstvo nevlastnilo a ze sousedních vesnic ho nepůjčili. Zima ten rok přišla brzy, práce na polích se do mrazů málem nestihly. Navzdýcky asi zůstane utajeno, jestli potíže způsobila neschopnost těch, kteří družstvo řídili, nebo bojkot většiny zemědělců – anebo obojí dohromady. Zemědělci, kteří do družstva vstoupili s větším majetkem, odmítli jakékoli funkce. V neoficiální kronice píše Josef Obst o tragédii Antonína Havlíka, který tehdy dostal z Plzně pokyn, aby ve věci založení JZD zavolal z Blovic do Polánky. Čtyři roky po založení družstva se Havlík v noci oběsil na půdě svého domu.

Měl také pohřeb krásný – v krásném slunečním dnu, z čehož měli jeho rodiče ohromnou radost v jejich trpkosti... Kronikář spekuluje o příčině Havlíkovy sebevraždy. Vyšetřovatelé na nic zvláštního nepřišli. Dopis na rozloučenou nenechal. Starozákonně přísný kronikář Obst se domnívá, že zemědělský referent ONV v Blovicích a bývalý domkář měl výčitky svědomí. On přece volal do Polánky, aby založili družstvo, a nutil lidi, aby tam vstoupili. Na základě jeho podpisu na příkazu vydaném ONV v Blovicích vystěhovali z Polánky bývalého starostu Macháčka. Musel odejít bez majetku, který propadl státu; značnou část potom získal předseda družstva Šlesinger, píše ve své neoficiální kronice Josef Obst.

Nebyla to vražda? Tuto otázku si položil Jaroslav při čtení Obstovy kroniky, jejíž autor připouštěl jen sebevraždu. A přitom až na pár výjimek celá vesnice Havlíka k smrti nenáviděla. Tři neděle po referentově sebevraždě zemřel přirozenou smrtí jeho otec. Tak rychlý odchod ze světa všechny překvapil. Nikdy nemarodil, aspoň si toho nikdo nevšiml. Moc toho nenamluvil, ke každému se choval slušně. A přesně takhle umřel. Příbuzným se v dopise omluvil, že jim přidělá starosti s druhým pohřbem v krátké době. Po třech týdnech druhý mrtvý v rodině.

78. KAPITOLA

Houby a Růžencová slavnost

Růžencovou slavnost měl Dürer dokončit o Svatodušních svátcích 31. května 1506, tedy přesně sto let před transportem obrazu z Benátek do Prahy, ale práce na obraze se protáhla až do září.

Dürer možná riskantně vsadil svůj osud na jednu kartu. Věřil, že *Růžencová slavnost* získá respekt jeho kolegů. Bude bydlet v herberku U Dvouhlavého orla naproti kostelu San Bartolomeo, pro nějž své arcidílo vytvoří.

Do herberku se sjížděli němečtí obchodníci z celého adriatického pobřeží. Návštěvy vítal pes. Na všechny, kteří na něj nemluvili německy, štěkal.

Dominikáni poskytli malíři dvě místnosti s dveřmi do klášterní zahrady, aby je užíval jako ateliér. Mniši pozorně sledovali vývoj obrazu. Nestojí ve spisech o růženci výslovně, že pro uctívání je zapotřebí „krásného obrazu“?

Ještě před Dürerem se u San Bartolomea usadili italští malíři. Autor *Růžencové slavnosti* navštěvoval pobožného a ctihodného Giovanniho Belliniho. Ve společnosti Italů malíř z Norimberku nepil a nejedl. Strachoval se, aby ho neotrávili. Pracuje přece na mimořádném díle a konkurence je schopna všeho. V dopisech adresovaných svému příteli Willibaldu Pirckheimerovi do Norimberku si stěžoval, cítil se osamělý, měl zdravotní problémy, zešedivěl mu jeden vlas. Chlubil se nádherným francouzským kabátem, který koupil na benátském trhu. S růžovými a černými pruhy a kožešinovým límcem. Kdyby kabát neměl kožešinový límec a pruhy byly zelené a bílé, mohl by v něm nastoupit za fot-

balový klub Celtic Glasgow. V jednom jeho dopise obraz *Růžencová slavnost* dokonce promlouvá. *Dal bych celý dukát za to, aby už teď někdo viděl, jak jsem dobrý a krásně barevný.*

Nyní každý praví, že ještě nikdy neviděl krásnější barvy, obraz takových kvalit, tak naplněný životem, „jako živý“! vychvaloval své dílo Dürer.

Na vznikající obraz se přicházel dívat dóže Leonardo Loredano, který nabídl Dürerovi postavení malíře Benátské republiky. Po dokončení *Růžencové slavnosti* umělec odcestoval na soumaru do malého osamělého kláštera mezi Ferrarou a Bolognou, kde žil slavný františkán Pacioli, poloviční svatý. Zasvěcoval malíře, který chtěl znát ideální míry lidského těla, do číselných mysterií.

Na růžencový obraz Dürer přidal vlastní podobiznu v pruhovaném kabátě z benátského trhu a s pečlivě nakadeřenými dlouhými vlasy. Neboť jak doporučoval sám Alberti v *Traktátu o malířství*, postavy mají mít portrétní rysy, aby tak oživily umírající historii. Obraz malíř rozhýbal opatrnými gesty Panny Marie držící Ježíška, která klade růžový věnec na císařovu hlavu, Ježíšek se chystá věncem poutit papeže. Oba muži klečí. Putti na obláčcích přidržují baldachýn, jiní přilétají k Marii s korunou, další andělci hodlají doručit růžové věnečky postavám na obraze, v jejichž rysech Dürerovi současníci poznávali významné osoby z Benátek, Říma a císařského dvora. Nehlučné kladení věnců, lehké vlnění andělských křídel, němé snažení putti i prkennou atmosféru gest a pohledů postav očekávajících dekorování věnci doprovází hrou na loutnu a sotva slyšitelným monotónním zpěvem anděl dekorativně rozložený u Mariiných nohou jako vítací pes u Dvouhlavého orla, který štěká na neněmecké hosty a pohanům rovnou trhá šaty.

Benátský malíř Sambelli Dürera žádal, aby mu předvedl, jak jemným štětečkem z kuního vlasu oživil světelný lesk v korunách

stromů a miniaturní motivy výšivek papežského pluviálu. Chtěl vidět, jak namaloval vlasy postav, že k sobě tak těsně přiléhají a zároveň je každý zvlášť rozeznatelný. Stejně mistrovsky si malíř počínal v případě prošedivělých vousů na obraze se svatým Jeroným v Lisabonu: světec ošlehaný mořským povětrím dohněda s vějíři vrásek, kopečky bradavic a kudrlinkami dlouhých vousů v barvě dýmu dobře uschlé bramborové natě, jaké žádný malíř před Dürerem ani po něm nikdy nevykroužil...

I přes složitou kompozici postav a překotnou barevnost v nepastózním podání kuního štětečku divák před obrazem nepochybuje, že po důkladném opakování modlitby vystoupí papež, císař, sv. Dominik, němečtí a benátští obchodníci, mniši od Bartoloměje a další ven z obrazu a odvedou ho k Marii a Ježíškovi. Malíř šikovným rozestavením lehce plovoucích postav a útržků přírody (včetně hub, jež tento velký mistr jako jeden z prvních umělců vyzdvihl z jejich krajně podezřelé existence do prostoru velkého díla; konkrétně to byl hřib smrkový a rudočechratka podvinutá) jako natlačených za sklem akvária vysál prostor děje a zmenšil pro diváka odstup natolik, že obraz vnímá jako reliéf. Albrecht Dürer stvořil scénář v nadzemsky vylehčené dokonalosti, říkali si benátští dominikáni, takřka jako pohled na gloria del paradiso – na rajskou slávu, jak uvádí páté a poslední tajemství růžence.

79. KAPITOLA

Z Afriky do Palestiny a zpět

Na cestě do války zdolal Josef a jeho přátelé na prámu Suezský kanál. Do Sýrie je dovezl autobus přes Haifu a Libanon. Všímali si stop po bojích: rozbitých tanků a aut, pobořených domů, vyhozených mostů a čerstvých hrobů s kříži. Ze Sýrie, kde pobýli jen pár dní, se vrátili do Libanonu. V bejrútském baru hraje orchestr Hanuše Weigla, Žida z Břeclavi, který v roce 1939 i s manželkou legálně vycestoval z protektorátu. V kavárně vysedávají zahraniční vojáci. Vojáci tančí spolu, protože do podniku žádné ženy nechodí.

Hanuš se chtěl stát hudebníkem, tajně studoval konzervatoř. Ale otec mu studium hudby rozmluvil, protože hudbou se slušný člověk neuživí, a tak se Hanuš přihlásil na práva. Jenže v Palestině pak jako právník práci nesehnal a musel dát dohromady kavárenský orchestr, jinak by třel bídu s nouzí.

Pětadevadesátiletého Hanuše Weigla Jaroslav navštívil v Tel Avivu. Na zahradě se tam staříčký pán desítky let marně pokoušel pěstovat šeřík. Sazenice si přivezl z Moravy a šeřík putoval po zahradě z jednoho stinného místa na druhé, ale pokaždé uschl. Weigl ukazoval Jaroslavovi chřadnoucí keřík ve stínu pomerančovníku. Když jsem přijel do Palestiny, chodil jsem na kraj Tel Avivu, do pouště, a tam poslouchal vytí šakalů, řekl.

Na sladké plody morušovníku rostoucího uprostřed zahrady každou noc pořádala nálety hejna netopýrů. Na oknech verandy domu po nich zůstaly pruhy výkalů. Weigl se netopýry pokoušel zahnat izraelskými vlajkami z plastu zavěšenými na provaze, který natahoval na sloupky před domem. Nejsem žádnéj nacionalista,

jiný vlajky doma nemám, řekl. Netopýři plastový vlajky nemaj rádi. Asi jim vadí jejich chvění ve větru.

Někdejší kavárenský klavírista si vzpomínal na jednoho vojáka, jehož tanec mu utkvěl v paměti. Po parketu se pohyboval rychle, zdálo se, že své partnery sune před sebou. Ano, mluvil s ním, byl to Čech, ale už si nevybavuje téma jejich hovoru. Vzpomíná si, že si ten voják zakrýval tvář, jako kdyby měl na obličejí vyrážku nebo se před ním chtěl skrýt.

V telavivských kavárnách jste se za války domluvil kteroukoliv řečí. Střední Evropa v Orientu, to byl tenkrát Tel Aviv. Do vináren s pianistama, který zpívali tyrolský písničky, vídeňský odrhovačky nebo české šlágr *Já bych chtěl mít tvé foto*, chodili prodavači slanejch mandlí, berlínskejch a pražskejch uzenin. Velitelem americký vojenský policie byl pan Hůlka z Chicaga, kterej do taneční kavárny s neonovým nápisem jezdil na oslu v doprovodu palestinský policie s beranicema na hlavách, jako kdyby v Tel Avivu mrzlo, vyprávěl Hanuš Weigl, který se po válce vrátil k právníčině, protože si to přál jeho otec, který zahynul v Osvětimi.

Ráno v Rayaku s letištěm, kde přistávají spojenecká letadla. Z úzkokolejky přestupují na vlak s normálním rozchodem. Ochladilo se, na nádraží má službu anglický poručík. Uvařil Čechům kávu s kubánským rumem. Nádraží v Homsu, které zničily nedávné boje. Anglický letec napadl kulometry muniční vlak stojící v prostoru nádraží. Nádražní budovy vyhořely. Restauraci výbuch nepoškodil, tlaková vlna jen vyrazila okna. Josef se ubytoval v pokoji s rozbitými okny. Skříň poškrábaly střepiny, zrcadlo a zeď popraskaly. Večer před usnutím ve tmě hladil zeď a nahmatával pukliny po střepinách.

Jsem tu na kraji pouště, na východ už není nic než poušť, řekl sobě a manželce Zitě, kterou nechal v Kolíně.

Ze snění ho vytrhly mouchy pronikající do domu rozbitým oknem. Mouchy následovaly štěnice seskakující ze stropu do postele. Příští dny se Josef nemyl, řídil se radami veteránů Orientu, že zápach nemytého těla hmyz odpuzuje.

Časně ráno Josef vystoupal na nedalekou náhorní plošinu, o které domorodci mluví jako o poušti. V dálce se zaleskne mořská hladina a oslní ho, slunce letí vzhůru jak štvané zvíře a on se rychle vrací na nádraží. Odpoledne trosky nádraží oblehla písečná bouře. Josef si bere sluneční brýle. Po bouři skáče po jedné noze a vyklepává si písek z uší. Písek ve vlasech a vousech mu už nevádí. Sedne si na jedinou židli v místnosti a plive písek, který se mu dostal do úst; příště si musí zakrýt nos a pusou šálou. V nevybombardovaném domě proniká prach do místnosti i přes zavřená okna, jenže v nádražním pokoji zakrývá rozbité okno deka a díry po kulkách a střepinách ve dveřích ještě nestačil ucpat. Prach se hrne do pokoje a Josef kýchá, zrníčka písku mu křupou mezi zuby. K večeri bude mít polévku zahuštěnou pískem.

Francouzští důstojníci mají raději revolvery než pistole. Revolver funguje i po písečné bouři, automatické zbraně se musejí čistit. K čemu mi jsou takové informace, když nechci střílet, řekl si Josef. Moje válka to není.

Kupé s cestujícími ve vlaku jedoucím na trati Palestina-Káhira pomalu zakrývala vrstva písku. Podle výšky písečné hladiny se dalo odhadnout zpoždění. Jak velké by muselo být, aby písek zaplnil celý vlak? zeptal se Josef.

V hlavním městě Egypta Češi bydleli v ubytovně Václava Hajse. Obchodník a znalec alkoholických nápojů Hajs, který svým oblíbeným hostům nabízel i Vantochovu griotku, žil v Egyptě dvacet let.

Hosty z Čech ještě ve dveřích varoval před mělčinami Nilu, semeništi velharsí, které člověku vniknou do těla, napadnou močový měchýř a proděraví ho jako broky koroptev na honu.

Pro krajany Hajs sám vařil, ale mnohem častěji si v prázdném podniku vykládal pasiáns a smiřoval se s myšlenkou, že se do Čech už nikdy nevrátí.

80. KAPITOLA

Zašlápnutý kanár v Poličce

Marie si za celý život nekoupila jediný los. Nesázela sportku a už vůbec ne sazku. Na plesech s tombolou vždy roztrhala vstupenku, jejíž číslo se ocitlo v losovacím osudí. Byla pověřivá. Strachovala se, že kdyby její los vyhrál, vzápětí by poryv štěstí muselo vyvážit nějaké neštěstí. Když v lese našla velký hřib, začalo ji svědit celé tělo a cítila, jak se na ně slézají klíšťata z celého lesa. Po jejích rukou, zádech i za podprsenkou hbitě cupitaly hmyzí nožičky a do kůže se zavrtávala hmyzí kusadla. Nejméně jedno z nich určitě přenáší encefalitidu. Ze zánětu mozkových blan měla panický strach. Víc než smrti se bála, že bude nemohoucí. Že se nebude moci hýbat, že neuvidí, ztratí sluch, čich, hmat, řeč a jen někde na temném dně bez zvuků a zápachů bude ležet bezmocné vědomí sebe sama. Anebo bude slyšet, to by bylo ještě horší. Všichni si budou myslet, že je hluchá, a budou se před ní bavit o její nemohoucnosti, o ženách, se kterými žijí její muži, a ona je nedokáže okřiknout, aby byli zticha. Co bude celé dny dělat? Bez pohybu, bez možnosti odejít od sebe pryč. První žena jejího manžela zemřela na nádor na mozku. Prý měla až do konce všechny smysly v pořádku, mohla mluvit a vnímala bolest. Malé Zitě dovolili spát v jejím nemocničním pokoji, na noc ji brala k sobě do postele.

Pětašedesátiletá Marie poleze krmit kořata na půdu baráku, posledního stavitelského díla jejího druhého manžela Bedřicha, a uklouzne na žebříku. Pádem na betonový dvorek si poškodí mozek. Stane se to v pátek večer. Na ARO kolínské nemocnice ji v pondělí odpojí od přístrojů.

Na fotografii z Poličky, na louce před barákem, kde bydleli Mariini rodiče, se pětiletý Jaroslav nadechuje, aby rozfoukl kulatý lampion ochmýřených semínek odkvetlé pampelišky. Na druhé fotografii se kolem chlapcovy hlavy ochmýřená semínka rozletují. Fotografie zachytila leteckou sestavu pampeliškových padáček ve tvaru rozpadající se (ustavující se?) svatozáře nebo obrysu klobouku.

To odpoledne, kdy ho na louce s odkvetlou pampeliškou fotografovali, chlapec nešťastnou náhodou zašlápl kanára Pepíka. Dlouhým soužitím s rodinou si pták získal respekt a stal se její součástí. Každý večer ho vypustili z klece, aby se prolétl po místnosti. S přibývajícím věkem ho létání přestávalo bavit a dával přednost pěším procházkám po podlaze. Neprotestoval, když si ho někdo posadil na rameno. Vydržel tam sedět celé hodiny a svého hostitele něžně kloval do ucha, což se dalo považovat za projev příchylnosti i náznaku smyslu pro humor.

Rodina Mariina otce bydlela v jedné místnosti. Vodu na vaření a mytí nosili od pumpy na dvorku, společný záchod na pavlači používalo šest domácností. Střevní potíže, které zpravidla postihly několik obyvatel domu současně, nebo babiččin zánět močových cest vyvolaly na pavlači chaos. Čtyři dědečkovy děti se na svět dostavovaly naštěstí ve velkých časových rozestupech, takže nikdy v místnosti nebydlelo najednou šest lidí, tudíž existovala reálná šance dostat se včas na společný záchod. Ale děti do osmi let stejně chodily na nočník.

V prvorepublikové Poličce lidé sehnali práci na jatkách, v mučnické továrně nebo v textilce. Nebo na pile u železniční stanice, kde zpracovávali dřevo z okolních lesů. Na dvorech všech rondokubistických a funkcionalistických domů na stráni za Synským

rybníkem stály dřevníky. Působily tam nepatřičným dojmem, jako by u těch budov zůstaly součásti dávno zaniklé vesnice. Do poličských dřevníků za babku rozváželi z pily u nádraží odřezky, které už nešly zpracovat. Z archaických budek na dřevo rozmístěných po celém městečku byl cítit les. Město vonělo jako paseka v lese u Borové, kam malý Jaroslav jezdil s Marií a její kamarádkou Miladou na borůvky.

Pepíka mlčky pochodujícího po podlaze chlapec přehlédl. U země to jemně zapraskalo, jako by se u okapu ulomil malý rampouch. Kanára brzy následovali teta Zdenka, dědeček a babička v Poličce. V Polánce dědeček, strýc František a v Praze Václav. Nakonec zemřel Josef. Vlastně poslední zemřela babička v Polánce, jedenáct let po Josefově smrti, v den dvacátých Jaroslavových narozenin. Řetěz smrti v rodině zahájil kanár Pepík.

Večer Jaroslav na travnatém dvorku motýčkou vyhloubil pro nešťastného ptáka hrob. Není to ideální způsob, jak se poprvé setkat se smrtí? Smrt drobného ptáka, který k lidem nechová nijak přehnané sympatie, se díky odtažitosti a nevyzpytatelnosti ptačího světa jeví jako událost, která přespříliš neútočí na city. Nevběhl Pepík pod jeho nohu úmyslně? Byl starý a pěší živoření se mu už mohlo zajídat. Mohl to být i další z projevů kanárova zvláštního smyslu pro humor.

81. KAPITOLA

Potíže družstva v Polánce

Družstevníci pořádali třikrát týdně členskou schůzi v hospodě U Pohanků. Nejenže nic nevyřešili, ale hádali se a někdy se i rvali. Občas si dali ránu pěstí nebo vzali souseda u stolu púllitrem do hlavy.

Většina mužů jezdila za prací do Plzně. Plat poláneckého družstevníka rodinu neuživil. Přes den na družstevním pracovaly ženy, muži se k nim připojili večer po návratu z Plzně. V neděli šly na pole celé rodiny. Brzy po založení družstva blovický zemědělský referát doporučil, aby si v lesovně družstevníci zřídili vepřinec. Výnosy z polí nebyly k životu. Úředníci z Blovic chtěli v Polánce udržet klid. Černostrakaté bachyně se selaty dopravili z přeštického vepřince.

Hovězí dobytek, koně i prasata si necháte doma, slibovali sedláckům v Polánce před založením JZD. Stejně těch zvířat máte tak málo, že by nám nestálo za to obcházet vaše chlívky, smál se Šlesinger. Jednal podle instrukcí z Blovic. Nesmíš je dopředu znervózňovat, slib jim cokoliv. A jednej rychle, aby neměli čas přemejšlet.

V prosinci prvního roku existence poláneckého družstva Šlesinger a jeho lidé po šesté hodině ranní, kdy muži odjeli do plzeňských fabrik, odvedli dobytek a koně do pěti společných stájí. Asistovali jim příslušníci Veřejné bezpečnosti, kteří si do vesnice pro všechny případy přivezli zeleného antona.

Lidem zůstala prasata a také králíci, drůbež a kozy. A zbytky záhumenků, které se nedaly přivtělit k družstevním polím, protože by se v těch místech nemohl otočit traktor. Že zatím družstvo žádný traktor nemělo, byla jiná věc.

Nastaly potíže při odvádění krmných dávek, sena, slámy, brambor a obilí. Dávky předseda rozepsal pro všechny členy družstva podle podivných klíčů, v evidenci převládal chaos, každému se vážilo jinak. Zasloužilým družstevníkům, kteří společně sklízeli od sedmačtyřicátého, Šlesinger naklonil váhu mnohem příznivěji než těm zbývajícím.

Družstvo hospodařilo nevalně. Dařilo se jedině prasatům v družstevním prasečinci v bývalé hájovně, na jaře vážila přes metrák. Právě v prasečinci Šlesinger pobýval nejraději. Snil o tom, že polánecká prasata jednou zvítězí nad proslulými prasaty z Přeštic a pražská šunka se bude vyrábět z masa expedovaného z bývalé hájovny. Že prasata pocházejí z Přeštic? To přece nevádí, nejdůležitější je místo, kde prasata vyrůstají. Tak to říkali na školení, ne?

V Blovicích o rvačkách U Pohanků věděli, a tak aby družstevníkům přilepšili, povolili jim prodávat výsek vepřového masa na volném trhu: kilo masa za sto korun staré měny. Po krátkém váhání předseda Šlesinger souhlasil. Sen o pražské šunce z poláneckých vepřů musel odložit. Na odbyt šly také jitrnice a tlačěnka. Družstvo vydělalo půl milionu korun. Pokladník chtěl peníze uložit do státní banky, jenže družstevníci o tom nechtěli ani slyšet.

Budeš je mít schovaný doma, my ti věříme.

V této věci byly zajedno oba zneprátené tábory. Obávali se, že peníze jim banka nikdy nevyplatí. V nejlepším je zdaní a oni nedostanou ani půlku. Tolik nedůvěřovali institucím reprezentujícím nové státní zřízení. Ale účetní měl strach a peníze stejně odvezl do banky v Blovicích. Prvního června proběhla měnová reforma. Zatímco průměrně došlo k přepočtu (lidé tomu spíše říkali krádež) v poměru 10 : 1, zůstatky na účtech JZD se přepočítávaly 5 : 1. Účetního velebila celá vesnice.

V létě roku 1953 zasáhlo celou republiku sucho. I v Polánce chyběla píče. Dobytek hubl. Starší kusy odvezli na jatka. Družstevníci se strachovali, že bída ze stájí a chlévů zasáhne i jejich domky. Na schůzi se usnesli, že se peníze uložené v blovické bance mezi ně rozdělí rovným dílem. Zemědělský referát v Blovicích tento nápad rázně odmítl. Lidé začali reptat. Vyhýbali se práci. Výrazně stoupla nemocnost. Při výmlatu ve dvorech se ztrácelo obilí. Vesnicí občas projelo auto Veřejné bezpečnosti. Byl to vzkaz: vraťte se do práce.

82. KAPITOLA

Hynek z Ronova na lyžích a Turci v Ratajích na Sázavě

Marie s malým Jaroslavem jezdila na hory, aby byl na zdravém vzduchu. V zimě se párkrát vypravili do Vysokých Tater, kde se ubytovali v hotelu u Štrbského plesa. Matka syna sice rozmazlovala a bála se o něj, ale na horách se posadila do cukrárny a nestarala se, co se děje na stráni, kde Jaroslav lyžuje. Hlavně ať dýchá zdravý horský vzduch. Že by její syn vystoupal do prudkého kopce a riskantně se spustil dolů? On, který neumí pořádně zatočit a zabrzdí jen občas? To ji vůbec nenapadlo, a přihlásit Jaroslava do lyžařského kursu také ne. Po zasněžené stráni se na lyžích vlastně jen prochází, vždyť je nemocný. A bázlivý. Určitě se nedopustí žádných nerozumných kousků.

Seděla v horské cukrárně nad jahodami se šlehačkou. Pečlivě zkoumala vůni a chuť jahod. Pokaždé porovnávala jahody z cukrárny s plody, které vypěstovala na zahradě za vodárnou. Kdyby bylo ovoce z cukrárny lepší, vyptala by se, odkud je mají, a sháněla by se po sazenicích. Nikdy ale nenašla lepší jahody než ty od vodárny. V tatranské cukrárně měli štěstí, neboť jinde občas personál s roztomilým úsměvem požádala, ať si jahody odnesou, že nestojí za nic. Nad jahodami na Štrbském plese se netvářila nijak nadšeně, ale snědla je.

Doma se Jaroslav na lyžích samotářsky potuloval po zasněžených polích kolem města a plašil hejna vran. Málokdy napadlo tolik sněhu, aby skluznice nedrhly o zmrzlé hroudy zoraného pole.

Na lyžích se dostal i na místa, kde ležela Josefova první manželka během náletu na město. S kluky ze sídlištního činžáku sjížděl malý kopec Čuba u městské vodárny. Sledoval tam zkušené lyžaře, aby od nich odkoukal techniku. Nakonec sjel každý kopec, spíše šusem ho slétl, neuměl udělat oblouček, k zatočení lyží potřeboval aspoň patnáct metrů. Někdy se mu povedlo zabrzdit kristiánkou, častěji se zastavil v závěži nebo upadl na zadek.

Na sjezdovce ve Vysokých Tatrách párkrát prolétl jako dělová koule frontou lyžařů čekajících na vlek. Řítil se dolů z kopce a bylo mu jasné, že frontě u vleku se nevyhne. Na kopci doufal, že tam zrovna nikdo nebude nebo že se mu nějak podaří zabrzdit. Lidem dole brzy došlo, že kluk neumí zatočit a upadnout se mu nechce, tudíž si to míří rovnou do nich. V poslední chvíli se před Jaroslavem fronta otevřela a malý lyžař projel otvorem v řadě lidských těl s rukama roztaženýma jako nešťastný Hynek z Ronova v hořícím sudu na pískovcové desce před kostelem svatého Bartoloměje v Kolíně.

Při divoké jízdě Jaroslav křečovitě svíral hůlky a občas jimi některého lyžaře šlehnul. Jeho sportovní začátky tak provázely výkřiky i sprosté kletby. Matka mu řekla, že z cukrárny viděla, jak se z kopce šílenou rychlostí řítí nějaký kluk, který dole porazil pána ve frontě na vlek a klidně jel dál!

Večer před spaním Marie přitiskla ucho na pohublý synův hrudník a poslouchala, jak horský vzduch vymazává drobné pís-koty. Proč ještě neodložil kapesník? Vždyť mu z nosu teče snad ještě víc než doma! Aspoň se ta rýma uvolnila, řekla si.

V létě Marie s Jaroslavem a jeho starší sestrou Zitou nastoupila na prvním nástupišti kolínského nádraží do vlaku Kolín – Ledec-ko nad Sázavou. Na nádraží ji doprovázel Josef. S dětmi dojela na konečnou stanici v kraji železničních tunelů, zřícených hradů a mlýnů. Řeka u městečka rozloženého ve skalách vyhloubila

meandr, za městem se koryto řeky prudce stáčí doprava a vrhá se do velkého oblouku ve tvaru mušle. Pro stavitele posázavské železnice vytrvale sledující téměř celý tok řeky představovala mušle příliš extravagantní tvar, a tak ho přeskočili.

Stanici před Ledečkem pronikal do hlasů idylické krajiny, jejíž součástí se stalo houkání sázavských vlaků, temný hluk vibrujících vodních turbín, které rozechvívají i kolínský most. Temné vibrace se rozléhaly z Břečkova mlýna v Ratajích. Ještě před první světovou válkou ho majitel předělal na vodní elektrárnu se dvěma Francisovými turbínami. Na ratajské panství přivedl hrabě Jan František Ludvík z Talmberka po slavném vítězství křesťanských vojsk vedených polským králem Janem Sobieským nad Turky u Vídně (na kterém se významně podílela Madona z Nicova) několik Turků, mužů i žen, a nechal je pokřtít. U Sobieského sloužili i Kludští, jejichž světáctí potomci jsou pohřbeni na nepomuckém hřbitově.

Sázavští Turci milovali meandr řeky za Ledečkem. Studená řeka zformovaná do tvaru mušle jim připomínala jejich domov u teplého Středozevního moře.

Turecký živel se rozplynul v místním obyvatelstvu. Někdy se turecká podoba nebo povaha v českém Posázaví vynoří. Stává se to v rodinách, které nemají žádné povědomí o záhadném pohybu genetických informací, a nevinnou ženu pak manžel podezřívá z nevěry s nějakým neznámým přivandrovalcem. Jeden sázavský Turek a český vlastenec v jedné osobě nabízel sňatek kabaretní umělkyni, Jaroslavově ruzyňské babičce.

Marie se s dětmi ubytovala v hotelu u nádraží s výhledem na řeku. Byl tak malý a zpustlý, že ho zpočátku nechtěli ani znárodnit. Ale Bedřich, který se staral o to, aby se všechny hotely bez výjimky dostaly do správných, tedy společných rukou, prohlásil:

Znárodnit velký prosperující hotel není zase takové umění, ale převzít chátrající podnik a zvelebit ho, v tom se pozná velikost nového zřízení.

Hotel v šedesátých letech zanikl.

V době, kdy tam jezdila Marie s dětmi, se už neodvolatelně ocitl na cestě, na jejímž konci se stane ruinou.

V hotelu a okolí Marie nejdříve ze všeho zjišťovala, stejně jako na všech ostatních místech, kam se se synem vypravila, jestli ho ze spaní nebude rušit nějaký hluk. V úvahu přicházel jedině vlak. Hotelovým hostům, kteří oželeli skromnou snídani a celé dopoledne vyspávali kocovinu po večerním flámu, se zdálo, jako by jim každou hodinu dunící lokálka projížděla hlavou. Jenže v noci vlaky nejezdily, a tak Mariina obhlídka dopadla uspokojivě.

Odpoledne se obě děti brouzdaly v mělké řece před hotelem. Jaroslav s bílou rádiovkou na hlavě opatrně jako čáp našlapoval na velké kameny na dně. Nesnášel, když bosou nohou došlápl na říční škebli. Nepříjemný pocit v něm vyvolávala i chůze po kluzkých balvanech. V lese nad nádražím sbírali s matkou a starší sestrou borůvky a maliny. V borůvčí někdy narazili na suchohříby, babky a lišky. Na pravé hříbky neměli štěstí. Marie směla používat hotelovou kuchyni, kde zavářela borůvky, nakládala houby a z malin vymačkávala šťávu. Tašku s plnými sklenicemi a lahvemi dala průvodčímu vlaku na trati do Kolína, kde na prvním nástupišti čekal Josef. A ten do Leděčka příštím vlakem poslal tašky s prázdnými sklenicemi a lahvemi. K snídani pro děti pekla piškot s borůvkami. Její piškot si dával k snídani ředitel hotelu se svou paní a pár dalších hostů. Marie bydlela v hotelu zdarma, řediteli, ve skutečnosti to byl kuchař, stačilo k uhrazení účtu pravidelné dodávání piškotu s borůvkami.

V horkých dnech, kdy se celé městečko vyhrnulo k řece, nastal pro Marii problém. Nemůže přece všem vysvětlovat, že její nahý

syn vypadá jako kostlivec, protože je nemocný a trpí tudíž nechutenstvím. Co kdyby na ni začali křičet, že mu nedá najíst? Na sídlišti s protiatomovými kryty všichni o Jaroslavově nemoci věděli, tam nic vysvětlovat nemusela. A stejně synovi nedovolila, aby se venku mezi sídlištními domy svlékal do půl těla. Když se tedy v Ledečku u řeky objevil někdo neznámý, musel se nahý Jaroslav potopit, aby mu byla vidět jen hlava. Potápěl se na mělčině, jinak nesměl, protože neuměl plavat. Do řeky se kromě toho musel schovat pokaždé, když po nedaleké železnici přijížděl od Kolína vlak; při odjezdu vlaku se potopit nemusel, neboť cestující se ven dívali jen málokdy, starali se o zavazadla a hledali po kapsách jízdenky. Potápění na povel měla ukončit koupě plovací vesty, která Jaroslavova vystouplá žebra vhodně skryje.

Do Ledečka Marie přestala jezdit, když se dozvěděla, že zde i v Ratajích v sedmnáctém století řádil mor. Obětí bylo tehdy tolik, že na hřbitovech už nebylo místo a živí pohřbívali své mrtvé na zahradách u domků, přestože jim za to hrozil trest.

Zahrady plný nebožtíků, a my se sem jezdíme léčit! vykřikla Marie zděšeně.

Mohla Ledečko vyměnit za Samopše. Do osady na konci sázavské mušle mor nedosáhl, v říčním meandru ztratil dech. Rekreační zařízení v Samopších zřídila kolínská Tatra. Jenže kolektivní rekreaci se Marie vyhýbala, byla tu ta nepříjemnost s vystouplými žebry jejího syna. Plovací vestu totiž odmítal nosit, prý ho dře a škrtí. Chtěl se koupat jen s kruhem, jenž však žebra nezakryl.

83. KAPITOLA

Fotograf Jaromír Funke a první spojenecký nálet na Kolín

Dne 24. 8. 1944 v Kolíně před polednem jsem se šel koupat do Labe za železniční most s Nankou a dítětem, napsal si do deníku fotograf Jaromír Funke. Malé dceři cestou vyprávěl, jak na dně řeky svítí jaspisy a chalcedony připlavené třetihorními proudy z Krkonoš. V poledne poplach a bombardování Kolína. Hoří... a pumy padají blízko nás. Jsme všichni u sebe. Po přežití této vlny utíkáme zas přes Labe do háje. Detonace. Krátery od pum. Okamžiky, které se nezapomínají. Přicházíme domů ve tři odpoledne, živí a zdraví.

Dlouhý svist ukončený výbuchem. Sloupy vody nad řekou, lámání dřeva, vysoké tóny doprovázející let střepin, praskání ohně. Funke s manželkou a dcerou běží v plavkách po labském břehu. Z druhého břehu to mohlo evokovat zmatené pobíhání králíků, kteří nad svými hlavami zaregistrovali přítomnost káněte, nebo trhané pohyby postav ve filmové grotesce ve scéně s bosými lidmi na horkém písku přímořské pláže. Zасыpávají je úlomky dřeva. Všichni tři si lehají do kráteru po výbuchu. Po první vlně náletu vylézají z kráteru a přes most běží na druhý břeh. Jsou poškrábání, umounění a dcera se klepe, drkotá zuby v záchvatu zimnice. Druhý den se probudila s vysokou teplotou. Onemocněla těžkým zápallem plic.

Funke se z náletu nemůže vzpamatovat. Od konce třicátých let fotografuje hřbitovy, zajímá ho a zároveň děsí síla přírodního bujení. Listí, šlahouny a kořeny vtahují do svého nitra, do své tmy

náhrobky a sochy. Hřbitov v objetí bujení. Místo zmrtevýchvstání přichází druhá smrt v sevření. Cestuje na Podkarpatskou Rus, fotografuje prales. Les na jeho fotografiích požírá sám sebe. Na snímku z cyklu fotografií *Země nenasycená* nechá z divoké vegetace přemáhající zrezivělé kování vyčnívat lidskou ruku. Můžeme se dohadovat, jestli patří mrtvole, nebo živému člověku. Výjev by působil hrozivěji, kdyby patřila živé bytosti. Vidíme rezignované gesto. Člověk uvězněný v rozbujelé vegetaci bez naděje na záchranu. Předčasný pohřeb.

Při náletu se před Funkem bortila krajina a architektura. Pohyb krajiny a architektury chtěl fotograf vyvolat jen svým fotoobjektivem. Připadal si jako ve snu, který se mu už zdál. Styděl se za to nedůstojné pobíhání mezi krátery a neschopnost ochránit manželku a dceru. Nepříjemný pocit měl i téhož roku v dubnu, kdy nastoupil v 7.30 k pracovní povinnosti kopání zákopů ve Vršovcích na náměstí Svatopluka Čecha. V 11.15 se vrátil domů s horečkou a chřipkou.

Zažije další nálety v Kolíně a Praze. Bude se bát o své rodiče v Kolíně. Prahu ani Kolín po náletu nikdy nebude fotografovat.

84. KAPITOLA

Vítr a mouchy na poušti se vsuvkou o Josefově první svatbě

Jsi pro mě jako zabitá velryba.
(Název obrazu Niki de Saint Phalle
v galerii ve švýcarském Fribourgu)

První večer v ulicích města u Nilu se Josefovi zatočila hlava z vůně oranžových květů flamboyantů, košatých stromů podobných platanům. Vůně se shlukovala do chumlů, které se řadily do rychlých sledů po sobě jdoucích vln. Na loďce se vypravil na ostrov Ghesira vprostřed řeky. Několik metrů od břehu svého nápadu litoval, zápach zahnívající vody překryl vůni flamboyantů. Z vysoké paluby parníku, na jehož palubě se po řece před několika měsíci plavil, nebyl ten zápach tak zřetelný. Chtěl nazpátek, ale převozník nereagoval. Asi si myslel, že Josef bude chtít vrátit peníze, které mu už dal.

Pod palmou, u kavárenského stolku na zahrádce v cukrárně Groppi v centru města, si u černého súdánského číšníka v bílé galabii s červeným pásem objednal ledovou kávu se šlehačkou. Bylo po čtvrté a dusno na hlavu poráželo severoafrickou klimatizací. Sklenici s vysokou čepicí šlehačky zvolna klesající do ledové kávy přinesl Súdánec na velkém stříbrném podnose. Josef pomáhal lžičkou šlehačkové vrstvě ke dnu sklenice a přemýšlel, co bude dělat. Musí se vrátit do protektorátu.

K Josefovi si přisedl poručík Ota ze Světlé pod Ještědem, učitel z české školy v Rumunsku. V Egyptě připravoval zpravodajské

vysílání Československého rozhlasu. Každý večer redakce vysílala patnáct minut pro své krajany v uniformě. Redakce sídlila v ulici Kadi El Fadel poblíž hotelu Metropolitan ve druhém patře starého činžáku, v němž donedávna nabízely služby kurvy. Někdy na dveře redakce zabouchal bývalý zákazník bordelu. Zastavil se buď z nostalgie, nebo z nedostatku informací o zániku podniku. Těch několik posluchačů, kteří české relace poslouchali hlavně kvůli dešifrování tajných zpráv, se polekalo, že stanici obsazuje německé komando. Jenže proč by měli Němci v Egyptě spadeno na nevýznamnou rozhlasovou stanici, kterou skoro nikdo neposlouchá?

Existuje spousta receptů na přežití války. Spravedlivé rozhořčení, msta, touha stát se hrdinou, hledání zapomnění, psaní deníku pro budoucí čtenáře, plánování útěku nebo sbírání předmětů prošlých válečným ohněm pro školní kabinet. Přesně této činnosti se věnoval Ota. Do prázdných lékárenských lahviček sypal pouštní písek různých barev z oblastí bojů. Ve studiu si před vysíláním položil na židli tlustou knihu, na kterou si pak sedl. V knize lisoval kůži gekona. Vlastnil sbírku pouštního hmyzu a štírů. V exponátech příštího školního kabinetu nemohla chybět plácačka na mouchy.

I ke své uniformě se choval jako k budoucímu exponátu. Možná by k její muzejní ceně přispěl jeden malý průstřel. Třeba ramene? Ota přinášel domů střeptiny granátů i úlomky zdiva vybombardovaných baráků z mořského břehu u Abukiru, kde našel kousky zničených lodí.

Josef mu s vyhledáváním přírůstků do školní sbírky pomáhal. Věnoval Otovi zvláště cenný exemplář: ucho káhirskeho taxikáře v lihu. Získal je od nejslavnějšího Čechoslováka v Orientu a nejsilnějšího muže na světě, zápasníka Koroščenka z Podkarpatské Rusi.

V noci ho chtěl zbít obuškem řidič taxíku. Bití zákazníků obuškem tehdy bylo v Káhiře běžné. Koroščenko ovšem jedním pohybem ruky ukroutil taxikářovi ucho, trofej naložil do lihu a ukazoval ji přátelům.

Koroščenko se do armády přihlásil v Indii a jen Bůh ví, jak se tam dostal, jestli chtěl následovat vojska Alexandra Velikého, napsal o něm jeden válečný zpravodaj. Na silákově putování do Indie nebylo nic zvláštního, dostal se tam s cirkusem Borneo (fotografii šapitó cirkusu Borneo vyleptanou na sklo najdete na náhrobku rodiny Trískových v Nepomuku). Na Dálném východě v čase prvních týdnů války vystupovala i Katka. Silák se stal jejím ochráncem. Žádný svalovec v Asii na Koroščenka neměl. Sám maharádža mu nabídl, že ho zaměstná jako osobního strážce. Zápasník ze Zakarpatské Rusi totiž přemohl jeho ochránce, na kterého si do té doby nikdo netroufl. Koroščenko vedle zápasu ovládal další disciplínu: přetrhl každý železný řetěz. V alexandrijském súku k smrti vyděsil všechny obchodníky i s jejich zákazníky, když roztrhal železný řetěz na kusy jako list papíru. Obchodníci mu pak pro všechny případy vnucovali svoje zboží zadarmo, kolik věcí pobere, tolik si může odnést. Koroščenko se nesměl napít alkoholu. Po půllitru vína se opil a hned se rval. A všechny zmlátil. Kromě Josefa.

V jednom telavivském baru seřezal opilý zápasník celou rotu britského polního četnictva, řekl Hanuš Weigl. Když kamarádi Koroščenkovi vyprávěli o jeho opileckých rvačkách, zacpával si uši. Ale britské četníky po té rvačce nenáviděl, takříkajíc podvědomě, při rvačce se podle něj chovali unfair a i ve střízlivém stavu by se s nimi porval bez příčiny. Četníci si jednou na Koroščenka políčili. V noci na něj hodili pytel a do uvězněného siláka bušili tyčemi. Dopadlo to s nimi špatně. Koroščenko pytel roztrhl a britské četníky od sebe odhazoval jako kořata. Uši sice nikomu neutrl, ale

praskot zlomených kostí a nářek bitých Britů podkresloval štěkání šakalů v poušti.

Koroščenka chtěl do své družiny, kterou tvořili libanonský žurnalista, italský zahradník, francouzská zpěvačka a po válce také český stolní tenista Bohuslav Váňa, získat egyptský král Farúk. Na mistrovství světa ve stolní tenise v Káhiře v roce 1939, kde Váňa získal titul mistra světa ve smíšené čtyřhře, se král chodil dívat na všechny jeho zápasy. Štíhlý monarcha, jehož blondatá hlava nacistické pěstitele Lebensbornu přiváděla k úžasu a tvar jeho knírku převzal anglický herec Suchet pro svou postavu detektiva Poirota, proslul jako kleptomán. Okradl o medaile mrtvolu šáha Rezá Pahlavího, Churchillovi sebral zlaté hodinky a jeho komando uloupilo během druhé světové války z amerického trezoru nejvzácnější minci světa – dvacetidolarovou zlatou mincí Double Eagle. Kvůli výstřednímu chování nebyl egyptský král připuštěn na korunovaci Jiřího IV. Sbíral všechno, ve sklepích káhirskeho paláce shromažďoval sbírky žiletek, lahviček od acylpyrinu a známek; vlastnil i vzácnou čtyřkorunovou světle zelenou rakouskou známku s obráceným přetiskem Pošta československá 1919. Měl k dispozici sto osobních aut červené barvy, miloval totiž hasiče.

Po autonehodě v říjnu 1942 ztloustl a oblíbil si šlehačkové dorty. Mezi požíváním dortů si prohlížel nejobsáhlejší pornografickou sbírku na světě. Ven nevycházel bez tmavých brýlí, ve vycházkové holi ukrýval pušku a v kapse nosil pouzdro na cigarety ve tvaru pistole. Se zájmem sledoval Váňovy zdrcující forhendové útoky kombinované kratasy, které soupeře přiváděly k zoufalství. Zběsilé Váňovo bušení do míčku pálkou obloženou olověnými plátky v něm vyvolávalo sexuální vzrušení. Drobný hubený muž – a taková energie! Obrovský tlustý král se potýkal s komplexem muže s malým přirozením a částečnou impotencí, na kterou nezabírala

ani kašička z hašiše smíchaného s horským medem z Kréty. Žádána z pěti tisíc žen, jež se král pokusil svést, nepodala o Farúkovi příznivé svědectví. Zápasníka, který trhá řetězy, by ve svém doprovodu uvítal. Ale Koroščenko královu nabídku odmítl.

Učitel Oto, obchodní zástupce Josef a zápasník Koroščenko vytvořili trojici, která si v káhirských tržnicích, kavárnách a podnikcích s břišními tanečnicemi získala respekt.

Společně jezdili vlakem k moři, v mračnu much se pomalu procházeli měkkým pískem dun a hledali exponáty do školního kabinetu. Z chaluh na mořském pobřeží vylétaly dlouhé ploché mouchy s šedočervenýma očima. Když se po obloze přelila rumělka zapadajícího slunce, mraky na pozadí červeného bezvětří ztuhly do tvaru obrovských rybích koster a písek na pláži a v poušti ztmavl, jako by ho někdo polil inkoustem, vydali se na zpáteční cestu do Káhiry. Na střechu železničního vagonu, ve kterém se Josef se svými přáteli vracel do Káhiry, bubnoval jako déšť bílý ptačí trus.

Velryby, který proniknou do Středomoří, se vrhají ke břehu, řekl Koroščenko. Mesiáš tak vysílá signál, že se pomalu chystá. Zapíjím vepřový mlíkem a změnil jsem si jméno. Přestal jsem být Židem, poněvadž na Žida mám moc velkou sílu a skoro neumím číst, řekl silák.

V Káhiře jste nemuseli číst noviny nebo poslouchat rozhlas, přehled o stavu šancí válčících stran podávalo chování barmanů, jejich sentimentálně plačtivá nálada a vnitřní boj s pokušením nalít vám zadarmo signalizovaly vítězný postup Spojenců. Každý barman na první pohled poznal, ke komu patříte. Také reakce taxikářů naznačovaly vývoj na bojištích, střídali italštinu s angličtinou. Na obědě o půl druhé otevřou okno, náhle se objeví černocho a zahání vějířem mouchy. Ještě včera bylo okno zavřené... Z gest

majitelů kaváren, průvodců a tlumočnicků, prodavačů plácaček na odhánění much a erotických pohlednic můžete vyčíst šok beztak bojově nenaladěných Italů ze zjištění, že jejich děla neprorazí pancíře spojeneckých tanků.

Josefa s Koroščenkem odvedlí do války v poušti. Učitel Ota zůstane v Káhiře, aby dál hlásil v rozhlase. Poslední den před Koroščenkovým a Josefovým odjezdem se přátelé vypraví do krytu v káhirském hotelu Metropolitan, aby spatřili břišní tanečnice. Podzemí hotelu je zařízeno jako taneční lokál. Josefovi se brzy motá hlava po těžkém egyptském víně, Koroščenko skoro nepije.

Váleční zpravodajové přirovnávají válku v poušti k pohybům břišních tanečnic. Fronta se v rozlehlých prostorách pouště zvolna rozvaluje jako druhořadá tanečnice v podnicích pro turisty v severní Africe. Líně, jako by se jí vůbec nic netýkalo, se odvalí o kus dál, aby tam v klidu přežvýkala své monotónní příběhy. Spisovatelé, kteří severní Afriku navštívili, Gustav Flaubert nebo Jiří Mucha, si stěžují, že na dobré břišní tanečnice neměli štěstí. V bezduchem sportovním výkonu postrádali vnitřní napětí. Jejich pokus o písemný záznam vystoupení starších tanečnic nakonec vyzněl jako soubor komických prvků. Oba spisovatelé popisují rychlé pohyby tanečnic, pod jejichž kůží se navzdory té rychlosti rozšafně přesouvají kilogramy sulcu kymácejícího se sem a tam, aby našel rovnováhu. Válka v poušti kopíruje pohyby obtloustlých tanečnic, zalyká se velkým prostorem. Území vyměřují jen rozpité komíny písečných bouří. Smolaře dostihnou. Musíte jako Rommel věřit na štěstí. Když vás neopustí, vyrazíte k horizontu a stanete se vládcem velkého území. Jenže vaše vláda nad ním nemá žádnou oporu, je vratká jako písečná duna. Co s písečným prázdňem? Můžete v něm brzy bídně zajít na nedostatek vody a benzinu. V lepším případě vám posledních pár konzerv ukradnou Arabové,

v tom horším vás prodají nepříteli. Na poušti si žádná království ve stylu Conradova Kurtze ze *Srdce temnoty* v povodí řeky Kongo neplánujte.

V případě starých břišních tanečnic funguje tuk pod jejich kůží jako břecťan na zchátralých domech; skrývá známky rozpadu a drží je pohromadě. Pohyby tuku pod kůží tanečnic spisovatelé srovnávají s převalováním velryby na písčité mělčiny nebo s pohyby písčných dun. Při silném větru se duny dávají na pochod.

Hosty v podzemí káhirského hotelu Metropolitan někdy přece jen potkalo štěstí a uviděli představení břišní tanečnice, která své řemeslo nedostižně ovládala. Tanečnice má jak kentaur nesořodé části těla. Horní část vězí v jakési náměsíčné strnulosti: sošnou nehybnost prsou zdůrazňuje těsná halenka a předpažené ruce. Zdá se, že nedýchá. Při pohledu dolů se vám zatočí hlava z vibrujících boků. Od její bronzové pleti nemůžete odtrhnout oči. Až v závěru produkce registrujete, že si vyholila všechny chloupky a že se navzdory nedýchatelnému vzduchu a prudkým pohybům těla vůbec nepotí. Během tance její šaty šustí jako přeschlá hadí kůže, zlaté piastry v její vlasové síťce se ani nehnu. Tanečnice se nadechuje, jasný cinkot mincí se pomalu rozlévá po místnosti. Při tom jasném zvuku se vám vybaví měsíc v úplňku. I k člověku bez fantazie přicházejí obrazy.

Neviděl jsem ji někde? napadne Josefa. Asi jsem vypil hodně vína.

Tanečnice zvedá z podlahy hnědý šál se zlatým pruhem a třemi štrápci zavěšenými na stuhách. Evropanům se zdá, že podivně poskakuje. Přenáší váhu z jedné nohy na druhou.

Ten tanec je mi nějaký povědomý, pamatuju si ho ze starých řeckých amfor z muzea, šeptal učitel.

Tanečnice se svléká. Nakonec tančí s hnědým šálem, hraje si s ním na schovávanou. Šál odhodí a už úplně nahá mává rukama,

jako by plavala. Jak je vlastně stará, ptá se rozpačitý zápasník, vždyť je to holčička, malá prsa a vyholené pohlaví. Jen boky má ženské. Učitel sbírá ze země její oblečení. Tanečnice pohybuje rukama stále rychleji. Publikum vidí kmitání křídel včely vznášející se nad květem. Zpomaluje. Pohyby zvláčňují. Pomalu se přibližuje ke stolku s koflíkem kávy, uchopí ho do zubů. Učitel jí podává šaty a všechny peníze, které s sebou mají. Jdou s ní někam na předměstí Káhiry, do opuštěného domu. K ránu tanečnice z domu zmizela.

Ráno se z míst, kde by měl téct Nil, přibližuje chamsín, řítí se při zemi jako ohromný mrak, jeho spodek je červeně hnědý, směrem vzhůru bledne. Palmy a domky v mraku zmizely. Vidět jsou jen vrcholy minaretů. Na jednom stojí čáp a klape zobákem. Velbloudi se v mračnech chamsínu ani nedotýkají země. Snad nemají nohy. Jejich hrudi poháněné chamsínem plují jako plachetnice kostela svatého Ignáce, ve kterém se Josef ženil.

Zlatá mísa zasypaná hnědým tabákem, tak vypadá slunce přes síť chamsínu. Druhá vlna bouře se barevně proměnila. Jako by cestou sebrala do svého víru kouř z hořícího naftového vrtu. Saze se v drobných vírech shlukují do černých třásní...

Vsuvka o Josefově první svatbě

V přízemním bytě domu v Ječné ulici 28 bydlela Růžena nejdřív s rytířem Dufkem, po jeho smrti se tam přistěhoval druhý manžel, poštovní podúředník a filatelista Jan Pešata. Tichý muž, který se vzorně staral o rodinu a šetřil. Nikdy k obědu nesnědl celého buřta, druhou půlku si nechal k večeři.

Na domovním archu z roku 1937 domu číslo 28 v Ječné ulici uloženém v archivu města Prahy je Josefovo jméno uvedeno s po-

známkou, že se tam přihlásil na byt. Růžena se svým manželem potřebovali peníze, rozhodli se, že si v Ruzyni postaví vilku, a protože peníze za sbírku známek by nemusely stačit, začali pronajímat pokoj v bytě. Josefa domů přivedla Zita.

Josef se poprvé ženil v kostele svatého Ignáce na Karlově náměstí, dvě minuty chůze od domu v Ječné 28. Ženichovi připadalo, že barokní kostel nad Karlovým náměstím má tvar lodě na vrcholu vlny, která právě doputovala k horní části náměstí. Že domy kolem kostela kotví na mořské hladině, která se navzdory fyzikálním zvyklostem směrem k Vltavě svažuje. Do mírného kopečka vystoupala jedna vlna, aby kostel podepřela. Josef byl opilý. Na svatební fotografii ho podpírá Růžena oblečená v kožichu, který jí darovala Ema Destinová. Josefovi na ní plavou oči, Růžena se tváří přísně.

85. KAPITOLA

Nicov, dubové jehly v kopci a Josef Váchal

Tenkrát se do Klatov obyčejně chodilo přes Beroun, Zdice, Žebrák a Plzeň. Ale já jsem to vzal tehdy nejkratší cestou přes Příbram a rožmitálské lesy. Pamatuji se, že ve 12 hodin jsem byl u smíchovského nádraží a v 8 hodin večer již jsem byl v Příbrami. Druhý den jsem došel přes Rožmitál a Nepomuk až do Klatov.

František Křížík

Nepomuk se Zelenou horou a všechna další důležitá místa kraje leží na lemu lesa, který se zvedá z okolní krajiny, jako by mírně levitoval. Vesnice se přimykají k lemu lesa jako selata k bachyni nebo jako závaží přidržující vzdouvající se plachtu lesa při zemi. Na mapě se tvar Kakovského lesa podobá Nepomuku, městu opékanému na rožni požárů. Hranice lesa se vyznačují podobně roztrepenými okraji jako nepomucké náměstí, cesty se v lese kroutí jako nepomucké ulice napadené žárem, který si ve městě, pokud nevyhoří celé, vybírá své oběti nesoustavně.

V akčním rádiu Kakovského lesa se nalézá i Nicov, poutní místo s léčivou vodou a Černou madonou, která byla stejně jako Zelenohorská madona nesena v čele křesťanských vojsk při bitvách s Turky. O mimořádných schopnostech Nicovské madony se vědělo dlouho. Nicovská madona umí vyskočit z ohně, když se ji tam nějaký neznaboh pokusí přiložit, aby se ohřál. Plameny se kolem

ní lehce obtočí, jako by ji chtěly bránit a ne pozřít. Madona vylétne z ohniště nepoškozená a svému trýzniteli pak způsobí pěknou polízanici, ze které se do smrti nevzpamatuje. Co prvního hříšníka přivedlo k nápadu, aby madonu hodil do ohně? Nevíme. Hloupost, nebo opilství? Chtěl se rouhat? Z ohniště totiž jako dobře mířená střela madona zasáhla obličej svého trýznitele, a přestože se jí oheň vůbec nedotkl, zapálila mu vousy a vlasy. Celý život se hříšníkovi zdály strašidelné sny o požárech. V tom snu se klepal zimou a teplo požáru ho vábilo, aby vstoupil dovnitř a ohřál se. Vlastně se už nikdy pořádně nevyspal. Nakonec se hříšník celkem překvapivě utopil. Podobně se chovala i Zelenohorská madona.

Atmosféru poutního místa v Nicově navozuje Dientzenhoferův barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie postavený na kopci. Stavitel musel kvůli vysoké hladině spodní vody v podloží a podmáčenému, měkkému terénu použít benátskou technologii a zapustit do země „jehly“, dubové piloty. Nedává to smysl, ale rozměklý kopec se chová jako pumpa a vysává vodu z širokého okolí, až z Kakovského lesa a poláneckého mokřadu. Kostel s opadanými omítkami a se strašidelně vyhlížejícími trhlinami ve zdech v létě obalují pavučiny. Ráno se sluneční paprsky opřou do pavučin pokropených rosou a kostel se na chvíli rozsvítí jako velká lucerna. Návštěvník Nicova si v ranním záření pavučin vzpomene na italskou poznámku Heinricha Heineho, která už zazněla v janovské pasáži tohoto vyprávění, že katolicismus patří k létu. Básníkův postřeh potvrzuje i stavitel nicovského kostela, který stavbu netradičně orientoval k Římu a Benátkám, na jih, nikoli na východ.

Výjimečnost Nicova potvrzuje zdejší studánka u kapličky Narození Panny Marie. Radioaktivní vodu nicovského pramene používají homeopati. Doporučoval ji i proslulý léčitel František Ferda ze Sušice. V turistickém průvodci z konce devatenáctého

století se píše, že nicovská voda, vypije-li se hned u pramene, má v kombinaci se silným vzduchem (větrem) a vhodným pohybem (běh, dřepy?) afrodisiakální účinky. Vodu z nicovského pramene vozil Josef do Petruškovy sodovkárny a z ní se vyráběla pověstná limonáda KOLI, která za výše popsaných podmínek vyvolávala překvapivý nápor mužnosti, ale tuto její přednost odhalilo jen málo šťastlivců, kteří se náhodně ocitli v optimální konstelaci.

V Nicově, uprostřed barokního světa oblých kopců a vysoké oblohy s potrhanými mračny, se narodil Křížíkův otec. Vynálezcův děda tady vlastnil hospodu. Podnik neprosperoval, syn hospodského se v Nicově živil jako švec. Ale ani ševcovství tady nemělo zlaté dno.

Rád jsem chytával v potoce raky a v hledání hub jsem byl pravý virtuos, napsal ve svých pamětech František Křížík, milovník kyselých okurek a láku, rodák z Plánice, kterého pojili s Nicovem předkové. Houby hledal v Kakovském lese. V plánické škole ještě psával husím brkem a celý život pak vzpomínal na vzteklý křik hus, kterým školní zřízenec vytrhával brka pro žáky. Vynálezce svými elektrickými instalacemi předjímal nápady moderního cirkusu s jeho snahou šokovat publikum světelnými produkcemi. Když poprvé přijela do císařské metropole princezna Štěpánka, iluminoval na její počest střed města slavnostním elektrickým osvětlením. Dynamo poháněla obrovská lokomobila, která stála u Hofburgu a Vídeňáci ji považovali za předpotopní nestvůru.

Velebnost Nicova zvyšoval podle malíře, kniháře a spisovatele Josefa Váchala už zmíněný obrovský suchý záchod u fary, kam by se vešlo s tlustým nicovským farářem Františkem Kašparem, autorem sbírky veršů *Mystické jahody*, sedm dalších stejně tlustých farářů. František Kašpar si koupil tiskařský lis, protože si chtěl své básně tisknout sám. Jenže tiskařské práce svými skromnými farář-

skými silami nezvládl. Navíc měl chromou jednu ruku. Farníci mu říkali náš farář Pacička.

Astrálně vzato patřil podle Josefa Váchala básník a farář Kašpar k čeledi nebožtíka Josifa Stalina a nebožtíka císaře Viléma II., protože i oni měli jednu ruku kratší.

Mladý Josef Váchal na cestě do jižních Čech a zpět, kdy ušel dvě stě devadesát kilometrů, dorazil do Nepomuku od Přeštic a Žinkov. Ubytoval se v nepomuckém hostinci U Zeleného stromu a nevy spal se dobře, ve velkém sále hostince se totiž konala prodloužená tanečních. Ráno ještě před čtvrtou, bez snídaně, odešel směrem na Příbram.

O Myslívu Josef Váchal napsal román-dopis *Živant a umrlanti* adresovaný básníku Ladislavu Stehlíkovi, který tam žil patnáct let. V románu vystupují astrální postavy, jejichž neastrální těla pocházela z Nicova, Myslíva a Nepomuku.

Z Váchalových astrálních příběhů je nejzajímavější ten o Josefu Netolickém, paličovi, který v Myslívě během druhé světové války ještě jako neastrální bytost zapaloval stodoly a hospodářská stavení. Josef Netolický přišel do Myslíva na začátku okupace a působil v kraji jako obvodový tajemník. Obvodové tajemníky dosazovaly do některých obcí protektorátní orgány, aby tam měly svého člověka. Netolický pomáhal starostovi obce vést písemnou agendu a staral se o distribuci potravinových lístků.

V Evropě zasažené krutou zimou zuřila válka. Ve Stalingradě hořely celé čtvrti. Němečtí vojáci po tisících umírali v sibiřském mrazu před branami Stalinova města. Daleko od válečné fronty vyšlehly do tiché noci v Myslívě plameny. Rozštěkali se psi. Většina lidí byla v biografu. Z domu se vyvalil černý dým. Červená záře stoupající k noční obloze byla vidět až v Nepomuku. Ve svých cirkusáckých uniformách přijeli i dobrovolní hasiči z Polánky.

Při paličských požárech v Myslívě žádný člověk o život nepřišel, uhořelo leda pár myší ve stodolách. Netolický zakládal požáry po každé stejně. Po žebříku vylezl k okapu stodoly, sundal několik tašek, položil je pod okap, polil petrolejem trámy krovu a zapálil je. Po paličovi páslo gestapo. Vesničané museli v noci držet hlídky. Strídalo se šedesát mužů, hlídka na vás vyšla každou třetí noc. V hlubokém sněhu v mrazivých myslívských nocích se brodil i Netolický. Obvodového tajemníka nakonec klatovské gestapo dopadlo. Oběsili ho. Váchal srovnává ohně paliče Netolického v myslívské noci s ohni v koncentračních táborech. Prolitá krev v koncentracích musela nahrazovat krev prolitou na bojištích, aby si třetí říše dodala fluidické síly, aby její mágové obětovali bohům Říše. Netolický zapaloval v Myslívě jen stavení bohatých a pojištěných sedláků. Byl to pyroman se sociálním cítěním. Vlastně nikdo neměl škodu. U každého požáru byl první. Pomáhal vyvádět dobytek. Vynášel pytle s moukou. Chtěl být viděn. Nestačila mu jen přítomnost ohně, chtěl, aby všichni viděli, že on a oheň k sobě patří. Začal psát výhrůžné paličské listy, které vyvěšoval na návsi. Všichni myslívští občané museli gestapu předvádět svůj rukopis. Písmo a moravismy, které se v listech objevovaly, ho usvědčily. Palič pocházel z Moravy.

Pyroman z Myslíva bral odsouzení k trestu smrti jako kolosální nespravedlnost. Zapaloval domy vesničanů, aby si nemysleli, že se jich válka netýká. Aby je připravil na situaci, až se fronta přiblíží. Hořel Stalingrad, někdy bude hořet i Myslív. Ze Zelené hory uvidí Drážďany v plamenech. Budou hořet stejně dlouho jako nepomucký klášter cisterciáků po útoku husitů.

86. KAPITOLA

Růžencová slavnost, moucha a nadzemská dokonalost

Nadzemská dokonalost v zemském provedení musí mít své meze, protože ničeho nesmí být příliš, ani nadzemské dokonalosti. Meze nadpozemské dokonalosti *Růžencové slavnosti* představuje moucha sedící na bílé látce zakrývající Mariino koleno. Moucha může připomínat Ježíšovu mučednickou smrt. Ve středověku moucha symbolizovala memento mori. Pán much, tak zní překlad hebrejského jména Belzebub, starozákonního knížete démonů. Do gloria del paradiso moucha pronikla jako vetřelec.

Na druhé straně obratnost, s jakou Dürer hmyz na obraze namaloval, působí na diváka jako vrchol iluzionistického umění. Může dokonce té iluzi podlehnout natolik, že si bude myslet: ta moucha na obraze je skutečná. Dokonce se po ní ožene. Dlaní se jí pokusí připlácnout na obraz.

Se stejnou drzostí prý seděla moucha na nose jedné Cimabueovy figury, kam ji přimaloval učedník Giotto. Mistr se jí pokoušel zahnat. Také malířský učeň Andrea Mantegna pozlobil svého učitele v Mantově, když namaloval mouchu na oční víčko lva na obraze sv. Jeronýma, který po ní máchnul kapesníkem. Ovšem až v Dürerovi moucha našla svého mistra.

Musca depicta: podle historiků umění se ocitáme prostřednictvím mouchy v kritickém momentu dějin evropského malířství, kdy si umělci, vědomi si svých schopností mimese, začínají pohrávat s možnostmi diváků, jak vnímat a interpretovat obraz.

I další umělci v čase Dürerova pobytu v Benátkách slavili se svými mimetickými kousky úspěch (pes skákající na obraz svého pána nebo služebná pokoušející se smést namalovanou pavučinu z obrazu), avšak dominantní postavení mouchy v oboru mimese neohrozily.

Renesanční malíři prostřednictvím tak nicotného a neblahé asociace vyvolávajícího živočicha demonstrovali své mistrovství v imitování přírody, takže namalovaná moucha se stala emblematickým znakem malířské avantgardy, řekl André Chastel.

Nezní divně, že emblémem avantgardy se stala moucha, středověký symbol memento mori? Ještě ve dvacátých letech minulého století v Itálii vylepovali v chudinských čtvrtích měst plakát s nápisem Guerra alle mosche. Letící roj much tam jako eskadra nepřátelských letadel shazuje na nevinné obyvatelstvo smrtonosné bomby s nápisy MICROBI. První mouchu v čele skupiny pilotuje kostlivec v černém plášti s kápí.

87. KAPITOLA

Utržená ruka seržanta Zemzoffa v pouštní válce

Města postižená válkou bývají prázdná a zaprášená. V severní Africe dál od mořského pobřeží rostlin ubývá a jejich zeleň bledne a zatahuje se šedým prachem. Stříbrný lesk listů olivovníků ve vnitrozemí vyhasíná. Barvy opadávají, písečné hodiny se bez konce přesypávají. Válka zvedá prach na pobřeží i v oázách na Sahaře. Prázdnou poušť se rozevírá.

Nádraží v Tozeuru s jednou kolejí, která obrovský prostor okraje oázy a otevřené pouště ještě zvětšuje. Zahalené ženy se vracejí z trhu, po kolejích jdou domů, někam směrem k mořskému pobřeží vzdálenému osm set kilometrů. Vlak tady projíždí jednou za den. Ovce, kozy a slepice mezi kolejemi hledají chumáčky uschlé trávy nebo odpadky. Jedna mulla chce vykřičet svou groteskní situaci dvou zvířat v jednom těle podivuhodnou směsí oslího hýkání a krátkých koňských zařehání.

Josef táboří v průsmyku Halfája. Dává si pozor na miny a paví zmiže, které prý jsou obzvlášť jedovaté. Na náhorní rovině se povalují trosky aut a letadel. Dunění dělostřelby je zřetelnější. Ale nepřítel asi šetří střelivem... Náspy před kulometnými hnízdy a před postavením kanonů vojáci polévají olejem a dláždí kameny, aby se při výstřelu nezvedal prach a neprozradil je. Olejem natírají skla kabin aut, na naolejovaná místa sypou písek, před řidičem

zůstane jen malý kousek čistého skla. Písek neodráží sluneční paprsky, ale záblesk čistého skla ve slunci vás prozradí na velkou vzdálenost. Řidič v autě se skly zaslepenými písek má omezený výhled, nevidí tank najíždějící ze strany.

Nedaleko tábora Josef a Koroščenko zkoumají malou jeskyňku. Opatrně odvalují kameny. Pod jedním vykoul olivově šedý škorpion, nebezpečnější je ale černý škorpion, jak upozorňoval verbíř do Cizinecké legie v Marseille. Před pouštním nocováním se doporučuje vyklepat pokrývky, kromě škorpionů se tam mohou schovávat zmije, jedovatí pavouci a deseticentimetrové stonožky. Prohlídka dopadla dobře, mohou se nastěhovat.

Zápasník našel kousek od jeskyňky malou želvu. Kde se na poušti vzala? Vezmou ji k sobě. Dohadují se, čím ji mají krmit. Při úplňku v dunách zahlédli skákavé myši a zajíce.

Šála shemagh, jíž si zakryl obličej, Josefa před písek neochrání. Písek vniká do uší, má ho plné vlasy a vousy, které si nechal narůst. V noci se mu zdálo, jak se povrch pouště dává do pohybu, těžké masy bodajících zrněk písku letí nízko nad zemí jako ohromné vzdušné řeky pod téměř jasnou oblohou.

Želva utekla. Docházejí cigarety, dostávají jen maso, rýži a vodnici.

Přijíždí britská kantýna s cigaretami, čokoládou a kompoty. Fasují tři balíčky toaletního papíru na měsíc, při epidemii úplavice se přiděl zvýší na deset balíčků. Kolem Josefova ležení projelo americké nákladní auto s dřevěným holubníkem na korbě, ve kterém sedělo patnáct set ptáků. Holubi měli posílit komunikaci v armádách Spojenců pro případ, že by selhalo rádiové a telefonické spojení. Jenže nesnášeli ruch války a ani jízda autem po hrbolaté poušti jim nedělala dobře. Nákladák měl ptáky dopravit

na místo, kde bude alespoň trochu klid. Holubáři potřebovali pár dní, aby se ptáci na nové adrese dostatečně zabydleli. Holubník páchl. Američané neznali tradici Kartaginců a holuby nenatírali pižmem.

Sidi Rezegh. Josefova jednotka se přesouvá nejdříve k jihu a pak se stáčí na západ. Obraz pouště se nemění: trosky letadel, aut, tanků, motorek. Střepiny, hadry, prázdné i plné plechovky, několik na první pohled nepoškozených německých tanků.

Josef s Koroščenkem se nastěhovali do díry po anglickém kapitánovi – je prostornější než jeskyňka s olivovým šorpionem, kterou obývali v průsmyku Halfája. Stěny obložili ne pytlí s pískem jako jejich kamarádi, ale plechovkami od benzínu plnými písku.

Písečná bouře. Skoro jako ve snu se valí příboj písku. Vlna se ale nežene v souvislé linii, určitým místům se vyhýbá, tudíž nezamete všechny stopy v písku. Nezaváté stopy aut za táborem prý pocházejí z první světové války. Zkušení vojáci-stopaři umějí určit stáří stop v poušti. Jsou jako beduíni, kteří zjistí ze stop v poušti věk, plemeno a stav každého velblouda z karavany, která prošla kolem. Podle stop v písku se orientují letadla, často ale doletí jen k písečné duně, kde stopy končí.

Včera jeden desátník šlápl na minu a byl na místě mrtev. U 10. roty granát zabil poddůstojníka a tři vojíny. Josef se zápasníkem upravují zákopy a kryty.

Nadporučík v záloze z vedlejší díry vypráví, jak před válkou prožil sedm let v Africe. Pracoval na plantáži, kácel stromy v pralese. Dělal prospektora v nalezištích u zlatonosné řeky v centrální Africe. Společnost, která mu slíbila podíl na zisku, nedodržela slo-

vo. Naštěstí svým šéfům neukázal všechna ložiska, která objevil. Hledal zlato sám. Do začátku je třeba asi sto tisíc franků, pak už to jde samo, řekl. Dělník vás stojí dva franky denně. Stravu platíte také. Tu práci zvládne každý, zlato se vypírá z naplaveného písku... Není na tom nic složitého. Jen si musíte dát pozor. Život člověka tam nemá cenu. Stejně jako tady na severu, kde je menší hřích zabít člověka než jíst šunku.

Písečná bouře z pouště přestěhovala tisíce metrů písku do zákopů Josefovy roty. Koroščenko si zapomněl přilbu před vchodem do jejich díry. Hrnoucí se písek z přilby oškrábal barvu a vyleštil ji. Pytle s pískem v zákopech jsou nabity elektřinou. Při doteku vás kopnou jako kůň. Nedá se dýchat, proti větru se prodíráte zadkem napřed. Cigareta v písečné bouři nikomu nechutná.

Protitanková mina vybuchne při zatížení nejméně sto osmdesát kilo. Ale na její mechanismus působí počasí. Velkou nedůvěru vyvolávají miny vyrobené v Egyptě. Dřevěný zajišťovací kolíček působí podezřele. Nenajdou z vás nic. Stačí manipulovat se zajišťovacím kolíčkem. Ani opatrné zacházení s minou vás nemusí zachránit.

U zlatonosný řeky jsem se celé dlouhé noci dusil pod potrhanou, schlíple visící síti na křivém rámu ze dřeva. Síť vás na sto procent uchránila před sebemenším závanem čerstvého vzduchu, řekl nadporučík ze sousední díry. Páchla benzinem, potem všech lidí, který pod ní protrpěli bezesný noci. Padal z ní lepkavej prach. A štěnice na vás skákaly, jako kdyby tam žádná síť nebyla. Nemůžete usnout, bojíte se malárie. A když usnete, probudí vás bzukot komára... K ránu máte jistotu, že jste skrz naskrz prolezlý smradlavým horkem. Akorát se nemůžete rozhodnout, která část těla vás svědí víc.

Nejhbitější štěnice z celý Afriky jsou ale v saharský věznici Cizinecký legie Colomb-Béchar v Alžírsku. Vypasený a přitom mrštný štěnice tam lezou po zdech a skákaj na vás ze stropu, jako by je trénoval nějakej cirkusovej drezér. Kdyby neskákaly na vás, připadali byste si jako v šapitó. Jejich doskoky na zpocení těla nahejch vězňů zněj jako tichý plesknutí dešťový kapky do písku. Nad hlavou máte noční nebe plný hvězd a v Colomb-Bécharu slyšíte liják. Ale štěnicema to nekončí, udusaný podlahy okupují početný oddíly velkejch a na první pohled línejch blech. Na rozdíl od štěnic je bez velkejch problémů zabijete. Je to podezřele jednoduchý. Některý vojáci je chytaj a pak je pálej hořícíma cigaretama. Pořád si ale říkáte, něco tady nehraje, tohle je nějakej předvoj, kterej se z nějakejch důvodů obětuje. Hlavní úder ještě přijde. Nepřišel. Čekám ho dodnes.

Po útoku štěnic vám celý tělo hoří, máte ho posetý pupencema velkejma jako nehet palce na noze. Někdy se vám povede štěnici dlaní připlácnout na zeď nebo na tělo. Rozpláclá štěnice pěkně smrdí. Francouzi žijící v severní Africe kvůli štěnicím hrozně neradi zvali legionáře na návštěvu. Mysleli si, že jim legionáři ten obtížnej hmyz zatáhnou domů. Zbavit se v Africe štěnic, to je nadlidskej úkol. Americký piloti ve vězení v marocký Casablance se koupali v alžírským šampaňským Mousse d'Islem, který si koupili za velký prachy od svejch strážců, protože jim někdo poradil, že koupel v šampaňským hmyz odežene. Nejlepší ze všeho je polejt postel benzinem a zapálit. Noc na ohořelý železný konstrukci postele sice nestojí za nic, ale aspoň na chvíli, než se dostaví rozružený záložní oddíl štěnic, máte radost, že jste spoustu těch potvor zaživa upálil. Existujou podivný výjimky, na některý lidi štěnice nejdou. Nikdy se mi nepodařilo zjistit, v čem jsou ty lidi jiný.

Prázdněj žaludek zmenšuje nebezpečí infekce. Moje babička na Zakarpatský Rusi se léčila jen prázdným žaludkem, žádný jiný léky neznala a dožila se devadesáti let, řekl Koroščenko.

V pět ráno Josefa probudil výbuch v minových polích poblíž tábora. Na záchod tam vyběhl španělský legionář Garcia. Přitom na kraji minových polí, u stanoviště každé čtyry, vojáci postavili polní latríny z plechovek od benzinu, které naplnili pískem. Garciovi bylo dvacet let, jako chlapec se doma zapojil do bojů proti Frankovi. Španělé v severní Africe zásadně odmítali chodit na latríny a odbíhali na velkou stranu daleko do pouště. Velitel jim vyhrožoval, že je dá zahrabat jako psy bez křížku! Na straně Spojenců bojovali skoro jen španělští komunisté, ale ani oni si hrob bez kříže neuměli představit.

Bojíte se, že na vás z díry něco vyleze a kousne vás to do zadku?

Garcia byl už asi šestý Španěl se staženými kalhotami, jehož zabila mina. Proč se tak styděli jít na latrínu? Přitom ve vánočních betlémech vystavených v madridských kostelích pasáci ovcí s kalhotami pod kolena a holými zadky serou u betléma s Božím synem, jako by se nechumelilo. K atmosféře španělských Vánoc patří naturalisticky vymodelovaná hovna v betlémech.

V den smrti nešťastného Španěla Josefovu četou ostřeloval nízko letící stíhač, ale nikoho netrefil, jeho zásahy jen zvedly mračna prachu.

Na latríně bez problémů vysedával jediný Španěl, kuchař Huerta. Toho ale zase lekal zvuk letadla. Jeho kamarádi kuchaři ho před každým náletem museli svázat, jinak by při zvuku letadla vyběhl z díry a pobíhal po poušti jako splašený kůň.

Vítr žene při zemi syčící a pískají písek. Nikdo nic nevidí. K opěrnému bodu se odněkud s rachotem přihnalo celé hejno čtyřga-

lonových plechovek. Velitel vyhlásil poplach. Všichni před sebe strílejí. Strílejí ze všeho, co mají po ruce. Strílejí do mračen písku před sebe. Josef strílí k nebi.

Strílíš jen tak nazdařbůh, řekl Koroščenko.

Nechci nikoho zabít, odpověděl Josef.

Proč jsi šel do války?

Utíkal jsem z Říše s kamarádem. Nechtěl jsem ho nechat ve štychu. A když už jsem byl venku, neměl jsem kam jít, a tak jsem se dostal sem. Myslím si, že se takhle dostanu nejrychleji domů. Ale kdyby se Němci objevili před náma, mířil bych. Už jsem to udělal. Měl jsem strach, že nás dostanou, řekl Josef.

O několik dní později seržantu Zemzoffovi v husté mlze a dešti utrhla střepina ruku. Seržant potichu prosí, aby ho pohřbili i s tou rukou a napsali jeho matce do Paříže, že zemřel v klidu... Josefovi se v noci zdají sny o seržantově ruce, kterou nenašli, a o černé vyřezávané vitrínce s umělou rukou kapitána Danjoua z muzea Cizinecké legie ve vojenské pevnosti Sidi bel-Abbès v Alžírsku. Kapitán přišel o ruku na Krymu; pak bojoval v Mexiku, kde padl v přestřelce na farmě Camerone. Protéza v černé vitrínce má umělé klouby, v boji u Camerone přišla o prostředník.

88. KAPITOLA

Tanec s andělem pátera Chanovského

Páter Chanovský jedl maximálně jednou za den. Na faře v Nepomuku se dal přemluvit, aby se napil i vína. Dal si tři malé skleničky.

Když mu farář nabídl kousek koroptve, zašeptal: Vám, pane, takové věci příslušejí, mně pak zelí, kroupy a kus chleba. Chci polévku z řepy, kterou dávají na stůl selským pacholkům a pohůnkům.

Na cestě se spokojil s kouskem chleba a vodou ze studánky. Někdy si dopřál i skvostnou krmi – rozdrobený chleba nasypal do studeného piva. Na ty hody zval sedláky. Pivo považoval za víno kraje, kudy se svým andělským ansámblem putoval. Možná to myslel tak, že na Nepomucku je možné za krev Páně považovat pivo. Ke konci života mu vypadaly zuby a jedl jen kaši.

Páterova záliba v tanci měla samozřejmě svá omezení. Dívkám tančit sice dovolil, ale před tancem jim vážně domlouval: Musíš si představovat, že tančíš s andělem.

Rád viděl, když dívky tancovaly spolu. Tanec smíšených párů pozoroval podezíravě. Tanečníci se nesměli ani mimoděk dotknout. Rytmus musel být umírněný. Sám někdy v kutně a se zvoncem v ruce přitančil do kacířské vesnice se svým věčným úsměvem na tváři. Uměl si připravit publikum jako zkušený cirkusák nebo jiný manipulátor davu. Věděl, kdy se má začít s dětmi učit svatou říkanku nebo písničku. Rád zpíval.

Neboť málokterý národ miluje zpěv jako Čechové. Pobožné písně zpívali za starodávna při bitvách, dokud ještě v katolickém náboženství

trvali. Zpívali, i když upadli do těžkého bludu husitství a pod vůdcem Janem Žižkou proti katolickým ukrutným boj vedli, možná právě ten zpěv je zachránil před úplným zatracením. Jakož i před několika lety za našich otců téměř všichni k pikartské sektě přistoupili, protože ta sekta žalmy sv. Davida, velmi krásnou českou řečí, v líbezné zpěvy uvedla, a přimíchavši do nich mnoho jedu svých kacířských bludů, na světlo vydala. O čemž páter Albrecht věděl, aby touž vnaudou co nejvíce duší k Bohu přivnadil, nic téměř před sebe nebral, a ničehož nevykonal bez pobožných zpěvů buď doma, nebo v kostelích.

Zvláště si liboval ve zpívání, když jeden začíná, a druzí po něm nějakou jistou průpovídku neproměněnou ustavičně opětuji, jako se činí v litaniích a v písních, kteréž se na poutích užívají. Miloval tu: Má duše se nepouštěj nikdy Boha svého, napsal o Chanovském jeho životopisec Tanner.

89. KAPITOLA

Spojenecký nálet na Kolín

dne 28. 12. 1944

Tři dny před koncem roku 1944, ve čtvrtek dvacet minut před polednem, byl v Kolíně vyhlášen druhý letecký poplach. Jasná obloha s malými mráčky, deset stupňů Celsia pod nulou. Holomráz, jen místy na zemi a na střechách továren ležel tenounký sněhový poprašek.

Pro případ náletu Němci nařídili ve všech továrnách, které zásobovaly wehrmacht nebo obyvatelstvo potravinami a tekutinami, včetně zámeckého pivovaru a sodovkárny Otakara Petrušky, zvláštní opatření.

Ve dvanáct deset třesky první výbuchy. Po pěti minutách vylétly z továrních objektů Deutsche Vacuum Oil Company plameny. Očitým svědkům připadalo, jako by sněhový poprašek na střechách a krusty ledu na kalužích i na labské hladině zpomalovaly exploze vynořující se z útrob továren a zamrzlé řeky. I zvuk se zdál trochu opožděný, nekoordinovaný s obrazem.

V březnu 1936 Virginie Woolfová třináctkrát přepisovala scénu s náletem v povídce o první světové válce. Do deníku si poznamenala: holubičí šed' anglické lednové oblohy k večeru, rudá a fialová, měsíc jako oko umírajícího delfína.

Druhý nálet na Kolín prolнул den s nocí, jak to dělal belgický surrealista René Magritte na svých pozdních obrazech, kdy den usadil do prostoru modré oblohy s bílými obláčky, zatímco na ulici s domečky z rezného zdiva typickými pro Belgii, s rozsvícenými

lampami a temnými, tajuplnými korunami stromů (jsou to lípy?) rozprostřel noc. Při náletu v Kolíně se pod modrou oblohou se sluncem, jež se podobalo bledému volskému oku připravenému z vejce asketicky se stravující slepice, rozevřela u země noc plná prachu a dýmu probíjená záblesky výbuchů a plameny požárů. Jako by plameny u země vypalovaly nějaké poselství na zadek tmy.

Z různých směrů se k městu blížily další svazy. V Deutsche Vacuum Oil Company zasáhly bomby dvě olejové nádrže, hlavní vjezdovou kolej, vlečku, administrativní budovu, závodní kuchyni a křižovatku potrubí.

Na zálabském břehu obrátily dvě bomby vzhůru nohama sendražický hřbitov; do labyrintu rozbitých náhrobků zamíchaly trosky hřbitovní kaple a márnice. Zmrzlé hroudy a kousky náhrobků odletující s razancí projektilů tam usmrtily tři osoby. Na pravém labském břehu nebylo dlouho po náletu na krok vidět. Bomby roztrhaly písčitou pravobřežní půdu a vymetly z ní tuny prachu do povětří. Dým požárů stoupal i s prachem vzhůru. Stejně jako při prvním náletu na Kolín bylo sucho. Lidé, kteří uprchli z domů do zahrad a polí, bloudili v šedé tmě dráždící k dávivému kašli. Šedý oblak zvolna klesal k zemi a lidé uviděli své domy bez střech, s vysypanými okny, v krajině obarvené do šeda.

Jaromír Funke se před náletem skryl se svými rodiči ve sklepech v centru města. Josefova žena Zita byla v Praze u rodičů v ruzyňské vilce. O náletu četla druhý den v novinách. Text doprovázely fotografie ozdobeného vánočního stromečku před zničeným domkem, šíleného prasete v chlívku a nepoškozených lahví s naloženými vajíčky mezi rozházenými cihlami.

V březnu Jaromíra Funkeho zastihne bombardování v Praze. Několik amerických letadel si splete Prahu s Drážďany. Fotograf, jeho manželka a dcera se schovají v provizorním krytu. Na domy v ulici, kde bydlel, dopadnou zápalné bomby. Hoří stromy, pár střech, z oken jednoho domu ve větru vlají plameny. Z pětipatrového činžáku zbyly ruiny. Co lidé, kteří tam žili? Jsou mrtví? ptá se Funke. Znovu si do deníku poznamená:

Na to se nezapomíná. Odpoledne zase poplach, opět v krytu. Ale nepadalo nic. V noci jsme byli dvakrát v krytu asi v 10.30 a v 1.30 asi po hodině klidu. Ve městě nejezdí tramvaje. Telefon nejde.

V prázdné ulici poletuje peří. Takhle nějak vypadá pogrom: ulice jsou plné létajícího bílého peří z roztrhaných peřin a šedých pírek holubů ušlapaných rozzuřeným davem. Konec poplachu a vybíhají všichni, kdo přežili. Přibíhají lidé ze čtvrtí, které bombardování nezasáhlo. Chtějí vidět doutnající trosky, nebo se ujistit, že jejich blízcí přežili? Sanitky a hasiči se spuštěnými sirénami se proplétají mezi lidmi v radostné náladě vyvolané zjištěním, že oni přežili.

Večer se Funke zhroutil.

90. KAPITOLA

Lišky v Ledečku a malíř Jiří Balcar se vsuvkou o uranu, albínských křemenáčích, masácích a dalších houbách

V životopisu vynálezce Františka Křižíka od Václava Gutwirta popisujícího elektřinu jako lehký plyn, mluno, se houby objevují ve zvláštním kontextu. Podle Gutwirta Křižík před svým narozením *pásl houby mezi hvězdičkami*. Mládež východních Slovanů před příchodem křesťanství slavila příchod léta bujnými obřady v lesích. Po devíti měsících se narodilo hodně dětí, které byly počaty právě při těchto obřadech. Proto se mluví o období před početím jako o čase, kdy dotyčný „chodil po houbách“ nebo je „pásl mezi hvězdami“.

V Ledečku nad Sázavou, kde Marie v padesátých letech bydlela s dětmi na dovolené v hostinci u nádraží, se po dvoudenním dešti objevily neuspořádané chomáče lišek v barvě oranžových meruňek. S velkou dravostí vystupovaly z lesní půdy. Jako plamínky propukajícího požáru. Ve stejném roce, kdy Marie s dětmi sbírala lišky a v krabicích je vlakem posílala s kompoty a šťávami Josefovi, který je chodil vyzvedávat na první nástupiště kolínského nádraží, namaloval český popartist a kolínský malíř Jiří Balcar obraz *Náměstí v šest hodin večer se žlutými obrisy světla*. V městské tmě se žlutá světla rozpouštějí do hnědočerveného odstínu vedrem vysu-

šených lišek. V prosinci téhož roku malíř, portrétista vyzývavých ženských těl s prázdnými obličejí, jaké nalezneme u Alfonse Muchy, čtenář Franze Kafky, umělec, o jehož životě a díle se dočítáme v brožurách psychiatrů, napsal dopis: *Namaloval jsem osm nebo devět věcí. Nejistě a s váháním jsem zrušil černé čáry, a hele – barvy se najednou rozjasnily, nesou teď význam samy o sobě...*

Ve styku s cizími lidmi, hlavně s cizinci, pociťoval silnou trému. Jezdil do ciziny, a přitom neuměl cizí řeči tak, aby se domluvil. *Neustále se kolem mě něco dělo, čemu jsem nerozuměl, zbývalo mi jen se přátelsky usmívat.*

V šedesátých letech žil Balcar pár měsíců v New Yorku. Málokdo z českých umělců měl takové štěstí, aby se tenkrát do Ameriky dostal. V New Yorku se většinu času přátelsky usmíval, protože stejně jako Josefův bratr Václav, který se v americkém velkoměstě také jen usmíval, neuměl anglicky.

Ulice, kde bydlím, je neobyčejně špinavá, obydlená směsicí Portoriánců, černochů a ortodoxních židů s pejzy a širokými klobouky v cadillacu. Deset minut odsud je černošská čtvrt a hned za ní čtvrt italská, všechny s obchody, novinami a kostely všech těch národností a náboženství, mezi tím tržnice, krámky s laciným zbožím, nóbl restaurace, putyky, ulice Bowery se spícími opilci, bankou a obrovským zlatnictvím, odpadky a vyleštěné pouliční hydranty, obchody jenom s kravatami, klobouky, cukrovím z celého světa, svatými obrázky, obchody jenom s mosazným zbožím po celé délce ulice, obchody se vším možným a pod tím vším další město utvořené z několika systémů podzemích drah... a jejichž nepoznatelnost je tajemná jako nepoznatelnost úradků božích. Úsilí vyznat se v newyorské podzemní dráze se vyrovná úsilí hrdinů Kafkových románů... mám pocit, že bych se za chvíli ocitl v duševním vzduchoprázdnu. Těším se na okamžik, kdy budu mluvit s někým, kdo bude rozumět nejen slovům, které říkám, ale hlavně smyslu těch slov.

Jiří Balcar se 28. srpna 1968, dva dny po devětatřicátých narozeninách, řítil ve svém fiatů Chotkovou ulicí. Vyjel z pravotočivé zatačky a narazil do tramvaje; náraz auto vymrštil přes celou šíři ulice a napasoval ho do betonového zábradlí. Malíř nehodu nepřežil.

Vsuvka o uranu, albínských křemenáčích, masácích a dalších houbách

Opravdu se některé události staly? Stál Jaroslav skutečně pod hřebenem Železných hor u Ronova nad Doubravou v magickém kruhu okrových klouzků ve zpustlém třešňovém sadu pohlceném kmeny modřínů? Našel na konci listopadu v lesích u Světlé nad Sázavou zástupy suchohřibů s hlavami hnědými jako kápě pátera Chanovského, zamrzlých v průsvitné krustě tenkého ledu? A na kmenech borovic a modřínů v lese sv. Jiří poblíž Labe vějířovité klobouky hnědáka Schweinitzova? Kůra některých stromů napadených houbou byla někdy zbrázděná rýhami po blescích jako tělo vězně propuštěného z basy tetováním; umírající strom, v jehož kmenech a kořenech narůstá tělo hnědáka Schweinitzova, přitahuje blesky jako hromosvod. Svítily hlavy křemenáčů v barvě doruda nažhavených oharků po odfouknutí šedavé slupky popela ve vychládajícím ohni do ranního šera v Polánce?

Tlusté nohy hub pevně vězely v lesní půdě jako nohy selek v sudech s kyselým zelím v Křimicích nebo na nástěnné malbě plzeňského nádraží. Polední slunce vyšisovalo barvy lesa i s hlavami křemenáčů, které mizely z očí tak, jak to uměl jen maršálek sněmu Království českého a majitel krouhárny zelí v Křimicích, kníže Jiří Lobkowitz. Na císařských manévrech v Písku přerušovaných po prů-

trži mračen z obavy, že přijde velká voda, půjčil knížeti vynálezce František Křížík svůj frak a cylindr. Podle dvorské etikety musel na nádraží císaře ujíždějícího před potopou doprovodit právě nejvyšší maršálek, jenž však s přírodní pohromou nebo atentátem nepočítal a frak s sebou na manévrech neměl. Ve vynálezcově fraku se maršálek, pán malé postavy, úplně ztratil. Císař se pak prý ve Vídni vyptával, jestli Lobkowitz na manévrech vůbec byl. Ještě týž rok se na Polánecku rozšířil příměr „zmizet jako kníže Lobkowitz“.

A co bílé hlavy žampionů ležící ve čtvercových formacích vybělených prostěradel na loukách u Daskabátu na Hané patřících plicnímu chirurgovi, který se přiženil do mlýna, pěstoval ovce, sbíral studené zbraně a byl vychrtlý jako Jaroslav, když objížděl dětské léčebny? Existovaly?

V Hodkově u železniční trati Kutná Hora – Zruč nad Sázavou vyběhal Jaroslav po půlnoci do lesa s baterkou, ve dne totiž nestihl přijet, a sbíral aspoň bedly, protože ve světle úplňku ani jiné houby neviděl.

Nebo bělostné hlavy albínských křemenáčů... Ty nacházel čtyři roky po sobě u vysychající bažiny na západní stráni Železných hor, kde pár let vlastnil chalupu. Křemenáče byly bělejší než albínský černoch, jehož otec, král malého černošského kmene v centrální Africe, se oženil se švédskou herečkou. Černý princ, albín, studoval v Olomouci na lékařské fakultě v sedmdesátých letech a svou vizáží šokoval Hanáky.

Z půdního okna chalupy ve Žlebské Lhotce pozoroval Jaroslav přes žlebský zámek, který vlastnili Auersperkové ze Zelené Hory, a vysokou věž čáslavského kostela formující se hráz bouřkových mraků někde u Prahy. Temná hradba na chůdách blesků zvolna postupovala k Železným horám. Kontury ztichlé krajiny se vyostřily jako někde na mořském pobřeží ve Flandrech. Přispěl k té atmosféře uran ukrytý ve zdejších kopcích? Zkušební vrty jeho

výskyt v Železných horách potvrdily. Bouřkové mraky obvykle stáhlo nedaleké Labe, bouřka udělala prudkou kličku směrem doleva. Ložiska uranu byla důvodem, že Jaroslav chalupu prodal. Těch několik let, co sem jezdil, sledoval zdravotní stav sousedů. Z pomníků na hřbitovech zjišťoval průměrný věk obyvatelstva žijícího na kopcích plných uranu. Vyptával se na příčiny smrti, chtěl vědět, zda tu lidé často umírají na rakovinu a jestli byly pravidelnou součástí jejich jídelníčku houby, které prý do sebe natahují radioaktivitu.

O albínských křemenáčích u vysychající bažiny v Železných horách vyprávěl kamarádovi v Banské Bystrici. Jano odebíral zahraniční mykologické časopisy a sbíral poštovní známky s houbami. Z oken svého bytu pozoroval okraj lesa. Velké bedly a hadovky viděl pouhým okem, menší houby hledal dalekohledem. Kvůli používání dalekohledu ho vyšetřovala tajná policie. Vysvětlení, že dalekohledem hledá houby, příslušníky neuspokojilo a pár hub z Janova košíku si odnesli do laboratoře. Když Jano slyšel o albínských křemenáčích v Železných horách, zbledl.

Bílý křemenáče najde jen vyvolený houbař. Mně se to zatím nepoštěstilo, řekl.

Třeba tu bílou barvu způsobil uran, odpověděl Jaroslav.

A ostrůvky masáků, muchomůrky růžovky, potažené scvrklou kravskou kůží mezi pískovcovými skalami v lesích kolem Dolního Žlebu v labském údolí Českého Švýcarska? Žlebská chalupa babičky první Jaroslavovy ženy původně patřila sudetskému Němci, kterého v pětáctýřicátém odsunuli. Alespoň tak to české úřady zaznamenaly. Rakev s Němcovou mumií prý našli na půdě někdy na začátku šedesátých let. Podle jiné verze byla rakev prázdná, ležely v ní jen Němcovy rozpadlé černé šaty. Na víku bylo křídou napsané jeho jméno.

V údolí s akustikou gotického chrámu duněly vlaky na trati Praha-Berlín, po silnici se na pravém labském břehu sunuly kolony aut, po ránu se proti proudu řeky jako velcí neohrabaní brouci drápaly kolesové parníky Karl Marx, Friedrich Engels a Rosa Luxemburgová z Drážďan. Navečer parníky rychlými tempy klouzaly nazpátek do NDR.

Jaroslav se koupal v řece bez plavek. Nad hladinu mu vyčnívala hlava. Parník Rosa Luxemburgová propracovávající se proti proudu rozhoupal hladinu řeky do takových obrátek, že pěnicí voda rytmicky stoupala a klesala a nahého Jaroslava k velké radosti endéráckých turistů s fotoaparáty na palubě střídavě obnažovala a zahalovala jako nějakého onanujícího exhibicionistu.

Tenkrát v létě se ve vysušeném bukovém lese v pískovcových skalách nad labským údolím zvuk zlomené suché větvičky nesl jako výstřel z malorážky a kroky v suchém listí zněly jako praskot rybích kostiček mezi zuby. Vysušení masáci večer chlemtavě pili omastek na pánvi.

91. KAPITOLA

Moderní malíři a slimák v saharské bitvě tanků

Do díry, kterou obýval Josef a jeho kamarád ze Zakarpatské Rusi, vběhl toulavý pes. Dali mu nažrat a on se rozhodl, že se od nich nehne. Zalezl pod polní lůžko. Choval se jako radar, rozeznal britská letadla od německých. Štěkal a nervózně běhal po díře už v okamžiku, kdy Josef a Koroščenko o letadlech ještě neměli ani potuchy.

Vojáci se seřadili do tvaru klínu. Jako hlídka půjde vpředu první družstvo. Drží směr určený světélkující busolou velitele. Postupují rychle, beze slova. Někteří zažívají zvláštní pocit útočníka, vlka, který rozhoduje o osudech nic netušících obětí. Chvilku po půlnoci se do nočního ticha zařízl svist světelné rakety. Vojáci padají na zem dřív, než se naplno rozzářila. Následují další rakety. Na nočním nebi vybuchují trsy nažloutlých květů. Vojáci leží ve studeném písku deset minut, pak vstanou a pospíchají dopředu. Zastaví je záře bílé rakety, kterou rychle následují červené rakety a klapot kulometů... Vojáky skryté za písečnou dunou hypnotizují svazky červeně svítících kulometných střel porcujících tmu jako velké zvíře na jatkách. Z vlků se staly ovce čekající na svůj osud. Noc bledne, červená záře bezvládně stéká k zemi, Josef a jeho kamarádi se opatrně zvedají z písku.

Jeden muž chybí.

Kde je náš pes? vykřikne Josef.

Asi zůstal v díře, odpovídá Koroščenko.

K ránu poušť zahaluje hustá mlha. Blíží se tanky. Vojáci znovu padají k zemi. Dvanáct německých tanků projíždí pár kroků od nich. Josef vidí v mlze obrysy strojů, ale jejich posádky nepřítel ležícího v písku naštěstí přehlédly.

Tanky se houpavým pohybem sunou přes poušť. Jejich kolébatý pohyb připomene Středoevropanovi husy na jihočeském rybníku ve větrném počasí. Ocelová těla tanků se smýkají po písku. Jejich pásy zvedají husté kotouče prachu. Josef slyší, jak horkem rozpálené prázdné nábojnice uvnitř tanků narážejí do kovových regálů. Nebo si to jen představuje? Tanky se na pár vteřin zaseknou v písku a děla vyštěknou, tank poskočí. Rituál se opakuje. V poušti tank představoval hlavní bojový prostředek, tankisté patřili k vyvoleným. Na pěchotu zbýval otravný vysilující boj v nechráněném prostoru a trmácení se na místa střetů po svých. Posádka skrytá v útrobách ocelového tanku rozsévajícího kolem sebe oheň a zkázu si mezitím užívá euforické vytržení. Záchvaty nadřazenosti trvají do chvíle, kdy tank dostane zásah. Vojáci vyskakující ven z tanku představují snadné terče. Někdy se vzpříčí poklop průlezu a z hořícího tanku se pro posádku stane stroj na smrt. Plameny olizují police se střelivem, euforie se bleskově změní v beznaděj a smrt. Oheň se nedá uhasit. Následuje výbuch.

Obraz tankové bitvy v poušti se Jaroslavovi překrývá s výjevem ze stodoly v Polánce. Josef s dědou Václavem a strýcem Františkem dovezli z pole kravským povozem drncajícím po kamenité cestě pšeničné snopy. Skoro u stropu stodoly pak stál Josef s tankistickým baretem na žebříku nad mlátičkou. Ze země mu František podával snopy, které Josef rozvazoval a dával do mlátičky. Zvířený prach ve stodole prosvěcovaly sluneční paprsky pronikající

dovnitř otevřenými vikýři a škvírami mezi bobrovkami; prach natlačený slunečním světlem do vysokých sloupů se točil jako voda pod jezem. Z ohlušujícího řevu motoru mlátičky člověku vstupujícímu ze srpnové výhně do přítmí stodoly hned zalehly uši. Josefův zaprášený obličej rozrývaly lesklé nitky cestiček, po nichž vrávoraly kapky potu. Zářící šňůrky vpletené do dvoudenního strniště vousů zvolna ztrácely pod přívalem prachu lesk, nové kapky potu mezitím vytvářely další podobu Josefova obličej nad mlátičkou. Jaroslav stojí ve stodole a nemůže odtrhnout oči od stříbrně tetovaného Josefova obličej. Josef v transu primitivního válečníka s tváří pomalovanou bojovou hlinkou háže do jícnu mlátičky další a další snopy.

Mlha nad pouští procedila první paprsky slunce. Přikolébala se kolona německých tanků. Spojenečtí dělostřelci ji sevřeli palbou ze tří stran.

Nad Josefovou hlavou létaly granáty. Podtlak způsobený letícími projektily zvedal písek a prach z pouště a vytvářel tak písečný chvost obarvený zeleně hořícím hořčíkem, který sledoval dráhu každého granátu... Zelené dráhy cupovaly pouštní ráno. Jeden granát se už prokousal do tanku. Munice uvnitř postupně vybuchuje, tank se rozpíná a chvěje se v křečích jako člověk, kterému se zauzlila střeva. Z hlavně prskají jiskry, z jiných otvorů tanku se konečně derou dlouhé oranžové plameny. Nejmohutnější plamen rázně vyráží z průlezu tankové věže.

Z motoru vytékají lesklé potůčky roztaveného hliníku. Na pouštním písku tekutý hliník tuhne v abstraktních kompozicích jakoby okopírovaných z Josefova obličej zbrázděného potem nad mlátičkou v polánecké stodole – anebo z obrazů Jacksona Pollocka. Nebo to jsou lesklé dráhy v Katčině obličej po slimácích, kteří

v noci pronikli do maringotky? Pak vzplane guma a benzin a z německého tanku k obloze stoupá černý sloup kouře.

V labyrintu výbuchů nenápadně třeskně zvonivý úder zavíraného průlezu tankové věže. Další tanky se potácejí v křečích, obrůstají svatozářemi oranžových plamenů a sršivých chuchvalců jisker, tentokrát inspirovaných obrazy malířky Toyen, která podobné chuchvalce na svém obraze nazvala *Hlasy lesa*. Pod mrtvými trupy dvacetitunových obrů, kteří se ještě nedávno neúnavně zakusovali do nesmírného prostoru pouště, arogantně se probourávali zdmi domů v oázách a klestili si cestu v olivových hájích u pobřeží, tuhnu už ne stružky, ale kaluže hliníku. Pollock přechází v Rothka. Scéna pouštní bitvy pulsuje kompozicemi z pláten moderního umění. Vernisáž avantgardního umění na Sahaře. Černý kouř střídá ranní mlhu a zahaluje bojiště. Tmu propalují oranžové a rudé záblesky a nasvěcují siluety ohořelých tanků se zčernalými těly vojáků ležícími v písku; vypadají jak postavy pekelníků z depozitáře loutek pimprláka z Nepomuku. Těla jsou trochu potrhaná. Depozitář by potřeboval dát do pořádku. Přišit utržené ruce a nohy. Mezi těly se válejí lahve od chianti a plechovky portugalských sardinek vyvržené z otevřeného boku jednoho tanku.

Nízký ranní slunce rozehrává na holých kopcích u oázy skládačku barev od růžový k zelený a nakonec fialový, jako v kouzelném kukátku od kolotoče. Potom se všechny odstíny krvavého nebe scuknou do fádni šedi. V těle mi skřípalo jako ve stroji se špatně namazanejma ložiskama, z pusy se nedala vypláchnout přítomnost skelného papíru.

Na písčitejch cestách vyznačených hliněnými zdmi jsme potkávali spousty ještěrek a někdy hada mizejícího v puklině. Jeden byl pomalý, zůstal ležet na cestě, přejelo ho auto. Na jeho rozmáčknu-

tou hlavu sedaly mouchy. Na trhu prodávali škorpiony, tarantule, ještěrky a strašně jedovatý hady s rohy. Plazy většinou kupovali a prodávali příslušníci jedný pouštní sekty, který po jídáním neuvařených studenokrevných živočichů předváděli ctnostnej život a dělali tak radost Alláhovi. Za pár centů se dala pořídít vysušená mumie plazů nebo vaše fotka s chameleonem, kterýho vám ochotnej chlapec pohotově vysadí na rameno. Někdy se povede, že na fotce je chameleon, který právě vymrštil svůj strašně dlouhej jazyk, aby ulovil mouchu.

Vojáci snídají tváří k východu, aby je nepřekvapily německé stíhačky, které nalétávají ze slunce.

K polednímu Spojenci vstoupili do přístavního města. Ze zničených objektů si Josef zapamatoval železniční nádraží, biograf a populční bistro s cáry pruhovaných slunečníků. V rozbouraných ulicích zvedá průvan oblaka prachu s plápolajícími hadry. V mračnu prachu a odpadků zběsile utíká kuchař Huerta, kterého kamarádi nestačili včas spoutat. Nálet německých letadel ze sluneční strany všechny překvapil. Arabské ženy se vrhají k vojákům v naději, že mužská těla v uniformách je lépe ochrání před střepinami.

Pumy zapalují domy. Olupují mansardové střechy jako cibuli, odhalují zuhelnatělé trámy a sežehnuté tapety, jako by chtěly město svléknout donaha. Na okraji, tam, kde začíná poušť, obracejí naruby olivové a datlové háje a víří prach z bláta, ze kterého jsou uplácené domky těch největších chudáků. Arabský prach se smíchal s prachem a úlomky znovu zdevastovaných ruin římských a byzantských památek.

V přístavu se jedna bomba probourala do sila, odkud se po hrázi vyvalila zlatá vlna pšeničného zrní. Pumy vytrhly ze základů stotunový jeřáb, který se odevzdaně složil přes suchý dok. Z vel-

kého katolického kostela zbyly tři začouzené zdi a hromada trosek v prostoru, kde se před náletem klenula hlavní loď.

Vlastně skoro celá válka v severní Africe se odehrála v oblaku prachu.

U libyjského pobřeží Josef vstupuje do řídké mlhy, jejíž podstatnou část vytvářel prach nacpaný do jejího těla jako husí peří do peřiny. Vojenská vozidla zvedají ze země další mraky prachu a mlhu zahušťují. Prach zatemňuje slunce, na kůži a šatech vojáků se horkem spéká. Vojáci mají obličej zakryté karnevalovými maskami ztvrdlého prachu jako Josef ve stodole v Jaroslavově vzpomínce. V těch nejprašnějších dnech si Josef nemusí zakrývat obličej vrstvou amerického holicího krému Barbasol. Prach zatemňuje hledí kolony spojeneckých tanků. Jedna tanková kolona na tři dny uvízla ve vzdušném, oslepujícím písku. Několik mužů se v tancích pomátlo.

Ve stínu každé skály nebo alespoň kamene umírali stěhovaví ptáci. Mezi nimi ležely mrtvolky spojeneckých holubů, které holubáři po týdenní aklimatizaci vypustili na skrytém místě, aby zjistili, jestli se ptáci zapojí do zpravodajské činnosti.

Vousy a obočí vojáků po obou stranách fronty v oblacích písku úplně zbělely.

92. KAPITOLA

Růžencová slavnost, mistr vede ruku Johanna Grusse

Zbídačelý stav Dürerovy *Růžencové slavnosti* způsobil, že neopustila Prahu jako tolik jiných obrazů kolekce Rudolfa II. Za vlády císaře Josefa II. bylo Dürerovo plátno vyřazeno z hradních sbírek jako nepotřebný krám, který jen zabírá místo. V aukci obraz vydražili za jeden zlatý osmnáct grošů.

Stříhem se dostáváme k dědicům vrchního pražského poštmistra Ignaze Georga von Fillenbaum, kteří obraz prodali opatu strahovských premonstrátů za dvaadvacet zlatých a přidali k němu rám za sto florénů.

Ve čtyřicátých letech devatenáctého století si obraz vypůjčil hrabě Šternberk. *Růžencovou slavnost* pověsil na vlhkou zeď, takže z ní brzy začaly odpadávat celé plochy křídového podkladu. Hrabě se polekal a před navrácením na Strahov nechal údajně obraz „spravit“ neznámým malířem. Pravou Ježíškovu nohu malíř vyvedl jako končetinu starce. Hlavy Ježíška, papeže, anděla dole u nohou Madony po Šternberkově výpůjčce na obraze chyběly.

Do příběhu *Růžencové slavnosti* konečně vstupuje malíř Johann Gruss starší. Právě k němu jako ke svému učiteli se hlásí malíř pokojů ze Starého Kolína pan Tříška, původním povoláním provazochodec, který si k důchodu přivydělával malováním kulis pro ochotnickou estrádní skupinu v kolínské Tatře. Kulisy občas maloval v cirkusech při svých provazochodeckých angažmá. V duchu cirkusové tradice i v jeho kulisách převládala červená barva.

Mladý Johann Gruss si naplánoval kariéru duchovního, studium teologie však nedokončil a přešel na Akademii. Bible jako hlavní inspirační zdroj ho ovšem provázela do konce života.

Jako zbožný čtenář bible a malíř se po léta cvičil v poslání, které si uložil, už když z teologie přestupoval na Akademii, a to zobrazení Spasitele a Madony, které by mu přineslo ocenění. Slávu? Stačilo by, kdyby ho pozvali do Říma. Před spaním na Spasitele a Madonu myslel. Jistě, modlil se k nim, a také se pokoušel představit si je. Chtěl je vidět svýma očima, bez vlivu obrazů malířů, které znal. Nejsem příliš opovážlivý? ptal se sám sebe. Někdy se mu o Spasiteli a Madoně zdálo. Na ten sen si vzpomínal, jenže podobu Marie a Ježíše si nedokázal vybavit. Věřil, že umění je dar, který se uděluje za víru.

Gruss vyznával přísný klasicismus, rád maloval kopie obrazů svého přítele Františka Tkadlíka. Církevní představitelé pochválili Grussovou kopii Raffaelovy Madony della Sedia v poloviční velikosti.

V souvislosti s Grussovým kopistickým činěním se jeho bdělé snění o Madoně a Spasiteli, kteří vstoupí do malířovy hlavy a povedou jeho ruku se štětcem na obraze Madona s Ježíškem, jehož věhlas zaznamenají i v Římě, jeví jako bohapustá výtržnost. Malíř snil o svaté dvojici každý večer ve veliké manželské posteli, chvíli předtím, než vedle své ženy tvrdě usnul.

Když pětáctýřicetiletému Grussovi shořela polovina majetku včetně obrazů, zdálo se mu, že je konečně připraven splnit své poslání. Uvědomil si, že práci na velkém díle musí předcházet určitá míra utrpení, jinak to nejde. Umělec musí být tak trochu mučedník. Bůh si vás zkouší, jestli obстоjíte. Johann Gruss v tomto rozpoložení pochopil jako samozřejmost, když ho strahovský opat vyzval k restaurování Dürerovy *Růžencové slavnosti* a vytvoření kopie obrazu. I podle opata může pravé umění vyrůst jen z nábo-

ženství a opravdové víry. Co chybí k umělecké dokonalosti, umělec dožene svou vírou. S pomocí té své víry na začátku padesátých let 20. století angažovaní komunističtí umělci v početných oddílech doháněli velké umělce. Dopřeje-li Bůh nebo Strana, umělec se zvedne z průměru k výšinám. Podle strahovského opata to platí bezezbytku i pro malíře počínajícího si neohrabaně v kresbě a v modelaci objemů, který barvu používá jako alibi a jehož perspektiva napíná i ideální biblickou krajinu na skřipec.

Sám Gruss považoval zakázku na obnovení slavného obrazu z Benátek za splnění svých bdělých snů z velké manželské postele. Madona se Spasitelem za ním přišli prostřednictvím Dürerova obrazu.

Za tři roky práce na záchraně *Růžencové slavnosti* Gruss dostal honorář srovnatelný s výnosy středního klášterního statku. Premonstráti na *Růžencové slavnosti* nešetřili.

Grussovy záchranné práce na *Růžencové slavnosti* změnilы vzhled obrazu, neboť malíř sám domaloval celé plochy malby zejména ve střední části desky.

Nezajímal se prý o kopie obrazu z rudolfínské doby, nevzal v potaz ani kopii Václava Mánesa, kterou malíř pořizoval ještě před devastujícím pobytem originálu u hraběte Šternberka. Kopie by totiž rušily jeho setkání se Spasitelem a Madonou organizované Dürerem. Povolali ho, aby chybějící místa doplnil podle sebe.

Který jiný umělec se dostal do takové blízkosti k Dürerovi? Někdy měl dojem, že sám norimberský mistr vede jeho ruku a pomáhá mu s chybějícími částmi díla. Cítil, jak mu buší srdce, jak do něj vstupuje mocná energie. Strachoval se, že to setkání nepřezije. Taková energie se k jeho skromnému talentu nehodí. Za hodinu se mu zdálo, že se Dürer od něj odvrátil. Pane, odpusť svému služebníku.

Zdály se mu sny, jak se s Albrechtem prochází v Benátkách. Německý malíř ho vedl přes Ponte Rialto do kostela San Bartolomeo k *Růžencové slavnosti*. Podívej se na ty barvy, řekl Dürer.

Září na celé Benátky, vydechl Gruss, který v přítmí kostela viděl jen temnou siluetu rámu obrazu a styděl se říct pravdu. Dokonce ve snu slyšel bzučet mouchu. Co dělá moucha v kostele? Probouzel se vystrašený. Se svým snem se svěřil strahovskému opatovi. Ale mluvil jen o barvách, které neviděl, bzučení mouchy zamlčel.

Čas obraz poškodil, barvy utrpěly a Dürer vás žádá, abyste jeho dílo zachránil, řekl opat.

V Grussových pasážích dnes objevujeme vliv dobové nazarénské módy upřednostňující ušlechtilé ženské postavy s protáhlým obličejem, malými ústy s přísně sevřenými úzkými rty, špičatým nosem a dozadu sčesanými vlasy. Podle vídeňské kopie, pořízené ještě v době, kdy byl obraz součástí rudolfínské sbírky, připomínala Madonina tvář plnými, trochu našpulenými rty Brigitte Bardotovou. Nazarénsky naladěný Gruss dodal Madoně rysy Meryl Streepové s jejími malými ústy a výrazným nosem. Strahovský klášterní knihovník Straka prohlásil, že Madona z opravené *Růžencové slavnosti* je podobná Grussově dceři. Jenže malíř měl jen dva syny a vzhledem k jeho ctnostnému životu se nezdá pravděpodobné, že by si pořídil nemanželské dítě.

Ale přece jenom měl strahovský opat v nějakém ohledu pravdu, když tvrdil, že opravdové umělecké dílo může vytvořit jen věřící člověk. Grussovy partie na *Růžencové slavnosti* o hodně převyšují jeho vlastní dílo. Historikové umění si kladou otázku: Pomáhal mu Tkadlík? Odpověď neznají. Také oceňují pietní způsob jeho „restaurování“ obrazu, při kterém se na svou dobu Gruss držel skromně v pozadí. Avšak moucha na opraveném obraze chybí, což lze velmi snadno vysvětlit. Gruss neovládal malířské řemeslo tak zdatně,

aby na jeho portréty skákali psi v domnění, že tam v rámu stojí jejich pán. A nemohlo se stát, že by se služky pokoušely utěrkou z Grussových pláten odhánět dotěrný hmyz. Ostatně nazarénské umělce hmyz nezajímal. S ohledem na Grussův skromný talent můžeme spekulace o odmítnutí mouchy coby symbolu pekla chápat jako přemrštěné.

Johann Gruss starší zemřel v roce 1855 při velké epidemii cholery a tyfu. Smutná smrt v davu, jehož neštěstí nevyvolává žádné velké emoce. V dobách morových ran a epidemií cholery lidé myslí hlavně na sebe a říkají si: Pořád ještě žiju a určitě budu mít víc štěstí než ti mrtví...

Skoro anonymní konec muže, který se směl dotýkat Dürera.

93. KAPITOLA

Spojenecký nálet na Kolín

dne 15. 3. 1945

Třetí letecký nálet v Kolíně ohlásil signál veřejného poplachového zařízení třináct minut po poledni. Po deseti minutách byl odvolán, za čtyřicet minut však byl vyhlášen znovu. Zase ticho. Prázdna obloha bez letadel. Ale dvě minuty po půl druhé pozorovatel na kostelní věži nálet znovu potvrdil. Ke Kolínu se blížil první bombardovací svaz Spojenců. Po pěti minutách nad městem přelétá další svaz a také mizí severovýchodním směrem. Na město zatím nepadla jediná bomba. Zvláštní klid. Za půl hodiny poplachová ústředna oznamuje, že většina letadel opouští prostor města. Ve čtrnáct hodin pětatřicet minut se od severovýchodu první vlna letadel otáčí k Deutsche Vacuum Oil Company a zahajuje útok. Nad hořící rafinerii se vystřídalo pět vln bombardérů. Obrovský požár souká do svého nenasytného břicha stovky výbuchů. Oheň zachvátil fabriku Cikorka a baráky na pravém labském břehu. Američané i při tomto náletu osvědčili smysl pro symbolická data, jejich stroje se nad město dostavily patnáctého března, v den šestého výročí obsazení Čech a Moravy nacistickými vojsky.

Zitu nálet zastihl na procházce ve městě. Dav utíkajících lidí ji s sebou strhl do veřejného krytu pod klášterem.

Každý výbuch v krytu pod kapucínským klášterem zaznamenali. Ze stropu vypadávaly kousky omítky. Lidem v krytu připadalo, že nad jejich hlavami hoří celé město, že příští bomba zničí kapucínský klášter a jeho trosky zavalí kryt.

Na levý labský břeh dopadlo sedm bomb. Zasáhly nájezdovou část mostu před hotelem Viktoria. Jedna bomba už poškozenou konstrukcí mostu „propadla“ a explodovala na železniční trati Kolín–Praha, druhá roztrhla trať o sto metrů dál. Z vybouraných prostor mostu trčely pokroucené dráty.

Blízké exploze rozechvívaly zdi městských lázní a továrny na cukrovinky. Poslední dvě bomby zničily budovu děkanského úřadu u kostela sv. Bartoloměje. Vzduchové vlny a střepiny vytloukly vitráže a poškodily střechu kostela. Hynek z Ronova nálet přečkal bez úhony. V kostele se skryl strýc Alois. Domníval se, že bombardéry na kostel nezaútočí. Dveře se během náletu vzpříčily a nešly otevřít. Strýc zůstal v kostele uvězněn dva dny. Brodil se barevnými střepinami z vitráží, pil svěcenou vodu, přemítal, kam jít na záchod. Božena se v kostele neschovala, skrčila se na zadním dvoře domu v Kouřimské ulici v záhoncích na zahrádce s černou půdou, která rodí bledou zeleninu. Ty dva dny se po manželovi nesháněla. Lidé, kteří se schovali v krytu kapucínského kláštera, přečkali nálet bez úhony.

Z hořících nádrží Deutsche Vacuum Oil Company se valil hustý černý dým, občas se protlačil k obloze úzký červený plamen. Jako jazyk ještěrky, který se z oblohy pokouší slíznout mouchu, se prudce vymrštil vzhůru a stejně rychle se stáhl k zemi. Do konce války se už výroba v rafinerii znovu nerozjela.

Bomby na Zálabí zasáhly všechny tři hřbitovy: židovský, evangelický a katolický. Vyvrátily hřbitovní zdi a zdemolovaly hroby. Torza andělů se povalovala na cestách, po kterých se nedávno procházel fotograf Funke a hledal místa vhodná k inscenování metafyzicky mrazivých výjevů cyklu *Země nenasycená*. Fotograf se v Praze dozví o třetím náletu na Kolín, zhroutí se. Odvezou ho

do nemocnice. Má být operován kvůli zánětu pobřišnice, který způsobil prasklý dvanácterníkový vřed. Lékaři musejí operaci odložit kvůli dalšímu leteckému poplachu; v době poplachu zakázaly okupační úřady operovat. Podle lékařské zprávy znamenalo odložení operace vzhledem k povaze onemocnění pro fotografa stoprocentní smrt. Jedenáct dní po třetím spojeneckém náletu na Kolín Funke v Praze zemře.

94. KAPITOLA

Zánik družstva v Polánce

Po založení družstva se čas v Polánce zadrhl. Hnůj na polích družstevníci rozhazovali vidlemi. Brambory sázeli a sklízeli ručně. Dobytek, který dali do výkupu nad plán, jim po měnové reformě zaplatili v kursu 1 : 50. Zvířata, která jim zbyla, neměli stejně čím krmit. Chtěli je radši odvézt a vypustit do Kakovského lesa. Ozbrojení milicionáři jim v tom zabránili. Pro výstrahu párkrát vystřelili do vzduchu. Několik poláneckých družstevníků přestalo na družstevním pracovat.

Rok po založení družstva přišli všichni vesničané kromě nejbližších Šlesingerových spolupracovníků k předsedovi národního výboru v Polánce a chtěli vrátit dobytek, který jim na podzim za policejní asistence odvedli. Starosta jim vysvětloval, že by šlo o krádež družstevního majetku. Státní a družstevní majetek si nemůžete rozebrat, kdy vás napadne. Ke všemu jedna třetina dobytka chybí, sami jste zvířata prodali. Ano, výkupní cena se vám nelíbila, to ale není důvod, abyste dobytek vyhnali do lesa. Zachránili jsme vás! Dovedete si představit ty škody v lese, kdyby vám v tom Veřejná bezpečnost nezabránila? Takovou věc jste chtěli udělat, a nikomu z vás jsme nezkřivili vlas. Ale nepokoušejte osud! Co se společně zaseje, musí se i společně sklídit. A teprve potom můžeme rozdělovat.

Z Plzně do Blovic vzkázali, ať úředníci situaci nevyhrocují a vyčkají. Hospodaření družstva v tom roce dopadalo tak katastrofálně, že v normální, nekomunistické společnosti by vyhlásili bankrot. Z výplat, které členové družstva dostali, se nedalo žít. Vesničany

finančně podporovali příbuzní, kteří v Polánce nebydleli. Později si odvezli splátky v naturáliích: vajíčka, kuřata, husy a králíky. V kolektivním neštěstí se ztrácejí obrysy jednotlivých osudů, nastává jakési bezčasí individua. V tomto období bídy Josefův otec Václav chodil na družstevní pole a do chléva bez přestání. Neuměl přestat. Ani ve chvíli, kdy klády v lese zabily jeho syna Františka, Josefova staršího bratra. Babička Anna si zakryla hlavu černým šátkem.

Nejlepší řešení nakonec nabídli sami družstevníci, kteří chtěli vystoupit: krach družstva svedou na ně. V družstvu je nedrželi. Ke konfliktům došlo při rozdělování dobytka. Zvířata byla vyhublá a z původního počtu jich zbyla jen polovina. Některé kusy navíc našli původní majitelé zmrzačené. Křičeli, že zvířata schválně zmrzačili sousedi, kteří v družstvu zůstali. Znovu přijel zelený anton. Soukromníci dostali mnohem méně krmení, než si nechalo družstvo. Myslíte si, že budete svobodný? volal na ně posměšně Šlesinger. Nikdo z vás nesejme povinnost platit dodávky!

Rozdělením družstva problémy neskončily. Družstevníci ani soukromníci neměli dostatek osiva jarních směsek. V Blovicích se pokoušeli něco vymyslet, aby družstvo udrželi nad vodou. Šlesinger směl použít i peníze na účtu v bance za prodej vepřového. Po měnové reformě dostali za půl milionu sto tisíc, což byla velmi slušná suma. Jenže peníze se v Polánce ztrácely, jako by je místo do pokladny sypali do mokřadu.

Soukromníci i družstevníci znovu sekali obilí kosami, stavěli panáky, úrodu z pole sváželi kravskými povozy. Všichni dřeli od noci do noci, i v neděli. Na družstevní pole přijeli brigádníci dobrovolníci z Plzně a Nepomuku. Soukromníkům v neděli a o prázdninách pomáhali jejich příbuzní. Někdy přijel příbuzný soukromníka na brigádu. Někteří brigádníci-příbuzní přebíhali z jednoho pole na druhé, z družstevního na soukromé.

Oficiální kronika z těchto časů zamlčela podstatnou událost, o které referuje Josef Obst. Uvádí ji patetickým zvoláním, že podobnou věc nepamatuje ani jeden kámen, který leží v poláneckém údolí. Z příkazu Krajského národního výboru v Plzni byl vystěhován z vesnice Václav Macháček z čísla popisného 2. Stěhovali ho čtyři lidé z vesnice, mezi nimi nový předseda družstva Oldřich Šlesinger. Přijeli vojáci s nákladními vozy. Václavu Macháčkovi doručili výměr k vystěhování podepsaný Antonínem Havlíkem, který před pěti nedělemi spáchal sebevraždu. Nejdříve mu přečetli důvod: neplnění dodávkové povinnosti. Pak předložili seznam inventáře, který musí nechat na místě. Macháčekův grunt i s hospodářstvím zdědilo místní JZD. Teprve když ho vojáci vyváděli ze dvora k nákladním autům, na něž naložili majetek, který si mohl odvézt s sebou, sdělili mu, že bude s rodinou bydlet v Horažďovicích a bude tam pracovat na státním statku. Macháčkovi předkové hospodařili na gruntu pět set let, připomíná kronikář a pokračuje, že Václav Macháček byl zakladatelem dobrovolného hasičského sboru v Polánce. A že za druhé světové války, když ve vsi starostoval po Václavovi, Polánku zachránil před vypálením a její obyvatele před jistou smrtí.

V době stanného práva vyhlášeného po atentátu na říšského protektora Heydricha byly v některých poláneckých domech ukryty zbraně. Zbraně podle kronikáře nenápadně nastrčil Václav Polívka, který tenkrát bydlel v čísle 28. Obst nepíše, co Polívku k tomu podlému činu vedlo. Vesnici zachránil starosta Macháček. Zabil dvě prasata a udělal zabijačku, kterou uplatil vyšetřující komisi. Dvě prasata podle Josefa Obsta zachránila Polánku před osudem Lidic.

Macháčka vystěhovali 4. března 1956. Jeho majetek byl zabaven celý. Odhadnut byl na 100 000 Kčs.

Dne 13. dubna přišla první bouře, která překvapila v obci všechny občany, protože přišla tak brzy, po krutých mrazech krátké a studené zimy, dodává disidentský kronikář.

O Františkově tragické smrti však mlčeli oba kronikáři.

95. KAPITOLA

Dvě vášně Jiřího Klimeše

Ke konci sedmdesátých let přichází do Kakovského lesa Jiří Klimeš. O Kakově věděl od té doby, co se na besedě o své knize v kolínské Tatře seznámil s Josefem. Klimeš tehdy přešel od soustruhu rovnou do redakce podnikového časopisu, po roce se stal šéfredaktorem časopisu Ohníček a manželem operní pěvkyně. Po maďarském povstání v roce 1956 přestal psát povídky. O dva roky později se za ně začal stydět.

Klimes byl podivuhodně sebekritický. Přečetl si Hemingwaye a hned věděl, jak by knihy měly vypadat a že takhle se stejně nikdy nenaučí psát. Svoje knížky skupoval a měl dlouho co dělat, protože se skoro žádné neprodaly. Naštěstí je knihkupectví vyprodávala za tak nízké ceny, že ani moc neutratil. Horší byly pokuty v knihovnách, kde si knížky pod různými jmény vypůjčoval a nevracel je. V Ohníčku redigoval rubriku anekdot, jež se staly jeho celoživotní vášní. Opisováním anekdot ze starých časopisů vyplnil čas, který předtím věnoval sepisování próz. V rubrice časopisu Ohníček vyprávěl anekdoty Péta, žák čtvrté třídy.

Po osmašedesátém Klimeše z redakce Ohníčku vyhodili, a tak se začal živit jako noční vrátný v podniku zahraničního obchodu Čechofrakt. Vlastně byl poprvé v životě šťastný. Během nočních služeb třídil anekdoty na dobré a špatné, ty dobré seskupoval podle témat a pak je přepisoval do sešitů. Konečně se nemusel vyhýbat politickým a erotickým anekdotám, na které se vypravěč Péta bál vůbec pomyslet.

Anekdoty představují záhadný žánr. Daří se jim v dobách nesvobody nebo blížící se epidemie smrtelných nemocí. Vyprávějí si

je ti, kteří přežili přírodní katastrofu. Baví se jimi pronásledované národy. Židé v diaspoře je měli k dispozici takřka nepřetržitě. V časech prosperity anekdoty spí jako blaničtí rytíři. Ale kde spí? ptal se Klimeš. Před blížící se katastrofou začnou vylézat na světlo. Žádný literární vědec zatím nedokázal popsat jejich vznik. Žádnému filmaři nebo videokameře se nepodařilo někde na ulici nebo třeba na stadionu zachytit chvíli zrodu anekdoty. S anekdotami je to jako s kulovým bleskem, o kterém také nikdo nic neví. Někdo jeho zásah přežije, jiný za podobných podmínek ne.

Psaní románu nebo malování obrazu se dá markýrovat, umění akce a instalace před kamerou nebo před diváky právě vzniká, ale anekdota? Ta uniká. Klimeš samozřejmě věděl, že existuje zhruba deset základních modelů anekdot. Schémata jsou daná, děje také, dosazují se jen aktualizace prostředí a převleky postav. Klimeš se pokoušel anekdoty vymýšlet, pochopitelně podle osvědčených schémat, která přizpůsoboval posrpnovým poměrům. Svě „nové“ anekdoty vyprávěl po hospodách, ve kterých se považoval za štamgasta. Při jejich prvním vyprávění si připadal jako Noe vypouštějící holubice. Bible nepatřila k oblíbenému čtivu tvůrce anekdot, epizodu Noema s holubicemi viděl v nějakém animovaném filmu. Ne-trpělivě čekal, že se k němu jeho anekdota někdy vrátí jako biblická holubice ve vyprávění někoho jiného. Někoho, koho neznal. Jednou týdně se vypravil do hospod, které zatím nikdy nenavštívil. Opíjel se s cizími chlapy, střízliví by politické anekdoty nevyprávěli. Stálo ho to bezmála celý plat z vrátnice. Musel si dávat pozor, aby ho nepovažovali za fízla. Připadal si jako lovec, který líčí past. Ale nikdy se k němu jeho vlastní anekdota nevrátila. Někdy dokonce svou anekdotu opilým kumpánům sám vyprávěl a přesvědčoval je, že ji už museli slyšet. Neslyšeli ji, nebo to alespoň odmítali přiznat.

Anekdoty představovaly skrytý život Jiřího Klimeše. Někdy se v noci probudil zpocený. Zdálo se mu, že ho někdo udal a že jeho sešity našla policie. Po roce 1968 se s ním navíc rozvedla manželka, která si nechtěla kazit pěveckou kariéru manželstvím s mužem, jenž se ocitl v nelibosti mocných. Odešla i s jejich synem. Po rozvodu si každý únor Klimeš podal v novinách inzerát: Hledám vdovu s domkem u lesa. Obdržel desítky odpovědí. Podle mapy vždy vybral nejlepší lokality z hlediska výskytu hub. Po rozvodu totiž k anekdotám přibyla do života Jiřího Klimeše druhá vášeň, sbírání hub. Mezi houbami a anekdotami neexistuje žádná souvislost, přestože se ji bývalý šéfredaktor snažil najít. Houby se v anekdotách vyskytují jen okrajově.

Během března a dubna vhodnou vdovu navštívil a prozkoumal les. Jarní kačenky české sbíral ještě v okolí Prahy, ale v čase májovek se konečně rozhodl a na venkov se nastěhoval. Vdově slíbil sňatek. Dopoledne věnoval sběru hub, odpoledne je čistil a nakládal do octa. Lák si připravoval sám. Večer ve vesnických hospodách naslouchal, jestli neuslyší některou z anekdot, jež vypustil během zimy a jara do éteru pražských hospod. V noci ulehl do manželské postele k vdově a usnul.

Na začátku listopadu se s vdovou pohádal a vrátil se do Prahy, vánoční stromeček strojil sám v Praze. Několik sklenic s naloženými houbami nechal zoufalé vdově na památku a vždy jí přispěl na elektřinu.

Zkraje sedmdesátých let se na Klimešův inzerát ozvala Anna Synková, vdova po Bohumilovi Synkovi z Polánky, jenž v opilosti zavínil v lese smrt Josefova bratra Františka den před jeho svatbou. Jak už víme, Klimešovu volbu v tomto případě ovlivnilo Josefovo vyprávění z počátku padesátých let o Kakovském lese.

Synková deset let nevyšla z chalupy. Ležela a dívala se do stropu. Někdy vstala, najedla se, ale neuklízela ani neprala. O manžela

se starali jeho příbuzní. Než se upil k smrti. Našli ho na drahách. Žádné zranění, které by svědčilo o násilí, neměl. Podle pitvy mu alkohol zničil játra. Na manželův pohřeb Synková nepřišla. Proč by tam chodila? Děti stejně neměli. Její vina to nebyla. Věděla o tom, doktor to ani nemusel říkat. On přece způsobil, jak žije. Do postele se k ní nastěhovaly myši. Jedly s ní.

Jak náhle jednoho dne ulehla, tak zase vstala. Vyhnala myši, vygruntovala chalupu, koupila si televizi a v únoru odepsala na Klimešův inzerát.

96. KAPITOLA

Houbař Josef a skočný příliv v podzemí lesa se vsuvkou o vrásčitých trpaslících v mechu a smějícím se Františkovi

*Zřím bosé nohy dětí údivem se chvít, když tě tuší v mechu nad-
zdviženém.*

Myslívský básník Ladislav Stehlík

*V mechu jsou tu a tam hrbolky a někteří lidé nad nimi mívají
zvláštní pocit, schopnost, nohou poznati, kde jsou houby – tak
jako jiní poznají, že jdou nad bývalým hřbitovem nebo starodáv-
nou chodbou.*

Anarchista Michal Mareš

Houbař Josef se pohyboval po lese systémem vzájemně se protínajících kružnic; houby nacházel v jejich středu. Valčíkový, krouživý pohyb k magii života hub patří. Našlapoval lehce jako cirkusový klaun Auriol, který v manéži tančil polku na baterii lahví od vína.

V lese se Josef orientoval podle vůně. V jejím závanu se spojuje těžký hnilobný odér kořenů stromů s lehkým parfémem dobře usušeného sena, který se tady bere bůhví odkud. Vůně hub se proměňuje, jako byste procházel ulicí se spoustou obchodů a pekáren. Houbař s vycvičeným čichem vnímá ve středoevropském lese vůně kokosu, medu akátového i umělého, syrového masa, mandlí, vlašských ořechů, čaje zeleného nebo černého, různých druhů těsta, hořké čokolády a sklepa, ve kterém shnily brambory.

Při sbírání hub tanečník Josef nezanechával žádné stopy. V místech, jimiž tento milovník plesů a zábav, který se seznamoval se ženami při tanci, prošel, jste nenašli zlámané větvičky nebo obtisk podrážky v jehličí; žádné strhané pavučiny ani okrojky hub nebo díry způsobené houbaři, kteří systematicky ryjí v lesní půdě na místech, kde tuší houby. Houby neokrajoval nožem, očistil je rukou. V lese by ho nikdo nevystopoval. V severní Africe nebo v bytech, v nichž přespával, po jeho odchodu také nikdo nepoznal, že tam Josef pobýval. Možná už v Kakovském lese se naučil umění, jak nenápadně opustit svůj minulý život a vstoupit do nového. Josef svůj indiánský běh za houbami bez nože, jen s košíkem, zvolnil, když je ucítil v mechu. Zul si boty, svlékl ponožky a bosou nohou propátrával zelenou plochu, tak filigránsky vyvedenou, jako by ji tvaroval Dürerův kuní štěteček. Cítil, jak ho na chodidlech lechtá tajemný vesmír podzemí lesa vytvářený spleť kilometrových labyrintů vláken podhoubí vedoucích válku o to, který druh porazí konkurenci a vystrčí ven svou plodnici, skokem ji vynoří z lesní půdy. S podobnou naléhavostí, s jakou vyskakují z lesní půdy plodnice hub, vystupují z podvědomí surrealistického básníka obrazy.

Po návratu z lesa umyl houby na dvorku pod proudem studené vody z pumpy, aby se „uklidnily“ a zatáhla se jim kůže. Choval se k nim stejně obřadně jako k uloveným rybám nebo koroptvím zastřeleným na podzimním honu. Houby nechal chvíli ležet na dvorku, aby voda okapala; teprve pak je odnesl do chladného sklepa.

V Kakovském lese Josef hledal houby u cest, v křoví, u stromů, na březích struh vymletých jarní vodou, za kameny, kde se drží vlhkost, na okrajích vlčích jam, do nichž v době válek vesničané vodili dobytek, aby ho schovali před hladovým vojskem. Ve vlčích jámách se ukrývali mniši a konvrši, kteří v časech úpadku utíkali z cisterciáckého kláštera pod Zelenou horou.

U jedné strouhy houby dávají přednost pravému břehu příkopu, jinde si strany prohodí. Josef bez zaváhání poznal správný břeh. Stačilo správné místo o kousek minout a nenašel by nic. Většina houbařů bedlivě les prohledává, metr po metru. Hůlkou odkrývají větve, zapichují ji do slibně se vzdouvajícího mechu, noří se do hlubokého křoví. S hůlkou hledal spisovatel Hermann Hesse křemenáče skryté ve vysoké trávě v ticinských lesích nad Luganským jezerem.

Josef si všímal stromů, jejich velikosti, kombinací jejich druhů, vlhkosti, terénních vln, měnícího se světla, průvanu, který se objevuje v některých otevřených pasážích lesa a houby, zvláště lišky, ho nesnášejí. Rozeznal mezi stromy ten, na jehož kořeny je napojený svět hub. Houby si z neznámých důvodů vybírají zhruba každý desátý strom. A Josef věděl, který. Znal rozmary hub – jeden rok zůstaly na stejném místě, jindy se pohnuly o pár centimetrů doleva nebo odskočily o několik metrů jinam. K tomu více či méně nápadnému pohybu stačil nepatrný posun světla. Někdy. Jindy houby na místě, kde se podle světelných poměrů, vlhkosti, průvanu, skladbě a velikosti stromů měly objevit takříkajíc na sto procent, nebyly. Došlo k tomuto rozhodnutí někde v podhoubí hluboko pod zemí? Josef se neptal proč. Spoléhal na svou intuici. Věděl, že houby mají svou hlavu.

Když Josef bosou nohou v mechu narazil na mladou tuhou plodnici, klekl si na kolena jako při modlitbě, rozhlížel se a hledal jiné houby. Člověk, který Josefa neznal, si mohl myslet, že ta houba, před kterou houbař klečí, prozrazuje místa úkrytu dalších hub. Nebo si lehl na břicho a do mechu opatrně ponořil ruku. S něhou chlapce vzrušujícího dívku, kterou nechce připravit o panenství, houby nejdříve hladil, zjišťoval jejich tvar a pak je krouživým pohybem vyjímal ze země.

Houby imponují vynálezčům, náboženským blouznivcům a prorokům, kteří křížovali tento kraj. Náměsíčně totiž reagují na úplněk. Natačejí se k němu. Jsou jako moře, jehož symbióza s měsícem se projevuje přílivem a odlivem. I v houbách se zvedá a klesá hladina vody. Rostou nejvíce při úplňku, kdy se hladina moře zvedá ke skočnému přílivu. Při úplňku skočný příliv nadzvedává mořskou hladinu nad úroveň dlažby náměstí sv. Marka v Benátkách. Turisté se brodí od Svatého Marka k Tanečnímu paláci, který Napoleon nechal postavit proti chrámu, aby uzavřel prostor náměstí, a proklínají vlhko v botách způsobené přílivem. V čase skočného přílivu Dürer na obraze *Růžencová slavnost*, v jeho dolní partii, pod růžencovou slávou, namaloval hřib smrkový a čechratku podvinutou.

V Kakovském lese nastává při úplňku v podhoubí oživení. Hlavy začínají vysouvat i houby, které sice nikdo nesbírá, ale houbaři se vymyšlením jejich jmen zbavují traumat, studu a nenávisti: pestřec neboli kolínský lanýž neboli psí kulky; hadovka smrdutá neboli čertovo vejce, latinsky penis nestoudný; pýchavka neboli cikánský tvaroh; hřibovec neboli klouzek tridentský; babka neboli židák; kříšť neboli židovský hřib. Houby jako podvědomí do sebe vtahují křivdy a selhání, houbaři si jen závidí úlovky, občas se pokoušejí objevit místa úspěšnějších houbařů, ale aspoň v lese svými houbařskými nožíky nikomu neublíží. K muchomůrce červené přirovnávali autoři nacistické učebnice pro děti Židy a malé čtenáře nabádali, aby ji v lese vymýtili, protože je jedovatá. Z klobouku houby vystupuje karikatura obličejů s židovskými rysy.

Když byl Jaroslavovi rok, uveřejnil mykologický sborník vzpomínkový článek Čecha, jenž se prohlásil za Volksdeutsche a sloužil na německé ponorce. V nacistické uniformě zažil největší událost svého života, když se ponorka vynořila u jednoho z ostrůvků

poblíž Norska. Mezi stromy tam rostly stovky nádherných hřibů, křemenáků, kozáků. Nasbíral je do krabice a ponorka s houbami na palubě se opět ponořila do hlubin...

V žádné jiné tehdejší oficiální tiskovině by něco takového nemohlo vyjít. Autor se v článku věnoval události tak nepravděpodobné, že nikoho ani nenapadlo vydavatele mykologického sborníku udat. Žádný politický proces proti houbařům se nekonal. Ten článek mohl klidně napsat strýc Alois. Norský houbový ostrov a ponorku si vymyslel. Měl zvláštní smysl pro humor. A sborník přinesl Josefovi.

Sen o ostrově obrostlém houbami se houbařům zdává.

Vsuvka o vrásčitých trpaslících v mechu a smějícím se Františkovi

Přes noc smrkové hříby vyrostou do dvojnásobné velikosti, vyskočí ze země jako plamen z hranice suchého klestí. Na stejném místě bez zjevné příčiny hřib ani nevystoupí z podhoubí na povrch a v zakrslé podobě hned stárne. Jeho tělo ztrácí pevnost a během jedné noci prožije celý svůj život; ráno vypadá stejně strašidelně jako vrásčitý trpaslík.

Když Josef palcem bosé nohy narazil na předčasně zestárlé, vrásčité houby, které ani úplňkový příliv nevytáhl ze země, oklepal se, jako by mu tělem projel závan zimnice, a nechal je v zemi. Jejich křehké tělo v něm vyvolávalo vzpomínku na malého Rainera Mariu, který se narodil jeho babičce v Myslívě a zemřel ve dvou měsících. Vyslovení jména František mu zase připomene, že jeho první bratr František umřel krátce po porodu, ani se mu nestačila srovnat vrásčitá novorozenecká pleť; druhý František se narodil

rok po prvním. I v dospělosti zůstal Josefův bratr velkým dítětem. Začal pozdě mluvit, kdy se už všem zdálo, že zůstane němý. Ve škole se nikdy pořádně nenaučil číst. Nejradši byl sám v lese. Neodstěhoval se do města jako jeho bratři, zůstal doma. František se často a bez důvodu smál, i ve chvílích, kdy smích nebyl na místě. Třeba na pohřbech.

Druhý František zahyne den před svou svatbou v Kakovském lese, zasypou ho klády. Opilý traktorista Synek z Polánky, kterému František dělal závozníka, nevybral zatáčku. Josefův bratr se měl oženit s dívkou, která napadala na jednu nohu. Dívka byla Františkovi vděčná, že si ji chce vzít. František se na svatbu těšil jako malé dítě. V zatáčce se traktor s valníkem převrátil a závozník spadl na cestu o něco rychleji než klády. Svatební hosté se pomíchali s těmi pohřebními. Mnoho příbuzných přijelo na svatbu, telegramy s oznámením Františkovy smrti poštáci nedoručili včas. V pohřebním průvodu šly černé i bílé družičky. V dálce se průvod namíchaný ze svatby a pohřbu jakoby propadl do březového háje s kmeny pokrytými hladkou černobílou kůrou.

Houbař Josef a skočný příliv v podzemí lesa (dokončení)

Když se večer Josef vrátil z pole, houby vynesl ze sklepa a dočistil je. Potom je rozkrájel na tenké proužky, proužky položil na velká řešeta a ta opřel o bílou zeď chalupy. Stín u zdi domu chránil nakrájené houby před přímým sluncem. Pytle se sušenými houbami jezdili prodávat na trh v Plzni. První rok po válce na plzeňský trh vyslali Josefovou ženu Zitu, která si za vydělané peníze koupila červené šaty. Večer v nich vyšla před dům. Chlapi na chvíli

zastavili mlátičku a překvapeně si Zitu prohlíželi. František se smál. Václav tam nebyl, do Polánky přestal jezdit. Nakonec nad červenými šaty mávli rukou. Mít takové štěstí při hledání hub, to není samo sebou. Není divu, že Josef má bláznivou manželku.

Často se stalo, že houbaři z Nepomuku a okolí nosili z lesa hříbky jen v čepicích, ale Josef přišel s plným košem bílých hřibů. Mohl se na houby vypravit s nůží, přinesl by ji plnou, ale správný houbař se chová nenápadně a skromně, jako švýcarský bankéř, který nikdy nepředvádí svoje bohatství. V padesátých letech minulého století se v Kakovském lese sbíraly jen pravé hříby. Někdy houbaři do košíku přidali pár jiných hub, lišky, klouzky, babky, suchohříby a holubinky, na podzim ryzce, václavky a zelánky. Aby v polévkách, omáčkách, smaženicích i ve sklenicích s octem různé druhy hub spojily vůně, chutě, barvy, pevnost a slizkost a vytvořily originální spojenectví.

Na houby Josef vycházel brzy ráno, mezi třetí a čtvrtou. Rozezdívalo se. Vracel se před šestou. Pak probudil malého Jaroslava. Oblékl ho a mžourající rozespálé dítě nesl v náruči do lesa. Teprve tam ho postavil na nohy.

Nejdřív se jen tak volně rozhlížeje po lese, vysvětloval mu, nesnaž se nějakou houbu hned zahlédnout. Tvař se, jako by tě nezajímaly. Musej se objevit samy, nelíbí se jim, když někdo něco moc chce.

Josef umřel v jedenačtyřiceti letech. Jaroslavovi bylo devět. Josefovou smrtí skončilo jeho dětství. Smrt zachovala Josefovi mládí. Babička Anna stárla a její čtyři synové, mrtví synové, zůstali mladí.

97. KAPITOLA

Provazochodkyně v továrně Tatra

O práci malíře pokojů Třísky ze Starého Kolína byl největší zájem ve vesnici, kde bydlel. Někdy ho zavolali do sousední vsi, ale do Kolína, vzdáleného pár kilometrů po proudu Labe, jezdil málokdy. Bílil venkovská stavení bohatších sedláků. Někdy použil váleček, stěny hospod zdobil chmelovými šiškami namalovanými podle šablony. Pan Tříška žádný velký malíř nebyl. Nebo spíše skromnost mu nedovolila, aby ho v sobě hledal.

V dobách cirkusových angažmá někdy pomáhal s malováním kulis. Potkala ho dvě neštěstí. Na jednom turné se zabila jeho žena. Ne při vystoupení: vlasy, za něž se skoro každý večer věšela v kopuli cirkusu, to pokaždé vydržely. Jednou ale holuby, se kterými měla nacvičené zvláštní číslo na létající hrazdě, znervózněla přicházející bouřka. Asi hodinu před vystoupením se rozlétlí do okolí a nechtěli se vrátit. Seděli na stromech a Katčině matce i z dálky připadalo, že se klepou strachy. Lezla pro ně na strom, zlomila se pod ní suchá větev a na zem dopadla tak nešťastně, že to nepřežila.

Katce bylo asi dvanáct let. Tříška vychovával dceru sám. Zase tak náročné to nebylo, o Katku se staral celý cirkus. A ve vsi Klášter pod Zelenou horou, kam se vraceli po sezoně, mu pomáhali jeho rodiče. Pan Tříška se podruhé neoženil.

Druhé neštěstí se dostavilo měsíc po Katčiných dvacátých narozeninách. Odjela na štaci sama, protože otec onemocněl. Do Čech přišli Němci a Katka zůstala v cizině. Dostal od ní pohlednici z Paříže, kterou ještě neobsadili Němci, a pak už se mu celou válku

neozvala. Na pohlednici z Paříže byla dívka v přiléhavé halence s odvážným výstřihem a síťovaných černých punčochách, zkroutěná do takové polohy, jako by neměla kosti. Jedna noha jí trčela ke stropu, na palci držela pohárek se sektem. Je to vůbec jeho dcera? Jeho nemoc byla horší, než si původně myslel. S chozením po provaze byl konec. Upadl do zvláštního stavu letargie, všechno mu bylo jedno.

Po válce se Katka vrátila. Měla nakrátko ostríhané vlasy. Otce požádala, aby se na nic nevyptával, že by mu stejně nic neřekla. O Indii, Africe, o cestě s Josefem v čase války z Afriky do Evropy nemluvila. Z domu nebude vycházet, dokud jí vlasy trochu nena-rostou, aby si snad lidé nemysleli, že měla něco s nacisty a pak ji za trest ostríhali. Když jí vlasy konečně narostly, přestěhovali se do Starého Kolína. Domek jim opatřil Josef. Katka jezdila pracovat do Kolína. Zaměstnání získala v kanceláři továrny Tatra a po večerech trénovala v Sokole gymnastky.

Po osmačtyřicátém Tříška odešel do důchodu. Někdy mu okresní družstvo malířů a lakýrníků dohodilo kšeft. Malíř pokojů ze Starého Kolína se také účastnil zájezdů družstva na výstavy výtvarného umění. Vedení družstva jim z Prahy vzkázalo, aby i na Kolínsku malíři pokojů a lakýrníci založili kroužek uměleckého malování. Tříška pod odborným vedením lektora z Prahy maloval v plenéru polabskou nížinu: řeku a topoly. Na jedné schůzi řešili, jestli by si neměli pozvat model. Návrh, že by malovali akt, byl ihned zamítnut. Malovat budou oblečenou ženu. Členové kroužku projeví zájem o Tříškovu dceru, její otec s tím však nesouhlasil.

Na začátku padesátých let odborová organizace závodu Tatra založila estrádní skupinu. Konstruktivní satira proti nešvarům ve výrobě, zmetkům, pomalé práci, dlouhému vysedávání v závodní

jídelně nebo na toaletách byla vítána. Zejména když její tvůrci pracovali v továrně. Náměty scének získávali přímo v provozu, v horším případě je přebírali ze závodního časopisu Tatrovák. Autorům satirických scének radil spisovatel Jiří Klimeš. Zvala ho odborová organizace Tatry.

Z obsahu článků Tatrováka a scének estrádní skupiny můžeme odvodit osudy některých zaměstnanců. Soudruh Kedršt byl oceňován jako následovník sovětského úderníka Kolesova. Překračuje normy. Zdá se, že bude povýšen. Náhle se český Kolesov ocitá v nemilosti. V Tatrováku se objevuje fotografie z dílny s textem: Soudruh Kedršt má špinavou vrtačku. Za tím sdělením se ukrývá drama. Představme si pracovníkovo zděšení, když si text přečetl. Následovaly bezesné noci, neustálé přemýšlení, co kdy komu řekl, vyslychání členů rodiny, jestli neudělali něco, co by jeho slibně se rozvíjející kariéru přibrzdilo. Paralely s úderníkem Kolesovem mohou teď Kedrštovi jen přitížit jako maskovací manévr; v Praze probíhá proces se Slánským, i ten svou nepřátelskou činnost maskoval horlivou činností ve prospěch východního spojence. Ovšem po půl roce se lze v Tatrováku dočíst, že Kedrštovi se osudový propad povedlo vybrat elegantním zdvihem. Už se tam o něm znovu píše jako o úderníkovi, dokonce připravuje text projevu Dědy Mráze. Možná s tou špinavou vrtačkou šlo jen o omyl. U fotografie měl být text: Soudruh Kedršt má čistou vrtačku, a někdo omylem vysázel místo čistou špinavou. Nebo to nebyla náhoda? Někdo jiný se chtěl stát tatrováckým Kolesovem a Kedršta udal? Že se na schůzi odsuzující zločiny Slánského choval pasivně? Kedršt se na každý pád zachránil. Jak? Neudal někoho?

Estrádní skupina vystupovala s krátkými údernými scénkami v přestávkách na svačinu. Předávání rudých praporů, závodní

plesy, oslavy Svátku práce nebo poprava zrádce Slánského, příjezdy Dědy Mráze, návštěvy stranických delegací z velké Číny vyžadovaly důstojný kulturní program obsahující více žánrů. Při takových příležitostech skupina rozhodně nemohla vystačit jen se satirickými čísly. Závodní rada tedy čtyřčlennou estrádní skupinu rozšířila o orchestr Combo, konferenciéra, zpěváka a zpěvačku, dva taneční páry a jednu hadí ženu. Právě ona sklízela na slavnostních vystoupeních největší ovace. Když si Katka oblékla svou přiléhavou halenku, krátkou sukni, na krásné nohy natáhla síťované punčochy, stočila se do klubíčka, z něhož ke stropu trčela noha, a na palci jako na táčku držela skleničku s červenou limonádou, zatajil se dech nejen publiku a závodní radě, ale i vedení Tatry.

Proč v amatérské estrádní skupině nevadila žena v typicky cirkusovém kostýmu zdůrazňujícím ženské přednosti odvážněji, než bylo na začátku strnulých padesátých let v Československu obvyklé? Cirkus se totiž měl podle sovětských estetiků stát uměním budoucnosti, antickým dramatem i Shakespearem komunismu. Lidé v cirkuse přivádějí akrobatické a gymnastické možnosti svého těla na vrchol, v drezuře zvířat se projevuje ovládnutí přírody. A cirkusovní klauni? Příjde doba, kdy nebudou potřeba. Jsou jako dělnická třída, pracují na svém zániku. V kolínské Tatře vlastně nevěděli, jak ten nejlepší sovětský cirkus vypadá. Třeba bez hadí ženy v síťovaných punčochách nemůže existovat.

Černobílou Katčinu fotku v těsné halence a síťovaných punčochách z estrádního vystoupení pro čínskou delegaci našel Jaroslav v archivu Tatry, v oddíle „kulturní aktivity zaměstnanců“. Na snímku je ještě konferenciér, jenž upřeně hledí na Katčin výstřih, a dva členové orchestru Combo, kteří si něco šeptají. Na pultících orchestru jsou namalované květy růží. Sklenička s tekutinou

balancující na Katčině palci je dodatečně vybarvená červenou pastelkou.

Příběh z války, který Katka uvedla do životopisu, vypadal věrohodně. Jako varietní umělkyně byla totálně nasazena do Říše. Vystupovala tam pro české dělníky v Hamburku. Ke konci války pracovala jako servírka, a když restauraci vybombardovali, odklízela v Hamburku trosky.

Katka se stala hvězdou tatrovácké estrádní skupiny. Využila své obliby v továrně a zařídila u okresního družstva malířů a lakýrníků, aby otci povolili přivýdělek k důchodu v Tatře: vymaloval podnikové kanceláře.

V továrně pracovalo několik jedinců, kteří procházeli procesem převýchovy u fréz. Například bývalý obchodní cestující Josef.

V rámci akce Umělci do továrních provozů natáhli v Josefově dílně za frézami a soustruhy provaz a v čase přestávky na svačinu, kdy dělníci z termosek popíjeli meltu a zakusovali ji chlebem namazaným sádlem, se Katka procházela nad jejich hlavami. V krabicích, ve kterých byl uložen archiv Tatry, Jaroslav našel i Josefovu fotografii. Stojí na ní u frézy zachumlaný do šály.

98. KAPITOLA

Kouzelník Longmark a astmatický záchvat

Na doporučení doktorky Sakové vypravila Marie svého syna, žáka druhé třídy, na dvouměsíční pobyt do lázní Luhačovice.

Až si za dva měsíce pro syna přijedete, nepoznáte ho, jak ho vykrmíme. Budeme mu dávat samá zdravá jídla. Například pomazánku z droždí, ujistila Marii doktorka v lázních.

Jenže Jaroslav v Luhačovicích a později i v jiných dětských léčebnách zdravá jídla vyzvrací na záchodě. Lékaři nechápali, proč po tak zdravých jídlech hubne. Každý den ho vážili, rentgenovali plíce. Přizvali konzultanta z brněnského nosního oddělení. O brněnských nosářích se Marie nedozvěděla nic pochvalného, a tak se do Brna s košíkem jahod Senga sengana nevypravila. Doktor se chlapci podíval do nosu a prohlásil, že má astma. Ostatně chronická rýma astma předznamenává. Že ještě neměl záchvat? To může být jen rád. Jednou to přijde.

A protože lékaře z Brna považovali věhlasného odborníka, z Mariina syna se stal astmatik. Záznam z luhačovické léčebny o onemocnění astmatem s Jaroslavem putoval až do dospělosti, žádný lékař ho nezpochybnil. Všichni doktoři konstatovali, že Jaroslavovo astma je v klidovém stadiu a že v tomto stavu pacient nemusí užívat léky. V osmnácti letech mu zápis o astmatu v zdravotní kartě pomohl k získání statusu nevojáka. Po několika prohlídkách na vojenské správě mu předal modrou knížku její velitel major Sladký. Skoro dvoumetrový blondák bydlel ve stejném paneláku, kam se

Jaroslav, Marie a její nový partner Bedřich přestěhovali po Josefově smrti z domu s protiatomovým krytem.

Majora Sladkého s nakrátko ostríhaným ježkem převedeli na vojenskou správu, protože přišel o oko při cvičné střelbě. Postřelil se sám při manipulaci se zbraní. Čeští vojáci, kteří přijdou o oko, většinou používají v duchu tradice Jana Žižky černou pásku, ale major Sladký dal přednost skleněnému oku a slunečním brýlím. Černou páskou přes oko by na sebe poutal pozornost. Vysoký blondák v uniformě s černými brýlemi připomínal důstojníka wehrmachtu z pouštních bojišť druhé světové války na severu Afriky. Mluvil potichu, skoro ho nebylo slyšet. Když ho někdo vyzval, aby zopakoval větu, které nerozuměl, mávl rukou. Neříkal jsem nic důležitého...

V zahrádkářské kolonii za vodárnou měl pozemek i jednooký major. Svlečený do půl těla obracel rýčem půdu a vybíral plevel a ponravy. V červencovém podvečeru mu po těle stékaly potůčky potu a v jeho skleněném oku – černé brýle odložil – se odrážel rudý západ slunce. Takhle si Jaroslav představoval dobyvatele nové země: úderníky z ruských celin nebo židovské osadníky v Palestině, jak mohutnými náprahy majora Sladkého kultivují ladem ležící zemi.

V kočárkárně sídlištního paneláku hrával dvanáctiletý Jaroslav s majorem Sladkým ping-pong. Vysoký major byl průměrný hráč, a tak ho Jaroslav jako člen pingpongového oddílu místního Spartaku porážel. Major nastupoval v khaki tričku. Hned ho měl propocené. Když se jednou shýbal pro míček, vypadlo mu skleněné oko na podlahu. Cinklo o zem jako skleněná kulička. Než si major stačil nasadit sluneční brýle, zahlédl Jaroslav zarudlý otvor pod čelem. Vypadlé oko zvedl ze země a podal ho majorovi,

který si ho bez poděkování vzal, polil ho čistou vodou z lahve, otřel kapesníkem a vložil nazpátek.

Z řečí sousedek Jaroslav vyrozuměl, že majorova žena má milence, mladého zřízence z nemocnice. Dělal instrumentáře na operačním sále. Vyhodili ho z medicíny a dokonce snad byl zavřený za nějaké podvody. Jaroslav to nechápal. Možná se majorově ženě protivilo to vypadávající skleněné oko. Nebo jí vadilo propocené tričko.

V Luhačovicích viděl Jaroslav film *Černý prapor* o tragickém osudu českých příslušníků Cizinecké legie ve Vietnamu. Z černobílého filmu si zapamatoval šero vietnamské džungle a scénu z letiště s českými legionáři ve slunečních brýlích, jaké nosil i major Sladký. Čechy zajali partyzáni a vydali je do Československa.

Jednou za měsíc přijel do léčebny předvádět své triky dva metry deset vysoký kouzelník Longmark. V mládí jen kvůli výšce nekonkuroval Houdinimu. Pro iluzionistu-dlouhána bylo mizení v truhlách náročné fyzicky i finančně, truhla musela mít rozměry přiměřené jeho proporcím. Teď byl v důchodovém věku a v léčebně předvedl několik banálních kouzel ze své revue. V padesátých letech se to v dětských nemocnicích a léčebnách kouzelníky v podstatě hemžilo. V Sovětském svazu byli považováni za varietní umělce. Do svých produkcí pochopitelně nesměli vnášet nadpřirozené úkazy nebo zázraky. Nepovedené kouzlo varietní komise odpustila, zázrak ne. Longmark vesměs tahal dětem v léčebnách z nosu a z uší hodinky a králíky. Schvalovací komise mu odsouhlasila historky z kouzelnického života a v povolení uvedla, že je smí vyprávět dětem od dvanácti let, což stejně nedodržel. Longmark vyprávěl o tom, jak coby adept kouzelnického a iluzionistického řemesla začínal u mistra Rafaela Chefala, u něhož tančil kozáčka

se skupinou sovětských liliputánů. Pak dětem zevrubně vysvětlil, že indický provazový div, tedy když kejklíř vyhodí do výšky – nejčastěji proti čisté obloze bez mráčků – provaz, je podvod. Provaz se zasekne na obloze, jakoby tam zůstane viset, kouzelníkův pomocník se po něm vyšplhá nahoru a někde ve výšce, kam skoro není vidět, udělá na provaze uzel a sleze dolů; teprve pak provaz klesne k zemi a publikum si může uzel zkontrolovat.

S ohledem na fyzikální zákony nelze provaz jen tak vztyčit do prázdna. Buď je někde poblíž strom, jehož si kvůli mlze nebo davové sugesci nikdo nevšimne, nebo je v provaze speciální výplň, která ho v určité situaci zpevní, přednášel kouzelník dětem.

Děti Longmarkův výklad o indickém provazovém divu nevnímaly. Představovaly si, že jsou sovětskými liliputánými a tančí na světovém turné s obrovským kouzelníkem.

99. KAPITOLA

Spojenecký nálet na Kolín dne 18. dubna 1945

Čtvrtý letecký nálet se k městu přiblížil od jihovýchodu. Byl duben. Za dvacet dní skončí válka. První vlna letadel se zaměřila na nákladové nádraží. Nejdříve si označila cíle kouřovými bombami a za nimi vyslala trhavé a zápalné pumy. Bomby vybuchují v blízkosti domu, v němž bydlí Josef se Zitou. Zita stejně jako při prvním náletu opouští byt. Je v osmém měsíci těhotenství. Klopýtá po poli. Dojde k silnici a lehne si do příkopu. Bolí ji břicho a hlava. Má zavřené oči. Potí se.

V rychlém sledu následuje šest dalších vln náletu. Do útoku se zapojují stíhačky. Nákladové nádraží hoří. Továrna akciové společnosti na zpracování draselných louhů Kaliwerke AG se pomalu vypařuje z povrchu zemského i se zásobou Cyklonu B. O osudech ptáků letících nad fabrikou žádné zprávy nemáme. Dílo zkázy zahájené tříštivými bombami dokonali hasiči. Nevšimli si sudů se sodíkem zakopaných v zemi. Sudy pokropené hasičskými stříkačkami vybuchovaly jako časované nálože. Obrovský požár přiživovaný výbuchy sodíku v sudech hasiči alespoň drželi v hranicích fabriky. Brzy nebylo co hasit. Požářiště doutnalo několik dní.

Plný zásah do výpravny poštovního úřadu rozmetal zásilky připravené k odeslání. Roztrhané balíky se rozlétly nad kolejiště směrem na Pardubice a zakryly slunce. Bomba prorazila střechu gotického kostelíku Všech svatých u prvního nástupiště a mírně ji nadzvedla. Stavba se zapotácela jako opilec, který hodlá skrýt

svou indispozici, a zhroutila se do sebe. Zbytky hornického kostela se od té doby podobají vraku lodi. Na konci nádraží se v kolejišti rozvířeném bombami do trychtýřů, ze kterých trčí zprohýbané kolejnice, polámané pražce a kusy vagonů, dere z prostřílených kotlů lokomotiv pára a plazí se při zemi.

Za nádražím směrem na Pardubice stál německý vojenský transportní vlak. Jako zázrakem unikal bombardérům a stíhačkám. Výbuchy sudů se sodíkem v Kaliwerke AG vojáky vyděsily; vyskákali z vlaku a utíkali do polí k silnici na Čáslav. Zázrak fungoval jen v nádražním prostoru. Nad davem překotně pádících vojáků přelétly americké stíhačky. Některým Němcům se zdálo, že v kokpitech letadel vidí černochoy.

Do příkopu u silnice, kde ležela Zita s dítětem v břichu, nejdříve dolehly německé hlasy, hned je ale přehlušila střelba z palubních kulometů. Má pocit, že ohluchla. Vlasy má spleené potem a hlínou. Ze škrábanců na rukou jí teče krev.

Do nepoškozeného německého transportního vlaku naložili po náletu patnáct mrtvých vojáků, jejichž těla zůstala relativně celistvá. Padesát raněných Němců rozvezly sanitky do nemocnic, části roztrhaných těl pak jejich šťastnější kamarádi pohřbili přímo do kráterů na poli. Polními lopatkami na ně nahrnuli hlínu.

Zita leží stále v příkopu. Ticho, které vystřídalo lomoz výbuchů, požírá zvuk sirén jedoucích sanitek, požárních vozů a osamocené exploze v kolínských továrnách. Napadne ji, že nikdy nezestárne. Taková hloupost, řekne si.

Z příkopu sleduje německé vojáky, jak do kráterů házejí kusy těl. Po silnici se vracejí lidé z kolínských továren u nádraží, kteří se skryli v údolí potoka Polepky. Z polepského údolí odvázejí sanitky raněné civilisty. V příštích dnech tam v třešňovém sadu z hloubky sedm a půl metru vytáhnou nevybuchlou bombu.

Čtyři dny před koncem války přistál na poli pod vyvýšeninou Chotoule u Sendražic německý cvičný letoun Storch. Posádka letadlo rychle schovala mezi stromy. Nad lesíkem kroužilo britské dvoutrupé letadlo, ale Němci ukryli letoun dobře. Sedmého května u Chotoule přistálo pět dopravních letadel Junkers 52 s nákladem náhradních dílů a vojenské výstroje. Letci v modrých kožešिनových kombinézách se ubytovali v sendražické hospodě U Vindušků. Noční letiště s junkersy hlídali letci s výhrůžně vyhlížečícími pancéřovými pěstmi až do osmého května. V Sendražicích se už chystali na osvobození a pouliční rozhlas vyhrával řízné sokolské pochody. Stožár s ampliony lidé ozdobili jako májku, ke květům přidali americké a rudé prapory. Němci s pancéřovými pěstmi hrozili, že korunu ozdobeného stožáru ustřelí. Večer osmého května Němci odlétli. Jeden porouchaný Junkers 52 u Chotoule zůstal. Podle jedné verze ho lidé hned rozebrali. Podle jiné verze majitel pole letadlo rozřízl na polovinu. Zbytek odnesli sběrači kovů. Co se stalo s tou „zachráněnou“ polovinou Junkerse 52, nikdo neví.

Možná že Josef do kočárku pro svou dceru Zitu zamontoval i kousek z Junkerse 52.

100. KAPITOLA

Albrecht Chanovský v čele husího pochodu mezi Šumavou a Prahou, zápach husího trusu v protiatomovém krytu

Páterova spotřeba andělských křídel byla velká. Z vesnic k němu přicházely zástupy dětí, které přece nemohl nechat odejít jen tak, bez křídel. Živé husy dostával od sedláků, párkrát je za vyžebnané peníze koupil v Praze na trhu. Hejno hus hnal po polních cestách k jezuitské koleji v Klatovech. Občas některá opustila hejno a zaběhla do lesa. Husy dezertovaly – nebo spíše zabloudily – vždy jen po jedné, nikdy nezmizely dvě najednou. Celé procesí pak po dezertérech pátralo. Skoro vždycky marně. Jako by se pták propadl do země. Ostatní husy pokračovaly v pochodu na Klatovy. Když objevily něco k snědku, zastavily se a ani páter se svou autoritou je nedonutil, aby se pohnuly. Procesí se také zastavilo a čekalo, až husy opustí apetit. U myslívského rybníka se páterovo husí procesí zastavovalo pravidelně. V noci při modlitbách Chanovského rušilo husí štěbetání.

K příběhům jezuity Chanovského hus patří i šumavští Židé, což by páter slyšel velmi nerad. Věhlas židovského chovu českých hus s velmi dobrým, ne moc tučným masem a nejkvalitnějším peřím ze všech husích plemen, vhodným do peřin, na psací brka a andělská křídla, přesáhl zemské hranice. Židovské husy ze Šumavy pochodovaly po svých v doprovodu pasáků jako vyhlášená po-

choutka do Norimberku a Mnichova. Některá hejna šumavských hus „po noze“ dorazila až do Benátek, ta ovšem musela překročit Alpy. Pochodující husy znamenaly pro majitele snížení nákladů na konzervaci masa a dopravu: když šly po svých, ušetřilo se. Jen cestou nesměly moc zhubnout.

Nejčastěji šumavští Židé dopravovali své husy „po noze“ na trh do Prahy.

Párkrát šly páterovy husy z Prahy proti těm židovským ze Šumavy. A je velmi pravděpodobné, ba spíše jisté, že některá židovská husa se na pražském rynku jen otočila a pro dobro křesťanské věci pochodovala v procesí pátera Chanovského zpátky směr Šumava. V jezuitské koleji bratři se stejnou chutí snědli křesťanské i židovské husy, nerozeznali je od sebe. Časté husí hody udržovaly nad vodou už hodně vlažný vztah jezuitů z Klatov k páteru Chanovskému, jehož fyzická podoba a nápady odporovaly jejich představě o zjevu a chování Kristova vojáka.

Na bránu do zahrady, kterou protéká Drnový potok, jezuité namalovali vševidoucí Boží oko. Po jejich odchodu z Klatov působil u brány někdejší jezuitské zahrady přesně naproti vševidoucímu Božímu oku hostinec s nevěstincem. V Klatovech Božímu oku nic neuniklo, stejně jako vytřeštěným očím slepic přivázaným ke stolům v bílých domcích kurev v oázách na poušti v severní Africe.

Je více než pravděpodobné, že některá z hus, jež Chanovskému utekly z průvodu do Kakovského lesa a nebyly členy procesí dopadeny, pak sama přišla do Polánky. Ráno ji našli, jak plave na hladině místního rybníčku. Ani v těch hladových časech ji hned nezařízli, ale dali ji dohromady s místním houserem, protože cizí husa, která přijde sama z hlubokého lesa, si zaslouží zvláštní zacházení. Je tedy možné, že husa, kterou ze žňové dovolené v Po-

lánce přivezl Josef do Kolína, měla ve svém rodokmenu předka z jezuitova procesí.

Polánecká husa seděla čtrnáct dní na hromadě uhlí v sídlištním sklepe. Přivázali ji k těžkému kuchyňskému závaží, jinak by utekla. Marie ji krmila šiškami. Husa ve sklepe příšerně smrděla. Kyselý zápach husího trusu se natáhl i do uhlí. V zimě se Jaroslavovi párkrát zdálo, že kyselý husí odér zavanul z roztopených kamen v obýváku. Křičel, že cítí tu husu ze sklepa. Smáli se mu. Husu Josef podřízl v půlce srpna. Snědli ji k posvícenskému obědu. Křídla a peří vyhodili do popelnice. Jaroslav si už nevzpomíná, jestli sousedi proti tomu smradu ve sklepe něco namítali. Smrad z husích hoven pronikal i do protiatomového krytu, sklepních kójí, prádelny a místnosti s mandlem.

Všechny činžáky na sídlišti v Kolíně z počátku padesátých let byly vybaveny protiatomovými kryty s mohutnými ocelovými dveřmi. Podobné dveře znají diváci z filmů o chicagské mafii. Velké lednice na chicagských jatkách uzavírají stejné dveře jako protiatomové kryty na kolínském sídlišti v domech z padesátých let.

Husa, jejíž křídla měla Chanovskému dopomáhat k andělskému vzletu, naplnila podzemí domu s protiatomovým krytem nakyslým zápachem. Nejen cesty Boží, ale i cesty andělů jsou nevyzpytatelné. Jaroslav si pamatuje, že doma spali pod těžkými duchnami vycpanými husím peřím z Polánky. V Polánce byly na duchnách vyskládaných na posteli ve svátečním pokoji háčkované dečky. Na vrcholu peřinové pyramidy seděla porcelánová panenka, jejíž nohy visely ve zvonu naškrobených háčkovaných sukní a dotýkaly se deček na peřinovém vrchu.

101. KAPITOLA

Růžencová slavnost na stěně sídlištního bytu

Se zájezdem okresního družstva malířů a lakýrníků se malíř Tříška dostal do Národní galerie v Praze, kde poprvé viděl Dürerovu *Růžencovou slavnost*. Amatérští malíři, stejně jako členové závodní estrády, měli potvrdit dobové přesvědčení, že skuteční géniové se skrývají v prostém lidu. A stačí setkání s velkým uměleckým dílem, samozřejmě ne s reprodukcí, ale s originálem, a utajený talent se vydere na povrch. Vůbec nezáleží na věku, utajený talent se skrývá třeba v osmnáctiletém klukovi a v hostiteli může živořit až do zralého věku. Důležitou roli může sehrát také silný emocionální zážitek, například smrt, láska, válka, zásah blesku, ale tento způsob odhalení talentu je náročný a nejistý. My si vystačíme se setkáním s velkým uměleckým dílem. Na základě tohoto zjištění je třeba od základů změnit umělecké školství, prohlásili tenkrát teoretici umění. Měly by se vytvářet výjezdní skupiny, které by na náměstí nebo na náves přivezly některý ze slavných obrazů a občané by na ně chodili dívat. Herci by inscenovali nějaký slavný výjev, třeba vztyčení rudé vlajky na Braniborské bráně v poraženém Německu v roce 1945. Poté by se konaly přijímací zkoušky včetně talentových a hlásit by se mohli adeпти jakéhokoli věku.

Historička umění z Národní galerie vyprávěla panu Tříškovi jako jedinému z členů zájezdu malířského kroužku při družstvu malířů a lakýrníků, neboť všichni ostatní skončili v pražských pivnicích

a své iniciační setkání s velkým uměleckým dílem prozatím odložili, o Dürerovi, o osudech obrazu *Růžencová slavnost* a o Grussovi. O jeho odvaze domalovat zničené části obrazu. Vysvětlila mu rozdíly mezi reakčním a pokrokovým uměním. Dürer byl pokrokový umělec. Maloval sice náboženské obrazy, ale v biblických postavách mohli tehdejší diváci rozpoznat podobizny svých slavných současníků. Andílci na *Růžencové slavnosti* jsou vlastně děti s přidělanými holubími křídly. Z tohoto hlediska můžeme autora *Růžencové slavnosti* považovat za realistu. Dürerovo umění má takovou sílu, že i tak reakčního náboženského blouznivce, jakým byl Johann Gruss starší, který studoval výhradně Madonu a Jezulátko, pozvedl při domalovávání chybějících částí obrazu bezmála k realistickému umění. Samozřejmě s limity Grussova talentu. Marii Gruss namaloval podle svého zženštilého syna.

Tříška se historičky vyptával, jestli se v přírodních výjevech na obraze někde neskrývá chmelová šiška nebo hrozen vína. Sám tam rozpoznal růže, šťovík kyselý, jitrocel větší, kapradiny, traviny, lilii a houby. Také chtěl vědět, jestli je provazochodectví reakční nebo pokrokové umění. Historička po chvílce přemýšlení řekla: Pokud provazochodec při chybném kroku spadne na zem a potvrdí tak zákon o zemské přitažlivosti, pak lze uvažovat o pokrokovém umění.

Provazochodci Němečkové jsou pokrevně spojeni s rodem Jana Kašpara Deburaua. Když František Němeček se synem Hipolytem a snachou vystupoval v říjnu 1860 v pařížské jízdárně, lano prasklo. Hipolyt byl mrtev hned, František zemřel v nemocnici Beaujon ještě týž den, dvaadvacetiletá snacha Luiza si zlomila obě nohy a do smrti se na ně pořádně nepostavila. Ale narodil se jí zdravý pohrobek. Všichni čtyři, včetně pohrobka, se tak stali pokrokovými umělci, řekla historička umění.

Malíř pokojů byl vlažný křesťan. Do kostela chodil výjimečně, nejčastěji při putování s cirkusem v zahraničí, modlit se neuměl. Opakoval slova po své manželce. Do kostela chodil vlastně kvůli ní. V nepomuckém kostele svatého Jana byl jen dvakrát, když mu umřela žena a pak když Čechy obsadili Němci a dcera v té době vystupovala v cizině. Přesto na něj Dürerův obraz s Marií, Ježíškem a andělky silně zapůsobil. Něco podobného se mu nikdy nestalo. Bylo to tím, že před originálem tak slavného obrazu dosud nestál? Při zpáteční cestě se v autobusu pan Tříška odtahoval od opilých, pivem páchnoucích členů výtvarného kroužku. Uvědomoval si, že se v jeho životě něco podstatného změnilo. Hned následující den se sháněl po malířských šablonách na květy růží. Za pomoci šablon je pak namaloval na pultíky závodního orchestru Combo.

V bývalém hotelu Grand na hlavním náměstí, kde stál Bílkův pomník mistra Jana Husa a nyní se tam před přenosnou tribunou scházely májové průvody, získal Tříška zajímavou zakázku. Měl vymalovat secesní hotelovou jídelnu, kterou Tatra využívala k slavnostnímu předávání rudých praporů udělovaných za překračování úkolů pětiletky. Josef tam dostal klíče od nového bytu na sídlišti. Bývalý provazochodec Tříška, který hodlal na stará kolena naplnit dobovou představu o talentu skrytém mezi prostými lidmi, měl ve dvou výklencích zamalovat dvě staré fresky: odjezd prvního vlaku z Prahy a jeho příjezd do Kolína. Buclatí putti se bez ohledu na zemskou přitažlivost a odbytá křídla vznášeli ve stylizovaných oblacích kouře a páry, které vypouštěla lokomotiva pokrytá růžovými květy. Bezpohlavní andělci s velkými zadky drželi v tlustých ručkách transparenty s nápisy oslavujícími příjezd železnice do Čech. Andělky je potřeba přemalovat, rušili by slavnostní ateistickou atmosféru podnikových slavností. Na obrazech chyběly lidské

postavy, neboť malíři, jehož jméno bylo zapomenuto, stejně jako Třískovi moc nešly. Fresky se už jeden malíř pokojů pokusil zakrýt, jenže bílá barva začala brzy opadávat. Do svých uměleckých záměrů musel Tříška zahrnout větrací okénko s vrtulí, které do jednoho z výklenků probourali. Na oslavách se totiž silně kouřilo a účastníkům ve vzdálenější části sálu rudý prapor mnohdy zpopelavěl.

Johann Gruss starší usínal s představou hlav Madony a Ježíška před očima. Také provazochodec Jan Tříška se pečlivě připravoval. Pozdě do noci si pod lupou prohlížel hlavy Stalina a Gottwalda na poštovních známkách.

S opatrností restaurátora Tříška nejdříve špachtlí seškrábal zbylou vrstvu nové malby, která se neodloupala. Chtěl odkrýt původní obrazy. Šlo to velmi obtížně, s novou přemalbou se odlupovaly i kusy železničních výjevů. Zbyla jen torza, ale i za ně byl malíř vděčný. V prvním výklenku z lokomotivy nezůstalo nic, Tříška využil alespoň torza Hradčan a obličej jednoho macatého putti přemaloval podle poštovní známky s Klementem Gottwaldem. Hlava prvního dělnického prezidenta se nad Hradčany vznášela jako míč vykopnutý na strahovském stadionu brankářem s nadpřirozenými schopnostmi. Hlavu-míč i tělo s křídly andílka pod ní Tříška pro všechny případy pojistil dvěma krycími nátěry. Ve druhém výklenku předělal staré kolínské nádraží na kubus Leninova mauzolea na Rudém náměstí a dlouhý komín lokomotivy mu posloužil jako základ Spasské věže kremelského paláce s obřímí hodinami. Škoda že na železničním obraze nebyl vagon energovlaku, pomyslel si Tříška.

Energovlaky jezdící napříč Sibiří a Čínou vyráběly proud v parních elektrárnkách na uhlí a jejich podivně tvarované baňaté komíny a komínky na střechách vagonů, ověšené obřímí sibiřskými rampouchy, v sobě měly cosi byzantinsky dekorativního.

Bývaly by mohly posloužit malíři Třískovi jako podklad k obrazu chrámu Vasila Blaženého.

Stalinovu hlavu vmaloval stejně jako tu Gottwaldovu ve vedlejším výklenku do nevinného andělíčkovského obličejce podle portrétu na známce. Generalissimův knír zakryl buclaté tváře a dodal obličejí ptačí výraz. Pták s malými křídly vyrůstajícími z těžké a velké hlavy vystoupal nad Moskvu. Rty pod knírem měl sevřené. (Stejně sevřenými rty Stalin líbal polárního pilota Jana Březinu, kterého nechal za osm měsíců popravít.) Nad městem se vedle ptačí hlavy vznášelo okno do nitra oblohy a v něm se točily lopatky větráku. Hlava a její stín, řekl by surrealista. Za výtvarné řešení výklenků v jídelně hotelu Grand obdržel pan Tříška od odborářů z Tatry zvláštní prémii a fotodokumentace jeho výtvorů byla uložena do podnikového archivu.

Vymalování nového bytu na sídlišti si u pana Třísky objednal Josef, který s rodinou odjel do Polánky pomáhat při žních. Malíři nechal klíče od bytu s přáním, aby dvoupokojový byt s kuchyní a balkónem vymaloval světle béžovou barvou.

Malíř měl Josefa rád, vděčil mu za nový život. Potěší ho. V kuchyni mu udělá svou verzi *Růžencové slavnosti*. Umí odhadnout své možnosti, vypustí všechny postavy, které by stejně neuměl okopírovat. Šablony na růže měl vyzkoušené, na malé okřídlené putti si šablony vyrobil.

Když se Josef vrátil z dovolené, byly stěny uniformní kuchyně v šedivém činžáku s protiatomovým krytem pokryty pnoucími se růžemi, které vyrůstaly z mechového koberce u podlahy. Kolem květů růží dováděli místo obvyklých čmeláků drobounčí putti podobní velikostí i tvarem netopýřům, přesněji netopýřům-albínům; malíř je totiž namaloval nebesky zlatými a bledými barvami.

Jednoduché tečky téže barvy představovaly včely. Na včely a houby šablony nepotřeboval.

Marie se v kuchyni rozplakala. Děti „Růžencová slavnost“ pana Třísky nadchla, nechtěly ani slyšet, že by měla z kuchyně zmizet. Těšily se, jak přivedou do kuchyně kamarády a že pak možná budou do jejich bytu přicházet školní výpravy, když teď mají na zdi tak úchvatnou malbu.

Když všichni usnuli, překryl Josef „Růžencovou slavnost“ pana Třísky ze Starého Kolína nátěrem. Následující neděli pak oškrábal krycí nátěr i s provazochodcovým výtvořem, protože dostal strach, že by nátěr mohl začít opadávat a růže nebo andělci-netopýři by se v kuchyni vynořili znovu. Největší Třískovo dílo však Josef objevil až za několik dní. Jakousi zvláštní barvou namíchanou na principu tajných inkoustů totiž namaloval do mechu u podlahy houby, které se teprve po čase, například vlivem zvýšené vlhkosti v bytě způsobené vařením, náhle vynořily ze zdi. Ostatně i v lese se takhle houby chovají. Vyskočí ze země. Hříby a křemenáče vyrůstající z mechu měly Josefovi udělat největší radost. Právě v případě hub se Tříška nejvíce vzdálil svému vzoru, neboť Dürerovu čechratku podvinutou nahradil křemenáči.

Josef houby z omítky vyškrábal, ovšem další plodnice se pár dnů vynořila na jiném místě. Zase ji seškrábal, jenže se zdálo, že Tříška do zdi vložil nějaké podhoubí: plodnice se totiž při změnách teploty a vlhkosti ze zdi bytu vynořovaly pravidelně. Za čtyři roky po zániku kuchyňské „Růžencové slavnosti“ Josef zemře, avšak houby se na různých místech u podlahy bytu budou objevovat ještě několik let.

Něco podobného se odehraje v sídlištním bytě, v němž bude Marie bydlet s Bedřichem. Bedřich uspořádá doma na sídlišti o Vánocích zabíjačku. Jenže v bytě s ústředním topením tlačinka ponechaná na kuchyňské lince v noci ze Štědrého dne na Boží hod

vybuchne a rozprskne se po celé místnosti. Mastnota se vpije do omítky. Omítku oklepou, zdi znovu nahodí a vymalují, jenže mastnota nasákla do spár mezi cihlami a snad i do cihel. V záhadných intervalech, které nikdo nedokázal předvídat, vystupovala na povrch zdi v podobě květů podivných tvarů připomínajících kosmickou květenu z obrázků pověšených na stěnách spiritistického muzea v Nové Pace, což Bedřicha jako nepřítele záhrobí v jakémoliv podobě přivádělo k šílenství.

V den Josefovy smrti bude Jaroslav v Luhačovicích. Na Josefův pohřeb nepřijede, protože Marie má strach, že účast na obřadu by mohla otrást chlapcovou beztak křehkou psychikou.

Měsíc po pohřbu pro něj do Luhačovic přijede teta Božena, která dosud stála stranou líčených událostí. Mohla milovat svého manžela, který i na veřejnosti prděl na požádání? Který s ní kvůli třem chlupům na bradě nechtěl spát a radši si s malejma holkama hrál na doktora? Božena jako těžká astmatička jezdila do lázní i dvakrát za rok. Vystupovala tam pod jménem Marie a dopisy od milenců si nechávala posílat na adresu mladší sestry. S milenci se nechávala fotit, Aloisovi pak vykládala, že tam s ní jsou balkánští alergologové. Počet Mariiných milenců – včetně těch nepravých, kteří patřili Boženě, ale kdo to kdy přesně roztrídí – se tak úctyhodně rozrostl. Ve vlaku z Luhačovic dostala Božena silný astmatický záchvat, dusila se, otekly jí nohy a ruce. Podala Jaroslavovi notýsek s adresami.

Všem napíšeš, že jsem umřela a ve skutečnosti jsem se jmenovala Božena a ne Marie, řekla potichu.

V Kutné Hoře se tetě udělalo lépe a notýsek s adresami milenců si uložila nazpátek do kabelky. Nic dalšího se cestou už nepřihodilo. Z Kutné Hory do Kolína jede vlak ani ne deset minut.

Kluci ze vchodu, kde Josef s rodinou bydlel, přilepili na dveře jejich bytu velký papír-plakát. Inspirováni estetikou prvomájových průvodů a také filmy, na které chodili do kina se školou, na něj namalovali sovětské vojáky na tancích, které přijíždějí na sídliště k jejich domu. Jsou zasypané květinami, vojáci v tankistických přilbách se vyklánějí z poklopů a třímají transparent, který jim pomáhají držet putti namalovaní podle šablon pana Třísky. Šablony malíř zapomněl před čtyřmi lety v protiatomovém krytu domu. Putti nejsou nebesky zlatí a bledí, jejich tělíčka a křídla mají barvu khaki. Na transparent napsali: Ať žije soudruh Jaroslav!

Na chodbě před Josefovým bytem nervózně přešlapovali pánové Tintěra a Vlach, kouřili lípy a nevěděli, co mají klukovi, kterému umřel táta, říct.

102. KAPITOLA

Západoněmecké praporky na čokoládovém dortu

V roce 1959 se během mistrovství světa v hokeji hrály na nezastřešeném stadionu v Kolíně zápasy skupiny o sedmé až dvanácté místo. Praha si vychutnávala vítězství Československa nad Kanadou, kdežto na Kolín zbyla nejslabší mužstva: Itálie, NDR, NSR, Polsko, Norsko a Švýcarsko. Mužstvo Rakouska, které Čechoslovákům vybojovalo světový titul v roce 1947, se mistrovství neúčastnilo. Po celém městě visely prapory účastníků skupiny, malinké plastické praporky napíchali cukráři do dortů ve tvaru puku za výkladními skříněmi cukráren a lahůdkářství. Nejdříve do čokoládového puku instalovali jen vlaječky spřátelených zemí, NDR a Polska. Hlavně západoněmecké praporky jim dělaly starost. Nakonec přišel příkaz z Prahy, aby použili všechny praporky, protože ne úplně všichni sportovci mohou za režim, který u nich vládne. Ale drobné iniciativě se zábrany nekladou. Polský praporek může zakrývat švýcarský tak dobře, že si ho na dortu nikdo nevšimne.

Mužstva nastupovala v sepraných dresech, publikum to tak vnímalo. Po městě se šířily zprávy, že některým zahraničním hráčům půjčil chrániče a brusle místní druholigový klub Spartak Tatra. Domácí hokejoví fanoušci byli přesvědčeni, že mužstva, která na kolínském ledě nastupovala, hrají o hodně hůř než jejich klub. Jaroslav a jeho kamarádi z domu s protiatomovým krytem chodili na všechny zápasy mistrovství světa. Dívali se na ty nemožné Italy a říkali si, že Československo je ta nejlepší země na světě, když druholigový klub

z jejich města by s přehledem porazil národní mužstva tak velkých států, jako je třeba Itálie nebo Norsko, kde navíc celý rok mrzne...

Před každým zápasem stála u zimního stadionu v Kolíně Josefova pojízdná prodejna. Venkovští zákazníci měli ten den smůlu. Josef a Marie prodávali exotické zboží jako banány, pomeranče nebo burské oříšky, které si mohli jindy lidé v celé republice dopřát jen o Vánocích, pokud vystáli frontu. O Vánocích se kupující nelegitimovali, v čase mistrovství světa museli předložit vstupenku na zápas, který se ten den hrál. Reprezentanti západních zemí byli udiveni tím, kolik žen chodí v Kolíně na hokej, dokonce stařenek... Babky v šátcích a s velkými nákupními taškami se sjížděly na zápasy z okolních vesnic a městeček a nadšeně povzbuzovaly kterýkoli z týmů. Ženy s taškami plnými pomerančů totiž uměly poděkovat za druhé Vánoce. Josef měl v pojízdné prodejně největší tržby za celou svou kariéru vedoucího.

Rok po mistrovství světa v ledním hokeji vezl v březnu Josef v pojízdné prodejně syna s manželkou na nádraží na vlak do Luhačovic. Jaroslav si jel do lázní léčit rýmu a také tam měl přibrat na váze. Pršelo, stěrače s pravidelností metronomu přejížděly po předním skle. Ten den viděl Jaroslav Josefa naposledy. Už při odjezdu z kolínského nádraží ho napadlo, že Josef umře. Některé přecitlivělé děti mají věštecký dar.

V Luhačovicích se Jaroslav s Josefem setkával v noci ve snech na poušti.

Josefovu smrt mu přijela do Luhačovic oznámit Marie. Jaroslav věděl, že za ním přijde. V léčebně byl polední klid. Kluk stál u otevřeného okna a vyhlížel postavu ve smutku. Když žena v černém došla pod okno, zavolal dolů, že všechno ví.

Toho odpoledne Jaroslav schopnost uhodnout průběh příštích událostí ztratil.

103. KAPITOLA

Svatokrádežné snění Albrechta Chanovského v blátě

Albrecht Chanovský klopýtal po blátivých nebo zamrzlých cestách kolem Nepomuku. Jeho bolavé nohy zápolily s dlouhou sukní. Jak to dělal, že neupadl na zem, že v poslední chvíli ten pád vybral jako odvážný pilot sedící v kokpitu akrobatického letadla? Jaký trik používal, aby se neválel v blátě? Není ten jeho život na zemi zázrak? Copak ten chromý člověk může ujít takové vzdálenosti a navštívit tolik míst? Vždyt každý den klečí a modlí se někde jinde. Denně ušel nejméně čtyři míle. Není divné, že ten sešlý stařec, který bledostí připomínal mrtvolu nebo spadlé měsíční světlo, nezůstal někde ležet v závěji, že z té zimy neodmlel, ptali se sedláci. Že ho neroztrhali vlci! Nebo že se nepropadl do vlčí jámy. Pán Bůh ho chrání. Chrání ho i jeho nemoci, kdo by chtěl okrást muže zkrouceného kolikou, podagrou a chiragrou? Dědka, kterej se po světě šourá s oteklejma nohama a dětem přidělává husí křídla.

Zahlédli ho na bíle zasněženém poli v kukle nebeského světla jako svatého Františka. Jeho hlava, ohnivá koule, visela na obloze jako červený míč. Nevznáším se jako Spasitel nad pouští? *Když pro spasení z nebe přišel, tance a skoky dělal a tančil hned s Evou a hned zase s Adamem?*

Nebyl ten sen Chanovského v blátě u cesty, kam konečně upadl, nevybral pád svého těla a už nemohl dál, trochu svatokrádežný? Měl horečku. Jeden obraz překrýval druhý. Cítil, že ho v té břečce

zahřívá andělské peří z českých hus. Ale jsem vůbec schopen rozlišit spánek a bdění? šeptal páter. Ráno vstal a pokračoval v cestě. Na svých samotářských poutích, kdy nekráčel v čele dětského procesí, se vyhýbal povozům, svezl se jedině selským vozem s hnojem, rád chodíval přes louky, po měkkých cestách. Na louce měl pocit, že se vznáší. Při kázání v kostele nebo při představeních mával rukama jako křídly, aby svým andělským dětem dodal odvahy. Ve vypjatých chvílích jeho inscenací, kdy se už všem zdálo, že andělé zakryjí oblohu, páter selhal. Poustevnická strava, zejména jeho oblíbené drobký chleba se studeným pivem, vyvolávala v nejméně vhodný okamžik střevní potíže a ukrutné bolesti. Chanovský přestal dirigovat své ovečky a klopýtal ze vsi do prázdné zimní krajiny.

104. KAPITOLA

Provaz na dragounu kabátu předsedy JZD v Polánce

V roce maďarského povstání, v květnu roku padesát šest, se v Myslívě konala taneční veselice školní mládeže. Předseda poláneckého JZD Oldřich Šlesinger dal porazit několik družstevních vepřů a zabijačku věnoval účastníkům veselice. Dar z družstevního majetku odůvodnil tím, že musí podporovat mladou generaci. Děti tančily a cpaly se jitrnicemi ve školní tělocvičně přes den, jejich rodiče se dostavili na oslavu mezi cvičební nářadí večer. Několik dětí se opilo. Podle kronikáře Obsta připravil Šlesinger zabijačku družstevních prasat proto, aby se k jeho dceři, která navštěvovala první třídu obecné školy v Myslívě, učitelé chovali laskavě a s uznáním. Myslívští občané předsedu družstva za zabijačku chválili a podle pamětníků se naposledy v Myslívě takhle dobře najedli po honu na koroptve, který pořádal americký milionář Bennett. Na oslavu v myslívské škole mohl Šlesinger použít i prostředky z „prasečího“ účtu v blovické bance. Možná si myslel, že na ty peníze má právo. Vedl přece polánecké vepře do boje s přeštickými prasaty o šanci skončit existenci rovněž jako dobře prorostlá pražská šunka. V Polánce prasečí žranici uspořádat nemohl. Báł se lidí, kteří vystoupili z JZD, a ani těm, kteří tam zůstali, nevěřil. Navíc v Polánce nebyla škola. Žranice by se musela odehrát v hasičské zbrojnici nebo v tanečním sále hostince U Pohanků. Opilý Šlesinger oslavovaný opilými a přežranými účastníky taneční zábavy vykládal podivnou historku. O poláneckém starostovi, který zabil prasata pro nacisty

a po čtrnácti letech ho konečně dostihla spravedlnost. Až někdy kolem třetí hodiny ráno se předseda vydal pěšky do Polánky. Veselice se podařila. Všichni mu provolávali slávu. Projde se a užije si májovou noc. V povznesené náladě si nevšiml, že mu někdo dal do kapsy kabátu klubko provazu, jehož konec měl přivázaný k dragounu. Cestou se klubko provazu rozmotalo a předseda za sebou táhl dvoumetrový ocas se smyčkou na konci. Předsedu táhnoucího za sebou dlouhou oprátku potkali dělníci, kteří z Polánky pospíchali do Myslíva na ranní autobus. Opilý Šlesinger táhnoucí za sebou oprátku je tak vyděsil, že před ním utekli. Teprve teď se předseda otočil a provaz uviděl. Zbledl strachy. Nedávno se oběsil Havlík. Neprivázel mu tam ten provaz on? Ale co když to nebyla sebevražda? Teď přijde na řadu on. Myšlenky se mu motaly. Ještě že se Karel Koukolík odstěhoval do Anglie. Snad se nevrátil a neschovává se někde v lese. Zabil přece toho Němce. Kam půjde? Má se vrátit do Myslíva, kde mu ten provaz ke kabátu přivázali? Nebo má pokračovat na cestě do Polánky, kde ho možná chtějí oběsit? Rychle vystřízlivěl.

Vrátil se do Myslíva a nechal se odtamtud doprovodit domů esenbákem, který ve vesnici bydlel.

Příští měsíc se předseda za své ponížení pomstil. S policejním doprovodem zabral pro družstvo louky šesti rolníkům, které neviděl nejvíc. A dceři dal na školní spoření sto korun, aby všichni viděli, co si může dovolit. Děti ve škole spořily po pětikorunách. Výjimečně přinesly deset korun, když jim přispěla babička.

Jedenadvacátého ledna následujícího roku v jasné mrazivé noci polánečtí občané sledovali polární záři. Podívaná vydržela tři hodiny. Na návsi u kapličky si pět vesničanů kleklo do sněhu a modlilo se. Šlesinger se doma zamkl a zabarikádoval dveře.

Před dvaceti lety se v horké letní noci Polánečtí setkali s polární září poprvé. Druhý den se houbaři vrátili s plnými košíky. Čtyři

dny po lednové polární záři chalupnice Marie Koukolíková prodala Oldřichu Šlesingerovi svou chalupu. Neoficiální kronikář zapsal, že Koukolíková nevěděla, co činí, když svůj dům prodávala. Zlá ženská tak završila svůj nepovedený život. Na vesnici se složité věci jeví jednoduše. Neucházel se kronikář Obst někdy o Koukolíkovou? Neodmítla ho s tím, že stále miluje Martina? položil si řečnickou otázku Jaroslav.

Mezi lidmi se šeptalo, že Šlesinger koupí celou vesnici. Může si dovolit úplně všechno. Dům od Koukolíkové předseda koupil, ale nikdy do něj nevkročil.

105. KAPITOLA

Vzdušné město, Poděbrady

Na fotografii z poloviny třicátých let, popisované v jedné z předěšlých kapitol, kráčejí po poděbradské kolonádě strýc Alois s manželkou Boženou, jsou svátečně oblečeni a mezi sebou drží za ruce malou Marii v bílých šatech. Smějí se, jako by byl v Poděbradech jiný vzduch; vzduch nabitý světlem, ve kterém se dá létat.

Ta fotografie budí dojem, že lázeňská nálada je všemocná a položí na lopatky všechna dramata. Že v nedaleké Libici Přemyslovci nepovraždili Slavníkovce, že je to jen nepovedený výmysl kronikářů. Že se svatý Vojtěch opravdu narodil ve chvíli, kdy se nad Labem a Cidlinou přelévá bouřka. Blesk (kulový?) sjel do Cidliny, rozsvítil její hladinu a pronikl do domu, kde se k porodu chystala Vojtěchova matka. Dům se rozzářil. Ohnivá koule jí přejela stehna a břicho, ponořila se do nádoby s vodou a rozplynula se. Místnost nejdřív zavoněla jehličnatým lesem a pak se narodil svatý Vojtěch s bílými vlasy albína.

V téže labské krajině se spoustou slepých ramen maloval mezi záchvaty prudké bolesti hlavy v pozdním odpoledni s mírně zastřeným světlem a hejny komárů malíř Bořivoj Žufan svá zátiší se zastřelenou zvěří a mrtvými holčičkami.

Poděbrady patří k poutním místům obdivovatelů spisovatele Franze Kafky, pocházela odtud jeho matka. Do lázeňského města se vstupuje od nádraží s bílou hlavní budovou ve tvaru lokomotivy vyzývající funkcionalistickou jednoduchost a jižní náladu. Jih v představě českých meziválečných básníků, poetistů. Poděbrady jsou ostatně jedním z nejteplejších míst v Čechách. Na loukách

u Labe se tam dokonce pokoušeli chovat pštrosy, klokany a antilopy. Vyjdete z nádraží a hned se vás zmocní pocit otevřeného prostoru. Otevírá se před vámi široká lázeňská kolonáda, park s alejami stromů. Jižní náladu městečka nepřehluší zjištění, že Poděbradku, uhličitý pramen páchnoucí po zkažených vajíčkách, objevil na vnitřním nádvoří zámku německý proutkař von Bülow.

Marie s malým Jaroslavem nastupovali na parník vyplouvající z Kolína do Poděbrad na levém břehu mezi železniční zastávkou a mostem. Plavba parníkem po proudu řeky nepostrádala dramatické okamžiky: zvedání hladiny řeky v plavebních komorách, kdy se v uzavřeném prostoru kolem parníku roztáčely tajemné vodní víry. Vířící voda zvedající se hladiny řeky i s parníkem v plavební komoře připomínala vroucí vodu v hrnci se šiškami houskových knedlíků. Všechny podoby labské vody vstoupily do Jaroslavových snů: měnící se Labe od jeho města k Poděbradům, řeka natěsnaná v plavební komoře pod kolínským mostem, říční voda vydávená pod most vodní turbínou elektrárny. Vodní turbína z mostu splynula ve snu s chrličí Svatého Bartoloměje, z nichž na město vypadávaly domodra potlučené ryby. Přesně takovou rybu si dal k obědu ve městě syn rabiho Loewa a zemřel. Do večera ho pohřbili na zdejším židovském hřbitově. Z okna zvonice někdo vyhodil síť. Třískové? Jaroslav se probudil.

Cestou od řeky nebo od nádraží došla Marie se synem do cukrárny na kolonádě, kde si dali rakvičky se šlehačkou.

V téhle cukrárně mi Alois s Boženou taky koupili rakvičku se šlehačkou, doma ti ukážu fotku z našeho výletu. Bylo mi pět let, řekla Marie.

Největší lázeňskou atrakcí byl pro chlapce trpaslík stojící uprostřed květinového záhonku. Na pozadí smutečních vrů (symbol pomíjejícího času?, v tom snu ležeš na vrbu se zabodnutým nožem,

napsala Jaroslavovi jeho přítelkyně v dopise) trpaslík odměřoval každou čtvrt hodinu úderem kladívka do hlavy houby, velké červené muchomůrky.

Frézař Josef přinesl domů stojan na vánoční stromek svařený v Tatře z kovových zbytků. Stojan tvořil kruh trpaslíků s červenými čepičkami. Trpaslíci se drželi za ruce a tančili pod kloboukem vysoké červené muchomůrky s bílými skvrnami-vločkami. Rovnováhu červené muchomůrky (i když možná šlo o estetický záměr) udržovali svými dlouhými špičatými vousy zvednutými nahoru. Ve vánočním výjevu s muchomůrkou Amanita muscaria, královnou trpaslíků, lze v reji zvednutých bradek nalézt erotickou symboliku. Kromě toho se ten stojan vybavil Jaroslavovi při Longmarkově vyprávění o vystoupeních se sovětskými liliputány.

Na té lázeňské fotce, na níž Alois s Boženou drží mezi sebou za ruce holčičku ve vlajících bílých šatech, má malá Marie blond vlasy. Jaroslav si vybavuje, že Marie měla kaštanové vlasy a po čtyřicítce používala barvu se zrzavým nádechem.

Jaroslavův sen, Praha-Cibulka 15. 3. 2010

Jaroslav v jakémisi sádrovém labyrintu uprostřed jarní louky. Louka a labyrint se prolínají. Pocit velikonoční nálady. Labyrint se mu zdá křehký jako vajíčko. Napadne ho, jestli není v bílém domě malíře Juana Miróa na Mallorce. Prochází se v labyrintu jako po lázeňské kolonádě. Jsou tam s ním lidi, které nezná. Někdo mu říká: Musíš tu lišku zabít. Konečně ji vidí. U země běží zvíře s liščíím tělem. Na první pohled ho upoutá jeho hustá černá kožešina. Chlupy jsou zakončeny světlými body, místo čumáku má orlí

zoban. Zvíře zmizí v labyrintu. Jaroslav drží v rukou pušku. Co když trefí nějakého člověka? Napadne ho, že zvíře nezabije. Pocítí náhlou úlevu. Hlava lišky měla ženské rysy, uvědomí si náhle. Nepřemýšlí o tom, jestli jeho rozhodnutí nebude považováno za vzpouru a on nebude příkladně potrestán.

106. KAPITOLA

Prsty Albrechta Chanovského zkroucené chiragrou (podagrou)

Páter Chanovský, cvičitel dětí, vůdce a průvodce na cestě do ráje, krácel v čele dětského procesí s růžencem v ruce. Děti zpívaly svaté písně, nesly korouhve z kostela, mávaly barevnými kusy plátna, bílé kusy látky s přišítymi svatými obrázky zvedaly na žerdě.

Putovali od kostela ke kostelu. Když ve vsi nebyl kostel, průvod se zastavil u Božích muk nebo alespoň pod vysokým stromem.

Na Veliký pátek nebo na některý jiný den po Květné neděli pro venkovany připravil divadlo o umučení Páně. A když neměl na inscenaci dost času, pak o umučení Páně děti recitovaly. Ale v každém případě si přál, aby publikum plakalo. Protože pláč je jeden z osvědčených prostředků, který zbloudilé ovečky vrátí do stáda. Největší úsilí věnoval velkolepé výzdobě Kristova hrobu.

O Vánocích stavěl v kostele jesličky. V Praze našel malou kolíbkou jako pro panenku.

Podívejte se na kněze, bude mít rodinu! posmívali se mu trhovci i čumilové. Posmívali se páterovým rukám a úsměvu. Především jeho prsty zkroucené chiragrou (podagrou) vyvolávaly záchvaty smíchu.

Natáhni ty svý skrčený žíly, jinak ti nebude nikdo věřit, že to dítě je tvý! Celej seš skrčenej!

Jenže byl to vynucený posměch, vlastně ty zkroucené prsty v Pražanech vyvolávaly respekt a strach. Stejného respektu zejména u žen docíloval kolínský fotograf Jiří Krátký, v jehož ne-

hybných prstech vězel imaginární tenisový míček. Chanovský byl stále v divadelním střehu. V batohu, který nikdy neodkládal, měl připraveno několik párů husích křídel. Přidělával je na záda dětem a jako takříkajíc první pomoc i opilci ležícímu na poplivané podlaze venkovské putyky. Ano, anděla můžeš potkat všude.

Ve století Komenského cítil také jezuita potřebu ukázat věci názorně. Pod andělskými křídly měl v batohu další rekvizity, které používal, když bylo více času a mohl anděla pečlivěji ustrojit: pečlivě složenou andělskou řízu, blond andělskou paruku, velké husí brko, které představovalo palmovou ratolest. Na dně batohu schovával čertí rohy, kravské rohy, kravský ocas a papírový jazyk. Svatý muž musí v batohu nosit ráj i peklo.

107. KAPITOLA

Láska v pouštní Africe

Během druhé světové války na Sahaře působily dva typy prostitutek, usedlé kurvy a kočovné kurvy. Ty první měly stálý bydlíště v oáze. Jejich konkurence putovala od oázy k oáze ve starších autobusech značky Berliet označených zkratkou BMC, což znamenalo Bordel militaire de Campagne. V kočujícím podniku byly spíše starší ročníky, kterejm vlastně už nic jinýho nezbejvalo. BCM obsluhovaly především saharský posádky Cizinecký legie. V Alžírsku a Tunisku si prodejny ženský svý mládí odbyly na severu, v Oranu a Tunisu; odcházející půvab provázelo stěhování na jih. Kurvy putující po poušti se bez ohledu na svůj etnickej původ oblékaj do dlouhejch arabskejch šatů, případnýho oděvu do prašný pustiny. V dlouhejch zaprášenejch šatech stejně nerozeznáš černošku od bělošky.

Dámy ze starýho kontinentu nelpěly na svejch evropskejch kořenech, chtěly splynout s prostředím novýho domova i pod arabským oděvem: nehty si barvily henou, na krk si věšely náhrdelníky z černejch perliček velikosti kávovejch zrněk, na čelo a bradu si vytetovaly znamení proti uhranutí. Během jízdy autobusem po oázách vyťukávaj na darbúku, bubínek potaženej kůží ze skopce, táhlý kvílivý melodie Rádía Alger. Upíraj zasněnej pohled na okno autobusu, viděj jen prach a matný obrysy pouště.

Bílý domky v oázách, kde bydlej lehký holky, označujou místo černejch lampiček slepice uvázaný na provaze. Návštěvy platících mužů byly totiž velmi nejistý, kdežto snůška vajec ani v oáze nepostrádala pravidelnost. Přítomnost návštěvníka u příjemný

dámy ohlašovala dalšímu zájemci o erotický služby nepřítomnost slepice před domem. Hostitelka si domů se zákazníkem odvedla taky slepici, protože bez dozoru by ji venku někdo ukradl. Slepici uváže ke stolu a na podložku na zemi nasype zrní. Většina zákazníků brzy neví, jestli navštívili Židovku, nebo je oslnila tuarežská žena modrým tetováním na čele, který se blýskalo jako skarab, a nevybavěj si černý oči podobný kapkám kovu, ale do smrti nezapomenou na vyčítavej pohled slepice přivázaný ke stolu. Do paměti se vryje bubnování slepičího zobáku na podložku pod stolem provázející konzumaci zrní. Šťastlivci zaslechli i radostný kvokání, kterým slepice oznamovala snesení vajíčka. Všude a vždycky to bylo stejné, ať byla uvnitř Židovka, černošky od rovníku a z kme-ne Ukád Naíl, beduíny, cikánky, Arabky, Kabytky... Autor *Paní Bovaryov* vzpomíná na malou blondatou Teršťanku s červeným obličejem. Na saharský Berberky jste narazili málokdy. Kdyby je v bordelu objevili jejich příbuzní, ukamenovali by je. Některý zachránil jejich táta; aby je ušetřil krutýho umírání, podřízl jim krk.

V bílým domku bez oken jsme s Koroščenkem navštívili blondýnku ze severu Evropy. Choval jsem se jako typickej Čech, kterýho v cizině nadchne hospoda s plzeňským a knedlíkama. Blondýnka přijímá zákazníky jen vestoje, panicky se bojí štírů. Vůbec si nechce lehnout, nanejvýš si sedne. Na štíry má kyj z teakovýho dřeva. Když se trefíte, hned mu pukne hlava, po ráně do vazy mu oči vyskočej z důlků jako žábě. Pod rohoží ukrývala marokánskou břitvu, nezbytnou součást orientální dámské garderoby. Břitva s velkou čepelí působí jako odstrašující prostředek na násilníky. Slepici u domu neměla, z čehož se dalo soudit, že se jí daří dobře. Na stěnách pokojíku visely fotky nahých Pařížanek, vycpanej ještěř, uschlá opičí pracka a ochrannej talisman džu-džu, dárek od

mocného kouzelníka kamerunského kmenu Natakamů. Interiér pokojíku s udusanou podlahou a vypoštěřovanějma lavicema doplňovala železná skříňka na peníze, v níž byla uložena i pracovní knížka nevěstky, dvě umyvadla a nargilé pro mohamedánský hosty. Několik lahviček parfému, dezinfekce a irigátor.

Uvařila nám čaj, na talíři ležely datlový buchtičky. Do obličeje jsem jí neviděl.

Jako že se jmenuju Josef, tak si pamatuju vůni dřevěného uhlí, kávy, máťového čaje, nasládlejš cigaret, těžkýho parfému a pryskyřičnou vůni rifského kifu, co se táhne jako med, prej nejlepšího hašiše na světě. A vrkání holubů někde v dálce.

Milostný příběhy Evropanů v severní Africe se navzájem podobají. Do Evropanů se obyčejně zamilují krásné prostitutky, v lepším případě vdané ženy. Zpravidla jde o třetí ženu, co se týče jejího postavení mezi ostatními manželkami. Do Flauberta se zamilovala tanečnice a prostitutka Rušjuk-Hamene. I na veřejnosti se objevovala skoro nahá, zahalovala se pouze do růžového závoje, pod nímž zářil stříbrný pás a spousta zvonících předmětů na ruku, nohou a kolem pasu, kovových lahviček, korálů, mincí a náramků. Na krku měla vytetované tajemné značky.

Muži ztrácejí vědomí v šafránových, konvalinkových a nevýslovně smyslných vůních těl beduinek s vytetovanou rudou lilí na bříše. Tělo se pod nimi i nad nimi neuvěřitelně svíjí, beduínka prosí, aby ji muž udeřil palmovým prutem. Když pochybuje o jeho lásce, přejede si ostrým nožem nahá prsa.

Flaubert psal v jednom dopise z Egypta o prostáčkovi, poustevníkovi, kterého považovali za svatého, vyvoleného Bohem, který měl bez přerušení ztopořený penis. Chodily za ním zástu-

py muslimských žen a ukájely ho. Nakonec zemřel na vyčerpání z několikadenní ejakulace, řekl Josef malému Jaroslavovi sedícímu u malého stolečku v bytě v budově gymnázia s věží složenou z obřích legionářských pušek s nasazenými bajonety v domnění, že tříletý syn jeho vyprávění nerozumí.

108. KAPITOLA

Albrecht Chanovský přichází, peří pro plánického Žida, peří v borské věznici

Do vesnic, do nichž vstupoval s okřídlenými dětmi poprvé, přicházel Chanovský se zpěvem. S dětmi zpíval české náboženské písně. Nejdřív se seběhly vesnické děti. Překvapeně si prohlížely své okřídlené vrstevníky. Na cizí děti bez křídel páter mával obrázky a růžencem. Pak je odváděl do kostela, aby zpívaly s ním. Hned je rozdělil do dvou skupin, děvčátka a chlapci šli do kostela zvlášť. V kostele s okřídlenými dětmi a dětmi z vesnice nacvičoval zpěvohru. Jiná verze praví, že jezuita cestou chytal osamělé děti a nutil je, aby se s ním pomodlily růženec, který nikdy nedal z ruky. Lákal je na sladkost nebo hrušku. V záloze měl připravený svatý obrázek. Děti překvapeně zíraly na prošedivělého muže s podivným úsměvem jakoby přilepeným na tváři. Tančil před nimi starý člověk v hnědé kutně. Prohlížely si barevný obrázek s krásnou paní. Po bradě jim stékala sladká šťáva z hrušky, nemohly z něho spustit oči. Náhle přestal tančit a začal tichým vysokým hlasem vyprávět. Byl to mravoučný příběh, ale děti příběhu nerozuměly, poslouchaly jeho ženský hlas. Když chlap mluví jako ženská, není to svatý? Přitahoval je jeho nikdy nekončící úsměv.

Historiky, které vyprávěli sedláci v hospodách, nesnášel. Okřikoval je a napomínal. Nejvíce ho dráždily dlouhé mrazivé večery v zimě, kdy se sejdou v chalupě děvečky a předou přízi nebo derou peří. Při

přástkách vyprávějí dlouho do noci pohádky. Zpočátku to vypadá na nevinné setkání, jenže s postupující nocí vystřídají pohádky klevety a necudné historky, někdy písničky. Chtějí si krátit čas a zahnat smutek, a když je tolik žen pohromadě a jedna mluví přes druhou, dostaví se zaručeně také ďábel. A ten je navádí, aby vyprávěly oplzlé příběhy, které probudí pacholky... Chanovský z představy té hrůzy zavře oči. Peří pak kupuje Žid v Plánici. Žid – a oni mu prodávají andělské peří! Za Židem přece nikdy anděl nepřijde.

Do takové hampejznické chalupy vtrhnul Chanovský v hnědé kutně jako velká voda. Mával růžencem a modlil se. Dívkám rozdával pobožné obrázky, ďábel ustupoval. Pobožný příběh napomínající dívky k ctnosti přivedl ďábla k bezmocnému křiku.

Nakonec přidal zábavnou historku nebo duchovní hádanku:

Co jest spolu troje i jedno? Nejsvětější Trojice Boží. – Co jest ze všech věcí nejhorší? Hřích. – Kdo jsou ti, kteří by rádi umřeli, a nemohou? Zatracení v pekle. – Kde mohou lidé býti beze vši bídy a těžkosti? V nebi. – Kdo nám největší dobrodiní prokázal? Kristus Pán.

Za správné odpovědi dával svaté knížky.

Podle myslívské kroniky předly tamní ženy len a draly peří pro plánického izraelitu, který platil za libru sedraného peří devět korun, ještě v devatenáctém století.

Peří drali také političtí vězni v plzeňské věznici na Borech v padesátých letech dvacátého století. Starší vězni s neforemnými, nemotornými prsty nedokázali plnit přísné normy. Ani mladí se štíhlými hbitými prsty to neměli jednoduché. V peří bylo mnoho nečistot a drali ho v cele, v níž spali. Peří měli v jídle, v nose a krku. Ve dne v noci se z cel ozývalo kýchání. Všechno bylo lepší než draní peří: čištění stříbrného nádobí odvezeného ze znárodněných zámků čpavkem a křídou, mačkání patentek, výroba dámských kabelek...

109. KAPITOLA

Nacistický generál na očním oddělení v Mariánských Lázních

V roce 1963 zavraždili prezidenta Johna Fitzgeralda Kennedyho a zemřela šansoniérka Edith Piaf. Pořady o jejím životě vysílal rozhlas po drátě, který Jaroslav poslouchal v nemocničním pokoji očního oddělení v Mariánských Lázních. Na pokoji ležel sám. Zavázali mu obě oči a dovnitř za ním směl přijít jen nemocniční personál. Primářka očního oddělení Vlasta Doležalová nařídila klid a zakázala návštěvy. Chlapec se zavázanýma očima poslouchal rozhlas od rána do večera.

S úrazem na pravém oku ho na nemocniční oddělení v bývalé vile Berta odvezla sanitka. V lese si hrál s kluky z léčebny, házeli po sobě šiškami. Jedna ho nešťastně zasáhla do pravého oka. Nejdřív ho bolela hlava. Pak se v oku objevila sražená krev a Jaroslav na něj přestal vidět. Primářka se pokoušela zastavit vnitřní krvácení kalciovými injekcemi. Jako krajní řešení zvažovala operaci, jíž by se pokusila zabránit krvácení do levého oka a do mozku. Pravé oko by ale obětovala.

Jaroslav slezl z postele, došel k umyvadlu se zrcadlem a sundal si obvazy. Pravé oko zčernalo, ve výronu sražené krve zmizela duhovka i bělmo. Dostal strach, že se mu v hlavě usazuje tma. Zděšeně si oči znovu zakryl obvazy. Ve tmě čeřené zášlehy bolesti, které do pravé strany hlavy pronikaly clonou sedativ, se mu zjevovaly obrazy ze života Edith Piaf.

Zájem o západní umění museli tenkrát umělci a novináři patřičně zdůvodnit. Téměř nenapadnutelné bylo tvrzení, že díla umělce pocházejícího z nepřátelské ciziny reprezentují pokrokové umění. Žádoucí byla chudoba nebo alespoň zájem u chudé, jiná než bílá barva pleti, pobyt ve vězení, těžká nemoc (u nás by neonemocněl), smrt (u nás by se dožil vyššího věku) atd.

Francouzský šanson z výše uvedených hledisek obstál jako žánr, osudy některých šansoniérů bohatě splňovaly představu pokrokového umělce. V třiašedesátém život a smrt Edith Piaf vytvářely ve vysílání pražského rozhlasu zcela ideální konstelaci pro prezentaci pokrokové zpěvačky. V temném nemocničním pokoji si Jaroslav připadal jako v Paříži. Francouzskou metropoli znal jen z filmů, fotografií ze skládky na labském břehu a Aloisových obrazových publikací oslavujících vstup wehrmachtu do města pod Eiffelovkou.

Ve tmě pod obvazy na chlapcově hlavě se míhaly postavy hereček z francouzských dobrodružných filmů, které představovaly drobnou zpěvačku v černobílých kulisách města s pochodujícími oddíly německých vojáků. Nebyla Edith slepá? Nemluvili v rozhlasovém vysílání o její slepotě?

Na očním oddělení ve vile Berta se Jaroslav se zavázanýma očima naučil jíst rajčatový salát s octem, cibulí a pepřem. Do té doby rajská jablka odmítal konzumovat. Z rozříznutého rajčete se mu dělalo špatně. I na zahradě se vyhýbal ostré vůni rajčatových keřků. V mariánskolázeňské nemocnici se Jaroslavovi zhoršila rýma a na několik dní ztratil čich. Kdyby neměl ucpaný nos a oči zakryté obvazy, rajčatový salát by nikdy neochutnal. Od té doby bude rajská jablíčka s obzvláštní chutí vyhledávat ve všech možných úpravách a kečup se pro něj stane nepostradatelnou přílohou.

Kalciové injekce, které primářka Doležalová předepsala, krvácení do oční komory zastavily. V temné místnosti, v níž Jaroslavovi sundali obvazy z hlavy a zakryli mu nezraněné levé oko, konečně v jakémsi mlžném víru zahlédl světélkující bod. Pravé oko zaregistrovalo rozsvícenou baterku. Sražená krev se začala vstřebávat. Už za ním mohly přijít návštěvy. Ředitel dětské léčebny přinesl košík jablek. Jaroslava přestěhovali na společný pokoj s deseti pacienty. Měl ovázané jen pravé oko. Po čtrnáctidenní tmě se nemohl nabažit světla. Bolesti pominuly, žárovka baterky v temné místnosti svítila každý den zřetelněji.

Většinu osazenstva společného pokoje očního oddělení tvořili pánové kolem šedesátky se snadno odstranitelným šedým zákalem. U okna s mřížemi ležel starý podsaditý muž s nakrátko ostříhanými šedými vlasy. Přestože měl brýle se silnými skly a u okna bylo dobře vidět, četl knihy s lupou.

Každé ráno si svlékl pyžamo, pečlivě ho složil a položil na postel. V sepraných spodkách z trikotýnu a v ponožkách jištěných gumovými podvazky cvičil v uličce mezi postelemi. Dělal dřepy, dokonce kliky. Mohlo mu být osmdesát, ale na jeho těle bylo vidět, že celý život sportoval. Žádná vytahaná kůže, prsa ženských tvarů nebo jaterní skvrny. I při cvičení zachovával vojácky vzpřímený postoj. Stále svlečený do půl těla se pak dlouze u umyvadla myl žínkou a čistil si zuby. Myl se po paměti, protože se v zrcadle nemohl vidět. Jaroslav mužovy ranní rituály sledoval s napětím.

Každý den odpoledne za ním přicházela jeho paní, drobná stařenka celá v černém. Vzala manžela za ruku a odvedla ho k umyvadlu. Posadila ho na židli, namydčila mu tváře, oholila je břitvou a nakonec potřela kamencem.

Muž v trikotýnových spodkách měl z poslední války v hlavě střepinu granátu, která se nedala operativně odstranit. Střepina se nepatrně pohybovala nesprávným směrem a muž pomalu, ale nezadržitelně ztrácel zrak. V nemocnici mohli pohyb střepiny jenom sledovat.

Pán se střepinou v hlavě se Jaroslavovi představil jako německý generál. Bojoval nejdřív v Africe, pak na západní frontě a v závěru války se stal velitelem jednoho německého města. Vzdal se bez boje Rusům, protože věděl, že válka je prohraná. Chtěl ušetřit životy vojáků i civilistů a zachránit město. Necítil se vázán Hitlerovými rozkazy bojovat do poledního dechu. Rusové jeho postoj ocenili a chtěli ho ušetřit zajetí, ale on odmítl opustit své vojáky a na Sibiř šel dobrovolně, vyprávěl chlapci. Česky mluvil dobře a měl jen takový legrační přízvuk, alespoň Jaroslavovi to tak připadalo.

Jaroslav zapomněl, jak se generál jmenoval, a nemohl si ani vybavit jméno města, které se pod jeho vedením vzdalo Spojencům. Vlastně si ani nevzpomíná, jestli se mu představil a jestli jméno města, jehož velitelem byl, vůbec vyslovil.

S odstupem čtyř desetiletí Jaroslav vypátral prostřednictvím regionálních mariánskolázeňských novin doktorku Doležalovou, která mu tehdy zachránila pravé oko. Primářka v důchodu, autorka článků týkajících se očí, které vycházely v místních novinách a pak vyšly i knižně, si na německého generála nepamatovala.

Měl v hlavě střepinu od granátu, pomalu přicházel o zrak. Zkusíte si vzpomenout, pacientů se střepinou v hlavě jste přece nemohla mít tak moc, naléhal Jaroslav.

Primářka zatelefonovala sestře, která na mariánskolázeňském očním oddělení ve vile Berta pracovala v době, kdy tam měl ležet generál. Jenže ani ona si ho nevybavila.

Oční oddělení v Mariánských Lázních v sedmdesátých letech minulého století zaniklo. Pacienty přebralo nové oddělení v Chebu a cho-

roboty ze začátku šedesátých let se už nedají dohledat. Dokumentaci některých zajímavých případů si primářka odnesla domů. Jaroslav si přečetl její články týkající se historie očního lékařství a významných umělců, kteří měli nějaké problémy se zrakem, například Mozart, Goethe nebo Destinnová. Podrobněji se v knížce věnovala léčení očních chorob ve starém Egyptě a trachomu, který nejčastěji postihuje lidi žijící v poušti. Po roce 1968 si otevřela oční ordinaci na tuniském ostrově Džerba a do Čech se vrátila ještě před devětaosmdesátým.

Ten generál bojoval ve druhé světové válce v severní Africe, vy jste tam potom žila deset let. To si opravdu na nic nevzpomenete? zeptal se Jaroslav, který primářce několikrát telefonoval.

Ne, odpověděla.

Do pátrání po generálovi wehrmachtu, který žil asi od poloviny padesátých let na Chebsku, zapojil Jaroslav chebské muzeum. Bez úspěchu. Pár důstojníků wehrmachtu se v ruském zajetí nechalo zpracovat a usadili se pak v NDR, ale není známo, že by se některý rozhodl pro život v Československu. Léčil se vůbec na očním oddělení v Mariánských Lázních nějaký nacistický voják? Přece jsem si to nevymyslel, říkal si Jaroslav. Možná měl změněnou identitu a tu pravou prozradil jen Jaroslavovi. Třeba si myslel, že brzy umře, a cítil potřebu někomu se svěřit.

Ráno se po rozcvičce a mytí generál osušil ručníkem a vrátil k posteli. Vypadalo to, že pochoduje. Na podvazky si připjal čisté ponožky, které poslepu vylovil ze skříňky u postele.

Ty mám z doby, kdy jsem nosil na ramenou pytle z lodí ve Vladivostoku na Dálném východě, odpověděl Jaroslavovi, kterého zajímaly generálovy vypracované lýtkové a stehenní svaly. Poslali mě do zajateckého tábora na Dálném východě. Nechtěl jsem žádné výhody. A cvičím i na stará kolena.

I když ležel přikrytý dekou nebo na posteli seděl, zdálo se Jaroslavovi, který ho stále sledoval, že bez ustání provozuje prostná. Vlastně nikdy se nedal pohov. Jako by ty cviky předváděl pro diváky, kteří je ohodnotí.

S lupou četl francouzské vydání Baudelairových *Květů zla*. Název knížky si Jaroslav zapamatoval. Paměť se chová podivně. Z období předškolního věku si Jaroslav nejzřetelněji pamatuje obrazy z krátkých filmů promítaných v kině Dětského domu na Příkopech, kde čekával, až se Marie vrátí ze svých pochůzek. Z animovaných a dokumentárních filmů se mu celý život vybavují záběry zamrzlých Mazurských jezer v Polsku, temný les plný zvuků, kam spadlo dětské letadélko, malého Muka přibíhajícího ke krásné dámě (byla to jeho matka?), do jejíhož klína si položí hlavu; na jeho místě Jaroslav toužil být. Z půlky šedesátých let si také pamatuje složení prvního útoku hokejového mužstva SONP Kladno, i když mu nikdy nefandil: Wimmer, Karas, Lidický.

Rusové se ke mně chovali korektně, vyprávěl voják. Mají úctu k důstojníkům, i k těm nepřátelským. Pracoval jsem s Rusy, Číňany a Židy.

Ve Vladivostoku dostal kurděje a vypadaly mu zuby. Letadlem ho dopravili do Moskvy, kde mu na klinice profesor Ivanov (to jméno si Jaroslav zapamatoval!) udělal nové zuby. Přidělali mu je napevno, žádné klapačky, i když mu v puse nezbyl jediný vlastní zub. V Rusku už někdy na konci čtyřicátých let dávali do dásní implantáty, samozřejmě jen vyvoleným. Ale střepinu mu z hlavy nedokázali vyndat ani Stalinovi chirurgové.

Nabídli mu, že se do Vladivostoku nemusí vracet. Oznáámí jeho vojákům, že zemřel. Změní mu identitu. Odmítl. Ve Vladivostoku se naučil rusky a čínsky. Předtím uměl francouzsky a anglicky, hebrejsky jen zběžně.

Generál by měl ovládat hodně cizích jazyků, aby uměl přijímat kapitulace v řeči poražených, řekl Jaroslavovi.

Po propuštění ze zajetí se usadil v Československu. Německý generál s falešnými zuby ruského původu se přece nemůže vrátit do Německa, pokusil se o žert.

Jaroslav se generála zeptal, jestli v Africe náhodou nepotkal Josefa.

Mohl jste ho zajmout. Nebo on vás. Určitě tam musel být. Mám jeho fotografii v anglický uniformě, do Nepomuku přijel na americkým tanku. Hrál jsem si v pouštním stanu. Měl jsem plácačku na mouchy z Libye, kinžál mám pořád. Umřel a nestačil mi o tom nic říct. Mohl jste ho tam jen potkat, řekl chlapec.

Možná jsem ho tam potkal, připustil generál.

Po neúspěšném pátrání prostřednictvím primářky Doležalové a chebského muzea Jaroslav zadával do internetového vyhledávače různé kombinace: wehrmacht, generál, slepý, americká střepina, vzdal se Rusům, *Květy zla*, Vladivostok, stálé bydliště u Chebu. V sibiřském zajetí uvízlo přes tři sta padesát nacistických generálů. Jaroslavovo hledání na internetu bylo stejně marné jako Václavovo prohlížení náhrobků na janovském hřbitově Staglieno. Díval se na mapu Německa v domnění, že když si mapu podrobně prohlédne, náhle se rozpomene, kterému městu generál se střepinou v hlavě velel. A pak už bude maličkost zjistit jeho jméno. Vyhledal by si jeho fotografii. A co když se vůbec nevzdal a naopak to byl válečný zločinec, který nějak pomohl Rusům, ti mu změnili identitu a přestěhovali ho do Čech, poněvadž tam ho určitě nikdo nebude hledat... Jaroslav viděl v televizi dokument o Lišce pouště, maršálu Rommelovi. Vybavil si také Aloisovo vyprávění. Ano, Rommel se podobal generálovi z nemocnice. I on měl střepinu v hlavě, byl

podsaditý, stejně se česal, byl vzdělaný. Generál v nemocnici sice neměl mohutné břicho, kvůli kterému se Rommel nejraději nechával fotografovat vsedě v džípu, ale mohl se ho zbavit v ruském zajetí.

Jenomže ve všech historických knihách se píše, že Hitler donutil Rommela k sebevraždě, když se dozvěděl, že se měl podílet na přípravě povstání proti němu. Slíbil mu státní pohřeb, posmrtnou slávu, beztrestnost a vysoký důchod pro pozůstalé. Svě sliby dodržel. Co když se Rommelovi přece jen podařilo uniknout? Jeho pohřeb byl jen jednou z Hitlerových etud. Rusům Rommel nabídl neocenitelné služby a pro poražené Německo získal určité výhody, které všichni brali jako samozřejmost a nenapadlo je, že by se v jejich pozadí mohl skrývat diplomatický tah. Skrýval se v Rusku a později se mohl vrátit aspoň do Sudet...

Dospělý Jaroslav si představoval, jak by Alois koukal, kdyby mu tehdy řekl: Dej mi ty svoje knížky o nacistickým dobývání světa a já ti je přinesu podepsaný od Rommela!

A co když oční oddělení v mariánskolázeňské vile Berta zřídili jen kvůli Rommelovi? Rusové to tak chtěli. Proto si nikdo nic nepamatuje. Po generálově smrti oddělení zrušili a jeho dokumentaci zničili. Za odměnu mohla primářka „legálně“ vycestovat do Tuniska a otevřít si tam soukromou oční ordinaci...

Neuplatnil Jaroslav na „ztotožnění“ generála z Mariánských Lázní s Rommelem zásadu, které se držel při četbě knih? Totiž snahu rozpoznat v popisu literárních postav podoby lidí, které znal?

Nevzdával se, ani když si nikoho z okolí, do něhož zahrnoval i lidi z novin, televize nebo politiky, k literární postavě přiřadit nedokázal. Byla to skoro posedlost, to hledání postav; posedlost, s níž jiní lidé třeba luští křížovky nebo sbírají obrazy. Nepřipouštěl si,

že by ve skutečném světě dvojník literární postavy neexistoval. Někdy ho napadlo, že tím dělá něco, co by mělo zůstat v oparu tajemství. Že se stává tajným spojencem spisovatelů, že teprve „obsazováním“ prázdných míst – každá literární postava má své pokračování v životě – dokončuje jejich dílo. A naopak: skutečná postava bývá někdy předobrazem postavy literární.

Zatím ještě neuvažoval o tom, co by se mohlo stát, kdyby se pokusil sám napsat příběh s postavami, literárními nebo skutečnými.

110. KAPITOLA

Americký krém na holení Barbasol, limonáda z manga a konec války v severní Africe

Josef dostal dovolenou. Odjel na dva dny do Káhiry. Vedro k zbláznění, dusno a miliony much. Po obědě si zašel na zmrzlinu za šest piastrů do zahradního podniku Groppi.

Elegantně oblečený Egyptan mu podal malou obálku s pozvánkou...

Šaty na večeri si Josef vypůjčí. Kravata není pod plnovousem vidět. V domě jsou hlavně Angličanky a Francouzky, jejich muži odešli do války. U dlouhého stolu sedí ještě dva starší muži, bývalý britský vyslanec v Egyptě a katolický duchovní. Proč ho pozvali? Hodnost poručíka ho k pozvání na takovou večeri určitě nepředurčovala. Podávala se ryba, křepelky na víně, rýže, brambory, salát a nakonec jahody se šlehačkou. Víno dolévali průběžně. Josef nervózně odpovídá na vyzývavé otázky dam: Jak jste v tom pekle mohl žít bez žen? Jedna mu vtiskne do ruky vizitku s adresou. Šeptá mu, že je vdova po plukovníkovi. Josef s úlevou přijímá pokyn, že káva, likéry a cigarety se podávají ve vedlejší místnosti. Jiná dáma hraje na klavír. Tanec by ho vysvobodil.

Dáma ukazuje Josefovi obrázkový časopis. Je tam fotka mladíka v brýlích proti slunci s dlouhými vousy a tvářemi ukrytými pod důkladnou vrstvou amerického krému na holení Barbasol s textem: Kdo je ten záhadný mladík?

Druhý den Josef pomáhá Otovi ze Světlé pod Bezdězem přenášet bedny s jeho sbírkou do úschovny dopravní kanceláře Cook v Káhiře s příkazem, kam je mají odeslat, nepodá-li jim Ota do dvou let zprávu. V ulicích Káhiry se konala demonstrace na podporu Hitlera. Rozzlobený anglický velvyslanec navštívil egyptského krále. Král brečel vzteky a slíbil, že Němce podporovat nebude.

V britském kalendáři, který čeští vojáci v severní Africe používali, stálo u data 1. září sdělení, že se ten den začínají střílet koroptve. Ráno Josef pozoruje lišku a několik supů. Gazela se napije ranní rosy, když před východem slunce spásá orosené trnité keříky, ale liška se nepase, musí tedy pít. Josef přemýšlí, kdy a kde se napije. Ze dveří bílých domů městečka v poušti vyhlížely zahalené berberské ženy s indigově modrým tetováním. V kavárnách nad sklenicí s čajem seděli muži s fezy. Po africku, se vztaženými pažemi, rukama uvolněnými v zápěstích vojákům zatleskali. Potlesk vyzníval spíše jako výsměch než obdiv.

Vojáci se ubytují v beduínské chajdě z kravského trusu. V noci si k nim lehli psi a drůbež. Ráno všichni loví štíry. Koroščenko ubil metrového hada. Ustupující vojáci Osy měli dost času, aby ukradli, co unesli: stoly, zrcadla, dámské šaty, dokonce i piano. Na odstavné koleji na místním nádraží Spojenci objevili šest vagonů s německými uzeninami. Nechyběla ani hořčice.

V noci vyhnal Josefa ze stanu rámus. Kulometry trpělivě prošly tmu proudy rudých teček. Při takovém ohňostroji zapomínáte, že mezi svítícími střelami se skrývají ty neviditelné, které zabíjejí.

Zase leželi v písku. Měsíc svítil jako reflektor. Průzkumníci hlásí, že miny před nimi jsou nakladené tak hustě jako zrnka rýže v kaši. Klapání kulometů se pak utopilo v dělostřelecké přehradě

salv a výbuchů. Do měsíčního světla vystupuje ze tmy spojovací důstojník se sluchátky v uších, v jedné ruce drží cigaretu, v druhé krabičku zápalek... Padá s roztrženými zády.

Přímo před Josefem se objevila německá jednotka. Spojenci je dostali pod palbu. Němci mizejí za písečnými dunami. Dělostřelectvo je zasypává časovanými granáty. Vzduch exploduje. Němci se zvedli a pokoušejí se utéct. Černé exploze nad hlavami potácějících se a pak padajících žlutohnědých postav.

V severní Africe Josef poprvé v životě ochutná mango, masitý plod podobající se velké hrušce s tuhou slupkou a žlutě oranžovou dužinou plnou šťávy, se zvláštní vůní a chutí. Z manga by se dala dělat dobrá limonáda, řekl si.

Do Tobruku se přesouvali po železnici, kterou skoro celou postavili Němci, když tábořili u El Alameinu. Josef nasedl do zaprášeného vlaku. Na sedadlech chyběla voskovaná kůže. Boty ušité z kůže ukradené z vagonů jste za babku pořídili na trhu. Za jízdy ve vagoněch poletovala koudel. Jeli po hlavní trati na Tantu, kde odbočili na Marsa Matruh. Z vlaku pozorovali bojiště El Alamein a El Daba se zbytky drátěných překážek, troskami letounů a vyhořelými auty a tanky se znakem Afrikakorpsu. Na každé stanici vlak přepadaly houfy dětí vyskakujících na okna a žebrajících o piastr. Mrňata ve špinavých kaftanech k vlaku vztyčovala paže ve fašistickém pozdravu v domnění, že v něm cestují Němci. Děti vystřídali dospělí Arabové s natvrdo uvařenými vejci, šestnáct po pěti piastrech. Vejce drželi mezi palcem a ukazováčkem proti slunci jako datle a pokyvovali důstojně hlavami. Ve vlaku nikdo netušil, kde se tam Arabové vzali. Na konečné stanici k vlaku přicházeli tuláci v britských a italských uniformách uloupených mrtvým tělům na poušti.

Městečko nad mořem. Z mořské hladiny trčí stožáry a komíny potopených lodí. Na pevninském obzoru africká poušť s několika pahorky a vádí. Ochranu poskytuje jen protitankový příkop. Nepřítel se usadil na výšinách Medauru, odkud kontroloval celý tobrucký prostor.

Na černém nebi visí bílý kotouč úplňku. V noci měsíční světlo uhlazuje mořskou hladinu do podoby strnulého jezera olivového oleje a břehu dodává nádech rtuti. Chladná noc skoro ihned pohltí všechno teplo, které písek nasrádá přes den. Několik netopýrů zmateně poletuje nad příkopem, pak se střemhlav řítí k zemi o kus dál.

Přes pouštní pánev rychle přebíhají cáry mlhy. Růžová záře na východě hlásí prudké rozednění, které v míru vítají turisté s fotoaparáty na dně vyschlých solných jezer; ve válce ho čeří zášlehy z hlavní děl...

V 11.30 ostřeloval tábor nízko letící stíhač, ale nikoho nezasáhl.

O Koroščenkovi se vyprávělo, že má *baraka*. Kdo má baraka, je nezranitelný. Obrovitý Koroščenko byl totiž snadný terč, přesto se zdálo, že střely a střepiny respektují jeho sílu a vyhýbají se mu.

Zabila ho plechovka od benzínu smýkaná písečnou bouří. Její hrana zasáhla Koroščenka mezi oči. Obr se nechápavě skládal do písku. Josefova hlava se sítkou na vlasy a se zarostlou tváří natřenou proti slunci americkým holicím krémem Barbasol sklánějící se nad ním byla posledním výjevem, který Koroščenko na tomto světě spatřil.

Proskakují zprávy, že Němci složili v celé severní Africe zbraně.

Vojáci wehrmachtu zatloukají hlavně velkých děl a házejí na hromady ruční zbraně, aby je rozdrtily pásy tanků. Zajatci přicházejí po stovkách, potom po tisících, nakonec po desetitisících. Mávají bílými vlajkami vyrobenými z moskytiér nebo z vlastního

spodního prádla. Přicházejí ve spořádaných oddílech. Zpívají *Lili Marleen*. Italové dávají přednost smutným neapolským baladám. Příjíždějí v šedohnědých nákladácích Afrikakorpsu se znakem palmy a v autobusech jezdících na alkohol. Navzdory válce zajatci přicházejí se spoustou zavazadel. Řidiči čtyřdveřových mercedesů přivázejí do zajetí plukovníky a generály. Vzdávají se všude. Sednou si u cesty, aby nepřekáželi, a trpělivě čekají, až si jich někdo všimne. Zvedají ruce nad hlavu v kavárně u nedopitého odpoledního aperitivu. Jiní se bezradně rozhlížejí, kam by se schovali, protože nehodlají upadnout do zajetí jen tak, aniž se o něco pokusí. Několik těch zoufalců odmítajících porážku chaoticky pánilo z oken domů na všechno, co se pohybovalo.

Z hořících skladů pohonných hmot se valí černý dým.

Josef uvažuje, jestli se nemá zamíchat mezi poražené Němce. Když válka možná skončila, tak je pravděpodobné, že se zajatí Němci do Evropy dostanou rychleji než Spojenci, kteří bojovali v Africe. Brzy tento nápad opustil. Němci by ho mezi sebe nepustili, poznali by vetřelce, i kdyby měl jejich uniformu. Italové by byli shovívavější, ale neumí italsky, a tak zavrhl také tento nápad. Válka skončila jen v Africe. Zajatce prý stejně neodvezou do Anglie, ale do Ameriky.

Po krajích silnice táhnou zástupy domorodců s ranci na zádech, s kuřaty pod paží a s dětmi, které se zoufale drží matek. Jdou kolem vyhořelých aut, bezvládných tanků, pomačkaných děl, přetrháných drátů a nesnesitelně zapáchajícího mrtvého dobytka. Mrtvé vojáky se už podařilo pohřbít, z tanků vytáhli i ohořelé mrtvoly, ale s kravami a koňmi si dávali na čas, až za týden je odtáhli na dvoukolových kárách někam do pouště.

V Tunisu svátečně nastrojení usedlíci z Francie vybíhají ze sklepů a nabízejí Spojencům víno a sladkosti. Tunisané nenápadně mávají zajatým vojákům Afrikakorpsu a Italům. Co kdyby se to ještě nějak zvrtno. Ale jejich děti se vrhají k předvoji spojenecké armády a žebrají. Chtějí čokoládu a žvýkačky. V centru města špalíry Tunisanů, dospělí i děti, zdraví vítěze vztyčenými prsty.

Ve zničeném přístavu trčí do prázdna trámy a pokroucené tra-verzy. Bomby tam poškodily všechny domy. Většina lidí už přístav a přístavní čtvrť opustila.

Střed města boje ušetřily. Do modrobílého letního paláce tuniského beje přišli jeho pána zatknout Britové. Bej totiž horlivě spolupracoval s Němci a Italy. Vítá britské vojáky s úsměvem a chce, aby od něj pozdravovali královnu. Z rezervovaného chování Britů brzy pochopí, že žoviální jednání ho před zatčením neochrání. V tu chvíli královské souložnice, které se v bejových náladách dobře orientovaly, spustily velký nářek a vládcovi osobní strážci v oslnivých šarlatových stejnokrojích bez jediné námítky složili zbraně. Je na čtenáři, jestli si v barvě jejich šarlatových stejnokrojů vybaví barvu limonády Jiskrovka, Vantochovy griotky z Nymburka nebo jazyka svatého Jana z časů, kdy se mu ještě pod palbou polibků obdivovatelů skvěle dařilo, anebo se rozhodne pro karmín nebo rumělkou Dürerovy *Madony s kosatcem*. Britové odvedli beje a jeho šarlatová osobní stráž v tu chvíli s hlasitým štkáním jeho palác vyplenila. Do drancování se zapojily i naříkající královské souložnice.

Kdo už nechce bojovat, může se přihlásit na práci do Habeše, budete tam zakládat gumovníkové plantáže, oznámil v táboře Kasassin u města Ismailia velitel nastoupeným vojákům československého sboru. Odjedete do Addis Abeby a pak do pralesa. Budou vám

platit čtyřicet pět liber měsíčně, určitě o dost víc než pěti stům černochům, kteří na plantáži už pracují. Budete jim dělat šéfy. Nejbližší vesnice od plantáže je tři kilometry. Vlastně to prohodil jen mezi řečí, nepředpokládal, že by někdo měl o práci na plantáži zájem a nechtěl se probojovat do vlasti s vítěznou armádou. A už víceméně jako nepovedenou pointu vtipu dodal, že armáda přece gumu potřebuje...

Josef se na gumovníkovou plantáž přihlásil. Nikomu se nesnažil vysvětlit proč. Stejně by ho nepochopili. Kamarádi s ním přestali mluvit. Chovali se k němu, jako by byl vzduch. Před cestou do Etiopie se oholil.

V Etiopii tu gumovníkovou plantáž, na níž se měl hlásit, nenašel. Nechal se zaměstnat na kávovníkové plantáži. Plantáž byla v hrozném stavu. Z jednoho kávovníku sklízeli jen půl kila kávových zrn. Na plantáži s kávovníky totiž pěstovali i jiné plodiny, které poškozovaly kořeny kávovníků. Josef farmářům poradil, aby ostatní rostliny odstranili. Každý, kdo se narodil v Polánce, alespoň trochu rozuměl zahradničení. Pěstovat na záhonku jen jednu plodinu místo dvou bylo základním předpokladem slušné úrody. Farmáři v té sezoně sklídili po sedmi kilech kávových zrn z jednoho keře. Ale do sklizně, kdy červené bobule kávy vyrostou do velikosti velkých, ne úplně zralých třešní, Josef čekat nemohl. Bobule kávy dosáhly velikosti větších borůvek, když odešel.

Vyplatili ho dvaceti vzácnými kávovými zrny, které se od těch obyčejných liší především mnohem delší trvanlivostí a dají se prodat za velké peníze. Kávová zrnka z Josefovy sbírky později smíchá malá Zita s medem, čímž je zničí.

Jaroslav si není jist, jestli se Josef pro Katku vrátil do Tozeuru, nebo do Káhiry. Ani neví, jestli si Josef na ramena posadil kvůli mouchám gekony nebo chameleony a s nimi se vracel na sever.

Při návratu do Evropy předstihli Spojence. Měli štěstí. Ona vystupovala jako akrobatka, Josef jako Tarzan. O Josefově ženě spolu nemluvili.

Co když spolu budeme mít dítě, zeptala se ho jednou Katka.

Podářilo se jim vstoupit do Němci okupované Evropy a pak do protektorátu. Josef se schovával v Kakovském lese. Do lesa za ním přijela Zita. V pětáctyřicátém šel naproti Američanům k Šumavě a pomáhal jim orientovat se v Čechách.

111. KAPITOLA

Boží hromosvod Albrecht Chanovský

Dcera vdovy Žebráčkové v Klatovech, u které Chanovský někdy přespal na studené podlaze, viděla klíčovou dírkou, jak se kolem hlavy nahého pátera (chtěl si užít ledovou zem) rozsvěcuje více plamének než hvězdiček kolem hlavy souseda Jana z Nepomuka, napsal Rudolf Kepka, autor protijezuitského spisku *Kasárna Kristova*, který vydalo Krajské nakladatelství v Plzni v roce 1961 v nákladu tři tisíce kusů po osmi korunách. Ty plaménky Žebráčková neviděla, Kepka si je vymyslel. Páterův životopisec Tanner epizodu s plaménky kolem hlavy Chanovského nezaznamenal. Podle Tannera dcera Žebráčkové v Klatovech *ho viděla velikým světlem obklíčeného* a jiný tak podrobný pramen o životě Chanovského nemáme.

Páter se začervenal, když mu opatrně sdělili, že v noci kolem něj leželo světlo a jako pes ho hlídalo. Nevíme, jestli se začervenal studem, nebo jestli mu to vyprávění o světle dodalo tolik energie, až se lidem zdálo, že svítí jako svíčka.

Z Klatov pochází další svědectví o světelných úkazech v bezprostřední blízkosti jezuitova těla: *Jakýms nebeským světlem oblesknutého*.

V Kolíně ho spatřili osvíceného nebeským bleskem. Při modlitbě Chanovský působil jako Boží hromosvod. Svědci viděli, jak se po celém těle blyštěl, jako by stál uprostřed ohně. Leskl se jako naolejovaný řeckořímský zápasník v žáru slunce. Ta souvislost s krásným tělem zápasníka se jeví velmi případně. Hodně cirkovských akrobatů i vrcholových sportovců žije v celibátu, protože

sex by mohl narušit jejich fyzické soustředění. Antičtí atleti považovali tělesnou zdrženlivost za samozřejmost. Z důvodů odmítání účasti na dědičném hříchu a zachování duchovní a tělesné čistoty zasvěcené Bohu se katoličtí duchovní, mučedníci a kandidáti svatosti chovají jako vrcholoví atleti a akrobaté.

Konflikt Chanovský versus Nepomuk vykonstruoval Kepka, autor stranických brožur, v druhé polovině dvacátého století a vložil ho do století sedmnáctého. V roce devatenáct set šedesát, kdy své dílko inspirované Tannerovým životopisem sepisoval, nevěřil, že by jezuitův životopis pátera Albrechta ještě někdo někdy četl, kromě něho tedy. Jezuité na patrona české země favorizovali sv. Josefa, ale věděli, že prosadit ho proti Nepomukovi bude velmi obtížné. Prvomučednictví ve zpovědním tajemství a podíl krále opilce na světcově vraždě, to jsou silné kalibry i na Vatikán. A když z Janovy lebky vypadl zachovalý jazyk, svatý Josef definitivně v Čechách balil. Nepomukův nesmrtelný jazyk, to byla houfnice, které Josef, tak trochu legrační paroháč z vůle Svatého Ducha, nemohl čelit. Na důstojnosti sv. Josefovi nepřidalo ani tvrzení jednoho zběhlého kněze, podle něhož se neposkvrněné početí odehrálo prdnutím do ucha. Excentrický nápad zrádcovského kněze Kepka necituje.

Do předem prohraných zápasů se jezuité zásadně nepouštějí. Kepka o tom, že preferují Josefa, věděl, neunikl mu ani jejich obrat ve prospěch Jana Nepomuckého ve chvíli, kdy udržet Josefa na přední pozici se začalo jevit jako nemožné. Kepka se rozhodl, že do historie českých svatých vnese rozkol. Podstrčil zvýšenou dávku jiskření Chanovskému, nejslabšímu hráči na poli českých kandidátů svatosti. Potulný kazatel, který to nedotáhl ani na mučedníka, podle Kepky zvítězil nad Janem z Nepomuku. Vítězem je přece ten, kdo víc svítí! A ten málo luminiscenční svatý, tedy Jan z Nepomuku, vyřídil v Čechách sv. Josefa. U svatých se dějí ještě

větší nespravedlnosti než u nás dole, dodal Rudolf Kepka v duchu pokroku z éry, kdy i klaunův nos nahradí červeně natřená žárovka. V případě vyfabulovaného jiskření kolem nahého Chanovského zapracoval v Kepkově podvědomí lokální patriotismus. Nespojil snad potulný kazatel svůj život s Kakovským lesem, na jehož hranici, v Plánici, se narodil vynálezce obloukové lampy Křížík? Leč ve Vatikánu nikdo Kepkovu knihu nečetl. Proč se Kepka, jehož spisek ve vatikánské knihovně nemají, blíže nezajímal o pokusy pátera Chanovského s dětmi-anděly?

Podle Tomáše Akvinského se andělé rodí jako mouchy. To Chanovský určitě věděl také. Proč tedy ty pokusy s dětmi, které s husími křídly přivázanými na zádech a koženými vaky naplněnými bahenním plynem z mokřadu u Polánky u pasu běžely dolů po nepomuckém náměstí směrem ke kostelu sv. Jana Nepomuckého? Běžely jako o život a doufaly, že se ten běh změní v let?

Chanovský samozřejmě věřil na zázraky takříkajíc se stoprocentní Boží účastí, sám jich byl svědkem. Na druhé straně mu ovšem bylo jasné, že zázrakům je třeba vyjít naproti. Už výběrem místa nad štolami bývalých zlatých dolů pro odlet dětí-andělů – zlato totiž anděly pálí pod nohama! – páter Chanovský rouhačsky vyzval nebesa.

112. KAPITOLA

Kinžál na holení a plevel, polabská Twiggy a biblická holubice

Opojení šedesátými lety dvacátého století se v Kolíně neprojevalo nijak originálně. Pár kluků si nechalo narůst dlouhé vlasy. Jeden si ustríhl nohavice u drahých džínsů, což místní občané a policejní sbor považovali za ještě větší provokaci než ty dlouhé mastné vlasy. Mezi mládeží byla značná poptávka po polabské verzi některého ze slavných zpěváků, jehož písničky se pohybovaly v popředí anglických hitparád. Město mělo svého Dylana, Hendrixe, Lennona i Jaggera - a také už zmíněnou Twiggy, paní Klusoňovou-Müllerovou, hospodskou z Bezovky. Ve městě vyvolaly malou revoluci plakáty na koncerty bigbeatových skupin v Praze. Opilý Bedřich je v noci cestou z hospody strhával, ale do rána je vždycky někdo znova vylepil.

V kachlíkovém domě Elektrických podniků na pražském nábřeží s obrovským neonovým nápisem SLÁVA KOMUNISMU na střeše se Jaroslav účastnil koncertu skupin Donald z Prahy a Buttons z Bratislavy se zpěváky Pavlem Černockým a Josefem „Dodo“ Šuhajdou, jehož robustní podsaditá postava patřila spíše do doků než na pódium. Byl to první koncert po půlročním zákazu bigbeatových produkcí, který vydal prezident Antonín Novotný. Nesnášel dlouhé vlasy a zvuk elektrických kytar v něm vyvolával záchvaty zuřivosti. Písničky skupiny Rolling Stones, kterou obdivoval a napodoboval Šuhajda, prezidenta rozčilovaly nejvíc. Na druhou půlku koncertu v budově Elektrických podniků si Černocký oblékl tričko s britskou vlajkou. Publikum šílelo a Jaroslav se těšil, že lidé po koncertě zde-

molují sál. V hledišti ani na jevišti v domě s neonovým výkřikem SLÁVA KOMUNISMU nikoho ani ve snu nenapadlo, že u hranic už túrují motory kolony tanků, jejichž počet se vzhledem k rozloze země, do které se nahnou, jevil jako nadbytečně početný.

Ke kolektivnímu opojení osmašedesátého roku patřily happeningy Primitives Group, kdy ve vitrínách pražského F klubu stály nahé holky polepené peřím z českých hus a při koncertu pročesávaly reflektory sál plný létajících pírek, i demonstrace studentů třetího ročníku gymnázia (tenkrát tříleté střední všeobecně vzdělávací školy) z budovy s věží sestavenou z legionářských pušek s bajonety. Studenti pochodovali městem a křičeli: Chceme Císaře za prezidenta! Parlament nakonec zvolil generála Svobodu, čistě z pudu sebezáchovy: bude-li prezidentem generál, který během druhé světové války bojoval na východní frontě, tak sem Rusové nepřijdou. Kdyby se stal prezidentem Císař, Rusy by to rozčílilo, což by pak mělo nedozírné následky, jak se tehdy říkalo. Když studentský průvod míjel Družstevní dům, Bedřich, který měl v sobě tři piva a dva turky s rumem, vyběhl z lokálu a hrozil pěstí.

Každou sobotu večer v červnu osmašedesátého zval Jaroslav do chaty na zahrádce mezi vodárnou a rybníkem Peklo s hladinou v barvě zeleného zákalu holky. Jaroslav už dávno nehrál ping-pong. Pár měsíců po Josefově smrti se ho naučil na letním táboře a zjistil, že se prostřednictvím téhle hry může celkem bez problémů seznamovat s holkama. Mariina starost o jeho zdraví, spánek, hubené tělo, její neustálé kontrolování, jak dýchá, v něm při setkáních s dívkami vyvolávaly záchvaty paniky. Koktal, potil se, na ulici se styděl pozdravit spolužačky. Báł se, že se někde náhle vynoří Marie a řekne mu, aby se narovnal, pořádně dýchal a vysmrkal se. Při pinkání s celuloidovým míčkem se cítil svobodný, i když

hrál s holkou. Na podzim se Jaroslav přihlásil do pingpongového klubu kolínské Tatry. Za dva roky jel s pingpongovým oddílem do NDR, kde se seznámil s Inge, s níž si pak dopisoval. V Německu si koupil nůž s rukojetí ze srnčího kopýtko, kterým se naučil házet tak přesně, že by z pěti metrů zasáhl srdce. Ale ještě na základní škole pochopil, že s holkama dokáže mluvit i bez pingpongových zápasů, a svou sportovní kariéru ukončil.

Zahradu koupil Josef, chatu na ní postavil Bedřich. Mariin druhý manžel byl posedlý stavěním zahradních domků. Stavbu však nikdy zcela nedokončil. Vždycky tam něco chybělo. Okap, kus stropu nebo práh u dveří. Jako by se podvědomě obával dokonalosti. Přitom ho nenapadlo, že dokonalost nespočívá v úplnosti.

Bedřich se Marii stavbami zahradních domků dvořil. Byl přesvědčen o tom, že šikovnost, s níž domky staví, a schopnost sehnat cihly, okna či dveře zadarmo mu udrží Mariinu přízeň stejně jako konzumace želé, polykání žvýkaček a shánění léků, takže Marie už nebude svatbu odkládat. K domku na zahrádce u vodárny přistavěl králíkárnou a kurník s výběhem pro slepice. Z Josefovy zahrady nechal jen zákrsky, rybízové keře a Mariiny záhony jahod. Jeho předstíraná vášeň pro jahody nakonec rozhodla a Marie s Bedřichem se vzali. Po svatbě Bedřicha zahrada u vodárny přestala bavit. Domek byl postaven, chyběl jen práh u dveří a kus stropu.

Starost o zahradu a zvířectvo převzal strýc Alois. Do chaty dopravil šicí stroj a ušil v něm jednu sérii pyžam z předválečného trikotýnu, který vykopal ze země. Byla to jeho nejlepší pyžamová kreace. I do Aloise, starého obdivovatele nácků, vstoupil duch šedesátých let. Dodělal strop a na stěnu pověsil nabroušený a naleštěný Josefův kinžál. Holil se jím. Nabízel, že kinžálem oholí i Jaroslava, na jehož tvářích začínaly rašit vousy už před srpnovou invazí vojsk varšavského paktu.

Alois na zahradě pěstoval jen květiny s červenými květy (zahradní vlčí máky, jiřiny, tulipány, růže), také zeleninové plody musely být červené nebo alespoň oranžové: mrkev, ředkvičky, rajská jablíčka. Zahrádka se měla co nejvíc podobat rumělkovým obrazům Joži Uprky.

Se stejnou mánií, s níž na svém těle likvidoval vousy a chlupy, Alois odstraňoval ze záhonů plevel. A když jednou přistihl zloděje, který chtěl krást Mariiny jahody, rozeběhl se proti němu s naleštěným kinžálem a křičel na něj: Den geschmarteten Ganef sollen Ribizl wachsen auf der Nase, což česky znamená: Ať tomu pokřtěnému zloději na nose naroste rybíz. Toto prokletí zaslechl v kolínském ghettu před válkou, kdy si tam za babku koupil od Židů trikotýn, ze kterého pak po třiceti letech šil pyžama. Alois německy neuměl, ale židovská kletba se mu zalíbila a rád ji používal. Nadával tak i své manželce Boženě. Rozuměl jen slovu Ribizl.

Jaroslav znal Mariiny milence. A Bedřich žárlil. Marii miloval. Netušil, že Jaroslav matčiny milence sice zná, ale nesnáší je ještě víc než jeho. Nechápal Mariin vkus. Jaroslav Marii ani Bedřichovi o tom svém pohrdání milenci nikdy neřekl. Druhému manželovi své matky ostatně neoznámil ani fakt, že ho považuje za blba. Že Marii nikdy neodpustí, že ho přivedla domů. Bedřich musel tušit, jak o něm syn, kterého vyženil, smýšlí. A ta žárlivost na milence, kterou nezchladí ani nimrodovské dopisy o klestění rozesílané nešťastným nápadníkům, jednou dostoupí takové intenzity, že loveckou pušku zamíří na mě, myslel si Jaroslav. Marii miluje, tu nezastřelí.

Až do její smrti v šestašedesáti si Bedřich myslel, že ji převychová. Vyléčí ji od milenců. S myšlenkou, že by Bedřich na něj střílel kvůli milencům jeho matky, se Jaroslav nehodlal smířit. Prát se neuměl, střelnou zbraň neměl, a tak se naučil vrhat nožem. Kamarádi ze střední školy o Jaroslavových trénincích s nožem věděli

a případný pokus o vraždu jejich spolužáka by chápali v duchu radostných šedesátých let, tedy jako happening.

Kolem desátého května v osmašedesátém, kdy po městě lepili plakáty s tím strašným slovem big beat, kdy se jeho nevlastní syn nechal zarůst a on s tím nemohl nic dělat a navíc Marie měla opět milence, si Bedřich řekl, že už nemůže dál, a v noci si v kuchyni pustil plyn. Jenže v opilosti zapomněl zavřít okno. K vrhání nože tudíž nedošlo. Za měsíc, po dvou kastrovacích dopisech, se Marie s milencem rozešla a s Bedřichem se smířila. Oba se na první noc po Mariině návratu oblékli do nového pyžama od Aloise.

První červnovou sobotu téhož roku přišla za Jaroslavem do zahradního domku Magda. Byla o dva roky mladší a bydlela ve velkém domě v maurském stylu u Západní školy, kam Jaroslav chodil do první a druhé třídy. Žíněnky a cvičební nářadí včetně kozy a koně v Západní škole ukládali do prostor bývalé kaple, jež s tělocvičnou sousedila. Jaroslav bude ve všech kostelích, které později navštíví, podvědomě hledat kapli se žíněnkami.

V chatě si dva bývalí žáci Západní školy zapnuli maďarské tranzistorové rádio Orion. V noci se venku k dlouhé anténě rádia slétali netopýři. Od patnácti hodin deseti minut, po zprávách, které překrývaly české rušičky, poslouchali písničky na přání ze Svobodné Evropy, večer přeladili na Luxemburg. Z orosených lahví pokrytých průsvitnými pavučinami plísně popíjeli Aloisovo rybízové víno ze sklepa, který Jaroslav sám vykopal. Rybízové víno Alois připravoval podle zaručeného receptu vizovických likérníků. Strýcovo víno jim stoupalo do hlavy a pomáhalo jim překonat rozpaky nezkušených milenců v opatrném prozkoumávání jejich těl.

Jaroslav ležel nahý v Mariině jahodovém záhonu. Se zvadlým přirozením, bledým jak měsíc. Magda mu kapesníkem namoče-

ným ve vodě z pumpy otírala tělo potřísněné červenými zvrátky z rybízového vína. Domů přišla jen v šatech, kalhotky ztratila někde na zahradě.

Jaroslav se křečovitě držel jahodových keříků, připadalo mu, že zahrada letí. Točila se mu hlava. Strachoval se, že ze záhonu někam spadne a bude padat dolů. Neslyšel, co mu Magda říká, a kolem hlavy se mu míhaly Josefovy zákrsky.

Ten večer v hospodě Bezovka paní Twiggy Klusoňová-Müllerová slyšela Klimešovu anekdotu, kterou její autor před týdnem vypustil jako Noe holubici u stolu štamgastů ve vinohradské hospodě U Netuků, jenže Twiggy ji hned zapomněla.

Druhý den v jedněch německých novinách vyšel článek, že symptomy choroby, na kterou Dürer nejspíš zemřel, odpovídají otravě rudočechratkou podvinutou, která se v německých zemích běžně konzumuje; na rozdíl od Čech, kde ji považují za jedovatou houbu. Celá staletí se předpokládalo, že se malíř v holandském Zeelandu nakazil malárií, když se šel podívat na mrtvou velrybu vyvrženou na pláži a zabloudil v nezdravých pobřežních bažinách.

EPILOG

Na jaře roku 2010 Jaroslavovi zavolala jeho sestřenice Zita.

Doma jsem našla fotky, na kterých je babička Růžena s herečkou Anny Ondrákovou. Ve filmu *Květ ze Šumavy* Anny vystupuje v kabaretu a hraje na ukulele. Přesně takhle vypadalo ukulele babičky Růženy. Ten film byl ale němej. Mám i dopisy od Ondrákovy.

Anny si vzala německýho boxera Maxe Schmelinga. S Goebbelsovou rodinou poslouchala u rádia přímý přenos ze zápasu, ve kterým Max porazil Joea Louise v New Yorku. Bílej zvítězil nad černým. Max se stal ikonou nacistů. Jenže on sám žádný nacist nebyl. Při vraždění Židů v Křišťálový noci ukryl dva židovský chlapce. Po válce si Max a Anny pořídili u Hamburku slepičí farmu a vyráběli vaječnej koňak. Max pak dělal zástupce Coca-Coly pro severní Německo. Co když právě Anny se Schmelingem Josefovi a Koukolíkovi pomohli utýct z protektorátu?

Tak, a jsem znova na začátku, řekl si Jaroslav.

Jiří Kamen

Kinžál

**Román o hledání ztraceného obchodníka
s limonádou v africké pouštní válce**

Ilustrace na obálce Yuliia Haidai/Shutterstock.com

Redakce Petra Kučerová

Vydala Městská knihovna v Praze

Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání

Verze 1.0 z 30. 11. 2023

ISBN 978-80-274-3584-5 (epub)

ISBN 978-80-274-3585-2 (pdf)

ISBN 978-80-274-3586-9 (prc)